

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

GAZETECİLİK BİLİM DALI

D. MEHMET DOĞAN'IN HAYATI VE ESERLERİ

Ömer KOCABAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

PROF. DR. Caner ARABACI

KONYA - 2019

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer KOCABAŞ
	Numarası	104222001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Gazetecilik/Gazetecilik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	D. Mehmet Doğan'ın Hayatı ve Eserleri

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ömer KOCABAŞ

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer KOCABAŞ
	Numarası	104222001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Gazetecilik/Gazetecilik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Caner ARABACI
	Tezin Adı	D. Mehmet Doğan'ın Hayatı ve Eserleri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan D. Mehmet Doğan'ın Hayatı ve Eserleri başlıklı bu çalışma 05/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman/Üye	İmza
Prof. Dr. Caner ARABACI	Danışman	
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN	Üye	
Prof. Dr. Şükrü BALCI	Üye	

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ömer KOCABAŞ
	Numarası	104222001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Gazetecilik/ Gazetecilik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Caner ARABACI
	Tezin Adı	D. Mehmet Doğan'ın Hayatı ve Eserleri

ÖZET

D. Mehmet Doğan, yazdığı araştırma, inceleme, deneme türünde eserleri ve gazete yazılarıyla son dönem düşünce dünyamıza önemli katkılarda bulunmuş bir yazar ve düşünürdür. Doğan'ın fikir dünyası ve eserlerini tanıyıp, onları gelecek nesillere aktarmak, düşünce dünyamız açısından oldukça faydalı olacaktır. Çalışmada, bu amaç üzerine yoğunlaşmıştır.

“D. Mehmet Doğan'ın Hayatı ve Eserleri” adlı çalışmada; yazarın hayatı, düşünce dünyası, eserleri ve gazeteciliği incelenmiştir. Doğan, daha çok dil üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır. Fakat tarih, siyaset ve güncel meseleler konusunda da araştırmalar yapıp, önemli eserler ortaya koymaya devam etmektedir. Doğan, akademik bir unvanı bulunmamasına, üniversitede radyo-televizyon eğitimi almasına rağmen, belli bir yerde sabit kalmamış, kendini çok çeşitli alanlarla yetiştirmiş bir aydındır.

D. Mehmet Doğan, 40 yılı aşkın yazarlık hayatında ülkenin sorunlarına kafa yormuş, kültürel alanda son yüzyıllık süreçte yaşanan yozlaşmaya dikkat çekerek aydın sorumluluğunun gereğini yerine getirmiştir. Türk Dili'nin korunması, geçmişle bağların yitirilmemesi için tek başına gayret göstererek önemli bir sözlük çalışması ortaya koymuştur. Gazeteci kimliğiyle, güncel meseleler hakkında kaleme aldığı yazılarında her dönem iktidar ve yerel yönetimleri eleştirmekten çekinmemiş, yönlendirici üslubuyla Türkiye'nin gelişimine katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: D. Mehmet Doğan, gazetecilik, sözlük, sivil toplum, düşünce.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

MÜDÜRLÜĞÜ	Adı Soyadı	Ömer KOCABAŞ
	Numarası	104222001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Gazetecilik/Gazetecilik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Caner ARABACI
	Tezin İngilizce Adı	Life and Works of D. Mehmet Doğan

ABSTRACT

D. Mehmet Doğan is a writer and thinker who has made important contributions to our recent world of thought with his researches, analyses, essays and newspaper articles. Knowing the intellectual world and works of Doğan and transferring them to the next generations will be very beneficial for our world of thought. This study focuses on this purpose.

In the work “Life and Works of D. Mehmet Doğan”; his life, his world of thought, his works and his journalism are observed. Doğan is mostly known for his studies on language. But, he continues to make researches on history, politics and current issues and produce important works. Although Doğan doesn't have an academic title and has studied Radio and Television at university, he is an intellectual who has educated himself in a wide range of fields.

As a writer over 40 years, D. Mehmet Doğan has dealt with the problems of the country, and fulfilled the necessities of responsibilities of intelligentsia by drawing attention to the cultural degeneration in the last century. In order the Turkish language to be preserved and to keep its connection with the past, he has made efforts alone and performed an important study on a dictionary. In his writings penned about current issues as a journalist, he hasn't hesitated to criticize the government and local authorities in any period and has contributed to the development of Turkey with his guiding style.

Keywords: D. Mehmet Doğan, journalism, dictionary, civil society, thought.

ÖN SÖZ

D. Mehmet Doğan, 40 yılı aşkın yazarlık hayatında ortaya koyduğu eserleriyle Türk düşünce dünyasında kendisine önemli bir yer edininip, halen yönlendirmeye de devam eden kıymetli bir düşünürdür. Doğan, üstadı Nurettin Topçu'dan kendisine miras kalan devrimci, muhalif kimliğini her zaman muhafaza etmiş, doğru bildiğini eğip-bükmeden dile getirmiştir. Doğan'ı, kuru kuruya bir düşünür olarak nitelememeliyiz. İlgi duyup çalıştığı, eser verdiği alanları sayacak olursak liste uzayabilir. Ama, televizyoncu, senarist, yazar, gazeteci, yayıncı, sivil toplum önderi (Türkiye Yazarlar Birliği Onursal Başkanı) gibi özelliklerinin öne çıktığını belirtmek gerekir. İşte bütün bu nitelikleri, sadece düşünürlüğü'nün alt yapısını oluşturmaz. Sosyal sorumluluk sahibi, derdi olan bir bilge şahsiyetin, bilgi birikimiyle, sorunlu alanlarda derde deva arama çabasını da ortaya kor. Bu çalışmada yazarın hayatı, düşünce dünyası, eserleri ve gazeteciliği değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın tamamlanması noktasında yardım ve desteklerinden dolayı teşekkür etmemiz gereken değerli isimler var. Öncelikle D. Mehmet Doğan gibi aydın, derdi Türkiye olan bir düşünürle tanışıp, hayatı ve eserleri hakkında çalışma yapmama vesile olan hocam, Prof. Dr. Caner Arabacı'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışma çerçevesinde bana kıymetli vaktini ayıran, kendi kütüphanesinden verdiği kitaplarıyla çalışmanın zenginleşmesini sağlayan, telefonla, maille ne zaman ulaşmaya çalışsam karşılık veren D. Mehmet Doğan'a teşekkür ederim Gerek lisans, gerekse yüksek lisans eğitimim ve tez çalışması sürecinde beni sürekli destekleyip, yönlendiren, farklı bakış açısıyla ufku genişleten değerli hocam Prof. Dr. Bünyamin Ayhan'a teşekkürü borç bilirim. Eserlerin incelenip, dijital ortama aktarılması noktasında katkı sağlayan Emrullah Kazak ve yaptığı son okumalarla eksikleri gidermemi sağlayan kardeşim Mücahit Kocabaş'a da teşekkür ederim.

Ayrıca çalışma boyunca manevi destekleriyle yanımda olan annem ve babama, birlikte geçireceğimiz zamandan fedakârlık yapan eşim ve kızıma da sonsuz teşekkürler... Onlar olmasaydı bu çalışma ortaya çıkamazdı.

Ömer KOCABAŞ

Haziran 2019, Konya

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

D. MEHMET DOĞAN'IN HAYATI ve MESLEKİ FAALİYETLERİ

1.1. Ailesi ve Yetiştirilmesi	4
1.2. İlk ve Orta Eğitimi	5
1.3. Üniversite Yılları	9
D. Mehmet Doğan'ın Mesleki Faaliyetleri	12
1.4. Türk Tarih Kurumu'ndaki Çalışmaları	12
1.5. Türkiye Yazarlar Birliği Kuruculuğu ve Başkanlığı.....	15
1.6. TRT Genel Müdür Danışmanlığı	17
1.6.1. D. Mehmet Doğan'ın TRT'de Hazırladığı Program ve Belgeseller.....	17
1.6.1.1. Sanat Sözlüğü.....	17
1.6.1.2. Ulu Camilerimiz.....	19
1.6.1.3. Şairler Meydanı.....	20
1.6.1.3.1. Birinci Bölüm	20
1.6.1.4.1. Birinci Bölüm: Kütahya	22
1.6.1.4.3. Üçüncü Bölüm: Sivas	24
1.6.1.4.4. Dördüncü Bölüm: Bursa	24
1.6.1.5. Nurettin Topçu	25

1.6.1.6. Mehmet Akif Ersoy Ölümünün 50. Yıldönümünde.....	27
1.6.1.7. Yaşayan Geçmiş.....	28
1.6.1.8. Mimar Sinan	32
1.6.1.8.1. Birinci Bölüm	33
1.7. Kültür Bakanlığı Film Denetleme Kurulu Üyeliği	35
1.8. RTÜK Üyeliği	36
1.9. Çeşitli Gazete-Dergi ve Yayınevlerindeki Çalışmaları.....	37
1.9. Çeşitli Gazetelerde Yayımlanan Köşe Yazıları	42
1.10. D. Mehmet Doğan'ın Fikir Dünyası	81

İKİNCİ BÖLÜM

DİL KONUSUNDAKİ ESERLERİ

2.1. Bir Lügat Bulamadım.....	90
2.1.1. Birinci Bölüm: Bir Lügat Bulamadım	90
2.1.2. İkinci Bölüm: Sözlükleri Yakalım.....	92
2.1.3. Üçüncü Bölüm: Mankurt Sözlüğü	93
2.1.4. Dördüncü Bölüm: Sözlük Mü At Gözlüğü Mü?	94
2.1.5. Beşinci Bölüm: Yüzyılın Değerlendirmesi	95
2.2. Büyük Türkçe Sözlük.....	97
2.3. Devlet Sözlük Yazar Mı?	100
2.3.1 . Birinci Bölüm: Devlet Sözlük Yazar Mı?	101
2.3.2. İkinci Bölüm: Sözlük Okuyucusunun Notları.....	103
2.3.3. Üçüncü Bölüm: Türkçe Günümüzde Ne Durumda?	105
2.4. Dil Kültür Yabancılaşma.....	107
2.4.1. Birinci Bölüm: Yaşadığımız Yabancılaşma.....	108
2.4.2. İkinci Bölüm: Kendi Kültürüne Turist	110
2.4.3. Üçüncü Bölüm: Dil ve Kültür	111

2.4.4. Dördüncü Bölüm: Dil ve Eser	113
2.4.5. Beşinci Bölüm: Hayat ve Eser	114
2.5. Kelimelerin Seyir Defteri	116
2.5.1. Birinci Bölüm: Kelimelerin Seyir Defteri.....	117
2.5.2. İkinci Bölüm: Kamusun Namusu	118
2.6. Kitaplık Kılavuzu.....	121
2.6.1. Birinci Bölüm: İnsanlık Maceramızın Tanığı; Kitap.....	122
2.6.2. İkinci Bölüm: Ev Kitaplığı.....	124
2.6.3. Üçüncü Bölüm: Müracaat Kitapları	126
2.7. Neden Klasiklerimiz Yok?	128
2.7.1. Birinci bölüm: Millî Eğitim’de Dil Meselesi ve “Medeniyet Dili” Üzerine Aykırı Düşen Sözler	129
2.7.2. İkinci Bölüm: Neden Klasiklerimiz Yok?	131
2.7.3. Üçüncü Bölüm: Neyin Sırrı?	132
2.7.4. Dördüncü Bölüm: 100 Temel Eser Meselesi	134
2.7.5. Beşinci Bölüm: Muhasebe Yahut Hesaplaşma (şiir, hikâye, roman ve fikirde 99’lar).....	135
2.8. Söz Okyanusunda Yolculuk	136
2.8.1. Birinci Bölüm Kamus Yolculuğu	136
2.8.2. İkinci Bölüm: Öğretim ve Kültür Dili Türkçe	138
2.8.3. Üçüncü Bölüm: Bize Her Sene Türk Dili Yılı!	140
2.9. Yüzyılın Soykırımını.....	142
2.9.1. Birinci Bölüm: Türkçe’nin Ölüm ve Sürgünü	142
2.9.2. İkinci Bölüm: “Milat”tan Sonra Edebiyat Dersleri!	144
2.9.3. Üçüncü Bölüm: Kur’an’a “Fransızca kalma”nın Öztürkçesi.....	145
2.9.4. Dördüncü Bölüm: Devlet Hangi Dille Konuşuyor?	147

2.9.5. Beşinci Bölüm: Dilde Geçiken Uyanış.....	149
---	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

D. MEHMET DOĞAN'IN SOSYAL ve TARİH KONULARINDAKİ ESERLERİ

3.1. Batılaşma İhaneti	151
3.1.1. Birinci Bölüm: Temeldeki Yabancılaşma	154
3.1.2. İkinci Bölüm: Aydın Yabancılaşması.....	155
3.1.3. Üçüncü Bölüm: Devrim Yabancılaşması.....	156
3.1.4. Dördüncü Bölüm: Fikir Yabancılaşması	157
3.1.5. Beşinci Bölüm: Şuur Yabancılaşması	157
3.2. Bir Savaş Sonrası İdeolojisi: Kemalizm	159
3.2.1. Birinci Bölüm: Mustafa Kemal ve Kemalizm	161
3.2.2. İkinci Bölüm: Kemalizm'in Siyasî Sistemi	163
3.2.3. Üçüncü Bölüm: Kemalizm'in Niteliği ve Geleceği	164
3.3. Camideki Şair Mehmet Âkif.....	166
3.3.1. Birinci Bölüm: Hayatı ve Eserleri	167
3.3.2. İkinci Bölüm: Mehmed Âkif ve Millî Mücadele.....	169
3.3.3. Üçüncü Bölüm: Vatan Hizmetinde ve Ankara'da Mehmed Âkif.....	171
Bu bölümde D. Mehmet Doğan, Mehmet Akif'in Birinci Dünya Savaşının öncesi ve sonrasında üstlendiği görevleri, Millî Mücadele dönemindeki faaliyetleri ve Ankara'da geçirdiği günler hakkında bilgi vermektedir.	171
3.3.4. Dördüncü Bölüm: İstiklâl Marşı: Bir Millî Mutabakat Metni	172
3.3.5. Beşinci Bölüm: Nesiller ve İdealler: Tevfik Fikret, Mehmed Âkif, Halûk, Emin ve Âsım	174
3.3.6. Altıncı Bölüm: Yaşayan Mehmed Âkif.....	176
3.4. Darbeler Müdahaleler ve Siyasî Sistem	178

3.4.1. Birinci Bölüm: Türkiye’de İktidar Mücadelesinin Dış Müdahale Boyutu	180
3.4.2. İkinci Bölüm: Bürokrasinin Son İktidarı	183
3.4.3. Üçüncü Bölüm: Düyûn-ı Umûmiye’nin İkinci Yüzyılı	184
3.4.4. Dördüncü Bölüm: Türkiye’de Darbeler Müdahaleler ve Siyasî Sistem .	186
3.5. Halka Karşı Demokrasi	187
3.5.1. Birinci Bölüm: Cumhura Rağmen Cumhuriyet	189
3.5.2. İkinci Bölüm: Halka Karşı Demokrasi	190
3.5.3. Üçüncü Bölüm: Hâkimiyet Kimin?	192
3.5.4. Dördüncü Bölüm: Hukuk Ne İçin?	194
3.5.5. Beşinci Bölüm: Atatürkçülük Müdahaleciliğin Öteki Adı Mı?	195
3.5.6. Altıncı Bölüm: Liberalizm’in Dehşet ve Vahşeti	196
3.5.7. Yedinci Bölüm: Din ve Devlet	197
3.6. İletişim veya Dehşet Çağı	198
3.6.1. Birinci Bölüm: Türkiye Örneği: Araçlar ve Amaçlar	199
3.6.2. İkinci Bölüm: Türkiye’de Basın	200
3.6.3. Üçüncü Bölüm: Dini Yayın Meselesi	202
3.6.4. Dördüncü Bölüm: Kitle Kültürüne Karşı	203
3.7. İki Yol Açıcı: Nureddin Topçu ve Necip Fâzıl	204
3.7.1. Birinci Bölüm: Nureddin Topçu “Ruh Cephemizin Maden İşçisi”	206
3.7.2. İkinci Bölüm: Necip Fâzıl “Surda Gedik Açan Şair”	208
3.8. İslâm Şairi İstiklâl Şairi Mehmed Âkif	210
3.8.1. Birinci Bölüm: Mehmed Âkif Hayatı, Eseri	212
3.8.2. İkinci Bölüm: “İslâm Şairi Âkif Bey” Ankara’da	213
3.8.3. Üçüncü Bölüm: Gençlik İçin İki Model Halûk ve Âsım	214
3.8.4. Dördüncü Bölüm: Mehmed Âkif ve Süleyman Nazif	215

3.8.5. Beşinci Bölüm: Nureddin Topçu ve Mehmed Âkif İki Şahsiyet, Tek Karakter	216
3.8.6. Altıncı Bölüm: Mehmed Âkif, İstiklâl Marşı, Taceddin Dergâhı	216
3.9. Kültürel Savaş ve Savaş Kültürü	217
3.9.1. Birinci Bölüm: İnsan-Kültür ve Türkiye’de Kültür Meselesi	219
3.9.2. İkinci Bölüm: Dil ve Edebiyatta Batılılaşma Hareketleri	222
3.9.3. Üçüncü Bölüm: İki Kültür	223
3.9.4. Dördüncü Bölüm: İmdat Türküleri.....	226
3.9.5. Beşinci Bölüm: Ansiklopediler ve İslâm	228
3.10. Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu.....	229
3.10.1. Birinci Bölüm: “Mağlubiyet İdeolojisi”nin Sonuna Doğru... ..	230
3.10.2. İkinci Bölüm: Batılılaşma ve “Medeniyetler Çatışması”	231
3.10.3. Üçüncü Bölüm: İslam’ın Siyasileşmesi ve Yeni Türkiye’nin Kuruluşu	232
3.10.4. Dördüncü Bölüm: İslam Millî Mücadele’nin Neresinde?	233
3.10.5. Beşinci Bölüm: Sonuç Medeniyetler (İç) Çatışması	235
3.11. Mehmet Âkif: Çanakkale’den Sakarya’ya	237
3.11.1 Birinci Bölüm: Zihin Dünyamızda Süreklilik: “Süleymaniye Kürsüsünde”den “Süleymaniyede Bayram Sabahı”na.....	238
3.11.2. İkinci Bölüm: Çanakkale’den Sakarya’ya	239
3.11.3. Üçüncü Bölüm: Mehmed Âkif’in Millî Marşları	241
3.11.4. Dördüncü Bölüm: Şairin Mısır’daki Gölgesi	241
3.11.5. Beşinci Bölüm: Mehmed Âkif’in Kütüphanesi.....	243
3.11.6. Altıncı Bölüm: Dursun Bu Hayâsızca Akın!	245
3.12. Ortadoğu’nun Türkçesi.....	247
3.12.1. Birinci Bölüm: Orta Doğu’nun Türkçesi	248

3.12.2. İkinci Bölüm: Asırlık Lânet: Sykıs-Piko	251
3.12.3. Üçüncü Bölüm: Büyük İsrail Mi, İkinci İsrail mi?	253
3.12.4. Dördüncü Bölüm: Büyük Devletlerle Komşu Olmak	254
3.12.5. Beşinci Bölüm: Türk'ün Hakkını Vermek	256
3.13. Ömrüm Ankara Bir Ankara Şehrengizi	258
3.13.1. Birinci Bölüm: Nagehan Ol Şare Vardım	259
3.13.2. İkinci Bölüm: Ol Şarı Yapılır Gördüm	261
3.13.3. Üçüncü Bölüm: Ben Dahi Bile Yapıldım	262
3.13.4. Dördüncü Bölüm: Taş ü Toprak Arasında	263
3.14.5. Beşinci Bölüm: O Şardan Oklar Atılır	264
3.14. Son Darbe Ergenekon	265
3.14.1 Birinci Bölüm: Türkiye'yi Doğru Tanımlamak	266
3.14.2. İkinci Bölüm: "Komitacı Devlet" in 100. Yılı	268
3.14.3. Üçüncü Bölüm: Yakın Tarihi Olmayana Göre Okumak	270
3.14.4. Dördüncü Bölüm: Darbeciliğin Yüzyılı	272
3.14.5. Beşinci Bölüm: Gerilimden Beslenen Siyaset	273
3.15. Tarih ve Toplum	274
3.15.1. Birinci Bölüm: Osmanlı Sisteminin Temelleri	275
3.15.2. İkinci Bölüm: Osmanlı Toprak Sistemi ve Toplum Yapısı	278
3.15.3. Üçüncü Bölüm: Cumhuriyetten Sonra Toprak Meselesi	282
3.16. Türkistan/ Türkiye Türk Kimliğinin Coğrafyaları	285
3.16.1. Birinci Bölüm: Sınırların Dışına, Özümüzün İçine Seyahat	286
3.16.2. İkinci Bölüm: Semerkand Ü Buhara	287
3.16.3. Üçüncü Bölüm: Semerkand Yahud Timur!	289
3.16.4. Dördüncü Bölüm: Türkistan Dediğin Bir Küçük Şehir!	291
3.16.5. Beşinci Bölüm: "Özbeğim, Can Özbeğim..."	293

3.17. Türkendülüsiye	295
3.17.1. Birinci Bölüm: Türkendülüsiye “Hilâl Operasyonu”	295
3.17.2. İkinci Bölüm: Kesintili Normalleşme Tarihi	297
3.17.3. Üçüncü Bölüm: Güvenlik Tehdidi	299
3.17.4. Dördüncü Bölüm: Neo-Totalitarizm ve İrtica Fobisi	300
3.17.5. Beşinci Bölüm: Kabına Sığmayan Türkiye’nin Ufuksuz Yöneticilerine Dersler	301
3.17.6. Altıncı Bölüm: Değişimi Konuşmanın Tam Zamanı.....	302
3.18. Türkistan-Türkiye Gergefinde İran.....	303
3.19. Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş	309
3.19.1 Birinci Bölüm: 1923 Nasıl Bir Dönüm Noktasıdır? Savaş-Ateşkeş- Andlaşma	312
3.19.2. İkinci Bölüm: 1923 Sonu Cumhuriyetin Kuruluşu	314
3.19.3. Üçüncü Bölüm: Hilafetin Kaldırılması Osmanlı Devleti’nin Yok Edilmesi Sürecinin Sonu	315
3.19.4. Dördüncü Bölüm: Hilafetten Sonra Cumhuriyet Tek Parti İdaresine Geçiş.....	317
3.19.5. Beşinci Bölüm: Tek Parti İdaresinin Kuruluşu	317
3.19.6. Altıncı Bölüm: Atatürk İnkılâplarının Değerlendirme ve Tasnifi.....	319
3.19.7. Yedinci bölüm: Devrimlerin Sonundan Ölüme.....	321
3.19.8. Sezinci Bölüm: Cumhuriyet A’dan Z’ye... ..	322
3.19.9. Dokuzuncu Bölüm: Türkiye Cumhuriyeti’nin Siyasî Sistemi	323
SONUÇ	325
KAYNAKÇA	327
EKLER	332
ÖZGEÇMİŞ.....	350

GİRİŞ

Toplumun geçmişle bağ kurmasını sağlayıp, bu geçmiş üzerinden yaptığı çıkarımlarla, geleceğin oluşmasına katkıda bulunan düşünürler vardır. Düşünürlerin amacı, sadece kendi zihin yapıları doğrultusunda topluma yön vermek değildir. Asıl niyet, düşünce mirasının üzerine yeni taşlar ekleyerek yapının ayakta kalmasını sağlarken, diğer yandan yapıyı daha da büyütmezdır. Toplumun binlerce yıllık kültürel birikimini oluşturan temel değerleri, inanç yapıları, gelenek ve görenekleri, düşünce yapısı; ancak düşünürleri eliyle ayakta durabilmektedir.

Düşünürler; hayatları, fikirleri ve eserleriyle topluma yön verip, insanların gündelik hayatın meselelerini daha geniş bir perspektiften tahlil edip, ona göre bir çıkarım yapmalarına katkı sağlarlar. Onlarca yıllık çalışmaları neticesinde ortaya koydukları eserlerinin karşılığında, topluma yararlı olmanın dışında bir şey beklemezler. Çünkü eserlerine verdikleri emeğin, maddi bir karşılığı yoktur. Çoğu zaman aynı anda birkaç işle uğraşarak geçimlerini temin edebilmektedirler.

Toplumun düşünce yapısı ve yol haritasını şekillendiren düşünür ve yazarların hayatları, fikir dünyaları ve eserlerinin incelenip toplumun geleceğine miras bırakılması oldukça önemlidir. Bu yönde yapılan araştırmalar, bu aktarımın sağlıklı bir şekilde yapılması bakımından bir zorunluluktur.

Bu çalışmada, Türk düşünce dünyasına kırk yılı aşkın süredir katkı sağlayan D. Mehmet Doğan'ın hayatı, fikir dünyası ve eserleri ele alınmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Öncelikle ilk bölümde, D. Mehmet Doğan'ın hayatı ve mesleki faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Ailesi, öğrenim hayatı, hayatının önemli evrelerine özlü de olsa ışık tutulmaya çalışılmıştır. Doğan'ın fikir dünyasını oluşturan temel öğeler, yine bu bölüm içerisinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken başta Cemil Meriç ve Oktay Sinanoğlu olmak üzere çeşitli düşünür ve yazarların Doğan'ın eserleri ve düşünce dünyası üzerine yorumları da bu kısımda yer almaktadır. D. Mehmet Doğan, kırk yılı aşkın süredir, yazarlığının yanı sıra Türkiye Yazarlar Birliği'nin kuruluş sürecinde yer alıp, birliğin kurucu başkanı olarak uzun yıllar

görev yapmıştır. Bunun yanında Doğan, Türk Tarih Kurumu, TRT, Kültür Bakanlığı ve RTÜK gibi ülkemizin önemli kurumlarında hizmet vermiştir. Doğan, çeşitli kamu kurumlarında görev yaparken fikri üretimden geride kalmamış, bir yandan kitaplarını yayınlarken diğer yandan da çeşitli gazete ve dergilerde düzenli olarak yazılar kaleme almıştır. Doğan bu süreçte, çok sayıda gazete ve dergide yazılar yazarken, çeşitli yayınevlerinde de görev almıştır. D. Mehmet Doğan'ın çeşitli gazetelerde yayımlanmış köşe yazılarından örneklerde verilmiştir. Doğan, halen eserlerinin basıldığı Yazar Yayınları'nda çalışmalarını sürdürürken, *Karar* gazetesi ve çeşitli dergilerde yazılarını yayınlamaya devam etmektedir. O, sarı basın kartı sahibi bir gazeteci-yazardır.

İkinci bölümde yazarın dil konusundaki eserlerine yer verilmiştir. Doğan farklı alanlarda çok sayıda eser vermiş olsa da dil üzerine kaleme aldığı kitapları külliyyatında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bölümde Doğan'ın dokuz eseri bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde yazarın sosyal ve tarih konularındaki eserleri incelenmiştir. Bu bölümde D. Mehmet Doğan'ın kaleme aldığı 19 eseri incelenmiştir. Doğan'ın hem içerik hem de hacim bakımından oldukça büyük ve değerli bir külliyyatı vardır. Düşünce eserlerinin toplam sayfa sayısı, 6000'in üzerindedir. İlk baskısı 1981 yılında yapılan ve günümüzde yedinci kez genişletilip 25. baskıya ulaşan *Büyük Türkçe Sözlük* ise 1912 sayfadan oluşmaktadır. Çalışma kapsamında, Doğan'ın eserlerinin tamamı incelenmiştir. Eserleri ile ilgili sayfa sayısı, kaçınıcı baskıda olduğu, yayınevi gibi teknik bilgiler verilmiştir. Ayrıca eserler, bölümler halinde tahlil edilerek yazarın düşüncesi bir bütünlük içinde özetlenerek aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın temel sorunsalı; Türk düşünce dünyasında D. Mehmet Doğan'ın yerinin tespitidir. Doğan, başta dil meselesi olmak üzere tarih, siyaset alanında önemli değerlendirmelerde bulunan, bu değerlendirmelerini dönemin şartlarından çekinmeden, fikirlerini eğip-bükmeden gerçekçi bir şekilde, yüksek sesle dile getiren bir isimdir. Doğan ile ilgili, Türkiye Yazarlar Birliği kurucuları arasında yer alması ve *Büyük Türkçe Sözlük* çalışmasından dolayı, sadece bir edebiyatçı olduğu noktasında bir ön yargı mevcuttur. Lakin Doğan'ın, gençlik döneminde yayınlanan

az sayıda şiirinin dışında edebiyat dünyası ile doğrudan bir ilişkisi yoktur. Doğan, bir öykü ya da roman kaleme almamıştır. Eserleri, ağırlıklı olarak araştırma-inceleme ve deneme tarzındadır. Doğan'ın Türk Diline olan ilgisi, onun bir edebiyatçıdan daha fazla dile hâkim olmasını sağlasa da; genel itibariyle bir gazeteci-yazardır. İletişim alanında eğitim alan Doğan, yazılı ve görsel basında çok sayıda eser bırakmış, halen de yeni eserler ortaya koymaya çalışan bir isimdir.

Yöntem ve Sınırlılıklar

Çalışmada, biyografi niteliği taşımasının yanı sıra yazarın eserlerinin tamamı incelenerek bir çözümleme yoluna da gidilmiştir. D. Mehmet Doğan hakkında yazarken, tarihten siyasete, pek çok alanda araştırma yapmak ve genel bir bilgiye sahip olmak gerekmektedir. Yazarın ele aldığı konularla ilgili düşüncelerini değerlendirmek için, ulaşılabilecek kaynaklara yazar daha önce ulaşmış ve derinlemesine tahliller yapmıştır. Bu durum, çalışmanın içeriğini, yazarın eserleri ile sınırlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

D. MEHMET DOĞAN'IN HAYATI ve MESLEKİ FAALİYETLERİ

Burada D. Mehmet Doğan'ın hayatı, iki ana kısımda ele alınmıştır. Birinci kısım, ailesi ve yetişme ortamı, öğrenim dönemlerini, ikinci kısım meslek hayatını daha doğrusu, bir ömür süren önemli mevkilerdeki görevlerini, düşünce dünyasını ele almaktadır.

1.1. Ailesi ve Yetiştirilmesi

D. Mehmet Doğan, 4 Eylül 1947'de Ankara'nın Kalecik ilçesinde doğmuştur. Annesinin adı Safiye, babasının adı ise Sait'tir. Bir kız, iki erkek çocuğu vardır. Doğan, 68 kuşağına mensuptur. Doğan ile, çalışma kapsamında yaptığımız görüşmede, ailesi ile ilgili şu bilgileri vermiştir; "Ailem Kalecik'in yerlisi. Babamın tarafı, 'Küçük Şihlar/şeyhler' diye anılırmış. Anne tarafım, canlı hayvan ticareti ve debbağlık yaparmış. Onlar da 'Hopacılar' diye bilinirmiş. Bağbozumunda, Eylülde doğmuşum. Bana söylenen, nüfusa günü gününe kaydedildiğim. Sebebi, kıtlık yılları, ailenin beze ihtiyacı var. Benim doğumum, Sümer'den bez alabilmek için bir vesile. Bunun kaydı, kaybettiğim ilk çok yapraklı nüfus kâğıdımdaydı. Babam, ilk mektep ve biraz rüştiye okumuş. İyi okur ve yazardı. Annem sadece okurdu. Babam, 'yeni yazı' öğrenmişti. Annem, ihtiyaç duymamış. Sürekli okuduğu eski harfli kitapları vardı. Yaşayan dört kardeşiz. Bebekken ölenler hariç, 18-19 yaşında vefat eden bir ağabeyimiz var. Benim doğduğum yıl, menenjitten.. Tam askere gidecekmiş.. Babam, memlekette ziraatle uğraşır ve terzilik yapardı. İki ablam, ev kadını. Küçük erkek kardeşim bir bankadan emekli. Dokuz yaşıma kadar Kalecik'te idik. Babam, ustasının daveti üzerine Ankara'ya terzi kalfası olarak çalışmaya gitmiş. Birkaç yıl sonra bize de Ankara yolu göründü. Kalecik'te yerleşmiş, aile-komşuluk ilişkileri içindeydik. Kışın şehirde, yazın bahçelerde olunurdu. Ankara'da, bir gecekondu mahallesine indik. 1956'da, Akdere'ye otobüs, dolmuş seferi yoktu. Komşularımız, ekseriya Ankara'nın kazalarından gelmiş küçük esnaf, usta veya pazarcı idi. 1950'lerde, Ankara'da yeni bir hayat kuruluyordu. Herkes, birbirini tanımaya ve şehirde tutunmaya çalışıyordu. İlk çok partili siyasi seçimi hatırlıyor

gibiyim. Ama emin değilim, ikinci çok partili seçim de olabilir. Babam, ‘Demokrat’ı Demokratların zaferinin, onu sevindirdiğini hatırlıyorum.”

Babası, annesi, sosyal çevresi; ilk çocukluk döneminde gönül dünyasını şekillendirecektir.

1.2. İlk ve Orta Eğitimi

D. Mehmet Doğan, ilkokula Kalecik’te Cumhuriyet İlkokulu’nda başlar. Ardından Ankara’daki Ulus İlkokulu’nda eğitimini tamamlar. Ortaokulu, Cebeci Ortaokulu’nda okuyan Doğan, lise eğitimini ise Gazi Lisesi’nde tamamlamıştır. Doğan’la yaptığımız görüşmede ilk ve orta eğitimi ile ilgili şu bilgileri vermiştir: “İlkokula Kalecik’te Cumhuriyet ilkokulunda (Aşağı Mektep) başladım. Üçüncü sınıfta Ankara’da Hisar’ın altındaki Ulus İlkokuluna geçtim. İlkokuldan neredeyse hiçbir isim hatırımda kalmamış. İlkokul, Kalecik’te bir öğretmen, Ankara’da bir öğretmenle geçti. Ankara’daki öğretmenin ismi hatırımda: Nazire Baksı. Öğretmenlerin, ‘Demokrat’ olmadığı intibai, zihnimden silinmemiş. Ankara’da, ilk defa din dersi ile karşılaştığımızı hatırlıyorum. Kaçınıcı sınıftı bilmiyorum. Otoriter, abus çehreli, yaşlı bir adam, din dersi veriyordu. Muhtevadan bir şey hatırlamıyorum. Ankara’daki ilkokuldan hatırımdan kalan bir şey de, Amerikan yardımı süttozundan yapılan süt.. ABD’nin II. Dünya Savaşı sonrası stokları eritmek için böyle bir bağışta bulunduğunu sanıyorum. Bu sütü, sevmezdik. Sonra bu süttten, yoğurt ve ayran yaptılar, onları yedirdiler, içirdiler bize..”

Doğan’ın çocukluk hatıraları, sosyal tarihimiz açısından önemli. Tarım ülkesi, daha sanayileşme çabaları düşüncede olan, geçimin hayvancılık ve tarımdan sağlandığı Türkiye’de doğrudan süt değil de Amerikan yardımı süt tozu ile çocukları beslemek gariptir. Küçük zihinlere, “süt tozu” ile birlikte sanki Amerikan tortusu da verilmek istenmektedir. O, ortaokul dönemini şöyle anlatır: “Ankara’da Cebeci Ortaokulu’nda okudum. Eski adı, Dördüncü Orta mektep imiş. Meşhur bir yabancı mimar tarafından tasarlanmış, büyük bir okuldu. Kocaman bir spor salonu ve konferans salonu vardı. Burada bir gün, Âşık Veysel’in çalıp söylediğini, konuştuğunu hatırlıyorum. Ortaokuldan da çok fazla hatırımda kalan isim yok. Ankara’da çok fazla ortaokul olmadığı için birçok yerden bu okula gelenler vardı.

Hatırladığım hocalar: Muharrem Mercanlıgil (Türkçe, bir bibliyografya dergisi çıkardığını sonradan öğrendim), İbrahim Millî (beden, lise de müdür muavini ve hocamız oldu), Melih Kınay (kimya).. Bir ara Türkçe derslerine, sonradan Anayasa Mahkemesi Başkanı olan Yekta Güngör Özden girmişti. Türkçe derslerinde Feridun Erte, benim için unutulmaz biridir. Benim gibi mahcup, içine kapalı, konuşmaktan, kendini ifade etmekten kaçınan ve yazmaktan da bu yüzden uzak duran birini, ne yaptı yaptı yazmaya zorladı. Okuma alışkanlığı kazanmamda da rolü var. Feridun Birkaç Türkçe öğretmenden biri, fakat okurluğumda olduğu kadar yazarlığında da tuzu var. Gazi Terbiye mezunu olduğunu biliyorum. Bir de Çanakkaleli olduğu hatırımda kalmış. Güzel konuşan, zarif bir insandı. Ortaokul yılları nedense zihnimde fazla yer etmemiş. Kala kala Feridun Erte kalmış zihnimde.” Doğan’ın ortaokul yılları, Türkiye’nin bir darbe ile ikiye yarıldığı yıllardır: “Ortaokul yılları 27 Mayıs darbesine rastladığı için, hocaların ideolojik görünürlükleri, yüksek seviyede idi. Onların Demokrat olmadığını çok iyi anlayabiliyordum. İlk okuyup beğendiğim ve ard arda okuduğum edebî eser Peyami Safa’nın, 9. *Hariciye Koğuşu* romanıdır. Bunu, okula yakın bir kitapçının vitrininde keşfettim. Kapağında, İhap Hulusi Görey’in deseni vardı. Koltuk değnekli bir çocuk... Kitabı, bir arkadaşım okumak için aldı. Bir daha bana dönmedi. O zaman komünizm-antikomünizm tartışmaları çok yaygındı. Peyami Safa, kitabını Nazım Hikmet’e ithaf etmişti. Bu benim için, uzun süre merak konusu oldu. İlk hatırladığım gazete, babamın okuduğu *Zafer* gazetesi idi. Bu Demokratların Ankara’da çıkan gazetesi idi. Saraçlar çarşısındaki komşumuz, CHP’li idi. O da, *Ulus* alırdı. Bir süre sonra, gazeteler değişilirdi. 1960’larda Ankara’ya, İstanbul gazeteleri akşam vakti gelirdi. “Tayyare İstanbul”, diye bağırın müvezziler satardı. Biz, İstanbul gazetelerinden önce *Havadis*, sonra *Son Havadis* ve *Tercüman* gazetelerini alırdık. Daha sonra bir süre, *Yeni İstanbul* da aldık. Bunlar darbe muhalifi gazetelerdi. Peyami Safa, *Havadis*’te yazardı. *Son Havadis*’ten, Orhan Seyfi Orhon hatırımda kalmış. *Tercüman*’da ,Kadircan Kafı, Ergun Göze ve Ahmet Kabaklı’yı okurdum. Sonra, Ergun Göze ve Ahmet Kabaklı ile tanışıp ahbab olacağımız aklımızdan geçmezdi. *Yeni İstanbul*’da yazarlar arasında Gökhan Evliyaoğlu, Osman Yüksel (Serdengeçti), Arif Nihat Asya, Galip Erdem hatırımda. Görüşlerim, ortaokul yıllarımda teşekkül etmeye başladı. Milliyetçilik, dindarlık, komünizm karşıtlığı... *Toprak* (İlhan Darendelioğlu yayınlardı) ve bazı

Türkçü dergiler okumakla beraber, *Türk Kültürü* dergisini takip etmeye başladım. Bir sabah, evden çıktık. Bizim evde, radyo yoktu. Babam işe gidiyor, ben okula. Cebeci’de, askerler yolumuzu kesti. Ordu idareye el koymuştu. Eve döndük.. Sonra askerler, bizim mahalleye de geldi. Darbe öncesi, bizim okuldan Mülkiye binası görünüyordu. Orada bazı gürültüler, patırtılar duyuyorduk. Darbeden sonra CHP’lilik, azgın bir sel halinde sokaklara taştı. DP’li bilinenlerin evlerinin önlerinde, gösteriler yapıldı. Demokrat Parti binaları basıldı, tabelaları indirilip parçalandı. Orduya destek için, askeri araçların üzerine çıkıldı... Öğretmenlerin, bizim gibi düşünenleri olabileceği, aklımızın köşesinden geçmiyordu. Çünkü böyle bir belirti yoktu. Belki de güçlü baskı havası altında, az sayıda öğretmen de renk vermemeye çalışıyordu. Darbe sonrası, çok saldırgan bir yayıncılıkla karşı karşıyaydık. Demokrat Parti’ye, taraftarlarına, dindarlara öylesine taarruz ediliyordu ki, zihnimden hiç silinmedi.Yassıada Mahkemelerini, radyodan ve gazetelerden takip ediyorduk. Bu tiyatronun trajik sonu, Menderes ve arkadaşlarının idamı oldu. Menderes, mahkeme edilirken, onun Eyüp Sultan’da, Hacı Bayram Camiinde namaz kılarken görüldüğüne dair efsaneler kulaktan kulağa yayılıyordu. İdamında, üzüntü dışında bir tepki ortaya konulamadı. Konulsa ne olurdu? O da ayrı fasıl.

“O zaman, istediğiniz liseye gidemiyordunuz, Cebeci’den mezun olanlar Gazi Lisesi’ne gitmek durumundaydı. Oraya kayıt yaptırıldı. Fakat bu okul, “Hergele Meydanı”nda ve çok laçka bir okuldu. Sporda iyiydi, disiplinde kötü.. Cebeci’nin disiplinli havasına alıştığımız için hayli sıkıntı çektik. Fakat bir süre sonra okula bir müdür geldi. Veli Soysal. Kendisi gelmeden, namı gelmişti: “Deli Veli!”Deli Veli’yi, öğrenciler önce önemsemediler. Fakat bir süre sonra mektebi zapturapt altına aldı. Deli Veli, ‘Atsızcı’ milliyetçilerdendi. Okula, onun kardeşi, edebiyat öğretmeni Necdet Sancar’ı da getirdi. Sıkı bir Türkçü ve antikomünist hava esmeye başladı. Bu havadan hayli uzak duruyordum. Okulun, kültür edebiyat kolunda meşgul oluyor, duvar gazetesi çıkarıyordum. Bir taraftan münazara takımında yer alıyor, diğer taraftan bilgi yarışması takımına giriyordum. O zaman, radyo devri idi. Televizyonun namı var, kendi yoktu. TRT, liseler arası 16 soruluk bilgi yarışması düzenliyordu. Gazi Lisesi takımına, elemeleri kazanarak seçildim. Kültür edebiyat dersleri sözcüsü, oldum. Bizim takım, önce Ankara birincisi oldu (Ankara’da final, Kolej’le idi).Sonra

da Türkiye birincisi olduk (İstanbul'dan Pertevniyal Lisesi rakibimizdi). Bu yıllardan, hâlâ görüştüğümüz arkadaşlarımız var. Ahmet Şenol, Erdal Melih Güler (ortaokuldan da arkadaşım), Atilla Osman Çelebioğlu, Ferhat Koç, Naim Kırışman hemen ilk ağızda hatırıma gelenlerden. Lisede edebiyata, şiire ilgim arttı. Şiirlerim, bazı dergilerde yayınlandı. Ankara liseleri arasında yapılan bir yarışmada birinci oldum. Okula yakın Kediseven Sokağı'nda Ankara'nın İl Halk Kütüphanesi vardı. Okul dışı zamanlarım orada geçiyordu. Kitap almak zordu ve çok da kitap yoktu. Yazar olmak, basın mesleğine intisap etmek zihnimde yerleşmeye başladı. Nitekim liseden mezun olunca, hayli yüksek bir puanla, SBF bünyesinde yeni açılmış olan Basın ve Yayın Yüksek Okulu'na girdim. Lise yıllarında, ideolojik çatışma ve tartışmalar çok yükselmişti. Fikir sahibi olmakla beraber, her hangi bir parti veya dernekle ilişkim olmadı. Okula yakın olan Türkocağı'nda konferanslar olurdu, zaman zaman giderdik. Buradan, İsmail Hakkı Yılanlıoğlu'nu, Osman Yüksel'i, Osman Turan'ı hatırlıyorum. Fikri gelişimimde, lise yıllarında dikkatimi çeken *Hareket* dergisinin önemli payı var. Nedense *Büyük Doğu*, beni fazla cezp etmezdi. Lise sonda bir yıl kaybım var. Bilgi yarışması ile uğraşmaktan, dersleri ihmal ettik. Lise yıllarında şiir yazmaya yöneldim. Beni teşvik eden bir kişi veya şey yoktu.

Ailem, şiir yazdığımı, yayınlandığı zaman da bilmezdi. Neden şiire yöneldiğimi, edebiyat merakıma, çok kitap okumama, dergi takip etmeme yoruyorum.”¹

D. Mehmet Doğan, lise eğitimi ile ilgili olarak Osman Özbahçe tarafından hazırlanan *D. Mehmet Doğan'a Armağan* isimli kitapta şu bilgiyi de vermiştir: “O sıralar liseyi bitiremeyenler köylerde vekil öğretmenlik yapıyordu. Biz de gittik Çamlıdere'nin uzak köylerinin birinde, Dört Konak'ta vekil öğretmenlik yaptık. Bir yıl öğretmenlik yaptık. Çamlıdere ormanlık bir ilçe. Köyümüz orman köyü. Bir asil

¹ D. Mehmet Doğan'ın lise yıllarında yayınlanan ilk şiirlerine bir örnek Bu Şehrin İnsanları: Binlerce insan yaşar bu koca kentte / Kapanmayan çeneler / Kemiren bakışlar yaşar / İnsanlar kalabalık mı kalabalık, / Ne bir boş köşe / Ne تنها bir meydan / İnsanlar dopdolu, / İnsanlar ürkek / İnsanlar emin değil yaşadığından! / En olumsuzdan en olumluya hikâyeler / Akar durur mevsimsiz / En karanlıktan en aydınlığa bakışlar / En çirkinden en güzele, en sevimliye yüzler / Ve yarı aralık unutmaya / Yüzüncü yemininde dudaklar. / Her an sırtan bir maske yüzlerde / gerçek görünüş bulmak güç / Bu şehir iki yüzlü, dört yüzlü eder insanı / Burada her şey olmak mümkün belki / Kendin olmak / İçten olmak güç!... (Özbahçe, 2018:266).

öğretmen var, o ilk üç sınıfı okutuyor, bizse dört ve beşinci sınıfları. Köyü, köylüyü tanımak için bundan daha münasibi olamazdı. Kış şartları çetindi, köyden kasabaya sadece yaya, katır veya eşekle gidilebilirdi. O da hava müsait olursa. Her ayın başında kasabaya iner, maaşımı alır, eğer hafta sonu ise, yolu Ankara'ya kadar uzatırdım. O zamanın ulaşım şartları sebebiyle Ankara'ya ayda bir geliyorduk. Orman köylerinde arazi kıttır, geçim hayvancılık ve ormandandır. O zaman köyde maaşlı tek kişi öğretmendi. Köy hocalarını köylüler yıllık, mevsimlik veya aylık tutardı. Köyün büyük mahallesinin imamı 8 aylıktı. Dört ay çiftçinin hasat zamanı idi, hocada memleketine gider bu işlerle uğraşırdı. İkinci ve üçüncü büyük mahallelerin imamları üç aylıktı. En küçük mahallenin gücü sadece ramazan ayında imam tutmaya yetiyordu. Köy okulunun lojmanı vardı, fakat asil (ve evli) öğretmen orada kalıyordu. Bizim kalacağımız yer yoktu. Köy konağı diye bir usul vardı o zamanlar. İmam, öğretmen ve köye gelen misafirler, satıcılar köylü tarafından köyün, mahallenin konağında sırayla ağırlanırdı. Köydeki sekiz ayımız böyle geçti. Köyler 1960'ların sonunda hâlâ yerli yerindeydi. Yakın şehirlere çalışmaya gidenlerden çok azı yerleşiyordu. Dini hayat köylerde canlıydı.” (Özbahçe, 2018: 350).

1.3. Üniversite Yılları

D. Mehmet Doğan, 1968 yılında üniversite eğitimine başlamıştır. Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Radyo ve Televizyon Bölümü okuyan Doğan, bölümünü birincilikle bitirmiştir. Doğan'la yaptığımız röportajda üniversite eğitimi ve o yıllarla ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

“Yazar olmak niyeti ile Basın Yayın Yüksek Okulu'na yöneldim. Bu okulun, bir Gazetecilik ve Halkla İlişkiler ve bir de Radyo Televizyon Uzmanlık bölümü vardı. Liseden tanıdığım Muhsin Mete ile beraber, Radyo Televizyon bölümünü tercih ettik. O günün şartlarında bize, bu sahada ekmek yoktu. 1960 Anayasası, TRT'yi, CHP zihniyetinin yan kuruluşu yapmıştı. Bunu değiştirmek imkânsız görünüyordu. Ankara'da ilk televizyon yayınları, biz okula kaydolduğumuz günlerde, haftada üç gün 3-4 saat olarak başlamıştı. 1968 Kasım ayında kayıt yaptırdığım Basın Yayın Yüksek Okulu'nun açıldığı gün, boykot başladı. 1968 yazında Fransa'da başlayan öğrenci hareketleri, Türkiye'de de ma'kes buldu. SBF Basın Yayın Yüksek Okulu'nu ele geçiren Dev-Genç'li öğrenciler, boykotu işgale

dönüştürmüşlerdi. Üniversite'ye polis giremiyordu. İşgalciler, okul sahasını, 'kurtarılmış vatan toprağı' ilan ettiler! Boykot bittikten sonra, okula devama başladık. Sağ sol çatışmasının tam merkezinde idik. Solun Mülkiye'deki ağırlığı, çatışmanın tek taraflı hale gelmesine yol açtı. Bütün bilinen sağcı- Ülkücü öğrenciler, okula gelemez hale getirildi. SBF Ülkü Ocağı Başkanı Yılmaz Yalçın, dövülerek okuldan uzaklaştırıldı. O tarihten sonra, her çeşit solun kendini gösterdiği bir okulda yaşamın, ne anlama geldiğini anlamaya başladık. Zaman zaman bize de sataşmalar oluyordu. Bir gün okula gitmesek, bir daha gidemeyecek duruma düşürülebilirdik. Bizim okulda bir cinayet işlendi. Mustafa Kuseyri adlı solcu öğrenci, Basın Yayın Yüksek Okulu'nda gece vakti öldürüldü. Bundan habersiz olarak sabah okula geldiğimizde, esen sert havayı hissettik. Bu menfur cinayeti, sağcılar işlemişti! O gün Ankara'da büyük bir gösteri yapıldı. Hukuk Fakültesi önünde üniversite yöneticileri, hocalar, yüksek mahkeme mensupları vs. toplandı. Hukuk fakültesi dekanı, bizim okulun o sıradaki müdürü Prof. Dr. Muammer Aksoy, yüksek tansiyonlu konuşmalar yaptılar. Devrim şehidini kutsadılar, gericileri lanetlediler. Ertesi gün, bizim okulda hademelik yapan bir Kalecikli personel vardı. Bizim kulağımıza, Kuseyri'yi bir arkadaşının kazayla öldürdüğünü kulağımıza fısıldadı. Bu inandırıcı olmayan gerçeği, çok sonra öğrenebildik. İşin ilgi çekici tarafı, bunu o gün Muammer Aksoy başta olmak üzere, o törene katılan üniversite yöneticilerinin bilmelerine rağmen, bu tiyatroyu oynamalarıydı. 12 Mart Muhtırası, üniversitedeki çatışmayı hafifletti, öğretimin sürdürülmesi kolaylaştı. Solcuların, imtihanları boykot uygulaması tutmadı. Ertesi sene de Basın Yayın'dan mezun oldum. 12 Mart olmasa, çember daralıyor bizim gibi, hiçbir teşkilatla ilgisi olmayanların okuma imkânı da ortadan kalkıyordu. Bu arada birkaç defa okulda ve hatta sınıfta tehditlere maruz kaldım. Okulu, birincilikle bitirdim. Fakat diplomayı almak için bile, bir daha Basın Yayın'a gitmedim. Bu birincilik, hocaların ayrımcı tutumlarına rağmen olmuştu. Bunu Ünsal Oskay,² bana açıkça söylemişti. Diplomamı, sağ olsun, Siyasal'da aynı dönemde

² Ünsal Oskay, 1939'da Urfa'da doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. İlk yazısı 1959-1960 yılında Pazar Postası'nda yayımlandı. Sonraki yıllarda Son Baskı, Yeni Tanın, AKİS ve Milliyet gazetelerinde çalıştı. Ankara SBF'deki Basın ve Yayın Yüksek Okulu'nda, Bursa Akdemisi'nde, Anadolu Üniversitesi'nde, Marmara Üniversitesi'nde, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde hocalık yaptı. Prof. Ünsal Oskay, sosyolog, iletişim bilimcisi ve çevirmen. Kitle iletişim teorileri, popüler kültür, iletişim sosyolojisi, kültür sosyolojisi, Frankfurt Okulu, estetik, edebiyat, müzik ve sanat felsefesi konularında çok sayıda çalışması olan

okuduğumuz Kurtuluş Kayalı³ aldı. Bizim dönemden, idareci, iletişimci bir hayli arkadaşımız var. Öyle, meşhur siyasetçi veya iş adamı hatırlamıyorum.

Üniversite yıllarında, *Hareket* dergisinin yöneticileriyle Ezel Erverdi (sahibi) ve Mehmet Doğan (Yazı İşleri Müdürü) başta olmak üzere tanıştım. Ankara’da bu derginin yazarlarından ve gönül daşlarından Ali Birinci⁴ ve Tevfik Fikret Göncüler’i de tanıdım. Ezel Bey, beni şiir yerine araştırma inceleme yazıları yazmaya teşvik etti. Böylece o yıllarda *Hareket* dergisinde yayınlanmaya başlanan yazılarım, birkaç sene sonra kitaplaştı. *Batılılaşma İhaneti*, 1975 Ekiminde ilk defa yayınlandığında, geniş bir ilgi ile karşılandı. Yayın evi ilk baskısı olan 5.000’den sonra yeni baskılarını yetiştirmekte zorlandı.”

Doğan’ın üniversiteden sınıf arkadaşı olan Muhsin Mete, Osman Özbahçe tarafından hazırlanan *D. Mehmet Doğan’a Armağan* isimli kitapta 1968 yılında televizyon yayınlarının başlamasının radyo-televizyon bölümünü seçmelerinde etkili olduğunu, oldukça yüksek bir puanla bu bölüme girdiklerini ifade eder. İletişim alanının o dönemde yeni olduğuna dikkat çeken Mete, Doğan ile birlikte radyo-televizyon alanında eğitim alan Türkiye’deki ilk yüz kişi arasında olduklarını belirtmiştir (Özbahçe, 2018: 235).

Oskay, Türkiye’de iletişim biliminin kurucusu sayılmaktadır.
(<https://www.kitapyurdu.com/yazar/prof-dr-unsal-oskay/3007.htm>)

³ Kurtuluş Kayalı 1949’da Kırşehir’de doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin Uluslararası İlişkiler Bölümü’nü bitirdi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nde öğretim üyeliği yapmıştır. Temel ilgi alanları, son dönem Türk düşünce tarihi ve Türk sinemasıdır. Yayımlanmış kitaplarından bazıları :Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı Ordu ve Siyaset 27 Mayıs - 12 Mart Türk Düşünce Dünyasından Portreler. (<https://www.kitapyurdu.com/yazar/kurtulusl-kayali/2005.htm>)

⁴ Ali Birinci, 1947 tarihinde Sakarya’da doğdu. 1973 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat ve Maliye bölümünü bitirdi.Uzun yıllar akademisyenlikte yapan Binici, 2008-2011 yılları arasında Türk Tarih Kurumu Başkanlığı görevini yürüttü. Birinci; Tarih ve Toplum, Dergâh, Yeni Türkiye, Polemik, Türk Yurdu ve Kebikeç ile Müteferrika dergilerinde yakın devrin siyasî hayatı, tarihî şahsiyetleri ve yazarları hakkında da yazılar kaleme aldı. Eserlerinden bazıları: Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Matbuat Âleminde Birkaç Adım, Müverrih-i Mâderzâdn Fülânâme, Tarih’in Gölgesinde, Tarih Yolunda, Tarih Uğruna, Tarih Alacakaranlığında. (<https://www.alibirinci.com/ali-birinci-ozgecmisi.html>)

D. Mehmet Doğan evlidir ve bir kız, iki erkek çocuğu vardır.

D. Mehmet Doğan'ın Mesleki Faaliyetleri

Doğan'ın üniversite yıllarında irtibat kurduğu çevre, Türkiye'nin birikimi denebilecek şahsiyetlerden oluşmaktadır. Hareket dergisinden dolayı N. Topçu başta olmak üzere, Ahmet Kabaklı, Ergun Göze, TTK başkanlığı yapan Prof. Dr. Ali Birinci, alanında önemli birisi olan Kurtuluş Kayalı... Düşünce ve yazı alanında önemli bir atmosfer durumundadırlar. Yalnız, televizyon alanında başlangıçta çalışamayınca Türk Tarih Kurumu'nda iş bulması, tarih sahasında eserler vermesinin peşrevi gibi olmuştur.

1.4. Türk Tarih Kurumu'ndaki Çalışmaları

D. Mehmet Doğan, üniversite eğitiminin ardından 1972 yılında Türk Tarih Kurum'unda çalışmaya başlamıştır. Doğan, kurumda askere gidene kadar çalıştığını belirtmekte. Doğan ile yaptığımız görüşmede, Türk Tarih Kurumu'ndaki çalışmaları hakkında şu bilgileri vermiştir: “Basın Yayın'da okurken, Bilgi Kaynakları ve Arşivcilik dersimize giren Sami Nabi Özerdim, benim derse ilgimi ve birikimimi önemsendi. Aynı zamanda Tarih Kurumu Yeni Türkiye Araştırma Merkezi'nin Genel Sekreteri idi. Bana bu merkez için *Cumhuriyet* ve *Ulus* gazetelerinin taranması işini verdi. Öğrenciyken bu tarama çok işime yaradı. Taradığım fiş başına, bir ücret ödenirdi. Her iki gazeteyi çıkışlarından 1970'lere kadar taradım. Fişleri, merkezin arşivinde. Bunun için kurumun kütüphanesi yanında Millî Kütüphane ve TBMM Kütüphanesinde çalıştım. Okul bitince hoca, bana merkezde çalışmamı teklif etti. Askere gidinceye kadar burada çalıştım. Kurum o zaman, 'dernek' statüsünde idi. Fakat Atatürk'ün mirasından, hatırı sayılır bir pay alıyordu. Maddi sıkıntısı yoktu. Ayrıca Ankara'nın en büyük matbaalarından birine sahipti. O zamanlar yine büyük bir matbaa olan Ajans-Türk'le aralarında rekabet vardı. Daha doğrusu, Ajans-Türk, Tarih Kurumu'nun haksız rekabetinden müşteki idi. Tarih Kurumu aleyhine broşürler, kitaplar yayınlardı. Kurum, ilmi bir teşkilat olarak tasarlanmıştı. Bu anlamda üyeleri vardı. Bunlar, ülkenin meşhur tarih âlimleri idi. Bunların başkanı, Kurum'un başkanı idi. Bir de idari yapısı vardı. Burada da yönetim, Genel Müdür'de idi. Genel Müdür, Atatürk'ün beden terbiyesi hocası iken keşfettiği Uluğ İğdemir idi.

O yaşıta bile atletik bir şahıs olan İğdemir, Kurum'a iyice uyum sağlamış, elindeki malzemeleri kullanarak bazı kitaplar da yazmıştı. Kurum, CHP zihniyetinin hâkim olduğu bir

yerdi. Değerli bir tarihçi olan Profesör Osman Turan, Adalet Partisi'nden milletvekili olmuş, hatta yanılmıyorsam bir ara genel başkanlık için aday olmuştu. Osman Turan, bu sıralarda, mürtecilik iddiasıyla Kurum üyeliğinden atıldı. Ramazanda, benim dışımda birkaç hizmetli oruç tutardı. Yüksek tahsilli birinin oruç tutmasını pek akla uygun bulmayan hocam Sami Nabi, bir gün dayanamayıp sordu: 'Diyet maksadıyla mı oruç tutuyorsun?' Ben bu soruyu tek kelime ile cevapladım: 'Hayır!' O sıralarda kilom 60'ın altında idi!"

Türk Tarih Kurumu'nda iki yıl çalışan Doğan, ardından 1974 yılında askere gitmiştir. Doğan, "Askerliği aradan çıkarmak istedim. 1974 Nisanında İzmir Gaziemir Ulaştırma Okulu'nda askerliğim başladı. Ulaştırma Okulu o zaman İzmir'e hayli uzaktı. Ya trenle ya da otobüsle gidilebilirdi. Askeri Okul bana yaradı! 58 olan kilom, düzenli beslenme ve spordan ötürü 70'e yaklaştı. Biz Ulaştırma Okulu'na başladığımız günlerde, yüksek tahsillilere dört aylık kısa dönem askerlik çıktı. Biz bu piyangoyu kaybetmiştik! Bizim okulu bitirip kur'a çektiğimiz günlerde Kıbrıs Harekâtı başladı. Benim küçük bir radyom vardı, gece radyo yayınlarının değişmesinden bunu anladık. Rauf Denктаş, konuşuyordu. Sabah radyolar mehter marşından ve açıklamalardan başka bir şey yayınlamıyordu. Bizi okuldan uzaklaştırdılar. Askeri bir okul, Yunan uçaklarının hedefi olabilirdi. Gece arazide kaldık. Gündüz okulun komutanı Binbaşı Engin Yenilmez -inşallah rütbesini ve adını yanlış hatırlamıyorumdur-, bizleri topladı sıkı bir konuşma yaptı. Kendisi, hafif meşrep fıkralar anlatan, müzikle uğraşan bir askerdi. Fakat o günkü konuşması, çok etkileyici idi. Kaderimiz, bizim elimizde değildi! Yaşamamız veya yaşamamamız Allah'ın takdirinde idi. Şimdi dışarı çıkıp yolda bir trafik kazasında ölebilirdik. Savaşta ölmek, elbette şerefli bir işti...Kur'ayı İstanbul Kartal Maltepe Terminal Birliği'ne çekmiştim. Bu, herkesin gıpta ile baktığı bir kur'a idi. Bazı arkadaşlarımız, kur'adan sonra birlikleri Kıbrıs'a sevk edildiği için Kıbrıs'a gittiler. Biz teyakkuz hali dolayısıyla 15 günlük mehil kullanamadan İstanbul'a, birliğimize intikal ettik. Terminal Birliği, Maltepe'de tren istasyonunun yanında idi. Bir albay, bir asteğmen

(ben) ve bir astsubay dışında 20 kûsur asker vardı. İşimiz, demir yoluyla gelen malzemeyi, kara veya deniz yoluyla sevk etmekte. Veya tersini yapıyorduk. Birlikte çok sayıda araç vardı. Bir kısmı çalışamaz durumdaydı. Kıbrıs harekâtı, halkı heyecanlandırmıştı. Bir çok vatandaş, o günlerde taşıma işlerimizde yardımcı oldu. Albayımız, inşaat işlerine meraklı idi. Bu durumu fırsat bilip, civardaki çimento, demir, tuğla vs. satan firmalardan destek alıp birliğin binalarını elden geçirdi, birkaç oda yaptı. Bunlardan birinde zaman zaman ben de kalıyordum. Kıbrıs harekâtı birkaç ay içinde sona erdi. Biz de rahatladık. Ben boş zamanlarımda İstanbul'a iniyor, *Hareket* dergisine uğruyordum. Böylece, dergi yönetimi ile ilişkileri geliştirdik. Ben askerken, derginin ilk yayıncısı, fikir önderi Nureddin Topçu vefat etti. Birliğe telefon etmişler, 'Nureddin Hoca öldü, Dergâh'tan arıyoruz' diye. Bizim albay işkillenmiş. Bana sordu, ben de Nureddin Hoca'nın felsefe doçenti, Dergâh'ın da yayınevi olduğunu söyledim, rahatladı. Böylece Topçu'nun cenazesine katılmamız mümkün oldu."

D. Mehmet Doğan, askerliğin ardından Dergâh Yayınları'nda çalışmaya başlamıştır. Doğan, Osman Özbahçe tarafından hazırlanan *D. Mehmet Doğan'a Armağan* isimli kitapta, Dergâh Yayınları günleriyle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

"İstanbul'da askerlik yapmak benim için iyi oldu. *Hareket* dergisinde yazıyorum, İstanbul'da askerlik yapmam, dergiyle irtibatımı kolaylaştırdı. Hafta sonları Cağaloğlu'nda bulunan Dergâh Yayınlarına uğruyorum. Dergâh Yayınları o sıralar, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* diye bir ansiklopedi tasarladı. Fakat ne yapacaklarını da tam bilmiyorlar. Galiba Mehmet Kaplan'a alâkadan ötürü.. Mehmet Kaplan, Edebiyat Fakültesinde çok ünlü bir hoca, ekibi falan var.. Edebiyat Fakültesinden başka hocalar var, Ali Nihat Tarhan gibi, Erzurum'dan bazı hocalar var, Orhan Okay Hoca gibi. Bunları dikkate alarak böyle bir ansiklopedi çıkarmayı düşünüyorlar; fakat bu işi yapacak kimse yok. Nasıl bir ansiklopedi olacak, hangi maddeler olacak, ölçü ne olacak, kataloglama, kütüphanecilik bilgisi gibi birtakım şeyler lâzım. Bu işlerde, biraz benim bildiğim işler olduğu için bana, 'Askerlikten sonra sen bunun yayın işlerini üstlen', dediler. Ben de kabul ettim, askerlikten sonra Tarih Kurumuna dönmeyecektim zaten. Askerlik bitince Dergâh Yayınları'nda

çalışmaya başladım. O sıra *Hareket* dergisi kapanmış, Hareket Yayınları'nın kitap yayınları devam ediyor. Dergâhçılar, kitapçı dükkânları açmaya başladılar, İstanbul'a Ankara'ya Erzurum'a açtılar. Ankara'daki Dergâh Kitapevini, ben açtım. Dergâh kitapevini 1972 veya 73'te açtık. İstanbul merkezli bir kitapevleri zinciri (tabiri caizse) düşüncesi vardı. Ankara'da bilhassa Yenışehir'de, Kızılay civarında böyle bir kitapçıya ihtiyaç duyuluyordu. Zafer çarşısında bir hayli kitapçı vardı, fakat sol fikirlilere hizmet ediyorlardı. Dergâh Zafer çarşısında ilk defa her türlü kitabı bulunduran ve satan kitapevi oldu. Böylece Ulus'a gitmeden Ankara'nın merkezinde kitaba ulaşmak mümkün oluyordu. Burası aynı zamanda bir buluşma merkezi idi. Zamanın okur yazarları, siyasetçileri, yöneticileri kitapevinin müdavimleri oldular. Daha sonra CHP'li belediye başkanı bizi oradan attı. Dergâh Kitapevi de kapandı.”(Özbahçe, 2018: 355-356).

1.5. Türkiye Yazarlar Birliği Kuruculuğu ve Başkanlığı

D. Mehmet Doğan, TRT'de çalıştığı dönemde Türkiye Yazarlar Birliği'nin kuruluş sürecinde de yer alıp, ilk genel başkanı olmuştur. Türkiye Yazarlar Birliği, 1978 yılında kurulmuştur. Doğan ile yapılan röportajda, Türkiye Yazarlar Birliği'nin kuruluş süreci hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Askerlik sona erdikten sonra, Dergâh Yayınlarında çalışmaya başladım. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* yayınlanması düşünülüyordu. Benim birikimim, kütüphane ve bibliyografya bilgime ihtiyaç vardı. Yayın yönetimini üstlendim. İlk ciltler yayınlanırken, TRT Genel Müdürlüğü'ne tayin edilen Şaban Karataş beni vazifeye davet etti. Ansiklopedi işlerine yardıma devam etmek üzere -her hafta sonu İstanbul'a gidiyordum-, Ankara'ya döndüm. O sıralar Ankara'da gazeteci ve yazar çevresinde böyle bir hava oluşmuştu. Sert çatışmaların sürdüğü bir ülkede, sağın çeşitli kesimlerinden gazeteci ve yazarların bir araya gelmesi düşüncesi cezbedici idi. Epeyce istişare yaptık. İsmet Özel ve Taha Akyol o sıralar Ankara'da idiler, onlar da istişare ettiğimiz, böyle bir kuruluşu destekleyenlerdendi. İstanbul'da Dergâh, bu çalışmalar için merkezimiz gibi idi. Sonunda 14 kurucu bir araya geldi. Erdem Bayâzıt, Yavuz Bülent Bakiler, Mustafa Yazgan, Necmeddin Türinay, Beşir Ayvazoğlu, Ahmet Günbay Yıldız, Hasan Kayıhan, Alper Aksoy, M. Cemal Çiftçigüzeli, Hüsnü Aktaş, Zeki Ceyhan, Yahya Akengin'le kuruluş dilekçesini

imzaladık. 1978 yılı Ağustos ayı...Arkadaşlar, başkanlık için en uygun durumda beni gördüler. İki kitabım yayınlanmıştı. TRT’de görevliydim ve mesai problemim yoktu...Yazarlar Birliği kurulurken, bazı inifratçılar sınırlayıcı olmak istediler. ‘Şucubucu Yazarlar Birliği’ gibi. Fakat bütünü kucaklayan bir isim ve kurucular listesi çıkardık. Bu, memnuniyet havası oluşturdu. İlk toplantılarda farklı kesimlerden yazarların bir araya gelmesi olumlu karşılandı.”

Doğan, Osman Özbahçe tarafından hazırlanan *D. Mehmet Doğan’a Armağan* isimli kitapta Türkiye Yazarlar Birliği hakkında şu bilgileri vermiştir; “Yazarlar Birliği’nin benimle özdeşleştirilmesi çok da iyi değil. Ama gerçekten de Yazarlar Birliği’ne benim çok emeğim, hizmetim var.Yazarlar Birliği’ne kadar, hiçbir derneğe üye olmadım. Hep uzak durdum böyle işlerden. Kendi işlerimi yapmak istedim. Hiçbir siyasi partinin içinde ve siyasetin içinde bulunmadım. Ama Yazarlar Birliği’ne girmiş bulundum. Kurulduktan sonra herhalde durumu en uygun olan bendim, yani zaman itibariyle, TRT’de çalışıyordum, vaktim müsaitti, iki kitap yayınlamıştım. Birisi çok rağbet görmüş, popüler bir kitaptı ve başkanlığı bana verdiler. Aslında bu bir yük, mecbur oldum, bir nöbet gibi düşündüm. Şöyleydi düşüncem, ya genel kurul olduğunda bırakır kaldığım yerden devam ederim, bu mümkün olmadı. Bunu şöyle başardım ancak, 9. Genel Kurulda ben aday değildim. Beni zorla aday listeye koydular. Ondan birkaç ay sonra RTÜK seçimleri oldu, beni aday gösterdiler. Meclis beni seçince Yazarlar Birliği başkanlığını bıraktım.Fakat şunu bırakamadım, Yazarlar Birliği’ni çok önemli buluyorum. Türkiye’nin fikir, edebiyat, sanat alanlarının kesiştiği bir yer olarak görüyorum Yazarlar Birliği’ni, birçok arkadaşın yetişmesinde, toplum tarafından kabul görmesinde Yazarlar Birliği’nin önemli bir yeri var. Bugün edebiyat alanında tanınan herkesin Yazarlar Birliği’nden yolu geçmiştir. Bundan büyük bir memnuniyet duyuyor, kendime de pay çıkarıyorum. 40. yıla da ulaşmış olması gerçekten büyük bir mutluluk; çünkü kurulduğunda 40. günü bile idrak edeceği şüpheliydi, para yok, pul yok, destek yok, sadece kuruluşu gerçekleştiren arkadaşların iyi niyetleri var...”(Özbahçe, 2018: 383-384).

1.6. TRT Genel Müdür Danışmanlığı

D. Mehmet Doğan, *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisine* çalışmaya devam ederken, diğer yandan da TRT’de Genel Müdür Danışmanı olarak göreve başlamıştır. Doğan, ile yapılan röportajda, TRT’deki çalışmalarını hakkında şu bilgileri vermiştir: “TRT 1970’lerin en çok tartışılan kurumu idi. CHP zihniyetine tahsis edilmiş kurumun genel müdürü değiştirilemiyordu. 12 Mart’tan sonra bunun yolu açıldı. Ecevit, genel müdürlüğe gazeteci İsmail Cem’i getirdi. Sonraki hükümet, Cem’i görevden aldı, fakat aynı gün Danıştay iade etti. Bu karmaşa içinde, Millî Cephe hükümeti, önce Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş’ı tayin etti. O, çok fazla kalmadı. Ardından da Erzurum’da Ziraat Fakültesi hocası olan Prof. Dr. Şaban Karataş tayin edildi. Şaban Hoca’yı, Ezel Bey’le tebrik için gittik. Ondan sonra benim TRT’de bulunmam istendi. Kuruma, sözleşmeli olarak girdim. İlk defa Şaban Karataş zamanında TRT’de bir hava değişimi meydana getirilebildi. Yeni elemanlar alındı. Bazı tecrübeli sinemacılar -Yücel Çakmaklı gibi-, sözleşmeli olarak girdi. Kurum öylesine tek boyutlu idi ki, yeni unsurları bünyesine kabul etmek istemedi. Ben danışmandım, odam vardı, fakat fiili bir şey yapamıyorduk. Basın Yayın’dan arkadaşım Muhsin Mete, TRT’ye yapımcı olarak girmişti. Beraber oturup bazı programlar tasarladık. Bunları yapmak için de harekete geçtik. Ulu cami belgeselini yaptık. Sanat Sözlüğü sohbet programlarına başladık. Fakat bu programlar, birer defa yapılabilirdi. O sırada hükümet değişti, Bülent Ecevit hükümeti iktidara geldi. Şaban Hoca’nın görevine son verildi. Bizi de Şaban Bey döneminde sözleşmeli almanlarla birlikte, bir büyük odaya gönderiler, sonra daha küçük odalara dağıttılar ve sene sonunda da sözleşmemizi yenilemediler böylece TRT maceramız sona erdi.”

1.6.1. D. Mehmet Doğan’ın TRT’de Hazırladığı Program ve Belgeseller

1.6.1.1. Sanat Sözlüğü

1977 yılında yılın da TRT’de yayınlanan Sanat sözlüğü programının yapımcısı ve yönetmeni Muhsin Mete’dir. D. Mehmet Doğan programın danışmanıdır. Programın süresi 51 dakika 51 saniyedir. Program siyah-beyazdır. Programın tamamı çalışma çerçevesince TRT arşivinden izlenip içerik analizi yapılmıştır.

Sanat sözlüğü programıyla ilgili D. Mehmet Doğan ile yapılan yazılı görüşmede Doğan şu bilgileri vermiştir. “Bir dizi program olarak tasarlanmış, ilk bölümü yayınlandıktan sonra TRT Genel Müdürünün değişmesi yüzünden devamı getirilememiştir. İlk bölümde klasik sanatlarımız, edebiyat ve sanat dünyamızla ilgili konulara yer verilmiştir. Ali Nihat Tarlan, Cemil Meriç gibi isimlerin konuşturulduğu bölümler yer almıştır. 1977 yılında yapılmış ve yayınlanmıştır.”

Program, divan edebiyatı, âşık edebiyatı ve kitaplar olmak üzere üç bölümden oluşur. Fakat bölümler arası geçişlerde divan edebiyatıyla ilgili kapak yer almaz. İlk bölümde Profesör Dr. Ali Nihat Tarlan önce edebiyat araştırmalarının nasıl yapıldığıyla ilgili bilgiler verir. Edebiyat araştırmalarında iki aşama olduğunu belirten Tarlan bu aşamaları şöyle sıralar: “İlk olarak edebiyat eserlerinin toplanıp, kronolojik olarak sıralanması, sanatçıların hayatı, yaşadığı dönem ve ortam hakkında bilgi verilmesi. İkinci olarak da eserlerin sanat gözüyle, insanların duygu ve düşüncelerine olan etkilerinin incelenmesi olarak sınıflandırıyor.”

Sanat sözlüğü programında divan edebiyatından da bahseden Profesör Dr. Ali Nihat Tarlan, divan edebiyatında ele alınan konular ve önemli şairler hakkında kısa bilgilerde verir.

Cemil Meriç programda divan edebiyatının musiki ile olan ilişkisinin üzerinde durur. Divan edebiyatı ile musikinin ilişkisini, “Her tarif hakikati dondurur” sözüyle açıklar. Osmanlı’da sözün heyecanlı ve sanatlı bir şekilde hakikati dile getirdiğini ifade eden Meriç, divan edebiyatında şiirin ahenkle yükseldiğini söyler.

Âşık edebiyatı bölümünde ilk önce Âşık Reyhanî türkü söyler. Reyhanî’nin söylediği halk türküsü tarzının divan diye adlandırıldığı bilgisi verilir. D. Mehmet Doğan programda önce âşık edebiyatıyla ilgili bilgi verir. Divan edebiyatıyla âşık edebiyatı arasındaki ilişkiye değinir. Âşık Reyhani’nin hayatıyla ilgili bilgiler verip, Reyhani ile röportaj yapar.

Programın kitaplar isimli üçüncü bölümünde, yazar Sevinç Çokum ve Mustafa Necati Sepetçioğlu ile röportaj yapılır. Bu bölümün yönetimini yazar Mustafa Kutlu üstlenmiştir. Tarih bilinci üzerine yorum yapan Mustafa Necati Sepetçioğlu, tarihi bir

şuur olarak nitelendirip, yarın hakkında yorum yapabilmek için dün ve bugüne bakılması gerektiğini söyler. Sevinç Çokum ise, Makine isimli yeni çıkan hikâye kitabı hakkında bilgi verir.

1.6.1.2. Ulu Camilerimiz

1977 yılında yılın da TRT’de yayınlanan Ulu Camilerimiz belgeselinin yapımcısı ve yönetmeni Muhsin Mete’dir. D. Mehmet Doğan belgeselin metin yazarıdır. Belgesin süresi 37 dakika 09 saniyedir. Belgesel, siyah-beyazdır. Belgeselin tamamı çalışma çerçevesince TRT arşivinden izlenip içerik analizi yapılmıştır. Belgeselin arşiv çözümlemesinde jenerik kısımları bulunmamaktadır.

Ulu camilerimiz belgeseliyle ilgili D. Mehmet Doğan ile yaptığımız yazılı görüşmede Doğan, şu bilgileri vermiştir; “TRT’de yayınlanan ilk dini muhtevalı belgeseldir. 1977 yılında Muhsin Mete ile birlikte yaptık. Metni ben yazdım. Aştırma ve çekim aşamalarında bulundum. Türkiye’nin belli başlı şehirlerinde bulunan 20 kadar ulu cami, belgeselin konusunu teşkil etmektedir. Diyarbakır’dan Manisa’ya birçok mimari eserde çalışılmış, yapılar hayatın içindeki halleri ile gösterilmiştir. Bazılarında hocaların kılıçla hutbeye çıkması, bazılarında vaaz, Kur’an okuma sahneleri vardır.”

Ulu camilerimiz belgeselinde Adana, Afyon, Aksaray, Bursa, Diyarbakır, Elazığ Harput, Eskişehir Sivrihisar, Erzurum, Kahramanmaraş, Kayseri, Kütahya, Malatya, Mardin, Sivas Divriği, Şanlıurfa, Uşak ulu camilerinden görüntüler yer almıştır. Bazı ulu camilerle ilgili detaylı bilgiler verilirken camilerin çoğunluğunun isimleri zikredilir. Selçuklu ve Osmanlı mimarisi arasındaki farka değinilir. Selçuklu dönemindeki camilerde geniş mekânların örtüldüğü, Osmanlı döneminde ise tamamı kubbe örtülü camilerin yapıldığı belirtilir.

Bursa Ulu Camisiyle ilgili detaylı bilgiler verilir. Yıldırım Bayezit döneminde yapılan caminin, 20 kubbesiyle oldukça geniş bir alanı kapladığı belirtilmiştir. Bursa Ulu Camisinin imamları arasında Somuncu Baba, Emir Sultan Hazretleri ve Süleyman Çelebi’de bulunmaktadır. Karagöz-Hacivat’ın bu caminin inşaatında çalıştığı rivayet edilmektedir.

Diyarbakır Ulu Camisinin XI. yüzyılın sonunda yapılmış, tarihi bilinen ilk Türk camisi olduğu ifade edilmiştir. Erzurum Ulu Camisinin yanında Selçuklu döneminden kalma çifte minareli medrese bulunmaktadır. Mardin Ulu Camisi, XII. yüzyılda yapılmıştır. Malatya Ulu Camisi XIII. yüzyılda Selçuklu döneminde Alaeddin Keykubat devrinde yapılmıştır. Sivas Divriği Ulu Camisi, 1225-1228 yılları arasında Mengücekliler dönemine aittir.

Belgeselde kısa sürede çok sayıda cami tanıtıldığı için, birçok caminin tarihi ve kimler tarafından yapıldığı tam anlamıyla belirtilmemiş, kısa kısa geçilmiştir.

1.6.1.3. Şairler Meydanı

Şairler Meydanı belgeseli, 1978 yılında TRT’de yayınlanmıştır. Belgeselin yapımcısı ve yönetmeni Muhsin Mete’dir. D. Mehmet Doğan belgeselin metin yazarıdır. Üç bölümden oluşan belgesel, TRT arşivine tek parça halinde kaldırılmıştır. Üç bölümün toplam süresi 72 dakika 12 saniyedir. Belgeselin tamamı çalışma çerçevesince TRT arşivinden izlenip içerik analizi yapılmıştır. Belgesel siyah-beyazdır. Belgesel TRT’nin dijital arşiv sitemine kaydedilmediğinden bant kopyası izlenmiştir..

Şairler Meydanı belgeseliyle ilgili D. Mehmet Doğan ile yaptığımız yazılı görüşmede Doğan şu bilgileri vermiştir; “Edebiyat tarihimiz açısından büyük değer taşıyan Âşık Çelebi’nin meşhur şuara tezkiresi *Meşairü’ş-Şuara* esas alınarak yapılan bir belgeseldir. Tezkirenin devrin şairlerinin minyatürlerini ihtiva eden nüshası üzerinde çalışılmış, başka görüntü malzemeleri ile zenginleştirilmiş bir belgeseldir. Üç bölüm halinde çekilmiş ve TRT’de yayınlanmıştır.”

1.6.1.3.1. Birinci Bölüm

16. yüzyıl şair ve tezkire yazarı olan Aşık Çelebi’nin *Meşairü’ş Şuara* yani şairler meydanı isimli minyatürlü eserinin tanıtıldığı belgeselin birinci bölümünde, eserin bulunduğu Millet Kütüphanesi tanıtılır. Kütüphane, İstanbul Fatih’teki Fevziye Medresesinde Ali Emiri Efendi tarafından 1916 yılında kurulmuştur.. Kütüphanede, bir kısmı Ali Emiri Efendi’nin özel koleksiyonundan olan çok sayıda yazma eser bulunmaktadır.

Şairler Meydanı isimli eser içerisinde Osmanlı zamanında Anadolu sahasında yazılmış ilk tezkire olan Sekiz Cennet'in yazarı Sehi Bey, Kastamonulu Latifi tanıtılmıştır.. Osmanlı padişahlarından şiir yazmayan Osman Gazi, Orhan Gazi ve I. Murat, şair padişahlardan Yıldırım Bayezit, Çelebi Mehmet, II. Murat, Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezit, Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim'in yönetimleri zamanında yapılanlar ile yazdıkları eserler ve seferleri minyatürlerle anlatılmıştır.

1.6.1.3.2. İkinci Bölüm

Bu bölümde ilk olarak Aşık Çelebi'nin hayatı anlatılır. Asıl adı Pir Mehmed olan Aşık Çelebi, babasının kadılık yaptığı dönemde Üsküp Prizren'de doğmuştur. Aslen Bağdatlıdır. Aşık Çelebi, *Meşairü's-Şuara* isimli eserini 24 yılda yazmıştır. Tezkire de, divan şairlerinin hayatlarını ve şiirlerini genellikle sübjektif bir bakış açısıyla değerlendiren eserlere denildiğine yer verilir. Eserde divan edebiyatının en önemli isimlerinin hayatları ve gazelleri tanıtılmıştır. Fuzuli, Baki, Taşlıcalı Yahya, Nesimi, Ahmet Paşa, Necati Bey, Yetim Ali Çelebi gibi şairler minyatürlerle anlatılır.

1.6.1.3.3. Üçüncü Bölüm

Aşık Çelebi'nin *Meşairü's-Şuara* isimli eserinde dört yüzden fazla şairden bahsedilmektedir. Bu bölümde de şairlerinin hayatı ve eserleri tanıtılmaya devam edilir. Seyit Nesimi, Nişani Bey, Nakşi, Nigari, Sururi Çelebi, Celalzade Salih Çelebi, Şemsi Ahmet Paşa, Hayali Bey gibi daha pek çok şair tanıtılmıştır. Şairlerin bir kısmının sadece isimleri zikredilirken, bir kısmı hakkında da kısa bilgiler verilir.

1.6.1.4. Kaybolan Şehirler

1985 yılında yılın da TRT'de yayınlanan Kaybolan Şehirler belgeselinin yapımcısı ve yönetmeni Muhsin Mete'dir. D. Mehmet Doğan belgesel serisinin fikir babası ve metin yazardır. Yalnız belgeselin Sivas bölümünün metinlerini Ahmet Turan Alkan, Bursa bölümünü ise Beşir Ayvazoğlu yazmıştır. Belgeselin tamamı çalışma çerçevesince TRT arşivinden izlenip içerik analizi yapılmıştır.

Şehir planlarındaki kültürel değişimlerin irdelendiği, belgeselin çekildiği dönemde karakteristik özelliklerini nispeten devam ettiren şehirlerden Kütahya,

Sivas, Bursa, Diyarbakır ve Hasankeyf'in ele alındığı beş bölümlük bir belgesel serisidir.

Kaybolan Şehirler belgeseliyle ilgili D. Mehmet Doğan ile yaptığımız yazılı görüşmede Doğan şu bilgileri vermiştir; “Kaybolan şehirler, bir belgesel dizisidir. TRT için yapılmıştır. Program fikri benimdir. Araştırma safhasında bulundum. Metinleri yazdım. Bazılarının çekimine de nezaret ettim.Tarihi nitelikleri olan bazı şehirlerimizin bu vasıflarını kaybetmesi konusunu işler. Hatırimda kaldığına göre, Diyarbakır, Kütahya, Bursa, Sivas ve Hasankeyf şehirleri konu edilmiştir. Dizi 1985’de çekilmiş ve TRT’de yayınlanmıştır.”

1.6.1.4.1. Birinci Bölüm: Kütahya

Kaybolan Şehirler belgeselinin Kütahya’yı anlatan birinci bölümü, Çinideki Sır ismini taşıyor. Bu bölümün toplam süresi ise 25 dakika 57 saniyedir. Kütahya’nın zaman içerisinde değişen ve değişmeyen özelliklerine değiniliyor. Hezar Dinari türbesi, Kütahya kalesi, Sakahane, Gök Şadırvan, Dönenler Camisi, Kütahya Mevlevihanesi, Macar Evi, Hürriyet Çeşmesi, Çini vazo şeklinde fiskiye, Sunullah Gaybi Türbesi ve tarihi Kütahya evleri hakkında belgeselde kısa bilgiler verilmiştir.

Kütahya, Selçuklular döneminde fethedilmiştir. Selçuklu veziri Hezar Dinari fethetmiştir. Dinari’nin türbesi, belgeselin çekildiği dönemde de ayakta kalmayı başarmıştır. Fetihden sonra Germiyanoğulları bölgeye yerleştiriliyor. Osmanlı güçlenesiye kadar Kütahya Germiyanoğullarına başkentlik yapmıştır. Gök Şadırvan Germiyanoğulları döneminde yapılmıştır. Germiyanoğulları döneminden çok sayıda tekke de kalmış. Balıklı, Ahi Evrân, Gümüş Eşik gibi tekkeler belgeselin çekildiği dönemde ayaktaadır. Ahmet Dai, Ahmedî, Şeyhi gibi büyük şairler Kütahya’da yetişmiştir.

Kütahya Osmanlı döneminde Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi olmuştur. İznik’ten sonra en önemli çiniler Kütahya’da yapılmıştır.

Şehirde, Osmanlı’nın son döneminden kalan ve günümüzde de kullanılan az sayıda yapılar hakkında bilgi verilmiştir. Bina yapısındaki değişim, örneklerle gözler önüne serilir. Şehirdeki ilk beton yapı, Balıklı Caminin yanına yapılan apartmandır.

Eski usul kına gecesi ve yeni dönemdeki salon düğünlerinden görüntüler kullanılır. Yeni düğünlerin aynı beton yapılar gibi, geleneğin inceliğinden ve estetiğinden yoksun olduğu belirtilmiştir. Hayatla, inanç ve düşünce arasındaki bağı yeni düğünlerde aramanın boşuna olduğu söylenir. Şehirlerle birlikte sadece mimari miras değil, kültürel miras da şekil değiştiriyor denmektedir.

1.6.1.4.2. İkinci Bölüm: Diyarbakır

Kaybolan Şehirler belgeselinin Eski Sur Türküleri isimli ikinci bölümünde, Diyarbakır anlatılmıştır. Bu bölümün toplam süresi 27 dakika 21 saniyedir. Geçmişten günümüze Diyarbakır'ın anlatıldığı belgeselde Diyarbakır Surları, Diyarbakır Ulu Camisi, Şeyh Matar Camisi, dört ayaklı Minare, geleneksel Diyarbakır evleri, Dicle nehri, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi ve çok sayıda caminin tanıtımı yapılır. Ayrıca Fincanın Etrafı Yeşil isimli Diyarbakır türküsü de seslendirilmiştir.

Diyarbakır, Osmanlı ve Selçukludan önce Babil, Asur, Sümer, Akad, Hitit ve Bizans gibi medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Dede Korkut kitabında Amid, ya da Hamid diye geçmektedir. Kara taşlı surlarından dolayı Karahamid diye de adlandırılmıştır. Anadolu'nun ilk Müslüman şehri olan Diyarbakır, Hicretten 17 yıl sonra Halid bin Velid komutasındaki ordu tarafından fethedilmiştir. Selçuklu Sultanı Alparslan, Anadolu'ya geçmeden önce ordusuyla Suriye'ye geçerken yolların kavşak noktasındaki eski sur şehrinde konaklamıştır.

Diyarbakır, halen Anadolu'nun en uzun, sağlam ve heybetli surlarına sahip olan şehridir. Burçlarda tarih boyunca Diyarbakır'a hükmetmiş beylik ve devletlerin hepsinin izlerini görmek mümkündür. Dört Ayaklı Minare Akkoyunlu Devleti döneminden kalmış bir eserdir.

Diyarbakır, tarihinde iki büyük yıkım ve yağma görmüştür: Timurlar ve Safeviler devrinde. Diyarbakır, Osmanlı Devleti'nde Yavuz Selim döneminde fethedilmiştir. Bıyıklı Mehmet Paşa komutasındaki ordu tarafından fethedilmiştir. Halk, Mehmet Paşa'ya Fatih Paşa demektedir. Diyarbakır'daki Osmanlı dönemi ilk

eseri Fatih Paşa Camisi'dir. Diyarbakır uzun yıllar su sıkıntısı çekmiş, su Kanuni Sultan Süleyman zamanında getirilmiştir.

1.6.1.4.3. Üçüncü Bölüm: Sivas

Kaybolan Şehirler belgeselinin Sivas'ı anlatan üçüncü bölümü, Zamanı Durduran Taşlar ismini taşıyor. Bölümün toplam süresi 15 dakika 30 saniyedir. Sivas bölümünün metin yazarı Ahmet Turan Alkan'dır.

Belgeselin bu bölümünde dünü ve bugünüyle Sivas tanıtılmıştır. Tarihi Sivas evleri, Kadı Burhaneddin Türbesi, Sivas Ulu Camisi, Abdolvahab Gazi Camisi, Bezzazlar Çarşısı, Subaşı Hanı, Çorapçı Hanı tanıtılır. Sivas halayı hakkında bilgi verilmiştir.

Sivas XI. yüzyılda Türkiye Selçuklu Devleti tarafından fethedilmiştir. Sivas Ulu Camisi 1197 yılında Selçuklu Sultanı Melikşah döneminde yapılmıştır.

1.6.1.4.4. Dördüncü Bölüm: Bursa

Kaybolan Şehirler belgeselinin, Kuruyan Çeşmeler isimli dördüncü bölümünde Bursa tanıtılmıştır. Bölümün toplam süresi 24 dakika 59 saniyedir. Bursa bölümünün metin yazarı Beşir Ayvazoğlu'dur. Geçmişten günümüze Bursa'nın anlatıldığı belgeselde tarihi sokak çeşmeleri, Bursa evleri, Emir Sultan Camisi, Bursa Ulu Camisi, Yeşil Cami, Hüdavendigâr Camisi, Yıldırım Bayezit, Mehmet Çelebi, II. Murad Türbeleri tanıtılıyor. Ayrıca Gülruh, Sultan Gülbahar Hatun, Gülşah Hatun türbeleri hakkında da bilgi verilmektedir.

Evliya Çelebi, Bursa'nın sudan ibaret olduğunu söylemiştir. Rivayete göre Emir Sultan Hazretleri kendisinden keramet göstermesini isteyene, asasını yere vurmuş ve yerden su fışkırmış. Belgeselde çok sayıda çeşmenin suyunun kurummasına rağmen Emir Sultan Camisi'ndeki çeşmeden su akmaya devam ettiği belirtilir. Bursa'nın tarihi evlerinin büyük bir kısmı yok olmuş. 1855 yılında yaşanan ardarda iki deprem ve peşi sıra çıkan yangınlardan sonra, sağlam kalan çok az bina kalmış. Şimdiki evlerin de büyük bir kısmı o tarihten sonra yapılan evlerdir

Orhan Bey Camisi, Bursa'daki ilk Osmanlı dönemi eserlerindedir. Bursa Ulu Camisi Yıldırım Bayezit devrinde Yeşil Cami, Çelebi Mehmet devrinde yapılmış. Bursa'da altı Osmanlı hükümdarının mezarının bulunduğu ifade edilmiştir. Çarpık kentleşme ve belgeselin çekildiği dönemde şehrin içinde olan sanayi tesislerinin Bursa'yı mahvettiğine dikkat çekilmektedir.

1.6.1.4.5. Beşinci Bölüm: Hasankeyf

Kaybolan Şehirler belgeselinin, Köprü ve Şehir isimli beşinci bölümünde tarihi Hasankeyf şehri tanıtılmaktadır. Bu bölümün toplam süresi 25 dakika 20 saniyedir. Dünü ve bugünüyle Hasankeyf'in tanıtıldığı belgeselde, Ulu Cami, Rızk Camisi, Zeynel Bey Türbesi, gibi çok sayıda tarihi yapı tanıtılmakta.

Hasankeyf isimi, Arapçadaki Hısınkeyfa kelimelerinden oluşmakta ve kaya hisarı anlamına gelmektedir. Tarih boyunca Hasankeyf, çok sayıda medeniyete ev sahipliği etmiş bir şehirdir. Şehirdeki surlar Roma döneminden, Ulu Cami ve köprü Artuklular döneminden, saray Eyyubiler döneminden kalmıştır. Hasankeyf, Moğol istilasına da uğramış bir şehirdir. Hasankeyf ile ilgili ilk araştırmaları Fransız bilgini Albert Gabriel 1933 yılında yapıyor. Şehirdeki tarihi yapılarla ilgili çizimler de yapıyor. 1940 yılında mimari eserlerin resim ve planlarını da ekleyerek Fransa'da yayınlamıştır. Belgeselin çekildiği 1985 yılına kadar Fransız bilginden başka Hasankeyf üzerine bir çalışma yapan olmamıştır. Uzun yıllar bakımsız bir halde kaderine terk edilen Hasankeyf, 1985 yılında, Gabriel'in 1940'ta yazdıklarından bile daha da gerilemiş bir haldedir.

Belgeselin bu bölümünün son jeneriği teknik nedenlerden dolayı TRT arşivinde yer almamaktadır.

1.6.1.5. Nurettin Topçu

Nurettin Topçu belgeseli, 1985 yılında TRT'de yayınlanmıştır. Belgeselin yapımcısı ve yönetmeni Mustafa Karakaya'dır. D. Mehmet Doğan belgeselin metin yazarıdır. Belgeselin süresi 20 dakika 16 saniyedir. Belgeselin tamamı çalışma çerçevesince TRT arşivinden izlenip içerik analizi yapılmıştır.

Nurettin Topçu belgeseliyle ilgili D. Mehmet Doğan ile yapılan yazılı görüşmede Doğan şu bilgileri vermiştir: “Nurettin Topçu’nun vefatının 10. yıldönümünde yapılmış ve TRT’de yayınlanmıştır. O yıllarda Nurettin Topçu gibi bir ismin TRT’de anılması olağanüstü sayılmıştır.”

Belgeselde Nurettin Topçu’nun hayatı, dünya görüşü, felsefi düşüncesi hakkında bilgiler verilmekte. Ayrıca Prof. Dr. Mehmet Kaplan, belgeselin çekildiği tarihte Doçent olan Orhan Okay, yine o tarihte Doçent olan Süleyman Hayri Bolay, Prof. Dr. Ercüment Konukman ile röportajlar yapılmıştır. Yaşam öyküsü ve felsefi kişiliği röportajlarla zenginleştirilmiştir.

1909’da doğan Nurettin Topçu, 1975 yılında vefat etmiştir. Belgeselde Nurettin Topçu’nun Avrupa’da felsefe doktorası yapan ilk Türk olduğuna vurgulanıyor Topçu, 1939 yılında Hareket dergisini yayınlar başlıyor. Dergi 1974 yılına kadar aralıklarla yayınlamaya devam etmiştir.

Belgeselde Nurettin Topçu’nun hayatı boyunca muvaffakiyetin değil, hareketin sırrını aradığı belirtilmektedir. Topçu, Türkiye için tarih, toprak, ve insan unsurlarını birleştiren bir siyasi, iktisadi ve sosyal sistemin çerçevesini çizmiştir. Avrupa’dan döndüğünde, kendimize dönelim demiştir. Belgeselde Nurettin Topçu’un milliyet tanımı da şu şekilde verilir; milliyet en kısa ifadesiyle tarih ve toprak şuurudur. İnsana bu iki unsur şekil verir. Şahsiyet ve kimlik kazandırır. Belgeselde, Topçu’nun, “Büyük mezarların üzerinde büyük vatanlar vardır” diyerek tarih ve toprak şuru arasındaki ilişkiyi açıkladığı belirtilmektedir.

Nurettin Topçu, “Genç ruhları büyük ve yaratıcı yapacak olan şey hayatın kurnazlığı ve siyaset hüneri değildir. Boşlukta büyük bir kalp çarpıntısı yaşatmalarıdır.” diyerek maneviyatın gençlerin şekillenmesindeki önemine değinmiştir. Belgeselde, Nurettin Topçu’nun insanda hâkim olan faziletin irade ve hürriyet olduğunu ve bunun insanı sorumlu kıldığını söylediği ifade edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Nurettin Topçu’nun sadece felsefe hocası olmadığını, aynı zamanda bir filozof olduğunu belirtmiştir. Orhan Okay, Süleyman Hayri Bolay ve Ercüment Konukman çeşitli alıntılarla kısa kısa Nurettin Topçu’nun hayatı ve felsefesi üzerine değerlendirme yapmaktadırlar.

1.6.1.6. Mehmet Akif Ersoy Ölümünün 50. Yıldönümünde

1986 yılında TRT’de yayınlanan Mehmet Akif Ersoy Ölümünün 50. Yıldönümünde belgeselinin yapımcısı, Tanju Turunç ve yönetmeniyse, Salih Diriklik’tir. Belgeselin metin yazarları Ömer Lütfü Mete ve Salih Diriklik’tir. D. Mehmet Doğan programın danışmanı olmasına rağmen programın jenerik kısmı ve TRT’nin arşiv çözümüleme sisteminde ismi görülmemektedir. Belgesel iki bölümden oluşmaktadır. Belgeselin tamamı çalışma çerçevesince TRT arşivinden izlenip içerik analizi yapılmıştır.

Mehmet Akif Ersoy Ölümünün 50. Yıldönümünde belgeseliyle ilgili D. Mehmet Doğan ile yaptığımız yazılı görüşmede Doğan şu bilgileri vermiştir; “Mehmet Akif’in vefatının 50. Yılı dolayısıyla hazırlanmış bir belgeseldir. 1986 yılında yazılmış, çekilmiş ve TRT’de yayınlanmıştır.”

1.6.1.6.1. Birinci Bölüm

Birinci bölümün toplam süresi 24 dakikadır. Belgeselin birinci bölümünde Mehmet Akif Ersoy’un hayatı, yaşadığı dönemdeki siyasi atmosfer ele alınmakta. Mehmet Akif’e babası Ragif ismini koymuş ama ailesi ve komşuları bu ismi söyleyemediğinden Ragif, Akif’e dönüşmüştür. Mehmet Akif, baytar mektebinin ilk ve bir numaralı öğrencisi olmuştur. Ziraat Bakanlığında veteriner olarak görev yapan ilk kişi de Mehmet Akif olmuştur.

Mehmet Akif’in ilk şiirleri 1896 yılında *Resimli Mecmua*’da yayınlanıyor. İlk şiirlerinde Muallim Naci, Namık Kemal, Ziya Paşa ve Abdülhak Hamit Tarhan’ın etkileri görülüyor. 1908’de meşrutiyetin ilanından sonra *Sırat-ı Müstakim* dergisinde kendi karakteriyle yoğurduğu şiirleri yayınlanmaya başlıyor. Bu derginin başyazarlığını da yapıyor. Mehmet Akif’in şiirlerinde hiçbir devlet adamını övdüğü görülmemiştir. Sevmediği kişiyi ya açıkça yeriyor, ya da bahsedilmeye değer bulmuyor. Akif’e göre sanatın sanat için değil, sanatın hayat için olduğu belirtiliyor. *Sebilürreşad* dergisinde Millî Mücadele ile ilgili yazılar yazıyor. Belgeselde olaylara, dramatize edilerek yer verilmektedir.

1. Dünya Savaşı döneminde Teşkilat-ı Mahsusa saflarına katılmakta. Kurtuluş Savaşı döneminde Anadolu'ya geçmektedir. Burada verdiği vaazlarla halkı bilinçlendirdiği anlatılmakta. Ankara'dan Konya'ya, oradan da tekrar Ankara üzerinden Kastamonu'ya geçmekte. Orada Nasrullah Camisinde ünlü vaazını veriyor. Bu vaaz çoğaltılarak Diyarbakır, Bitlis, Van vb. yerlerde de okunuyor.

1.6.1.6.2. İkinci Bölüm

İkinci bölümün toplam süresi 25 dakika 41 saniyedir. İkinci bölümde ilk olarak Mehmet Akif'in şiirinin özelliğine, şairliğine vurgu yapılıyor. Sezai Karakoç'un, Mehmet Akif isimli kitabında Akif kadar hayatı şiire, şiiri de hayata sokmuş bir şair yoktur, dediğine değinilmekte. Mehmet Akif'in şiirleri günlüğe benzetilmektedir. Lakin kendi günlüğü olmadığı, toplumun günlüğü olduğu ifade edilmekte. Bütün şiirlerini Safahat yani dönemler adı altında toplaması bundandır denilmektedir. Safahat'ın bir toplumun yaşadıklarının şiirle anlatımı da denilebileceği söylenmiştir. Mehmet Akif'in şiirlerinde İslamiyet, ahlak, çağdaşlık, ilerleme ve haksızlığa karşı koyuşun ön plana çıktığı ifade edilmektedir..

İstiklal Marşı'nın yazılması için düzenlenen ödüllü yarışmaya katılmaması üzerine Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından ikna edilip İstiklal Marşı'nın yazmaya başlaması, İstiklal Marşının yazılış süreci ve mecliste Tanrıöver tarafından dört kez üst üste okunması dramatize edilerek anlatılmıştır. İstiklal Marşı yazıldıktan sonra ilk olarak 18 Şubat 1921'de *Sebilürreşad* dergisinde yayınlanıyor. 12 Mart 1921'de İstiklal Marşı, millî marş olarak kabul ediliyor.

Mehmet Akif'in gündelik yaşamından bilgilere de veriliyor. Sporcu kişiliğinden, yürümeyi çok sevmesinden bahsediliyor. Mehmet Akif'in, üç şeyi ilk bulup yapana rahmet okurum, sözü dramatize edilerek canlandırılmakta. Akif, mezarlara selvi dikene, yemeklerin başında çorba verene ve uyuyacak insanların altına döşek serene rahmet okurum, demektedir.

1.6.1.7. Yaşayan Geçmiş

Yaşayan Geçmiş belgeseli 1987 yılında TRT'de yayınlanmıştır. Belgeselin yapımcısı ve yönetmeni Mustafa Karakaya'dır. D. Mehmet Doğan belgeselin metin

yazarıdır. Belgeselin tamamı çalışma çerçevesince TRT arşivinden izlenip içerik analizi yapılmıştır.

Yaşayan geçmiş belgeseliyle ilgili olarak D. Mehmet Doğan ile yaptığımız yazılı görüşmede Doğan şu bilgileri vermiştir; “Tarihi şehirlerimizde meydana gelen tahribata rağmen çeşitli şekillerde korunmaya alınan yapıların merkeze alındığı bir belgesel dizisi. 1987 yılında yapılmış ve TRT’de yayınlanmıştır.”

Yaşayan Geçmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün restorasyon çalışması çerçevesinde ülkemizdeki çeşitli yörelerdeki ev, konak, yalı, köşk gibi onarılan sivil mimarlık eserlerinin tanıtıldığı dört bölümden oluşan bir belgeseldir. Belgeselde kültür mirasımızı taşıyan tarihi şehirlerimizde ayakta kalabilmiş sokak, mahalle, çarşı gibi korunması gereken eserler geçmişte ve günümüzde gündelik hayattaki fonksiyonlarıyla birlikte anlatılmaktadır.

Dört bölümden oluşan belgesel serisinin her bölümü kendi içerisinde ayrı bir isim alır.

1.6.1.7.1. Birinci Bölüm: Tarihi Yaşatan Şehirler

Tarihi Yaşatan Şehirler isimli birinci bölümünün toplam süresi 21 dakika 33 saniyedir. Bu bölümde Sivas Buruciye Medresesi, Diyarbakır Surları ve Dar Kapı, Sultan Süleyman Camisi ve Birgi Çakırağa Konağı tanıtılmaktadır. Tanıtılan mekânlarda yapılan, belgeselin, çekildiği dönemde devam eden restorasyonlar hakkında da bilgi verilir. Çakırağa Konağında, Çakırağa’nın mahalle imamıyla diyalogu dramatize edilmekte.

Tarihi şehirlerin genel özelliklerinden bahsedilmekte. Eski şehirlerimizi aslına uygun bir şekilde yaşatmanın yüzlerce müze açmaya bedel olduğu ifade edilmektedir.

Sivas Buruciye Medresesi’nin 1271 yılında Selçuklular döneminde yapıldığı, dönemin mimari özelliklerinden izler taşıdığı belirtilmektedir.

Diyarbakır 639 yılında Hz. Ömer devrinde fethedilmiştir. Diyarbakır Surları ve Dar Kapı bölgesi kısaca tanıtılmakta. Sultan Süleyman Camisinin Artukoğulları döneminde yapıldığı ifade edilmektedir.

Belgeselin çekildiği 1987 yılında, tarihi binaların çevresine yapılmaya başlanan birbirinden özensiz ve sanattan yoksun binalar eleştirilmekte. Eski şehirlerimizde sıradan evlerin bile ne kadar sanatlı olduğu ifade edilerek mimari mirasımızın değerine dikkat çekilmekte. Venedik şehrinde hareketle, batının kültürel mirasına nasıl sahip çıktığı anlatılmaktadır. Ayrıca Birgi Çakırağa Konağı tanıtılmakta. Konaktaki odanın birisine İstanbul diğerine ise İzmir manzaraları resmedilmiştir.

1.6.1.7.2. İkinci Bölüm: Şehir ve İnsan

Yaşayan Geçmiş belgeselinin Şehir ve İnsan isimli ikinci bölümünün toplam süresi 25 dakika 18 saniyedir. Bu bölümde tarihi Türk şehirlerinde Osmanlı sivil mimari örnekleri olan geleneksel Türk evleri ve bunlara ait sokak, bahçe ve ev ilişkileri tanıtılarak tarihi Türk evlerinin yaşayan esas birimi olan oda ve odaya verilen öneme dikkat çekilmektedir.

Evlerin mahremiyet ilişkisine göre inşa edildiği belirtilmekte. Türk şehirlerinin tabii ve fiziki çevreyi tahrip etmediği, adeta onu benimseyerek inşa edildiği ifade edilmektedir. Bursa Cumalıkazık köyü örneğinden eski Türk evleri tanıtılıyor. Sokağın manzarasını çeşmeler ve yatay mimariyi kıran minareler tamamlanmaktadır..

Eski Türk şehirlerinde sokakların ev için var olduğu, şehirlerin asıl kahramanının evler olduğu belirtilmekte. Evlerin pencerelerinin sokağa değil hayat diye adlandırılan iç avluya baktığı söylenmektedir. Ev, evi görmez, evin görüşüne engel olmaz felsefesinin eski Türk evlerinin temel prensiplerinden olduğu ifade edilmektedir.

Osmanlı döneminden kalma evlerde Çankırı, Tokat, Bursa, Üsküp, Filibe ve Mostar evlerinin şekil olarak birbirine benzediğine dikkat çekilmekte.

1.6.1.7.3. Üçüncü Bölüm: Yaşatılan Geçmiş

Yaşayan Geçmiş belgeselinin, Yaşatılan Geçmiş isimli üçüncü bölümünün toplam süresi 32 dakika 40 saniyedir. Bu bölümde Kültür ve Turizm Bakanlığı ve diğer kuruluşlar tarafından restorasyonları yapılan eski eserler tanıtılmakta. Restoratör Rıdvan İşler, Mimar Nihat Güney, Turing ve Otomobil Kurulu genel başkanı Çelik Gülersoy, Bursa Eski Eserleri Sevenler Derneği başkanı Kazım Baykal ile yapılan röportajlar yer almaktadır. Ayrıca Amasya Hazeranlar Konağında Ziya Paşa ve Defterdar Hasan Talat arasındaki sohbet dramatize edilerek anlatılmakta.

Restore edilen tarihi binaların geçmişteki ve günümüzdeki işlevlerine değinilmekte. Amasya'daki Hazeranlar Konağı XIX. yüzyılda Ziya Paşa'nın valiliği döneminde yapılmıştır. Belgeselin çekildiği dönemde restore edilip Etnografya Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Müze, konağın yapıldığı dönemin izlerini taşıyan eşyalarla döşenmiştir. Bu eşyalar detaylı olarak anlatılmaktadır.

Müzeler Genel Müdürlüğünün, ülke çapında yaptığı restorasyonlardan örnekler verilmekte. Diyarbakır'da Ziya Gökalp'in doğduğu ev müze olarak kullanılmaktadır. Cahit Sıtkı Tarancı'nın doğduğu ev belgeselin çekildiği dönemde Kültür Turizm Bakanlığı'nın bazı birimleri için hizmet binası olarak kullanılmaktadır. O dönemde restore edilen evler tanıtılmakta. Bursa'daki Şemaki Evi gibi.

Restore edilen her tarihi bina müze olarak kullanılmıyor, farklı işlevlerle değerlendirilmektedir. İstanbul'daki İbrahim Paşa Sarayı, Türk İslam Eserleri Müzesi olarak, Sivas Ziya Bey Kütüphanesi, Kilis'teki kütüphaneye dönüştürülen konak, Antalya'da butik otele dönüştürülen konaklar, Yalova'da termal tesise dönüştürülen ev vb.

Burdur, Urfa, Adana, Mudanya, Safranbolu, Kastamonu, Tokat, Ürgüp, Kütahya gibi şehirlerdeki restore edilen tarihi binalar gösterilmekte.

1.6.1.7.4. Dördüncü Bölüm: Geçmiş Yaşıyor Mu?

Yaşayan Geçmiş belgeselinin, Geçmiş Yaşıyor mu? İsimli dördüncü bölümünün toplam süresi 27 dakika 27 saniyedir. Bu bölümde eski şehirlerimizin bugünkü durumlarının araştırılması, geleceğe bırakılabilecek kültür mirası eserler,

eski evlerin kullanım özellikleri, eski yapı restorasyonları, ayakta kalan eski Türk evleri ve bu evlerin yıkılma sebepleri üzerinde durulmakta. Ayrıca eski eserlerin korunması ve onarımı konusunda yetkililer ve evlerini kendi çabalarıyla onaran vatandaşlarla da röportajlar yapılmıştır.

Dönemin Tokat Valisi olan rahmetli Recep Yazıcıoğlu, dönemin Şanlıurfa Belediye Başkanı İbrahim Halil Çelik, dönemin Kütahya Belediye Başkan Vekili Nuri Bozbay ile yapılan röportajlara yer verilmiştir.

Bu bölümde tarihi yaşatan şehirlerin geleceğe uzattığı kültür köprüsünün sürekliliğinin sağlanabilmesi için, buralardaki gündelik hayatın devam ettirilmesi gerektiği vurgulanmakta.

Tarihi yapıların yerine o dönem çok yoğun bir şekilde yapılmaya başlanan apartmanlar eleştirilmekte. Eski güzellikleri verenlerin, yeni çirkinliklere sahip olabileceği belirtiliyor. Bu durum eskiciye eski eşyalarını verip yerine plastik kalitesiz eşyalar alanların üzerinden örnekle eleştirilmektedir.

Aynı tip evlerin yapılmasıyla şehirlerin karakteristik özelliklerinin bozulduğu, standart evler nedeniyle bütün şehirlerin aynılaştığı ifade diliyor.

1.6.1.8. Mimar Sinan

Mimar Sinan belgeseli, 1988 yılında TRT’de yayınlanmıştır. Belgeselin yapımcısı Mustafa Karakaya yönetmeni ise Tolgay Ziyaldır. D. Mehmet Doğan belgeselin metin yazarıdır. Mimar Sinan belgeseli dört bölümden oluşmaktadır. Belgeselin tamamı çalışmaçerçevesince TRT arşivinden izlenip içerik analizi yapılmıştır.

Mimar Sinan belgeseliyle ilgili olarak D. Mehmet Doğan ile yaptığımız yazılı görüşmede Doğan şu bilgileri vermiştir; “Dramatik belgesel. 1987 yılında yazmaya başladım. 1988’de çekimleri yapıldı ve yayınlandı. TRT’nin döneminde önemli yapımlarından biridir. Mimar Sinan’ın vefatının 400. Yılı dolayısıyla hazırlanmıştır. Eser ve senaryo bana aittir. Çekimlerinde baştan sona danışman olarak bulundum. En büyük Osmanlı mimarı olan Mimar Sinan, bu dizide yer yer dramatik sahnelerle

canlandırılmıştır. Arka planda Mimar Sinan'ın eserleri, yapılış hikâyeleri ve Osmanlı yapıcılığı ele alınmaktadır.

Ünlü tiyatro ve sinema oyuncularını rol almıştır: Çetin Tekindor (Anlatıcı), Haluk Kurtoğlu (Sinan), Engin Çağlar (Kanuni), Mine Manavoğlu (Hürrem), Müge Akyamaç (Mihrimah), Hayati Hamzaoğlu (Barbaros Hayreddin), Zekai Müftüoğlu (Rüstem Paşa), Ejder Akışık (Ebussuut Efendi), Cevat Çapan (Taşlıcalı Yahya), Kadir Savun, Nüvit Özdoğru, Ulvi Alacakaptan (Sai Çelebi) vb.”

1.6.1.8.1. Birinci Bölüm

Belgeselin birinci bölümünün toplam süresi 52 dakika 29 saniyedir. Belgesel 1539 yılında başlıyor. Kanuni Sultan Süleyman tahtta çıkış 20 yıl olmuştur. Topkapı Sarayı'ndan detaylar verilmekte. Anlatıcı Çetin Tekindor, bir yandan sarayı gezip, bir yandan da dönem hakkında bilgiler vermekte. Mimar Sinan'ın mimarbaşı olmadan önceki hayatı ve görevleri detaylarıyla anlatılmaktadır. Mimar Sinan'ın önceden Haseki Subaşı Sinan olarak bilindiği belirtilmektedir. Mimar Sinan'ın nasıl devşirildiği, belgeselde Sinan karakterinin kendi ağzından anlatılmaktadır. Acemi Oğlanlar ocağındaki eğitim sürecinden bahsedilmekte. Daha sonra Mimar Sinan mimarbaşılığa getiriliyor.

Mimar Sinan'ın ilk eserinin, Hürrem Sultan adına yaptırılan Haseki Sultan Külliyesi olduğu belirtilmektedir. Daha sonraki Şehzadebaşı Camisi ve külliyesinin Mimar Sinan'ın çiraklık eseri olduğu ifade edilmektedir. Fuzuli, Hayali, Yahya, Baki, Matrakçı Nasuh gibi dönemin önemli şair ve minyatürcülerinden bahsedilmektedir.. Bunların bir kısmı dramatize ediliyor.

Bölümün sonunda ise Süleymaniye Camisi'nin temeli atılmakta.

1.6.1.8.2. İkinci Bölüm

Belgeselin ikinci bölümünün toplam süresi 45 dakika 31 saniyedir. 2. bölümde Süleymaniye gibi döneminin en büyük mimari yapısının inşası için Osmanlı Devleti'nin dört bir tarafından usta ve amele istihdamı sağlanıyor. Üsküp'ten 24, Niğbolu'dan 26 duvarcı ustası. Amasya 40, Merzifon 10, Kastamonu'dan 21 usta. Konya Vilayeti; Karaman 21, Belviran 5, Larende'den 14 usta. Bursa'dan da sayı

belirtilmeden çok sayıda usta İstanbul'a çağrılmaktadır. Cami ve külliye'nin inşası için sanki sefere çıkılıyormuşçasına hızlı ve titiz bir şekilde kısa zamanda usta ve ameleler toplanıyor. Süleymaniye Camisi'nin inşası için 3 bin 500'ten fazla usta ve amelenin çalıştığı belirtilmekte.

Caminin inşa edileceği yerdeki arazi ve evlerin istimlak edilmesinde her hangi bir haksızlığa mahal verilmemesi için Kanuni Sultan Süleyman'ın, Mimar Sinan'ı bizzat uyarıyor ve bu konuda bütün sorumluluğu Mimar Sinan'a bıraktığı belirtilmekte. Bu bölümde ayrıca Kanuni ile şairlerin sohbetine ve devlet yönetimindeki idare sistemine de yer verilmektedir.

Mimar Sinan, bir yandan Süleymaniye ile ilgilenirken bir yandan da Hassa Mimarlar Ocağındaki görevine devam etmekte. Hassa Mimarlar Ocağı, Osmanlı ülkesinin imarı planlanırken aynı zamanda yeni mimarlar yetiştirip Osmanlı ülkesinin diğer bölgelerinin imarı için gönderiyordu.

1.6.1.8.3. Üçüncü Bölüm

Belgeselin üçüncü bölümünün toplam süresi 43 dakika 47 saniyedir. üçüncü bölümün başında ilk iki bölümün özeti verilmekte. Süleymaniye Camisi'nin teknik detayları hakkında bilgi verilmektedir. Bir yandan caminin inşaatı devam ederken dönemin diğer önemli olayları hakkında da kısa kısa bilgiler verilmekte. Kanuni Sultan Süleyman, Nahcivan seferine çıkacağı esnada Şehzade Mustafa olayı ortaya çıkıyor. Rüstem Paşa azledilmiştir Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan arasındaki diyaloglar dramatize edilmiştir. Mimar Sinan, Şam'a gitmek üzere İstanbul'dan ayrılır Bu arada caminin inşaatının tamamlanamayacağı konusunda dedikodular artmaktadır.

Mimar Sinan tarafından yapılan Rüstem Paşa Camisi, Merkez Efendi Camisi, Sinan Paşa Camisi ve Haseki Hamamı gibi eserler hakkında da kısa kısa bilgiler verilmekte. İstanbul'da su sıkıntısı yaşanmaktadır. Hassa Mimarlar Ocağı, su kaynaklarını getirmek için su kemerleri yapıyor.

1.6.1.8.4. Dördüncü Bölüm

Belgeselin dördüncü bölümünün toplam süresi 49 dakika 29 saniyedir. Dördüncü bölümün başında şair Baki İstanbul'a gelir. Şair Yahya ile konuşmaları dramatize edilmekte. Mimar Sinan, Şam'a gidip burada inşası devam eden Süleymaniye külliyesini teftiş ediyor. Süleymaniye Camisi'nin 4 ana sütunundan biri Mısır, biri Lübnan, diğer ikisinin ise İstanbul'daki eski kalıntılardan alındığı belirtilmektedir. 1551'de inşaatı başlayan Süleymaniye Camisi, 1558'te tamamlanmıştır. Caminin açılışını Mimar Sinan yapmıştır. Belgeselin son kısmında Selimiye Camisi'nin tamamlanması anlatılmakta. Selimiye Camisi, 1574 yılında tamamlanmıştır. Mimar Sinan Şehzadebaşı Camisini çiraklık, Süleymaniye Camisini kalfalık, Edirne'deki Selimiye Camisini ise ustalık eseri olarak tanımlamaktadır.

1.7. Kültür Bakanlığı Film Denetleme Kurulu Üyeliği

D. Mehmet Doğan, 1980 yılında Kültür Bakanlığı'nda, Film Denetleme Kurulu Üyesi olarak göreve başlamıştır. Doğan ile yapılan röportajda, buradaki göreviyle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: "TRT'den sonra bir süre işsiz kaldım. Epeydir zihnimde dolaşan bir işe giriştim: Sözlük hazırlamak! Dil Kurumu'nun ve ondan hiza tutan sözlüklerin yetersizlikleri ile ilgili kanaatim daha lise yıllarında teşekkül etmişti. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nin hazırlık çalışmaları ile uğraşırken o sırada Türkiye'de sahanın ilgilisi bütün akademisyenlerle görüşmelerimiz oldu. Onların da kanaati bu yönde idi. Onlar *Kamus-ı Türki*'nin Latin Harflerine aktarılmasından öte bir çözüm ortaya koymuyorlardı. Emeklerimin sonuçsuz kalmasını göze alarak, ağır ve çok zahmetli bir işe giriştim. Kültür Bakanlığı'nda 1980 yazında işe girinceye kadar en mühim meşgalem sözlük çalışması idi. Neredeyse 15-18 saat çalışıyordum. Cuma günleri şehre (Kızılay) iniyor, arkadaşlarla buluşuyor, diğer zamanlarda evde sözlük üzerinde çalışıyordum. Epeydir işsiz olduğumu bilenler, Kültür Bakanlığı'nda durumuma uygun bir iş için teşebbüslerde bulundular. Yavuz Bülent Bakiler de bakanlıkta müsteşar muavini olmuştu. Böylece Kültür Bakanlığı Sinema Dairesi'ne sözleşmeli film yapımcısı ve senaryo yazarı olarak girdim. Sinema Dairesi'nin gerekli teçhizatı ve bütçesi yoktu. Her hangi bir iş yapamıyorduk. Beni bakanlık adına Film Denetleme Kurulu'na göndermeye başladılar. Bu kurumun piyasadaki adı, 'Sansür Kurulu'dur. İçişleri, Emniyet Genel

Müdürlüğü, Genelkurmay, Basın Yayın Genel Müdürlüğü ve Kültür Bakanlığı temsilcileri, filmleri gösterimden önce seyrediyorduk. İthal edilen filmlerin orijinal nüshaları gümrükten getiriliyor, simültane tercüme ediliyor ve eğer uygun bulunmazsa, gümrükten geri çevriliyordu. Film senaryoları da çekimden önce okunuyordu. Çok az film, sansürden dönüyordu. Bazılarında küçük değişiklikler isteniyordu. Bunlar ekseriya, içişleri ve genelkurmayın talepleri idi. O sıralarda, yerli ‘porno’ filmler vardı. Bunlar sansüre, uydurma senaryolar gönderiyor, sonra malum filmleri çeviriyorlardı. Denetleme kuruluna da temizlenmiş kopyaları geliyordu. Sonra polis bunları yakalıyor, bize gönderiyor ve böylece yayın kopyalarından haberdar olabiliyorduk.”

Doğan, Osman Özbahçe tarafından hazırlanan *D. Mehmet Doğan’a Armağan* isimli kitapta Kültür Bakanlığı’ndaki çalışma dönemi hakkında şu bilgileri vermiştir; “Kültür Bakanlığı’ndan 1986 sonunda ayrıldım. Tekrar resmî bir işim olmadı... O ara ben, RTÜK üyesi seçilene kadar teliflerle geçindim. Yani 1990’lı yıllarda teliflerle geçinmem mümkündü. 1986’da Zaman gazetesinin yönetiminde görev alınca, Kültür Bakanlığı’ndaki sözleşmeli işi bıraktım. Gazete kapanınca da başka bir işim olmadı. Bilhassa Sözlük ve Batılılaşma İhaneti çok rağbet görüyor, ben de telifleriyle iyi kötü geçinebiliyordum. Doksanlı yılların başında Belde, Yörünge, Vakıf gibi gazetelerde çalışmaya başladım. Bunlar takviye oldu. Bazı radyo ve televizyonlarda programcılık da yaptım. 1996 yılında RTÜK üyesi seçildim. Yazmaya ve kitap yayınlamaya devam ettim. Yazarlar Birliği’yle alâkamı hiç kesmedim... Benim kitaplarım, beş altı yayınevine dağılmıştı. Bunları toplamak için daha sonra, Yazar Yayınları’nı kurduk.” (Özbahçe, 2018: 360).

1.8. RTÜK Üyeliği

D. Mehmet Doğan, 1996-2005 yılları arasında RTÜK üyeliği görevinde bulunmuştur. Doğan, kendisi ile yapılan röportajda, buradaki göreviyle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: “RTÜK kanunu hazırlanırken, Türkiye Yazarlar Birliği de işin içinde idi. Bazı toplantılar yaptık. Çetin Baydar, Birlik adına bir broşür hazırladı. İlk RTÜK kadrosuna çok ağır toplar, bir kısmı siyasi aday oldu. Bunlardan biri Cemil Çiçek’tir.. Bir kısmı seçilemedi. İki sene sonra boşalan üç üyelik için seçim sözkonusu olduğunda, Birlik’ten arkadaşlar, benim aday olmamı istediler. Bunun için

siyasiler nezdinde teşebbüslerde bulundular. Necmeddin Erbakan Hoca ile görüştük. O sırada Doğru Yol Partisi (DYP) ile Refah Partisi koalisyon görüşmeleri yapıyordu. RTÜK’e seçilecek yeni üyeler üzerinde de mutabakata varmışlar. TBMM, bizi RTÜK üyesi olarak seçti. Böyle bir değişim, benim için iyi olur diye düşünüm. Çünkü TYB Başkanlığını bir türlü bırakamıyordum. 16 yıl epeyce uzun bir süre idi. RTÜK, emaneti devretmeme vesile oldu. RTÜK, o zaman gözde ve gözönündü bir kurumdu. Yayın alanı henüz başıboştu. Kapatma yetkisi vardı. Epeyce kapatma cezası verildi. Televizyonlar, radyolar meşru zemine, belli ölçüde çekildi. Tabii 28 Şubat süreci, bu kuruma da baskıya yol açtı. Bilhassa frekans ihalesinin başlatılması, büyük yayın kuruluşlarının Askeriyeyi kafa kola alıp, RTÜK üzerine baskı yapılmasını yol açtı. Frekans ihalesi iptal edildi. O günden bugüne kadar da bir daha ihale yapılamadı.”

1.9. Çeşitli Gazete-Dergi ve Yaynevlerindeki Çalışmaları

D. Mehmet Doğan’ın hayatı, lise eğitiminin son döneminden itibaren basın alanında geçti, denilse yeridir. Yazım hayatına, şiirlerle başlayan Doğan, şuanda ismini hatırlamadığı birkaç gazete ve dergide şiirlerinin yayımlandığını belirtir. Kendisi yazım hayatına milat olarak, 1967 yılında *Hareket* dergisinde yayınlanan ilk şiirini göstermektedir. İlk şiirlerinin ardından, daha çok deneme türünden yazılar yazan Doğan, çeşitli dergiler, gazeteler, TV alanındaki çalışmaları, yöneticilikleri vb. basın ve yazarlık alanında 40yılı geride bırakmıştır. Doğan, sarı basın kartı sahibidir. Günümüzde halen *Karar* gazetesinde köşe yazıları kaleme almaya devam etmektedir.⁵

D. Mehmet Doğan’ın basın alanındaki çalışmaları ve özellikle gazetecilik yönüyle ilgili olarak, Osman Özbahçe tarafından hazırlanan *D. Mehmet Doğan’a Armağan* isimli kitapta Muhammed Enes Kala şu bilgileri vermiştir: “D. Mehmet Doğan, üniversite öğrencisiyken, Nurettin Topçu etrafında şekillenen Hareket

⁵ *Karar* gazetesi, 7 Mart 2016’dan itibaren yayımlanmaya başlanan muhafazakâr günlük gazetedir. Sahibi Mehmet Aydın, Genel Yayın Yönetmenliğini İbrahim Kiras’dır. D. Mehmet Doğan, 3 Eylül 2018’den beri *Karar* gazetesinde yazmaya devam etmektedir. (<https://www.karar.com/kunye>)

Mektebince çıkarılan *Hareket* dergisinde şiir, deneme ve inceleme türünden yazılar kaleme almış, daha sonra 1974-1979 tarihleri aralığında *Yeni Devir* gazetesinde hem kendi ismiyle, hem de müstear isimlerle yazı hayatına devam etmiştir. Doğan'ın *Hareket* dergisinde kaleme aldığı yazıların gazetecilik yaşamının şekillenmesinde çok ciddi bir tesiri olduğunu ifade edebiliriz. Doğan'ın kendi ifadelerinden 1986 yılına kadar profesyonel anlamda gazetecilik yapmamış olduğunu öğreniyoruz. Gerçi 1985 yılında çok kısa bir süre *Millî Gazete*'de yazarlık faaliyetinde bulunmuştur. D. Mehmet Doğan'ın *Millî Gazete*'de yazdığı kısa dönemde, yayın yönetmenliği koltuğundaki isim Fehmi Koru'dur. Koru, kısa bir süre sonra gazeteden uzaklaştırılmış ve *Zaman* gazetesinin kuruluş çalışmalarını yürütmüştür. D. Mehmet Doğan'ın profesyonel anlamda gazetecilik deneyimi de, *Millî Gazete*'de geçirdiği kısa süreci saymazsak *Zaman*'da başlamıştır. Bu arada profesyonel anlamda gazetecilikten anlaşılanın haftanın en az beş günü yazmak olduğunu hatırlatalım. 1986 yılında üç ortakla kurulan *Zaman* gazetesinin yayın kurulu o yıl, Fehmi Koru, Nabi Avcı, Adnan Tekşen, Ali Bulaç ve D. Mehmet Doğan'dan oluşmaktaydı. Gazetenin kültür işlerinden D. Mehmet Doğan sorumludur. Doğan'ın *Zaman*'daki gazetecilik süreci de pek uzun sürememiştir, sadece bir yıla yakın *Zaman* gazetesinde köşe yazılarına devam etmiş ve kültürle ilgili sayfaları yönetmiştir. D. Mehmet Doğan'ı *Zaman* gazetesinden ayıran olayın fitili, gazete patronları arasındaki ihtilafla ateşlenmiştir. Söz konusu ihtilaf, gazeteyle Fethullah Gülen'in ilişkisini de ayan beyan ortaya çıkarmıştır. *Zaman* gazetesinde çıkan ihtilaf sonucu gazete artık Gülen cemaatinin büyük oranda basın yayın organı hâline getirilmiştir. Gazetenin yeni döneminde gazeteyi kuruluş aşamasında Gülen'e yaklaştıran ve o kanadı gazeteye ortak kılan Koru, görevinin başında kalmış ve diğer yayın ekibi, usulsüz ve hukuksuz olarak gazeteden uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Sürecin hukuksuzluğunun ibrazı için, Koru haricinde kalan yayın ekibi, süreci mahkemeye taşımış ve mahkeme, D. Mehmet Doğan'ın da aralarında bulunduğu eski yayın ekibini haklı bulmuş, *Zaman* gazetesini tazminata mahkûm etmiştir. *Zaman* gazetesindeki kısa gazetecilik süreci, profesyonel anlamda Doğan'ın -her ne kadar 1987 yılında kısa bir süre *Yeni Devir* gazetesinde kısa yazılar yazsa da- *Akit* gazetesinde yazacağı 1994 yılına kadar inkıtaa uğramıştır. Doğan, 1989-1990 ve 1992-1994 yılları aralarında herhangi bir gazetecilik faaliyetinde bulunmamış, 1987-1989 arasında Ankara'da çıkarılan *Belde* isimli

gazetede yazılar yazmıştır. Söz konusu gazete, dönemin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Altunsoy tarafından finanse edilen ve yayın yönetmenliği Ömer Lütfi Mete tarafından yapılan, dönemin oldukça seçkin isimlerini bir araya toplayan gazete konumundaydı, ne var ki ömrü uzun olamamıştır. Doğan, 1991-1992 yıllarında *Yörünge* isimli haftalık gazetede yazılarını, Halil Kaleli müstear ismini de kullanarak devam ettirmiştir. Bu noktada Halil Kaleli isminden bahsetmek gerekir. Doğan, Halil Kaleli ismini *Zaman* gazetesinde yazmaya başlayana kadar kullanmış; ancak *Zaman* gazetesini süreciyle Halil Kaleli müstearını genellikle mizah yazılarında kullanmayı tercih etmiştir. Her ne kadar mizahi desek de Doğan'ın kültür ve siyaset merkezli düşüncelerinin bir tür ifade biçimidir bu yazılar. Doğan, ara verdiği profesyonel gazeteciliğe 1994-1996 yılları arasında *Akit* gazetesinde devam etmiş; ancak 1996-2005 yılları arasında RTÜK'teki görevi dolayısıyla profesyonel anlamda yeniden gazeteciliğe ara vermek durumunda kalmıştır. Söz konusu tarih aralığında haftanın iki günü de olsa o zamanki adlarıyla *Akit* ve *Anadolu'da Vakit* gazetelerinde yazmayı, müstear isimlerle sürdürmüştür. Doğan, sadece 2005-2009 arasında yazı faaliyetinde bulunmamıştır. 2009-2014 arasında *Anadolu'da Vakit* ve *Yeni Akit* gazetelerinde yeniden yazı hayatına başlamış, sonrasında 2014-2016 tarihlerinde kapanana kadar *Vahdet* adlı gazetede yazılarına devam etmiştir. Doğan'ın gazete yazılarını, üç başlıkta toplamak mümkündür. Kültür, tarih ve politika hem iç içe, hem de bağımsız nitelikleriyle yazılarının ruhunu oluşturan ana konulardır. Günlük yazılarda gündemden ve güncelden kopmamak oldukça önemlidir. Türkiye gerçekliğini göz önünde bulundurduğumuzda gündem ve güncelin ana tonlarının politika tarafından belirlendiğini görürüz. Doğan'ın günlük yazılarındaki hâkim konunun, kültür ayağını bırakmaksızın kaleme aldığı politika içerikli yazılar olduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada ıstırap dolu bir yüreğin sahibi olan Doğan'ın, politikanın yoğun şekilde etkisini hissettirdiği anlarda dahi haftalık bir iki yazıyı hassaten kültür, sanat ve edebiyata ayırma hassasiyetini gösterdiğini de belirtmek gerekmektedir. Yazılarda tarih önemli bir yer tutsa da, o bir bilim olarak değil, bilinç olarak yazıların içerik ahengine kendisini yerleştirir. Kültüre ya da politikaya ilişkin gazete köşesinde tartışılan her meselenin muhakkak olguyu ıskalamayan bir tarihî örüntüsü olduğu önemle fark edilmelidir. Zira yazıların gerekçelendirilmesinde, tarihî ve sosyal arka plan büyük bir önem arz eder. Yazıların yekûnunun hasret ve muhabbetle

kucakladığı bir ima her okuyanın kulaklarında çınlar; ‘düştüğümüz yeri bulmalı ve oradan büyük bir haşmet ve teklifle yeniden ayağa kalkmalı, hayat bulmaya ve vermeye devam etmeliyiz.’

Kuşkusuz o çağrının derdi ve teklifi büyüktür. Çok ciddi okumayı talep eder. Okumaktan maksat, sadece iki kapak arasına hapsedilen kağıtlar değil kuşkusuz. İnsanları, doğayı, tarihi, geleneği, kalbi, dahası hayatı okumaktır kastettiğimiz. Doğan’ın yazılarında da zaten okumanın tüm rengi ve derinliği yakinen hissedilir. Okumak dışında çağrıyı dillendirmek bir cesaret işidir. Cesaret korkmamayı gerektirir, bilen insan korkmaz. Türkiye’nin yenileşme tarihine giden süreç ve devamı, içimizde gerçekleri gösterebilecek olan, yapılanlara şerh düşebilen insanları millet adına talep etmektedir. Doğan, bu talebi eserleriyle göğüslemeye çalışan değerlerimizdendir. Bir ufkun aşığı olarak D. Mehmet Doğan’ın o ufka görünürlük veren millî değerlerimizin savunucusu olmaya öğrencilik çağında keskin bir kararlılıkla atıldığını görebilmekteyiz. Tarih Kurumu’nun bir projesi çerçevesinde öğrencilik yıllarında *Cumhuriyet* ve *Hakimiyet-i Milliye* gazetelerini başlangıcından itibaren 1970’lere kadar yeni Türkiye’nin kurucu felsefesini anlamak için taramıştır. Bu çalışmada Atatürk ve Yeni Türkiye Araştırma Merkezini ilgilendiren haberlerin fişlerini taramış ve raporlamıştır. Gazeteciliğiyle de dolaylı olarak değerlendirebileceğimiz bir çalışmasından da burada bahsedebiliriz. Doğan, basın tarihimize ilişkin oldukça özgün bir çalışmayı kaleme almış, bu çalışma *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’nde basın maddesi olarak yer almıştır. Bu madde esasında alanda basın tarihimize ilişkin en özgün makalelerden birisi olmak iddiasını da taşımaktadır. Çalışmada özellikle Abdülhamit zamanında basınının çok gelişmiş olduğu, ancak hem içeride, hem dışarıda bu dönemin diğer alanlarda olduğu gibi basın alanında da istibdat dönemi olarak anlatılması, ancak bu anlatının dönemin gerçekleriyle pek uyumlu olmadığı iddiası dikkat çekicidir. Makalede tüm dünyada o dönemde her yerde sansürden söz edildiğini, basınının gelişme dönemi olarak değerlendirilmesi gereken Abdülhamit dönemini, basının susturulduğu ve basın tarihimizin karanlık dönemlerinden birisi olarak tanımlamanın başlı başına bir hata olduğu vurgulanmaktadır. Durumun yanlış tespiti, değerlendirmelerin de isabetsiz yapılmasına neden olmaktadır. Makale ilgili zeminde basınının kan kaybettiği

döneme de işarete bulunur, basına asıl sansür ve baskı uygulanması, ittihatçılar zamanında ve Cumhuriyet'in ilanını takip eden dönemlerde olduğu açıklanır. Yazan için yazdığının arka planını araştırmak ve yazılanı yüzeysellikten kurtarıp derinliğe inmek çok zordur, zor olduğu içinde pek rağbet görmez. Günümüz basın alanında karşılaştığımız yüzeyselliklerin, kolaycılığa sığınmakla bir alâkası vardır. Kültür, politika ve tarih sahalarında yazı kaleme almak için arşiv çalışması oldukça önemlidir. D. Mehmet Doğan'ın kalem oynattığı her yazının, gerçeklik ve dolayısıyla tarihî vesikalarla uyumlu olması gerektiğinin bilincinde olduğunu ifade edebiliriz. İddiamızı güçlendiren gerekçeyi ise yazılarının çoğunun referans gücü olmasından, uzun soluklu bir araştırmayı arkasında sakladığını ima etmesinden ve farklı düşünenlerin dahi yazılarındaki iddialarının aksini ispatlama noktasındaki şevksizliğinden çıkarmak mümkündür. Gerçekliğe, sağlam bilgi ve delillerle dayanmayan yazılar, saman alevi gibi yanıp sönmekte ve yazanını fareli köyün kavalcısı durumuna düşürmektedir. Yeri gelmişken gazetecilikle ilgili ahlâki bir ilkedden söz açalım. Yapılan bilgi hatalarının tashihi ve bunun kamuoyuna duyurulması oldukça önemlidir. Kuşkusuz hatalı yorumlar, art niyetli olmadıkça her zaman mümkündür ve okuyucu tarafından tahammül edilebilir. Her gün yazmak durumunda olan bir gazeteci için yaptığı iş çok risklidir; zira gündem sürekli değişmekte ve her dem yeni bilgiler ortaya çıkmaktadır. Tam bu noktada hata yapan bir gazeteci, yaptığı hatanın farkına varma, onu düzeltme ve düzelttiğini kamuoyuyla paylaşma erdemini göstermelidir. Doğan'ın bu erdeme sahip olduğunu belirtebiliriz. Gazetecilik, Doğan'ın yaşamının oldukça önemli bir parçası olarak kabul edilebilir; ancak kendisinin gazetecilik yaşantısının pek istediği anlamda olmadığını ve etkisinin sınırlı kaldığını söyleyebiliriz. Kuşkusuz bunun en büyük nedeni, hiçbir zaman yüksek tirajlı gazetelerde yazmaması ve yazılan gazetelerin gücünün sınırlı olmasından ileri gelmektedir. Doğan'ın gazete ve dergi yazılarında hiçbir zaman sansüre uğramamış olması da önemlidir. Bunun başlıca nedeni, her yazıyı üslûbuyla yazması ve yazılarının arka planında güçlü bir araştırma bulunmasıdır. Doğan'ın hem duruşunu, hem yazılarını bilenler, onun oldukça ilkeli bir duruşa sahip olduğunun farkındadırlar. Bir kere, yazmak için yazmamıştır. Yazdıkları derdinin söylettiğidir, bir şey söylemek derdiyle yazılarını kaleme almıştır. Halka görünmeyi göstermek, işitilmeyeni duyurmak, farkında olmadığına dikkat çekmek, yazı yazarlar için büyük

bir vecibedir. Meslek hayatının 40. yılını idrak edecek ve her dem taze kalmayı başaramış bir kalem sahibi olarak Doğan'ı bu haslete yaklaştıran büyük emeği ve taviz vermediği ahlâki duruşu olsa gerektir. D. Mehmet Doğan, bir gazeteci olmasının ötesinde, fikir gazetecisidir, mütefekkir bir gazetecidir. Mütefekkir gazeteci, yazdıklarını parayla mübadele etmeyen, derdi ve ıstırapıyla eline kalemi alan, ortak vicdanın sesidir. Doğan, gazeteciliği sadece profesyonel bir iş olarak görmemiş, hasbi tarafının bir yansıması olarak bilabedel gazetecilik yaptığı dönemlerde olmuştur. Bu minvalde bir gazeteci müstağni kalabilmeyi becerebilmelidir. Bu hak ve hakikat âşıkları için oldukça önemli bir ilkedir. Her yazdığını inanarak yazan ve her inandığını gücü nispetinde yazmaya çalışan bir gazetecidir, Doğan. Zihin ve şahsiyet dünyası oluşmayan bir kişi yazamaz, yazsa da düşüncesi ve yazısı kısır kalmaya mahkûmdur. *Seyahatname* onun için oldukça değerli bir başucu eseridir. Kültür ve şehir yazılarında, *Seyahatname*'nin oldukça önemli bir yeri vardır. Mütefekkirimizin, fikir dünyasında ve yaşamının merkezinde ayrıca Mehmet Âkif Ersoy ve Nurettin Topçu'nun çok büyük tesirinin olduğunu da belirtmeliyiz. Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Erol Güngör'ün de düşüncesindeki yerlerinin önemli olduğunu belirtmek gerekir. D. Mehmet Doğan'ın alana ilişkin en büyük yakınması gazetecilik ortamının yetersizliği, gündem ve güncelin telaşına galebe çalabilecek güçlü gazetelere sahip olunamamasıdır. Basında gerek iktidar, gerekse muhalefetin merkezileşmesi, olması gereken gazeteciliği soldurur. Gerçi günümüzde bu noktada dünyanın hiçbir yerinde olması gereken gazeteciliğin temsilini görememekteyiz. Kamuoyunu doğru bilgilendirmek, onları şeffaf şekilde inşa sürecine dahil etmek ve kendilerine daha kolay ulaşmak adına gazetelerin gücünü artırmak ve fikir namusunu korumak olmazsa olmaz olmalıdır.”(Özbahçe, 2018: 259-261-262).

1.9. Çeşitli Gazetelerde Yayımlanan Köşe Yazıları

Bu bölümde D. Mehmet Doğan'ın 40 yılı aşan yazarlık kariyerinde farklı gazetelerde yer alan köşe yazılarından örneklere yer verilmiştir. Son 10 yıldaki yazıları internet ortamında yer aldığı için daha kolay tasnif edilirken 70-80'li yıllarda çeşitli aralıklarla yazdığı yazıların bir kısmına arşivlerde yer almadığından dolayı ulaşılamamıştır. *Millî gazete*, *Zaman gazetesi*, *Vakit- Yeni Akit gazeteleri Vahdet* ve

Karar gazetesindeki köşe yazıları incelenmiştir. Köşe yazıları Doğan'ın ağırlıklı olarak ele aldığı konulardan dil, eğitim, siyaset, tarihin dışında farklı konuları kaleme yazıları ise diğer kategorisinde değerlendirilmiştir.

***Karar* Gazetesi**

D. Mehmet Doğan 3 Eylül 2018 tarihinden beri *Karar* gazetesinde yazmaktadır. Bu kısımda Doğan'ın ilk yazısından 25 Temmuz 2019 tarihleri arasındaki köşe yazıları incelenmiştir. Doğan'ın *Karar* gazetesindeki köşe yazılarını şöyle kategorize edebiliriz: Toplam 137 yazı yayımlamıştır. Eğitim 17, dil konusunda 10, siyaset 41, tarih 29 ve diğer diye adlandırabileceğimiz farklı konularda 38 köşe yazısı bulunmaktadır.

Doğan'ın *Karar* gazetesindeki üslubuna örnek olması bakımından köşe yazılarından örnekler şu şekildedir:

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, Muhsin Yazıcıoğlu'nun ölümünün onuncu yıl dönümünde bir değerlendirme bulunmaktadır.

Muhsin Yazıcıoğlu'nu siyaseten hatırlamak

“Muhsin Yazıcıoğlu'nun şehadetinin üzerinden 10 yıl geçti. Rahmetle yâd ediyoruz.

Türkiye'nin 20. yüzyılı büyük sarsıntıların, büyük kopuşların asrı idi. Bu topraklardaki geçmişimiz Selçuklu-Osmanlı çizgisini takip ederek bugüne ulaştı. Anadolu Selçuklu Devleti doğudan gelen Moğol istilası ile yıkıldı, fakat yerini öyle bir güç aldı ki, Selçuklu'yu unutturdu. Osmanlı beyliğinin kısa süre içinde Bizans ucunda yükselmesi, dalga dalga yayılarak bütün coğrafyamızı kapsar hale gelmesi ve nihayet bir dünya devleti olarak tarihe damgasını vurması derin tesirler uyandırdı.

Osmanlı Devleti'nin bugüne de ilham verebilecek nizamının bozulması, dünya sistemine ayak uydurmakta yeterince başarılı olamaması üzerinde düşünmek gerekiyor. Buna rağmen, İslâm dünyasının kuzey batı ucunda bu devletin varlığı bütün Müslümanlar için gerçek bir teminattı. Osmanlı ayakta kaldıkça Müslüman dünya varlığından endişe etmedi. Bu dünya gücü en zor yüzyılında, 19. asırda bile büyük zorlayıcı değişimlere rağmen mazlum dünyanın ümidi olmaya devam ediyordu. Osmanlı'nın 20. yüzyıla devreden mirası

asla küçümsenecek gibi değildir. Sadece edebiyat, sanat ve kültür mirası dahi onun nasıl muazzam bir hayatiyete sahip olduğunu göstermeye yeterlidir.

Osmanlı Devleti'nin varlığı, sömürgecilerin dünya hakimiyetinin önündeki belli başlı engeldi. Bu sebeple onun yok edilmesi şarttı. Şark meselesi böylece halledilecek ve Müslüman dünya ve doğu tamamen emperyalistlerin kontrolüne geçecekti.

Birinci Dünya Savaşı sömürgecilere bu fırsatı verdi. Mağluplar safındaki Osmanlı Devleti önceden tasarlandığı şekilde parçalandı. Merkez topraklarında yeni bir devletin oluşması için mücadele vermemiz gerekti. Bu mücadele Osmanlı zihin muhtevası ile yapıldı, yani köklerimizden kopmadan yenileşerek var olmak. Bu muhtevayı besleyen inançtı, İslâmın değerleri idi; köklü tarih mirası idi. Zafer sonrasında Cumhuriyet ne yazık ki kesin bir kopuş olarak yapılandırıldı. Yeni devletin Osmanlı düşmanlığı zemininde kurulması bugüne kadar gelen zihni karmaşaya sebebiyet verdi.

Bu topraklar üzerinde nasıl var olacaktık? Yalnızca Batıdan aktardığımız değerler bizi yaşatabilir miydi? Geleneksiz modernlikle, taklitçi batıcılıkla nereye kadar gidilebilirdi?

Cumhuriyet sonrası siyasi mücadelenin arka planını bu fikir zemini oluşturur. Çok partili siyasi hayata geçişten sonra millet çoğunluğu köklerden kopmadan devam etme yönünde tavır gösterdi. Bu zeminde siyaset yapanların bir kısmı yaptıkları işin farkında değillerdi belki, fakat farkında olanlar da vardı ve kuvvetli bir tarih şuuruna sahip Muhsin Yazıcıoğlu farkında olanların ön safındaydı. Bu farkındalık onu idealist bir toplum önderine dönüştürdü. Bir gençlik hareketinin içinde ortaya çıkan, darbe sonrası her türlü zulme ve güçlüğü göğüs geren Muhsin Bey, bazıları gibi şartlar normalleşince istikametini değiştirmede. Davasına sadakati onun alışılmış siyasetçi olmasının önünde en önemli engeldi. Eğer Muhsin Bey araziye uysa idi, sağ siyasetin önemli bir figürü olurdu, zirveye yükselebilirdi. O davasının kahramanı olmayı seçti. Bu zor ve zahmetli yolda onun mücadelesi iktidara erişmek gibi yakın hedefleri ele geçirmek için değildi.

Doğru bildiği yolda giderken hep siyasetin tuzakları ile mücadele etti. Siyaseten zaferler kazanmadı, fakat milletin gönlünü kazandı. Onun varlığı günlük siyasetin ötesine geçme hususunda gerçek bir gösterge idi. Siyaseti siyaseten yapmayan bir dava adamı ruhu ile Nureddin Topçu'nun tabiri ile "millet mistiği" olarak şehadete yürüdü. Kaybı zaferinin

ilanı gibi idi: Geçmişte ve ondan sonra son yolculuğuna giderken ona gösterilen benzersiz millet alâkası bu zaferi görünür hâle getirdi.

Ruhu şad olsun.” Doğan, D. Mehmet, (26 Mart 2019). Muhsin Yazıcıoğlu’nu siyaseten hatırlamak, *Karar*.

Eğitim kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, Millî Eğitim Bakanı’nı açıkladığı yeni eğitim programı üzerinden eleştirmektedir.

Millî Eğitim Bakanı Nurettin Topçu okudu mu?

“Aslında soru şöyle sorulabilirdi: *Millî Eğitim Bakanı Nureddin Topçu’dan haberdar mı?*

Soru cevabını ifşa ediyor aslında. Tanısaydı, okusaydı başka, bambaşka bir programla çıkardı karşımıza.

Asıl felaketimiz, diplomalı okur yazarlığı çoğaltmak, gerçek okur yazarı azaltmak; “millî eğitim” bunu yaptı ve yapmaya devam ediyor.

Türkiye diplomalı okur yazarlıkta, ilk öğretimde yüzde yüze yaklaşıyor. Bu alfabe inkılâbı yapılırken en yakın hedefti. Mustafa Kemal Paşa 1928’de Sarayburnu konuşmasında bütün milletin en fazla on-on beş yıl içinde okur yazar olacağını söylemişti; Latin harfleri sayesinde tabii... Harf inkılabından on yıl sonra vefat ettiğinde, okur yazarlık oranı yüzde yirmilerdeydi.

Alfabe ile okur yazarlık arasında kurulan bu ilişki inandırıcı olabilir mi? Arap alfabesi okur yazarlığa mâni, Latin alfabesi ile mesele çözülür! Kemal Paşa’nın tezi sağlığında iflas etmişti. Şu sıralar Latin alfabesi kullanan Türkiye ile Arap alfabesinden vazgeçmeyen İran’ın okuryazarlık oranları neredeyse aynı.

“Arap alfabesi”ne rahmet okutan yazı sistemleri var dünyada. Çin, Kore, Japon yazıları... Üç ülkede de okuryazarlık yüzde yüze yaklaşıyor. Japonlarda alfabeler kademe kademe. Birinci kademe Katakana alfabesi var ve 46 karakterden oluşuyor. Kanji alfabesinde onbinlerce karakter varmış, 1945 karaktere düşürülmüş. Bunların dışında özel isimleri yazmak için 983 karakterlik bir liste de mevcutmuş...

Milleti yüzde yüz diplomalı okur-yazar yapmamıza az kaldı, peki sonuç ne? Türkiye kitap okurluğu sıralamasında diplerde yer alıyor. Orta öğretim öğrencilerinin okuduğunu anlama konusundaki vahim durumu Pisa ölçümlerinde ortaya çıkmıştı.

Başarıyı rakamlarda, istatistiklerde aramak neyi değiştiriyor? Bütün milli eğitim bakanları daha çok okul yapmakla, derslik açmakla, ikili öğretimi kaldırmakla ögündüler. Bunlar ögünülecek şeyler elbette. Fiziki şartları iyileştirmek gereklidir, fakat yeterli midir? Bunun üzerinde duran olmadı.

Konuyu dağıttık sanki. *Nureddin Topçu, Türkiye’de eğitim-öğretim sistemi ile ilgili düşünen ve sıradanlığa düşmeyen nadir fikir adamlarımızdan birisi.* Kendisi maarifin içinden geliyor, 40 yıl lise öğretmenliği yapmış. Gerçek anlamda “muallim”. Yalnız Nureddin Topçu, eğitimin, öğretimin daha doğrusu “maarif”in ruhunu kavramış ve ona göre düşüncelerini derinlemesine ifade etmiştir.

Şu sözü hüsnü hatla yazıp maarif vekillerinin fonuna asmak gerekir: “Öğrenmek zekânın, yapmak ahlâkın işidir!”

Koskoca bir maarif sistemini yalnız bu cümlede ifade edilen hükme göre tanzim etmek mümkündür. Milli Eğitim, adına rağmen gerçekte öğretim bakanlığıdır. Eski yeni, gerekli gereksiz bilgilerin genç beyinlere aktarıldığı devasa bir cihazdır. Bu aktarma işindeki başarısı ayrı mesele, bu bilgilerin gençleri merak uyandırarak araştırmaya sevk etmesi durumu ile karşılaşmıyoruz. Gençlerin ite kaka da olsa kitap okumaya, ufuklarını genişletmeye yönelik bir tutumlarının olmaması en güçlü delilimiz.

Topçu, “çocuğa herşeyi öğreten mektep onu ne kadar düşüncesiz yapabiliyor” diyor. Tahsil aslında bilgi öğretmek yanında değer kazandırmalıdır. Milli Eğitim gençlerimize hangi değerleri kazandırıyor? Nureddin Topçu, eğitim sistemi içinde değer kazandırıcı müfredatın nasıl bir değişim geçirdiğini şöyle özetliyor: *“İnsanı düşündürecek felsefe kültürü okullarda şöyle bir inkılâp geçirdi. Önce metafiziğin Allah bahsi lise programlarından çıkarıldı, sonra Allah’a götürüyor diye ruh bahsi de atıldı. Daha sonra varlık üzerinde düşündürdüğü için bütün metafizik bahisleri lise felsefe programlarından çıkarıldı. İnsanı tanıtan ahlâk bahsi lise felsefe programların ufak bir köşesine sıkıştırıldı...”*

Topçu’nun söylediklerine son noktayı biz koyalım: Ve sonunda felsefe dersleri seçimlik hâle getirildi!

Topçu’nun asıl mesleği “muallimlik”ti. İlim kökünden “muallim”in çağrışım zenginliği karşısında “öğretmen” “sözcüğü!” ne kadar âcizdir!. Topçu bir mürebbî olarak şöyle söylüyordu: *“Gencimizin ruhu sarsıntı halindedir. Gençler spor, siyaset ve kazançtan ibaret üçüzlü hayat maddeciliğine daha beşikten başlayarak meftun yetişmektedirler. Bu*

üçüzlü belâ onların ruhunda güneş ve tabiat, aşk ve miraç yaşatmıyarak, varlığını maddenin altında ezilmiş bir iskelet halinde beşikten mezara kadar takip ediyor ve bir çelenkle sarıp toprağa teslim ediyor.”

Türkiye'nin Maarif Davası, Milli Eğitim Bakanı'nın başucu kitabı olmalı!

Not: Bu yazı başlığını on yıl önce de kullanmışım. O zaman -hikmetinden sual olunmaz- bir hanım bakan yapılmıştı. Tabii sorumuz cevapsız kalmıştı, şimdi de cevap beklemiyoruz.”

Doğan, D. Mehmet, (18 Haziran 2019). Milli Eğitim Bakanı Nurettin Topçu okudu mu? *Karar*.

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, AK Parti hükümetini medyayı tek sesli hale getirmekle eleştirip, bu tek sesliliğin sayıları az olan muhalif basının işine geldiğini, hükümete yakın medyanın söylediklerinin çoğu zaman doğru kabul edilmediği belirtmiştir.

AK Parti'nin cinayetleri

“Bir siyasi parti ve cinayet... İki kelimenin bir araya gelmesi garip karşılanabilir ve yazı okunduktan sonra “bunun neresi cinayet” denilebilir. Söylememiz gereken şeyler var, hem de garazsız ve ivazsız (beklentisiz) sözler söyleyeceğiz. Bazılarına rahatsızlık vereceğiz, vereceğimiz rahatsızlıktan ötürü özür dilemeyeceğiz!

Bunları canımız sıkıldığı için yazıyoruz.

Geçen yıl kaybettiğimiz mütefekkir romancımız Mehmet Niyazi'nin ilk romanı Varolmak Kavgası idi. Yıl 1969. Kitabın başında bir satırlık bir kitabe (epigraf) vardı: Canım sıkıldığı için yazdım!

O koskoca bir kitap yazmıştı, canı sıkıldığı için. Biz sadece birkaç yazı yazacağız.

Ak Parti'nin cinayetlerinden biri basını öldürmesidir!

Basın geniş anlamda alınabilir; gazeteler ve diğer yayın araçları. Türkiye'de basın 1930'larda çizilen tekpartici anlayışı sürdüren yapısıyla bizim yıllarca mücadele ettiğimiz

vesayetçi bir cihazdı. Ak Parti bütün vesayet ilişkilerini kaldırdığı gibi, basın vesayetine de son verdi.

Bu alkışlanacak bir şeydi elbette...

Sonrası önemli: Basın üzerindeki tek partici kontrol tersine çevrildi. İktidar kendi basınına üretmekle kalmadı, diğer basın üzerinde de kontrol sağladı. Bu kısa vadede olumlu görünür; uzun vadede ise vasiyi her safhada zaafa uğratar. Son yıllarda basınına mükemmel bir çarkla yeni patronunun eğilimleri doğrultusunda şekillendi. Her şeyi çok güzel gösterdi. Sırf gaz vererek arabayı yürütmeye kalkıştı. Vites değiştirmek önemsenmediği için aşırı gaz motoru yaktı!

Kural şudur: Tek taraflı iletişim, sonunda bu sistemi kuranları vurur!

Sovyet sistemi çöktüğünde, 1990'ların başında Türk cumhuriyetleri ziyaretimizde bir Demirperde fikrası zihnimize kazılmıştı.

Moskova'da, Kızıl Meydanda muhteşem bir Sovyetik gövde gösterisi yapılmaktadır. Fıkra bu ya, en yeni Sovyet askerî teknolojisinin sergilendiği geçit törenini takip edenler arasında geçmiş yüzyıldan isimler de vardır: Napolyon ve generalleri.

Malûm Napolyon orduları ile Moskova önüne dayanır, aylardan eylülüdür. Ruslar geri çekilme taktiği uygular. Kış bastırdıkça Napolyon'un 600 bin kişilik ordusu erimeye başlar! Rus ordusu değil, "general kış" kazanır. Ve Moskova hezimetini Napolyon'un sonu olur...

Tören sırasında yeni nesil Sovyet tankları, füzeleri, silahları geçtikte maiyetindekiler Napolyon'a yaranmak için "generalim, ah o menhus kuşatma sırasında bu tanklar bizde olacaktı ki, yok şu füzeler elimizde olsa idi...Rusya'nın işini kışa kalmadan bitirirdik" diyorlarmış.

Napolyon da elindeki gazeteden gözlerini ayırmıyormuş bir türlü.

Sonunda başını gazeteden kaldırıp şöyle söylemiş: "Onu bunu bırakın çocuklar, o zaman böyle bir gazetemiz olsa idi mağlubiyetimizin yüz yıl kimse farkına varmazdı!"

Gazetenin adı Pravda! Türkçesi "gerçek"!

Pravda Sovyet sisteminin çöküşünü engelleyemedi, biraz geç fark edilmesine yaradı o kadar...

Siyasette çoğu zaman taraftarların övgüleri değil, karşı tarafın yergileri, saldırıları başarıya götürür.

Son seçim sürecini doğru okuyalım: Ak Parti basınının tek taraflı iletişimi, karşı tarafı ölçsüz karalamacı yayını, rakibe yaradı. Propagandanın dozu kaçarsa, abartma yalan etkisi uyandırır.

İmdi; seçim sürecindeki hataları tekrarlamamak bâbında söyleyeceğimiz şu: Seçilen başkanların yetkilerini tırpanlamak, ilk ağızda iyi bir şeymiş gibi görünür. Fakat, bu onların mağduru oynamasına fırsat verdiği gibi, başarısızlıklarına mazeret malzemesi olur. Bırakın, kendilerini gösterebilirler. Meşru yollar dışında engellemelerden sakınmak en doğrusudur.”

Doğan, D. Mehmet, (27 Haziran 2019). AK Parti'nin cinayetleri, *Karar*.

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, seçim sonuçlarının ardından ortaya atılan muhasebe yapma ihtiyacı konusundan hükümeti yönlendirici bir üslupta değerlendirmede bulunmuştur.

Muhasebeyi zamanında yapmak

“Bir dönemin muhasebesini, hem de sürerken yapmak sadece zor değil, tehlikeli de.

Suya dokunacaksınız, sabuna dokunacaksınız. Bu demektir ki bir arıtma çabası içinde olacaksınız. Çubuğunu yakıp keyfinize bakmak varken neden bunu yapacaksınız? Bizi bu konular üzerinde yazmaya zorlayacak bir ihtirasa sahip değiliz. Makam mevki kaydımız yok, beklentimiz yok. Sadece ve sadece doğru bildiğimizi söylemek sorumluluğu bizi yazmaya sevk ediyor. Son birkaç yazımızla ilgili yankılar yazmak zaruretini pekiştirdi.

AK Parti dönemi, Türkiye’de epey zamandır, daha doğrusu 1930’lardan beri görülmeyen güçlü liderlik yapısıyla belirginleşiyor. Lider partinin her zaman önünde. Bu Parti’nin müessiriyetini sınırlıyor ve liderin gölgesinde bir siyaset ve idare oluşturuyor. Bu gölge öyle koyu ki, sığınanları her türlü dış tesirden koruyor.

1970’lerden beri Türkiye’nin idarî merkezinde, Ankara’da her türlü hükümetle, yönetimle muhatab olduk. Bütün hükümetler, darbe hükümetleri dâhil, halkın hissiyatını, hassasiyetlerini gözetmek ihtiyacını hissedirdi. Bunu başarıp başaramayacakları bahsi diğer.

Bakanlara, yüksek kademe yöneticilere yönelik eleştiriler olduğunda bunun muhatabı bu tepkileri yok saymazdı/sayamazdı. Reddedebilirdi, önemsemeyebilirdi, fakat hiç olmaması gibi davranmazdı. *Ak Parti döneminde bakanlar, yüksek kademe idareciler her türlü eleştiriyi yokmuşçasına görmezden geldiler.*

Bunun halk tepkileri konusunda da aynı minval üzere olduğunu söyleyebiliriz. Bakanlar, milletvekilleri halkın hissiyatını, basın yayın araçlarında ifade edilen eleştirileri dikkate almak yerine kendileri için daha önemli başka bir yüksek otoritenin tasvibini kazanmak, en azından dikkatini çekmeyi önemsediler. Halkı ikna etmek ise liderin işi!

Ak Parti'nin siyasetçileri lideri ikna etmek, memnun etmek yerine halkı memnun etmek, ikna etmek yoluna dönmeli.

1950'ye kadar Türkiye'de serbest seçim yoktu. Meclis vardı, fakat seçim Halk Partisi'nin ebedî şefi⁶ halihazır başkanı (İnönü) ve genel sekreteri (Recep Peker) tarafından yapılırdı. Listeler hazırlanır, son halini Çankaya'da Kemal Paşa verirdi. Lider, seçiminde geniş bir hürriyete sahipti. İstedikini istediği şehrin milletvekili yapabiliirdi. Gerekliğinde kadınları işin içine katar, gerekliğinde azınlıklardan vekil yapardı. Yalnız temsil kabiliyetini gözetirdi. O dönemin Meclis'inde yer alanlar sahalarında bilinen tanınan isimlerdi, bugünkü gibi "anonim" şahsiyetler değildi.

21. yüzyılda benzer bir durumla karşılaşılabilceği pek hatıra gelmezdi, fakat oldu. Güçlü lider istediğini vekil, istediğini bakan yapıyor. Aynı şey idarî kademelerde, hatta ilmiyede de görülebiliyor. Kırklı yaşlarda bir yüksek kademe idareci ile karşılaşıyorsunuz. Tahsili tahsil değil, tecrübesi tecrübe değil, liyakat hak getire. Nedir marifeti? Filanın mahdumunun veya kerimesinin mektep arkadaşı!

Elbette bu da bir yönetim tarzıdır! Fakat Türkiye gibi bir ülkede doğru bir tarz mıdır? Seçim döneminde milletvekili adayları listesine bakıyorsunuz. Bir iki isim dışında mahiyeti meçhul adaylar listeye dahil edilmiş. Bakanlar kurulu listesi açıklanıyor, o bakanlıkta memur olamayacak yaşta veya kıratta birisi bakan yapılmış.

O zaman ne oluyor? Bu vekiller, bu bakanlar, bu yöneticiler asıl sorumluluklarının halka olduğunu görmezden geliyorlar ve kendilerini seçen makama yöneliyorlar.

İşte 1930'lardan bir hikâye:

⁶ Bu tabir Atatürk için kullanılır. İnönü için millî şef kullanılır. Doğan, farklı bir değerlendirmede bulunmuştur.

Halil Nihat Boztepe, ünlü bir hiciv şairi. 1927’de Gümüşhane milletvekili yapılıyor. 1931’den 1949’a kadar da Trabzon milletvekili...Bir gün Dolmabahçe Sarayı’ndan çıkarken görülüyor. Halil Nihat’a soruyorlar, “*hayrola Dolmabahçe Sarayı’nda ne işiniz vardı?*” Cevap: “*Seçim bölgemi ziyaret ettim!*” (Mevsim yaz, Gazi Paşa yazları Dolmabahçe Sarayı’nı mekân tutuyor.)

Ankara’da Cumhurbaşkanlığı külliyesini seçim bölgesi olarak gören milletvekillerinin, bakanların, yöneticilerin hayli fazla olduğu son İstanbul seçiminde bir daha anlaşıldı.

Ak Parti lider siyasetinden millet siyasetine dönmek zorunda.

Tekrarlayayım: Lideri ikna etmek, memnun etmek yerine halkı memnun etmek, ikna etmek; yol budur.” Doğan, D. Mehmet, (2 Temmuz 2018). Muhasebeyi zamanında yapmak, *Karar*.

Eğitim kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, Millî Eğitim Bakanı’nı açıkladığı yeni eğitim programını bu kez de tarih dersinin seçmeli derse dönüştürüleceği tartışması üzerinden eleştirmektedir.

Tarihi seçelim mi seçmeyelim mi?

“Millî Eğitim’in “Orta öğretim tasarımı” üzerine düşünmekten, yazmaktan vaz mı geçtik?

Asla ve kat’a ! Hele de *Türkiye’de Maarif Davası* kitabının müellifi, büyük düşünürümüz Nureddin Topçu’nun vefat yıldönümüne yakın günlerde, bu konu vaz geçilmezimiz.

Şöyle diyenler oluyor: “*Sanki CHP’li bir Milli Eğitim bakanını eleştirir gibi yazıyorsun!*”

Mevcut bakanın hangi partinin bakanı olduğu değil, ortaya koyduğu “eser” beni ilgilendiriyor. Bizim partininki iyi, karşı partininki kötü anlayışı ile bir yere varılmaz. Yalnız şunu söyleyelim: Eğer mevcut bakan CHP kabinesinde yer alsaydı ve böyle bir “orta öğretim tasarımı” ile karşımıza çıksaydı, ne olurdu?

Kıyamet kopardı!

Şimdi sütre gerisinde bekleyenler, ağızlarını bıçak açmayanlar dört koldan hücumla geçirdi.

Elbette orta öğretim tarihsiz olmaz!

Bu talep CHP'liler tarafından ileri sürülmeyebilir; çünkü onların varlık zemini olan “inkılâp tarihi”ne bu ‘tasarım’da hâlele gelemiyor!

Öğretim neden yapılır? Çocukları bilgi hamalı yapmak için mi?

Bilgi şöyle veya BÖYLE öğrenilir. Hele şimdi bilgiye ulaşmak çok kolay. Hatta bilgi bombardımanı altındayız, kendimizi saptırıcı bilgilerden korumamız gerekiyor.

Çocukları bizim çocuklarımız yapmak için okuturuz; önce milletine, vatanına bağlı insanlar olmasını isteriz. Tarih şuuru bu işin esası. Sadece bu mu? Çocuklarımız iyi fertler, güzel ahlâklı insanlar olmaları için okula göndeririz. Aile, şehir, ülke, dünya çocuklarımızın durakları olur. Kendisini ailede idrak etmeyen, şehirde ve ülkesinde de edemez ve dünyalı da -yani insan da- olamaz!

“Bilgi maarif sisteminde teferruattır desek” biraz abartmış oluruz! Doğru bilgi, sağlıklı bilgi, bunun üzerine inşa edilecek fikir, yorum yine sistemin doğru kurulması ile mümkündür.

Çocuğumuz her şeyi bilir, kendini bilemez! Milletini bilemez! Vatanını bilemez! Dinini bilemez! Ülkesinin kültüründen bihaber yetişir. Kimliksiz, kişiliksiz bir nesne olarak kaybolur gider.

Öğretim sistem öyle veya böyle bir kimlik inşa eder. Bu kimlik inşasında dil ve tarih belirleyicidir. Din, dille ve tarihle birlikte belirleyicilik kazanır. Eğer bu görmezden gelinirse toprağından, kültüründen beslenmeyen, varlık zeminlerinin farkında olmayan, her türlü tesire açık bir nesil yetiştirilmek isteniyor demektir. Böyle bir neslin ülkesine, milletine hayrı olmaz, kendine olur mu? Bu ayrı bir bahis!

Orta öğretimdeki yeni düzenleme (bu bir “düzenleme”dir, “tasarım” denilerek başka bir hava verilmek istenmiş) duyurulduğunda “tarih seçimlik” denilmişti. Tarih ve felsefenin lisenin bütün sınıflarında olmadığı, bunun yerine tarihle alâkalı (tarihimsi!) bazı derslerin ihdas edildiği anlaşılıyor. Programa parlak başlıklar koymak sonucu değiştirir mi? Bütünü kapsayan temel bir tarih ve felsefe-mantık öğretimi olmadan orta öğretim hedefine ulaşamaz. “Küresel politikalar, 20. Yüzyılda Türkiye, Güç egemenlik uluslararası ilişkiler” vs. gibi aktüel olarak cazip görünen derslerin inkılâp tarihi derslerinin bir devamı gibi uygulanması ile karşı karşıya kalınabilir.

“Şimdi okullar tatil, bu konulara kafa yormanın zamanı değil” diyenler olabilir. Biz de diyoruz ki, bu konular asıl “tatil”de konuşulmalı, tartışılmalı. Okullar açılınca neyi

tartışacağız ki?” Doğan, D. Mehmet, (4 Temmuz 2019). Tarihi seçelim mi seçmeyelim mi?, *Karar*.

Millî Gazete

D. Mehmet Doğan'ın, *Millî Gazete*de 1985 yılında kısa süreli bir köşe yazarlığı vardır. Yazılarını, kendi ismi yerine Halil Kaleli mahlası ile kaleme almıştır. 11 Ocak- 2 Şubat 1985 tarihleri arasında dört yazı kaleme almıştır. Doğan'ın *Millî Gazete*'deki üslubuna örnek olması bakımından köşe yazılarından örnekler şu şekildedir:

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında D. Mehmet Doğan, İslâm ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesinin Türkiye'nin yararına olacağını lakin ilişkileri geliştirmekten çok detaylar üzerinde durulduğu belirtmiştir.

“Değişme korkusu” veya İslâm ülkeleriyle ilişkiler

“Geçen yıl ülkemizde adında “İslâm” olan kaç uluslararası toplantı yapıldı? Doğrusu çetele tutanlar dışında pek bilen olabileceğini sanmıyoruz. Hemen hatırladığımızı göre bir bankacılar, sonbaharda da tabipler İstanbul'da toplanmışlardı.

İslâm ülkeleriyle ilgili Türkiye'de yapılan toplantıların Kuran- Kerim okunarak açılması, dua edilmesi, konuşmacıların besmele çekmesi gibi basınıımızca öne çıkarılan haberlerden takip edebiliyoruz.

Bir kısım basınıımızın “laikliğine” dokunduğundan toplantılarla ilgili asıl konular kaynayıp gider, bir laiklik ve ilkeler tartışmasıdır alır yürür. Bazı devrim muhafazakarı yazar ve bol unvanlı “çağdaş” ulema dikkatleri bu noktalara çeker, sonra da olay küllenir.

Doğrusu, bugün hâlâ bir kısım basının konuyla ilgileniş tarzı, önceki on yıllarda yönetimin ve hariciyenin de değişmez (veya değişmez sanılan) tavrı idi. Bu değişmezlik 1970'lere doğru Türkiye'nin içinde bulunduğu şartların zorlayıcılığı ile kırılmaya başladı. Türkiye önce milletlerarası zeminde İslâm ülkelerinin en azından sayı gücünü kabul etmek zorunda kaldı. Kıbrıs konusu bu kabule giden olaylar zincirinin ilk halkasıdır. Sonra iktisadi şartların adı.zorlayıcılığı daha değişik noktalara doğru iktidarları ve hariciyeyi zorladı. Nihayet 1976'da İstanbul'da (ki eski bir İslâm başkentidir.) 42 İslâm ülkesi temsilcilerinin katılımı ile İslâm konferansı toplandı.

İşte bu zorlama ve ülkemizdeki tabii eğilimlerin kesişme noktasında resmi iç muhalefetin rahatsızlığı, Cumhurbaşkanı tarafından hareket haline dönüştürülmüştü. O zaman ki Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, tepkisini toplantıyla ilgilenmeyip, bir yurt gezisine çıkarak ortaya koymuştu.

Ama olaylar, kaçınılmaz bir şekilde geliyor ve on yıl içinde öyle bir noktaya varıyordu ki daha on yıl öncekinin halefi olan Cumhurbaşkanı, Fas'ta yapılan İslâm Konferansı'na katılmak ihtiyacını hissediyordu.

İşin sadece bir yönüne bakanlar bile, bazı değişmekte direnen kafalara rağmen değişmekte olan şeyleri ayan beyan görüyorlardı: Türkiye'nin İslâm ülkelerine ihracatı 1963'te 6 milyon dolarken, 1984'lerde 3 milyara ulaşmıştı.

Son olarak İstanbul'da yapılan İslam Konferansı İktisadi ve Ticari İşbirliği Komitesi toplantısını kolayından, İslâm ülkelerinin İslâm'a olan ilgilerinin artışına bağlamak mümkündür. Daha çok temennilerimizi yansıtır gibi görünen bu yorumun belli ölçüde doğruluk taşıdığını da söyleyebiliriz. Bununla birlikte çok başka müessirlerin önceliğini de görmezden gelmemelidir.

Bir taraftan Washington "Büyükelçimiz" Şükrü Elekdağ "Türkiye'nin Ortadoğu'da İsrail'in koruyucu kalkanı olduğu"nu söylerken, diğer taraftan yönetimin böyle bir organizasyona girişmesi ilk bakışta çelişkili görülebilir. Ancak bu çelişki, en yetkili resmi ağızdan dökülen bir cümle ile vuzuha kavuşturuluyor. Dışişleri Bakanı " ezeli dostluklar ve düşmanlıklar yoktur, ezeli menfaatler vardır" derken konuyu – resmi bakımdan- bütün açıklığı ile ortaya koymuyor mu?

Yönetim bununla da kalmıyor, Amerika'da yayımlanan ve beynelmilel iş çevrelerinde çok etkili olan The Wall Street Journal'a paralı reklam vererek Türkiye'nin İslâm dünyasına "Avrupa köprüsü" olduğunu ilan etmek ihtiyacını duyuyordu. Böylece, "bağlı" bulunduğumuz Batı bloğunda belirebilecek tereddütler izale edilmek isteniyor olmalı.

Bütün bunlar neyi değiştirir? Ortada olup biten, olup bitmekle de kalmayıp, devamlı dönüşen hareket halinde olan bir "şey" var. Bir çağ değişimi kadar rahatsız ediyor bu değişim bazılarını. Ya değişime karşı çıkanların hep yenilikçiliği, devrimciliği dillerinden düşürmemelerine ne demeli?

İslâm ülkelerinde her şey değişiyor. İnsanlar, liderler, kaideler, ilişkiler ideolojiler, bağılıklar, bağımlılıklar... Hep değişip duruyor. Bu kadar çok ve sürekli değişimin karşısında değişmeyenin İslâm'da değişmenin mantığını idame eden ana çerçeveyi kurmak kaçınılmaz bir gerçek olarak kendini gittikçe daha fazla hissettiriyor.” Doğan, D. Mehmet, (11 Ocak 1985). Değişme korkusu veya İslâm ülkeleriyle ilişkiler, *Millî Gazete*.

Dil kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, geçmişten günümüzü dilin ve toplumun yapay bir şekilde değiştirilme çabalarının bir sonuca ulaşmadığını, verdiği zararlar zamanla yıpranmaya yol açtığını ifade etmiştir.

Sun’i dil / sun’i toplum

Padişahlar ve Cumhurbaşkanı. Daha önceki bazı yazılarımızda liberalizm, müdahalecilik ve dile müdahale konularına temas etmiştik.

Müdahalecilik ve liberalizm birbirlerine zıt fiiller ihtiva ediyor. Bilhassa iktisadi sahada tam serbesti manası taşıyan liberal uygulamalara karşılık, müdahalecilikte, devletin iktisadi hayata karışması söz konusu. Ülkemizde devletin tarihen üstlendiği rol düşünülürse, az çok müdahaleci hareketlerin görülmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Ancak Osmanlı Devleti’nin Tanzimat, hatta II. Mahmut öncesi dönemi, şaşırtıcıdır, bir çok bakımdan oldukça “liberal” niteliktedir. Devletin müdahale alanı, ülkemizde, Tanzimat’tan sonra fevkalade genişliyor ve Osmanlı Devleti’nin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde akla gelmeyen alanlara taşıyor. Mesela eğitim ve öğretim alanı. İlimin, kurumlarıyla devlet tekeline girmesi bu dönemin işi.

Sosyal ve kültürel alanlara müdahale zamanla o raddelere varıyor ki, işin içine kıyafetlerin tanzimi de, kullanılacak kelimelerin tayini de giriyor. Şu gerçek şaşırtıcı: Hiçbir Osmanlı padişahı, tebaasından hiçbir kimseye, şu veya bu kelimeyi kullanmasını veya kullanmamasını emretmemiştir. Ama Türkiye Osmanlı padişahlarının ki mutlak iktidar sahibi olarak bilinirler yapmadığı, yapmayı aklının köşesinden bile geçirmedeğini yapan Cumhurbaşkanı, başbakanlar, bakanlar... gördü.

Dil yapmak / toplum yapmak

1911’de Genç Kalemler dergisiyle su yüzüne çıkan ve 1930’larda doruk noktasına çıktuktan sonra günümüze kadar kesintisiz süren dilde “müdahaleci” hangi raddede olursa olsun (ister sadeleşmeci, ister özleşmeci, isterse tasfiyeci) dilimizin serbestçe oluşması

vetiresini çarpık bir mantıkla başka manalara yormuşlardır. Onlara göre “Osmanlıca” Osmanlı saltanatının istibdatla kabul ettirdiği resmi dildir. Bu dili saraylılar ve medrese mensupları kullanır. Halk bu dönemde “öz Türkçe” sini alttan alta korumaya çalışmıştır. Yunusların, Karacaoğlanların (yani onlara göre “halk” şairlerinin)dili de öyledir. Bu zihniyete göre Yunus Emre: “Yine bu bâd-ı nev-behâr hoş nev ile esti yine” veya “Sultanım ki taht u tâcim hulle ve burağım anda” gibi mısraları söylemi olamaz!

Halbuki Yunus Emre bunlar gibi yüzlerce mısra söylediği gibi, bir çok “divan” şairi de binlerce “öz Türkçe” mısra söylemiştir. Mesela Osmanlı şevket devrinin sullanüş-şuarası ve ulemasından Bâki’nin tek gazelinden birkaç mısra: “Billah güzel yerde yapılmış yıkılası, iki kolum etsem ana bel dolaması, görmez mi idik biz de eğer olsa vefası”

Ama ne Yunus Emre bu mısraları söylerken Osmanlıca söylemek ve ne de Bâki öz Türkçecilik yapmak gayretine düşmemiştir. Çünkü onlar tabii olarak biliyorlardı ki zorla toplum da yapılamaz dil de. Meğer ki gönülle ola.

Değişen zaman değişen dil

Osmanlı nesrinin 19. Asırdan itibaren gösterdiği değişme/ gelişme dikkate alınır, Osmanlıca’nın yeni bir dönüşüm geçirmekte olduğu dikkati çeker. Eğer daima pozitivist bir mantığa dayanan, otoriter ve totaliter eğilimli kişilerce yürütülen müdahaleci hareketler olmasaydı, Türkçe’nin hem edebi dil olarak hem de ilim dili olarak tabii çizgisini izleyip zengin, ifade imkânları alabildiğine geniş yapıda devam etmesi mümkündür.

Osmanlı Devleti’nin son asrında doğmuş ilk anda akla gelen büyük nesir ustası bir düzüne isim (bir kısmı aynı zamanda büyük şair): Ahmet Haşim, Ahmet Rasim, Falih Rıfkı, Yayha Kemal, Cenap Şehabettin, Ruşen Eşref, Abdülhak Şinasi, Refik Halit, Süleyman Nazif, Peyami Safa, A. Hamdi Tanpınar, Halit Ziya...

Bu bir düzinenin gücüne çok yakın güçte, aynı devirde doğmuş ve asrımızın yarısında eser vermiş olan kaç düzine isim daha saymak hiç de zor değildir. Daha sonraki devrede müdahaleciliğin neticesi edebiyatımızda nesir adına kekemelik hastalığı sarmıştır.

Sun’i dilciler, sun’i toplum kurulacaktır bu toplum buna bağlı olarak sun’i tarih çözümlmelerine bağlı bir hareketin parçasıydılar. Mesela onların tarihleri 1000 yıllık bir süreden öteye, Anadolu’dan uzaklara, Anadolu’da kaldığı zaman da İslâm öncesi dönemlere giderdi.

Şimdi biz bu yanlış adımı geri alacağız. Tarihte, sanatta, topluma bakışta, yönetim tarzında. Bu çabayı sarf etmezsek sanmayalım ki “fevkalade terakki” kaydederiz. Yerimizde sayarız.” Doğan, D. Mehmet, (19 Ocak 1985). Sun’i dil / sun’i toplum, *Millî Gazete*.

Dil kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında D. Mehmet Doğan, televizyonda kullanılan dilin topluma olan etkilediğini, bazı kelimelere ise doğrudan ambargo uygulandığına dikkat çekmiştir.

Televizyon ve dil

Bir ideolojik “aygıt”

Son on beş yıl içerisinde toplumumuzda gözlenen değişimlerde televizyonun büyük rolü olduğu muhakkak. İnsan davranışlarının hem de aynı anda ve kütleli olarak belirlenmesi, dönüştürülmesi veya değiştirilmesi, bu araç kullanılarak sağlanabiliyor.

Bu belki de hepimizin aynı şeylere muhatap olup belli ölçüde “değiştirildiğimiz” için hemen fark edemediğimiz bir olgu. Bir de, kendini televizyona göre ayarlama, kişiye ve vasata göre değişen bir durum. Kimi bir soygun filmine özenip soluğu kuyumcu dükkanının önünde alıyor, kim de bazı şeylerin olabilirliğine kani oluyor.

Televizyon ülkemizde bu anlamda belirleyici “ideolojik bir cihaz. Her ne kadar özerklik, tarafsızlık vs. gibi bazı çerçevelere oturtuluyorsa da, bu çerçevelerinde bazı ideolojik oluşumların boy atmasına uygun düştüğü ortada. Böyle bir “ideolojinin” varlığını ve ne idiüğünü kitle üzerindeki tesirlerinden çıkarmak da zor değil.

Ülkemizde “dil” konusunda da televizyon bir araç olarak kullanıla gelmiştir. Tabii basında kopan gürültüleri hatırlayarak, şu son “kelime listesi” konusunu ve uygulamasını kastettiğimiz sanılabilir. Bu meselenin “tepki” yönünü temsil eden bir sonuçtan başka şey değil ve işin evveliyatı var.

Kurulduğundan beri TRT “sansür” kavramı çerçevesinde ele alınabilecek çok yönlü sınırlamalar ve yönlendirmeler içinde olmuştur. Mesela yıllarca televizyonda “dini” yayın yapılmaması bir nevi “program yasağı” dır. Gerekçesi hep “laiklik” ilkesi olmuştur. Şimdi böyle programlar yapıldığına göre “laiklik ilkesi”ne halel mi geldi dersiniz?

Veya yine mesela televizyonda baştan beri bazı kelime ambargosu uygulanmış, bazı kelimelerin kullanılması prodüktörlerin denetçiyeye ve en üst yöneticiye kadar engellenmiş /

yasaklanmıştır. Bu yalanlarla adeta bir televizyon dili meydana getirilmiştir. Bu yasakçılığın gerekçesi de “dil devrimi” olmuştur.

Aydınlar ve insaf

İmdi... Bu durum değişmiş görünüyor. Eski yasakçılık tersine dönmüş gibi. Ana bazı “aydınlarımız” da bir feryat ü figan: Yasakçılık da neymiş, müdahalecilik de ne oluyormuş! Bizim çifte standartlı aydınlarımız böyle zamanlarda demokratikliği, özgürlükçülüğü dillerinden düşürmezler. Çünkü özgürlük yalnız kendi haklarıdır. Demokrasi yalnız onlara mahsustur.

Yasakçı, sansürcü, müdahaleci onlarsa ortalık güllük gülistanlıktır. Değilse tufan...

Bu beyleri insafa davet etsek, ama Türkiye’de “aydınların” sözlüğünde “insaf” yoktur!” Doğan, D. Mehmet, (26 Ocak 1985). Televizyon ve dil, *Millî Gazete*.

Vahdet Gazetesi

D. Mehmet Doğan’ın, 15 Eylül 2015 ile 25 Ağustos 2016 tarihleri arasında *Vahdet* gazetesinde toplam 88 köşe yazısı yayımlanmıştır. Bu dönemdeki yazılarında siyaset üzerine yazdığı yazılar ön plana çıkmaktadır. Doğan’ın *Vahdet* gazetesindeki köşe yazılarını şöyle kategorize edebiliriz: Eğitim üzerine yazısı bulunmazken, dil konusunda dört, siyaset 54, tarih 12 ve diğer diye adlandırabileceğimiz farklı konularda 17 tane köşe yazısı bulunmaktadır.

Doğan’ın *Vahdet* gazetesindeki üslubuna örnek olması bakımından köşe yazılarından örnekler şu şekildedir:

D. Mehmet Doğan’ın bu köşe yazısı hem dil, hem de siyaset kategorisine örnek olarak verilebilir. Eski HDP Milletvekili Leyla Zana’nın soyadının anlamı üzerinden bir gönderme yapan Doğan, siyasi yönden de eleştiri de bulunmuştur.

İnsancıl Dana!

“Eskiden bu -cıl eki, yiyicilik, düşkünlük ve düşmanlık ifade ederdi. “Balıkçıl”da, “tavşancıl”da olduğu gibi. “Adım-cıl”da da benzer bir mâna var. Nitekim, Ahmet Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmani*’de “adamcıl”ın karşısında şunları yazıyor: “Gayr-i munis,

merdümgeriz, sâlâr-ı hayvan”. Yani “insandan kaçan, hayvan başı” Sonradan, “yiyen”, “kaçan” değil, “seven” anlamı yüklendi. “İnsancıl”da olduğu gibi.

Şimdi “insancıl” denildiğinde hemen “insana değer veren, hümanist” anlamı aklımıza geliyor. Kelimenin bu anlamı çok yeni. İnsancıl kelimesi Dil Kurumu’nun sözlüğüne 1959’da yapılan 3. baskıda giriyor: “İnsana sokulan (hayvan)”. Bu anlamının Arapça mûnis kelimesinin karşılığı olarak kullanıldığı söylenebilir. Sözlüğün 1983’te yapılan baskısında o tanımlama artık yoktur ve kelimeye yeni yüklenen anlamlar vardır sadece: “1. İnsana değer veren. 2. İnsancılık yanlısı olan, hümanist.”

Bu bahsi neden açtık?

Çok insancıl görünümlü bir hanım milletvekilimiz var. 1990’larda eş durumundan girdiği Meclis’te birilerinin dolduruşuyla Kürtçe yemin etmeye kalkışmış ve haksızlığa maruz kalmıştı. Epey hapis yattı, sonra tekrar vekil oldu, halen de öyle. Bu romantik görünümlü Kürtçü hanım, neden sonra “gençler öleceğine biz ölelim” demiş. Brehbreh! Bu çok büyük bir lâf. Bu lâfın mânasına uyan, tarihe geçer!

Buraya kadar böyle, ya sonraki cümle: “İki taraf da silah bırakmazsa ölüm orucuna yatacağım.” İkinci cümleden sonra ona yakıştırılan insancılık, bilgelik nereden kaynaklanıyor diye düşünmeden edemedim. Bu tavrın insancılıkla da, bilgelikle de uzaktan yakından alakası yok. Çünkü bu kirli savaş, bu ölümler, bir terör örgütünün dayatmasından başka bir şey değil.

Devletin emniyet güçleri terör örgütünün şehirleri cehenneme çevirme yönündeki faaliyetleri üzerine halkı zarara uğratmadan bir mücadele yürütüyor. Bu “bilgin”, “bilge” ilaveten “insancıl” hanım, bu silahlı grupların faaliyetlerinden herhalde erken zamanlardan beri haberdardır. Bir yere silahlar yığılıyorsa, hendekler kazılıyorsa, yollara patlayıcılar döşeniyorsa, bu herhalde güzellik olsun diye yapılmıyordur. Bu hanımda zerrece bilgelik olsa idi, bunun sonucunda olabilecekleri da bilir ve o silahlı unsurların önüne dikilir: “Eğer siz insanları, bilhassa da kardeşlerimizi öldürmek için böyle yapmaya devam ederseniz karşınızda beni bulursunuz!” derdi.

Hadi o zaman demedi. Daha sonra neler oldu? Terör örgütü askeri barajlar ve askeri yollar yapıldığı iddiasıyla ateşkesi bitirdi. Ondan sonra kaç asker, kaç polis şehid edildi? Kaç sivil öldürüldü? O zaman insancılığını gösterip: “Böyle devam ederseniz ölüm orucuna yatarım” deseydi, bayağı inandırıcı olurdu.

Bu hanımın ismi romantizme uygun, soyadı ise bilgeliğini tescilliyor, tabii görünüşte! Bu “Kürtçe” soyadının mânasını bilenler hemen bilginliği ve bilgeliği ona yakıştırıyorlardır. Hele son yıllardaki durmuş-oturmuş hali de bunu destekliyor. Oysa hanımefendi ilkokuldayken kendisinden 21 yaş büyük amcaoğlu ile evlendirilmiş. Sonradan okur yazar olmuş. Lise diplomasını da dışarıdan almış!

Bunun seçilmiş bir soyadı olduğu anlaşılıyor. Kocasını şedit Kürtçülerden Mehdi Bey muhtemelen baba soyadını değiştirdi, bu unvanı soyadı olarak aldı. Tıpkı 14 yaşında amca kızı Leyla’yı karı olarak aldığı gibi!

Şimdi her vasatta çocuk evliliğine, akraba evliliğine karşı çıkan, sol, sosyalist, hatta Marksist görünümlü Kürtçülerin çoğunun arka planında böyle zıtlıklar var. Öz ve sözün bunlar için bir arada olması mümkün değil. Sözde demokrat, sözde insancıl; özde ise tam tersi!

Gelelim soyadı meselesine...

Bu kelime hiç de yabancımız değil. Her ne kadar Dil Kurumu’nun sözlüğünde ve Yazım Kılavuzu’nda yer almasa bile, daha önce bildiğimiz, kullandığımız bir kelime: Dâna! Bu yüzden bütün Osmanlıca sözlüklerde var. Belki de Dil Kurumu bu kelimeyi yazımında “dana” ile karışacağı için sözlüğüne almadı! Çünkü yeni imla kurallarına göre bu kelimeyi “dana” olarak yazmak gerekiyor!

Dâna, halis Farsça bir kelime. “Bilen, bilgili, âlim” demek. 20. yüzyılda Türkçe’nin büyük ustası Refik Halit Karay ne diyor bakın: “Olabilir ki siz kamusun hâfızı, lisanların vâkıfı, binbir dile âşına, her türlü ilm ü fende dâna bir zatsınız.”

Farsça akraba kelimeler: Dânisten, dâniş, dânişmend...Hatta İran’da üniversitelere dânişgâh deniliyor...

Kıbrıs meselesi patlak verdiğinde Kıbrıs’ın bir müftüsü vardı: Dâna Efendi! O zaman da bizim basın bu kelimeyi zaman zaman “Dana” yazar geçerdi!

İki nokta: Birincisi, harf inkılâbı olmasa idi, Kürtlerin farklı alfabesi olmayacaktı; dolayısıyla “dâna” ortak kelime olarak kalacaktı, bazıları bunu “zana” okusa da!

İkincisi: Kürtçülüğün hiç bir entelektüel derinliği, muhtevası yok, ciddi bir bilgi birikimine dayanmıyor. En önce kendi kültüründe derinleşmeden yoksun. O yüzden bunlarla derinlikli konuları konuşmak, tartışmak çok güç. 1970’lerin ucuz sol-sosyalist jargonu

bunlara yetiyor. Slogan seviyesinde düşünüyorlar ve sloganları tekrarlamayı düşünmek zannediyorlar.

Sonuç: Bu hanımın soyadı “Nâ-dânâ” olmalıydı. Osmanlıca bilen birine yazdırırsın. Kendisi “Ne-zana” olarak okuyabilir.” Doğan, D. Mehmet, (21 Eylül 2015). İnsancıl dana, *Vahdet*.

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, AK Parti'nin nasıl bir değerlendirme ile özüne dönüp, ilk dönemindeki başarısına ulaşabileceği konusunda çeşitli tespitlerde bulunmuştur.

Öze dönmek iyidir!

“Tabîi “öz” hakkında kafa karışıklığı yoksa... Türkiye'nin son seçimlerde de en çok oyu olan partisinden, 2002'den beri girdiği bütün seçimleri kazanan, son seçimi kaybetmemekle beraber tek başına iktidar olamayan partiden söz ediyoruz. 28 Şubat sonrası kapatılan Fazilet Partisi'nin dönüştürülmüş hali, bu partinin esası. Tam mânasıyla Refah-Selâmet zemininde değil, kendine yeni bir çerçeve çizmiş, Turgut Özal'ın ANAP tecrübesinden yararlanmış, geniş kitlelere ulaşmayı hedeflemiş bir siyasî akım bu.

Fazilet'in yenilikçileri ilk seçimde iktidarı alabilecek bir parti oluşturduklarını düşünüyorlar mıydı? Bunu bilmiyoruz, fakat ilk seçimde hem de yüzde otuzlarda oy alarak güçlü bir çoğunluk elde edeceklerini tahmin etmiyorlardı her halde. Bu başlangıç Türkiye'nin yeni bir yönetim anlayışı ile tanışması demekti.

O günden bugüne 13 sene geçti. 13 senede köprülerin altından sular çok ve hızlı aktı. Buna rağmen AK Parti seçmen desteğini belli bir seviyenin üstünde tuttu, içeride ciddi ihtilaflar çıkmadı. İktidar yıpranması her şeye rağmen çok etkileyici sonuçlar doğurmadı. Demokrat Parti için sınanması mümkün olmadı, ama ne Adalet Partisi, ne ANAP bu kadar uzun süre seçmen desteğine sahip olamamıştı.

AK Parti'nin yüzde yedi civarında oy kaybettiğini daha önceki seçime bakarak söyleyebiliriz. Eğer yeni bir partinin barajı aşması durumu ile karşı karşıya kalınmasa idi, muhalefet partilerinde ciddi bir oy artışı olmadığı için, muhtemelen yeni bir seçim zaferi kutlanacaktı. Belki de böyle olmaması iyi oldu. Seçimlerde oy kaybı konu üzerinde düşünme mecburiyeti doğurdu. Yani, “muhasebe” bir iç hesaplaşma...

Parti'nin konuyla ilgili araştırmalar, anketler yaptırdığı biliniyor. Tabii ki birçok etken var ve bunların hepsinin sonuçta belli ölçüde payı olduğu tahmin edilebilir. Burada iktidar yozlaşması, liyakatin arka plana itilmesi, eğitim ve kültür siyasetlerinin yetersizliği (veya yokluğu), gençliğe yönelik yaklaşımların sadece seçme ve seçilme yaşı ile sınırlı kalması, çözüm sürecindeki gevşekliğin doğurduğu şehirlerde silahlı örgüt yapılanması, dış siyasetteki başarılı çıkışın sürdürülememesi, yolsuzlukla mücadelede yetersiz kalınması... vs. vs.

“Öze dönüş”, fabrika ayarlarına dönüş müdür? Öze dönüşün yeni bir kavram olan ve hiçbir genel Türkçe sözlükte henüz yer almayan “fabrika ayarlarına dönüş”le aynı olmadığını söyleyebiliriz. Fabrika ayarları sabittir, imalat sırasında cihaza yüklenen ayarlardır. Bunun sosyal alanda karşılığı olamaz. Buna rağmen, başlangıçtaki o ideal ve idealist günlere dönmek, o zamanın düşüncesi ve heyecanlarını tekrar hâkim kılmak sözkonusu olabilir. Burada belli ölçüde fabrika ayarına dönüş veya formatlama işlemine benzerlik bulunabilir Çünkü özden uzaklaşmak, yanlış uygulamalardan kaynaklandığı gibi, virüslerin meydana getirdiği tahribattan da neşet edebilir.

AK Parti, uzun sayılabilecek iktidar döneminde belli ölçüde yıprandı. Biz bu konudaki eleştirilerimizi gerektiğinde kamuoyu ile paylaşanlardanız. Bu yıpranmanın ciddi bir özeleştiri gerektirdiği ortada... Fakat şu sıralar bunu yapacak zaman da yok, çünkü seçim kapıda. Fakat sonuçta etkili olan hatalar, sistemi rayından çıkaran uygulamalar ve nihayet güçlü olmanın verdiği kibir ile bu seçim kampanyasında yüzleşilebilir. Öyle sanıyoruz ki, parti yönetimi seçim sonrasında öze dönüşü daha fazla tartışacak ve sancılı da olsa uygulamaya çalışacak.

Öze dönüş hemen:

Nihayet ulaşılabilir, konuşulabilir, muhatab olunabilir... bir Kültür Bakanımız oldu! Öyle bakanlarla, devletlilerle yüz göz olmak gibi bir alışkanlığımız yok, elhamdulillah. Fakat 1970'lerden beri kendi alanımızla ilgili yöneticilere, bakanlara ulaşma konusunda bir sıkıntımız olmazdı. İlk defa AK Parti döneminde böyle bir durumla karşı karşıya kaldık. Bir zamanlar ekmeğimizi ve dertlerimizi paylaştığımız dostlarımız koltukla tanıştıktan sonra yanlarına varılmaz hale geldi. Seçim dönemi bakanı olmasına rağmen Yalçın Topçu, oturduğu koltuğun hakkını veriyor. Kendisine ulaşılabilir, konuşulabilir. Kabineye piyangodan girmiş fakat devlet düşmanlığı mantığını sürdüren bakanlara karşı tavrını açıkça ortaya koyuyor. Bu net tavrıyla kamuoyunun ilgi ve desteğini kazandığını görebiliyoruz.

Yalçın Topçu, AK Parti'den aday olabilirdi, öyle sanıyoruz ki, bunu ahlâkî bulmadığı için teşebbüs etmedi. AK Parti'nin ikinci Türkes transferinin öze dönüşle bağdaşmayan siyasî bir tavır olduğunu söylemek durumundayız. Keşke tercih şimdiki kültür bakanından yana olsa idi!" Doğan, D. Mehmet, (25 Eylül 2015). Öze dönmek iyidir, *Vahdet*.

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında D. Mehmet Doğan, 15 Temmuz darbe girişimi ile Amerika'nın ilişkisini sorgulamıştır.

Amerika var mı, yok mu?

"16 Temmuz merdut darbesinin arkasında ABD var mı yok mu?Bu sorunun kestirme cevabı: Başarılsaydı vardı, başarısızdı yok!Bu kanaat, asla mesnetsiz değil... Türkiye gibi ülkelerde hiç bir akıllı-akılsız darbe müteşebbisi ABD faktörünü dikkate almadan böyle bir kalkışma yapamaz! Türkiye'de ABD karşıtı bir darbe yapılması mümkün müdür? Eğer bir darbe ABD'den habersiz yapılıyorsa ABD karşıtı demektir. Sizce 16 Temmuzcular ABD karşıtı olabilir mi?

ABD Türkiye'yi en çok "dinleyen" ülke. Birçok hadisenin olacağını bu yüzden önceden biliyor. Bir kanlı terör hadisesi cereyan etmiş. "CIA kaç gün önce uyarılmıştı" deniliyor. Türkiye'de olacakları bu kadar yakinen bilen ABD, böyle kapsamlı bir darbe kalkışmasından haberdar olmadı mı dersiniz? Olmaması mümkün değil. Şu inançtayım: ABD'nin ilgili birimleri ile bu darbe enine boyuna konuşuldu, mutabakatlar sağlandı. Mutabakat maddeleri arasında "başarılı olamazsanız, bizden medet ummayın, biz bu işten haberdar değiliz!" cümlesi de yer alıyor olmalıdır.

Türkiye-ABD dostluğu bir mecburiyet!

Türkiye, ABD'ye dost olmaya mecbur, ABD Türkiye'ye dost görünmeye mecbur. Bu mecburiyet ilişkisi kolaylıkla çözülemez. Çözüldüğü an dünya yeni bir şekil almış demektir. ABD her şeye rağmen dünya hükümrani. Dünyanın birçok ülkesinde üssü var, birçok ülkesinde silahlı güçleri var, bir çok ülkesinde fiilen işin içinde. İslâm dünyasında ABD'nin gücünü göstermediği neresi var? Afganistan'ın bugünkü durumu ABD'nin işi. Irak, ABD'nin demokrasiye geçirdiği bir ülke! O yüzden başkent Bağdat sürekli "demokratik terör"le yüz yüze kalıyor! Allah bir ülkeyi ABD'nin demokratikleştirmesinden muhafaza etsin. Âmin! Âmin! Âmin! ABD son olarak Mısır'ı demokratlaştırdı. Nasıl mı? Seçimle gelmiş hükümeti devirdi ve bir

askerî diktatörü başa geçirdi. ABD'nin demokratikleştirici etkisi Suriye'de de kendini gösteriyor. Suriye meselesi müzmin hâle gelinceye kadar IŞİD/DAEŞ denilen örgüt dünyanın meçhulü idi. Şimdi ABD sayesinde dünyanın meşhuru!. ABD kendi düşmanını üretmekte mahir. Sonra onu istediği anda yok edebiliyor! Ruslar neden Suriye'de savaşıyor? İran neden fiilen Suriye savaşının içinde? ABD'nin cevazı olmasa bu iki güç Suriye'de muharip (savaşan) askerler bulundurabilir miydi? Türkiye neden Suriye'de fiilen savaşan asker bulunduramıyor? Çünkü ABD buna müsaade/müşamaha etmiyor! Irak ve Suriye meselesi Türkiye'nin etkin katılım olmadan asla ve kat'a çözümlenemez! Türkiye 100 yıl önce engellenen konumunu bu coğrafyada er veya geç kazanacak. Bu ise ABD'nin asla istemediği bir sonuç. Çünkü Türkiye'nin güçlenmesi İsrail için çanların çalması demek! Bu yüzden Türkiye durdurulmalı en azından dengelenmeli. ABD'nin Türkiye varken Suriye'de PYD'yi desteklemesi müttefikler sözkonusu ise, tam manasıyla çılgınlık. 16 Temmuz Amerika'nın çılgın projelerinden biri olabilir. Başarıya ulaşırsa idi Türkiye, lideri etkisizleştirilmiş ve yola getirilmiş bir ülke olacaktı. ABD bütün bu denklemlerde yoksa, darbe teşebbüsünde de yoktur. Bu ise "zaten ABD diye bir güç yoktur" anlamına gelir!* Merdut: Reddedilmiş, geri çevrilmiş, def edilmiş." Doğan, D. Mehmet, (18 Temmuz 2016). Amerika var mı yok mu? *Vahdet*.

Vakit-Yeni Akit Gazetesi

D. Mehmet Doğan'ın, 2009 yılının Mayıs ayından 2014 yılının Aralık ayına kadar *Vakit-Yeni* gazetelerinde toplam 602 köşe yazısı yayımlanmıştır. Bu dönemdeki yazılarında siyasetin yanı sıra tarih ve diğer diye kategorize edebileceğimiz farklı türdeki yazıları da ağırlıktadır. Doğan'ın *Vakit-Yeni* gazetelerindeki köşe yazılarını şöyle kategorize edebiliriz: Eğitim 37, dil konusunda 66, siyaset 244, tarih 113 ve diğer diye adlandırabileceğimiz farklı konularda 142 tane köşe yazısı bulunmaktadır.

Doğan'ın *Vakit-Yeni* gazetelerindeki üslubuna örnek olması bakımından köşe yazılarından örnekler şu şekildedir:

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nu kullandığı kavramların anlamlarını bilmediği iddiasıyla eleştirmektedir.

Mehmet Âkif'in fetvası, Mustafa Kemal'in cuma hutbesi...

“Anayasa değişikliği oylamasını seçimle karıştırmayı varlık sebebi hâline getiren CHP Genel Başkanı'nın ağızından çıkan kulağı duymuyor! Dilinin ucuna ne gelirse, savurtturuyor. Muhteşem cehaleti de böylece ortalığa dökülüyor. Eskiler “Ya doğru söyle veya sus!” demişler. Kılıçdaroğlu'nun böyle kulağa küpe sözlere kulak asacak hâli yok!Ne gelirse söyle! Doğruluğu yanlışlığı önemli değil. Hele dinî mevzu ise, CHP seçmeni zaten anlamaz! At atabildiğin kadar!Meğer Kastamonu'da konuşurken de “Kurtuluş Savaşımızı desteklemek için Mehmet Âkif'in fetva verdiği” söylemiş! “Vaaz”la “fetva”yı karıştırmış.Bu fahiş hata, Taha Akyol'un dikkatini çekmiş.MehmetÂkif, Kurtuluş Savaşı'nı desteklemek için Kastamonu Nasrullah Camii'nde veya başka yerlerde konuşmadı, o Ankara'ya Millî Mücadelenin manevi cephesini kuvvetlendirmek için davet edilmişti, bunu vazife bildi ve yaptı.Âkif'in Nasrullah Camii'ndeki konuşması da bu cümledendir ve Sebilürreşad'da yayımlandıktan sonra Mustafa Kemal Paşa ‘Sevr Muahedesi’nin memleket için ne kadar feci bir idam hükmü olduğunu Sebilürreşad kadar hiçbir gazetenin memlekete neşredemediğini, bu derginin manevi cephemizin kuvvetlenmesinde büyük hizmetleri olduğunu söylemiş ve Mehmet Âkif, derginin sahibi Eşref Edib’e bizzat teşekkür etmiştir.Taha Bey, fahiş bir yanlışa işaret ederken, çok yapılan bazı hatalara düşmekten de kurtulamıyor. Mesela, Mustafa Kemal Paşa'nın Balıkesir Paşa Camii'ndeki konuşmasının “cuma hutbesi” olduğu gibi... M. Kemal Paşa'nın Zağanos Paşa Camii'ndeki hutbede kuracağı Halk Fırkası'nı anlattığı da doğru değil. Kemal Paşa, 6 Aralık 1922'de Halk Fırkası'nın kuruluşu ile ilgili ilk beyanatı vermiştir. Fırkanın/partinin kuruluşu ile ilgili resmî çalışmalar, 1923'ün Ağustos ve Eylül aylarındadır.Taha Bey'in hutbeyi tekrar okumaya vakit bulamadığı için muhtevada yanlışlığını tahmin edebiliriz.M. Kemal Paşa bu konuşmada, tamamen siyasi ve sosyal bir din çerçevesi çizmekte ve bunu yüceltmektedir. Paşa'nın bir zamanlar bazı radikal İslâmcıların “Kur'an Anayasa'dır” fikrini neredeyse ta o zamanlar bu hutbede ifade ettiğini söylemek mümkündür: “Kanun-ı Esasî cümlenizce malûmudur ki, Kur'an-ı azümüştaki husustur...” Paşanın o sıralar camide öğle namazı kılıp bu kadar ağır tonlu dinî bir konuşma yapmasını Kâzım Karabekir, onun halife olma arzusuna yormaktadır. O günlerde, Lozan müzakereleri kesilmiş, İngiliz hükümler delege başı İsmet Paşa'yı nasıl “enforme” ettiyse, Kemal Paşa bir müddet sonra bu dili terketmiştir.Peki hutbe cuma günü değilse, ne zaman ifade dilmiştir?Hutbe, cuma ile bağlantılı bir konuşma olarak bilinir. Gerçekten cuma ve bayram namazının şartlarındandır. Fakat geniş mânâda, cemaate konuşmak demektir. Herhangi bir yazı veya kitabın başına konulan süslü ön yazı anlamı da vardır.“M. Kemal Paşa'nın Balıkesir Zağanos Paşa Camii

hutbesi” diye kayıtlara geçen konuşması bu yüzden, cuma günü yapılmış, hatta cuma hutbesi gibi okunmuş sanılmaktadır. 7 Şubat 1923 Cuma değil, Çarşamba’dır. Paşa da konuşmayı, namaz bittikten, hatta Mevlid okunduktan sonra yapmıştır. Anadolu Ajansı’nın haberine göre, “Gazi Paşa hazretleri öğle namazını büyük bir cemaatle Paşa Camii şerifinde kılmışlar, namazdan ve ervah-ı şühedaya (şehidler ruhlarına) ithafen kıraat edilen (okunan) Mevlid-i Nebeviden sonra minbere çıkarak hutbe irat etmişlerdir.” Acaba, şimdiki CHP Genel Başkanı’nın, partisinin tarihi hakkında doğru bilgisi var mı? Mesela, CHP’nin başlangıcı olan Halk Fırkası’nın kuruluş beyannamesi olan 9 umde arasında hilafetçiliğin de olduğunu bilir mi? Mustafa Kemal Paşa’nın camide nasıl konuşacağını çok iyi bildiği, hutbe metninden anlaşılmaktadır. Kılıçdaroğlu, değil camide konuşmak, camiye nasıl girileceğini bilir mi acaba? Doğan, D. Mehmet, (17 Ağustos 2010). Mehmet Âkif’in fetvası, Mustafa Kemal’in cuma hutbesi..., *Vakit*.

Diğer kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, bir günlük Konya ziyaretini gezi yazısı üslubunda kaleme almıştır.

Günübirlilik Konya

Konya ile rûberû tanışıklığımız 1970’li yıllara kadar gider...

Üniversite’de okurken, Millî Kütüphane’de bir kütüphanecilik kursuna devam etmişim. Millî Kütüphane o zamanlar Kızılay’da, Kumrular Sokağı’nda idi. Kursun sonunda bir de gezi vardı. Gezi için seçilen şehir ise, kütüphanelerinin zenginliği yüzünden Konya idi.

Sabah erkenden otobüsle yola çıkmış, şehri bir kaç saat gezmiş, bilhassa kütüphanelerine uğramış ve akşama Ankara’ya dönmüştük. Bu seyahatten hatırımda kalan ilk resim, bir kümbette faaliyet gösteren çocuk kütüphanesidir. Bir de şehrin canlılığı, üç tekerlekli motorlarla (triportör) yapılan dolmuş taşımacılığı... O yıllarda Konya’nın merkez nüfusu 200 bin civarında imiş. Şimdi bir milyonu aşmış... 1950’de 65 bin olan merkez nüfusunun 1970’de 200 bine ulaşması, sebepsiz değil. Tek parti devrinin unuttuğu -asında cezalandırmak için unutmayı tercih ettiği demek lâzım-şehirlerdendir Konya... 1950’ye geldiğinde şehirde dört un “fabrika”sı ve bir buz “fabrikası” vardır! Neden un öğüten tesislere fabrika denir? “Değirmen” kelimesini neden yeni teknolojilerle birlikte kullanmadık? “Buz fabrikası” da aynı abesliği taşıyor mu? Yıl 1950. Demek ki Konya’da bir tek sanayi tesisi yok! Halıcılık ve el dokumacılığı “mühim sanayi” sayılmakta! Ticaret Odasının 750 kadar üyesi var! 1950’den hemen sonra bir şeker

ve bir de çimento fabrikası kurulmuş. Daha önce şeker pancarı ziraatini bilmeyen Konya böylece şeker pancarı ile tanışmış ve 1955'te nüfus 93 bine çıkmış!

Konya'ya 1970'lerde karayolu ile gitmiştik. Trenle gitmek ne o zaman, ne de sonraları aklımızdan hiç geçmemiştir. Ankara'dan Konya'ya trenle gitmenin neredeyse 700 kilometrelik (çünkü hat Eskişehir ve Afyon üzerinden) bir seyahat gerektirdiğini bilmiyorduk ama, Konya'ya trenle gidip gelen bir tanıdığımız da yoktu! Ankara'nın karlı bir kış gününün sabahı, TYB'den yönetici arkadaşlarla Konya'ya demiryolu ile gittik. 10'da yola çıkan trenimiz, 12'de, yani 20 dakika gecikerek Konya'ya vâsıl oldu. Ankara'ya şiddetli karla veda etmiştik, Konya'da pırıl pırıl bir hava ve epeydir özlediğimiz güneşlekarşılandık! Tabii ki, 700 kilometrelik tren hattından gitmemiştik, normal seyirle giden trenle de! Konya yolculuğumuz yeni hizmete açılan "yüksek hızlı tren"le ve bu sistem için yapılan demiryolu hattı üzerinden olmuştu.

Son tren akşam dokuzda idi ve aradaki zamanı çok iyi değerlendirerek Ankara'ya dönmek istiyorduk.

Türkiye Yazarlar Birliği'nin en köklü şubelerinden biri Konya'da. 1990'ların başında açılan şube, sürekli faaliyet halinde. Şubemizin son genel kurulunda, Bekir Şahin görevi Mehmet Ali Köseoğlu'na devretti. Her iki başkanı ve onlardan önceki başkan Ahmet Köseoğlu'nu görmek, ilk niyetimizdi. Trenden iner inmez, Konya'nın gazeteci ve televizyoncuları ile bir yemekte buluştuk.

Konya şubemiz, Konya kültür hayatının merkezinde duruyor. Yeni şube başkanımızla Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek'i, Vali Aydın Nezih Doğan'ı Selçuk Üniversitesi Rektörü, Prof. Dr. Hakkı Gökbel'i ve yeni kurulan Konya Üniversitesi'nin rektörü Prof. Dr. Muzaffer Şeker'i ziyaret ediyoruz. Ve nihayet, aynı zamanda Yazarlar Birliği'nin içinden bir isim olan Kültür Müdürü Dr. Mustafa Çıpan'la ziyaret turumuzu tamamlıyor ve akşam Yazarlar Birliği şubesinin bulunduğu "Konya evi"nde, TYB'nin Konyalı akademisyen üyeleri ile buluşuyoruz...

Konya ziyaretlerimizde gördüğümüz şu: Bütün şehrin erkânı, kültür hayatıyla yakından ilgili, tıp profesörü olan rektörlerimiz dâhil. Bu her halde başka şehirlerimizde kolay kolay yakalanamayan bir ortak noktadır. Konya Kültür Müdürü de, tabii ki bize farkını ve Mevlâna bereketini gösterdi. Onun yayınları ve faaliyetleri Kültür Bakanlığı için de yüz aki olmalı.

Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek, 80’li yıllardan beri tanıdığımız, siyasetinde dahi kültürel rengi hissedilen bir yönetici. Hem kar-kış dolayısıyla beledî hizmetlerden, hem de şehrin kültür hayatından ve Konya şubemizin faaliyetlerinden konuşuyoruz. Bu konuşma sırasında bir Sözlük imzalama faslı var. Tahir başkana imzalayacağımız Sözlük, bize Konya’nın efsanevî hatibi merhum Tahir Hoca’yı hatırlatıyor. Onun soyadı Büyükkörükçü... Hafızamız bize bir oyun oynuyor, Büyükşehir Başkanı Tahir beyin soyadı zihnimizden siliniyor. Neyse ki başkan farkına varıyor bizim tereddütümüzü ve zerafetle izale ediyor.

Başkanın bize armağanı, firuze renkli seramik Mevlevî sikkesi. Başkan sikkenin şeyh başlığı olduğunu hatırlatmayı da ihmal etmiyor. Biz de “demek ki, 1001 günlük derviş çilesini doldurmuşuz!” cevabını veriyoruz.

Günübirlik gittiğimiz Konya’dan bir defa da evinde özel sohbetine nail olduğumuz Tahir Hoca’ya fatihalar okuyarak ayrılıyorz...” Doğan, D. Mehmet, (6 Şubat 2012). Günü birlik Konya, *Yeni Akit*.

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, o dönemde planlama aşamasında olan Çamlıca Camisi ile ilgili ilk tespitini yapmıştır.

Caminin “dev”i!

“Güzellik “büyüklük”te, “irilik”te, “cesamet”de yahut da “devlik”te midir?

Üsküdar, güzel fakat, İstanbul yakasına göre küçük camilerin yurdudur. Çoğunu hanım sultanların yaptırdığı camiler Üsküdar’ın derin (ve efsunkâr) güzelliğinin sırrını saklar. İskele’de Mihrimah Sultan Camii. Kanunî’nin kızı tarafından yaptırılmış Mimar Sinan eseridir. Yüksek veya denize karşı yükseltilmiş bir zemin üzerine yapılmış külliye yerleştirilme düzeni çevreye uyum itibarıyla başlıbaşına bir mimarî harikasıdır. Ya Cedit (Yeni)Valide Camii? Sultan 3. Ahmed’in annesi Hatice Gülnuş Sultan tarafından 18. asrın başında yaptırılan bu cami ve külliye de Sinan sonrası mimarimizin yüzük taşlarındandır. Cesameti, çevre düşünülerek ve nüfus dikkate alınarak belirlenmiş olmalıdır. “Yeni Valide Camii” olduğuna göre, “eski”si de vardır elbette! O da “Atik Valde” diye anılır. Yahya Kemal meşhur şiirini bu cami etrafındaki mânevî havadan aldığı ilhamla yazmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar da Beş Şehir’de ve Huzur’da bu camiden büyük bir

hayranlıkla bahseder. Eski Valide'yi 3. Murad'ın annesi Nurbanu Sultan yaptırmıştır; Sinan eseri muhteşem bir külliye'nin merkezinde yer alır.

Üsküdar camilerinin en güzelleri, en etkileyicileri bu ve benzeri küçük camilerdir. Hele hâlâ sahilde bulunan, yani denizle arasına –doldurularak- mesafe sokulmamış olan, o benzersiz güzellik? Yani Şemsi Paşa Camii?

Osmanlı büyük camiler de yapmıştır elbette... Bursa'da, İstanbul'da ve Edirne'de yapılmış olan bu büyük camiler, bu şehirlerin payitaht olması yanında, nüfus durumu da dikkate alınarak planlanmış olmalıdır. Fakat hiçbirinin büyüklük olsun diye yapılmadığı şüphesizdir. Mesela, bu yüzden Sinan'ın ustalık eseri Selimiye Camii, Süleymaniye'den daha büyük değildir. Zaten Osmanlı camilerinin büyükleri size büyüklüğünü ilan etmez. Öyle bir tenasüp gözetilmiştir ki, o eserin büyüklüğü karşısında kendinizi küçük hissetmezsiniz. Adeta, Osmanlı mimarları tabî-insanî büyüklüğün sırrına ermiştir. Ya Tanzimat sonrası yapılan camiler? Mesela Sultan Abdülhamid Yıldız Camii'ni yaptırmıştır. Hayatı boyunca saray, kışla, mektep ve valilik binaları gibi çok büyük eserler yaptıran Abdülhamid, Yıldız Camii'ni çevreye uyumlu bir şekilde tabî bir cesamette inşa ettirmiştir.

Hep şu söylenmiştir: “Osmanlılar Anadolu'yu ihmal etti! Asıl eserlerini Balkanlar'da yaptı.” Bu doğru değildir. Balkanlar'daki Osmanlı camileri de ne Edirne, ne Bursa ve elbette ne de İstanbul camileri ile kıyaslanabilecek cesamettedir.

Anadolu'da Osmanlı inşacılığının Selçuklu'nun büyük eserlerinin bulunduğu yerlerde yüksek sesle konuşmamak prensibini hassasiyetle koruduğunu söyleyebiliriz. Konya'da, Sivas'da, Kayseri'de, Erzurum'da güzel Osmanlı eserleri vardır; fakat bunlar hiçbir zaman Selçuklu'nun muhteşem yapılarını gölgeleyecek cesamette değildir. Diyarbakır'da yapılan Osmanlı camileri de Ulu Cami'den büyük değildir. Cumhuriyet'in ilk 25 yılında cami yapımından uzak durulmuştur. İstisnalar dışında 1950'ye kadar Türkiye'nin hiçbir yerinde cami yapılmamış, bazı vakıf camiler ihtiyaç olmadığı iddiası ile satılmıştır. Bu arada nüfusun iki katına çıktığını, şehir nüfuslarının göçlerle arttığını dikkate alırsak, en azından yeni ortaya çıkan semtlere, şehir kesimlerine cami yapılması ihtiyacı kendini hissettirmiştir.

Hele Ankara'ya cami yapmak bir tabu olduğu için, bizzat Başbakan Menderes'in müdahil olması ile iki cami; biri Cebeci'de diğeri Maltepe'de, inşa edilebilmiştir. Kocatepe Camii de birçok maceradan sonra 1980'li yılların sonunda tamamlanabilmiştir.

Gelelim, Çamlıca tepesine yapılması mutasavver “dev” camiye... İstanbul’un görünen yüzünün “dev” camiye ihtiyacı olduğu kanaatinde değiliz. İstanbul silüetine her hangi bir yapı ile müdahale etmek, doğru bir yaklaşım değildir. Hele Osmanlı güzelliğini gölgeleyecek cesamette cami yapmak, Osmanlı medeniyetinin timsali İstanbul’a şedit bir müdahale olarak değerlendirilir.

İstanbul’un yeni semtlerine büyük camiler yapmakta beis yoktur. Kendimizi oralarda gösterebiliriz. Ataşehir’de yapımı devam eden Mimar Sinan Camii bu bakımdan doğru bir uygulamadır. Yaklaşık 5 bin 800 metrekare üzerine kurulan camii, güzellikçe olmasa bile büyüklükçe önemli bir eser sayılabilir. Açılışı ramazana yetiştirilmek istenen cami, çok büyük yapıların yükseldiği bu çevrede bir sükûnet adası gibi durmaktadır. Çamlıca’da yapılması düşünülen “dev camii” ise, tabîî çevreye müdahale olduğu gibi, tarihe ve mimarimize de “dev bir müdahale” olarak görülmelidir.

Güzel ve büyük camiler yüksek yerlere mi yapılmalıdır? Bir sembol olarak camilerin tepelere yapılması göze hoş gelmektedir. Fakat İslâmın ibadethane olarak diğer yapılardan öncelikli sayılan mekânı Kâbe’nin Mekke’nin en çukur yerine inşa edildiği akıldan çıkarılmamalıdır.

Putperest dinler, mâbedlerini yükseklerle yaparak güç, büyüklük ve ulaşılmazlık tesiri uyandırmak istemişlerdir. İslâm büyüklüğü, yüceliği tepelerde aramaz. Mekân bulunduğu yere yücelik ve itibar katar.” Doğan, D. Mehmet, (31 Mayıs 2012). Caminin “dev”i! *Yeni Akit*.

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, o dönemde planlama aşamasında olan Çamlıca Camisi ile ilgili ilk yazısının ardından gelen olumlu ve olumsuz tepkiler üzerine bir başka yazı kaleme almıştır.

Çamlıca Camî şerifi

“Çamlıca’da yeni bir cami in yapılacağından artık şüphe yok. Bunu Başbakanımız açıkladı, daha sonra işin içinde TOKİ’nin ve ilgili bakanlığın ve hatta Üsküdar Belediyesi’nin de olduğu anlaşıldı...Galiba, yapılması mutasavver cami ile ilgili ilk yazıyı yazmak bu fakire nasib oldu. (Caminin "dev"i, Yeni Akit, 31.5.2012) İstanbul’da, Üsküdar’da, Çamlıca’ya "dev" bir cami yapılacaktı. Buna en çok sevinmesi gerekenlerden birisi de ben olmalıydım. (Çünkü ezber bunu gerektirir.) Türkiye’de cami yapmanın bir süre resmen, daha sonra bazı semtler, yerler, mekânlar söz

konusu ise fiilen yasak olduğu bir ÷lkede yaşıyorduk. Bu gidişini tersine çeviren bir başlangıca şahid oluyordum. Cumhuriyet tarihinde ilk defa bir hükümet başkanı, resmen bir camiiin inşası ile ilgili olarak apaçık kararlılık ortaya koyuyordu. Elbette bu ezber bozan bir kararlılıktı ve ben de aynı ölçüde ezber bozucu bir görüş ortaya koydum. Din âlimi değilim. Dinî bir hüküm söyleyecek halim yok.

Tarih, gelenek, cami mimarisi, İstanbul ve İstanbul'un Osmanlı kimliği... Bunlarla ilgili bilgi ve görüş sahibiyim.

Maşrıktan mağribe (cazıcılar bu kavramlarla konuşmaz, onlar için açıklayalım: En doğudan en batıya) İslâm medeniyetinin cami mimarisi örneklerini bizzat gördüm ve mümkün olduğu kadar da yazdım. Son olarak Doğu Türkistan'da, Kaşgâr'da şehir kadar meşhur İydgâh Camii'nde Cuma namazı kıldım ve intibalarımı sıcağı sıcağına okuyucularıyla paylaştım. (Kaşgar'da cuma namazı, 2.7.2012).

Hind kıt'ası hariç, Türkistan, İran, Suriye, Tunus, Fas...Türkiye ve Balkanlar, Kırım... Cami mimarisi adına ortaya konulan neredeyse bütün güzel örneklerin şahidi oldum. Göremediğim yerlerin mimari eserlerini tanımak için birkaç raf dolusu kitapla yıllardır haşır-neşirim.

1977-78 yıllarında TRT'de Genel müdür danışmanı iken ilk imkân bulduğumda Ulu cami isimli bir belgeselin yapımı için harekete geçtim. Muhsin Mete ile birlikte yaptığımız "Ulu cami", Türkiye'nin muhtelif şehirlerinde bu adla anılan yirmiden fazla abidvî binanın hikâyesini anlatan bir yapım olarak Türkiye televizyonlarında bir ilkti. 1988'de TRT Televizyonunda yayınlanan 3 bölümlük dramatik belgesel "Mimar Sinan" dizisinin hem metin yazarı hem danışmanı idim. Osmanlı mimarisi Mimar Sinan üzerinden okunabilir. Bu dizide Osmanlı yapıcılığının bilhassa Kanuni Sultan Süleyman ve oğlu Sultan Selim devirlerinde Mimar Sinan eliyle, nasıl tecessüm ettirildiği anlatılıyordu. Selçuklu'nun daha önceki mimari mirasla, Osmanlı'nın Selçuklu mimari mirasıyla bir problemi yoktu. Onları bilerek inşa ettiler, onlar gibi yapmadılar. Komplekse kapılmadılar, yarışa girmediler.

"Camiin devi" yazımız bu çerçevede bir bilgi ve yorum yazısı idi. Bir İslâm mabedi büyüklük, cesamet kavramları üzerinden inşa edilmemeli. İhlas ve güzellik işin özü olmalı.

Büyük ve yüksek yapı yerine, güzel ve yerinde inşa esas olmalı. (Bu gerektiğinde büyüklüğe engel bir yaklaşım da değildir.)

Bildiğimiz buydu, bunu yazdık.

Bizim devlet başkanları, hükümet başkanları ile (eski tanışıklığımız bertaraf), şahsî bir işimiz olmaz. Sorulursa bildiğimizi söyleriz, sorulmazsa fikirlerimizi kamuya açıklarız. Böyle yaptık. "Camiin devi" en çok okunan, yorumlanan ve konunun doğru anlaşılması için önemsenen bir yazımız oldu. Tavrımız, tarzımız bundan 40 sene önce de böyleydi, şimdi de aynı.

O zamanlar bizi "muhafazakâr" bulanların, bize "radikallik" tafrası satanların şimdi kendi terk ettikleri radikallikle karalamaya çalışmalarına ne demeli? Onlara söyleyeceğimiz şu: Köşe yazarları ikiye ayrılır. Birinci grup milletvekili olmadan yazanlar, ikinci gruptakiler ise milletvekilliği sona erdikten sonra yazmaya başlayanlar. İkinci gruptakiler hep postacının kapıyı ikinci defa çalmasını bekleyenlerdir. Fakat, herkes bilir ki postacı kapıyı iki defa çalmaz! Ocaktan'a Osmanlı yapıcılığı ile Suudi yapıcılığının farkını anlatma konusunda başarısız bir deneme:

Kâbe Mekke'nin râkım olarak en düşük yerindedir. Mekke'de sel âfeti olursa, bundan en çok Kâbe müteessir olur... Osmanlılar, Kâbe etrafındaki yapıları yeniden biçimlendirirken, ki bunu da mimar Sinan yapmıştır, bütün ölçüleri Kâbe'nin görünürlüğüne sağlamak üzerine kurmuşlardır. Osmanlı yapıları asla Kâbe'nin görünmesini engellemez. Suudiler, bütün varlıklarını modernizm karşıtlığı üzerine bina etmişken, böyle bir genişletmeye ihtiyaç hissedince tamamen Osmanlıların zıddına bir yol tuttular, büyüklük ve ihtişam devreye girdi. İlk başta Suudilerin yaptıkları/İtalyan mimarlara yaptırdıkları binalar çevredeki yapılardan yüksekti. Sonra Kral sarayını yaptılar, Suudi emirleri, melikleri... böylece Kâbe'ye tepeden bakma imtiyazını elde ettiler. Şimdi bu imtiyazı yaygınlaştırıyorlar. Kâbe olduğu yerde ve olduğu gibi duruyor. Kâbe olmasa Mekke'ye Mekke demeye imkân yok. Her hangi bir türedi Avrupa veya Amerika şehri. Mekke'nin yapıları gittikçe yükseliyor. Bu yapıların yüksekliği gerçekte Kâbe'yi küçültmüyor. Modernizmin hiçbir şekilde Allah'a adanmış bu ilk yapı ile yarışa girmesi mümkün değil.

Kâbe, yani o "küb" olduğu kabul edilen yapı, bildiğimiz manada bir mimari eser değil. Çünkü küb olduğu kabul edilmesine rağmen, tam bir küb değil. (yükseklik 13 m, iki yüzü 12 ve diğer iki yüzü 11 m. eninde) Büyük değil, yüksek değil, (mimari anlamda) güzel

değil... İçi boş mütevazı bir mekân... Suudiler Kâbe'nin varlığını derinden kavramış Osmanlı revaklarını yıkarak onu tamamen yalnızlaştırmak istiyorlar. Bunu başarabilirler...Fakat bu trajik bir başarı olacaktır!

Bundan sonraki hamle, şehirdeki her şeyden Kâbe'nin küçük kaldığı iddiasıyla onu da yıkıp binlerce metre yükseklikte bir Kâbe (tovers) inşa etmeye kalkışmak olabilir!" Doğan, D. Mehmet, Çamlıca Camiî şerifi, (11 Temmuz 2012). *Yeni Akit*.

Siyaset kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, o dönem yaşanan AK Parti'nin sonunun da Ana Vatan Partisine benzeyeceği yolundaki tartışmaları kendi penceresinden değerlendirmiştir.

AK Parti ANAP'laşır mı?

"28 Şubat sonrasında ortaya çıkan AK Parti ile, 1980 darbesinden sonra Turgut Özal tarafından kurulan ANAP arasında benzerlik bulunabilir mi? Esasen AK Parti başlangıçta bu benzerliğin kurulmasını ister bir tavır takınıyordu. "Muhafazakâr demokratlık" şiarının dahi böyle bir benzerlik sağlamaya yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Şimdi ise, benzerlik olmadığı, olmayacağı yönünde bir yaklaşım var. Esasen bu şaşırtıcı değil. Çünkü AK Parti'nin siyasî tesiri, ANAP'ı bir hayli geride bırakmıştır.

Zor olan, zafer sonrası konuşmak! Türkiye'yi 12 senedir yöneten bir siyasî hareket bütün seçimleri kazanarak bugüne geldi. Zaferlerle mutlu olmak kadar, muhasebe yapmanın da zamanı.

Türkiye, Mustafa Kemal Paşa'dan bu yana, Tayyip Erdoğan gibi müessir/muktedir bir lider görmedi. Erdoğan, sistem kurucu bir lider olarak güçlü bir tesir uyandırıyor. Onun öncü karakteri, sürükleyici enerjisi, karizmatik etkisi Parti'yi aşan bir parlaklıkta. Bunun elbette ülkemiz ve milletimiz yararına sonuçlar verdiğini söylemek durumundayız. Türkiye nadir istikrar dönemlerinden birini yaşıyor. Türkiye'nin 10 yıllık istikrarının dost-düşman dış dünyada uyandırdığı rahatsızlık, bilhassa son bir yıldır görünürleşmiş durumda.

Böyle bir dönemde, geleceğe yönelik adımlar atılırken, en fazla nefis muhasebesine, kendi kendini tenkit veya özelleştirmeye ihtiyaç duyulur. Bünyeyi sağlamlaştırmak için ilk yapılması gereken budur.

İktidar, güç, kudret hükmünü bütün kurumlarda icra eder. AK Parti 12 yıldır iktidarı elinde bulunduruyor, Türkiye'de güç ilişkilerini değiştirecek bir tesir uyandırıyor.

Dolayısıyla, yeni güç/iktidar ilişkileri kuruluyor ve bunun merkezinde lider ve parti bulunuyor. AK Parti kurulduğunda dipten gelen bir dalga, öz yurdunda parya muamelesine maruz kalanların hareketi idi. Kuruluşun üst kademesini teşkil edenlerin büyük çoğunluğu alt ve orta sınıflardan geliyordu. Parti'nin üst yönetiminin kısmen bu durumunu muhafaza ettiği söylenebilir. Buna rağmen partinin hâlâ alt ve orta tabakaların partisi olduğunu söylemek güçtür.

Tayyip Erdoğan'ın güçlü liderliği, Parti'nin ve vitrine çıkan unsurlarının zaaflarını görünmez kılıyor, hatalarını perdeliyor. Tahakkümcü /tazallümcü tavırlar, tekebbür edaları, üstten alta geçiyor; bazı ahvalde alttan üste doğru yayılıyor. Bakan olduktan sonra izini kaybettirenler, tebrik etmek için bile ulaşamayan devletliler, bakanlık makamına uğramak zahmetine katlanmayı bile gerekli görmeyenler... Bunlar olağan Ankara manzaraları olarak gözlerimize çarpıyor.

Tayyip Erdoğan'ın parlak imajı, kusurları, defoları, hataları görünmez kılıyor. Başbakan hâlâ halkın arasına karışıyor, en dip köşe yerlere girip çıkıyor, fakir fukara ile hemhal olabiliyor. Onun adına hüküm yürütenler ise, artık güç, nüfuz ve iktidar sahibi olmayanların elini bile sıkıyor!

Siyasetin tabiatı böyle! 1930'larda Trazonmeb'usu, meşhur hiciv şairi Halil Nihat Boztepe'yi Dolmabahçe sarayından çıkarken görenler ondan şu cevabı alıyorlar: "Seçim bölgemi ziyaret ettim!"

1930'larda milletvekillerini yazları Dolmabahçe sarayında ikamet eden Cumhurreisi seçiyordu. Ona yaranmak, ona görünmek, onu memnun etmek siyaset için yeterliydi.

Bugün de milletvekillerini halkın seçtiğini söyleyebilir miyiz?

Vekiller liderler tarafından seçiliyor. Liderlerin seçtikleri arasında halk tercihte bulunuyor. Bu tercihte vekilden çok liderin ağır basması kaçınılmaz.

Böyle zamanlarda tabasbusla tahakküm aynı şahıslarda temerküz eder. En üste veya bir üste tabasbus, bir alta/alttakilere tahakküm ne yazık ki, bu dönemde de değişmeyen bir tavır haline gelmiştir.

Üç dönem kararından vazgeçilirse, bu tavrın daha yaygın bir hal alacağından şüphe edilmemelidir.

Parti'nin halkla ilişkisini Başbakan tek başına sağlıyor. Teşkilatın böyle bir kaygısı yok. Parti'nin tepesinde “sivil toplum kuruluşu” denilince Odalar Birliği, sendikalar vs. anlaşılıyor. Adı geçen kuruluşlar ve benzerleri “baskı grubu”dur. Kendi zümrelerinin, sınıflarının menfaatlerini korumak için yönetimi baskı altında tutan bu kuruluşları sivil toplum sanmak siyasi bir körlük olabilir. Sivil toplumda gönüllülük esastır. Kâr, menfaat güdüsü yerine umumun, halkın kültür, eğitim, sanat, fikir ve ideal arayışlarını gönüllü kuruluşlar temsil eder. Siyasî iktidarların baskı gruplarına yaklaştıkça gönüllü kuruluşlarla, sivil toplumla mesafesi açılır.

Sonuç olarak, “AK Parti ANAP’laşır mı?” sorusunun cevabı, “hayır” olmakla beraber, bu cevaptan AK Parti'nin bu gidişle gücünü sürgit devam ettirebileceği anlamı çıkmaz.” Doğan, D. Mehmet, AK Parti ANAP’laşır mı?, (24 Nisan 2016). *Yeni Akit*.

Dil ve tarih üzerinden ideoloji üretmek başlıklı yazısı siyaset kategorisine örnek olarak gösterildiği kadar tarih ve dil kategorilerinde de değerlendirilebilir. Doğan yeni anayasa çalışmalarında Türk Dil Kurumu’nu ve Türk Tarih Kurumu’nun vakıf veya dernek statüsünde ele alınıp, siyasetin etkisinden kurtarılması gerektiğini ifade etmiştir.

Dil ve tarih üzerinden ideoloji üretmek

“1972-74 arasında iki yıl kadar Türk Tarih Kurumu’nda çalıştım. Kurum dernek olarak kurulmuştu, Atatürk’ün mirasından pay alıyordu ve o zamanlar Ankara’nın en büyük matbaasına sahipti. Tarih Kurumu Basımevi ihale piyasasına da girdiği için, bazı matbaacılık firmaları Kurum’u yıpratmaya çalışıyorlardı.

Kurum’un başkanı ve üyeleri vardı; bunlar bir ilim heyeti gibi idi ve sürekli bulunmazlardı. Bir de bürokrasisi vardı, onun müdürü/genel müdürü Uluğ İğdemir’di. Uluğ İğdemir, beden eğitimi öğretmeni iken Atatürk tarafından keşfedilmiş ve bu göreve getirilmişti.

O yıllardan hatırladığım, Selçuklu tarihi konusunda büyük bir otorite olan ve alanında hâlâ aşılmamış eserleri bulunan Prof. Dr. Osman Turan’ın Kurum üyeliğinden atılması idi! Atılma sebebi de tahmin edilebileceği gibi “irtica”1970’lerde Tarih Kurumu’nun çok fazla göze batmadığını, buna karşılık Dil Kurumu’nun çok aktüel olduğunu söyleyebiliriz. Bu Kurum’un Türkçe üzerindeki tasarrufları, kültür hayatımızda ciddi

hasarlara yol açmıştı. Bu iki kurum “dernek”ti, fakat Atatürk’ün mirasından aldıkları payla resmî kurumlara taş çıkartacak bir rahatlık içinde idiler.

12 Eylül darbecileri, hem bu kurumlara giden Atatürk’ün mirasını kontrol etmek, hem de ideoloji üretecek bir yapı oluşturmak maksadıyla “Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu”nu kurdular. Anayasa’nın 134. maddesi çerçevesinde 2876 sayılı kanunla “yüksek kurum” oluşturuldu ve Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezi bu yüksek kurula bağlandı.

12 Eylül darbecileri resmî ideolojiye revaç vermek niyetiyle oluşturdukları bu kurumu Anayasa’ya sokarak sonraki yönetimlere ciddi bir zorluk çıkardılar. Türkiye sivilleştikçe, bu kurumlara olan ihtiyaç azaldı. Çünkü devlet, ideolojik bir cihaz olmaktan çıkıyor, akıl ve ilim öncelikli, günün dünyasını doğru kavrayan bir yapı olmaya yöneliyordu.

Geçen sene bu günlerde, 12 Eylül Anayasası’nın bazı maddelerinin değiştirilmesi için halk oylaması sürecinde idik. Halk bu oylamada, değişikliğe ciddi bir katılımıla “evet” dedi. O günden bu yana, yönetim, 12 Eylül Anayasasını tarihe gömecek, gerçek bir anayasa yapmayı hedef haline getirdi.

Ekim ayında Meclis toplandığında, ilk gündeme gelecek konular arasında yeni anayasanın yer alması şartı olmayacaktır. Türkiye’nin yeni anayasasında, “Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu” ile ilgili bir hükmün bulunması düşünülebilir mi?

Doğrusu, böyle bir ihtimal göremiyorum. Dil ve tarih üzerinden ideoloji üretmek artık günümüzün konusu değil. Bu sebeple, bu kurumların geleceği, bugünlerde kanun tasarıları hazırlanarak belirlenemez. Bu kurumların geleceği, anayasa değişikliği sonrasında gündeme gelecek ve makul bir çözüme bağlanacaktır.

Diğer kurumlar için bir şey söylemek istemem, fakat Dil ve Tarih kurumlarının, işin içinde Atatürk’ün vasiyeti de bulunduğundan, bu vasiyeti gözardı etmeyen bir çözüme kavuşturulması doğru olacaktır.

Konunun devlet yapısı içinde değil, sivil toplum alanı içinde çözümlenmesinin daha doğru bir tercih olacağı görüşündeyim. Dil ve Tarih kurumları, her hâlde, konunun tarafı olan kuruluşlar ve kişiler için içine katılarak, geniş bir katılımıla, dernek veya vakıf

statüsünde yeniden yapılandırılacaktır.” Doğan, D. Mehmet, (2 Eylül 2016). Dil ve tarih üzerinden ideoloji üretmek, *Yeni Akit*.

Zaman Gazetesi

D. Mehmet Doğan 1986-1987 yıllarında *Zaman* Gazetesinde köşe yazıları kaleme almıştır. Doğan'ın kendi ismiyle kimlik başlıklı köşesinde yazıları yayınlanmıştır. *Zaman* gazetesinin 1986 yılı arşivine ulaşamadığından Millî Kütüphane arşivinde *Zaman* gazetesinin ilk sayısı olan 24 Ocak 1987 tarihinden itibaren iki aylık periyottaki gazeteler örneklem alınarak incelenmiştir.

D. Mehmet Doğan'ın, 24 Ocak 1987 ile 25. Mart 1987 tarihleri arasında gazetesinde toplam 32 köşe yazısı yayımlanmıştır. Doğan'ın *Zaman* Gazetesindeki köşe yazılarını şöyle kategorize edebiliriz: Eğitim üzerine yazısı bulunmazken, dil konusunda iki, siyaset 21, tarih 4 ve diğer diye adlandırabileceğimiz farklı konularda 5 tane köşe yazısı bulunmaktadır.

Doğan'ın *Zaman* Gazetesindeki üslubuna örnek olması bakımından köşe yazılarından örnekler şu şekildedir:

Tarih kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında D. Mehmet Doğan, Birgi kasabasının doğal güzelliklerinin yanında tarihi ile ilgili detaylı bilgiler vermiştir.

Mezarlar ve şehirler

“ Eski şehirleri gezmekten hoşlanır mısınız? Bazı ahvalde eski bir şehri gezmekle alınacak dersi çok sayıda kitabın veremeyeceğini rahatça söyleyebilirim. Geçen hafta Batı Anadolu'nun bazı eski şehirlerini dolaşma fırsatım oldu. Hâlâ küçük çaplı ipekçilik de yapılan Birgi çok küçük çapta bir Bursa etkisi uyandıran manzarasıyla kolay unutulacak bir yer değildi.

Birgi, Batı Anadolu'nun kuytu bir yeri artık. Bozdağ'ın eteklerine doğru kurulmuş bir tarihî şehrin ziyaretçileri –hiç değilse- yazın az değilmiş. Burada doğmamakla beraber, uzun süre Birgi medreselerinde ders vermiş ve burada ölmüş, şimdi şehrin üst kısmında serin serviler altında açık mezarında yatan Birgivi Mehmed Efendi'nin ziyaretçileri yazın çevresindeki ağaç altlarını hiç boş bırakmazlarmış.

Halkın “İmam Birgivi” diye adlandırdığı aslen Balıkesirli Mehmed Efendi, 16. Yüzyılın bu müteşerri alimi, hem çağında, hem de sonraki devirlerde takipçiler bulmuş, kitapları hâlâ basılan ünlü bir bilgindir. Hayatı boyunca bid’at ve hurafelere karşı çıkmış bu alimin mezarının çevresinde dilek ağaçlarından geçilmiyor şimdi!

Birgi, beylikler devri Anadolu’sunun önemli merkezlerinden. 1308’de Aydınoğlu Mehmed Bey’in şehri almasından sonra, bu beyliğin başşehri olmuş. Birgi’nin sokaklarında dolaşırken Fatih Mehmet Bey caddesi, Hızır Bey sokağı, Umur Bey sokağı gibi Aydınoğulları çevresinde dönen tarihî simaların yaşatıldığı mahallelere rastlamak mümkündür. Bu “Fatih Mehmed Bey” Aydınoğlu Mehmed Bey’dir –ki devrinde “mübarizüddün” yani din için çarpışan lakabıyla anılmıştır- Aydınoğlu Mehmed Bey, bu şehri fethettikten sonra büyük bir “ulu” cami yaptırmış. Ayrıca medresesi, hamamı ve türbesi Birgi’yi Aydınoğulları’na has bir mekan kılmaya yetiyor.

Şüphesiz Birgi’de Osmanlı camileri ve sivil yapıları da var ve bunlar da çok güzel. Ama yine de Birgi Aydınoğulları’nın Bursa’sı gibi. On yedinci yüzyılda bile 15 binin üzerinde nüfusa sahip olan Birgi şimdi 2-3 bin nüfuslu bir kasaba.

Bu güngörmüş şehri dolaşırken yarıdan çoğu terk edilmiş veya yıkılmış evlerle karşılaşıyoruz. Daha büyük bir nüfusa göre yapıldığı anlaşılan caddeleri, sokakları ve çarşıları bomboş görmek kuvvetli bir fanilik ve ölüm duygusu uyandırıyor insanda.

Zaten bu şehirden çeşitli sebeplerle ayrılan insanlar, cenazelerinin buraya, bilhassa Birgivi Mehmed Efendi’nin yakınına gömülmesi için vasiyette bulunurlar. Belki sağlıklarında alamadıkları ibreti alabilmek içindir kim bilir...” Doğan, D. Mehmet, (25 Ocak 1987). Mezarlar ve şehirler, *Zaman*.

Tarih kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, Midhat Cemal’in Mehmet Akif Ersoy’la ilgili yazdığı kitap üzerinden XX. Yüzyılın ilk dönemini anlatmıştır.

Aydınlar cephesinde değişen ne?

“Bazen en yakınımızda olan insanları bile tam manasıyla tanımadığımızı fark ederiz. Beklenmedik bir hadise olmuştur. Hiç görmediğimiz bir kişilikle belirmiştir çok iyi tanıdığımızı sandığımız o insan.

Hele halen yaşayan, merak ettiğimiz ünlü sanatçıları yazarları tanımının zorlukları daha da fazladır. Çoğuyla yakınlaşamazsınız, yakınlaşsanız da daha karmaşık daha zor yakalanır bir kişiliktir karşınızdaki.

Geçmişe doğru götürdüğümüzde, bu “insan tanıma” konusunun güçlüklerinin, imkânsızlıklarının kat kat arttığını görürsünüz.

Doğrusu tarihe mal olmuş şahsiyetleri ansiklopedik resmi bilgilerin ötesinde “beşer” olarak da tanımak arzusu yabana atılacak cinsten değildir. Ama genellikle biyografi kitapları sükut-ı hayale uğratacak kadar yetersiz kalır bu hususlarda.

Yakınlarda Midhat Cemal’in Mehmed Akif’le ilgili kitabı “İslam şairi”nin vefatının ellinci yılı dolayısıyla yeniden yayımlandı. Hâl tercümesi/biyografi kitaplarının kötü şöhreti yüzünden bir süre uzak kaldıktan sonra kitabı şöyle bir karıştırayım dedim. Elime almamla kitabın içine girmem, dünyasına karışmam bir oldu.

Midhat Cemal, önce Mehmed Âkif’i ilk gördüğü mekanı anlatıyor. Kendinizi yüzyılın başındaki simalarla bambaşka bir atmosferde buluyorsunuz: Gelmiş geçmiş kitap hastalarının en ünlüsü, Kamus-ı Türkî kaşifi Ali Emiri Efendi, “sesi ihtara benzeyen” şair Adanalı Hayret Hoca, Yanya mektupçuluğundan atılma şair Adanalı Hakkı, “Muallim Naci’den büyük şair olduğu kendisine ispat edilmeden ölen” Halil Edip Bey, “Tanzimat devrinin vezirlerini sakal boylarına kadar tanıyan” İbnülemin Mahmud Kemal Bey, “her yemekten sonra bir kere Dahiliye Nazırına söven” İbnülemin Tevfik Bey vs. vs...

“Talebe, Fransızca’yı ve şiiri çok iyi bilir” genç Midhat Cemal’in adı henüz duyulmamış Mehmed Âkif’in şairliğini, şiir sevgisini, çok mükemmel Fransızca bilişini, pehlivanlığını, her hangi bir sade ve dindar vatandaş oluşunu, dostluğunu, mütevazılığını ve sağlam seciyesini öğrenişini, kavrayışını siz de ilgiyle takip edersiniz bu kitabın satırları arasında

Kitabın sayfalarına dalan zihniniz o devirle bu devri, o insanlarla bu insanları kıyaslar sürekli. Ne değişmiştir o günden bu güne, bulmaya çalışırsınız.

Mesela Midhat Cemal, yüzyılımızın başında ülkemizde aydınların iki çeşit adamı mühim saydığını anlatır: Saraya söven ve dine söven.

O günden bugüne değişen nedir peki? Sadece “saray” olmadığına göre günümüzde...” Doğan, D. Mehmet, (2 Şubat 1987). Aydınlar cephesinde değişen ne?, *Zaman*.

Diğer kategorisine örnek olarak verilen bu köşe yazısında Doğan, Anayasa’da kadınlara kâğıt üzerinde çeşitli haklar verilmesine rağmen kadınların toplumdaki yerinin günden güne sarsıldığını, eski ağırlığını kaybetmeye başladığını belirtmiştir.

Çağdaş Türkiye’den kadın manzaraları...

“Babası tarafından soyulup dansöz yapılan genç kız, hastasına tecavüz eden doktor, öğretmeniyile ilişki kuran kız öğrenci, personeline sarkan müdür, patronuyla yaşayan sekreter, edebiyat öğretmeniyile pavyonda karşılaşan bar kızı, ırza geçen ilkokul müdürü, “çağdaş” metreslik...”

Türkiye’de basına yansıyan kadın manzaraları bunlardan ibaret değil şüphesiz. Sırf kadın vücudunu teşhir ederek tiraj oturtmaya çalışan gazetelerin var olduğu bir ülkede, kadınların içine düşürüldüğü sefaletin sırf gazetelere yansıyan boyutlarla sınırlı olduğunu sanmak da yanlış olur.

Kadınlarımızı buldukları kötü durumdan kurtaracağı, sevilerini yükselteceği öne sürülen kanuni düzenlemelerin de oluşumunda rol oynadığı yeni / çağdaş sosyal yapıda kadına nasıl bir yer tayin edildiğini hiç düşündünüz mü? Toplumumuzda kadın eskiden yalnız anne, bacı, ve ești. Bu çerçevenin dışına parmakla sayılabilecek kadar az kadın çıkabilirdi. Daha doğrusu toplum böyle bir çıkışın bütün yollarını tıkamıştı.

Bugün toplumda kadınlar için üretilen ideoloji ile erkekler için üretilen ideoloji ahlaki bir noktada kesişmiyor. Erkeklerle “her kadın senin için cinsel bir alandır, bu alanı ne ölçüde genişletebilirsen o kadar “erkeksin” denilirken, kadınların kulağına “eşitlik” ninnileri söylenmektedir. “Erkeklerle eşitsin, o halde aynı kulvarda koşabilirsin” Ama bu eşitlik yatağa girip çıktıktan sonra erkeğe prestij kazandırırken, kadını hoş olmayan sıfatlara sahip kılmaktan geri kalmamaktadır.

Kadınların kâğıt üzerindeki haklarını övmekten geri durmayan kadın milletvekilleri gibi, kadın kuruluşları da kadının çiğnenen haysiyetini korumayı, düşürülmüş bulunduğu aşağı mevkiiden kurtarmayı sağlayıcı hiçbir çaba içinde bulunmuyorlar. Kadın dernekleri

“inkılap tarihi dersleri” ne yardımcı olmak dışında fonksiyonları olması gerektiğinin farkında görünmüyorlar.

Bu noktada şabloncu bir feminizmden başka memleket kadınlarının hiçbir meselesi ile ilgilenmeyen kadın dernekleri de, kadın milletvekilleri gibi kadınlarımızı temsil edecek konumda ve seviyede değildir. Buna karşılık toplumumuzda son yıllarda gözle görünür hale gelen ahlakçı bir genç kız hareketi de dikkat çekiyor. Genç kızlarımız gerektiğinde yozlaşmış anne ve babalarının karşı koymalarına da aldırmandan, kadın cinsini aşağılayan, bir pazarlama metaından başka bir şey olarak görmeyen “çağdaş” normlara karşı isyan ederek kadınların itibarının iade edilmesini sağlamaya çalışıyorlar.

Böyle bir hareket hem feminizm şablonuna uymadığı için dernekçi kadınlar tarafından hoş karşılanmamakta hem de uzun vadede menfaatlerine hanel getireceği için çeşitli şekillerde kadın pazarlamasını geçim kaynağı olarak kullanan yaygın bir ticaret sektörünün tedirgin olmasına yol açmaktadır.

Başörtülü genç kızlarımızın temsil ettiği ahlaki hareketin toplumda ma'kes bulması, hazdan kârdan başka gerçek tanımayan geniş bir cephenin şiddetli tepkilerinin asıl sebebi olmalıdır. O yüzden kadınlarımızı tekrar eş, bacı ve anne olma haklarına sahip kılma yönündeki bu hareketi çok çetin bir mücadele beklemektedir.” Doğan, D. Mehmet, (4 Şubat 1987). Çağdaş Türkiye’den kadın manzaraları... *Zaman*.

1.10. D. Mehmet Doğan’ın Fikir Dünyası

D. Mehmet Doğan’ın düşünce dünyasının temelinde; Türkiye, Türkçe ve İslâm dini vardır. Doğan, yazarlık serüveninin ilk gününden itibaren yerli olmaya vurgu yapmış, Osmanlı’dan Cumhuriyete Batılılaşma çabalarını eleştirmiştir. *Hareket* dergisinde kaleme aldığı ilk yazılarından yola çıkarak 1975 yılında genç yaşında yayınladığı ilk kitabı olan *Batılılaşma İhaneti*’yle kendini kabul ettirip dönemin önemli yazarlarından Cemil Meriç, Fethi Naci, Ergun Göze gibi isimlerin övgülerine mazhar olmuştur.

Osman Özbahçe tarafından hazırlanan *D. Mehmet Doğan’a Armağan* isimli kitapta yazar Ercan Yıldırım, Türk Düşüncesinde D. Mehmet Doğan başlıklı yazısında, Doğan’ın düşünce dünyası hakkında şu bilgileri vermiştir: “Türk düşüncesinde Mehmet Doğan’ın müstesna bir yeri bulunur. Öyle fikir adamları,

edebiyatçılar vardır ki sadece çok sayıda kitabı olmasına rağmen bir tek eseriyle fikir hayatında iz bırakır. Mehmet Doğan için *Batılılaşma İhaneti* bir kült kitap olarak yerini alsa da Doğan sadece bu eserinden ibaret değildir; o bir konu veya meseleyle iktifa etmez, pek çok alanda görüldüğü gibi oraların da hakkını verir. Örnek mi, dilciliği... Sonra yakın tarih konusundaki dikkati ve inadı, resmî tarih anlayışını, resmî ideolojiyi boş bırakmaması... Şehir kültürü ve şehir tarihi hususunda topyekûn düşünme becerisini göstermesi, düşünce tarihinin önemli basamaklarında yer alan fikir adamlarına eğilmesi... Ve elbette Âkif. Denebilir ki Türkiye'de Âkif ilgisinin oluşmasından, kamusal alanda kalmasına kadar dikkatleri onun üzerine çeken isimlerin en başında Mehmet Doğan gelir. Bu bakımdan Doğan, hocası Topçu'nun sünnetini devam ettirir aslında, zira Tek Parti'nin tesirinin bir biçimde sürdüğü yıllarda unutturulmaya çalışılan Âkif'i yine matbuatın, fikir ve edebiyat hayatının önüne Topçu çıkarmıştı. Mehmet Doğan, tam da ikinci kez yeni bir çıkışla Âkif'i belki de Türkiye'nin ihtiyacı olduğu bir dönemde önümüze getirerek yeni bir millî mutabakat vurgusunda bulundu. Mehmet Doğan bu anlamda ne bir tarihçi ne bir sosyolog ya da siyaset bilimcidir, akademik titri olmadığı gibi yazıyı belli bir kanalda akıtma eylemi olarak da görmez, tarihten, siyasetten, edebiyattan, geziden, dilden, sözlüklerden yararlanarak Türkiye'nin meselelerine eğilir. Malzemeyi işleyen fikir adamlarındandır. Doğal olarak karşımızda tarihçi, sosyolog, edebiyatçı gibi kalıp yakıştırmalar yoktur, belki artık iyice gözden ve güçten düşen düşünür vasfı onun için rahatlıkla söylenebilir. Türk düşüncesinin Mehmet Doğan'ın eserlerini verdiği döneminde düşünür vasfı da artık bir yer tutmaz, aydın, entelektüel, yazar kavramı daha açıklayıcıdır. Oysa aydın ve yazar tanımlamaları rahatlıkla yerini kaybedebilecek daha da ötesi bir kamptan bakmadığı için Mehmet Doğan'ı tam manasıyla karşılamaz. Bu yüzden kalıpların dışında bir ithaf ve konum belirleme durumunda kalırız. Zira Mehmet Doğan esasında bakılırsa tam da döneminin izlerini verdiği için Soğuk Savaş aydınıdır. Amerikan dünya sisteminin kurulmasından sonra belirginleşen konular, temalar, eleştiriler Doğan'ın ilgisine girer. Bu açıdan Mehmet Doğan, Soğuk Savaş dönemine eklemlenen klâsik Tek Parti uygulamalarını eleştiren buna klâsik dönemden örnekler getiren ve bilhassa Batılılaşma ile meydana gelen haller üzerine giden bir yazar. Doğan'ın entelektüel vasıfları Soğuk Savaş diline yaklaşır, öyle ki Necip Fazıl'da daha çok görülen sert, ironisi yüksek, rijit dil;

antagonist siyaset tarzı, pür Kemalist eleştiri ve kötülüğün kaynağı olarak hassaten Tanzimat ve 27 yıllık Tek Parti iktidarını gören kimliği düşüncesinin belirlenmesinde etkili olur. Mehmet Doğan, çevreden merkeze gelen ve Kemalist olduğu kabul edilen merkezi hırpalayıp iktidar uman dindar-İslâmcı kesimin neoliberal eleştiriden sadece Kemalizmi alması tavrının aktörlerindedir. Bu açıdan milliyetçi, İslâmcı, dindar, muhafazakâr kimliği, geldiği gelenek açısından İslâm ve özellikle Türk ve Sünni karşıtlığında Doğan bir tavır olarak yerini alır. Haliyle neoliberal siyasi ve kültürel tezlerin karşısında yer alabilir. 90'lı yıllardaki bu ciddi yapı sökülme hareketi karşısında esasında açıkça söylemek gerekirse çok ciddi muhalefet gerçekleşmemiştir. İsmet Özel'in 1995 yılında başladığı hoşgörü, bir arada yaşama, anti Türk tutuma yönelik Türklük çıkışı en başta milliyetçi, İslâmcı, muhafazakâr çevrelerde eleştiriyle karşılandı. Mehmet Doğan, 2013 eşliğinden sonra gerek FETÖ, gerek Kürt devleti ihtimalinin doğurduğu beka kaygısında yükselen millî ve yerli söylem, Türk gerçekliğinin daha yüksek dillendirilmesine daha fazla bigâne kalmadı, *Orta Doğu'nun Türkçesi*'ndeki metinler biraz da bu trendle ilgili...70'li yıllarda erken ve atak bir Mehmet Doğan, 80'lerde dinamizmini çeşitlendirip, kurumsal bağlara girişirken, 90'larda artık çevrenin merkeze yerleşmesi, merkezde ve kamuda yer tutması, eleştiri sürecinin bir karşılığının olması açısından prototip kimliklerden olur.80'li yıllarda başladığı ekran, televizyon, görsellik, iletişim ve dil konularındaki yazılarının meyvesi, 80'li yıllarda çevredeki dindarların kamuya yürüyüşü, karşılığını öncelikle onunla özdeşleşen Türkiye Yazarlar Birliği'nin kamu adına yararlı kuruluş olduğu için 'Türkiye' adını alması akabinde de RTÜK üyeliğiyle bulur.Klâsik bir Refah Partili, İslâmcı olmayan Mehmet Doğan hem 'camia'nın kültür adamı, hem de camianın çatı kuruluşu TYB'nin kamudaki kültürel tesirinin karşılığı olarak RTÜK üyesi oldu. Bu bir bakıma AK Parti iktidarının olgunluk döneminde ayyuka çıkan kültürel iktidar arayışının erken dönemlerdeki erken versiyonu gibidir. Çünkü Mehmet Doğan bir kültür adamı olarak da sol-liberal Kemalist kültür dünyasına bir cevap niteliğinde, 'kültür savaşları' kapsamında 'öteki mahalle'ye bir cevap teşkil eder.Doğan'ın görev süresi dolduktan sonra devam etmemesi, AK Parti iktidarında 'kurumsal' görevler almaması bu anlamda neoliberal dönemle ilişkisini belirginleştirir. Sol-liberal tezlerin hâkimiyetinde Soğuk Savaş kimliği önde olan Doğan'a yakın durulmaması onun İslâm, Türk kimliğiyle alâkalı... Fakat bu dönemde

çokça Kemalist dönem eleştirisi ve arkeolojisi yapılırken hatta *Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu, Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş* kitapları yazılırken siyasi ve kültürel tezlerde ona müracaat edilmemesi ayrıca üzerine düşünülmesi gereken bir konudur. Bunda TYB'nin ve RTÜK deneyiminin tesiri olduğu kuşku götürmez. Teşkilatçılığın, TYB'nin duruşunun AK Parti kamusundaki karşılığının çok müspet olmadığı bu süreçte anlaşılmıştır. Buna belki yazdığı gazetelerdeki 'sert' üslûbunun da etkisi olabilir. Kısa RP dönemi, sol-liberallerin kanatları altındaki siyasi ve kültürel varlık İslâmi kesimin fikir, matbuati gazete ve yayın hayatında ancak takipçi kalmasına neden olur. Tabi burada Mehmet Doğan, sol-liberal aydınların öne düştüğü süreçte, İslâmi kesimi sürüklediği dönemde 'kendi gündemi'ni devreye sokmuştur. Hangi devirde olursa olsun Türkiye'nin öncelikli meselesinin hâlâ kendi 'öz' bünyesindeki değişmeler ve yabancılaşmalardan kaynaklandığını dile getirir. Türkiye Yazarlar Birliği'nin 80'li, 90'lı yıllardaki faaliyetleri, Özal hükümetleriyle ilişkisi, Soğuk Savaş İslâmcılığının cephesinden kurumun yaptığı faaliyetlerin 'sağcı' olarak görülmesi, Doğan'ı da ister istemez sağcı şekilde yaftalar. Bir yanıyla yazılarında, kitaplarında, fıkralarında Soğuk Savaş bakış açısını sürdürse de bu kurumsal temsiliyet milliyetçi-muhafazakâr-sağcı kimliği kendisine yapıştırır. Oysa Mehmet Doğan, pürAnadolucu değildir, pürHareketçi değildir, pürİslâmcı değildir, pürmilliyetçi ve muhafazakâr, hele hele sağcı hiç değildir. Kur'an İslâm'ı, aktivist İslâm, radikal İslâmcılık sürecinde Anadolu kimliğine has tavrını korur. Dönemi itibariyle pürİslâmcı olmayacak kadar Anadolucudur... Orta Doğu, Türkistan ilgisi, İslâm coğrafyasına bütüncül bakışı nedeniyle her ne kadar sloganik ümmetçiliği üstünde taşımaya bile Anadoluculardan, *Hareket* çevresinden daha İslâmcıdır. Milliyetçilerden hususen Ülkücülerden daha Turani bakışı, Anadolu'yu öne çeken tavrıyla ayrılır. Türkiye'de dinî anlayışın ontolojik yapısını vurguladığı, bunun sosyal, siyasi, kültürel karşılığını dile getirdiği için de muhafazakârlığın kuru sembolizminden uzak, daha realist bakış açısı sergiler. Mehmet Doğan Hareketçilerin içinde İslâmcı, İslâmcıların içinde Anadolucudur. Mehmet Doğan düşüncesi başlı başına Batıya, Batılılaşmaya ve Türkiye'deki Batılılaşmacı elite bir cevap niteliğindedir. Mehmet Doğan, kendi havzasında bütüncül entelektüellerimizden biri olarak temayüz eder. Öncelikle bir zeminden kalkar... Yer'i önemser, aidiyet kavramını sadece değerler bağlamında değil aynı zamanda mekân zihniyet

boyutunda gösterir. *Beş Şehir* sahibinin yolundan gider, Piri Hacı Bayram Veli'nin 'ben dahi yapıldım / taşı toprağ arasında' sözünden kalkarak şehir telakkisinin, bir kişiyi, aydını, düşünürü topyekûn kuşattığının açık kanıtlarındandır. Kendi şehrini yazar, atalarının şehrini yazar, tarihimizin köklerini, mensubiyet bağlarının menşei olan kadim şehirleri yazar, Kemalistlerin icat ettiği kentlerin kökenlerine Eti Geyiği'ne karşı çıkar, yabancılaştırmanın sadece siyaset dil, ve kültürde değil, şehir anlayışında da gerçekleştiğini gösterir. Siyaset için hakkı söylemekten kaçınmaz, Ankara'nın acıklı hâline karşı doğrudan eleştirilerini yapmaktan geri durmaz. Aktüel siyaset yazılarında mutlaka köklerimize, tarihimize, bizi biz yapan değerlere atıflarda bulunur. Bu nedenle her zaman gerçekçidir, geçmişten bahsederken nostalji yapmaz. Ayağı yere basmayan geleneğe dönme fantezisine girmez, geleceği yücelten idealizmden de uzaktır. Bugünü geçmişin ve geleceğin perspektiflerinden yorumlar. Mehmet Doğan, geliştirdiği hassasiyetler bilhassa dil konusundaki yılmayan takipçiliği, siyasete, edebiyata, fikriyata bütüncül bakışıyla Türk düşüncesinin önemli bir aydını olarak yerini alır.”(Özbahçe, 2018: 34-35-37).

D. Mehmet Doğan'a Armağan kitabının editörü yazar Osman Özbahçe, Bir Yazar Olarak Mehmet Doğan, başlıklı yazısında Doğan'ın yazarlığını şu şekilde anlatmıştır:

“ Mehmet Doğan Batılılaşma kavramını sorgulamayla özdeşleşmiştir. Bu sorgu yakın tarihimiz çerçevesinde bir kimlik tartışmasıdır. Yazarlık, Doğan'da eleştirel süreçtir. Bu süreç Batılılaşma tartışmalarıyla karakter kazanmıştır. Doğan'ın her kitabı bu sürecin yeni bir aşımıdır. İlk kitabı Doğan'ın yaklaşımını tartışmaya açmıştır. Doğan ilk kitabıyla kendini kabul ettirmiştir. *Batılılaşma İhaneti* millet doğrultusunun ifadesidir. Doğan bu doğrultuyu açıkça ifade etmekten çekinmediği için millet nezdinde büyük bir kabul görmüştür. Türkiye'de Batılılaşma resmî ideolojidir. Cumhuriyet, tarihi boyunca doğrudan eleştirilmemiştir. Doğan ilk kitabıyla eleştirisini bir meydan okumaya dönüştürmüştür. Cumhuriyet tarihinde resmî ideolojiye karşı ilk defa gerçek bir itiraz yükselmiştir. *Batılılaşma İhaneti*, özümüz İslâm'dır, mottosu etrafında örülmüştür. Kitap, ne yapacaksa İslâm'dan kopmadan yapmalıyız, düşüncesini tarih temelinde geliştirmektedir. Açık yüreklilikle, Türkiye Cumhuriyeti İslâmî tezlerle kurulmuştur, İstiklâl Harbi İslâmî

duyarlılıkla kazanılmıştır, bu milletin özü de, biçimi de İslâm'dır, diyen bir kitaptır. Cumhuriyet'in tarih tezlerini çürüten kitaplar yazan Doğan için yazarlık, Cumhuriyet İslâmi tezlerle kurulmuş, özgürlük İslâmi tezlerle kazanılmıştır düşüncesini entelektüel plâna taşıma çabasıdır. 'Aydın haysiyeti' temelinde yazarlık süreci, 'Elimi değil, kafamı taşın altına tuttum' cümlesiyle açıklanabilecek bir cesaret örneğidir. Mehmet Doğan'da düşünce, tarih ve edebiyat temelinde inşa edilir. Ana başlık tarih ve edebiyattır. Kültür ve siyaset bu başlığı besleyen alt başlıklardır. Doğan, iktidarın biçimleyici gücüne sözlük ve Türkçe ilgisiyle karşı çıkmıştır. Dil çalışmaları, Batılılaşma tartışmalarında geliştirdiği eleştirel paradigmanın tamamlayıcı unsurudur. Batılılaşma eleştirisi yazarlığının bütün aşamalarında değişik açılardan ördüğü büyük fikirdir. Batılılaşma bireyde ve toplumda ikili bir yapı doğurmuştur. İkili yapı hak ve özgürlükleri bireysel ve kamusal yaşantının çözüme kavuşturulamayan sorununa dönüştürmüştür. Birbiriyle zıtlaşan ikili yapı, bireyde ve toplumda bilinç yarılması; eski kültür marjinalleştirilmiş, kamusal alan yeni bir kültürle doldurulmuştur. Örneğin 28 Şubat (1997) günlerinde başörtüsü bağlamında kamusal alan tartışmaları yapılmıştır. Bu tartışmalar bile *Batılılaşma İhaneti*'nin gündeme getirdiği konuların hâlâ ne kadar taze olduğunu göstermektedir. Konuyu Cumhuriyet'in kuruluş yıllarıyla sınırlayanlara 90'lı yılların şiddetini, 2000'li yıllardaki parti kapatma davalarını hatırlatmak gerekir. Birey, resmî kabul gören bir kişilik geliştirmek ve ikinci kişiliğini kamusal alanda canlandırmak zorundadır. Kamusal alanda sergilenen aktörlük, rejim nezdinde meşruiyet kazandırmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu durumla onu üreten din, dil, tarih, gelenek bağlamında yaşadığı kopukluk, bu kopuşun ürettiği yabancılaşma, aşılamayan yaralı bilinç durumu, bu yaradan üreyen çatışmacı toplum ve devlet yapısı, Türkiye'nin dogmatik yazgısı, ikili yapı düşünce üretmenin ve derinleşmenin önünde engeldir. Türkiye'de birey, toplum, devlet, kültür, edebiyat dil düşünce, din vb. her alanda bir daralma yaşanmaktadır. Bu kaçınılmaz durum otoriter Batılılaşma nedeniyle çözümsüz kalmaktadır. Doğan'a göre modernleşme Batılılaşma biçiminde Tanzimat mantığıyla devlet tarafından yürütüldüğü için Türkiye daralmayı aşamamaktadır. Doğan, Batılılaşmayı sorunsallaştırıp bırakmamıştır. Etki ve sonuçlarını da mütemmim cüz biçiminde incelemiştir. Özellikle alfabe değişikliği, Türkçenin baskılanması, İstiklâl Marşı tartışmaları, korkutucu dalgalar biçiminde toplumun üstüne salınan irtica

kampanyalarını geniş kapsamlı değerlendirmelere tabi tutmuştur. Âkif hakkında üç kitap ve bu kitaplardan bağımsız onlarca yazı yazan, konferanslar veren Doğan, Âkifi âdeta akademik bir çalışma alanına dönüştürmüştür. Türkiye Yazarlar Birliği'ni kurumsallaştırması ve kültür adamı niteliği yazarlığı kadar önemlidir. Bütün çabası Türkiye'nin geçmiş bağıntısı içinde geleceğe güvenle bakabileceği sağlam bir zemine kavuşmasıdır.

Doğan'ın yazarlık sürecinde *Batılışma İhaneti* neyse *Büyük Türkçe Sözlük* odur. Doğan *Batılışma İhaneti*'yle yazarlık hayatına sağlam bir başlangıç yapmış, bu başlangıcı *Büyük Türkçe Sözlük*'le bir kez daha yenilemiştir. Sözlük, Doğan'ın üçüncü kitabıdır. Henüz yazarlık hayatının başındadır. *Batılışma İhaneti*'yle (1975) *Büyük Türkçe Sözlük* (1981) arasında sadece *Tarih ve Toplum* (1977) vardır. Türkiye'de düşünce kitaplarının popülerleşmesi nadir bir durumdur. *Batılışma İhaneti* bugün 37. baskıda, *Büyük Türkçe Sözlük* 25. baskıdadır. *Batılışma İhaneti* çeşitli nedenlerle defalarca kaçak yayım yapmış, *Büyük Türkçe Sözlük*'ün 25. baskısı başlı başına bir başarıyken bugüne değin çeşitli gazete ve dergilerce, okuyucularına birkaç kez ücretsiz dağıtılmıştır. İlk yayımlandığında sözlük klişe kırıcıdır. 1980 darbesinden sonra bir başka tekel kırma hadisesi sözlük alanında gerçekleşti. , *Büyük Türkçe Sözlük* bugün en çok başvurulan sözlüktür (Özbahçe, 2018: 17-18-29).

Cemil Meriç'e, kitap okuyan asistanlarından biri olan Murat Yerlikhan'ın söyledikleri ise D. Mehmet Doğan ve *Batılılaşma İhaneti* kitabının tesir alanı hakkında çok önemli bir örnek olarak verilebilir: "Cemil Meriç, Türkçe ile ilgili bir yazı hazırlıyor. Başlığı 'Kale Düşerken'. Ben çalışmaya gelirken Mehmet Doğan'ın *Batılılaşma İhaneti* kitabını da yanımda götürmüştüm. Yazıya ara verdik. Mehmet Doğan'ın kitabını hemen okuduk. Çok beğenmiştik. Yazının başlığını şöyle değiştirdi: 'Düşmeyen Kale.'" (Özbahçe, 2018: 208).

Cemil Meriç'in *Kubbealtı Akademi Dergisi*'sinde Ekim 1976 yılında yayımlanan *Düşmeyen Kale* başlıklı yazısının Doğan'la ilgili bölümü ise şöyle: "Bir kelimeyle, müstagrîblerimizin eseri olan bu mâşerî cinnet, aydın ihânetinin son ve kâhır tecellisi. Amma bu kale düşmeyecektir. Yıllarca en güzîde zekâlar bir yalanın kurbanı oldu, bir abesler dünyâsında yaşadık. Uçurumun kenarındayız. Doğru. Fakat

saflarımız gittikçe sıklaşıyor: Dil fâciasını bütün buudları ile kavrayan inanmış ve uyanık gençler seslerini yükseltiyorlar. Yarım asır uyutulan nesiller, nasıl bir aldatmacanın kurbanı olduklarını yavaş yavaş anlıyorlar. işte D. Mehmed Doğan'ın bir ithamnâmeye benzeyen kitabı («Batılılaşma İhâneti», 1975). Genç yazara göre dil devrimi, aydın ihânetinin bir safhasıdır. Bu isâbetli teşhisi, inkâr kabul etmez vesikalarla destekleyen araştırmacı hükümlerini, dört maddede hülâsa ediyor:1- Dil devrimi, toplum ferdlerinin kendi aralarında ve yönetici kadroyla haberleşmesini güçleştirmiştir. Toplum katları ve nesiller arasındaki bağların kopmasında, en azından gevşemesinde (heyhat sayın Doğan da bu meşum devrimin tesirlerinden koruyamıyor kendini) etken olmuştur.2- Dil devrimi, bürokrat aydın kadronun toplumdan kopuşunu belgeleyen bir yabancılaşma hareketidir. Dil, halk- aydın farklılaşmasını belirleyen ana kriterlerden biri hâline gelmiştir. 3- Dil devrimi, halkçı bir hareket olarak kabul edilemez. Halka rağmen yürütülmesi bir yana, halkın dilinden ayrı sunî bir dil yaratılmaya çalışılmıştır. Bu dil halk tarafından (zorla benimsetilen kelimler dışında) benimsenmemiştir... 4- Dil devrimi bir millîleştirme hareketi olmamıştır. Batılılaşmaya yönelik bir harekettir. Sonra yarınki nesillere haykırıyor: ‘Gerçek yurtsever yarınki Türkiye’nin haysiyetli temeller üzerinde yükselmesini amaç olarak almalı ve bu amacın gerçekleşmesini engelleyici hiçbir meseleyi ihmâl etmemelidir. Millî birliğimizin temel taşlarından dilin yabancılaşmasına karşı çıkılmalıdır... Binlerce yıllık bir kökten gelen ve fakat Anadolu’da bin yıllık bir oluşum içinde çıkan Türk dilini savunmak, bizi halkımıza, millî tarihimize, dolayısıyla dâvâmıza bağlayacaktır.’(Özbahçe, 2018: 103-104).

Uzun yıllar Amerika’da görev yapmış olan rahmetli Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu ise Doğan’ın *Batılılaşma İhaneti* kitabını okuduktan sonra 5 Şubat 1976’da Doğan’a hitaben Dergâh yayınlarına şu mektubu göndermiştir; “Pek Sayın Mehmet Bey, Batılılaşma üzerine değerli kitabınızı büyük bir ilgiyle ve istifade ederek okudum. Bu eserinizden dolayı sizi tebrik ederim. Batı’nın iç yüzünü içinden bilenler sizin yazdıklarınızı iyi anlayacaklardır. Görüşmek ve yazışmak ümidiyle selam ve hürmetlerimi gönderirim.” (Özbahçe, 2018: 87).

Hareket Dergisi günlerinden beri D. Mehmet Doğan’ı tanıyan yazar Mustafa Kutlu ise, Doğan’ı şöyle tanımlamıştır; “Bir ağaçkakanın koca gürgen gövdesine

saniyede bilmem kaç vuruş yaparak delik açması misali yılmaz bir adamdır kendisi. Zor şartlar altında Yazarlar Birliği'ni kurdu. Sur'da bir gedik açtı.Elbette ki bu işte yardım edenler vardı, onların da hakkını yemeyelim.Bu kuruluşa saygınlık kazandırdı, ülkemizi uluslararası planda temsil etti. Fikir, sanat ve siyasette bir duruş sağladı. Yıllık çıkardı, yayın yaptı, en önemlisi 'Yazarlar Birliği'nin uzun ömürlü olmasına gayret etti.Başta 'Türkçe Sözlük' olmak üzere pek çok eser kaleme aldı. Yayıncı, gazeteci, fikir adamı, belgesel filmci, idareci hangi birini sayayım. Bakın yine kalem kaydı, yazı hâl tercümesine döndü.O bir Kalecik Karası.O bir beyin fırtınası.O bir istikrar adası.Hepimiz yaşlandık o genç kaldı.Gülü tarif için söylenmedik bir söz arıyorum. Hüner göstermeye çalışıyorum. Pıl bitti demiştim, doğru.Affımı diliyor, sahneden iniyorum.” (Özbahçe, 2018: 108-109).

İKİNCİ BÖLÜM

DİL KONUSUNDAKİ ESERLERİ

2.1. Bir Lügat Bulamadım

Bir Lügat Bulamadım, D. Mehmet Doğan tarafından 2001 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın 2011 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 2. baskısı incelenmiştir. Kitap 178 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap Sunuş yazısının ardından gelen beş bölümden oluşmaktadır. Ekler kısmında ise kitapta ele alınan konularla ilgili farklı okuma parçalarına yer verilmiştir. Kitapta Doğan'ın dil ve sözlük konuları üzerine yıllar içerisinde kaleme aldığı, büyük bir kısmı daha önce çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmış yazıları yer almıştır. Sunuş kısmında Doğan, kitabı şöyle tanıtmaktadır; “Bir Lügat Bulamadım kendini yazan bir kitap. Macera yazarın, daha orta mektep talebesiyken, Dil Kurumu inşaatında çalışan bir hısımının hediye ettiği sözlükle başlıyor. Küçük öğrenciye önce çok büyük, hatta muazzam ve mükemmel görünen bu sözlük zamanla, hem küçük, hem kifayetsiz ve hem de kusurlu görünmeye başlıyor. Yazar bu hususta kesin kanaate ulaştıktan sonra, gerçek bir sözlük arayışına giriyor. Bulamadığı sözlüğü kendisi hazırlamaya karar veriyor! Çeyrek asır içinde en fazla mesai harcadığı kitap, sürekli geliştirdiği *Büyük Türkçe Sözlük*... Sözlük, sürekli basılıyor ve her beş baskıda bir de genişletiliyor. Şu günlerde dördüncü defa genişletilmiş nüshası baskıda. Bu baskıyı hazırlarken, sözlükle ilgili saldırılar, karalama kampanyaları ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yönlendirmeli iptal kararları ile karşılaşılıyor. Geniş bir sözlük, objektif, doğru tariflere ulaşmaya çalışan bir eser ortaya koymaya çalışan yazar, bu kampanyaların hedefi olmakla doğru yolda olduğuna ve çok gerekli bir iş yaptığına bir daha ve kati olarak inanıyor. Bu inançla Türkiye’de dil ve sözlük konularıyla ilgili müdafaa-polemik tarzı yazılar yazıyor.” (Doğan, 2011: 12-13).

2.1.1. Birinci Bölüm: Bir Lügat Bulamadım

Dillerin zaman içerisinde kültürü oluşturan insanların etkisiyle gelişip, büyüdüğüne dikkat çeken Doğan, Osmanlıcanın da yüzlerce yıllık bir medeniyetin etkisiyle meydana geldiğini belirtir. Doğan, “Osmanlıca sonradan ifade edildiği gibi

‘suni’, ‘sentetik’ bir varlık değildi. Çünkü sentetik varlıklar laboratuvarlarda üretilirler, üç beş kişinin veya bir grubun ürünü olurlar. Osmanlı dönemi Türkçesinin ‘laboratuvarı’ yoktu. Yani hiçbir zaman bir ‘Osmanlı Dil Kurumu’ olmadı. Bu demektir ki dil bir yerlerde pişirilip servis yapılmadı. Osmanlıca, halk dili olarak halk tarafından oluşturuldu, devlet dili olarak bürokrasi tarafından meydana getirildi. Edebî dil olarak şairler, yazarlar tarafından işlendi. İlim dili olarak ilim adamları tarafından zenginleştirildi. Yani sular tabii mecralarında aktı. Dil üzerinde hiçbir resmi otoritenin müdahalesi söz konusu değildi. Osmanlı dil mirası, altı asırlık tecrübenin sonucu olarak XX. yüzyıla devretti. Bu bir taraftan zengin bir sözlü kültür, diğer taraftan kütüphaneler ve arşivler dolusu yazılı metin demektir.” (Doğan, 2011: 19).

Harf İnkılâbının ardından özellikle 1930’lu yıllarda dil üzerine çok şey söylenmesine rağmen ortaya bir sözlük konulamadığına dikkat çeken Doğan, Cumhuriyet döneminde ilk Türkçe sözlüğün Türk Dil Kurumu tarafından ancak 1945 yılında yayınlanabildiğini belirtir. 15 bin civarında kelimenin bulunduğu sözlüğü küçük çaplı olarak nitelendiren Doğan, “Bu kitabın daha sonraki baskıları gözden geçirildiğinde, sayfa sayısı dahil olmak üzere sürekli geliştirildiği fark edilebilir. Ancak sözlüğün baskı tarihleri tek parti yönetimine yakın olanlarla, uzak olanlar arasında asıl fark hacimde değil, tanımlarda kendisini göstermektedir. Okuyucularımızın sabırlarını zorlama bahasına rejimi fazla ilgilendirmemesi gereken bazı tanımları aktarmak istiyorum:

alaturka. Şark tarzında olan, alafranga karşıtı.

Bu tanımlama klasik Türk mûsikîsini yasaklamamış bir dönemin zihniyetini taşımaktadır. ‘Şark tarzı’ ne demektir? Her ne kadar ‘alaturka’da ‘Türk’ adı geçmekteyse de, tanımlayanlar bu müziği horlamak için ‘şark tarzında’ demeyi uygun bulmaktadırlar. Peki ‘şark’, yani ‘doğu’dan ne anlaşılmaktadır?

şark. Avrupa kültürü dışında kalan ülkeler ve özellikle Müslüman ülkeleri.

İşte dört dörtlük ‘ideolojik bir tanımlama! Bu tarif çerçevesine Japonya’da girer mi?

Tek parti sözlüğünün din kaynaklı kelime ve kavramlar konusunda bilhassa objektif olmadığı görülüyor. Hele de din kaynaklı fakat halen de kullanılmak zorunda kalınan bazı kelimelerin tanımlanmasının sıkıntılara yol açtığı anlaşılmaktadır. Birkaç örnekle ne demek istediğimizi daha açık anlatabiliriz: mevlit. Peygamber Muhammet'in doğduğu gece. hadis. Peygamber Muhammet'in düstur değeri taşıyan sözlerine verilen ad.

Tek Parti döneminin sistemin esas alırsak, atıflarımızı o dönemin kuram ve ilkelerine yaparsak, demokratik yönetime ulaşma ihtimalimizin zayıflaması bir yana, soğukkanlı, ilmî ve objektif olması gereken sözlük gibi metinlerde bile gerçek dışı, kifayetsiz tanımlamalarla yetinmek zorunda kalırız.” (Doğan, 2011: 25-29-31).

2.1.2. İkinci Bölüm: Sözlükleri Yakalım

D. Mehmet Doğan, bu bölümde laiklik tanımından dolayı 2001 yılında eleştirilen *Büyük Türkçe Sözlük*'ün Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tavsiye edilme kararının kaldırılmasını eleştirmiştir. Türkiye'de aydın geçinen bazı insanların bir yandan ülkemizde yeteri kadar kitap okunmamasından yakınırken, insanların neden kitap okumadıklarının sebebini araştırmadıklarını belirtir. Kitap okunmama sebeplerinden birisinin de kitaplar etrafında oluşturulan korku olduğuna dikkat çeken Doğan, “Kitap yasaklamakta, yok etmekte üzerimize yoktur. Bir tarafa göre diğer tarafın kitapları kötüdür, diğer tarafa göre de öteki tarafın. Dolayısıyla Türkiye'de yayınlanan bütün kitaplar kötüdür! Kötü olan şeylerle iştigale de ihtiyaç yoktur! Bu yüzden Türkiye okumadan bilenlerin ülkesi olmuştur.” (Doğan, 2011: 38).

Büyük Türkçe Sözlüğün 15. baskısında 75 bin kelimeye ulaşmış Türkiye Türkçesinin en geniş Türkçe sözlüğü haline geldiğini ifade eden Doğan, sözlükte yer alan laiklik maddesinin de diğer kelimeler gibi objektif bir şekilde ele alınmasına karşın sanki sadece dinsizlik olarak tanımlanmış gibi bir hava yansıtıldığını belirtmektedir. Doğan, “Laikliğin çeşitli tanımlamaları kaydedilmiş, öncelik de teorik ve en yaygın tanımlamaya verilmiştir: ‘Laik olma hali, din ve devlet işlerinin ayrılmış olması hali, laisizm, lâdinilik, sekülerizm.’ Bu tanımlamanın dışındaki tanımlamalarda bu tanımlama kadar dayanaklara sahiptir. Bir kere ‘laiklik’ kelimesi XX. yüzyılın başlarında Türkçede ilk olarak ‘lâdiniye’, ‘lâdinilik’ olarak

karşılanmıştır. Bu iki kelime bugün ifade edilmek istenirse, ‘dini olmama-dinsizlik’, ‘din dışılık’ karşılıklar bulunur. Batanın muteber sözlüklerinde benzer karşılıklar yer almaktadır. Mesela ünlü bir Fransızca sözlük olan Petit Robert’de laiklik çeşitli tanımlamalar yanında ‘Tüm dini değerlerden uzak olmak’ şeklinde de tanımlanmaktadır.” (Doğan, 2011: 39).

Laikliğin anayasaya sokulduğu 1937 yılından beri içi tam anlamıyla doldurulamayan, tartışılan bir kavram olduğuna dikkat çeken Doğan’ın, Tarihçi-Yazar İsmet Bozdağ’dan yaptığı alıntıya göre Atatürk hayatı yazdığı ve konuştuğu metinlerde ‘laiklik’ kelimesini bir defa bile kullanmamıştır. Böyle bir şey olsa idi bu sözü herkese ezberletmiş olacağı belirtilirken, laiklik ilkesinin Atatürk’ün yataklara düştüğü 1937 yılında İsmet İnönü tarafından anayasaya sokulduğu ifade etmiştir (Doğan, 2011: 36). Doğan, “Batıdaki, ‘Din alanı ile kamu alanının birbirinde ayrılması’ yaygın tanımlaması Türkiye uygulamasını hiçbir zaman ifade etmedi. Mesela, batıda hiçbir laiklik uygulaması din alanının tanzimini içermez. Buna karşılık, Türkiye’de laiklik uygulaması, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın devlet bürokrasisi içinde yer almasından başlayarak, sınırları zor belirlenebilen bir ‘din alanı tanzimi’ olgusu ortaya koymaktadır. Hatta din alanı tanzim etmek üzere kurulan bürokratik mekanizmanın, yan, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın görevlerini ‘laiklik ilkesi doğrultusunda’ yerine getirmesi Anayasa’da öngörülmektedir. Bu, devletin dinle alakası olmayan bir başka kurumunun görevlerini ‘din ilkeleri’ çerçevesinde yerine getirmesi ile eş değerli bir uygulama olabilir ancak!” (Doğan, 2011: 37).

2.1.3. Üçüncü Bölüm: Mankurt Sözlüğü

D. Mehmet Doğan, bu bölümde *Büyük Türkçe Sözlük* hakkında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan raporu eleştirmektedir. Raporu hazırlayan uzmanların çizdiği çerçevede bir sözlük hazırlamanın mümkün olmadığını ifade eden Doğan, “Raportörler, bizim hazırladığımız *Büyük Türkçe Sözlük*’ün, ‘laiklik, Kemalizm ve irtica’ kelimelerinin tariflerini beğenmemişler. Gerekece: TDK’nın çıkardığı Türkçe sözlükle çelişiyor! TDK’nın sözlüğü, mutlak, değişmez, kesin bilgiler içeren bir sözlük müdür? Yoksa Anayasa’nın ‘değişmez, değişmesi teklif dahi edilemez’ unsurlarından mıdır? ‘Evet öyledir’ diyorsanız,

1945’den beri neden değiştirilip duruyor öyleyse? Laiklik ve Kemalizm sözcüklerinin tanımlamaları 1945’den beri neden aynı kalmıyor?” (Doğan, 2011: 57).

Raportörlerin hazırladığı raporda, Türk millî eğitiminin genel amaçlarına uymayan sözlüklerle ilgili özellikler şöyle sıralanmıştır: “Hem Türkçe, hem Osmanlıca, hem de yabancı dillerden alınan sözcüklerden karma biçimde oluşturulan sözlük Türk millî eğitiminin genel amaçlarına uymaz. Sözlükte, sözcüklerin Türkçe açıklamalarının dışında Arapça, Farsça karşılıklarının verilmesi Türk millî eğitiminin genel amaçlarına aykırıdır. Sözlükte, sözcük dizimi yanında gereksiz yere deyim ve vecizelerin de verilmesi, örneğin, ‘adam, âdem’ sözcüğü açıklanırken adam’la ilgili deyimlerin sıralanması Türk millî eğitiminin genel amaçlarına aykırıdır.” (Doğan, 2011: 54-55). Türkiye’yi "mankurtistan” haline getirmek isteyen bu zihniyetle mücadele etmeye devam edeceğini ifade eden Doğan, “Millî eğitim, çocuklarımızın ve öğretmenlerimizin ufuklarını genişletecek kapsamda bir Türkçe sözlüğe sahip olmasını istemiyor. Çünkü gencin ufku genişledikçe, kişilik sahibi oluyor ve içinde bulunduğu sistemi yargılayabiliyor. Hâlbuki millî eğitimin şimdiki yöneticileri geniş ufuklu, düşünen, araştıran, yargılayan kişilikli gençleri değil, az bilen, fakat talimatlara uyan mazbut bir kuşak istiyor. Sömürgecilerin hâkimiyetleri altında bulundurdıkları toplumların çocuklarının kafalarının büyümesini önlemek için yaş hayvan derisi ile sarıp kurutarak mankurtlaştırması gibi, gençlerimizin beyinlerini küçültmeye çalışıyorlar.” (Doğan, 2011: 61).

2.1.4. Dördüncü Bölüm: Sözlük Mü At Gözlüğü Mü?

D. Mehmet Doğan, bu bölümde ironik bir şekilde Türkiye’nin en çok okunan sözlüğünün kendi yazdığı Büyük Türkçe Sözlük olduğunu belirtmektedir. Sözlük içerisinden cımbızla çekilen kelimelerin anlamları üzerinden gazetelerde yapılan haberlere dikkat çeker.. Doğan, “Sözlüklerin okunmadığından bahsetmişim. Fakat, benim hazırladığım sözlüğün okuduğundan artık hiç şüphe etmiyorum! Çünkü zaman zaman sözlükte yer alan kelimeler ve tariflerle ilgili gazete haberleri ve köşe yazılar çıkıyor. Böyle bir ilginin hiçbir Türkçe sözlüğe sahip olmadığını sanıyorum. Polisiye mantıkla, sansürcü zihniyetle, infazcı gözle, tetikçi kafa ile okuyanlar, araya araya benim sözlüğü, benim sözlükte de ‘laiklik’ tariflerini buluyorlar. Bu tarifleri nasıl

okuyorlarsa okuyorlar ve oradan benim nasıl bir kişi olduğuma dair çok sağlam kanaatler elde ediyorlar! Ünlü-ünsüz çok sayıda ‘muhibir’ im var bu yüzden! Bundan yirmi küsur yıl önce bir Türkçe sözlük hazırlamaya karar verdiğimde, açık veya örtülü bazı tepkilerle karşılaşacağımı tahmin ediyordum. Çünkü Türkiye, cumhuriyetin ilanının ellinci yılını geride bırakmış olmasına rağmen resmi dil olarak kabul ve iddialı bir ‘devrim hareketine’ maruz bıraktığı Türkçenin herkesçe kullanılabilir genel bir sözlüğüne sahip değildi. Eski TDK’nın 1945’de ilk baskısı yapılan ve genişletilmiş baskılara rağmen kelime kadrosu otuz binlerde dolaşan sözlüğü binlerce yıllık geçmişi, yüzlerce yıllık yazılı birikimi olmasıyla övünülen Türkçenin sözlüğü olmazdı. *Türkçe Sözlük*, bir dil anlayışının ‘teklif ve tavsiye’ (hatta ‘telkin ve zorlama’ denilebilir) sözlüğü idi. Onda kullanılması uygun bulunan kelimelerle, bir müddet daha geçici olarak kullanılmasına rıza gösterilen kelimeler yer alıyordu.” (Doğan, 2011: 68-74).

TDK tarafından hazırlanan sözlükte yer alan bazı kelimelerin anlamlarının zaman içerisinde değiştiğine dikkat çeken Doğan, sözlüklerin bilimsel bir şekilde kaleme alınmasını, at gözlüğü dayatması yerine müdahalesiz, geniş ve kavrayıcı bir şekilde bir sözlüğün oluşturulması gerektiğini belirtir (Doğan, 2011: 92).

2.1.5. Beşinci Bölüm: Yüzyılın Değerlendirmesi

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, ilk olarak 24-25 Kasım 2000 tarihlerinde Türkiye Yazarlar Birliği tarafından düzenlenen “Dilsizsiniz/Dilimiz kimliğimizdir” başlıklı toplantı ile ilgili bilgiler vermiştir. Ağırlıklı olarak XX. yüzyılda Türkçenin maruz kaldığı değişimin ele alındığı toplantıda, Türkçenin elde ettiği kazançların yanında kaybının daha fazla olduğu, tersine bir değişme ve gelişmeden söz edilebileceği kanaatinin güçlendiği belirtilir.

Doğan, “Toplantıda üzerinde durulan önemli konulardan biri de, kelime haznesinin daraltılmasının, dilde tasfiye yoluna gidilmesinin meydana getirdiği düşünce ve ifade hürriyeti meselesi idi. Geçen yüzyılın sonunda J. W. Redhouse Türkçeden İngilizceye sözlüğünde yüz bin civarında kelimeye yer vermişken, ondan yarım asır sonra, 1945’de Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde 15 bin civarında kelime yer alıyordu. Dilimizin kelime haznesi iyiden iyiye daraltılmıştı. Bu düşüncenin

tahdidi anlamına geliyordu aynı zamanda. Düşünce hürriyeti ceza kanunu ile kısıtlanıyordu, sansür benzeri kısıtlamalar vardı fakat bunlar bir şekilde aşılabildi. Cezayı göze alan fikrini söyleyebilirdi! Fakat daraltılmış bir sözlükle, ayıklanmış kavramlarla, tahrif edilmiş anlamlarla meydana getirilen engelin ortadan kaldırılması hiçde kolay değildi ve düşünce hürriyeti böylece kökten tahdit edilmişti.” (Doğan, 2011: 97).

Cumhuriyetin ilanında sonra uygulanan dil siyaseti üzerine resmi ezberler üzerinden değerlendirmeler yapıldığına dikkat çeken Doğan, dilimiz üzerinde yapılan operasyonun çok iyi bir şeymiş gibi lanse edilmeye çalışıldığını belirtmektedir. Doğan, “Cumhuriyetten sonraki dil siyaseti üzerinde olumlu çok şey söylenmiş, fakat bu olumlama, gerçekler kenarda bırakılarak, gerekçeler unutulmuş yapılmıştır. Cumhuriyetin dil siyasetinin iyiliği, yüceliği, başarısı mütearife şeklinde vaz edilmiş, fakat içinde bulunan ve zayıflayacağına kuvvetlenen dil buranı izah edilememiştir. Cumhuriyet sonrası dil siyasetinin ‘dil devrimi’ olarak adlandırıldığını biliyoruz. Dil devriminin 1930’larda kazandığı çerçeveyi bugün tam manasıyla bilen yoktur. Bilen varsa da savunan/savunabilen yoktur. Fakat, Türkiye’de dil siyaseti, bu dönemde biçimlendirilmiş, zamanla biçimlendirmenin dışına taşınmasına rağmen, dille ilgili doğru, gerçekçi ve yapıcı yaklaşımlara, en azından resmîyette, ulaşılmamıştır.” (Doğan, 2011: 107).

Beşinci bölümünün ardından gelen Ekler kısmında D. Mehmet Doğan, kitapta ele aldığı konularla ilgili çeşitli okuma parçalarına yer vermiştir. Bazı kelimelerin, TDK tarafından hazırlanan sözlüğün 1945 ve 1959 yıllarında yapılan baskıları ile Doğan’ın *Büyük Türkçe Sözlüğü*’nün 1983’te yayınlanan genişletilmiş 7. baskısında yer alan karşılaştırmalı anlamlarına da yer verilmiştir. Ayrıca yine bu bölümde Doğan’ın hazırladığı Büyük Türkçe Sözlükle ilgili 1997-1999 yılları arasında çıkan haber ve yorumlardan bir seçkide sunulmuştur. Merhum şair-yazar Cahit Zarifoğlu’nun 1981 yılında *Mavera* dergisi için Doğan ile yaptığı röportajda Büyük Türkçe Sözlüğün uyandırdığı ilginin bir diğer göstergesidir.

Bir Lügat Bulamadım isimli eserinde D. Mehmet Doğan, günümüzde yaklaşık 40 yılı bulan ve sürekli yenilenmeye devam eden *Büyük Türkçe Sözlük* çalışması

çerçevesinde maruz kaldığı eleştirilere dikkat çekmiştir. Doğan kendisi ve hazırladığı sözlükle ilgili eleştiri ve yasaklama çabalarını kişileştirmeden, sözlükler üzerinden yaptığı kıyaslamaları, dünya genelinde sözlüğe bakış açılarını yansıtarak bilimsel bir şekilde karşılık vermiştir. Ülkemizde ortaya konan emeği göz ardı edip, işimize gelmeyen şeyleri kısa yoldan tu kaka ederek yasaklansın, toplatılsın zihniyetinin bir yansımasıdır Doğan'ın başına gelenler. Son olmayacağı da kesindir. Doğan'ın eserini bilimsel anlamda eleştirmek yerine doğrudan üç-beş kelime üzerinden ideolojik bir baskı kurma amacı güdülmüştür. 2018 yılından 90'ların sonunda yaşananlar mantıksız gelse de zihniyet hiç değişmemiştir. Bu yıl içerisinde HDP'li bir milletvekili bazı kelime ve deyimlerin TDK sözlüğünde çıkarılması için mahkemeye başvurmuştu. Mahkemenin sağduyulu kararıyla dilimiz üzerinde yeni bir skandalın yaşanması engellenmiş oldu.

2.2. Büyük Türkçe Sözlük

Büyük Türkçe Sözlük, D. Mehmet Doğan tarafından ilk olarak 1981 yılında hazırlanmaya başlanmıştır. Çalışma kapsamında, sözlüğün 2014 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan yedinci kez genişletilmiş olan 25. baskısı incelenmiştir. Sözlük 1912 sayfadan oluşmaktadır.

D. Mehmet Doğan'ın sözlüklere olan ilgisi, küçük yaşta başlamıştır. *Bir Lügat Bulamadım* isimli kitabında Doğan, sözlüklerle ilişkisini şöyle anlatmıştır: “Macera yazarım, daha orta mektep talebesiyken, Dil Kurumu inşaatında çalışan bir hısımının hediye ettiği bir sözlükle başlıyor. Küçük öğrenciye önce çok büyük, hatta muazzam ve mükemmel görünen bu sözlük zamanla hem küçük, hem kifayetsiz hem de kusurlu görünmeye başlıyor. Yazar bu hususta kesin kanaate ulaştıktan sonra gerçek bir sözlük arayışına giriyor. Bulamadığı sözlüğü kendisi hazırlamaya karar veriyor.” (Doğan, 2011: 11).

Doğan'ın uzun yıllar emek vererek oluşturduğu *Büyük Türkçe Sözlük*, ilk olarak 1981 yılında yayınlanmıştır. Sözlüğün yayınlanması için gerekli olan maddi kaynak, daha sözlüğün hazırlık çalışmaları devam ederken başlatılan abone kampanyası sayesinde oluşturulmuştur. Henüz ortada olmayan bir sözlük için bin kadar alıcı, o günkü normal fiyatından daha az bir karşılık ödeyerek çıkacak olan

sözlüğü beklemeye başlamışlardır. Kısa sürede yoğun ilgi gören sözlük, yeni baskılar yaparken Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından, 1982 yılında orta dereceli okul öğrencileri ve öğretmenlerine tavsiye edilmiştir. İlk sözlük, büyük boy 1088 sayfadan oluşurken, içinde 40 binden fazla kelime ve 10 binden fazla deyim yer almıştır. Doğan, sözlüğün ilk baskısının yedi ayda tükendiğini belirtmiştir. Zamanla ortaya çıkan diğer Türkçe sözlüklerle karıştırılmaması için sözlüğün 2001 yılında yapılan 15. baskısında sözlüğün isminin önüne, “Doğan” ibaresi eklenerek bundan sonraki baskılarda, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük* ismi kullanılmıştır.

Sunuş kısmıyla birlikte 1912 sayfadan oluşan sözlüğün son baskısında, 110 binden fazla kelime ve deyim yer verilmiştir. Bunlarla birlikte 500’den fazla yazar, şair, ilim ve fikir adamından seçilmiş on binlerce açıklayıcı örneğe yer verilmiştir. Açıklamalar kısmında, sözlükte kelime ve deyimlerin nasıl ele alındığı hakkında bilgi verildiği gibi çeşitli noktalarda açıklamalar yapılarak sözlükten daha verimli bir şekilde yararlanılmasına yardımcı olunmuştur. Kısaltmalar kısmında, yapılan kısaltmaların açıklaması yapılırken, “Örnek Metin Alınan Şair ve Yazarlar” başlıklı bölümde ise, sözlükte metinlerinden örnekler sunulan yazar ve şairlerin, isimleri ve metinlerinin kaçınca sayfa da yer aldığı belirtilmiştir.

D. Mehmet Doğan, neden böyle bir sözlük hazırlamak için yola çıktığını sözlüğün ilk baskısında kaleme aldığı, diğer baskılarda da kullanılan Sunuş yazısında şu şekilde açıklamıştır: “Asırlardır konuşula konuşula, yazıla yazıla varlığını sürdüren Türkçe XX. asırda en az on asırdır akıp gittiği yatağından çıkmaya zorlanmıştır. Devletin çeşitli şekillerde dile müdahalesi meselenin daha da karmaşık hale gelmesine sebep olmuştur. Bir anlaşma vasıtası olması gereken dil, zaman zaman küçük bir aydın azınlığın argosu haline gelerek halkla anlaşma yollarını tıkamıştır. Aydınların millî kültür mirasından yüz çevirmesi, sadeleşme hareketini dilin yapısını aşırı derecede zorlayıcı boyutlara ulaştırmıştır. Geçen zamanlar içinde, resmî makamların zorlaması, radyo ve televizyon gibi kitle haberleşme vasıtalarının bu yolda kullanılması ile dil devrimi yönünde hayli mesafe alınmıştır. Sonuçta dilimiz bazı Arapça ve Farsça unsurlardan arınmış, ancak dil üzerindeki bu zorlayıcı tutum çok yönlü ve uzun vadede kültür varlığımızı sarsıcı neticeler doğurmuştur. Bir dizi dil, kültür, eğitim, edebiyat ve haberleşme meselesinin ortaya çıkmasında belli

başlı rol oynamıştır. Düşüncenin boy verdiği toprak olan dil, sağlam bir zemin teşkil etme vasfını kaybettiğinden istikrarlı bir fikrî gelişme imkânsız hâle gelmiştir. Fikir hayatı dildeki değişimin doğurduğu psikolojik tedirginlik sonucu yazarların kelimeciliğe takılıp kalmaları yüzünden kısırlaşmıştır. Yeni dil derinliği olmayan, sembolik ifade imkânları daralmış, duyuş ve hassasiyet anlatabilmekten uzak haliyle kendisi bir fikrî mesele durumuna düşmüştür. Bu değişimin gerçekleştiği devrede dil devrimi fikrine sahip olanlar nasıl köklü bir bilgi ve kültür birikimine dayanmak lüzumunu hissetmemişlerse de, dil devrimine karşı çıkanlarda tezlerini ekseriya köklü araştırmalara ve çalışmalara dayandıramamışlardır. Bu yüzden dil konusundaki tartışmalar çoğu zaman kör dövüşü seviyesinde kalmıştır. Sözlük böyle bir noktada faydalı olmak gayretlerinin bir sonucu olarak hazırlandı.” Ülkemizde XIX. asrın sonu ile XX. yüzyılın başında çok canlı bir sözlük yayımı faaliyetini olduğunu belirtir. Türkçenin zengin kelime kadrosunu toparlayabilecek bir sözlük geleneğinin teşekkülünü sağlayacak çaptaki bu çalışmalar daha sonraki cebrî değişiklikler yüzünden kesintiye uğradığına dikkat çeken Doğan, Harf İnkılâbı ve dil devriminin ardından, sözlüksüz ve gramersiz geçen bir devreden sonra dil üzerindeki sınırlayıcı görüşleri yansıtan çalışmalara rastlandığını ifade eder. Hâlen elde bulunan sözlüklerde doğrularla yanlışlar, kaideye uygun olanlarla uydurma ve kaide dışı olanlar bir arada bulunduğunun altını çizen Doğan, çoğu sözlüğün Türkçenin zengin kelime kadrosunu daraltarak uydurmacılığı yaygınlaştırmaya hizmet ettiğini, kavram kargaşası meydana gelmesine sebep olduğunu dile getirir. Doğan, kendi hazırladığı sözlüğün, bütün bunlara ve sürüp giden kavram kargaşasına çözüm getirmek için hazırlandığını belirtir. (Doğan, 2014: 8).

Sözlüğün yeni baskısı için kaleme aldığı, Yedinci Yayınlanış başlıklı yazısında Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*'ün Türkiye'de sözlük alanının tanziminde tayin edici bir rolünün olduğunu, bu rolün Türk Dil Kurumu'nun sözlük çalışmalarında değişime gitmesine neden olduğunu belirtmiştir. Doğan, “Son birkaç yıl içinde Cumhuriyet döneminin resmî/yarı resmî sözlüğü yenileyip genişleterek yayınlandı. Başlı başına bu örnek dahi, 1945'te ortaya konulan daraltılmış teklif/telkin sözlüğü anlayışının terk edilmek zorunda kalındığını açıkça göstermektedir. Artık az sayıda ‘Öztürkçe’ (uydurma) kelime ile yetinme veya övünme zihniyeti tarihe gömülmüştür.

Dikkati çeken bir başka husus da, Kurum sözlüğünün uzun zamandır iki cilt olarak yayınlanma düşüncesinden vazgeçilmesi, *Büyük Türkçe Sözlük* gibi tek cilt olarak sunulmasıdır. Bu baskıda şekil yönünden de *Büyük Türkçe Sözlük* örneğinin ne ölçüde tesirli olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır. *Büyük Türkçe Sözlük* zengin söz varlığı ve ideolojik tutumları etkisizleştiren muhtevasıyla ilgi gördüğü kadar, kolaylıkla tahmin edilebileceği gibi düşmanca tavırlara da maruz kaldı. *Büyük Türkçe Sözlük* karşıtı tavırlar ve kampanyalar onun önem ve değerini tescillediği gibi okunurluğunu da arttırdı. Diyebiliriz ki, *Büyük Türkçe Sözlük* sadece müracaat edilen değil, aynı zamanda muarızları tarafından da okunan dikkate alınan bir sözlüktür.” (Doğan, 2014: 5).

Büyük Türkçe Sözlük günümüzde Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan *Türkçe Sözlük* ile birlikte en çok ilgi gören sözlükler arasındadır. Bir tarafta sadece bu işlerle ilgilenen büyük bir kurum varken Doğan’ın sözlüğü, kişisel çabasının ve yılların emeği ile oluşmuştur. Doğan, halen sözlüğü daha da genişletmeye, yenilikler yapmaya gayret etmektedir.

2.3. Devlet Sözlük Yazar Mı?

Devlet Sözlük Yazar mı? D. Mehmet Doğan tarafından 2007 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında, kitabın 2007 yılında Ebabil Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Eserin günümüzde yeni baskısı olmadığından dolayı Doğan’ın kişisel kütüphanesinden temin edilen kitap incelenmiştir. Kitap 203 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, sunuş kısmının ardından gelen üç bölümden oluşmaktadır. Doğan, bu eserinde Türkiye’de cumhuriyetin ilanından itibaren devlet yönetiminin dile olan müdahalesini eleştirmekte, ideolojik bir bakış açısıyla yapılan müdahalenin sonucunda dilimizin zenginliğini kaybettiğini, devletin ortaya koyduğu sözlüğün kelime zenginliğimizin ancak bir kısmını yansıtabileceğini vurgulamaktadır. Kitapta yer alan yazıların bir kısmı daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde de yayınlanmıştır.

Eserinin esas konusunun, devlet ve dil olduğunu belirten Doğan, dilin aslında devletin mülkiyetinde olmadığını, milletin, halkın malı olduğunu, yüz yıllar, bin

yıllar boyunca konuşanlar, yazarlar, söz sanatlarıyla uğraşanların, dil emanetini sürekli genişletip geliştirdiklerine dikkat çekmektedir. Bu çerçevede dilin gelişiminde devletin de belli ölçüde rolü olabileceğini söyleyen Doğan, fakat devletin yapıp ettikleriyle bu emanetin, mirasın millete ait olduğunu gözden kaçırmaması gerektiğini vurgular. Dilin devlet tarafından kesilip biçilmesi, kelimelerin anlamlarının ideolojik çerçeveler dahilinde tarif / tahrif edilmesi kabul edilebilir olmadığının altını çizen Doğan, bu durumun akılla, mantıkla ve ilimle bağdaşmayacağını, Türkçenin "devlet dili" olması, onu her bakımdan devletin tasarrufu altına sokmayacağını ifade etmektedir (Doğan, 2007: 1).

2.3.1 . Birinci Bölüm: Devlet Sözlük Yazar Mı?

D. Mehmet Doğan, bu bölümde devletin ideolojik bir bakış açısıyla dile müdahale etmesini eleştirmekte, dil devrimi sonucunda ortaya konulmaya çalışılan yeni Türkçe kelimelerin dilimiz tarihinin en kısır dönemini oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu bölümde, konuyla ilgili 15 farklı başlıkta yazı yer almaktadır.

Alternatif yazılan sözlüklerdeki bazı kelime tariflerinin kimileri tarafından beğenilmediğini, insanların illaki devletin yazdığı sözlüğün dar kalıplarına hapsedilmeye çalışıldığını belirten Doğan, “Türkiye’de Devlet bir zamanlar sözlük yazdı, yazdırdı. Millî Şef’in emriyle yazılan ve ona arz edilen sözlük, binlerce yıllık mazisi olan Türkçemizin bugüne kadar gelmiş geçmiş en fakir ve yetersiz sözlüğü oldu. On beş bin civarında kelime ihtiva ediyordu bu Türkçe sözlük! Ondan yarım asır önce yayımlanan Redhouse’un lügatinde ise doksan iki bin kelime vardı! Devlet bir zamanlar yalnız kelimelerle uğraşmadı, onların anlamlandırılması, tarif edilmesi ile de meşgul oldu. Bir zamanlar Dil Kurumunun sözlükleri Devlet tarifleri kataloğu hâline getirildi. Türkiye çok partili idareye, demokrasiye geçtikten sonra da tek parti iktidarı/ ideolojisi resmi sözlüklerde sürdürüldü. Türkçe Sözlük’ün 1945 baskısında, Türklerin ‘beyaz ırkın alpli kolundan’ olduğu yazılıdır! Alman nazizminin, ırkçılığının güçlü olduğu dönemde hazırlanan sözlükte, Türkler de üstün ari ırka yaklaştırılmaktadır böylece!1945 sözlüğünde ‘laiklik’ tarif edilmez. Karşısında ‘dinayrısı’ yazılıdır. ‘Dinayrısı’ ise, ‘Ne dinden yana, ne dine karşı olan; dini ilgilendirmeyen veya dinle ilgisi olmayan, lâdinî, lâyük’ şeklinde tanımlanmıştır.

Fikir hürriyetinin, bilim özgürlüğünün olduğu yerde, devlet sözlük yazmaz, sözlük yazdırmaz. Kelimeleri anlamlandırmaya, tarif etmeye kalkışmaz, Fakat Türkiye'de hâlâ devlete böyle fonksiyonlar yüklemek isteyenler var! Bu çağ yanılmasının (anakronizm) çaresi, önce hürriyetleri bilmek, sonra da onlara saygı göstermektir. Emin olun, dogmacılığı besleyen fikrî devletçilik, bilimsel devletçilik, iktisadî devletçilikten daha az zararlı değildir!(Doğan, 2007: 4-6).

Dile devletin ilgisi bir zamanlar çok yanlış ideolojik müdahalelere yol açtığını, bu kelimelerin anlamlandırılmasına ve tariflerine kadar sirayet ettiğini vurgulayan Doğan, 1945 sözlüğünü tamamen devletin ideolojisi tarafından belirlendiğini, o yüzden, "din"le ilgili görülen bütün tarifler açık bir tahrifat sayılabilecek mahiyette olduğunu söylemektedir. Doğan, yalnız dinle ilgili sayılan kelimeler değil, bin yıllık tarihimizin, kültürümüzün sanatımızın kavramları ve kelimelerin de aynı çerçevede tarif edildiğini belirtmekte. Bu bakış açısının sözlüğün 1983 baskısına kadar sürdürüldüğüne dikkat çeken Doğan, bu baskıda bir değişme gözlenmekle beraber, bazı kelimelerin hâlâ ateist bir bakışla tarif edildiğini ifade etmektedir(Doğan, 2007: 13).

Doğan, Aydın Olmayan Aydınlanmacılar Okur Olmayan Okuryazarlar, başlıklı yazısında ise sözde hakaret içeren bazı deyim ve atasözlerinin sözlükten çıkarılması için yapılan kampanyayı eleştirmektedir. Bu kampanyaya göre Türk gelenek, kültür ve inançlarına uymayan kelimelerin atılmasının planlandığını belirten Doğan, "Eskiden, sözün 'mefhum-ı muhalifi' de dikkate alınırdı, yani söylenenin zıddı da düşünülürdü. Bu sözün mefhum-ı muhalifi' açıkça, 'Türk gelenek ve inançlarına uyan sözlük' demek değil midir? Bir umumî sözlük, böyle bir çerçeve içine alınabilir mi? Alınırsa o bir dilin genel sözlüğü olmak özelliğini yitirmez mi? Bu beyanı nasıl ciddiye alabiliriz? Veya bir bilim adamına, dilciye kondurabiliriz? Dil geleneğin, kültürün ve inancın en sahil taşıyıcısıdır. Dil varlığımız bizi bu hususlarla ilgili gerçek anlamda görüş sahibi yapabilir. Gelenek, kültür ve inançlarımızı gerçek anlamda dilimizden öğrenebiliriz. Hâlbuki bu tasfiyeci tutumda gelenek, kültür ve inançlarla ilgili bazı sun'î ölçüler belirlenerek geçmişe doğru yürütülmektedir. Peki, sözlüklerde kadınları aşağılayan deyimler, atasözleri bulunmalı mıdır? Benzer bir soruya cevap verdikten sonra konuyu düşünmeliyiz: Tarih kitaplarımızda hoşumuza

gitmeyen hususlar bulunmalı mıdır? Meselâ, mağlubiyetlerimizi tarih kitaplarından çıkaralım mı? Kaldı ki, bir toplumun dili aşağılamaları barındırdığı gibi, övgüleri de ihtiva eder. Sevinçleri anlattığı kadar, üzüntüleri de yansıtır. Heyecanımız da, sükûnetimiz de dilimizde ifadesini bulur. Dilimizle dua da ederiz, küfür de! Dil, ‘metin’, aklımıza estiği zaman, günün sürekli değişen taleplerine göre müdahale edilen, bugüne göre yeniden oluşturulan bir alan değildir / olmamalıdır.” (Doğan, 2007: 30).

2.3.2. İkinci Bölüm: Sözlük Okuyucusunun Notları

D. Mehmet Doğan bu bölümde, okur-yazar olmanın asgari kurallarından birisinin de kullanılan dilin kelimelerine hâkim olmakla olduğunu, bunun da ancak sözlüklerle haşır neşir olmakla mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Bu bölümde konuyla alakalı yedi yazı yer almaktadır.

Doğan, sözlüksüz aydınlarımızın, sözün ağırlığını ve anlamını önemsemeyen, habire kelime değiştiren ve böylece söylediğinin, yazdığının bağlamının kaybolmasından şikâyetçi olmayan kişilerin, sözlükle pek işi olmadığını belirtmektedir. Bilmenin, hakkıyla ifade etmenin, doğrusunu başka türlü anlaşılmayacak şekilde anlatmanın bu tarz insanlar için önemli olmadığını vurgulayan Doğan, o yüzden Türkiye’de .sözlüğün 1930’larda, kırklarda önemsenmemiş, hatta yetmişlere kadar çok umursanmadığına dikkat çekmiştir. O dönemde TDK’nın sözlüğünün varlığı ile yetinildiğini söyleyen Doğan, Cumhuriyet aydınının, Osmanlı münevverinin yüz binlerle ifade edilen kelime dağarcığına sırtını dayamasına karşılık, TDK’nın 1945’te çıkardığı, 15-16 .bin kelimelik sözlüğüyle yetindiğinin altını çizmektedir. (Doğan, 2007: 83).

Kelimelerin asıl anlamlarından çıkarılması, başka anlamlar yüklenmesiyle temel kavramlarında başkalaştığını ifade eden Doğan, “Türkiye, son on yıldır kurallı veya kuralsız "seçim"lerle karşı karşıya kalıyor. Kanunların öngördüğü seçimler, yaptığımız, yapmak zorunda olduğumuz seçimlerin çok cüz’i bir bölümü. Her tür seçimde, esas itibarıyla kavram düzeyinde bir mücadelenin sürdürüldüğünü de kolaylıkla görebiliyoruz. İşte birkaç satırlık bir panorama: Kelimeler gerçeğe düşman hâline getiriliyor. Kelimeler değiştiriliyor, değiştirilemezse anlamları çarpıtılıyor,

saptırılıyor, âdeta ırzına geçiliyor. Kavramlar alt üst ediliyor. En azından anlam karışıklığı, bulanıklığı meydana getiriliyor. Parlak sloganlar, çarpıtılmış anlamlar. Kelimeler ve kavramları sapmadan, bulanıklıktan, çarpıtmadan kurtarmadan aslî mânâlarına kavuşturmadan doğru sonuca ulaşmak hiç de kolay değil. İnsanlar papağanlaştırılıyor. Papağanlar kelime öğrenir; fakat onlarla yeni cümleler kuramaz. Düşünmek insanlara mahsustur. İnsanlar kelimeler ve kavramlarla oynanarak düşünmekten yoksun kınıyor. Bu yüzden Türkiye'de beş on yıldan beri 'Türkiye seninle gurur duyuyor' dan başka kullanışlı slogan bulunamıyor. Bu öyle müthiş bir slogan ki, mafya liderlerinden şarkıcılara, bilim adamlarından politikacılara, ahlâk timsali insanlardan yüzsüzlere kadar herkes için kullanılabilir! Türkiye'nin gurur duyduklarının listesini yapsak nasıl bir sonuçla karşılaşırız acaba? İçine düşürdüğümüz bu muhayyile kısırlığı dilin önemini bir daha hatırlatıyor bize. Dilin yerinde durması, kabullerinin sürdürülmesi çok önemli. Kavramların akıl yürütme, zihnî faaliyet ve zekânın çalışması için lüzumlu unsurlar olduğu apaçık ortada. Düşünen, edebî veya fikrî herhangi bir alanda eser veren herkes için kavramların önemi ve değeri tartışılmaz. Fakat yalnız bu alanlarda değil, gündelik hayatta da akıl yürütme, hüküm vermek durumundayız. Bu durumda da kelimeler ve kavramlardan başka malzememiz yok. Öyleyse, kavramlar bütün insanlar için çok çok önemli. Bu çerçevede, son günlerde piyasaya sürülen çok sayıda kavram var. 'Makul çoğunluk', 'çağdaş çoğunluk', 'azgın azınlık', 'sol', 'solculuk', 'merkez', 'merkez sağ', 'muhafazakârlık', 'ittifak', 'liberal-sol ittifak' vb. gibi ibareler, arayışın mücadelenin, çarpıtmanın hangi boyutlarda sürdürüldüğünün göstergeleri bir bakıma. Birileri, kendi düşüncelerini toplumun seçiminin, arayışının yerine geçirmek istiyor. Elbette bu kelimelerin, kavramların herkesçe, en azından büyük çoğunlukça bilinen karşılıkları var. Fakat ortaya atılış tarzları ve kullanım yerleri itibarıyla bu kelime ve kavramların bilinen karşılıklarıyla uyumlarını kaybettikleri de ortada. Seçimlerimizin doğru yapılması için, kelimelerin ve kavramların ya yerinde durması ya da en azından, yeni tariflerinin herkesçe bilinmesi gerekli. Kısa bir seçim döneminde, dar bir aralıkta buna vakit var mı? Yok elbette ve işte bütün mesele de bu noktada düğümleniyor!" (Doğan, 2007:138-139).

2.3.3. Üçüncü Bölüm: Türkçe Günümüzde Ne Durumda?

D. Mehmet Doğan bu bölümde Türkçenin günümüzde içinde bulunduğu durum hakkında açıklayıcı cevaplar vermektedir. Bu bölümde konuyla alakalı iki yazı ve Doğan'la Türk Dili üzerine farklı zamanlarda yapılan, çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanan beş röportaj yer almaktadır.

Türkçenin XX. Yüzyılı bazı kazançlara rağmen, ciddi kayıplarla kapattığının altını çizen Doğan, 15 asırlık yazılı geçmişi bilinen, dünyanın çok geniş bir coğrafyasında konuşulan, yazılan, devlet ve yönetim dili olarak yüzyıllardır kullanılan, büyük edebî anıt eserlere sahip olan işlenmiş bir dilin; çok sayıda dehaçapında şair ve yazar yetiştiren dilimizin, XX. Yüzyılda daha da 'arıtılmak', 'geliştirilmek' ve 'yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılmak' iddiasıyla tahrip edilip, fakirliğe mahkûm edildiğini, güçsüz düşürüldüğünü vurgulamaktadır. Neredeyse bütün XX. Yüzyılı kapsayan 'Türkçeyi kurtarma harekâtının', dilimizi zayıf düşürüp, perişan ettiğini belirten Doğan, bu harekâtı devlet imkânlarıyla yürüten, 'Türkçeyi kurtarmak' iddiasındaki kesimlerin sözcülerinin şimdi Türkçenin zayıflığını, kifayetsizliğini öne sürerek, yabancı dillere kucak açmanın meşruiyetini sağlamaya ve makullüğünü kitlelere kabul ettirmeye çalıştıklarını söylemektedir. (Doğan, 2007:143).

YÖK'ün ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın Türkçeye zarar verdiğini vurgulayan Doğan, "Bir taraftan yüksek öğrenim mekanizmasının idarî olarak başında bulunan zat, 'Türkçeyle ilim olmaz!' diyerek bilhassa İngilizce tedrisatın yaygınlaştırılmasına zemin hazırlarken, vakıflar tarafından yürütülen özel yüksek öğrenimin tamamen İngilizce (az miktarda Fransızca ve Almanca) yapılmasını neredeyse mecburi hâle getiriyor. Diğer taraftan 2000'li yılların başında Millî Eğitimin tepesinde bulunan ve aidiyet unsurlarımıza düşmanlığı zahir olan şahıs, ortaöğretimde Türkçeyi ve Türk edebiyatını önemsizleştirerek ve değersizleştirerek yabancı dilli tedrisata yolları açıyordu. Kusur kimde? Binlerce yıllık Türkçe, anamızın ak sütü, Dedem Korkutların, Kaşgarlı Mahmudların, Yusuf Has Haciblerin, Yunus Emrelerin, Nesimîlerin, Bâkîlerin, Fuzûlîlerin, Karacaoğlanların, Âşık Ömerlerin, Nâbîlerin, Gâliblerin, Nâmık Kemallerin, Mehmet Âkiflerin, Yahya Kemallerin, Necip

Fazılların, Peyami Safaların, Ahmet Hamdi Tanpınarların, Tarık Buğraların... Şaheserlerini meydana getirdikleri dilimiz neden kusurlu olsun? Kusuru dilimizde değil, sistemimizde, siyasetimizde aramalıyız. Bilhassa eğitim öğretim sistemimizi bu bakımdan ciddi olarak hesaba çekmeliyiz. Bir ülkenin kültüründe, millet hayatında değişmeyen, değişmemesi gereken şeyler vardır. Dilimizi değiştiremeyiz, yani dilimizi bırakıp başka bir dili benimseyemeyiz. Fakat eğitim öğretim sistemimizi her zaman değiştirebiliriz. Çünkü eğitim ve öğretim bir vasıta, araçtır. Neyin aracı? Benim bir taraftan kültürümü, dilimi, benliğimi ve diğer taraftan bilimi, modern dünyayı anlamam ve kavramam için araçtır. Türkiye on yıllardır yanlış araçla yanlış sonuçlara yönlendiriliyor. Türkçe yarım yüzyılda ilim dili, edebiyat dili ve iletişim dili olarak çok büyük sıkıntılara uğradı. Erozyon korkunç boyutlara ulaştı. Şimdi ilk ve orta tedrisatta bile zorlanıyoruz. Bunların müsebbibi dilimiz değil, dilimizin öğretilmemesi için mekanizmalar icat eden ve bu mekanizmaları devlet gücünü kullanarak çalıştıran, çocuklarımızı mankurtlaştırmayı hedefleyen eğitim öğretim sistemidir. Türkiye Türkçenin, kültürümüzün gelişmesini engelleyen, hatta zayıflamasına, fakirleşmesine yol açan eğitim öğretim sistemini değiştirmelidir; hatta iptal etmelidir! İyi Türkçe öğretmeyen ilköğretim, Türkçeyi unutturan ortaöğretimden sonra, elbette yüksek öğretimde ‘Türkçeyle bilim yapılmaz’ safsatasına kapı aralanacaktır.” (Doğan, 2007:144-145).

Herkesin anlayacağı dil ifadesinin bir safsatadan ibaret olduğuna dikkat çeken Doğan, bazı kelimeleri terk edersek herkesin anlayacağı bir dilimiz olur ifadesinin yanlış olduğunu, bilgi derinleştikçe kaçınılmaz olarak dilin de farklılaşacağını vurgulamaktadır. Bu duruma örnek olarak Yunus Emre ve Fuzuli’yi veren Doğan, “Meselâ büyük çoğunluk Yunus Emre’yi anladığını sanıyor. Fuzûlî’yi ise anlamadığını söylüyor. Bence büyük çoğunluk Fuzûlî’yi anlamadığı kadar Yunus’u da anlayamıyor. Yunus’un sadelikle ifade ettiklerinin arka plânını bilmeden şiirlerini doğru dürüst anlamamız mümkün olmaz. Sırf kelime haznesinde bulunan Arapça, Farsça menşeli saydığımız kelimeler yüzünden anlaşılabilirlik, anlaşılabilirlik tasnifi yapmak kadar yanıltıcı bir şey olamaz. Dil tektir; ama her zaman alt ve üst diller vardır. Diyelim ki XVIII. Yüzyılın Osmanlıca yazan bazı yazarlarını anlamak zorsa, bugünün arı dille yazan bazı yazarlarını anlamak ondan daha zordur. Çünkü Osmanlı

edibi kelimelerini belirli sözlüklerden seçiyordu. ‘Arı dilci’ ise kendi kelimesini kendi uyduruyor. Onun sözlüğü karnında! Bunu da bizim bilmemiz mümkün değil!” (Doğan, 2007:147-148).

Devlet Sözlük Yazar mı? isimli eserinde D. Mehmet Doğan, ideolojik ve siyasi görüşlere göre dilin yönlendirilmesini, dile şekil verme çabasını eleştirmektedir. Dilin yüzlerce yıllık bir birikimin toplamı olduğuna dikkat çeken Doğan, yöneticilerin dil üzerinde yapmaya çalıştıkları değişimlerin dili erozyona uğratmaktan öteye gidemeyeceğini vurgulamaktadır. Bu eser, Türk Dil Kurumu üzerinden dilimize nasıl şekil verilmeye çalışıldığını, kurum tarafından çeşitli yıllarda baskıları yapılan sözlükler arasında günün ideolojik görüşüne göre ne gibi farklılıklar olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Ayrıca Doğan’ın kitapta yer alan yazılarının daha önce çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanması, dilimiz üzerine önemli bilgilerin sadece kitaplar üzerinden değil, insanların günlük olarak ulaşabildikleri gazeteler aracılığı ile de ulaştırması önemlidir. Bu durum Doğan’ın yazarlığının yanı sıra aynı zamanda iyi bir gazeteci olduğunun da göstergesidir.

2.4. Dil Kültür Yabancılaşma

Dil Kültür Yabancılaşma, D. Mehmet Doğan tarafından 1984 yılında kaleme alınmıştır. Kitapta yer alan yazıların bir kısmı daha önce gazete ve dergilerde yayınlanmıştır. Kitabın zaman içerisinde yapılan yeni baskılarında bölüm ve yazılara eklemeler yapıldığı belirtilmektedir. Çalışma kapsamında kitabın 2016 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 6. baskısı incelenmiştir. Kitap 204 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, yazarın kaleme aldığı Sunuş kısmının ardından gelen beş ana bölümden oluşmaktadır. Kitap, Tekmile başlığıyla son buluyor. Tamamlama anlamına gelen Tekmile kısmında kitapta ismi geçen kişi ve kavramlarla ilgili ek bilgiler verilmektedir. Kitabın yeni baskısında Tekmile’ye ek başlığında *Sabah* gazetesinden Savaş Ay’ın 2003 yılında yaptığı “Çocuklar Seks Tuzağında” başlıklı haberine yer verilmiştir.

D. Mehmet Doğan, ülkemizde yaşanan yabancılaşmanın, insanları derin bir kargaşanın içerisine ittiğini, iyi güzel, doğru vb. kavramlar konusunda görüşlerin ya çarpıtılmış, ya da yok edildiğini belirtmektedir (Doğan, 2016: 8). “Günümüzde halk, hatta aydınlar, sanat adına en basit ve yoz örneklerle rağbet ediyorsa; en kötü mimari örnekleri, hem de devlet eliyle yarışmalar açılarak mimari mirasımızın şaheserlerinin bulunduğu İstanbul gibi tarihi şehirlerimizde ortaya konuluyor ve bundan büyük çoğunluk rahatsız olmuyorsa; en “muhafazakâr” yaftalarla kendilerini takdim edenleri, neyi muhafaza ettiklerini veya etmek istediklerini bir türlü doğru dürüst bilemiyorlar ve en “devrimci” geçinenleri kültür planında bu kadar “devrim” ve yıkımtıdan sonra neyi “devirecekleri” ve yerine ne koyacakları konusunda hâlâ açıklama getiremiyorlarsa, ülkemizde farklılaşmış sağlıklı değerlendirmelerden bahsetmek ne kadar doğru ve anlamlı olabilir.” (Doğan, 2016: 8).

2.4.1. Birinci Bölüm: Yaşadığımız Yabancılaşma

Bu bölümde, D.Mehmet Doğan’ın kaleme aldığı 11 yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan ortaya konulacak örnekler ile bölümü oluşturan genel çerçeve çizilmeye çalışılacaktır. “Temel Değerler ve Buhranlar”, başlıklı yazısında yaşanan bunalımın sadece gençlik, diğer insanlar üzerinden değil toplumun geneli üzerinden bir değerlendirme yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Gençlerin yaşadığı buhranın temelinde sorunlarına çözüm önerileri getirilmemesi nedeniyle daha da büyüdüğü, bunun sonucunda da sorunların çözümünün güçleştiği ya da geciktiği belirtilmiştir.

Buhranın gündelik hayatta en basit insan ilişkilerinde bile yaşandığına dikkat çeken Doğan, kitle haberleşme araçları, Türk Dil Kurumu gibi kuruluşlar üzerinden yaşanan buhranın kurumsallaştırıldığını belirtmektedir. “İman kelimesi Dil Kurumu sözlüğünde “inan”, veya “inanç”la karşılanmak isteniyor. Evet, inan veya inanç her şeyle ilgili olabilir. Mesela, her insanın, her konuda inan veya inançları vardır. İnsanlar birbirlerine veya bir çok şeye inanabilirler, inançlı olabilirler. Ama Allah’ın emrettiğinden başkasına iman edemezler!” (Doğan, 2016: 15).

Yazar, “Son Gümrük Engelleri”, başlıklı yazısında devletlerin uyguladığı gümrük politikalarının yanında insanların da kendi zihinlerinde oluşturduğu bir gümrük politikasının olduğunu ifade etmektedir. İdeolojik ve psikolojik olarak

nitelenen bu gümrük duvarlarının insanların inanç yapısı, değer yargılarıyla şekillendiği belirtilmektedir. Doğan, ülkemizde kürtajın serbest bırakılmasını da bu bağlamda değerlendirmektedir (Doğan, 2016: 19). “Kapitalist Zihniyet ve Kürtaj” başlıklı yazıda kürtaj meselesi daha da detaylandırılmaktadır. İnsanı bir ticari meta olarak gören kapitalizmin, kadını modern bir sermaye haline dönüştürdüğünü ifade eden Doğan, özellikle medya ve reklam sektöründe kadın vücudunun satışa çıkarıldığını belirtmektedir. Kürtajın yasalaşmasını ise, kapitalizm açısından büyük bir başarı olarak değerlendirmektedir. “Kürtajın kanunileşmesi ile kadın ticari meta olarak hareket sahası genişleyecek ve böylece çeşitli seviyelerde kadın ticareti yapanlar büyük merhale katetmiş olacaklardır. “Modern” kapitalizm ülkemizde de bu sahadaki bazı ayak bağlarından kurtulmuş olacaktır.” (Doğan, 2016: 21).

“Toplumun Temeli” başlıklı yazısında Doğan, kullanılan dilin toplumun en önemli değeri olduğunu, kitle haberleşme araçları üzerinden hem dilin, hem de toplumun yıpratıldığına dikkat çekmektedir. “Kitle haberleşme vasıtaları “ibret için yayın” ve “iyilikleri gösterme, kötülüklerden sakındırma” yönünde muhtevaya sahip kılınmadıkça, anormal ve ahlak dışı olayların artması kaçınılmazdır. Bu konuda yalnızca kitle haberleşme vasıtalarını ve onu yönetenleri suçlamak gerçeği tam yansıtan bir tutum sayılmaz. İnsanların eşref-i mahlûkat olarak korunması öncelikle devlete ait bir vazifedir. Çelişkinin ucu bu noktadadır (Doğan, 2016: 23). Halâs başlıklı yazısında kanunları değerlendirdiği kısım da yazar toplumun belli bir inanç ve değerler etrafında temelinin sağlam olması durumunda yazılı kanunlara ihtiyaç duyulmayacağını, bu temelin sarsıldığında ise yapılacak her türlü yasal düzenlemeyle bir sonuca varılamayacağına dikkat çekmektedir. “Kanunları iyi uyguladığı ve kendisi de uyduğu için “Kanunî” diye anılan Osmanlı Sultanı aslında hiç kanun yapmamıştı. Çünkü kanunu kendisinin yapamayacağını ve kanunun yapılıp-bozulan bir şey olamayacağını biliyordu (Doğan, 2016: 28).

“Gerçek Korkusu” başlıklı yazısında yazar, insanların işlerine gelmeyen gerçekleri, üzerini kapatarak, yok sayarak zararsız hale getirmeye çalıştıklarını, özellikle cumhuriyetin kurucu kadrosunun halka rağmen yaptıkları devrimlerle halkı görmezden gelip, kendi gerçeklerini dayatmaya çalıştıklarını belirtmektedir. “Merhum Mehmet Akif’in şiir külliyyatı *Safahat* 1940’lardan beri defalarca basıldı.

10. baskıya gelindiğinde kitabın yayıncıları *Safahat* metnini gözden geçirtmek gereğini duydular. Kitabı inceleyen Ertuğrul Düzdağ, *Safahat*'ın Latin Harfli baskılarında birçok mısraların değiştirildiğini, bazı mısraların tamamen çıkarıldığını tespit etti. Bu tahrifat sadece şiirlerde yapılmamıştı. Merhum Akif Bey'in Kur'ân-ı Kerim tefsirleri ve vaazlarını toplayıp yayınlayan damadı Ömer Rıza Doğrul, metinde yer alan bütün İngiliz aleyhtarı pasajları, ve antiemperyalist muhtevalı cümleleri ya çıkarmış ya da yumuşatmıştı. Böylece kitap düşmanla ilgili gerçeklerden arıtılmış oluyordu.” (Doğan, 2016: 31).

“Fatih Heykeli” başlıklı yazısında D. Mehmet Doğan, İstanbul'un fethinin 534. yıl dönümünde dikilen anıt heykeli eleştirmiş, heykel anlayışının İslam inancında yerinin olmadığını, zaten öyle bir şey olsaydı Osmanlı'nın son döneminde bizzat Fatih'in torunlarının ecdatlarının heykelini dikebileceklerini belirtmektedir. 1980 darbesinin ardından yaşanan heykel furçasına da tepki gösteren yazar, “1980 yılından sonra 5-6 yıl içerisinde milyarlarca lira sarf edilerek dokuz bin beş yüz civarında Atatürk heykel ve anıtı yapılmıştır. Dünyanın hiçbir yerinde (belki Rusya hariç) bu kadar kısa zamanda bu kadar çok heykel yapılmamıştır.”(Doğan, 2016: 34).

2.4.2. İkinci Bölüm: Kendi Kültürüne Turist

Bu bölümde Doğan'ın kaleme aldığı 11 yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan ortaya konulacak örnekler ile bölümü oluşturan genel çerçeve çizilmeye çalışılacaktır. Yazar ülkemizde 80'li yıllarla birlikte gelişmeye başlayan turizm ile ilgili gerekli düzenlemelerin yapılmamasından dolayı hem turizmin istenilen seviyeye gelemediğini, hem de ahlak ve kültürel mirasımızı tahrip ettiğini belirtmektedir.

“Turizm Neyi Kurtarıyor” başlıklı yazısında bu konuya şöyle değinmektedir; “Bunca yıllık turizm politikalarına rağmen, ülkemizde turizmle ilgili beklentiler hâlâ berraklaşmamıştır. Önce iktisadi katkı/döviz girdisi. Ama turizm yoluyla kültürel mirasımızın korunması, her halde Türkiye'ye has garip bir zihniyetin sonucu olmalı. Turizm turiste göre değil; kendimiz ve kendimize göre olmak her şeyin başı. Hatta turizm politikalarının bile. Biz kendi tarihi mirasımızı korumayı yaygın bir zihniyet haline getirsek; bunun turistik sonuçları da kendiliğinden olacaktır (Doğan, 2016:

44). Doğan, "Turistik Barbarlık" başlıklı yazısında turizmin olumsuz yanlarına dikkat çekip, turizm yüzünden insanların kimlik kaybı yaşadıklarını, içki, zina ve diğer ahlak dışılıklara yöneldiklerini, şahsiyetinden fire veren azımsanmayacak bir kitlenin oluştuğunu belirtmiştir(Doğan, 2016: 52).

"Müzeler ve İnsanlar" başlıklı yazısında Doğan, müze çalışanlarının eserler konusunda yeterince bilgi sahibi olmamalarını eleştirip, ziyaretçilerin sorularına cevap vermenin müze çalışanları için bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir. Doğan, " Halkına, tarihine, kültür birikimine düşman edilmiş bir toplumun müzecileri, rehberleri nasıl onları en iyi şekilde sunabilir, bir anlatımda tarihin sayfalarını hızla karıştırmanızı sağlayabilirdi? Düşmanın sarayında onun tarihini ve o tarihin ürünü olan sanat-estetik unsurları ziyaretçilere anlatan birisi nasıl bir sunuş yapabilir? Bunu görmek isteyen müzelerimizi gezebilir. Mesela son gezdiğim Dolmabahçe Sarayı'nın Türkçe rehberleri en azından bir taşralının, bir köylünün şehir hayatı karşısındaki komplekslerine sahiptiler. Halkına, geçmişine düşman olanın kendisiyle ve yaşadığı zamanla da dost olamayacağını bu müzede bir daha gördüm!"(Doğan, 2016: 66).

2.4.3. Üçüncü Bölüm: Dil ve Kültür

Bu bölümde, D. Mehmet Doğan'ın kaleme aldığı 22 yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan ortaya konulacak örnekler ile bölümü oluşturan genel çerçeve çizilmeye çalışılacaktır. "Kelimeler" başlıklı yazısında yazar, her şeyde olduğu gibi konuşurken de kelimeleri israf etmememiz gerektiğini belirtir. "Mohaç Meydan Muhaberesi"ni "azimli cenk oldu" gibi bir ibare ile anlatıveren tarihçi bugünün zihniyeti ile en azından şaşırtıcı "tip" (Doğan, 2016: 72). "Dilin Kemiği" başlıklı yazı da ise Doğan, dilin kemiği yoktur sözüne başka bir açıdan yaklaşarak, aslında dilin kemiğinin olduğunu, onu kötülüklerden uzak tutmak anlamında dilin kemiğinin terbiye, namus, ahlak ve vicdan olduğunu belirtmiştir.

"Dili Bulmak" isimli yazısında D. Mehmet Doğan, Harf İnkılabının ardından dilimizde yapılmaya çalışılan değişiklikleri eleştirmektedir. "Dil devriminin yürütücüleri ve savunucular, "yazı gibi dil de bizim doğu (yani İslam) medeniyeti dairesinden çıkıp, batı medeniyeti dairesine girmemize engel teşkil ediyor. O yüzden değişmelidir." fikrine sahip olmuşlardır."(Doğan, 2016: 92). Dilde yapılacak birkaç

kelime değişiminin bile dili etkileyeceğini ifaden eden Doğan, bütün eski kelimelerin atılmasını savunan Nurullah Ataç'ı eleştirmiştir. “Mesela “kelime” kelimesi. “Kelime”nin manalarından biri de “Allah’ın sözü, kelim”dir. Ayrıca “kelime”, kelimetullahı, kelime-i tevhidi (yani, Lâilâhe illallah Muhammeden Resullullah’ı) hatırlatmaktadır. Ataç, bu manâ bağından rahatsızlığındandır ki “kelime” yerine “tilcik” demeyi tercih etmiştir. Onun takipçileri de şimdi “sözcük” demektedirler. “Sözcük” ün “kelime”nin uyandırdığı çağrışımları uyandırması mümkün mü?” (Doğan, 2016: 93).

“Müdahaleciliğin Karakteri” başlıklı yazısında Doğan, özellikle 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren liberalizm kavramını ve o dönemdeki yönetimin kendisini liberal olarak lanse etmesine rağmen toplumsal yaşamda devletin baskısının devam ettiğini belirtmektedir. “Türkiye’de sosyal hayata, ilim ve sanat hayatına ve hatta dine müdahale konularında bir gelişme gözlenmiyor. Mesela ülkemizde hâlâ kadınların başlarını örtmesi bazıları nezdinde suç teşkil ediyor. Bazı “dokunulmaz” konularda, tarihin belli dönemleri ve kişileri hakkında serbestçe yazıp çizmek mümkün olamıyor. Devlet radyo ve televizyonunda, dinle ilgili programlarda mesela “faiz” konusu es geçiliyor. İlgili ayetler geldiğinde atlanıyor. Hatta Veda Hutbesi okunurken bile faizle ilgili bölümler hazf ediliyor.” (Doğan, 2016: 104). Sosyal ve kültürel hayatta herkesin görüşüne göre kelimeleri kullandığına dikkat çeken Doğan, devletin doğrudan ve dolaylı bir şekilde kullanılacak kelimelere bile karıştığını belirtmektedir. “Şu gerçek şaşırtıcı: Hiçbir Osmanlı padişahı, tebasından hiçbir kimseye, şu veya bu kelimeyi kullanmasını veya kullanmamasını emretmemiştir. Ama Türkiye, Osmanlı padişahlarının –ki mutlak iktidar sahibi olarak bilinirler-yapmadığı, yapmayı aklının köşesinden bile geçirmediğini yapan cumhurbaşkanları bile gördü.” (Doğan, 2016: 106).

“Sahte Dil Bayramı” başlıklı yazısında Doğan, Karamanoğlu Mehmed Beyin 1277 yılında Türkçe’yi devlet dili ilan etmesinin altındaki gerçek nedenlere dikkat çekmiştir. İlkokuldan beri bize resmi ideoloji tarafından bu şekilde öğretilen olayın arka planı oldukça ilginç; “Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı düşmanlığından ötürü Osmanlı öncesine giden bir dil bayramı icad edilmek istenmiş, bunun için de buluna buluna Karamanoğlu’nun “Cimri vakası bulunmuş. İşin aslı şu: Karamanoğlu

Mehmed Bey, Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküş döneminde taht kavgalarına bulaşır. Tarihlerimizde Cimri denilen, muhtemelen sahte bir şehzade olan Siyavuş'u destekler. Onu getirir Konya tahtına oturtur. Kendisi de baş vezirdir. Konya o zaman Selçuklu Devleti'nin başkenti olmakla çok sayıda Farsça bilen bürokratla doludur. Çünkü Selçuklu'nun resmi dili Farsça'dır. Memed Bey ve adamları ise, Türkçe'den başka bir dil bilmemektedir. Farsça konuşan yönetici sınıfın aleyhinde dolap çevirmesinden korkmaktadır. Bu yüzden Türkçe'den başka bir dilin konuşulmasını yasaklar. Böyle bir yasaklama nasıl oluyor da bir "devlet dili ilan etmek" oluyor bunu anlayabilmiş değiliz! Bu yasaklama da bir ay kadar sürebilir. Çünkü Cimri'nin Konya tahtında kalış süresi bu kadardır!(Doğan, 2016: 119). Doğan, Türkçe'nin Anadolu'da ilk kez Osmanlı Devleti zamanında devlet dili olduğunu, bu nedenle de Dil Bayramının başlangıç tarihinin Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi olarak değiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

2.4.4. Dördüncü Bölüm: Dil ve Eser

Bu bölümde D. Mehmet Doğan'ın kaleme aldığı sekiz yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan ortaya konulacak örnekler ile bölümü oluşturan genel çerçeve çizilmeye çalışılacaktır. Yazar bu bölümde ağırlıklı olarak dil ve şiir arasındaki ilişki üzerinde durmuştur. Dil devriminin ardından kelime haznemizde yaşanan çoraklaşmanın eserleri cılızlaştırmaya başladığını belirten Doğan, kaybedilen kelimelerle dilin ahenginin de bozulduğunu ifade etmiştir. "Doğru Söyleyen Şiir" başlıklı yazısında Doğan, eleştirel bir bakış açısıyla yazılan bir şiirin sayfalar dolu bir yazıyla anlatılmak isteneni, birkaç mısra ile anlatabildiğini Celâl Sılay şu dizleriyle göstermiştir. "Yeni tanıdığımız bir kadını kucağımıza alabilmek/Adetin dansa mubah gördüğü şekil" (Doğan, 2016: 129).

"Şiirin Gücü" isimli yazısında Doğan, şiirle içli dışlı olmanın okur yazarlıkla ilgili olmadığını şair Akif İnan'ın Urfa'da Fuzûli Divanını ezbere bilen ümmiler tanıdığını söylemesinden de çıkarılabileceğini belirtmiştir. Yine aynı yazısında İstanbul'da ismi çok bilinmeyen bir şairin Urfa'da nasıl meşhur olduğunu kısaca şöyle anlatmaktadır; Yaşar Nezihe Bükülmez Hanım 1888'de İstanbul'da doğmuş yine aynı şehirde 1979 yılında vefat etmiştir. Yaşar Nezihe Hanım iyi bir şair

olmasına rağmen İstanbul'da pek tanınmamış, ilgi gösterilmemiştir. 1930'larda İstanbul'da askerlik yapan bir gazelhan onun 1924 yılında yayımlanan *Feryatlarım* isimli kitabını bir gazelhan gözüyle çok beğenir. Şiirleri sıra gecelerinde okuduğunda çok ilgi çeker. Günümüzde bile şiirleri gazel şeklinde meşk meclislerinde söylenmeye devam ettiği ifade edilmiştir (Doğan, 2016: 131).

“Mustafa Kutlu ve Büyük Zenginliğin Şafağı” başlıklı yazısında Doğan, yazar Mustafa Kutlu'nun *Yoksulluk İçimizde* kitabı üzerinden bir Mustafa Kutlu portresi çizmiştir. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinin dili, inceliği ve kadim kültürümüzden aldığı değerlerden bahsetmiştir. “Mustafa Kutlu, Yoksulluk İçimizde de hikâyenin bittiği, çok başka şeylerin ve önceliklerin mesela “söz”ün değer kazandığı bir yerde duruyor. İşin başka dikkate değer tarafı, Batı tarzı hikâyenin bittiği yerde bizim klasik kıssa, mesel, geleneğinin şafağının sökmesi. Yazar bu kitabında durumun farkına varıp biraz telaş, biraz heyecan ve biraz da hayretle üzerine doğan şafağı seyrediyor gibidir. Onu cesaretlendiren ve kitabına yer yer kıssalar, öğütler, ahlak dersleri serpiştirme cüreti veren bir durum olmalı.” (Doğan, 2016: 145).

Mustafa Kutlu'nun *Ya Tahammül Ya Sefer* kitabında ise, gençliklerinde bir ideal uğrunda birleşen, bir dernek etrafında toplanan insanların ilerleyen yıllarda uğradıkları yol ayrımı anlatılmaktadır. Doğan, kitabı şu şekilde özetlemiştir; “İdeallerimizin hayatla ilk gerçek teması, talebelerin okullarını bitirip ekmek parası kazanmak için daha önce hiç de düz bakmadığı kapıları aşındırmasıyla başlar. Sonra evlilik, çoluk çocuk. Sonra çevre şartlarının kuşatması, şeflik, müdürlük daha iyi dereceler. Önce ufak tavizler, hayata yenilmenin ilk ve küçük ve masum önsözleri. Taviz kapılarının aralanışı ve ardına kadar açılışı...” (Doğan, 2016: 148).

2.4.5. Beşinci Bölüm: Hayat ve Eser

Bu bölümde D. Mehmet Doğan'ın kaleme aldığı 8 yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan ortaya konulacak örnekler ile bölümü oluşturan genel çerçeve çizilmeye çalışılacaktır. Doğan, Nureddin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek, Yahya Kemal, Erol Güngör, Kemal Tahir, Cahit Zarifoğlu ve Osman Yüksel Serdengeçti ile ilgili yazılar kaleme almıştır. Bu değerli yazarların hayatları, düşünce dünyaları ve eserleri hakkında kısa bilgiler vermiştir.

Nureddin Topçu'nun kararlı duruşundan hiçbir zaman taviz vermediğini ifade eden Doğan, Topçu'nun dönemin iktidarının istediği yönde vereceği birkaç taviz ile dünyalık anlamda önemli başarılar elde edebilecekken, dönemin şartlarında üniversitelerde ciddi hoca açığı bulunmasına rağmen Topçu'nun doçent unvanına rağmen lise öğretmenliği yaptığına dikkat çeker (Doğan, 2016: 157).

“Nureddin Topçu hayatı boyunca kalabalıklara dayanarak, haklı görünmek, tavizkâr hareketlerle başarı kazanmak gibi yollardan şiddetle kaçındığı için, yaygın bir şöhrete sahip olamadı. “Muvaffakiyetin değil, hareketin sırrını aradığını”, “hayata uymak değil, hayatımızı hakka uydurmak” gerektiğini ifade ederdi. Yine kendi deyişiyle “Gösterişsiz ve nümayişsiz” yaşadı.” (Doğan, 2016: 155).

Necip Fazıl'ın şairlik yönü, üstatlığı herkesin bildiği bir gerçektir. Doğan, “Affedilmeyen” yazısından. Fazıl'ın şairlik ve yazarlık yönünün yanı sıra vefat ederken devrin adaletine borçlu gittiğini ifade etmektedir. Necip Fazıl'ın, 70'li yıllarda *Vahidüddin* isimli kitabına dava açılmıştır. 80'e yaklaşan yaşına rağmen Cumhurbaşkanı tarafından affedilmediği için cezasını daha çekmeden vefat edince son borcunu ödemediğini belirtir (Doğan, 2016: 160). “1983, Necip Fazıl cezaya çarptırılmış infazı sıhî sebeplerle geciken hükümlü olarak son günlerini yaşamaktadır. Gözleri neredeyse hiç görememektedir. Hareketleri iyice ağırlaşmıştır. Bu durumdaki yaşlı birinin affedilmesinden daha tabî bir şey olamazdı. Ancak bu hükümlü son günlerine kadar zekâsından hiçbir şey kaybetmemiştir. Düşünüyordu, yazıyordu. Zihni faaliyeti durmamıştı. Ve onun asıl mahkûmiyet sebebi de bunlardı. Ve bunlar hâlâ diriymiş. Vücudu değil “kafası” affedilmedi (Doğan, 2016: 166).

D. Mehmet Doğan, Osman Yüksel'in düşünce dünyasının yanında nüktedan kişiliğine de vurgu yapmıştır. İki anekdot Yüksel'in nasıl bir kişi olduğuna dair önemli bilgiler vermektedir; “Serdengeçti'nin silahı kalemdi. Hatta meclis koridorlarına kadar uzandı. Gördü ki o meclise kafa ve gönülle değil kravatla girmek esastır. Kravatı beline bağlayıp en öldürücü nüktelerden birini yaptı. Tarihler kaydeder ki bütün serdengeçtiler ölüme gülerek giderler. Son Serdengeçti'nin son gününe kadar nükteyi elden ve dilden bırakmaması bundan olmalı. Hassas bir yürek

daha durdu. Serdengeçti öldü: 10 Kasım 1983. Bu onun son nüktesi! Allah rahmet eylesin.” (Doğan, 2016: 179).

D. Mehmet Doğan, *Dil Kültür Yabancılaşma* isimli eserinde çeşitli kavramlar ve kişiler üzerine onlarca farklı yazı kaleme almıştır. Ağırlıklı olarak dil meselesinin üzerinde duran Doğan, özellikle cumhuriyet sonrası dönemde sistemli olarak dilimizin yozlaştırıldığını, bunun bir sonucu olarak kültürümüzün de tahrip edilip, ülkemizde bir batı hayranlığı oluşturulmaya çalışıldığına dikkat çekmiştir. Bölümler içerisinde sorunları dile getirirken çeşitli çözüm önerileri de sunmuştur. Çalışma kapsamında eserin genel çerçevesi ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.5. Kelimelerin Seyir Defteri

Kelimelerin Seyir Defteri, D. Mehmet Doğan tarafından 2015 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın 2015 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap 200 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Sunuş başlığının ardından gelen Giriş kısmının akabinde iki bölümden oluşmaktadır. Kitapta yer alan yazılar daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış içeriklerden oluşmaktadır. Doğan, “Bu kitapta kültür tarihimiz içindeki seyrini takip ettiğimiz bazı kelimelerin dil devrimi sırasında maruz bırakıldığı muamele üzerinde de durulmaktadır. Bu ülkede yazı işiyle, edebiyatla, ilimle uğraştığı halde Harf İnkılâbı hiç yapılmamış, dil devrimi yokmuş gibi davranmak, dil devrimine teslim olmak, kabul edilebilir değildir. Elinizdeki kitapta yer alın yazıların bir bölümü, kelimelerin maceraları ile ilgili *Derin Tarih* dergisinde yayınlanan yazılardan oluşuyor. Bir bölümü ise, dil siyaseti ve sözlükler üzerine yazdığımız ve bazı gazetelerde yayınlanan yazılardan seçilmiştir.” (Doğan, 2015: 7).

Türkçenin XX. Yüzyıldan XXI. Yüzyıla devreden meseleleri üzerinde çok fazla düşünen olmadığına dikkat çeken Doğan, Türkçe üzerindeki ideolojik prangaların kırılmadığını, resmî ideolojinin tariflere kadar uzanan müdahalesine karşı durulamadığını belirtir. Binlerce yıllık zengin dil varlığımıza sahip çıkılmadığından yakınan Doğan, medeniyetimizin kelimelerinden menşe şahadetnamesi sorulduğunu ifade etmektedir. Doğan, “Dile müdahale, günlük dili

büyük ölçüde etkilemedi. Bazı kelimeler değişti, kullanılan kelime sayısı azaldı. Asıl ilim ve edebiyat dili zarar gördü. Birçok alanda terimler Latince kökenli dillerden alınmaya başlandı. İلمي ifadenin netliği kayboldu, nesir akıcılığını yitirdi, şiir ise âhengini...” (Doğan, 2015: 8).

2.5.1. Birinci Bölüm: Kelimelerin Seyir Defteri

Bu bölümde, D. Mehmet Doğan’ın daha önce kaleme alıp çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanan yazıları yer almaktadır. Birinci bölümde kelimelerin maceraları, dil siyaseti ve sözlükler üzerine yazılan 21 yazıya yer verilmiştir.

Osmanlı’nın dil zenginliğinin, cumhuriyetin ilk döneminde adeta budandığına dikkat çeken Doğan, üç-dört anlama gelen kelimelerin dilde sadeleşme sebebiyle yok sayılıp, bu kelimelerin zenginliğini tam anlamıyla karşılamayan yeni kelimeler türetildiğini belirtmiştir. Doğan, o dönemde hazırlanan Osmanlı-Türkçe kılavuzu eleştirmektedir. “80 yıl önce bugünlerde, küçük, şimdinin cep telefonları ebadında, iki kitapçık yayımlandı: Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu ve Türkçeden Osmanlıcaya Karşılıklar Kılavuzu. Dil devrimcilerinin okur-yazarlara ‘önerdikleri’ desek yalan olur, ‘dayattıkları’ ‘kılavuz’lar bunlardı. ‘İşte Türkçe bundan ibarettir. Bunlara bakarak yazacaksınız!’ Bu kılavuzların sözcüklüğü ne kadardı peki? Yaklaşık 8 bin kelime... Türkçe böylece fiilî olarak ilk defa 8 bin kelimelik bir dil olarak tahdit edildi: Yıl 1935! Türkçe Sözlük yayınlanıncaya, yani 1945’e kadar... Orada sınırlar yaklaşık iki katına çıkarılmıştı: 15 bin! Zihnimize konulan bu prangayı kırmaya ‘Osmanlıcaya dönüş’ diyorlar!” (Doğan, 2015: 27).

Dilde sadeleşme çabası ile tek bir anlama indirgenen kelimelere örnek olarak Doğan’ın verdiği kelimelerden birisi de “şen” kelimesi. Doğan, “Şen olasın Halep” şehri türküündeki şen kelimesinin anlamıyla bugünkü Halep’in arasında ilginç bir bağlantı kurar. Şen kelimesinin günümüzde Türk Dil Kurumu Sözlüğünde sadece “neşeli olmak” anlamında yer aldığını ifade eden Doğan, halbuki kelimenin birden fazla anlama geldiğini belirtmektedir. Doğan, “ ‘Şenlenmek’ bugünkü gibi sırf neş’elenmek değil, ‘insanlar oturur ve mamur hâle gelmek, bayındır olmak’ demek. Mimar kelimesi Arapçadır; Farsça karşılığı âbâdan künend olup Türkçesi şenlendiricidir. Bu durumda ‘şen’den türemiş bütün kelimeleri gözden geçirmemiz

gerekiyor. Şenelmek ‘şenleşmek, neşeli hâle gelmek’ olduğu kadar, ‘iskân edilmek, insanlar yerleşmek’ anlamına da kullanılıyor. Şeneltmek ise ‘iskân etmek, insan yerleştirmek, mamûr etmek demek!’(Doğan, 2015: 50).

Dilimizdeki zenginliğin yabancı kelimelerle öldürüldüğünü ifade eden Doğan, dilimizde keşif, icat, ihtira gibi kelimelerle ifade edebileceğimiz bir kavramı, yabancı inovasyon kelimesi ile ifade edilmesini eleştirmektedir. Doğan, “Türkiye gibi icad fukarası bir ülkede bu kadar çok kelimeye neden ihtiyaç olsun? Yok zaten! Yok ve kafa karışıklığını önlemek için babayiğitler kolları sıvamışlar İnovasyon Fuarı açmışlar. Bakanların açılış yaptığı, Başbakan’ın uğradığı bir fuar. İcad desen ibdanın hatırı kalır! İbda desen ‘hangi ibda’ diyen çıkabilir. Buluş desen, keşif ne olacak. En iyisi gâvurcasını söyleyelim olsun bitsin!” (Doğan, 2015: 79).

Birinci bölümde yukarıda örnek olarak verdiğimiz kelimeler gibi çok sayıda kelime hakkında ilginç detaylara yer verilmiştir. Köşe yazısı tarzında rahat bir üslupla kaleme alınan yazılarda kelimelerin geçmişten günümüze anlamları konusunda önemli bilgilere ulaşmak mümkün olmaktadır.

2.5.2. İkinci Bölüm: Kamusun Namusu

Bu bölümde D. Mehmet Doğan’ın daha önce kaleme alıp çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanan yazıları yer almaktadır. İkinci bölümde kelimelerin maceraları, dil siyaseti ve sözlükler üzerine yazılan 44 yazıya yer verilmiştir.

Türkiye’nin XX. Yüzyılda diliyle çok uğraştığına dikkat çeken Doğan, XIX Yüzyılın sonunda başlayan sadeleştirmecilik hareketinin, XX. Yüzyılın başında güçlendiğini hatta arılaştırma, “tasfiyecilik” yönünün de ortaya çıktığını fakat 1928 Harf İnkılâbı ve 1930’larda uygulanmaya başlanan Dil Devrimi ile çok keskin, devlet eliyle uygulanan bir mecburî kültürel değişme programı halini aldığını belirtmektedir. Doğan, “1930’ların yazarları yukarıdan gelen baskılarla yazılarını ‘aridil’de yazmaya zorlandılar. Yöneticiler konuşmalarını arıdilde yapmaya çalıştılar. Bunun ne kadar gayri tabî, zoraki bir şey olduğunu anlamak için o zamanının ünlü yazarlarının gazete yazılarını, siyasilerin nutuklarını okumak yeterlidir! Dil devrimi bu başlangıçtan sonra bir duraklamaya uğradı fakat 1940’larda daha şiddetli şekilde

uygulanmaya başlandı. Tek parti döneminin sona ermesiyle Türkçenin tabîî yoluna girmesi beklenirdi. Fakat, tek parti kurumu olarak Türk Dil Kurumu (TDK) Dil Devrimi'ni resmî ideolojinin bir cüzü olarak savunmayı sürdürdü ve bununla ilgili de zamanın pozitivist aydın kamuoyunun ve siyasî muhalefetin desteğini alarak yoluna devam etti. Dilin devlet tarafından kesilip biçilmesi, kelimelerin anlamlarının ideolojik çerçeveler dahilinde tarif/tahrif edilmesi kabul edilebilir değildir; akılla, mantıkla ve ilimle bağdaşmaz. Türkçenin “devlet dili” olması onu her bakımdan Devlet'in tasarrufu altına sokmaz. Devletin dile ilgisinin zamanında çok yanlış ideolojik müdahalelere yol açması, bunun kelimelerin tasfiyesinden öteye geçip anlamlandırma ve tariflere kadar varması Türkiye'de ilim çevrelerinin pek üzerinde durmadığı/duramadığı bir husustur.” (Doğan, 2015: 95).

Son dönemde Osmanlıcaya artan ilgiye de değinen Doğan, Osmanlıca hakkında konuşanların bu konu vesilesiyle kültürlerini, birikimlerini hatta kişiliklerini ortaya koyduğunu belirtir. Doğan, “Aslında meselesin kökü derinlerde. Harf inkılâbını, Dil devrimini doğru kavramak gerekiyor. 20.yüzyılın ilk çeyreğinin sonunda harflerini, yazısını değiştiren köklü millet hangisi? Biz mi akıllıyız, harflerini değiştirmeden yoluna devam edenler mi? Japonya kendi yazısıyla yoluna devam ediyor; ilim ve fende, teknolojiye dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer alıyor. Çin keza. Çin'in de her bakımdan bir dünya gücü olduğu görülüyor. Harf inkılabı bir başarı hikâyesi ise, öncülük Türkiye Türklerinde mi? Harf inkılâbının Sovyet dünyasındaki Türklere daha önce uygulandığını unutmak gerekiyor. Bir toplum neden alfabesini değiştirir? Türklerin tarihine bakarsak bu sorunun cevabı kolaylıkla verilebilir: Din ve medeniyet değişimi alfabe değişimi ile paralel yürüyor. Fakat o çağlarda bunun zorlamayla, baskıyla değil tabîî bir gelişme halinde cereyan ettiği görülebilir. Nitekim, Uyurların Budist dönemde kabul ettikleri yazı, 15.yüzyıla kadar Osmanlı divanında bile kullanılıyordu. *Kutadgu Bilig*'den bugüne gelen biredebiyat geleneği var -ki Malazgirt zaferi ile aynı tarihlerde yazıldığı kabul edilir- ve bu geleneğin dokuz asra yakın dönemi şimdi “eski yazı” değimiz yazı ile kayda geçirilmiştir. Harf inkılâbı ile ilgili iddiaları ciddiye almak akıl mantık sahibi bir aydına yakışmaz. Dil devriminin nasıl milliyetçilik iddiası temelsiz ise, harf inkılâbının okur-yazarlığı artırmak için yapıldığı da esastan yoksundur.

Bir Cumhuriyet yazarı hızını alamamış, Osmanlı'nın matbaayı 300 yıl yasak ettiğini, Osmanlı döneminde okuma yazma bilenlerin yüzde bir civarında olduğunu hiçbir kaynak göstermeden iddia ediyor. İstatistiklerin mevcut olmadığını o dönemlerde okur-yazarlık oranları konusunda bazı karinelere başvurulabilir. Her cami veya mescid bir okuldur. Eğer müstakil bir okul binası yoksa, cami veya mescid bu işi görür. Bu durumda nüfusun önemli bir kısmının okur- yazar olabileceğini kavramak zor değildir. Osmanlı'dan devralınan okur-yazarlık hangi oranda olursa olsun Harf inkılâbından sonra bu sifira müncer olmuştur! Gazeteler okuyucusuzluktan kapanmış, iktidar kendi borusunu öttüren 'inkılap matbuatını' devlet bütçesinden destekleyerek ayakta tutmuştur. Her türlü yazılı muhalefet böylece ortadan kaldırılmıştır." (Doğan, 2015: 104-105).

Son yıllarda Osmanlıcanın okullarda seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmasıyla birlikte yeniden başlayan Osmanlıca bir dil mi alfabe mi tartışmalarına da değinen Doğan, Osmanlıcanın hem dil, hem de alfabe olduğunu belirtmiştir. Osmanlıların kim olduğu sorusunun cevabının da buradan çıkarılabileceğini ifade eden Doğan, "Arap veya İslâm alfabesi, Osmanlı'nın da kullandığı elifba idi. Fakat bu alfabeyi Osmanlıya münhasır sanmamak lazım. Ta Karahanlılardan beri bu elifbayı kullanıyoruz. Türklerin Müslüman olduktan sonra geçirdiği medeniyet değişimi, böyle bir alfabe ile ifade edilmiştir. Kutadgu Bilig'den bu yana sayısız eser, vesika bu harflerle kayda geçirilmiştir. Osmanlı bu anlamda tabî bir devamdır. Osmanlı'nın dili ne idi? Elbette Türkçe! Osman Bey'in konuştuğu, Fatih'in, Kanunî'nin, Sultan Reşad'ın şiir yazdığı dile "Osmanlıca" demek modern zamanların işidir. İngiliz William Redhouse, 1890'da yayımlanan Türkçe-İngilizce Sözlüğüne "Turkish and English lexicon" adını vermişti. 1950'de bu kitap esas alınarak hazırlanan sözlük ise Redhouse Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlük adını taşımaktadır! Redhouse'nin 1890'da yayınladığı sözlük 93 bin madde başı, 30 bin madde içi söz unsuru ile hâlâ en zengin sözlüğümüzdür. Bunun ne anlama geldiğini ondan 55 yıl sonra, Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'ün 15-20 bin kelimededen ibaret olduğu yeterince açıklar her halde!" (Doğan, 2015: 106).

Kelimelerin Seyir Defteri, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, dilimizin temel taşı teşkil eden kelimelerimizin, zaman içerisinde, bazen zamanın ruhuyla bazen

siyasi ve ideolojik baskılarla uğradığı değişimlere dikkat çekmiştir. Özellikle Cumhuriyetin ilk döneminde yapılan dil devriminin ardından dilimizdeki kelime zenginliğinin önemli ölçüde azaldığına dikkat çeken Doğan, bir olaya, duruma karşılık gelen dört-beş farklı kelime varken, bunun bir-ikiye indirildiğini, Arapça ve Farsçadan dilimize geçip zaman içinde dilimizin, medeniyetimizin bir parçası haline gelen kelimelerin yabancı kelime muamelesi görüp, yok sayılmasının dilimize büyük zarar verdiğini ifade etmiştir. Kitapta yer alan 65 yazıda kelimelerin kökenleri, gerçek anlamları üzerine ve ülkemizin dil politikası, sözlük anlayışı, siyasi iktidarların dile ve sözlüğe olan müdahaleleri üzerine çok fazla örneğe yer verilmiştir. Kitabın bütünün fotoğrafını çekebileceğidüşünülen örneklere yer vermeye gayret edilmiştir. D. Mehmet Doğan'ın bu eseri, dilimizin omurgası olan kelimelerin serüvenini, dilimizin zenginliğini yansıtmaya, bunu sadece edebiyat ortamında yapmak yerine günlük gazetelerde kendine yer bulup, politikanın, ekonominin arasında dil ile ilgili hassasiyetlere dikkat çekmesi açısından ayrıca öneme sahiptir.

2.6. Kitaplık Kılavuzu

Kitaplık Kılavuzu, D. Mehmet Doğan tarafından 1996 yılında kaleme alınmıştır. Seha Yayınlar tarafından basılıp 86 Sayfa olan kitabın günümüzde yeni baskısı bulunmamaktadır. Doğan'ın kişisel kütüphanesinde de kitap mevcut değildir. Doğan, kitabın önemli kısımlarının özetlenmiş halinin Türkiye Yazarlar Birliği'nin internet sitesine Kitaplık adıyla yüklendiğini, buradaki bilgilerin yapılacak çalışmaya kaynaklık edebileceğini belirtmiştir. Çalışma çerçevesince, Türkiye Yazarlar Birliği'nin internet sitesindeki bilgiler referans alınarak incelenmiştir.

Kitap, Giriş kısmının ardından gelen beş bölümden oluşmaktadır. D. Mehmet Doğan, bu eserinde kitabın ortaya çıktığı günden günümüze kadar gerek yazım şekilleri gerekse baskı teknolojileri hakkında bilgi verip, iyi bir okuyucu nasıl olur, bir ev kütüphanesi oluşturmak istenirse hangi türden kitaplara yer verilebilir noktasında, kitap isimleri de vererek okuyuculara tavsiyelerde bulunmaktadır.

Günümüzde evlerinde birkaç raf kitabı bulunanlara çevreleri tarafından “Maşallah sizinki ev değil kütüphane şeklinde latife yapıldığını belirten Doğan,

gerçekte her evde donanımlı bir kütüphanenin bulunması gerektiğini, kitabın bir ev için birçok eşyadan daha öncelikli bir ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Doğan, “Kitabın yalnız tahsil çağındaki çocuklarımız için gerekli olduğunu da sanmayınız. Hepimizin, her an kitaba ihtiyacı olabilir. Yerine göre arkadaşımız olur, bir kitabın sayfaları arasında çok uzun yolculuklara çıkarız. Bu yolculuk salt coğrafya ile sınırlı değildir. Geçmiş veya gelecek zamana doğru bir yolculuk da olabilir bu. Düşünce ve hayal dünyamızı küçük hacimli bir kitap alabildiğine genişletebilir.Çoğu zaman pratik amaçlarla kitaplara başvurmamız gerekebilir. Sağlık, çocuk bakımı, yemek yapımı, dikiş, temizlik... Hepsi ile ilgili lüzumlu bilgileri en doğru şekilde kitaplardan elde edebiliriz.Bir akşam üstü çocuğunuz ev ödevi hazırlarken sizden yardım ister. Ona hafızanıza dayanarak gerekli yardımı yapabilirsiniz. Ama bu sürekli bir çözüm sağlamaz size. İstanbul'un 1453'te Fatih tarafından fethedildiğini hatırlarsınız da, şair Fatih Sultan Mehmed'in hangi isimle şiir yazdığını kolaylıkla hatırlayamayabilirsiniz. Çarpım cetveli hala ezberinizde olabilir, fakat bayağı kesirlerle ilgili ayrıntıları unutmuşunuzdur. En iyisi, çocuğunuza kitaplardan, kütüphaneden faydalanmayı öğretmektir. Bunun yolu ise, öncelikle evde kitapla haşır neşir olabilecekleri bir ortam meydana getirmektir. Evinde kitapla birlikte olmayan, kütüphaneden kitabı alıp yararlanmayı küçük yaşta öğrenmeyen çocuklarımızın sonradan kitap ve okuma sevgisi kazanmaları beklenmemelidir. (<http://www.tyb.org.tr/giris-674h.htm>).

2.6.1. Birinci Bölüm: İnsanlık Maceramızın Tanığı; Kitap

D. Mehmet Doğan, bu bölümde geçmişten günümüze kitabın gelişim sürecini, baskı teknolojisinde yaşanan gelişmeleri,ses ve görüntüyü kaydeden teknolojinin gelişmesiyle birlikte bu teknolojinin ürünlerinin de kütüphanede yer bulabileceğini belirtmiştir.

İnsanlığın "tarih" döneminin yazı ile başlatıldığına dikkat çeken Doğan, tarih öncesinin, yazının bilinmediği dönem olarak adlandırıldığını, yazının, levha veya sayfa halinde bilgilerin saklanmasına imkân sağladığını ifade etmiştir. Doğan, “İlk kitaplar ve kütüphaneler kil tabletlerden oluşuyordu. Sert bir uçla yumuşak çamura yazı işleniyor ve bu çamur levha fırında pişirilerek kalıcı hale getiriliyordu. Bu

durumda, ilk matbaaların tablet fırınları olduğu söylenebilir! Kâğıt benzeri maddeler kullanılmaya başlanınca levhalar önce ruloya (tomara) dönüştü, daha sonra katlanmış yapraklar (kodeks) kitaba geçişi sağladı. Bugünkü bildiğimiz yapıdaki kitaba geçişten önceki en önemli kütüphaneler İskenderiye, Bergama ve Efes kütüphaneleridir. Bu antik çağ kütüphanelerinden hiç biri günümüze (bina kalıntıları hariç) intikal edememiştir. Antik çağdan sonra Hıristiyan batıda kitaplar kiliselerde toplandı. Genellikle koleksiyonlar çok zayıftı en zenginleri bir kaç bini geçmiyordu. Kitaplar rahleler üzerindeydi ve korunmak için zincirlerle bağlanmıştı. İslam Dünyasında ise Emeviler devrinden itibaren çok zengin kütüphaneler ortaya çıkmıştır. Endülüs'ten Horasan'a kadar uzanan bir hat içinde İslam dünyasında yeni telif edilmiş kitapların elle çoğaltılarak hızla yayıldığı bilinmektedir. Kil levhalardan hayvan derilerine, ağaç kabuklarına kadar bir çok nesneye yazı yazdıktan sonra bugünkü kağıda benzer kağıdın yapılmaya başlanması kitabın tarihinde önemli bir merhale oldu. Elle yazılma ve çoğaltılma döneminden mekanik olarak çoğaltılabilen kitaplar dönemine geçilmesi ise kitabın tarihinde en önemli gelişmedir. Bu önemli gelişme batıda, XV. Yüzyıl ortalarında ortaya çıkmadan önce, doğuda bilhassa Çin'de bazı çoğaltma teknikleri geliştirilmişti. Çinliler'in barutu icat etmelerine rağmen onu sadece gösterilerde, şenliklerde eğlence aracı olarak kullanmaları buna karşılık batılıların bir savaş aracı olarak geliştirmeleri örneğinde olduğu gibi, baskı tekniğinde de benzer bir durum söz konusu edilebilir. Batılılar kitap çoğaltma tekniğini iktisadi bir yapının içine yerleştirdiler. Basım sanayi, kitap sanayi, bilgi edinmeyi ticari bir konu haline getirdi aynı zamanda. Batının kitap basma tekniği Türkiye'de iki yüzyıldan fazla süre geçtikten sonra on sekizinci yüzyılın birinci çeyreğinin sonunda uygulanmaya başlandı. 1727 yılında kurulan matbaaya, yalnız İstanbul'daki mevcutları on binlerle ifade edilen (hat) yazı sanatçılarından ciddi tepkiler geldi. Kitap yazmakla ve çoğaltmakla geçinen hat sanatçıları İstanbul sokaklarında tabut içinde yazı takımları gezdirerek protestolarda bulundular. Osmanlı ülkesinde Yahudiler ve Hıristiyan azınlıklar matbaalarını daha XV. Yüzyılın sonunda kurdukları için Osmanlılar için matbaa yabancı bir nesne değildi aslında. Bu yüzden Osmanlılarda matbaanın geç kullanılmaya başlanmasını alışılmış yorumların dışında değerlendirmek gerekmektedir. Osmanlılarda hat sanatı çok gelişmişti. Üstad sanatkarların yazdığı, tezhib ve minyatür sanatçıları tarafından bezenmiş kitapların

değeri daha fazlaydı. Matbaanın aynı estetik kaliteyi sağlaması mümkün değildi.Öte yandan, Osmanlı matbaacılığı gerçek manâda ancak geçen yüzyılın sonunda, bilhassa Abdülhamid döneminde gelişme gösterdi. O zamana kadar, yani yüz elli yıllık bir süre boyunca basılan kitapların sayısı 3.000 (üç bin) civarındaydı. Hem de bu kitapların baskı sayısı 250 ila 1000 arasında değişiyordu. Bu kadar az sayı ve tiraj karşısında, Osmanlılarda elle kitap çoğaltmanın uzun süre revaçta kaldığını tahmin etmek güç değildir.” (<http://www.tyb.org.tr/insanlik-maceramizin-tanigi-kitap-673h.htm>.)

XX. Yüzyılda matbaa teknolojisinde önemli gelişmelerin yaşandığını vurgulayan Doğan, sürekli kendini yenileyen teknoloji sayesinde kurşun dizgi sistemi (sıcak dizgi), tipo baskının (çıkıntılı baskı) neredeyse arkaik bir teknik haline geldiğinin altını çizmiştir. Bilgisayarın hem dizgide, hem baskıda devreye girmesiyle işlerin hızlandığına dikkat çeken Doğan, bilgisayarın bu alanda kullanılmasının "masa üstü yayıncılık" deyiminin ortaya çıkmasına yol açtığını ifade etmiştir. (<http://www.tyb.org.tr/basim-teknolojisindeki-gelismeler-672h.htm>.)

2.6.2. İkinci Bölüm: Ev Kitaplığı

D. Mehmet Doğan bu bölümde, her evde hacmi küçük veya büyük olabilir mutlaka bir kitaplığın bulunması gerektiğine, kitaplar evi daraltıyor, çabuk tozlanıyor gibi bahanelerin gerçeği yansıtmadığını dikkat çeker.

Kitabın, kitaplığın evimizi daraltan eşyalardan olmadığını altını çizen Doğan, eğer evimizin darlığından şikâyet ediyorsak, bu daralmaya sebep olan hantal ve kullanışsız mobilyaları, genellikle boş duran misafir odalarını veya salonlarını göz önüne getirip evlerimizi genişletmeye oralardan başlamamızın doğru olacağını vurgulamıştır.

Kitabın pahalı olarak değerlendirilmesine de karşı olduğunu belirten Doğan, “Doğrusu kitap günümüzde de pahalı bir nesne değildir. Hâlâ bir sigara fiyatına kitaplar var. Bir gün sigara içmeyen bir sigara bağımlısı, faydalı bir kitaba sahip olabilir. Bir kaç günlük, bir haftalık veya aylık sigara bedelleriyle çok güzel, hacimli kitaplar alınabileceğini söylemek bile gereksiz. Evinizde kitaba bir köşe ayırmak güzel bir başlangıç olacaktır. Mevcut kitaplarınızı balkondan, tavan arasından, yatak

veya divan altlarından kurtarıp temizleyin, dağılmak üzere olanları mümkünse ciltletin ve evinizin uygun bir köşesine yerleştirin. Onları her gün görebileceğiniz bir yere koyduğunuz zaman, onlarla ilgilenme, onlardan faydalanma imkânlarınızın da ortaya çıktığını göreceksiniz. En iyisi, kitaplarınızı evinizin bir köşesinde kitap koymaya elverişli raflara yerleştirmenizdir. Portatif raflar ediniz bir düzenleme yapabilirsiniz. Taşınabilir raf sistemi, günümüzde ikide bir taşınmak zorunda kalanlar için bilhassa elverişlidir. Daha düzenli bir kitaplık yaptırmanız da mümkündür. Bu taşınabilir raf sisteminden biraz daha pahalıdır ama diğer mobilyalarınıza nispetle ucuz olduğunu söyleyebiliriz. Burada 'kütüphane' ve 'kitaplık' kelimeleri arasındaki benzerlik veya farkı açıklamamız gerekiyor. Kitaplık: Kitap koymaya yarayan raf veya dolap. Yani kitap dolabı veya kitap rafı. Kitap raflarının bulunduğu odaya da "kitaplık" demek mümkün. 'Kütüphane'ye gelince, 'basma veya yazma kitap, süreli yayın, harita ve benzeri eserlerin korunduğu, tasnif edildiği, okuyucuların hizmetine sunulduğu bina' şeklinde tarif ediliyor. Burada dikkat edilecek birinci husus, kitapların sadece korunması değil, tasnif edilmesi ve hizmete sunulması. İkincisi ise, kitapların okuyucu hizmetine sunulacağı bir binadan söz edilmesi. Kitaplıkla kütüphane arasında bazen birbirlerinin yerine kullanılsalar da fark olduğunu belirtmek istiyoruz. Ama yine de siz, evinizi gerçek bir kütüphane yapar, çok ve çeşitli kitaplar toplar, tasnif eder, hem de gerektiğinde yararlanmak isteyenlere tahsis edebilirsiniz. İşte o zaman ister kitaplık deyin, ister kütüphane! Ama sizin dışınızdakiler kitaplığınızdan değil, kütüphanenizden söz edecektir! Biz yine de evlerimizdeki kitapların bulunduğu mekânı kitaplık diye analım. Çünkü hem kendimizin, hem de çocuklarımızın ihtiyacı olduğunda, kitaplıktan, kitaplığımızdan başka bir mekâna, kütüphaneye gitmemiz gerekebilir. Evet, çocuklarımıza kütüphanenin yolunu öğretmeliyiz. Ana ve babalar küçük yaşlarda çocuklarını kitapla tanıştırdıkları gibi, kütüphane ile de tanıştırmalıdır.

Gerçekten evinde hiç kitap olmayan aileler var mıdır? Evinde kitaplık olsun olmasın, kitap okumaya ilgi duyulsun duyulmasın, Türk evlerinde mutlaka 'Kitap' bulunur. Anadolu'da hâlâ kızların çeyizleri arasında Mushaf mahfazalarına rastlanır. Yeni evlenen çiftler el işi güzel mahfazaları içinde Kur'an-ı Kerim'i başuçlarına asarlar." (<http://www.tyb.org.tr/ev-kitapligi-670h.htm>).

2.6.3. Üçüncü Bölüm: Müracaat Kitapları

D. Mehmet Doğan bu bölümde, tamamı sürekli okunmayan, ihtiyaç halinde bakılan müracaat kitaplarına değinmektedir. Doğan müracaat kitaplarını Sözlükler, Dil Bilgisi, Ansiklopediler ve Biyografik eserler şeklinde sıralamaktadır. Doğan, bu müracaat kitapları hakkında da çeşitli örneklerle verip, okuyuculara tavsiyede de bulunmaktadır.

İlk ve orta öğrenim çağında bulunan çocukların yaşlarına uygun sözlüklerin yanında genel maksatlı, büyük hacimli sözlükleri kullanmaya alıştırılması gerektiğine dikkat çeken Doğan, “Kitap okuyan herkesin sözlüğe mutlaka ihtiyacı vardır. Sözlük sadece okuduğumuz kitaplarda rastladığımız bilmediğimiz kelimeler için değil, bazen konuşma sırasında geçen kelimeler için de gerekli olabilir. Hatta bildiğimiz kelimelerin farklı anlamlarını, mecazi manalarını ayırt edebilmemiz için de sözlüklere ihtiyaç duyarız. Ayrıca, kelimelerin yazılış özellikleri konusunda bilgi sahibi olmak için imla kılavuzlarına ihtiyacımız olabilir.”

Türkçe, yabancı dilde sözlükler, özel konulu sözlükler ve imlâ kılavuzları hakkında çeşitli tavsiyelerde bulunan Doğan, Türkçe sözlük konusunda ilk üç sırada; Büyük Türk Sözlüğü/ Hayat Yayınları, Büyük Türkçe Sözlük/ D. Mehmet Doğan ve Temel Türkçe Sözlük/ Kemal Demiray’ın eserlerini tavsiye etmiştir. Doğan, özel konulu sözlüklerde ise ilk üç sırada; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü/M. Zeki Pakalın (3 C.), Tarih Terimleri Sözlüğü/B. Sıtkı Baykal, Türk Argosu (İnceleme - sözlük)Ferit Devellioğlu’nun eserlerini tavsiye etmiştir. (<http://www.tyb.org.tr/sozlukler-668h.htm>.)

Konuştığımız, yazdığımız dilin yalnız kelimelerini değil, yapıbilgisini, sözdizimini, sesbilgisini ve diğer özelliklerini iyi bilirsek meramımızı daha iyi ifade edip, okuduklarımızı veya dinlediklerimizi daha kolay anlayabileceğimizi belirten Doğan, bu yüzden evimizde hiç olmazsa bir adet dilbilgisi/gramer kitabı bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Doğan, dil bilgisi konusunda iki eseri tavsiye etmektedir; Türk Dilbilgisi/Muharrem Ergin, Türkçenin Grameri/Tahsin Banguoğlu. (<http://www.tyb.org.tr/dilbilgisi-667h.htm>). Evlerimizde çok amaçlı olarak kullanabileceğimiz en az bir ansiklopedi bulunması gerektiğini vurgulayan

Doğan, Genel ansiklopedilerin her konuda alfabe sırasına göre düzenlenmiş bilgiler ihtiva ettiğini belirtir. Doğan ansiklopedileri genel ve özel konulu olarak ikiye ayırmıştır. Genel ansiklopedilerde tavsiye ettiği ilk üç ansiklopedi şöyledir; Türk Ansiklopedisi: Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1943'de yayımına başlanmış, 1984'te tamamlanmıştır, 33 cilt; Hayat Ansiklopedisi: 1961-63 arasında yayımlandı, ev ve halk ansiklopedisi, 6 cilt; Meydan-Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi 1969-1973, Fransızca Grand Larousse esas alınarak, 12 cilt (1975 ve 1985'de ek ciltleri yayımlandı).Doğan, özel konulu ansiklopedilerde ise ilk üç sırada şu eserleri tavsiye etmiştir; İslam Ansiklopedisi 1941-1986 , Milli Eğitim Bakanlığı- Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından The Encyclopedia of Islam esas alınarak 13 cilt İslam Ansiklopedisi 1988'de yayımlanmaya başlandı, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından telifli olarak hazırlanıyor (2000'de 20. ciltte), Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 1976'da yayımlanmaya başlandı, 8 cilt. (<http://www.tyb.org.tr/ansiklopediler-666h.htm>).

Biyografik eserleri, kişilerin hayat hikayeleri, yapıp ettiklerini, eserlerini konu alan bir tür olarak tanımlayan Doğan'ın, bu türde tavsiyeleri arasında şu eserler ilk üç sırayı almaktadır; Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi 1983-1985, 10 cilt; Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar Kemal İnal, Türk Meşhurları Ansiklopedisi İ. Alaadin Gövsa (<http://www.tyb.org.tr/biyografik-eserler-665h.htm>).

Kitaplık Kılavuzu isimli eserinde D. Mehmet Doğan, okuyuculara iyi bir okur nasıl olur, nasıl bir kitaplık oluşturulabilir, hangi türden kitaplar temin edilmelidir vb. konularda önemli tavsiyelerde bulunmuştur. Doğan'ın tavsiye ettiği eserlerin, alanlarında dönemin kalburüstü eserleri olduğu ortadadır. Doğan'ın kılavuzluğuyla yola çıkacak bir okuyucunun özellikle Türk dilini iyi kullanıp, belli niteliklere sahip eserleri okuyacaktır. Doğan'ın bu çalışması yönlendirilmesi gereken, kendisine bir yol çizmeye çalışan okuyucular için oldukça önemli bir eserdir.

2.7. Neden Klasiklerimiz Yok?

Neden Klasiklerimiz Yok? D. Mehmet Doğan tarafından 2016 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın, 2016 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap 269 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın künyesinde, “Bu kitapta TDK imlâ kuralları dikkate alınmamıştır” ibaresi bulunmaktadır.

Kitap, Sunuş başlığının ardından gelen giriş kısmının akabinde beş bölümden oluşmaktadır. Doğan, kitapta yer alan yazıların bir kısmının daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış olsa da büyük bir kısmının ilk defa bu kitap için kaleme alındığını belirtmiştir. Zihnimize, dimağımıza, hafızamıza; yani medenî-kültürel varlığımıza müdahalelerin neredeyse iki asırlık tarihi olduğuna dikkat çeken Doğan, bu kitabın yazılış amacının, kimlik ve kişilik değiştirici/tağyir edici bu müdahaleleri doğru bir zeminde değerlendirmek olduğunu ifade etmektedir. Doğan, “Elbette tek başına bir kitapla böyle bir sonuca ulaşılamaz. 1970’li yıllarda Türkiye’nin modernleşme/batılılaşma macerası üzerine yazmaya başladık. Bu kitapta, o günlerden bugünlere gelinceye kadar sahip olduğumuz bilgi birikimini yaşadıklarımızla birleştirerek okur-yazar camiaya sunmak istedik. Kitabı ilk tasarladığımızda adını “Oyunun tadı ne zaman kaçtı?” olarak koymayı düşündük. Bu, musiki tarihimizde müstesna bir yeri olan Hamamizade İsmail Dede Efendi’nin II. Mahmut ve Abdülmecit döneminde sarayın batı mûsikîsine gösterdiği temayül karşısında “oyunun tadı kalmadı” sözünden ilhamla verilmiş bir isimdi. Dede Efendi’nin bilahare İstanbul’u terk ederek hacca (veya ölmeye) gittiğini biliyoruz. Dede Efendi için hac bir ilticadır, sığınmadır. Onun sığınma talebi kabul görmüş olmalı ki, mukaddes topraklarda hayatını kaybetmiş ve orada sırlanmıştır.” (Doğan, 2016: 5).

Batıda yer alan okunması gereken 100 Temel Eser gibi listelerin ülkemizde de yapıldığını ifade eden Doğan, bu listelerde öncelikle kendi kültürümüze yakın eslere yer verilmesi gerektiğini belirtir. Doğan, “Her toplum bütün dünyayı dikkate alarak böyle bir liste hazırlamalı, diyebiliriz. Buna rağmen, her dil ve kültür alanı kendi kültür ve medeniyet dairesini dikkate alarak daha özel listeler hazırlamak

durumundadır. Kendini doğru dürüst okumayanın dünya okuması da noksan olur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında masallarımızın ilk ve ortaokul Türkçe kitaplarına alınarak yeni yetişen nesilleri bu önemli halk mahsullerimizle tanıştırmaya mesafeli durulduğu ve bu sınırlandırıcı uygulamanın Talim ve Terbiye Heyeti üzerinden yürütüldüğü Mustafa Ruhi Şirin'in bir tespiti. Şirin, konunun 1-5 Mayıs 1939 tarihlerinde Maarif Vekili Hasan Âli Yücel başkanlığında toplanan 1.Türk Neşriyat Kongresinde “Gençlik ve Çocuk Edebiyatı Encümeni” raporunun müzakeresi sırasında gündeme geldiğini ve tartışıldığını hatırlattı. Türk masallarının padişah, sultan, şehzadeler etrafında dönen örnekleri zamanın yöneticilerini ürkütmüş olmalı. Sürekli karalanarak unutturulmak istenen bir dönemin böylece çocukların zihninde yaşamaya devam etmesi kuşkusu Avrupa masallarına kucak açılmasına sebep oluyor. Onlarda da cinler, periler var! Her halde şu noktaya varılmış ‘Avrupa masalları ama cinsiz perisiz olanları!’ 1940’larda Hasan Ali Yücel’e büyük şöhret kazandıran klasikler neşriyatını zihin dünyamız için, kültürümüz için ”masum bir faaliyet” olarak göremeyiz. 1960’lardan sonra siyasi sisteme yapılan müdahaleler nev’inden darbelerim kültürel alanda 1920’lerde,1930’larda,1940’larda devlet eliyle yapıldığını hatırdan çıkarmamalıyız.” (Doğan, 2016: 23-24-25).

2.7.1. Birinci bölüm: Millî Eğitim’de Dil Meselesi ve “Medeniyet Dili”

Üzerine Aykırı Düşen Sözler

Bu bölümde, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından verilen Türkçe eğitiminin yetersizliğine dikkat çeken D. Mehmet Doğan, bakanlığın ilköğretim kademesinde 500-600 kelimelik bir söz dağarcığı ile yetinilmesini istediğini, buna karşı batı ülkelerinde ise 2000-3000 kelimelik bir eğitim verildiğini ifade ederek, “Beş altı yüz kelimelik söz varlığına sahip bir çocukla, iki üç bin kelimelik dağarcığı olan bir çocuğun zihni kapasitesi, kavrama gücü aynı olabilir mi? sorusunu sormaktadır. Doğan, “Millî Eğitim bir taraftan çocuklarımıza tahdit edilmiş kelime dağarcığı ile kısıtlarken, ilkel bir tasfiyeciliği, bütün tavsiye edilen kitaplara doğru yayıyor. (Öğretmenlerin çocuklara Bakanlığın tavsiye ettiği kitaplardan başkasını okutmalarının yasak olduğunu unutmamalıyım). Kendi özel adında bulunan “millî” kelimesi bile bu bakanlığın Talim ve Terbiye Kurulu tarafından yasaklanıyor.

Çocuklarımıza daha fazlasını öğretmek değil, daha fazlasını unutturmak esas alınıyor. Neden?

Türkçe resmen ihtilafli, problemlı, “sorunlu” bir dil. Türkçenin tarih boyunca sahip olduğu kelime dağarcığı, söz varlığı üzerinde ihtilaf var. Söz varlığımızın ne kadarını kullanacağımız tartışma konusu. Hangi kelimenin yerine hangi “sözcüğu” kullanacağımız tartışmalı. Çocuklar ilköğretimden itibaren bu ihtilafı öğrenerek yetiştiriliyorlar. Bir çocuğun, gencin ailesinden öğrendiği, serbestçe okuduğu kitaplardan edindiği kelimeleri öğretim sistemi içinde kullanması ‘mesele’ haline getiriliyor. Türk edebiyatının yakın devir klasiklerinin (Mehmed Âkif’in, Tevfik Fikret’in, Yahya Kemal’in, Ahmet Haşım’in, Necip Fazıl’in, Tanpınar’ın, Sabahattin Ali’nin, Sait Faik’in, Tarık Buğra’nın, Kemal Tahir’in...) dilini kullanmak bile mümkün değil öğretim sistemi içinde. Diyelim ki genç, Talim ve Terbiye Heyeti’nin yasakladığı “millî, hak, hukuk, hayat” vs. kelimelerini kullandı. Bazı öğreticiler için bu hata sayılıyor. Talim Terbiye, dil polisliği rolünü öğretmenlere dayatıyor.

Öyleyse, geleceğe hazır olalım: Yakın gelecekte öğretim dilimiz İngilizce olabilir. Seçmeli olarak “yerel anlaşma dili” Türkçe okutulabilir! Bu noktaya çok mu uzağız? ‘Medeniyet dili’ meselesini kendi medeniyetimizin akılı doğrultusunda çözemediğimiz takdirde, tahmin edilenden çok yakınız! Kendi dilini sadistçe tahrip eden, resmi tedrisatta dahi öğretilemez/öğretilmez hâle getiren, ya düşük seviyeli bir öğretime razı olur, ya da rasyonelini arar, kapsayıcı, tartışmasız, sağlam bir dil seçer! Üçüncü ihtimal de var elbette. Fakat üçüncü ihtimal bugünün yöneticileri için muhal görünüyor!” (Doğan, 2016: 38-39).

Türkiye’de siyasetin dile müdahalesi görmezden gelinerek, yokmuş gibi davranılarak ilimde, edebiyatta, iletişimde ve felsefede zirvelere ulaşmanın mümkün olamayacağını belirten Doğan, Türkiye’de ilimin, edebiyatın, iletişimin ve felsefenin dilini kaybettiğini, kaybolanın yerine konulanla yetinmenin, zihnimize yapılan bu müdahaleyi itirazsız kabullenmenin ilim haysiyeti ile hakikat saygısıyla bağdaştırlamayacağını ifade etmiştir(Doğan, 2016: 44).

Gazetelerde yer alan kültür-sanat sayfalarının azalmasının da dilimizi olumsuz yönde etkilediğini belirten Doğan, “Türkiye’de basın mesleği başlangıçta ediplerin,

yazarların, şairlerin mesleği idi. Şinasi'den, Namık Kemal'den beri çok sayıda ünlü yazarımız, kültür adamımız gazetecilik yaptılar, gazetelerde yazı yazdılar. Daha sonraları, belki de kaçınılmaz bir şekilde edebiyatla gazeteciliğin yolları ayrıldı. Şimdilerde edebiyatçılar, kültür adamları gazetelerde kolay kolay yer bulamıyorlar. Gazetelerin kültür ve sanat sayfaları ya hiç yok, ya da çok cılız. Bu yüzden, günlük yayın organlarında kültürümüzü ilgilendiren yazı gördüğümüzde dikkatlerimizi daha fazla toplamak ihtiyacını hissediyoruz.” (Doğan, 2016: 60).

2.7.2. İkinci Bölüm: Neden Klasiklerimiz Yok?

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, zengin bir edebiyat tarihimiz olmasına rağmen klasik eserlerimizle ilgili etraflıca bir tasnifin yapılmamasını eleştirmektedir. Bu yüzden herkesin okumakta, kütüphanesinde bulundurmakta ittifak ettiği eserler için kabul gören bir liste vermenin oldukça güç olduğunu belirten Doğan, oluşturulacak örnek metinlerin, güçlü bir dil ve edebiyat şuurunu oluşturmakla kalmayıp, toplumun birlik ve beraberliğini pekiştirecek sağlam bir kültür zemini meydana getireceğini ifade etmektedir. “Doğan, “Binlerce yıllık yazılı edebiyatı, çok büyük şair ve yazarları olan Türkçe için böyle bir tasnif yapmakta geç kalınmasının çeşitli sebepleri var. Yaşadığımız hızlı değişim ve dönüşümler yanında, bilhassa aydınların çeşitli ideolojik saflaşmalar içinde bulunmaları en önemli etkenler. Elbette, dilin sürekli değişen istikrarsız bir alan olarak kabul edilmesi de önemli sebepler arasındadır. Geçmişte, ilan edilmemiş klasiklerimiz vardı. Geniş kitleler bu metinleri okur, okuma bilmeyenler toplu okumalarla bu eserlerin dünyasına nüfuz ederlerdi. Halkın okudukları ile aydınların okudukları bazen farklılaşabilirdi. Buna rağmen Anadolu'nun ücra bir kasabasında Fuzulî Divanını ezbere bilen ‘ümmî’ esnafa rastlayabilirdiniz. Son örneklerine bizler yetiştik. Bizim nesil de iyi-kötü ortak eserler okumuştur. Fakat günümüzde ortak eserler, klasik eserler diye bir şey kalmadı. Bu noktada dil konusu çok öne çıkıyor. Çünkü gençler kırk elli yıl önce yazılmış eserleri dahi kolaylıkla okuyup anlayamaz hâle gelmiş/getirilmiş durumda. Kendi dilinin klasiklerini, önemli eserlerini çocuklar ilk ve orta öğretimde okumaya, öğrenmeye başlarlar. Bu dil zevkini, edebiyat sevgisini artırdığı gibi, basit-bayağı ürünlerin üstüne çıkma, “ zevk-i selim” dediğimiz tefrik etme idraki de kazandırır. Aynı zamanda, tarih içinde ortaya konulan edebî verimler toplumun ortak

hâfızasının, yaşadıklarının derinlemesine ifade edildiği metinlerdir. Bunlar, milletin kültür kodları, değerleri, hayat tarzı konusunda yetiştirici, terbiye edici etkiler uyandırırılar.” (Doğan, 2016: 71-72).

Klasik edebiyatımızı reddedenlerin sürekli olarak Türk kültürünün ‘gerçek’ ifadesinin halk edebiyatında bulunabileceğini iddia ettiğini belirten Doğan, bu iddia, Türkleri, aşağı kültür şeklindeki saçma suçlamalardan kurtarabileceğini ama bunun getirdiği bedelin de çok ağır olduğunu ifade etmiştir. Doğan, beş asırlık Türk yüksek kültürünün gerçekten aşağı olduğunun kabul edilmesinin, divan şiirinin anlamı ve değeri hakkında, titiz edebî analizlerden çok, politik ve psikolojik fantezilere dayanan, aşağılayıcı, gözden düşürücü bir dizi öncülün kabul edilmesi anlamına da geleceğine dikkat çekmektedir.(Doğan, 2016: 92).

Dilde, kültürde istikrar yoksa, klasik esrinde olamayacağını belirten Doğan, “Elbette istikrarı aramak, oluşturmaya çalışmak, böylece varlığını sürdürmeye gayret etmek, temel bir insanî tavidir. Türkiye’de dil ve kültür sahasında neredeyse iki asırdır istikrar değil, sürekli değişme yönünde bir ‘kararlılık’ görülmektedir. O yüzden, bugüne kadar kitlelerin sürekli okuyacağı temel eserler konusunda sonuç verici bir çalışma yapılamamıştır.(Doğan, 2016: 97).

2.7.3. Üçüncü Bölüm: Neyin Sırrı?

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, klasik Türk Musikisi üzerine değerlendirme yapıp, müzik anlayışımızdaki değişimi, özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında dil ile birlikte Türk müziğine karşı yapılan düzenlemeleri eleştirmektedir.

Eserin Sunuş kısmında da belirtilen, Batı müziği unsurlarının yavaş yavaş saraya girmeye başladığı dönemde bu değişime tepki gösterip *oyunun tadı kalmadı* diyen İsmail Dede Efendi’nin (1778-1846) hikâyesine bu bölümde de yer veren Doğan, Dede Efendi’nin müziğinde bile az da olsa batı etkisinin izlerinin bulunduğunu lakin ondan yüz yıl sonra müziğimizde değişim yapmak isteyenlerin kültürümüzü bir kenara bırakıp, doğrudan batı müziğine yöneldiğini belirtmiştir(Doğan, 2016: 117).

XX. Yüzyılın başında kabul gören milliyetçilik bakış açısının sanatımıza büyük zarar verdiğini belirten Doğan, dönemin yöneticilerinin Ziya Gökalp başta olmak üzere yazarlardan etkilenip, kültürümüzde bir budamaya giriştiklerini ifade etmiştir. Doğan, “Musiki Bizans’tan, dil, edebiyat Arap ve Fars’tan. Aruz bin yıl kullanmış olmamıza ve ‘Türk aruzu’ denilen mükemmel numunelere rağmen ‘gayri millîdir’. Aruz-hece tartışması bir devrin millilik ölçütü olarak kabul görmüştür. (Millî marşımızın, yani İstiklâl Marşı’nın aruzla yazılmış olması dahi gayri milliliğini önleyememiştir!) Vezin gibi dilde tasfiye konusu yapılmıştır. Hat, minyatür tezhip... Bunlarda herhalde Arap’tan Fars’tan alınmıştır! Gerçi Gökalp hat sanatını halk zanaatlarından sayar ve her nasılsa değerini kabul eder. Bu Harf İnkılabından öncedir elbette! Eğer Harf İnkılabından sonra yaşasa ve eserini yazsa idi, her halde hat sanatını da şıpmış yukarıdaki sanatlarla bir kefeye koymaktan geri kalmazdı...” (Doğan, 2016: 126).

Osmanlı Devleti’nin gerilemeye başladığı XVIII-XIX Yüzyıllarda sanat anlamında bir gerilemenin olmadığını, özellikle sarayın desteğiyle oldukça önemli eserlerin verildiğini belirten Doğan, musikinin sarayın desteğini kaybetmesinin ardından konaklarda ve tekkelerde varlığını sürdürmeye devam edip, XX. Yüzyıla klasik musiki kültürümüzün böylece devredildiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde XVI Yüzyılda Şeyh Hamdullah’la kendine bir yol bulup gelişen hat sanatının da önemli örneklerini XIX. Yüzyılda verdiğine dikkat çeken Doğan, Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanan *Türk Hat Sanatının Şaheserleri* adlı kitapta yer alan hattatların yarısından fazlasının XIX ve XX Yüzyılın sanatkarlarından oluştuğunu belirtmiştir (Doğan, 2016: 124).

Emir komuta içerisinde medeniyetin değişmesinin mümkün olamayacağına dikkat çeken Doğan, 1930’lu yıllarda dilimizle birlikte müziğimizde de değişime gidilmeye çalışıldığını, bunun mensup olduğumuz medeniyetimizi değiştiremeye de ilişkimize ağır hasar verdiğini belirtmiştir. Doğan, “1926’da daha sonra konservatuara dönüştürülen Darülehan’ın Türk musikisubesi kapatıldı ve orta dereceli okullarda ‘alaturka’ tedrisatına son verildi. Musiki Muallim Mektebi, tamamen Batı musikisi öğretimi vermek için Ankara’da 1924 yılında kuruldu. 1932’de radyolarda Türk musikisi icrası yasaklandı. 1934’te basın musikisi haberleri

ile yatıp kalkıyordu. ‘musiki inkılâbı’ iddiasıyla yapılanlar arasında, bir süreliğine de olsa, musikimizin icrasının bütün mekanlarda yasaklanması, hatta bu musikiye ait plakların imhası düşüncesi de vardı. Son safha elbette dinlenebilirliktir. Oraya kadar da gidilmek istenmiş, fakat gidilememiştir!” (Doğan, 2016: 128).

2.7.4. Dördüncü Bölüm: 100 Temel Eser Meselesi

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2004 yılında hazırlanan ilköğretim ve ortaöğretim için 100 temel eser listesine yer verip bu eserler ve dili hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu bölümde, konu hakkında kaleme aldığı çeşitli köşe yazılarına yer verilmiştir.

100 temel eser listelerinde yorum farkının doğal olabileceğini belirten Doğan, özellikle ilköğretim için hazırlanan, *Türk Bilmecelerinden Seçmeler*, *Türk Manilerinden Seçmeler* gibi derleme eserlerde sıkıntı olduğunu ifade etmiştir. Her yayın evinin kendi meşrebince derleme kitap basıp bakanlık tavsiyeli diye piyasaya sürdüğüne dikkat çeken Doğan, bu kitapların büyük bir kısmının içerik olarak boş ve dil anlamında sıkıntılarının olduğunu söylemektedir. Doğan, “İlk ve orta öğretim çağında milyonlarca çocuğumuzun bulunduğu dikkate alınırsa, pastanın cesameti kolaylıkla anlaşılır. Nitekim 117 yayınevi ‘100 temel dizisi’ yayınlamış! Eğitimle, kültürle ilgili bir alan sırf kâr gayesiyle değerlendirilirse ne olur? Yayıncı çoğunun telif hakkı olmayan eserlere hücum eder! 63 çeşit Dede Korkut Hikâyeleri, 72 çeşit La Fontaine’den Seçmeler, 47 çeşit Pinokyo, 57 çeşit Ezop Masalları, 33 çeşit Seksen Günde Devr-i Âlem, 39 çeşit Heidi, 78 çeşit Nasrettin Hoca Fıkraları, 67 çeşit Ömer Seyfettin’den Hikâyeler, 17 çeşit Sefiller, 26 çeşit Robinson Crusoe, basılmış. Dünya edebiyatından 56 klasik eser muhtevası tahrif edilerek yayımlanmış. İşte iyi niyetle başlatılan bir uygulama, baştan itibaren yapılan hatalarla, bakanlığın otoritesini ortaya koyamaması yüzünden tamamen tersine sonuç veriyor.” (Doğan, 2016: 185).

100 temel eserin yanı sıra okullardaki edebiyat ve Türkçe ders kitaplarında yer alan edebi metinlerin sorunları olduğuna dikkat çeken Doğan, kısaltılan eserlerin dillerine müdahale edildiğini, dil ve edebiyat zevkinin güzel eserlerle, sağlam metinlerle verilebileceğini vurgulamıştır. Mevcut ders kitaplarında diline müdahale

edilmemiş yazarın neredeyse olmadığını belirten Doğan, her müdahalenin o metni yeniden yazmak anlamına geldiğini, eserin diline nüfuz edemeyen ‘komisyoner’lerin müdahalesinin metni aslından uzaklaştırdığını ifade etmiştir (Doğan, 2016: 191).

2.7.5. Beşinci Bölüm: Muhasebe Yahut Hesaplaşma (şiiir, hikâye, roman ve fikirde 99’lar)

D. Mehmet Doğan, bu bölümde 1984 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından hazırlanan 99’lar listesinde yer alan eser ve yazarlara yer vermiştir. Ayrıca Mustafa Aydoğan, Necip Tosun, Murat Erol, Süleyman Hayri Bolay gibi yazarlar tarafından hazırlanan çeşitli listelere de yine bu bölümde yer verilmiştir.

Geçmişten günümüze bir sıralamanın izlendiği listelerden örnek vermek gerekirse; Yazarlar Birliği Şiiir listesinin ilk iki sırasında Şinasi ve Ziya Paşa, son iki sırasında ise Ali Akbaş ve Beşir Ayvazoğlu yer almaktadır. Oyun listesinin ilk iki sırasında Şinasi ve Hamdi Bey, son iki sırasında ise Turan Oflazoğlu ve Remzi Özçelik yer almaktadır. Hikâye listesinin ilk iki sırasında Aziz Efendi ve Ahmet Midhat Efendi yer alırken, son iki sırasında Yaşar Kaplan ve Mustafa Kutlu yer almaktadır. Roman listesinin ilk iki sırasında Şemseddin Sâmi ve Ahmet Midhat Efendi yer alırken, son iki sırasında ise Emine Işinsu ve Orhan Pamuk yer almaktadır. Fikir kitabı listesinin ilk iki sırasında Ahmet Cevdet Paşa ve Tunuslu Hayrettin Paşa yer alırken, son iki sırasında ise İhsan Fazlıoğlu ve Bedri Gencer yer almaktadır.

Neden Klasiklerimiz Yok? isimli eserinde D. Mehmet Doğan, kültürümüzü aktarmak noktasında önemli bir yeri olan edebiyat başta olmak üzere diğer sanat eserlerimiz konusunda özellikle cumhuriyetin ilk döneminde Osmanlı ve eski Türk Devletleri dönemi eserlerinin büyük bir kısmının yok sayılmasının klasiklerimizin oluşması noktasında olumsuz bir şekilde etkilediğini vurgulamaktadır. Edebiyat alanında dil devrimi ile birlikte Divan Edebiyatı başta olmak üzere dönemin yazılı kaynaklarını ancak günümüzde kullanılan kelimelerle sadeleştirilerek anlaşılabilirdiğine vurgu yapan Doğan, 1940-1950’lerde yazılan kitapların bile günümüz gençliği tarafından tam anlamıyla anlaşamadığını ifade etmektedir. Doğan’a göre herkesin ortalama kabul edeceği klasik eserler listeleri hazırlayarak,

yine bu eserlerin nitelikli baskılarla insanlara ulaştırılmasıyla kültür alanında bir ilerleme sağlamak mümkün. Doğan'ın bu eseri özellikle gazetede ki köşe yazılarını da göz önünde bulundurursak kültür dünyamıza dair meselelerin yazılı basında yer bulması ve bunun ilave edilen yazılarla birlikte derli toplu hale getirilmesi açısından önemlidir. Kitapta yer alan düşüncelerin yanı sıra temel eserler noktasında verilen listelerde okuyucular açısından ufuk açıcudur.

2.8. Söz Okyanusunda Yolculuk

Söz Okyanusunda Yolculuk, D. Mehmet Doğan tarafından 2018 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında, kitabın 2018 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap, 206 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap Sunuş başlığının ardından gelen üç bölümden oluşmaktadır. Bu eser Doğan'ın daha önce kaleme aldığı *Kelimelerin Seyir Defteri* isimli eserinin devamı niteliğindedir. Kitapta yer alan yazılar daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış yazılardan oluşmaktadır. Eserin künye kısmında, “Bu kitapta TDK imlâ kuralları dikkate alınmamıştır” ifadesi yer almaktadır. İnsanın yolculuğunun sözle, kelamla, kelimelerden oluştuğuna dikkat çeken Doğan, engin dil denizinde 1970’lerde başlayan yolculuğunun hâlâ sürdüğünü ifade etmektedir. Doğan, “Denizlerde seyrü sefer zordur, yorucudur, tehlikelerle doludur. Kıyı sıra gitmek yetmez, enginlere doğru açılmak gerekir. Türkçenin binlerce yıllık macerasına yolculuktur bu. Dev dalgalarla boğuşmak, bazen girdaplardan kurtulmaya çabalamak, pusulasını kaybetmiş kelimelerle karşılaşmak.. Korsan kelimelerle savaşmak.. Köklere doğru giderken bugüne anlamlar devşirmek, kelimelerin okyanusunda adalar, kıt’alar keşfetmek.. *Kelimelerin Seyir Defteri* kitabımız *Söz Okyanusunda Yolculuğun* ilk verimi idi. *Kelimelerin kamustaki yolculuğun seyir defterini tutmaya devam ediyoruz...*” (Doğan, 2018: 5-6).

2.8.1. Birinci Bölüm Kamus Yolculuğu

Bu bölümde, D. Mehmet Doğan'ın daha önce kaleme alıp çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanan yazıları yer almaktadır. Birinci bölümde kelimelerin kökenleri, günümüzde kullanılan kelimelerin nasıl ortaya çıktığı, kelime dünyamızda yaşanan daralmalar vb. konular üzerine yazılan 28 yazıya yer verilmiştir.

Doğan, telif hakları konusunda izinsiz basılan kitaplara intihal, eser hırsızlığı yerine korsan yayıncılık denilerek meselenin basitleştirildiğine dikkat çekerek, eser hırsızlığı konusunda ciddi yaptırımların olmamasına dikkat çekmiştir. Doğan, “Her resmî-gayrı resmî büro, kitap çoğaltacak cihazlarla donatılabilir. Hatta evlerde bile sistem kurup bunu yapmak mümkün. Resmi kurumlarda kopyalama merkezlerini aratmayacak bir fotokopi ile çoğaltma furçasının alıp yürüdüğü, böylece özellikle Milli Eğitime bağlı okullarda ve hatta üniversitelerde fotokopi kullanımının telif hakları konusunda kötü örnek oluşturduğu görülebilir. Bu iş yapılırken masum ve hayırhah mazeretler bulunuyor: ‘Öğrencilere ucuz ders malzemesi temin etmek!’ Neden öğrencileri ucuz yerlerde yatırmak için vatandaşın evlerine el koymuyoruz? Kitapların ‘korsan’ baskılarını yapmak çok yaygın, fakat kimse kalp para basmayı denemiyor. Deneyen olursa da, çok fazla olmuyor: Çünkü kalpazanlık kanuna göre ağır bir suç; 3 yıldan 12 yıla kadar ağır hapis...Sahte kitap çoğaltmak, diğer yayınları aynı şekilde çoğaltıp piyasaya sürmek neden kalpazanlık olmasın? Birisi paranın kalpını çoğaltıyor, diğeri kitabın veya sesli-görüntülü yayınların... (Doğan, 2018: 18-19).

Son yıllarda evlerimizi adlandırma noktasında yaşanan değişimi eleştiren Doğan, anlamını bilmeden kullanılan adlandırmaların komik olduğunu belirtiyor. Doğan, ev, konak, köşk, kasır, saray gibi mesken adlandırmaları normal karşılanırken, köy evi anlamına gelen villa kelimesinin havalı bulunmasında gariplik olduğunu ifade etmiştir. Zenginlerimizin sırf gösteriş uğruna farkında olmadan köy evlerine taşındığına dikkat çeken Doğan, Latince oturmak, ikame etmek, misafir olmak dibe çökmek anlamlarına gelen rezidans kelimesinin de çok havalı olmadığını illaki bu kelime kullanılacaksa her evin rezidans olarak nitelenebileceğini ifade etmiştir. Doğan, “Elite concept, park avenue, onetower, emaarsquare, sapphire, myhome, andromeda, eclipseresidenc, viaportvenezzia, loft, innova, anthill, uplife, seleniumcity, corner life, royalcenter, bellevuekempinski, elysium, pyramid, viaporthouses...En yüksek fiyatla müşteri cezbeden site adları bize bir fikir vermiyor mu? Özlemimiz demek ki bu adı taşıyan yerlerde yaşamakmış. Gidip Amerika’yı Avrupa’yı mesken tutamayınca, buraları oralara benzetmek, bu ne ağır kompleks!” (Doğan, 2018: 27-28).

“Muhallebiciler Tükendi Halep Yok” başlıklı yazısında muhallebi tatlısıyla Halep’in ilişkisine ironik bir dille değinen Doğan, muhallebiciden pastaneye, oradan da kafe ve bistroya geçişin kültürel değişimin bir sonucu olarak geliştiğini, bununla birlikte de muhallebicilerin tükenmeye başladığını belirtir. Doğan, “Peki neden muhallebiciler tükeniyor?Bu sorunun cevabı "süt" yok olabilir mi?Başlığa gelelim: "Muhallebi"nin "Haleb"le bir münasebeti var mıdır?Mesela Halep'te (sağken, şenken, mamurken..) güzel muhallebiler yapılıyor olabilir mi? Halep’te muhallebi ne arar!Muhallebi ile "haleb"in yakınlığı tartışılmaz. Haleb "süt” demek. "Sağılmış süt!" Muhallebi ancak "haleb"le olur!Haleb yoksa muhallebi de olmaz!Haleb'i vahşiyaneye saldırılardan kurtarmadık; acaba muhallebiyi, bu hızlı başkalaşma ve kültürel değişme devrinde, kurtarmaya muvaffak olabilecek miyiz?” (Doğan, 2018: 44-45).

Türkçede bir karşılığı olmasına rağmen sırf daha havalı diye orijinal adı kullanılan kelimelere örnek olarak “Kiosk” kelimesini veren Doğan, bu kelimenin öyküsünü şu şekilde anlatmaktadır; “Kiosk cihazını belirleyin. Ankara'da birçok lokasyonda yer alan Sumatik KIOSK'larımız ile 'ASKİ Ön Ödemeli' kartlarınıza su yüklenebilmektedir.'Müjdeler olsun! Sevindirik olmak işten değil!Su idaresi bunu yapar da Gaz idaresi hiç geri kalır mı? İşte gazete haberi: ‘Başkentgaz, abonelerin gaz ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla yeni yılda kiosk modelini hayata geçirecek.’İşte size "kiosk” çeşitleri: Gazete kiosku, ödeme kiosku, check-in kiosku, AVM kiosku, dış mekân kiosk, iç mekân kiosk, dokunmatik kiosk...Anamızın ak sütü gibi bizim olan 'köşk' gitmiş, 'kiosk' olarak dönmüş başımıza tac olmuş desem acaba anlayan çıkar mı? Yanında lokasyon, lansman, check-up vesaireyi de almış gelmiş. Yahu bunların Türkçesi var. Lokasyon yer, mevki demek. 'Lansman tanıtım demek. Check-up muayene demek. Hadi diyelim sağlık yoklaması... Yüz on beş yıl önce Şemseddin Sami Kamus-ı Fransevî'de "kiosque"ü şöyle açıklıyor: ‘(Türkçeden me'huz/alınmış). Bahçelerin içinde şark usulünce yapılan küçük köşk. Gazete ve emsali şeyler satmağa mahsus baraka.” (Doğan, 2018: 86-87).

2.8.2. İkinci Bölüm: Öğretim ve Kültür Dili Türkçe

Bu bölümde, D. Mehmet Doğan’ın daha önce kaleme aldığı dört yazı yer almaktadır. “Türkçe Öğretimi ve Kültür Dili Olarak Türkçe” başlıklı yazının, Milli

Eğitim Bakanlığı'nın Doğan'a 3. Millî Kültür Şûrası Dil ve Edebiyat Komisyonunda yer almasını teklif etmesinin üzerine kaleme alındığı belirtilmektedir. Öğretimin eğer talim ve terbiye yönleri ihmal edilirse başarıya ulaşamayacağına dikkat çeken Doğan, bu açıdan bakılınca, Türkçe'nin "ders" olmaması gerektiğini, sırf kurallarla Türkçe öğretmeye çalışılmayıp, Türkçe'nin her halükârda sınıf geçilen bir ders olmak yerine, yaşanan; şiirle, müzikle, güzel konuşmalarla öğrenilen tabii dil olması gerektiğini belirtmiştir. Doğan yaşanan bir Türkçe'ye ulaşmanın yolunu da şu şekilde tarif etmiştir: “Çocuklarımızı kendi masallarımızla büyütmenin yolunu bulmalıyız. Kültür Bakanlığı iyi derlenmiş, üsluba çekilmiş masal metinlerini külliyat olarak yayınlamalı. Bu metinlerin çocukların ilgisini çekecek şekilde resimli baskıları yapılmalı; seslendirilmiş, görüntülendirilmiş ve hatta çizgi film haline getirilmiş versiyonları hazırlanmalı. Bu zeminde oluşturulan yeni masallar veya benzer edebî verimler teşvik edilmeli. Ana okulundan başlayarak orta okul sonuna kadar çocuklarımız Türkçenin güzel örnekleriyle karşı haşır neşir olmalı. Çocuklarımıza şarkılarla, türkülerle Türkçe öğretmek esas olmalı. Karagöz ve orta oyununda görülen kelimelerin yanlış kullanımı ile ilgili örneklere benzer tarzda örneklemelerle doğru Türkçe konuşmanın, yazmanın önemi vurgulanmalı. İlköğretim ve orta okul, çocuklarımıza aşırı bilgi yüklenen bir dönem olmamalı. Çocuklarımızın kafasını küçük yaşlarda daha sonra öğrenebilecekleri bilgilerle doldurmak yerine dinlediğini, okuduğunu anlayacak, dil melekelerini geliştirecek uygulamalı, örnekli programlarla yetiştirilmesi esas alınmalı. İlk ve orta öğretim, kitap okuma alışkanlığı kazanılması için en uygun çağ olarak görülmeli. Konuşmak, dinlemek, meramını doğru ifade edecek şekilde yazmak, ilk öğretimin esası olmalı. Türkçe öğrenmek liseye bırakılmadan halledilmeli. Lise devresi, Türkçesi mükemmel öğrencilerin bilgilerini geliştirdikleri, üniversiteye hazırlandıkları bir dönem olmalı. Üniversiteye giriş sınavı, sadece test metodu ile yapılmamalı. Mutlaka dil ve ifade ölçmeye yarar, yazma becerisini göstermeye imkân veren bir uygulamaya geçilmeli. Bu lisenin son iki yılında da yapılabilir. Son iki yılda bu niteliklerini ortaya koyan gençler test imtihanı ile üniversiteye alınmalı.” (Doğan, 2018: 153-154).

“Sözlüklerle Kelimelerle Hür Ufuklara Yürüyüş” başlıklı yazısında ise Doğan, yaşanan kelime kayıplarıyla zihnimizin fakirleşip, düşüncemizin kısırlaştığına

bunun sonucu olarak da edebiyatımızın fakirleştiğine dikkat çeker. Doğan, bu konuya örnek olarak maarif kelimesini vermiştir. Ülkemizdeki öğretim sisteminin bir numaralı meselesinin de dil fakirliği olduğunu belirten Doğan, maarif kelimesinin yerine eğitim kelimesinin yerleştirilmesin zihin tembelliginden başka bir anlama gelemeyeceğini ifade eder. Eğmek mastarından türetilen eğitim kelimesinin 1935'te terbiyeye karşılık uydurulduğunu söyleyen Doğan, bu kelimenin kanserli bir hücre gibi zamanla bütün alanının kelimelerini silip süpürdüğünü, anlam inceliklerini ortadan kaldırarak kavramları yalama ettiğini, her şeyi belirsizleştirdiğini vurgulamıştır(Doğan, 2018: 166-167).

2.8.3. Üçüncü Bölüm: Bize Her Sene Türk Dili Yılı!

Bu bölümde, D. Mehmet Doğan'ın daha önce kaleme aldığı 13 yazı yer almaktadır. Bölüme ismini veren yazıda Doğan, 2017 yılının Türk Dili Yılı ilan edilmesini önemli bulurken, diğer yandan içerisinin doldurulmasının, insanlara dil bilinci aşılmasının daha da önemli olduğunu vurgulamıştır. Kendisi gibi dil konusunda hassasiyet gösterenlere her senenin Türk dili yılı olduğunu belirten Doğan, uygulamanın sadece resmi boyutta kalmayıp gönüllü kuruluşların da bu hususta desteklenip, basın ilgi göstermesinin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Doğan, "İlk tespitim, Devlet'in tabelalara, sosyal medyaya, günlük dile giren kelimelere ağırlık vereceği yönünde. Elbette bu işin bir yönü. Fakat esas 'Devlet dili' üzerinde durmamız gerekiyor. Yani Devlet metinleri; kanunlar, tüzükler, yönetmelikler vb. ile devlet tabelaları, devletlilerin konuşmaları... Devlet hassasiyet göstermezse, doğru dürüst Türkçe konuşmazsa vatandaş ne yapsın? Bir taraftan Latince kökenli Fransızca ve İngilizce üzerinden gelen kelimeler dilimizi istila etti, diğer taraftan arıdıcılık aldı yürüdü. Millî Eğitimin müfredat değişikliği metinlerine bakın, ikisini göreceksiniz, gerçek Türkçeyi ara ki bulasın!" (Doğan, 2018: 174-175).

"Dil Arenası!" başlıklı yazısında ise basınımızın Türk Dili Yılı etkinlikleriyle ilgili haberler yapmasına karşın Türkçeyi doğru kullanmamasını eleştiren Doğan, gazete, radyo ve televizyonların kullandığı dilin insanları etkilediğini, bu basın organlarında kullanılan yabancı kelimelerin zamanla moda haline gelip, gündelik yaşamda da kullanılmaya başlandığını vurgulamıştır. Basın yayın organlarında dili

önemseyen bir tavrı görmenin zor olduğuna dikkat çeken Doğan, eskiden kültür sanat sayfaları yapan, dil ve edebiyat bahislerine yer veren yazarlar istihdam eden basın kuruluşlarının şimdi siyaset, ekonomi ve spor adı altında ağırlıklı olarak futboldan öteye gidemediğini belirtir. Stadyum ve spor salonlarına verilen arena isminin bile ancak Cumhurbaşkanı'nın tepkisinin üzerine basın tarafından ele alınmaya başladığını ifade eden Doğan, spor alanında da gereksiz yere çok sayıda yabancı kelimeye yer verildiğini söylemiştir. "Eskiden "Millî lig" vardı. Neden "süper lig" oldu? Ne demek süper? İngilizce 'super' i ünlü sözlükçümüz Mustafa Nihat Özön 1961'de yayımlanan *Türkçe-Yabancı Kelimeler Sözlüğü*'nde 'üstün, üstünde anlamlı bir ön ektir' şeklinde açıklıyor. 'Millî lig'in üstüne neden 'süper lig' çıktı? Bunun düşünüldüğünü sanmıyorum. Süper kelimesi bugün bu anlamının ötesinde kullanılıyor. Hani olağanüstü bir şey görünce 'süper' deniliyor ya... Bunun Türkçesi 'müthiş'dir, 'olağanüstü'dür, 'fevkalade'dir! Futbola yerleşen kelimeler zamanla diğer alanlara doğru yayılıyor. Spor terimlerini neden Türkçeleştirmedik? En önce ata sporumuz at yarışları ile ilgili 1930'larda yapılanlara bakalım. 'At meydanı'nı 'hipodrom' yaptık. 'Sipahi Ocağı'nı 'Jokey Kulübü'ne çevirdik. 'Binici'ye 'sipahi' derdik, nedense 'jokey' demeye başladık! 'Dil devrimi' dediğin böyle olur çelebi! Maksat dili devirmek!"

Söz Okyanusunda Yolculuk, D. Mehmet Doğan'ın *Kelimelerin Seyir Defteri*'nde isimli eserinin devamı niteliğinde bir kitap. Doğan, kitapta yer alan 40 yazıda kelimelerin kökenleri, günümüzde kullanılan anlamları, dilimizin zenginliğinin sadeleşme, gündelik dil vb. adlarla nasıl kurutulup, vasat bir dile razı olduğumuzu anlatmaktadır. Kitapta yer alan yazılardan genel anlamı ortaya koyabilecek örneklere yer vermeye gayret edilmiştir. D. Mehmet Doğan'ın bu eseri de dilimizin omurgası olan kelimelerin serüvenini, dilimizin zenginliğini yansıtmayı, bunu sadece edebiyat ortamında yapmak yerine günlük gazetelerde kendine yer bulup, politikanın, ekonominin arasında dil ile ilgili hasiyetlere dikkat çekmesi açısından ayrıca öneme sahiptir. Günümüzde gazetelere baktığımız zaman maalesef dil hassasiyetleri, Türkçenin doğru kullanımı üzerine yazılara çok fazla rastlanmamaktadır. Bu konu, sadece edebiyat ortamına hapsedilmek istenmektedir.

Doğan ve istisna birkaç kişi sayesinde, gazetelerde az da olsa bu konularda yazılar kaleme alınabilmektedir.

2.9. Yüzyılın Soykırımı

Yüzyılın Soykırımı, D. Mehmet Doğan tarafından 2004 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında, kitabın 2013 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 3. baskısı incelenmiştir. Kitap 336 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Sunuş yazısının ardından gelen beş bölümden oluşmaktadır. *Yüzyılın Soykırımı*, yazarın daha önce kaleme aldığı kitaplarında olduğu gibi yine dil konusunu farklı bir pencereden değerlendiren bir eserdir. Dil konusunda yaşanan değişimleri, yozlaşmayı, soykırımı benzeten D. Mehmet Doğan, bedenlerin yok edilmesiyle, biyolojik varlığı insan yapan, insan olarak farklılaştıran, kişilik kazandıran, düşmanlıkların konusu haline getirilen dilin, kültürün, inancın tasfiyesi arasında bir ilişkinin bulunduğunu, bu nedenle soykırım olarak değerlendirdiğini ifade etmektedir. Doğan, “Son iki asrın özeti: Bir millet diliyle, kültürüyle, değerleriyle ve medeniyet unsurlarıyla tamamen yok edilmenin nesnesi hâline getirilmiştir. Yok edilmek istenen bütün canlılar, tabii olarak var olma iradesini ortaya koyar, gereken tepkiyi oluşturur. Milletimiz, bu tepkiyi ortaya koymuş, tutunabildiği topraklarda yeni bir hayat kurmuştur. Böylece bedenini kurtarmış; fakat ruhunu, onu kişilik sahibi yapan manevi varlığını kurtarma konusunda gereken tepkiyi yeterince ortaya koyamamıştır. Sözlüğümüz sınırlanırken, zihni faaliyetlerimiz sınırlanmıştır, bilme ve düşünme kapasitemiz daraltılmıştır.” (Doğan, 2013: 8).

2.9.1. Birinci Bölüm: Türkçe'nin Ölüm ve Sürgünü

Doğan bu bölümün ilk kısmında, ABD'li bilim adamı Justin McCarthy'nin, Türkçeye Bilge Umar tarafından *Ölüm ve Sürgün* adıyla tercüme edilen kitabının çevirisiyle ilgili eleştirilerde bulunmaktadır. Doğan, “Tercüme, diller arasında yapılır. Diller ise yüzlerce, hatta binlerce yıl içinde oluşur, olgunlaşır, derinleşir, zenginleşir, mükemmelleşir. Her dilin tarihinden gelen kelimeler, kavramlar, deyimler, ibareler hatta kalıp cümleler vardır. Konu, Osmanlı Devleti'nin XIX Yüzyılı ve XX. Yüzyıl başları. Bu dönemle ilgili tarih ve dil hafızamıza mal olan

kelimelerin, deyimlerin, tercüme metinlerde de kullanılması gerekir ki, olayları yerli yerine oturtalım. Mütercimim Türkçemize mal olmuş, döneminde olanı biteni anlatmakta kullanılmış bu kelimeleri veya kavramları bilmediği veya kullanmaktan kaçındığı sonucuna varıyoruz, elimizdeki bu metne bakınca.”(Doğan, 2013: 18).

Adı geçen kitap çevirisi başta olmak üzere, dilimize zenginlik katan Arapça ve Farsçadan geçen kelimeleri ısrarla kullanmaktan kaçınmanın sonucunda Türkçenin bir tarif diline dönüştürüldüğüne dikkat çeken Doğan, bir anlamı karşılayan tek veya birkaç kelimenin kullanılmasından kaçınıldığından dolayı yapılan tercümelerde anlamın çok sayıda kelime kullanılarak açıklanmaya çalışıldığını ifade etmiştir. Doğan, “Bu tarifçiliğin sonucu: Kitabın aslı 357 sayfa, tercümesi 396 sayfa! Punto farkı ve metin ihtiva eden sayfa büyüklüğü dikkate alınır, yaklaşık 450 sayfalık bir tercüme kitaptan söz edebiliriz. Dil, dille anlaşılır, tasvir edilir; bir dilin ifadeleri denk bir dilin ifade gücü ile aktarılabilirse, iyi bir tercüme yapılmış olur. Bugün bazı tercüme Türkçe ile yapılmamaktadır, Türkçenin bir alt dili olan “öztürkçe” denilen kifayetsiz bir dille yapılmaya çalışılmaktadır. Öztürkçe, İngilizcenin ifade imkânlarını karşılayacak güce, niteliğe, derinliğe sahip değildir; bu tercümelerde daha iyi hissedilmektedir.” (Doğan, 2013: 32-33).

Doğan, Cumhuriyetin ilk yıllarında “öztürkçe” adıyla dilimizde yaşanan daralmayı Redhouse’un hazırladığı İngilizce-Türkçe Sözlüğü üzerinden somut bir şekilde örnek vermektedir. 1890 yılında basılan Türkçe-İngilizce Sözlükte 93 bin kelime yer almıştır. Türk Dil Kurumu’nun 1945 yılında cumhuriyet döneminde yayınladığı ilk *Türkçe Sözlükte* ise sadece 15 bin kelime yer almıştır. 15 bin kelimedenden oluşan sözlükte bir hayli uydurma kelimelerin olduğunu, bu kelimelerin bir kısmının daha sonra sözlüğün yeni baskılarında çıkarıldığına dikkat çeken Doğan, bu kelimelerin çıkarılması ile birlikte cumhuriyetin ilk sözlüğünde 10 bin civarında kelimenin kaldığını belirtmektedir. Doğan, “Son devir Osmanlı aydınının 90 bini aşkın kelimesine karşılık nasıl oluyor da her fırsatta daha ‘ileri’ ve ‘gelişken’ olduğunu iddia ettiğimiz cumhuriyet aydını 10 bin kelimeye mahkûm ediliyor? Bir de bununla övünüyor? Yoksa Türkiye’de ‘evrimleşme’ tersine mi işliyor.” (Doğan, 2013: 104).

XX. Yüzyılda din değiştirilemeyeceği için mi dil değiştirme yoluna gidilmiştir sorusunu soran Doğan, kitabın ilerleyen sayfalarında bu sorunun cevabı niteliğinde şu satırları yazmıştır; “Türkiye’de 1930’lu yıllarda dil devrimi gündemdeyken, İngilizlerin kontrolü altında olan İslam dünyasında da benzer uygulamaların görülmesi nasıl yorumlanmalıdır? İran’da ve Mısır’da yürütölen fakat hiçbir zaman Türkiye’deki kadar etkili olmayan eş zamanlı faaliyetler nasıl açıklanmalıdır? Orta Doğu coğrafyasındaki kültürel müştereklerin ortadan kaldırılması veya asgarileştirilmesi tamamen millî devletlerin kendi parlak fikirleri olarak değerlendirilebilir mi?” (Doğan, 2013: 68-104).

İngilizcenin dünya dili olmasında, yabancı dillerden gelen kelimelere karşı önyargılı olunmamasının etkisinin olduğuna dikkat çeken Doğan, İngilizce sözlüğün sadece ‘a’ harfinden Arapça, Farsça ve Türkçe 200’den fazla kelime olduğunu ifade etmiştir (Doğan, 2013: 78).

Dil devrimini yapanların Atatürk’ün adını kullanarak kendilerine dokunulmazlık kazandırmaya çalıştıklarını belirten Doğan, “Atatürk’ün dil devrimini başlattığı doğru, fakat başlangıçtaki şekliyle sürdürülebilir bulmadığı da doğru. Nitekim sağlığında mutedil bir yola girilmişken, ölümünden sonra onun adı kullanılarak dil devrimi şiddetlendirilerek sürdürölmüştür. Bu artık akli bir düşünce olmaktan çıkarılmış, inanç haline getirilmiştir.” (Doğan, 2013: 82).

2.9.2. İkinci Bölüm: “Milat”tan Sonra Edebiyat Dersleri!

Bu bölüm 2001 yılının son günlerinde dönemin Millî Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu’nun kamuoyuna açıkladığı Türkçe ve edebiyat öğretimi programı üzerine D. Mehmet Doğan’ın eleştirilerinden oluşmaktadır. *Hürriyet* gazetesinde 19 Aralık 2001 tarihinde yayınlanan haberde şu ifadeler kullanılmıştır; “Atatürk’ün Türkçe yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılmalı direktifi çerçevesinde düğmeye basan Millî Eğitim Bakanlığı, eğitimin miladını değiştiriyor. Edebiyat öğretiminde ‘failatün failun’ devri kapanıyor. Eğitimde çığır açacak bir reformun temelini, Batı ve Doğu dillerinden yabancı kökenli sözcüklerin kullanımına yasak getirerek atan bakanlık, Türk Dili ve Edebiyatı ders programlarını da masaya yatırdı.” (Doğan, 2013: 151).

Bakanlığın tavrını mankurtlaştırmaya benzeten Doğan, “Bakanlık XXI Yüzyılın başında bir çağ yanılısamasına düşerek, kelimelere pasaport sormaya devam etmektedir. Kelimelerin Doğu’dan gelenlerine hiç vize verilmezken, Batıdan gelenlerine serbest geçiş hakkı tanınmaktadır. Kelimelere açılan savaş, eğer dikkatli bakılırsa, esasında anlama açılan savaştır. Anlam dünyamıza açılan savaştır. Bir kelimenin yerine bir ‘sözcük’ koymakla, anlam sorunu çözülmez, aksine ‘anlam’ mesele haline gelir, problem olur. Çünkü bir kelimenin karşılığı anlambilimi açısından başka bir kelime değildir. Kelimeler tarihi boyutlarıyla, yalın anlamları dışında manâlar kazanırlar. Deyimler ve kalıp sözler meydana getirirler, onların içinde yer alırlar. Bu yüzden bir kelimenin yerine başka bir kelime konulduğunda anlam dünyasını bu kelimeye aktarmak neredeyse imkânsızdır. (Doğan, 2013: 141).

Bakanlık tarafından yayınlanan yasaklı kelimelerin bir kısmına da yer veren Doğan, yasaklanan kelimeler arasında bir tane bile batı dilinden kelimenin olmadığına, tamamının gündelik yaşamda kullandığımız Arapça ve Farsçadan geçen kelimeler olduğuna dikkat çekmiştir. Bakanlık konuyla ilgili verilen soru önergesine, “Halen Türkçede kullanılan hiçbir kelime yasaklanmamıştır” cevabını vermiştir. Millî Eğitim Bakanı’nın Türkçede kullanılan kelimeler konusunda yeterince bilgilendirilmemiş mi? sorusunu soran Doğan, yasağı koyanların, yasaklanan kelimeler arasında yer alan ‘Millî’ kelimesinin bakanlığın adında geçtiğinin bile farkında olmadığını hatırlatmaktadır (Doğan, 2013: 151-152).

2.9.3. Üçüncü Bölüm: Kur’an’a “Fransızca kalma” nın Öztürkçesi

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Beyan Yayınları tarafından tercüme edilen Muhammed Hamidullah’ın Fransızca Kuran meali Aziz Kur’an’ın çevirisini eleştirmekte kelimesi kelimesine yapılan tercümenin özellikle sadece “Öztürkçe” kelimelerle yapılmasının doğurduğu yanlışlıklara değinmiştir.

Fransızların Müslümanlığa bakış açısıyla bizim bakışımızın farklı olduğuna dikkat çeken Doğan, Kuran ve İslam’ın bizim için yabancı olmadığını, çeviri yapılırken buna dikkat edilmediğini belirtmektedir. Doğan, “Geniş bir kitleye hitap eden böyle bir metinde günlük ortak dilden, din dilinden karşılıklar bulmak zorundayız. Çünkü İslam bizim ortak yaşamımızın en önemli zeminlerinden biri,

hatta birincisi. Onu kavradığımız dil yeni bir icat olamaz. En az bin yıldır kullandığımız kelimeler ve kavramları terk etmek için nasıl makul bir gerekçemiz olabilir? Üstüne üstlük Türkçede günlük hayatta kullanılan dini terimlerin bir kısmı Arapça değil, Farsçadır. Çünkü Türkler İslam'ı ilk Farsçanın etkili olduğu Orta Asya şehir muhitlerinde öğrenmişlerdir. Elbette Müslüman olmayan toplumlar için yapılan çevirilerde onların anlayabileceği ifadeler kullanılabilir. Oruç yerine Fransızlar için 'bir nevi perhiz' diyebiliriz, fakat Türkçe konuşan birisine böyle söylenebilir mi? Çevirmenlerin neden namaz, oruç gibi kelimeleri Türkçeleştirmediklerini merak ediyorum doğrusu!" (Doğan, 2013: 193).

Ayet yerine gösterge, gayb yerine görülmeyen, hamd ederim yerine överim. Çevirinin anlamı kolaylaştırmak için sade kelimeler kullanıldığı yönünde savunulduğunu ifade eden Doğan, bazı kalıplaşmış kelimeler yerine kullanılan yeni kelimelerin, anlatımı nasıl komik bir hale getirdiğini çeşitli örneklerle ifade etmektedir; "Türkçede klişe olarak yerleşmiş olan 'Rabbilâlemin, âlemlerin Rabbi' yerine 'Dünyaların Rabbi' demekle gençlere anlam kolaylığı sağlanabilir mi? Mülk suresinin ilk ayeti şöyle çevriliyor: 'Krallık elinde olan Allah, kutludur ve O her şeye gücü yetendir.' Bu ifade, Türkçe düşünen bir kimseye hitap edecek nitelikte değildir. 'Krallık elinde olmak' ne demektir? Bu Türkçede bir krallığa sahip olmak, onun yöneticisi olmak anlamına gelir. Onu en fazla zorlasak, 'saltanat' olarak anlayabiliriz. Fakat bunun Türkçe kavrayışta yeri olmadığı kanaatindeyiz. Allah'ın hükümranlığını, dünyadaki kralların idaresine benzetmek, muhtemelen Hristiyani bir kavrayıştır." (Doğan, 2013: 195). Doğan, Diyanet Vakfı tarafından hazırlanan mealde ilgili ayetin çevirisinin şöyle olduğunu aktarmıştır, "Mutlak hükümrانlık elinde olan Allah yüceler yücesidir ve O'nun her şeye gücü yeter." Çeviride ayet yerine gösterge, gayb yerine görülmeyen, hamd ederim yerine överim gibi kelimeler kullanıldığı görülmektedir." (Doğan, 2013: 188). Doğan, kitaptan yaptığı çok sayıda alıntıyla çeviriyi eleştirmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında dilimizde yapılmaya çalışılan devrimin benzerinin meal çalışmalarında da yapılmak istenmesinin yanlış olduğuna dikkat çeken Doğan, "İslam medeniyetini, 'dil medeniyeti' olarak tanımlayanlar var. Türkiye'de bir zamanlar dile açılan savaş, dine açılan savaştı aslında. Metnin manasını dil beyan

eder, dil ise toplumun malıdır. Dili toplum yapar, dil de toplumun şuurunu oluşturur. Dil yapmayı şu veya bu sebeple bir otoriteye, zümreye tanımak, dilin oluş mantığına aykırıdır. Yapma dil toplum tarafından kabul edilse bile –ki bu bütünüyle mümkün değildir- mesele hallolmaz. Toplumun bütününe eşit seviyede yapma dilimizi benimsetmemiz imkânsızdır çünkü.” (Doğan, 2013: 182).

Doğan, “En son söz” başlığı altında, yapılan çevirinin neyin neden olamayacağını çok net gösteren bir örnek olduğunu belirtip, “Bu çeviri, eğer doğru bir maksada hizmet için hazırlanmışsa –ki buna inanıyoruz/inanmak istiyoruz- maksadının tersine bir sonuca hizmet edecek bir niteliktedir. Ya Muhammet Hamidullah’ın Fransızca metnini gerçekten gözeten, asıl metni ve din dilimizi hiçe saymayan ciddi bir meal hazırlanmalı, ya da bu işten mümkün olduğunca çabuk vazgeçilmeli, kitap hemen dolaşım dışı bırakılmadır.” (Doğan, 2013: 212).

2.9.4. Dördüncü Bölüm: Devlet Hangi Dille Konuşuyor?

D. Mehmet Doğan bu bölümde, anayasamıza göre devletin dilinin resmi dilinin Türkçe olmasına rağmen bizzat devlet organlarının Türkçeye özen göstermediğini belirterek, *Resmi Gazete* başta olmak üzere bürokraside kullanılan dili eleştirmektedir.

Bölümün başında Doğan, resmi dil tanımını şöyle yapmıştır; “Devlet dili veya resmi dil ne demektir? Devletin istihdam ettiği kamu görevlilerinin bu dili bilmesi ve konuşması, yazması demektir öncelikle. İkincisi, resmi yazışmaların bu dille yapılması demektir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan beri yazışmalar Türkçe yapılmıştır. Bu itibarla, Osmanlı Devleti’nin başlangıçtan beri Türkçeyi resmi dil olarak kullandığı kesindir. Üçüncüsü de devlet dili tabii olarak ‘öğretim dili’dir.”(Doğan, 2013: 267).

Anayasada değiştirilmesi dahi teklif edilemeyen resmi dilin bizzat devlet tarafından defalarca değiştirildiğine dikkat çeken Doğan, son yıllarda Türkçenin resmi dil olmaya devam ettiğini ama fiilen devlet dili olma özelliğini belli ölçüde kaybettiğini belirtmiştir. Doğan, “Devlet dili habire değiştiriliyor. Türkçeyi tahkim eder gibi görünen değiştirme fiili, tersine bir sürece tâbi olarak gittikçe zayıflatıyor.

Hem de bu resmi irade tarafından yapılıyor. Bırakın geçen yüzyılları, XX. Yüzyıldaki Türkçemize bile tahammül edilemiyor. XX. Yüzyıl, Türkçenin birikimini de ihmal etmeden yenileştiği, zenginleştiği bir dönemdir. Büyük şairlerin, yazarların yetiştiği, eser verdiği, anıt eserler ortaya koyduğu bir kesittir. Dil üzerine enikonu düşünülmüş, uygulamalar yapılmış, bir noktaya gelinmiştir. Artık, durup, oturmak, mevcut birikimi esas alıp yola devam etmek aklın icabıdır. Elbette, bu noktada yeni kavramlara, yeni teknolojinin gerektirdiği kelimelere karşılık bulmaktan başka zorunlu değişim düşünülmemelidir. Türkçe arıtıldıkça fakirleşiyor. Yazılamaz, konuşulamaz oluyor. ‘Öğretim dili’ olmaktan, ‘bilim dili’ olmaktan, ‘edebî dil’ olmaktan çıkıyor. ‘İletişim dili’ olmaktan çıkmasına ise az kaldı. Türkçeye kala, kala, çarşı pazar, günlük anlaşma dili olmak kalıyor.” (Doğan, 2013: 268).

Bürokrasinin kelimeleri ‘Türkçeleştirmeye’ oldukça meraklı olduğunun altını çizen Doğan, bu kelime değişikliklerinin Doğu kökenli kelimelere karşı yapıldığını, Batı kaynaklı kelimelere dokunulmadığını ifade etmiştir. Doğan, *Resmi Gazete*’de yayınlanan bir tebliğ üzerinden bürokrasinin dile olan bakış açısını şöyle eleştirmektedir; “Devletin dil hassasiyetini araştıran bir kimse, Devlet dilini tamim eden *Resmi Gazete*’de yayınlanan metinlerden binlerce kelimelelik bir Greko-Anglo-Latin sözlük çıkarabilir! Bu sözlükte geçen kelimelerin çoğunun hali hazırda hiçbir Türkçe sözlükte yerini bulmak mümkün değildir. İşte örnek: ‘Türk Gıda Kodeksi Fermente Sütler Tebliği’ (3.9.2001). Tarım ve Sağlık Bakanlıklarının müştereken hazırladıkları bu tebliğde amaç şöyle ifade ediliyor: ‘Fermente sütlerin tekniğine uygun ve hijyenik olarak üretilmesi; hazırlanması, işlenmesi, ambalajlanması, muhafazası, depolanması, taşınması ve pazarlanmasını sağlamak üzere özelliklerini belirlemek.’ ‘Fermente süt’, ‘mayalanmış süt’ demek. ‘Maya’ Türkiye halkının tamamının bildiği bir kelime. Onun yerine ‘ferment’ demekle ne yapmış oluyoruz. Peki sihhî yerine hijyenik demenin ne anlamı var?’ (Doğan, 2013: 273).

Devletin bir yandan yabancı dilli öğretimi teşvik edip, diğer taraftan da kendisinin yabancı dillerden kelime aktarılması için her türlü gayreti gösteriyorken vatandaşa söylenecek sözün kalmadığını ifade eden Doğan, dil konusunda çözümün ancak şu şekilde olabileceğini belirtmiştir; “Devleti yönetenler anayasa metninde yer alan ibareyi ciddiye alabilir. Resmi metinler dil denetiminden geçirilebilir. Bu

durumda yerleşmiş kelimeler Türkçe sayılmalı, ‘bu Arapça, şu Fransızca’ denilmemelidir. Fakat dilimizde, sözlüğümüzde yer almayan kelimeler dilimize sokulmadan Türkçeleri bulunmalıdır. Resmi metinler hazırlanırken Başbakanlığa bağlı Türk Dil Kurumu’ndan istifade edilebilir. Konunun uzmanları ile dil uzmanları bir araya gelip bu tuhaf metinleri Türkçeleştirebilir ve bu metinler daha Türkçe olarak ‘tamim’ edilebilir. Yeter ki istensin!” (Doğan, 2013: 275).

2.9.5. Beşinci Bölüm: Dilde Geçiken Uyanış

D. Mehmet Doğan bu bölümde, 2000’li yılların başlarında nihayet Türkçe konusunda yavaş yavaş da olsa bir uyanışın söz konusu olduğunu dile getirmiştir. Doğan bölümün son kısmında gazeteci-yazar Metin Toker, Doğan Hızlan, Hadi Uluengin, Metin Münir’ün dil hassasiyeti konusundaki yazılarından alıntılara yer vermiştir.

Doğan, “XX. Yüzyılı dilimizi nasıl geliştirdiğimizin propagandasını yaparak geçirdik. XX.Yüzyıldayız, hakikat duvarına tosladık. Sağdan soldan dilimizin durumuyla ilgili akıllı başlı görüşler ortaya konuluyor. Bir uyanışın eşiğindeyiz, geç de olsa!” (Doğan, 2013: 305).

Metin Münir’in 5 Aralık 2001 yılında *Sabah* gazetesinde yazdığı “Eğer Bir Gün Zengin Olursam” başlıklı yazısı Doğan’ın dil konusundaki hassasiyetini destekler nitelikte. Metin Münir, eğer bir gün zengin olursa o zamanki fiyatı üç bin dolar olan 20 ciltlik Oxford İngilizce sözlük alacağını belirtmiştir. Oxford Sözlüğünde 500 bin kelimenin bulunduğu dikkat çeken Münir, Türkçede 50 bin kelime varken İngilizcede 500 bin kelimenin olmasını şöyle açıklar: “İngilizler bizim yaptığımızın tam tersini yaptı. Biz sadeleşme amacı ile dilimizden Türkçe olmayan kelimeleri mümkün olduğu kadar ayıkladık ve ayıklamaya devam ediyoruz. Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlük’ü sözlük olmak kadar rejimin onayladığı kelimelerin bir envanteridir. İngilizce ise bütün dillere kapısını açtı. Büyük gusto ile başkalarının dillerinden alıp kullandıklarını kendilerine mal ettiler.” (Doğan, 2013: 311).

Yüzyılın Soykırımı isimli eserinde D. Mehmet Doğan, cumhuriyetin ilk döneminden günümüze kadar geçen süreçte dilimizde, özellikle kelimeler üzerinden

yapılan tahribata dikkat çekmiştir. Bırakın 100 yıl öncesini günümüzden 40-50 yıl önce kaleme alınan eserleri bile sözlük yardımı almadan ya da kelimelerin anlamları üzerinden tahmin yürütmeden tam anlamıyla anlayamıyorsak ortada bir sıkıntı var demektir. Dil konusunda insanların bilinçlendirilmesi gibi genel geçer ifadeler yerine ortaya kapsamlı bir sözlük konulup, özellikle yazarların bu sözlük etrafında toplanması Türkçenin geleceği açısından daha önemli olacaktır. Dilimizin geleceği bürokrasinin keyfiliğine bırakılırsa işimiz zor demektir. 2001 yılında yani XXI. Yüzyılın başlangıcında dönemin Millî Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu'nun başarısız da olsa dilimizi budama çabası ortadayken sürekli tetikte olmak dilimizin geleceği açısından temel görevimiz olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

D. MEHMET DOĞAN'IN SOSYAL ve TARİH KONULARINDAKİ ESERLERİ

3.1. Batılaşma İhaneti

Batılaşma İhaneti, D. Mehmet Doğan'ın 1975 yılında kaleme aldığı ilk kitabıdır. Kitabın zaman içerisinde yapılan baskılarında, bilgiler güncellenerek konular hakkında yeni bilgiler verilmiştir. Çalışma kapsamında kitabın 2014 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 35. baskısı incelenmiştir. Kitap 180 sayfadan oluşmaktadır. *Batılaşma İhaneti*, yazıldığı dönemde çok ses getirmiş, Cemil Meriç, Oktay Sinanoğlu, Mete Tunçay, Fethi Naci, Ergun Göze gibi yazarlar kitap üzerinde değerlendirmelerde bulunduğu, etkisi günümüze kadar da devam eden alanında öncü olan bir eserdir.

Kitap, yazarın 1975 yılında yazdığı ön sözün ardından giriş kısmı ve beş ana bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin bitiminden sonra, kitapla ilgili yazarla *İlim ve Sanat Dergisi* adına Abdullah Çalışkan tarafından 1985 yılında yapılan bir söyleşi de eklenmiş bulunmaktadır. Ayrıca kitapta ismi zikredilen kişiler ve kavramlar hakkında pratik okumalar yapılabilmesi için kitabın son kısmında detaylı bir fihrist/dizin oluşturulmuştur.

Giriş kısmında birinci madde olarak, “Mustafa Reşid Paşa’dan Günümüze Batılılaşma İhaneti” başlığı yer almaktadır.

Burada, Osmanlı Devleti’ni geliştirme iddiasıyla, III. Selim döneminde başlayan ve II. Mahmud döneminde devam eden yenileşme-batılılaşma hareketleri değerlendirilir. Yapılanların Osmanlı Devleti ve İslâm dünyasına faydadan çok zarar verdiği vurgulanmaktadır. “Hakim İslam devleti olan Osmanlı Devleti’nin çeşitli dış ve iç müdahaleler sonucu yıkılmasından, halifelik otoritesinin yok edilmesinden sonra İslâm dünyası hemen hemen istinasız Batı güdüm, kontrol ve baskısı altında devletçiklere ayrılmış, bu devletçiklerin idarecileri, Müslümanlar arasındaki dayanışma mihverini batılıların istediği yönde yıkmaya, çeşitli Müslüman toplulukları birbirine düşman hale getirmeye büyük gayret göstermişlerdir. Böylece

Müslümanların, asıl düşmanları olan küfre ve onun işbirlikçisi münafık yerli idarecilere karşı çıkması, sistemli olarak önlenmiştir. İslam ülkelerinde son asrın vakıası budur: İslam dışı idareler, ancak bu yöndeki faaliyetleriyle ayakta durabilmektedirler.”(Doğan, 2014: 16).

Batılılaşma konusunda Osmanlı/Tanzimat döneminde ilk adımların atılmasında önemli görevler üstlenen Mustafa Reşid Paşa; günümüzde, o dönemki reformların mimarı ve cumhuriyet dönemindeki atılan adımların öncüsü olarak görülmektedir. Resmi tarih ve batı etkisindeki yazarlarımızın söylemlerine Doğan karşı çıkmaktadır. “At izinin it izine karıştığı günümüzde neyin güzel, neyin çirkin, neyin haklı, neyin haksız, neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusunda da aynı bulanıklık sürüp gitmektedir. Bazı mihrakların kasten doğurduğu bu bulanıklık, günümüzde gençliğin kafasını karıştırmaktadır. Bütün ömürleri devlet ve millet düşmanlığının müşahhas örnekleri ile dolu şahsiyetlerin “kahraman”, ömrünü imanı, milleti ve devleti yolunda tüketenlerin “hain” olarak sunulması, bu vasatta çelişkileri artırmakta; gençler, yakın tarihimizin sayfalarını çevirmekten adeta ürkmektedirler. Çünkü daha önce “güvenilir” kaynaklarca “kahraman” olarak tanıtılan bazılarının “hain”, “hain” olarak tanıdıklarının “kahraman” olduğu gerçeği karşısında düştükleri sıkıntının rahatsızlığı içindedir” (Doğan, 2014: 17). Kitapta, Mustafa Reşid Paşa’nın çeşitli kaynaklar gösterilerek mason olduğu iddiasına yer verilmiştir. Mustafa Reşid Paşa, Osmanlı Devleti’nde batılılaşma çalışmalarından önce Avrupa’da özel olarak yetiştirilmiştir. İlk önce Paris elçiliğine tayin edilmiştir. Oradan da Londra elçiliğine tayin edildiği ifade edilmiştir.. İngiliz Hariciye Nâzırı Palmerston ve Osmanlı’da elçilik yapan Stratford Cannig’le ilişki kurup, gücünü artırdığı belirtilmiştir. “Reşid Paşa azledilip Edirne’ye tayin edilince hemen İngiliz’in yanına koşar. Bunun üzerine Cannig Sultan Abdülmecid’le görüşerek onun geri dönmesini sağlar.” (Doğan, 2014: 23).

Reşid Paşa’nın İngilizlerle iyi ilişkiler kurmasının bedelini, ilerleyen dönemde devletin çok kötü şekilde ödediği belirtilir. 1838 yılında İngiltere ile yapılan Balta limanı Ticaret Anlaşması, bizzat paşanın yalısında imzalanmıştır. “Nedir 1838 Ticaret Anlaşması? Osmanlı iktisadiyatını kayıtsız şartsız Batı’nın sömürüsüne açan vesika... Bu vesikadan sonra, emperyalizmin önünde tek engel var;

halkın direnme, yabancılara imanının sevgiyle dur deme gücü. Bu büyük engelin de ortadan kalkabilmesi için devletin İslâmî vasfının değişmesi, liberalleşmesi, batı tarzı reformların yapılması lâzım. Yani bundan sonra yapılan ıslahat, düzenleme, reform, devrim... ne denirse densin, Batı için tek mana taşıyor: Sömürgeleştirmeye aracılık etmek.”(Doğan, 2014: 25).

Anlaşmanın 3. maddesine göre, İngiliz tüccarlara yerli tüccarlarla eşit haklar verilmiştir. Yapılan anlaşmanın ardından İngiltere’den yapılan ithalat, büyük bir artış göstermiştir. İngiliz mallarının yaygınlaşmasıyla, dokumacılıkta ileri olan Bursa, Ankara ve Üsküdar’da tezgâhlar durmaya başlamıştır. Osmanlı iktisadî, yabancılara kontrolüne geçmeye başlamıştır. Yabancılara işbirlikçisi olan azınlıklar ve batı bağlantılı bürokratların refahı artarken, Müslümanların iş sahaları tamamen kapanıp, gittikçe fakirleştikleri belirtilir (Doğan, 2014: 27).1839 yılına gelindiğinde, ülkede idareyi yönlendirme gücü elde eden Mustafa Reşid Paşa, Padişah Abdülmecid’i, Tanzimat Fermanı’nın ilanı için ikna etmiştir. Tanzimat Fermanı’yla birlikte padişahın otoritesine sınırlandırma getirilirken; padişahın, ihmali görülen idarecileri idamla cezalandırması da önlenmiştir. Ülkede yabancılara baskıları artarken, devletin temeli de sarsılmaya başlamıştır (Doğan, 2014: 30). Tanzimat Fermanı Müslümanlarla Müslüman olmayan tebayı eşit ilan etmekle, Müslümanları devletin aslî unsuru olmaktan çıkarıyor, Osmanlı Devleti’nin İslâmî vasfını aşındırması oluyordu. Böylece devletin sahibi ve hakimi Müslümanlar olmaktan çıkıyor bulanık ve karışık bir Osmanlı milleti kavramı ortaya atılıyordu(Doğan, 2014: 30).1853 yılında başlayan Osmanlı-Rus Harbinde; Osmanlı, savaşın başında başarılı olmuştur. Durumun aleyhlerine döndüğünü fark eden İngiliz ve Fransızlar, Reşid Paşa’yı aracı olarak kullanıp, Osmanlı Devleti ile bir ittifak kurmuşlardır. Bu ittifak anlaşmasına, Müslüman olmayan vatandaşlardan alınan haraç vergisinin kaldırılması şartı konulmuştur. Bu madde ile zaten zor durumda olan Osmanlı maliyesi, iyice zor bir duruma düşmüştür. Başta Reşid Paşa olmak üzere, bürokratların baskısıyla Sultan Abdülmecid, İngiltere ile 28 Haziran 1855 yılında ilk borç anlaşmasını imzalamıştır. Alınan bu ilk borç, 20 yıl içerisinde Osmanlı maliyesini iflasa götürmüştür (Doğan, 2014: 36). Kırım Harbi’nden sonra batılı devletler, Osmanlı Devleti üzerindeki baskılarını daha da artırmışlardır. Devleti parçalamak için, azınlıklara daha fazla

haklar verilmesine gayret göstermişlerdir. Bunun sonucunda İngiliz, Fransız ve Avusturya Büyükelçilerinin baskılarıyla, 1856 yılında Islahat Fermanı hazırlanmıştır. Fermanla azınlıkların imtiyaz ve statüleri düzenlenirken, Osmanlı Devleti'nde yaşayan diğer yabancıların da yasal hakları güvence altına alınmıştır (Doğan, 2014: 40).

Sultan Abdülhamid'in, Rus Harbi dolayısıyla Kanun-ı Esasî'yi kaldırıp 1839 yılından beri devam eden bürokrat tahakkümüne son verdiği belirtilmektedir. Böylece bir süreliğine de olsa batı ile işbirliği yapan bürokratlar devri kapanır. Fakat 1908 yılında yapılan darbenin ardından Osmanlı ülkesinde yeniden bürokratların yönetimi başlamıştır (Doğan, 2014: 50). “Bürokratlar neticede, devleti kısa zamanda parçalayıp, kendi padişahsız iktidarlarını kurdular. Cumhuriyetten sonra da bürokratların saltanatı devam etti. Reşid ve Âli Paşalarla başlayan bürokrasi zinciri, Midhat Paşa, Talat Paşa, İsmet Paşa, Mustafa Bülent Ecevit çizgisini takip ederek günümüze kadar geldi.” (Doğan, 2014: 51). Giriş kısmında ikinci madde olarak, “Türkiye’de Haberleşmenin Yönü ve Kitle Haberleşmesi” başlığı yer almaktadır.

Yazar, bu bölümde kitle haberleşme araçlarındaki bürokrasi etkisine vurgu yapmaktadır. Bu araçların, ilk matbaa ve ilk Türkçe gazeteden beri, bürokrasinin ve batı ile ilişkisi olan okur- yazar ve iktisadi güç sahiplerinin elinde olduğu belirtilir. Bürokrasinin bu sayede halka rağmen cebri batılılaşmacı girişimlerde bulunduğu ifade edilir (Doğan, 2014: 57).

3.1.1. Birinci Bölüm: Temeldeki Yabancılaşma

Yazar, bu bölümde İstiklal Harbi'nin ardından yeni kurulan devlet rejiminin, o devletin asli unsuru olan vatandaşlara sorulmadan bir gece ansızın ilan edilmesini eleştirmektedir. Eleştirirken de ironik bir dil kullanmaktadır: “Yaşasın Cumhuriyet! Artık zalim padişahların, bütün işi içki-kadın-zevk-sefa olan gözü dönmüş sultanların keyfi idaresi sona ermişti! Bunlar ve idareleri bir daha dönmemek üzere kovulmuş, yepyeni, halka dayanan bir idare başlamıştı.” (Doğan, 2014: 65). Cumhuriyeti ilan eden meclisin, salt çoğunluğun çok az üzerinde bir üye sayısı ile yani 291 üyenin 158'inin katılımıyla toplandığı belirtilmektedir. Cumhuriyetin ilan edilme kararının

Çankaya sofrasında Atatürk tarafından arkadaşlarına söylendiği vurgulanmaktadır. Rejim bir oldu-bittiyle ilan edilmiştir (Doğan, 2014: 65).

Cumhuriyetin ilk döneminde modernleşme adına atılan adımları, yapılan inkılapların büyük bir kısmının halka rağmen gerçekleştirildiğini vurgulayan yazar, bölümün başında Said Halim Paşa'nın şu sözüne yer vererek meseleyi özetlemeye çalışmıştır: “Her milletin kendine has fikirleri ve hisleri olmasaydı, içtimâiyat ilmi (sosyoloji), hayvanat ilmi (zooloji) ile garip bir şekilde iç içe bulunurdu. Bunun içindir ki, başka milletlerin tecrübelerinden istifade etmeye kalkışan bir milletin, tamiri imkânsız birtakım hatalara düşmemesi güçtür.” (Doğan, 2014: 63). Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olmasının ardından devrin şair ve yazarları, Atatürk'ü övme yarışına girdikleri ifade edilmektedir. Tabi ki bu övgü dolu sözler, bir süre sonra çığırından çıkıp, Atatürk'ü tanrılaştırma, peygamberleştirme seviyelerine kadar vardırılmıştır. Yazar, o dönem yazılan şiirlerden çok sayıda alıntı yapmıştır. Çalışma kapsamında iki örneğe yer vereceğiz. *Cumhuriyet* gazetesinde 1935 yılında “Peçesini Atan Türkiye” başlıklı haber şu şekildedir: “Atatürk yarım bir ilahtır; Türklerin babasıdır. Hiçbir Devlet şefi için hayatında bu kadar heykel dikilmemiştir. Ne Mussolini'nin, ne Hitler'in ne de Lenin'in anıtları onunkilerle ölçülemez.” (Doğan, 2014: 72).

“Atatürk'e Tekbir” başlıklı şiir ise şöyledir: “Atatürk ekber! Atatürk ekber! Ancak O var: Atatürk!/ Evliya odur, peygamber odur, sanatkâr Atatürk./ Talihe hakim, zekaya önder, doğma serdar Atatürk./ Bunlar geçti insan büyüğü: Kendi kadar Atatürk!/ Atatürk ekber! Atatürk ekber Bizde O var: Atatürk!/ Ne evliya ne de peygamber... Halkına yar Atatürk.” (Doğan, 2014: 75). Yazar, bölümün sonunda “Ek Okuma Parçası” başlığı altında bahsedilen konularla ilgili çeşitli kaynaklardan örneklere de yer vererek çalışmasını detaylandırmıştır.

3.1.2. İkinci Bölüm: Aydın Yabancılaşması

Bu bölüm, Said Halim Paşa'nın şu sözleriyle başlamaktadır; “Batı hayranlarının hali, hastalıktan korunmak ve tam bir sıhhate sahip olmak arzusu ile tıp kitapları okuyan bazı kimselere benzer. Bunlar sonunda, kendilerinin bütün hastalıklara tutulmuş oldukları vehmine düşerek, hayatı mecburen katlandıkları

tahammül edilmez bir yük, çaresiz ve uzun bir ıstırap olarak görmeye başlarlar.” (Doğan, 2014: 93).

Yazar, yetmişli yılların ortalarına gelindiği sırada, Türkiye’de slogan ve vecizeler dönemine geri dönmeye başladığını belirtmiştir. Bir dönem bürokrasi tarafından çok sık kullanılan halkçıyız, milliyetçiyiz, laikiz gibi kavramların yerini çağdışı kelimesinin aldığına dikkat çeker. Bürokrasi özelinde devleti yönetenlerin, işlerine gelmeyen her türlü fikri, kişiyi çağdışı olarak nitelendirip küçümsediği ifade edilir. Yazar, tam aksine halkın değil, ideolojik bakımdan batıyı savunan bürokrasinin çağdışı olduğunu belirtip, şöyle eleştirmektedir; “Şimdi boğazı yabancı lokmasına, sırtı Amerikan basmasına, gönlü Frenk yosmasına, beyni yabancı kusmasına alışmış komprador bürokrasinin dilinden düşürmediği bir söz var; Çağdışı” (Doğan, 2014: 97). Batıların her devirde Türkiye’de baş komprador diye nitelenen bürokratları, üretip, desteklediği belirtilir. Bu bürokratlara örnek olarak da Mustafa Reşid Paşa, Mithat Paşa ve İsmet Paşa verilmektedir. Halkın zihninde iyi birer yer edinebilmeleri için bu bürokratların büyük, kurtarıcı, hürriyet kahramanı, dış siyaset kahramanı vb. sıfatlarla anıldığı ifade edilir (Doğan, 2014: 101).

3.1.3. Üçüncü Bölüm: Devrim Yabancılaşması

Yazar bu bölümde, Harf İnkılâbının ardından dilde yapılmaya çalışılan sadeleşme hareketini eleştirmektedir. Öztürkçe’ye dönme adı altında dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimeler sorgusuz sualsiz atılırken, diğer yabancı dildeki kelimelere dokunulmadığı, atılan kelimelerin yerine Türkçesi diye Fransızca’dan bozma kelimeler türetildiği ifade edilir. Ortaya çıkarılan bu bozma dilin tek amacının, halkla olan ilişkiyi kesmek olduğu belirtilir. Bölüm Said Halim Paşa’nın şu sözleriyle başlamaktadır; “Her değişikliğin iyilik işareti olduğu inancını taşımak, acayip bir düşünce ve gaflettir. Çünkü gerileme ve çöküşler de ancak örf ve adetlerin değişmesiyle olur.” (Doğan, 2014: 113).

“Aşağılık duygusunun mahzenlerinde dolaşan aydınlarımız için dilimiz, Avrupalı olmak için yetersizdi. Meşrutiyetten sonra bütün aydınlarımız Türk dilinin kısırlığından yakınıyorlar, bu dille çağdaş uygarlığa ayak uydurulamayacağını öne sürüyorlardı” (Doğan, 2014: 119). Oluşturulmaya çalışılan sözde Öztürkçe’nin

getirildiği absürt duruma örnek olarak *Ulu* s gazetesinin 1935 yılındaki “Atatürk’ün Öz Adı” başlıklı haberi verilmektedir; “Atatürk’ün taşıdığı Kemal adı bir Arapça kelime olmadığı gibi, Arapça Kemal kelimesinin delalet ettiği manâda da değildir. Atatürk’ün muhafaza edilen öz adı, Türkçe ordu ve kale manasına olan Kamâl’dır. Son â üstüdeki tahfif işareti (l) harfini yumuşattığı için telaffuz hemen hemen Kemal telaffuzuna yaklaşır. Benzeyiş bundan ibarettir.” (Doğan, 2014: 142).

3.1.4. Dördüncü Bölüm: Fikir Yabancılaşması

Yazar bu bölümde, Türkçülük kavramının ne anlama geldiğini sorgulamaktadır. Osmanlı’nın son dönemi ve cumhuriyetin ilk yıllarında insanların kendi fikirlerine göre Türkçülüğü milliyetçilik veya batıcılık olarak değerlendirdiklerini belirtmektedir. Bölüm Said Halim Paşa’nın, “Garplılaşmak ihtiyacına olan inancımızın, bu kadar kötü neticelere varması, milliyetimize aykırı bulunmasındandır. Çünkü milliyet ile medeniyet aynı şey demek olduğundan garplılaşmak arzusu, kendi medeniyetimizi, terk veya inkâr etmek manâsını taşır. Netice olarak da kendi milliyetimizden vazgeçmek demek olur”, Nurettin Topçu’nun “Hâlâ içimizde garplılaşmanın sırrını ve sanatını arayanlara milliyetçi adı verilmektedir.” (Doğan, 2014: 143)sözleriyle başlamaktadır.

Yazar, Türkçülük akımının iki temel çelişkisinin olduğunu belirtmektedir. Bunları ise şöyle sıralar; Hem milliyetçi hem batıcı olma çelişkisi, hem millî tarihimizden kaynaklanmak, hem İslamiyet’ten sonraki Türk tarihini inkâr etmek çelişkisi(Doğan, 2014: 145). Yazar cumhuriyetin ilanından sonra Türkçülüğün yaşadığı değişimi şöyle özetlemektedir; “1923 sonrasında Türkçülük aşırı batıcılığı şiar edinerek kalkını olduğu bu fikrin arkasına geçmiş, İslami milliyetçiliğe karşı girişilen yıldırma hareketinde rol almıştır. İslamiyet’i bir hayat görüşü olarak da savunan milliyetçilik mahkûm edildikten sonra, Türkçülük meydana yalnız kendisi kalmış, resmi bir ideoloji olarak katılmıştır.” (Doğan, 2014: 152).

3.1.5 Beşinci Bölüm: Şuur Yabancılaşması

Yazar, Osmanlı Devleti’nin son döneminde başlayan şuur yabancılaşmasının temelinde Türklük ve İslam’ın sanki birbirinden bağımsız olduğu düşüncesi ve gerilemenin en büyük sebebinin din olduğu yanılığının yer aldığını belirtir.

“Tarihimizi 50 yılla sınırlayanlar, geçmişimizi en az beş binyıl öncesine götürmek isteyenlerden başkaları değildir. Eti’dir, Helen’dir, Sümer’dir, fakat herhalde Orta Asya’dır. Tarihten önce vardık/ tarihten sonra da varız sloganı bu zihniyetin güzel bir anahtarı. Yani asıl tarih döneminde yokuz! 300-500-1000 yıl bu tarih anlayışında yer almaz. Türkiye’de yanlış şuurun kaynağı bu tarih anlayışında düğümlenir. Milletimizin ruhuna, devletimizin harcına karışan İslam, millî şuurumuzun yaşatıcı temelidir. Dil ve vatan yardımcı unsunlar olarak kabul edilmelidir. Tarihin doğruladığı bu.” (Doğan, 2014: 156).

İslam’ı bir kenara bırakarak yapılmaya çalışılan milliyetçiliğin neticesinde batının oyununa geldiğimiz vurgulanmıştır. Halifeliğin kaldırılması, dönemin aydınları tarafından cumhuriyetin laik devlet anlayışının bir gereği olduğu söylenmesine rağmen ilerleyen dönemde işin hiç de öyle olmadığı ortaya çıkmıştır. “İslam ülkelerinin bazılarında siyasi birliği, bazılarında kültürel ve manevi birliği sağlayan halifelik makamı emperyalizmin ilk hedefi olmuştur. İslam’la bağlarını koparmış, İslam topluluklarıyla ilişkilerini kesmiş bir Türk devleti batılılar için yönetilmesi, kontrol edilmesi kolay bir siyasi organizasyon olarak görünmüş olmalıdır. Batılı emperyalist mihraklar, 1. Dünya Harbi sonunda, böyle bir Türk devletini sınırlamış ve kurulmasına müsaade etmişlerdir.” (Doğan, 2014: 161-166).

Osmanlı Devleti’nde III. Selim döneminde başlayan ve II. Mahmud döneminde şekillenen yenileşme-batılaşma hareketinin, Tanzimat ve Islahat Fermanları ve I. ve II. Meşrutiyet dönemlerinde geldiği durum ortadadır. Elbette aralarında mutlaka iyi niyetliler de olmasına rağmen dönemin bürokratlarının büyük bir kısmı bilerek veya bilmeyerek kendilerini batıya kullandırmış, batı desteğiyle çeşitli makamlara gelmişlerdir. D. Mehmet Doğan’ın *Batılaşma İhaneti* isimli bu eseri, ülkemizin ortalama son iki yüzyıllık kadim sorunlarını kısaca özetlemektedir. Eser, yazarı veya yeni yazarlar tarafından, 15-20 yıllık dönemlerle güncellenmeye devam edilse, olaylara geniş bir pencereden bakma imkânımız olabilir. Örneğin 2020 yılında, “2000’li yılların ilk 20 yılında batılaşma ihanetinin neresindeyiz?” sorusuna verilebilecek cevaplar, oldukça değerli olacaktır.

3.2. Bir Savaş Sonrası İdeolojisi: Kemalizm

Bir Savaş Sonrası İdeolojisi: Kemalizm, D. Mehmet Doğan tarafından 1993 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın, 1994 yılında Esra Yayınları tarafından yayınlanan 2. baskısı incelenmiştir. Eserin günümüzde yeni baskısı olmadığından dolayı, Doğan'ın kişisel kütüphanesinden temin edilen nüshası incelenmiştir. Kitap 141 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap Sunuş başlığının ardından gelen Giriş kısmının akabinde üç bölümden oluşmaktadır. Kitabiyat kısmında ise kullanılan kaynaklara yer verilmiştir. Doğan, bu eserinde Kemalizm'in, Atatürk'ün ölümünden sonra adeta bir ideoloji haline getirildiğini, tek parti dönemi başta olmak üzere siyasi, asker ve bürokratların aldıkları şahsi kararları Kemalizm ideolojisiyle perdeleyip, her şeyi Atatürk'e atfederek tepkilerden uzaklaştıklarını anlatmıştır.

Türkiye'de resmî tarih anlayışının, geniş ve orijinal bir literatür ortaya koyamadığını, buna karşılık bir "tarih tezi" olduğu ve tezin bütün öğretim kademelerinde öğretildiğine dikkat çeken Doğan, resmî tarihin esasta, bu tezin öğretilmesi ile sınırlı kaldığı, buna karşılık münferit olarak tarihle uğraşan bilim adamlarının bu tezle alaka kurmadan hayli başarılı çalışmalar yaptıklarını belirtir. Doğan, "Türkiye'de resmî tarih asıl baskıcı niteliğini yakın tarihle ilgili olarak göstermiştir. Rejimle bir kişinin ve onun 'tarihi'nin (yani hayatının) aynileştirilmesi sonucu 'devrim', 'inkılap' ya da 'cumhuriyet' tarihi adı altında tarihle alakasız menkıbevî, düzmece hadiseler anlatılmış ve bunlar resmî 'bilimsellik' zırhına büründürülmüştür. Resmî tarihin bu sert yüzü karşısında resmî kurumların ve kanunların dahi Türkiye'de tarih araştırmalarını, çalışmalarını, yorumlamalarını imkân harici bırakacak şekilde tanzim edildikleri görülmektedir. Devlet imkânlarıyla yapılan tarih araştırmaları resmî tarihin tezlerini doğrulamakla sınırlı kılınabilirken, gayri resmî çalışmalar mevzuat engelleriyle birlikte, kanunî sınırlamalara takılmaktadır. 'Bir Savaş Sonrası İdeolojisi: Kemalizm' yürürlükteki inkılâp tarihi derslerinin konuları ile ilgili farklı bir bakışın yansımasıdır. Bu kitap, daha önce bir yayınevinin pratik amaçlı dizisinde yayımlanan 'Kemalizm' adlı kitapçığımızın gözden geçirilmiş, düzeltilmiş metnini de ihtiva etmektedir." (Doğan, 1994: 6-8).

Doğan, kitleyle, kitlenin inanç ve değerleriyle çatışan yönetim anlayışlarının, adları Cumhuriyet de olsa, otokritik mahiyette olduğuna dikkat çekmektedir. Doğan, Türkiye'de aydınların yeni yeni kafalarını kumdan çıkarıp, rejim üzerine üç beş cümle edebilir hale gelmeye başladığını vurgulamıştır. Aydınların, Türkiye'deki sistemin görüntüde cumhuriyetçi, hürriyetçi, halkçı, demokratik; gerçekte totaliter yapısını fark eder hale geldiğini belirten Doğan, laiklik adına İslâm'dan kaçışı din edinmiş olan okur-yazarlarımızın, altmış-yetmiş yıl boyunca kendi cinsinden insanlara bu dinin rahipleri olarak yapmadık eziyet bırakmadığının altını çizer. Doğan bu kitlenin, bir zamanlar kendi içlerinde en itibarlı yerlerde bulunanlara bile bu dinin büyüünden kurtulduklarını anladıkları anda olmadık muameleleri reva gördüğünü ifade etmiştir (Doğan, 1994: 14).

Doğan, “Necip Fâzıl bir zamanlar aydınlar camiasının gözbebeği iken ‘Büyük şair’, ‘Büyük sanatkâr’ olarak yüceltiliyordu. Farkı fark ettiğini ortaya koyduktan sonra, ömrünün sonuna kadar bitmeyen şiddetli bir saldırganlığın konusu oldu. Aynı şey, bir zamanlar *Cumhuriyet*, *Ulus* gibi rejimin gazetelerinde uzun süre yazmış Peyami Safa'nın da başına geldi. Kemal Tahir, son yıllarında senelerdir içinde bulunduğu camiadan tecrid edilmekle karşı karşıya kalmıştı. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu bağnazlık ortamı, Türkiye'de aydınların birbirlerinin düşüncelerinden gerçek anlamda haberdar olmalarını imkânsız kıldı. Birbirinden habersiz olan veya habersiz görünen kesimlerin düşünce geliştirmesi beklenemezdi. Bugün bir kesim yazar, bilim adamı, bir zamanlar bazılarınca yazılıp çizilmiş, tartışılmış ve oldukça yaygın bir kamuoyuna mal olmuş bazı fikirleri yeni keşiflermiş gibi önümüze seriyorlarsa, sebebi bu kopukluktur.” Doğan, Çetin Altan'ın 4 Mart 1992 tarihinde *Sabah* gazetesinde yayınlanan yazısındaki Kemalizm tanımına da yer vermektedir; “Kemalizm, batılı bir görüntü arkasında durmaya çalışan ve bunu da frakla zeybek oynayınca gerçekleşeceğini sanan, bize özgü garip bir dikta düzeniydi. Bu yöntemle değerli bilim adamlarından çok, hava atan önemli şarlatanlar yetişti.” (Doğan, 1994: 15).

3.2.1. Birinci Bölüm: Mustafa Kemal ve Kemalizm

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Kemalizm'in oluşum sürecini, zamanla nasıl bir ideolojiye dönüştürüldüğünü, toplumun bir kesimi tarafından nasıl adeta bir din gibi benimsenmeye başlandığını ifade etmiştir.

Kemalizm'in bizzat Atatürk tarafından ortaya konulmamış bir ideoloji olduğunu vurgulayan Doğan, zamanla onun hayatı çevresinde örülen bir tarih esas alındığı için kendisinden ayrılmaz bir nitelik kazandığının altını çizer. Cumhuriyet ve inkılap tarihi kitaplarında Atatürk'ün hayatının ön plana alınarak bir tarih anlatımı yapıldığına dikkat çeken Doğan, bu anlatım tarzının bir süre sonra gerçeklikten uzaklaşıp, insanüstü bir şahsiyetin anlatımına dönüştüğünü belirtmiştir (Doğan, 1994: 39).

Atatürk'ün karizmasını oluşturan İstiklal Harbi'nin, resmi tarihte doğal olarak Atatürk merkezinde bir anlatımın tercih edildiğini belirten Doğan, “Vatan, millet zor durumdadır Osmanlı Devleti yozlaşmıştır, padişah ve sadrazam kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmemektedir. Bu durumda vatan kurtarmak kutsal görevi -zaten ne zamandan beri başka bir şey düşünmeyen- tuğgeneral Mustafa Kemal'in üstüne kalmıştır. Mustafa Kemal de bu maksatla bütün güçlükleri yenerek, Padişah, Sadrazam ve hatta İngilizleri kandırarak, atlatarak 19 Mayıs 1919'da Samsuna çıkmış, kongreler toplamış, ordu organize etmiş, TBMM'ni kurmuş ve kurtuluşu gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını bir sır gibi saklayan Mustafa Kemal, savaştan sonra, zamanının geldiğini anlayarak, sırrını açığa vurup Osmanlı Devleti'ni yıkmış, saltanatı kaldırmış, hilafeti ilga etmiş ve yeni bağımsız Türk devletini kurmuştur. Millî Mücadele'nin sona eriş şekli bir yarım kalmışlık etkisi uyandırmaktadır. En azından, Mustafa Kemal'in 'Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir emrinden sonra, ikinci hedefin, İstanbul ve Trakya olması gerekiyordu. Ancak Mustafa Kemal bir süre İzmir'den ayrılmadığı gibi, kuvvetlerinin de İstanbul'a doğru harekette ağır davrandıkları görülmektedir. Mustafa Kemal, Yunan ordularını İzmir'e kadar süren hareketle gösterdiği tavrını, İstanbul'daki müttefiklere karşı gösteremedi. Mustafa Kemal'in ordusuyla İstanbul'a girmesi, İstanbul ile Ankara arasındaki ayrılığın hemen çözümlenmesini

gerektirecekti. Bunun İngilizlerce de istenmemesi yüzünden millî kuvvetlerin İstanbul'a girmesine karşı tavrı almış olmaları muhtemeldir. İstanbul'a girmiş bir Mustafa Kemal'in ya işgalcilerle çatışması -bu durumda Padişah ve İstanbul hükümetinin de ortak hareket ettiği bir cephe oluşacaktır- ya da işgalcilerin tarafsız kalması hâlinde ise İstanbul yönetimiyle meselesini halletmesi gerekiyordu. Bunun kuvvet kullanılarak gerçekleşmesi ise en azından halk psikolojisi açısından olumsuz sonuçlar doğurabilirdi. Padişahla karşı karşıya gelecek bir Mustafa Kemal'in ya ona bağlılık arz etmesi, ya da ihanetini ileri sürerek tahtından indirmesi ya da ortadan kaldırması gerekirdi. Fakat padişahın hain olduğuna geniş kitlelerin inandırılması mümkün değildi. Bu açıdan düşünülürse en elverişli yol padişahın İngilizler eliyle İstanbul'dan uzaklaştırılmasıydı. O sırada Ankara yönetiminin İstanbul'daki temsilcisi olan Refet Paşa şöyle söylemektedir: "Padişahı İngilizler kaçırırsa Türk Milleti hiçbir gün Vahidetdin'in bu hareketini affetmeyecektir. Biz tutar ve yakalarsak, bu sefer, millet bizi affetmeyecektir."(Doğan, 1994: 53-66-67).

Tek boyutlu bir İstiklal Harbi anlatımının Kemalizm'in bir ürünü olduğunu belirten Doğan, tarihin, olayları bütün yönleriyle ele alınıp, sorgulayan bir bakış açısıyla yazılması gerekmesine rağmen bu durumun kendini rejimin bekçisi gören Kemalistlerin işine gelmediğini vurgulamıştır. Doğan, "Millî Mücadele sonuç itibarıyla Mustafa Kemal'in başarısı ise, bu başarının sebepleri ne olabilir? 1919-1926 dönemi Türk-İngiliz ilişkilerini konu edinen tezinde Ö. Kürkcüoğlu, Mustafa Kemal'in gerek mücadele esnasında, gerekse sonrasında İngiliz menfaatleriyle çatışmadığını, hatta Misak-ı Milli'yi İngilizlerin tutumlarını dikkate alarak tanzim ettiğini, Lozan'da Boğazlar konusunda İngiltere'nin tezine yakın bir görüş benimsediğini, Musul konusunda da 1926'da İngiltere'den yana bir çözüm kabul ettiğini kaydetmektedir. Millî Mücadele'den sonra, kitlelerde hoşnutsuzluk uyandıran devrimler yürüten Mustafa Kemal için de batılılaşma, dış güvenlikle birlikte iç güvenlik gereği haline gelmiştir. Mustafa Kemal, dönemi süresince Türkiye Cumhuriyeti İngiliz politikasına aykırı hareketlerden uzak durmuş, 1932'de Milletler Cemiyeti'ne girmiş, 1934'da Balkan Antantı'nın, 1937'de Sadabat Paktı'nın kuruluşunda öncülük üstlenerek, İngiliz politikasının Balkanlar'da ve Orta Doğu'daki işleyişi doğrultusunda hareket etmiştir (Doğan, 1994: 70-71).

3.2.2. İkinci Bölüm: Kemalizm'in Siyasî Sistemi

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Kemalizm'in siyasi sisteminin detaylarına yer vermiş, cumhuriyet, demokrasi vb. kavramların en çok kendini Kemalist diye nitelendiren darbeci askerin siyasilerden fazla kullanmasını vurgulamıştır.

Kemalizm'in çift kişilikli bir sistem olduğunun altını çizen Doğan, bir yandan otokratik idare, öte yandan şekli demokratik kurumların bu sistemi oluşturduğunu, Kemalist literatürde çok sık yer verilen halk idaresi, halk egemenliği deyimlerinden anlaşılması gerekenin ise demokrasi değil, cumhuriyet olduğunu belirtir. Doğan, Atatürk'ün otokratik bir şef idaresi sayılabilecek yönetimi, hem nazarî ve resmî olarak hem de mekanizmalarıyla cumhuriyet olduğunu söylemiştir (Doğan, 1994: 73).

Çoğulculuğun Kemalizm'de yerinin olmadığına vurgu yapan Doğan, bu nedenle meclis'in ve diğer kurumların şef olarak nitelenen Cumhurbaşkanının üstünde olamayacağını, şefle milletin teoride özdeşleştiğini belirtmektedir. Kemalizm'in her şeyi kendi tekeline aldığına dikkat çeken Doğan, öğretim, basın-yayın, siyasi parti, dernek, sendika gibi kurumlarda da tekelliliğin oluşturulduğunu, o dönemde Kemalizm ideolojisiyle çelişen kurumlara yaşama hakkı verilmediğini ifade etmektedir. Doğan, "Atatürk'le ilgili birinci elden otantik bir belge niteliğinde olan Nutuk incelenirse, görülecektir ki, Atatürk cumhuriyetçidir, fakat onun cumhuriyeti demokrasiyi öngörmez ve bu kelimeyi Atatürk Nutuk'un hiçbir yerinde telaffuz etmez. Atatürk için çok genel bir halk onayı, daha sonra yapılacaklar için yeterlidir. Nitekim, daha Lozan müzakereleri tamamlanmamışken, içinde 'İkinci Grup' olarak adlandırılan muhalif unsurlar ihtiva eden Millî Mücadele Meclis'ini dağıtıp, Lozan'ı tasdik edecek bir yapıda yeni bir Meclis oluşturmaya karar verdiğiğinde, kendi başkanlığında bir seçim komitesi oluşturur. Bu komitenin ilk toplantısında ilk teklifi 'millet bana güvenoyu versin ve meb'usların seçimini bana bıraksın' olur. Yapılanları halka onaylatmak veya halkın onayladığını yapıyor görünmenin siyaset literatüründeki adı bonopartıcılık/bonopartizmdir." (Doğan, 1994: 74-75).

3.2.3. Üçüncü Bölüm: Kemalizm'in Niteliği ve Geleceği

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Kemalizm'in niteliği ve geleceği üzerinde durmuştur. Kemalizm'i bir savaş sonrası ideolojisi olarak değerlendiren Doğan, Kemalizm'in günümüz Türkiye'sinin sorunlarına çözüm getiremeyeceğini savunmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından savaşı kazanan devletler ve bağımsız bir Türk devleti kuran aydınlarımızın arzularının kesişmesi/çakışması ve ardından "Türk (ya da Atatürk) devrimi olarak adlandırılan sürecin yaşanması konusu üzerinde yeterince durulmadığına dikkat çeken Doğan, o dönemde Kemalizm olarak adlandırılmasa da yapılan inkılapların Kemalizm ideolojisinin bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Doğan, "Atatürkçülük/Kemalizm, Türkiye için bir savaş sonrası ideolojisidir. Bunun öncelikle bilinmesi önemlidir. Bizim tarihlerimizde 'Osmanlı Devleti'nin ömrünü tamamladığı için yıkıldığı' bir mütearife olarak yazılmaktadır. Meseleye farklı bir bakış açısı ise bize şunu söylemek imkânını vermektedir: Osmanlı Devleti emperyalizmin önünde en azından manevî bir engel teşkil ettiğinden yıkılmıştır. Onun merkez topraklarında kurulan devletin bu yüzden tamamen farklı -hatta ona zıd- olması gerekiyordu. Türk devrimi ideolojisinin omurgasını bu farklı / zıd olma mecburiyeti oluşturmaktadır. Hilafetin ilgası, tekke ve zaviyelerin kapatılması, laiklik prensibi, yazı-dil ve tarih inkılabı vs. bütün bunlar üzerinde bir de bu açıdan düşünülmesi gerekmektedir. Hilafet en çok hangi güçlerin önünde engel teşkil ediyordu-edebilirdi? Tekke ve zaviyeler Sultan Abdülhamid tarafından antiemperyalist bir tepki oluşumunda rol oynar hâle getirildikleri için de hedef seçilmiş-kapatılmış olamaz mı? Türkiye'de 'bağımsız' Devlet'in yaptığı yazı ve dil devrimlerini Sovyet kontrolündeki Türk toplulukları üzerinde hangi güç uyguladı? Acaba Hıristiyan olamayacağımız için mi laik olduk?" (Doğan, 1994: 89-90).

Savaş sonrası ideolojilerinin, emperyalistlerin savaşla yapamadıklarını barış ortamında gerçekleştirmek durumunda oldukları gerçeğini unutmamak gerektiğini vurgulayan Doğan, inkılapların gerçekleştirildiği dönemde Atatürk'ün hukukçulara, yaptıkları ile ilgili hukukî dayanak sorduklarında, 'ben

yapayım, siz kaide haline getirip kitaba yazarsınız' dediğinin rivayet edildiğini belirtmiştir. Doğan, Atatürk'ün yaptığı ve Kemalizm'in gerekçe olarak ortaya çıktığı inkılapları şöyle sıralamıştır:

1. OSMANLI DEVLETİ'NİN SONA ERDİRİLMESİ İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

Saltanatın kaldırılması (1.11.1922) - Ankara'nın başkent yapılması (13.10.1923)Cumhuriyetin ilanı (29.10.1923) - Soyadı Kanunu (21.6.1934) -Efendi, bey, paşa gibi lakapların ve unvanların ilgası (26.11.1934) -Ayasofya Camisinin müze haline getirilmesi (1.2.1935).

2. DİNE, DİNİ KURUMLARA, DİNİ SAYILAN UNSURLARA KARŞI UYGULAMALAR -Hilafetin ilgası, Şer'îye ve Evkaf Vekâletlerinin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat (eğitim birliği-tekelî) uygulamasına geçilmesi (3.3.1924) -Şapka-kıyafet devrimi (25. 11. 1925) -Tekke ve zaviyelerin, türbelerin kapatılması 30.11.1925) -İsviçre'den aktarma Medenî Kanununun kabulü (17.2.1926) - Teşkilat-ı Esasiye Kanunu(anayasa)ndan "Türkiye Devleti'nin dini din-i İslam'dır" ibaresinin çıkarılması (16. 4. 1928) -Latin Harflerinin kabulü (1.11.1928) -Okullardan Arapça, Farsça öğretiminin kaldırılması (1.9.1929) -Ezanın Türkçeleştirilmesi (18.7.1932) - Hafta tatilinin Cumadan, Cumartesi - Pazara alınması (1936).

3. TEKNİK DEĞİŞİKLİKLER Gregoryen Takvimin kabulü (26.12.1925) - Latin rakamlarının kabulü (24.5.1928) -Ölçü ve tamların değiştirilmesi (1.4.1931).

4. KEMALİZMİ İDEOLOJİLEŞTİRME UYGULAMALARI Üniversite'de inkılâp tarihi kürsüsünün kurulması (22.11.1925) -İlk Atatürk heykelinin açılması (İstanbul Sarayburnu'nda) (4.10.1926) -Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşu (15.4.1931) -Devletçilik ilkesinin CHP programına dahil edilmesi (10.5.1931) -Halkevlerinin kurulması (19.2.1932) -Türk Dil Kurumu'nun kurulması (12.7.1932) -Altı ok'un anayasaya sokulması (5.2.1937) (Doğan, 1994: 92-93). Kemalizm'in İslâm dinini hayattan tecrit etmek için çeşitli uygulamalara başvururken, ona alternatif kurumlarda ürettiğini vurgulayan Doğan, örneğin cami ve tekkelere karşı halkevlerinin kurulduğunu, dini bayramlara karşı millî bayramların oluşturulduğunu belirtir (Doğan, 1994: 107). Atatürkçülüğün cumhuriyetçi olmasına karşın demokrasiyi öngörmediğini belirten

Doğan,“Çünkü bizzat Atatürk'ün beyanlarıyla ortadadır ki, kitle, halk yönlendirilmezse yanlış yola sapabilir. O yüzden; önderin ve öndere bağlı seçkinlerin halkı yönlendirmeleri gerekir. Kesinlikle çoğulcu değildir. Atatürk Büyük Nutuk'ta, bütün kendisinden farklı görüşte olan arkadaşlarını şiddetle eleştirmiştir. Bu kişilerin bir kısmının yaptıkları ise, cumhuriyet rejimi içinde siyasi parti kurmaktan ibarettir. Gerçekte tek partidir. Atatürk döneminde valilerin vilayetlerde CHP il başkanı, parti genel sekreterinin İçişleri bakanı olması uygulaması yaşanmıştır. Eğitim, kültür, yayın alanlarında tekeller kurmuştur. Bazıları, Atatürk'ün parlamentoculuğunu demokratikliğine delil olarak gösterirler. Atatürk döneminde parlamento bir görüntüden ibaret olmuştur. Zaten parlamentoyu teşkil eden milletvekilleri halk adına bizzat şef tarafından seçilmiştir.” (Doğan,1994: 122). *Bir Savaş Sonrası İdeolojisi: Kemalizm*, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, bir ideoloji olarak Kemalizm'i eleştirmiş, eleştirisini de verdiği örnekler üzerinden temellendirerek somutlaştırmıştır. Doğan, özellikle Atatürk'ün ölümünün ardından tek parti dönemi başta olmak üzere yapılan yanlış uygulamalara Kemalizm'in Atatürkçülük adıyla bir kılıf olarak kullanılmasını eleştirip karşı çıkmıştır. Doğan, 27 Mayıs 1960 darbesinden 28 Şubat sürecine askerin yaptığı her darbeye Atatürkçülüğü ön plana çıkarıp kendilerini iyi göstermeye çalıştığını, bunun da halkın tepkisini çektiğini vurgulamıştır. Doğan'ın bu eseri resmi görüşün dışında eleştirel bir bakış açısıyla Kemalizm'i değerlendirmesiyle önemlidir.

3.3. Camideki Şair Mehmet Âkif

Camideki Şair Mehmed Âkif, D. Mehmet Doğan tarafından 1989 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın, 2013 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 5. baskısı incelenmiştir. Kitap 279 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Sunuş ve Giriş kısmının akabinde 6 bölümden oluşmaktadır. Ayrıca Ekler başlığı altında 5 ilave kısım bulunmakta, Kitabiyat başlığında ise kitapta kullanılan kaynak eserlere yer verilmiştir. Kitabın ikinci ve üçüncü baskılarında önemli genişletilmeler yapıp, ilave metinler eklenmiştir. İki yeni bölüm ve ek bölümler üçüncü baskıda yapılır, incelenen beşinci baskı da üçüncü baskının devamı

niteliğindedir. Kitapta yer alan yazıların bir kısmı daha önce çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan yazılardan oluşmaktadır.

Doğan, *Camideki Şair Mehmed Âkif* kitabının dönemi ve yaşanan tarih kesiti içinde oynadığı rol yönünden ele alma gayretinin sonucunda ortaya çıkan bir çalışma olduğunu vurgulamıştır. Yazar, eserin esas itibarıyla iki bölümden oluştuğunu ifade etmiştir. İlk bölümde Mehmed Âkif'in hayatı ve eserleri üzerinde durulur. İkinci bölümde onun Millî Mücadeledeki konumu etrafında kişiliği araştırılır. Kitapta Millî Mücadele ve İstiklal Harbi konularının, resmi tarih görüşünün dışından bir çerçeveye oturtulduğuna dikkat çeken Doğan, eser sayesinde İstiklal Harbi gerçek konumunun ve Mehmet Akif'in şahsi tutumunun doğru olarak değerlendirilebileceğini ifade eder (Doğan, 2013: 9).

Mehmet Akif'in vefatından sonra, fikirleri sayesinde ikinci hayata kavuşmuş gibi mücadelesinin devam ettiğine dikkat çeken Doğan, onun hayatı boyunca yazdıklarının eğer yaşasaydı, 1940'larda, 50'lerde, 60'larda ve günümüzde yazacakları arasında bir farkın olamayacağını belirtir (Doğan, 2013: 5).

3.3.1. Birinci Bölüm: Hayatı ve Eserleri

D. Mehmet Doğan, bu bölümde ilk olarak Mehmet Akif Ersoy'un hayatı hakkında bilgi vermektedir. 1873 yılında doğan Mehmet Akif'in, Fatih Medresesi müderrislerinden Mehmet Tahir Efendi'nin oğlu olduğunu belirten Doğan, "Babası, Arnavutluk'ta İpek kasabası Suşisa köyünden İstanbul'a gelip, Yozgatlı Hacı Mehmed Efendi'den icazet aldı. Annesi Buharalı bir aileye mensup. Mehmed Âkif, bu anne ve babadan İstanbul'un Fatih semtinde, Sarıgözel mahallesinde doğdu. Ebcet hesabıyla doğum yılını veren 'Ragif' (H. 1290) kelimesi, babası tarafından ad olarak verildi. Bu ad yaygın ve bilinir olmadığından "Âkif" şeklinde söylendi ve bu isimle tanındı. Dört yaşındayken Emir Buharî Mahalle Mektebi'ne başladı. İptidai (ilk) öğreniminden sonra Fatih Merkez Rüşdiyesi ve Mekteb-i Mülkiye'nin idadî (lise) kısmını bitirdi. Mülkiye'nin âlî (yüksek) kısmına geçmişken, aynı yıl babası öldü ve Sarıgözel'deki evleri yandı (1887-88). Bu yüzden yeni açılan yatılı Halkalı Mülkiye Baytar Mektebi'ne geçti. Şiirle ilgisi bu mektepte başladı. Baytar Mektebi'ni birincilikle bitiren (1893) Mehmed Âkif, Umûr-ı Baytarîye ve Islâh-ı Hayvanât

Umum Müfettiş Muavinliği'ne tayin edildi.” (Doğan, 2013: 18). Doğan, Mehmet Akif'in Arapça, Farsça, ve Fransızca dillerini de bildiğini belirtir.

Mehmet Akif'in ilk şiir çalışmalarına Baytar Mektebinde okuduğu yıllarda başladığına dikkat çeken Doğan, yayımlanan ilk şiirlerinin 1893-1894 yıllarında *Hazine-i Fünûn* dergisindeki iki gazelle *Mektep* mecmuasındaki Kuran'a hitap şiirlerinin olduğunu ifade eder. Mehmet Akif'in edebi ve fikri hayatında dönüm noktasının 1908 yılının olduğunu vurgulayan Doğan, Akif'in bu yıl içinde Darülfünuna edebiyat müderrisliğine tayin olduğunu, böylece edebiyatla uğraşmasının kolaylaştığını belirtir. Mehmet Akif'in asıl edebiyatçı kişiliğini 1908'den sonra *Sırât-ı Müstakîm* (1912'den sonra *Sebilürreşadını* aldı) dergisinde yayınlanan şiirlerinde bulduğunu söyleyen Doğan, Akif'in şiirlerinin yanında manzum hikâyeleriyle de dikkat çektiğini ifade etmektedir (Doğan, 2013: 23).

Mehmet Akif'in Millî Mücadele dönemine olan katkısını ve İstiklâl Marşı'nı yazdığı dönemi diğer bölümlerde detaylı bir şekilde anlatan Doğan, Akif'in cumhuriyetin ilanından ölümüne kadar geçen zamanda yaşadıklarını şöyle ifade eder: “İslâm dâvasının bir neferi olarak Türkiye'nin kurtuluşu için çalışan Mehmed Âkif, üst kademe yöneticilerin Millî Mücadele'nin başlangıçtaki amaçlarından uzak, tamamen ters yöndeki tavırları ile çelişti. Bu yüzden 1923 Ekim'inde Abbas Halim Paşa ile Mısır'a gitti. Kışı orada geçirdikten sonra baharda döndü. Bir kaç yıl kışları Mısır'da, yazları Türkiye'de geçirdi. Bu yıllarda ilk devrim hareketleri başlatılmış; Cumhuriyet idarecileri ülkenin ve toplumun İslâmiyetle bağlarını koparmaya yönelik faaliyetlere girişmişlerdi. Mehmed Âkif 1926 kışından sonra memlekete dönmedi. Kahire civarında Hilvan'a yerleşti, Câmîatü'l-Mısriye Dârülfünûnu'nda (Mısır Üniversitesi) Edebiyat-ı Türkiye (veya Türk dili) müderrisliği yaptı (1929-36). 1935'te karaciğerinden rahatsızlandı ve Temmuz ayında hava değiştirmek için Lübnan'a gitti. Bu sırada daha önce yakalandığı sıtma da ortaya çıktı. Bir süre Antakya'ya da uğrayan Mehmed Âkif, sağlık durumu düzelmeden Mısır'a döndü. Sıla hasreti iyice ağırlığını hissettiriyordu. Memleketine dönmeden Mısır'da ölmekten korktu. 1936 yaz başlangıcında (17 Haziran) İstanbul'a geldi. Mısır'da uzun süre kalanlarda görülen sirozun tedavisi buradan zamanında uzaklaşamadığı için imkânsız hale gelmişti. Mehmet Âkif, Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanında 27 Aralık 1936'da

vefat etti. Edirnekapı Mezarlığı'nda Babanzâde Ahmed Naîm Efendi'nin yanına gömüldü. Hükümet ve güdümlü basın cenazesine ilgi göstermedi. Resmî cenaze merasimi yapılmadı. Fakat millî şairi, İstiklâl Marşı'nı bir mümin ve millet mistiği olarak abideleştiren bu mücahidi, milleti ve gençliği büyük bir cemaatla uğurladı." (Doğan, 2013: 20-21).

3.3.2. İkinci Bölüm: Mehmed Âkif ve Millî Mücadele

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Mehmet Akif'in şair kimliğinin yanı sıra vaiz kimliğine de değinmektedir. İslam şairi unvanını da taşıyan Mehmet Akif, özellikle de Millî Mücadele döneminde verdiği vaazlarla, insanlara nasihatlerde bulunup, onların Millî Mücadele saflarında yer almalarını sağlamıştır.

Mehmet Akif'in cami kürsüsünü kullanarak cemiyetine, sanatıyla, fikirleriyle ulaşma noktasında çağdaşı şair ve yazarlardan farklı bir yol izlediğine dikkat çeken Doğan, onun Tefvik Fikret, Ziya Gökalp ve Yahya Kemal'den farkını şöyle ortaya koymaktadır; "Mehmet Âkif, Tefvik Fikret'i zangoçlukla ihram ederken biraz insafsızlık etmiş gibi görünür. Ancak, Tefvik Fikret'in inanç, -düşünce- davranış doğrultusu bunu tamamen yalanlamaz. Fikret eninde sonunda Robert Kolej öğretmenidir. Cemiyete hitabı da, bu yabancı müessesenin konumuyla yakından ilgilidir. Ziya Gökalp, toplumda yeni bir haberleşmenin temsilcisidir. Onun haberleşmesindeki müesseseleri Türk Ocağı vb. dernekler İttihat ve Terakki Kulüpleri ve bir sürede Darülfünun kürsüsüdür. Bu kuruluşların ne derece halkın uğrağı olduğu meydandadır. Yahya Kemâl, haberleşme tarzını gelenekle zaman zaman bütünleştirir. Bu mekân kahvehanededir. Batılı akademik yönü ise Darülfünun kürsüsünde belirir. Yahya Kemal bir gelenek olarak İslâm'ı savunmasına rağmen, haberleşme sisteminde cami yer almaz. Bu vasatta MehmedÂkif'i geleneğin yenileyicisi olarak görmek mümkündür. Her şeyden önce *Sebilürreşa* dbir dergi olarak, hutbe, vaaz, tefsir vb. derlemelerinden müteşekkil bir mecmua hüviyetindedir. Yani bu İslâmi türlerin basılı hâlinin süreli yayımıdır. Mehmed Âkif bu dergide zaman zaman Kur'an ve hadis, tefsirleri de yayımlar. Çoğu zaman şiir. Onun çoğu *Sebilürreşad*'da yayımlanan şiirleri muhteva olarak klasik şiirimize pek benzemez. Ancak vezin ve nazım şekliyle eskinin kuvvetli bir devamıdır. Mehmed

Âkif'in şiirlerini muhteva bakımından bir geleneğe bağlamak gerekirse, en uygunu, tebliğci, nasihatci bir mahiyet taşıyan dinî-tasavvufî tarz içinde mütalâa etmektir.” (Doğan, 2013: 35-36).

Şiir yazan vaizlerin çok görülmüş olmasına rağmen, şair olarak tanınmış bir şahsın vaaz ettiğinin pek görülmediğine dikkat çeken Doğan, Mehmet Akif için doğal olan bu metodun hiç de yadırgatıcı olmadığını belirtir. Doğan, Mehmet Akif'in, asıl kitlesinin camide bulunacağını bildiği için, en buhranlı dönemlerde halkı irşat için kürsüye çıkıp vaaz ettiğini vurgular. „Doğan bu dönemlerde şiire hiç vaktin kalmadığını, bıçağın kemiğe dayandığını, yangının çatıyı sardığı günler olduğunu söyler. Balkan Harbi sırasında ve sonrasında Millî Mücadele döneminde, onun Bayezid, Fatih, Süleymaniye başta olmak üzere camii kürsülerinde, Müslümanları İslâmiyet'in icaplarına sınıksız sarılmaya, cemaat olmaya çağırırken görüldüğünün altını çizen Doğan, bu buhranlı günlerde cemaat şuurunu bilhassa pekiştirmek icap ettiğinden Akif'in, "dinsiz cemaat belki yaşar, ama cemaatsiz din yaşamaz” diyerek cemaati bu hedefe sevk etmek istediğini ifade eder. (Doğan, 2013: 37).

Mehmet Akif'in Mısır'a gitmesi noktasında da birçok haksız eleştiri yapıldığına dikkat çeken Doğan, Akif'in Türkiye'de kalsa idi cumhuriyetin ilk döneminde yapılan birçok uygulamaya sessiz kalamayacağını ve İstiklâl Mahkemesi ile karşı karşıya geleceğini belirtir. Doğan, “MehmedÂkif'in olup bitenler karşısında böyle kalıp kalamayacağı bir yana; bu kıratında bir şahsiyet köşesine çekilse, sessiz kalsa ve hiç bir şeyle ilgilenmese bile toplumunun ona biçtiği değerden ötürü rahat bırakılabilir miydi? Bunun imkânsız olduğunu 1920'lerin altmış-yetmiş yıl uzağında bulunmamız hasebiyle rahatça söyleyebiliriz. Bu dönem içinde, öylesine hâdiseler olmuş, ‘İstiklâl Mahkemeleri’ öylesine işletilmiştir ki, bu sayede hiç bir zaman siyasî çabalar içinde olmayan hocaların, âlimlerin, şeyhlerin, eskiden yazdıkları o güne aykırı bulunan kimselerin, vücutları ortadan kaldırılmıştır. Mehmed Akif, Mısır'a gitmekle belki de ‘İstiklâl Marşı’ şairinin ‘İstiklâl Mahkemesine’ çıkmasını önlemiş oldu! Böyle bir sonuç MehmedAkif gibi kendisi için yaşamayı seçmemiş birisi bakımından önemli olamayacağına göre, asıl yönetim için itibar yitirici netice verebilirdi. Bazıları hiç olmazsa Mehmed Akif'in bu hizmetini gözden uzak tutmamalıdır!” (Doğan, 2013: 58).

3.3.3. Üçüncü Bölüm: Vatan Hizmetinde ve Ankara’da Mehmed Âkif

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, Mehmet Akif’in Birinci Dünya Savaşının öncesi ve sonrasında üstlendiği görevleri, Millî Mücadele dönemindeki faaliyetleri ve Ankara’da geçirdiği günler hakkında bilgi vermektedir.

Akif’in Birinci Dünya Savaşı döneminde Teşkilat-ı Mahsusa tarafından önce Berlin, ardından da Necid’e gönderildiğini belirten Doğan, Akif’in Çanakkale Zaferi’nin müjdesini de Arabistan’da aldığını ifade etmektedir. Doğan, “Mehmed Âkif gerek I. Dünya Savaşı sırasında, gerek sonrasında, din ve vatan hizmeti kavramı ile ifade edilebilecek bir hatt-ı hareket içindedir. Balkan bozgununun meydana getirdiği hava içinde farklı kesimlerden destek sağlanması, yardım toplanması, hastaneler tesisi, gönüllü alaylar teşkili, irşad heyetleri kurulması gibi maksatlarla ‘Müdafaa-i Millîye Cemiyeti’ (Millî Savunma Derneği) kurulmuştur (1913). Kurucuları arasında Sultan Reşad’ın da bulunduğu Cemiyet, "Tenvir-i Efkâr Heyeti" (Kamuoyunu Aydınlatma Kurulu) veya "Heyet-i İrşadiye”ye de sahipti. Heyet, teşekkülünün ikinci günü Mehmed Âkifi Kâtib-i Umumi (Genel sekreter) seçmiştir. İrşad Heyeti’nin ilk faaliyeti Mehmed Âkif’in Bayezid Camisinde de verdiği vaazdır. Âkif aynı zamanda Cemiyetin Neşriyat Şubesinin de azasıdır. Mehmed Âkif’in Millî Mücadele sırasındaki konumu da aynı çerçevede değerlendirilebilir. Ankara’ya dâvet edildikten sonra verilen vazifeler bir yandan, onun başyazarı olduğu *Sebilürreşad* dergisinin yayın siyaseti diğer yandan, bu düşüncemizi doğrular mahiyettedir. Burada, TBMM Hükümeti’nin sadece iki süreli yayını devamlı olarak desteklediğini hatırlatmak istiyoruz. Bunlardan biri yarı resmî organ konumundaki *Hâkimiyet-i Millîye* gazetesi, diğeri ise *Sebilürreşad* ‘Ceride-i İslâmiyesi’dir. *Sebilürreşad*, Millî Mücadele boyunca Matbuat Umum Müdürlüğü’nün matbaasında basılmış, basılı nüshaların önemli bir kısmı da TBMM Hükümeti tarafından alınarak dağıtılmıştır. ‘İslâm şairi’ Mehmed Âkif’in Anadolu’ya geçmesinin, seçkin kişiler ve kamuoyu nezdinde mücadelenin imajının teşekkülünde önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Nitekim, beraber yolculuk ettikleri Ali Şükrü Bey’in Ankara’da TBMM’nin açılış hazırlıkları devam ederken, 1920 Nisan ayı içinde bir gün derginin idarehanesine gelerek, Ankara’dan çağrıldıklarını, (Mustafa Kemal) Paşa’nın *Sebilürreşad*’ın Ankara’da neşrini arzu ettiğini, *Sebilürreşad*’ın Ankara’da yayınlanmasının, hareketin

mânevî cephesini kuvvetlendireceğini söylediğini Eşref Edib yazmaktadır(Doğan, 2013: 66-68-69).

Mehmet Akif'in, İstiklâl Marşı başta olmak Ankara'da yazdığı bütün şiirlerini Taceddin Dergâhı'nda kaleme aldığı altını çizen Doğan, Mehmet Akif'in Ankara günlerini anlatan dost ve tanıdıkları onun hangi şiirleri ve nasıl yazdığını da tafsilatıyla anlattıklarını belirtir. Akif'in şiir yazarken bir kağıt parçası ile bir kenara çekildiğini söyleyen Doğan, yazdıklarının her ne kadar tabii ve kolay gibi görünüyorsa da Mehmet Akif'in zor yazan bir şahsiyet olduğunu vurgular. Akif'in yazdıklarını sürekli çizip, saatlerce düşündüğüne dikkat çeken Doğan, bir beytin üzerinde günlerce düşündüğünü, bir şiir tamamlandığında da çay demlenip, eş dost davet edilerek ahenkle okunduğunu ifade eder.(Doğan, 2013: 70).

Mehmet Akif'in şiir anlayışı hakkında da bilgi veren Doğan, Akif'in sırf sanat kaygısıyla şiir yazmadığını, hatta “şiir için şiir” görüşünü sürekli reddettiğini aktarır. Doğan, Akif'in şiirle sistemli olarak ilgilenmeye başladığından beri şiir fikrinin, imanının, mücadelesinin aracı yapmak yolunu tercih ettiğini belirtir. Doğan, yaşadığı devrin olaylarıyla ile iç içe geçmiş olan şiirlerinin yaşanarak yazıldığı, hayatının ve şiirlerinin karşılaştırılarak gözlenebileceğini vurgulamıştır (Doğan, 2013: 79).

3.3.4. Dördüncü Bölüm: İstiklâl Marşı: Bir Millî Mutabakat Metni

D. Mehmet Doğan bu bölümde, İstiklâl Marşı'nın milletimizin o dönemde yaşadıklarının bir özeti olduğunu, verdiği mesajlarla da geleceğe ışık tuttuğunu belirtmektedir. İstiklâl Marşı'nın toplumun herkesimi tarafından benimsenerek adeta milletin mutabakat kurduğu bir metne dönüştüğünü vurgulayan Doğan, böyle olmasında metinde millî ve manevi değerlerin ön plana çıkarılmasının etkili olduğunu ifade etmiştir.

Doğan, “İstiklâl Marşımız sipariş üzerine yazılmış görünmekle beraber, yazılırken içinde bulunan atmosfer, şairinin yüksek edebî gücü ve milletinin maneviyatını içine sindirmişliği farklı bir metnin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Nitekim, elimizde de bulunan marşlar içinde İstiklâl Marşı'nın yegâneliği kolaylıkla anlaşılacaktır. Elbette, bizim elimizdeki tercüme metinler yazıldığı dildeki tesiri

taşmaz. Buna rağmen, İstiklâl Marşı'nın başka dillere çevrildiğinde şiir olarak gücünü kaybetse bile muhteva olarak değerini ve farkını hissettireceğini söyleyebiliriz. İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi o sıralar çok az şeyi ittifaka yakın ekseriyetle kabul etmiştir. İstiklâl Marşı, üzerinde ittifak sağlanan bu nadir şeylerdendir. Mehmed Âkif'in şiiri, şiiriyeti yanında söyleyecek şeyleri olan ender marşlardandır. O bir haykırışla başlar. Bu haykırış, iki asırdır savaşa savaşa çekilen ve nihayet dokuz asırlık ana topraklarında varlık mücadelesi veren bir milletin kuşkularını bertaraf etmek ister:Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak. Mehmed Âkif şiirin devamında, Doğu-Batı, İslâm-Batı ya da mücerret (somut) şekilde batıyla asırlardır savaşan bir topluluğun mensubu olarak Türk-Batı mücadelesinin diyalektiğini yapar: Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl...Şair, İstiklâl Marşı'nda 'bayrak' gibi 'ezan'ı da bağımsızlık sembolü olarak zikretmektedir. Ezana atıfta bulunmakla kalmamakta, bir insanın Müslüman olmasının delili mahiyetinde sayılan, Kelime-i şahadeti ayrıca zikretmektedir. Mehmed Âkif ezana atıfta bulunmakla, Türkiye'nin dini-kültürel kimliği konusunda çok etkili bir yaklaşım veya tavır ortaya koymaktadır. Ezanların şahadetlerinin dinin temeli olduğu ve sonsuza kadar yurdun üstünde inlemesi, heyecanla okunması gerektiğini, belirtmektedir. İstiklâl Marşı'nın Cumhuriyet'ten sonra millî marşı olarak kalması, köklü değişikliklere rağmen değiştirilmemesi, yüzlerce yıllık bir sembol olan bayrak gibi aidiyet ifade eden muhtevası ile açıklanabilir. Aidiyetimiz değişmedikçe, kimliğimiz sürdükçe, bayrağımız gibi millî marşımız da değişmeyecektir.” (Doğan, 2013: 99-100-101).

Mehmet Akif'in mecliste hiç konuşma yapmadığına dikkat çeken Doğan, onun İstiklâl Marşı ile söylemek istediğini en anlamlı şekilde söylediğini vurgulamıştır. Şimdi o mecliste söylenen sözlerin hiç birini bilmediğimizi belirten Doğan, ancak Akif'in söylediklerini bunca senedir bütün Türkiye'nin bilip, tekrar ettiğini ifade eder. (Doğan, 2013: 106).

3.3.5. Beşinci Bölüm: Nesiller ve İdealler: Tevfik Fikret, Mehmed Âkif; Halûk, Emin ve Âsım

D. Mehmet Doğan, bu bölümde eseri kaleme aldığı dönemde yeniden başlayan Mehmet Akif, Tevfik Fikret kıyaslamalarına, Akif'in idealize ettiği Asım'ın nesli ile Tevfik Fikret'in oğlu Haluk'un karşılaştırılması ve Asım'ın nesli kavramı ile Akif'in oğlu Emin'in karıştırılmasını kendi penceresinden değerlendirmektedir.

Yazar Orhan Karaveli'nin Tevfik Fikret'in ölümünün 90. yıl dönümünde 2005 yılında yayınlanan *Tevfik Fikret ve Haluk Gerçeği* isimli kitabı eleştiren Doğan, Mehmet Akif'i karalamanın Tevfik Fikret'i diriltemeyeceğini, Fikret'i haklı çıkarma çabalarında Atatürk'ün ismini kullanmaya çalışmanın basitlik olduğunu vurgular.

Mehmet Akif'in de Tevfik Fikret'inde milletin gözünde yerlerinin belli olduğunu belirten Doğan, "Edebiyatçıları kavga ettirmeye meraklı bazı çevreler, geçmiş yıllarda bir 'Âkif-Fikret kavgası' tutturmuşlardır. Son yıllarda, Tevfik Fikret'in millet hâfızasının gerisinde kalması, neredeyse tamamen unutulması yüzünden hatırlanamaz hâle gelmiş olan bu 'kavga' Fikret'i kabul edilebilir kılmak için yeniden piyasaya sürülüyor. Gerçekten böyle bir kavga var mıdır? Bize göre, böyle bir 'şahsî' kavga yoktur. Mehmed Âkif, dinimize, dinimizin toplumun hayat zemini olmuş değerlerine saldıran bir 'şiiir' dolayısıyla bu konuda fikrini açıklamak zorunda kalmıştır. Bunun ne kadar isabetli, gerekli ve yerinde olduğu, Tevfik Fikret'in oğlu Hâluk dolayısıyla tecrübe edilmiştir! 'Şiiir' olarak adlandırılan şey, Tevfik Fikret'in 'Tarih-i Kadim' manzumesidir. 1905'te yazılan bu manzume, önce elden ele dolaşmış, sonra isimsiz ve tarihsiz olarak neşredilmiş (muhteme¹en 1910'da, Rıza Tevfik tarafından) ve din karşıtlığını/düşmanlığını esas alan "yarı-aydın" çevreler tarafından baştacı edilip kullanılmıştır. Mehmed Âkif, bu kesime tepkisini, 'Süleymaniye Kürsüsünde' şiirinde dile getirmiştir (1912): 'Serseri: Hiçbirinin mesleğ iyok, meşrebi yok; Feylesof hepsi; fakat pek çoğunun mektebi yok; Şimdi Allah'a söver... Sonra biraz bol para ver; Hiç utanmaz. Protestanlara zangoçluk eder!

Burada tasvir edilen, Tevfik Fikret'in de içinde bulunduğu 'aydın'ların zihniyetidir. Tahsisen Fikret'e yönelik ve sert bulunan iki mısrayı da dikkatli okumak lazımdır. 'Şimdi Allah'a söver'den kastın o olduğu kesindir. Allah'a söven birisi, dini

tehzil eden bir şahıs, neden ‘hiç utanmaz’ olarak nitelenmektedir. İnanıp inanmamak, kişinin vicdanı ile ilgilidir. Mehmed Âkif’in tepkisi inanmayan ve bunu yakışsız şekilde ilan eden Tevfik Fikret’e değildir; tepki sebebini de bu mısraın devamında açıklamaktadır: ‘Protestanlara zangoçluk eder!’ Dine âdeta savaş açan, ‘dürüst’, ‘ilkeli’, ‘tutarlı’ olduğu söylenen bir kimse, başka bir dinin, Protestanların papazlarıyla birlikte olmayı, onların mektebinin kadrosunda yer almayı, onların propaganda aracı olmayı içine sindirmektedir. Nitekim Robert Kolej’de ders vermeye başladığı zaman, "İrfanım tâbiyet değiştirdi" diyebilmiştir. Âkif bu tutarsızlığın ‘bol para’dan kaynaklandığını söyler. Tevfik Fikret, bir taraftan İslâmî küçük düşürücü fikirler ortaya atar, diğer taraftan, tek çocuğunu, Hıristiyan misyonerlerinin eline terk eder. Bu zat, Türkiye’nin büyük şairlerinden biri değil aynı zamanda bazıları nezdinde büyük ve örnek bir ‘eğitimci’ (mürebbî)dir. Galatasaray Lisesi’nin örnek müdürüdür! Ve bu etkili adamın ortaya koyduğu örnek ortadadır: Geleceğimizi, yani gençliğimizi misyonerlere emanet etmek! MehmedÂkif’i konuyla yakından ilgilenmeye sevk eden ve cevaba zorlayan da bu olmalıdır.” (Doğan, 2013: 116-120).

Tevfik Fikret’in oğlu Haluk’un, Amerika’ya gittikten sonra papaz olduğunun ailesi tarafından ilk başta gizlenmeye çalışıldığını vurgulayan Doğan, 1962 yılında *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan röportajla birlikte durumun kamuoyu tarafından tam anlamıyla anlaşıldığını belirtir. Orhan Karaveli’nin, kitabında Haluk’un din değiştirmesini çok doğal bir şeymiş gibi göstererek adeta misyonerlik yaptığına dikkat çeken Doğan, Karaveli’nin Akif’in idealize ettiği Asım karakteriyle oğlu Emin’i bilerek ya da bilmeyerek karıştırıp, oğlunun kötü bir şekilde vefat etmesi üzerinden Mehmet Akif’i eleştirme çabasının boş olduğunu belirtmektedir.

Doğan, Mehmet Akif’in oğlu Emin’in sefalet içerisinde bir kamyon kasasında ölü bulunmasını şu şekilde izah etmektedir; “Mehmed Âkif Mısır’da iken ailesinden önce Emin’i yanına almış. 1934’te Emin askerliğini yapmak için Türkiye’ye dönmüş. Kırklareli’nde er olarak askerlik yaparken, arkadaşlarına zaman zaman Kur’an okur, mânasını açıklarmış. Bu ‘irtica’ mahiyetinde görülmüştür ve o zaman çok büyük bir cürümdür. Bu yüzden Divan-ı Harb’e verilmiş, tutuklanmış. Babasının o zaman sınırlarımız içinde bulunmayan Antakya’ya geldiğini duymuş, ona ulaşmak için

çavuşunun yardımıyla firar etmiş. Antakya'ya giderken, pasaportu olmadığı için Fransız idaresi tarafından Kırıkhan'da gözaltına alınmış. Türkiye'ye tesliminden sonra büyük cürümünden(!) ötürü Emin'in hayli sert muamele gördüğünü tahmin etmek zor değildir. Ondan sonra tımarhanede tedavi görür. Sonraları hayatını düzene sokmak için evlenir. Bir baba dostu Bursa harasında iş bulur. 1963-1964'te işinden çıkarılır. 1966'da karısı öldükten sonra tekrar dağılır, tımarhanede tedavi görür, çıktıktan sonra 1967'de bilinen şekilde ölür." (Doğan, 2013: 154).

3.3.6. Altıncı Bölüm: Yaşayan Mehmed Âkif

D. Mehmet Doğan, bu bölümde 28 Şubat döneminde 1997 yılında bir kısım çevreler tarafından İstiklâl Marşı'nın sorgulanmaya başladığını, İstiklâl Marşı'nın yerine 10. Yıl Marşının alınması için gayret gösterildiğine değinmektedir. Bölümün asıl kısmını oluşturan olay ise 27 Eylül 1999'da Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nin akademik dönem açılışında konuşma yapan Tuğgeneral Yalçın Işimer'in Mehmet Akif Ersoy'a hakaret etmesidir.

Her türlü unutturma çabasına rağmen Mehmet Akif'in her zaman hatırlanacağını, her çağda söyleyecek sözü bulunduğunu belirten Doğan, "Hayattayken, 'sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir'! Diyen Mehmed Âkif, XXI. Yüzyıla yaklaşık yüz gün kala güçlübir hâfıza tazelemesinin konusu oldu. Böylece XX. Yüzyılın sonunda olduğu kadar, XXI. Yüzyılın başında da en fazla konuşulan millî şahsiyetlerimizden birisi olacağını herkese ispat etti. Zaten, Mehmed Âkif gibi büyük şahsiyetler kolay kolay unutulmazlar. Tam unutuldu sanıldıkları bir zamanda bir vesile ile tekrar güçlü varlıklarını hatırlatırlar. Ma'şeri şuur geçmiş büyüklerini lehte veya aleyhte tutum alışlar karşısında sınıra âdeta. Mehmed Âkif bu sınamadan pek çok defa geçirilmiştir. Çünkü uzun süre unutturulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, bilhassa aleyhte kampanyalar tam tersine sonuç vermiş, onun toplum nezdinde prestijini tazelemekle neticelenmiştir." (Doğan, 2013: 178).

Dönemin gazetelerinde de detaylı bir şekilde yer aldığı belirtilen olayda Yalçın Işimer konuşmasında ilk olarak Bedir Savaşında 500 kişiyle çarpışan 250 bedevi

Arap diyerek Peygamberimiz Hz. Muhammed'e dil uzatıp, ardından da Çanakkale şehitleri için "Bedrin arslanları ancak o kadar şanlı idi" diyen Mehmet Akif için düşünce evreni Bedir Savaşı'nın ötesine gidememiş demekte. İşimer konuşmasına şöyle devam etmiştir; "Mehmet Akif'i aziz kılanlar, şimdilerde Mehmet Akif Üniversitesi kurma çabasındalar. Biz bu adamlara 'Adam sen de' demeyeceğiz, bu adamları belleyeceğiz! Bir şekilde belleyeceğiz" (Doğan, 2013: 272).

Konuyla ilgili Genelkurmay Başkanlığından yapılan açıklamada ise "Münferit bir olay bahane edilerek TSK'ya karşı başlatılan yıpratma ve karalama kampanyasının arkasında hangi düşünce ve zihniyetin bulunduğu yapılan yayınlardan çok iyi anlaşılmaktadır" denilmiştir. (Doğan, 2013: 171). O dönemde RTÜK üyeliği görevinde bulunan D. Mehmet Doğan, olayın ardından Türkiye Yazarlar Birliği ve Mehmet Akif Vakfı adına yazılı bir açıklama yaparak bu olayı kınamıştır. Bu açıklama, dönemin gazetelerinde geniş bir şekilde yer almıştır.

Eserin son kısmında, Ekler başlığı altında kitaba beş ayrı ilave metin eklenmiştir. Birinci ekte Taceddin Dergâhının restore edilip, İstiklâl Marşı bahçesi haline getirilmesi için 1994 yılında yazılıp dönemin siyasilerine gönderilen detaylı bir rapor yer almaktadır. İkinci ekte ise bu rapor, Taceddin Dergâhı ve Mehmet Akif Vakfı ile ilgili Doğan tarafından o dönemde gazetelerde yayımlanan köşe yazılarına yer verilmiştir. Üçüncü ekte ise Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 1998 yılında başlatılan Safahat dersleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Dördüncü ekte ise D. Mehmet Doğan'la Mehmet Akif Ersoy üzerine bir gazete ve iki dergi tarafından yapılan üç röportaja yer verilmiştir. Beşinci ekte ise dönemin Fazilet Partisi Kayseri Milletvekili Abdullah Gül'ün Tuğgeneral Yalçın İşimer'le ilgili Başkanın cevaplama için verdiği soru önergesine ve bu önergeye dönemin Millî Savunma Bakanı Sabahattin Çakmakoglu'nun cevabı yer almaktadır. Kitabın sonunda Yalçın İşimer'in açıklamalarıyla ilgili yapılan haberin bir kısmının gazete kupürleri de bulunmaktadır.

Camideki Şair Mehmet Âkif, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, Mehmet Akif'in klasik biyografisini kaleme almak yerine onun mücadelesini, hatipliğini ve

Millî Mücadele'ye olan katkısına değinmiştir. Özellikle Mehmet Akif'in Mısır'a gitme sebebi, Mısır günleriyle alakalı yapılan spekülasyonlara karşı verdiği detaylı bilgiler önemlidir. Yine oğlu üzerinden Mehmet Akif'in aşığılanmaya çalışılması, Tevfik Fikret ile Akif'in aynı seviyeye indirilme çabalarını bertaraf ederek bilgi kirliliğinin önüne geçmesi de eserine ayrıca bir anlam katmakta. 28 Şubat sürecinde Hz. Peygamber ve Mehmet Akif'i küçümseme, Akif'le ilgili çalışma yapmak isteyenleri tehdit etme noktasında dönemin askeri yetkilisi tarafından yapılan açıklamalara, o dönemin gazete haberlerine de yer verilip, dönemin canlı bir atmosferinin sunulması da değerlidir. Bu sayede 28 Şubat sürecinde yaşanan, belki de ilerleyen dönemde unutulacak bu hadise kitapla kayda geçirilmiş ve tarihe not düşülmüştür.

3.4. Darbeler Müdahaleler ve Siyasî Sistem

Darbeler Müdahaleler ve Siyasî Sistem, D. Mehmet Doğan tarafından 1990 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın, 2017 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 5. baskısı incelenmiştir. Kitap 168 sayfadan oluşmaktadır.

Kitabın yeni baskısı için yeniden bir Sunuş kısmı kaleme alınıp, 15 Temmuz darbe girişimi, Darbeler Tarihine Derkenar: 15-16 Temmuz 2016 başlığında değerlendirilmiştir. Kitap dört bölümden oluşmaktadır. Dizin kısmında ise kitapta ismi geçen kişi, kurum ve kavramların buldukları sayfalara yer verilmiştir.

Darbeler Müdahaleler ve Siyasî Sistem kitabının aslında bir dönem kitabı olarak kalmasından yana olduğunu ve on küsur yıldır yeni baskısının yapılmadığını belirten Doğan, 15 Temmuzdan sonra bu kitaba ihtiyacın yükseldiğini, 27 Mayıs'tan 28 Şubat'a kadar bütün darbeler ve müdahalelerle ilgili yazdıklarını son darbe teşebbüsü ile ilgili değerlendirmeleriyle birlikte yayınlamanın doğru ve faydalı olacağını düşündüklerinden dolayı kitabın yeni baskısının yapıldığını ifade etmiştir. Doğan kitabın ilk kaleme alınış sürecini şöyle anlatmaktadır: "Türkiye'de Darbeler, Müdahaleler ve Siyasî Sistem, esas itibariyle bu konular üzerinde düşünen ve düşündüklerini kâğıda geçen kişinin on yıllık süreye dağılmış değerlendirmelerini ihtiva etmektedir. Bu kitapta yer alan yazılardan ikisi 1979 yılında yazıldı ve

yayımlandı.Diğer ikisi ise 1987 ve 1989 tarihlerini taşımaktadır. Böylece on yıl içinde siyasî sistemin tahlili maksadıyla kaleme alınan, yaşanan olayları hareket noktası olarak alan yazılar, kısmen kronolojik bütünlük kazandı. Yakın dönemin siyasî sistemini değerlendirmek için yalnız ayrıntıları değil bazen esasları da unutmak istidadındaki hafızamızın tazelenmesine olan ihtiyaç, bu yazılar okunduğunda açık şekilde anlaşılacaktır.”(Doğan, 2017: 6-30).

27 Mayıs darbesinden 15 Temmuz’a gelen süreci değerlendiren D. Mehmet Doğan, darbecilerin kendilerine makul gerekçeler bulmaya çalıştığını,bunun oluşturdukları komite ve konseylere de yansıdığına dikkat çekmiştir. Doğan, “27 Mayıs darbecileri kendilerini Millî Birlik Komitesi olarak takdim etmişlerdi. İkinci açık darbe 12 Eylül’ü yapanlar ise Millî Güvenlik Konseyi. Bu komite ve konseyden sonra bir de Yurtta Sulh Konseyi ile karşı karşıya kalacağımız aklımızın köşesinden bile geçmezdi.27 Mayısçılar, Demokrat Parti’nin birliğimizi partililik üzerinden bozduğunu öne sürüyorlardı, 12 Eylülcüler millî güvenliğimizin tehlikede olduğu iddiasındaydılar. 15 Temmuzcular ise iç barışın mevcut iktidar tarafından tehdit edildiği teziyle yola çıkıyorlardı. Bunlardaki gerçeklik payını araştırmayı da gerekli görmüyoruz.Çünkü esas mesele bu değil; esas mesele bir ülkenin seçilmiş meşrû yönetimini zor kullanarak değiştirmek!”(Doğan, 2017: 5).

Daha önceki darbelerde olduğu gibi 15 Temmuz’unda arkasında ABD’nin olduğuna dikkat çeken Doğan, ABD’nin Türkiye’yi kendi ittifak zeminine mecbur etmek için darbeleri araç olarak kullandığını, bu darbe girişiminin, Rusya ile ilişkilerin düzeltilmeye çalışıldığı dönemde olmasının da tesadüf olmadığını belirtir. 15 Temmuz teşebbüsünün Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Rusya Federasyonu başkanı ile görüşmesi öncesine denk gelmesinin ilgi çekici olduğunu söyleyen Doğan, bu görüşmede Rusya ile uçak düşürme krizinden sonra bozulan ilişkilerin tekrar yoluna konulması yönünde kuvvetli bir adım atılacağı bilindiğinden ABD’nin görüşme öncesi sözünün darbe olduğunu ifade etmiştir. Darbe başarıya ulaşırsa, görüşmenin de olmayacağını dile getiren Doğan, bu durumu Menderes’in Rusya ziyaretinin 1960 darbesiyle imkansız hale getirilmesine benzetir. 15 Temmuz’da da ABD’nin 27 Mayıs’taki gibi hiyerarşik olmayan darbeye yeşil ışık yaktığını, darbeciler tarafından büyük tasfiye için de böyle olmasının düşünüldüğü belirten Doğan, eğer darbe

girişimi başarılı olsa idi Türkiye’de iç savaşın çıkacağını, bunun sonucunda da ABD’nin yatıştırmak için silahlı güçleri ile müdahale edeceğini söylemektedir(Doğan, 2017: 9).

Darbe teşebbüsünün arka planındaki yarım asırlık tarihin yeniden yorumlanması gerektiğini ifade eden Doğan, “Şimdi darbeci olanlar, bir zamanlar darbe karşıtı cephenin içindeydi. Tâbiri caizse, bir zamanlar o yollarda onlarla beraber yürüyorduk, ayrı gayrı yoktu. Bu tavrı şimdi 'Darbe ben yaparsam meşrûdur' şeklinde yorumlamak durumundayız. Bir irşad, eğitim-öğretim, 'hizmet' faaliyeti olarak başlayan hareket, sonunda bütün yaptıklarının siyasî bir sonuç için olduğunu en keskin şekilde ortaya koydu. İktidar için her şeyi mübah gören bir ihtirasla karşı karşıya olduğumuzu net olarak anladık.Yarım asırlık parlak sözler, saptırmaca hedefler çöp sepetine gitti. Görünen tarafından çok örtülü tarafı olan örgüt, görünmeyen kirli yüzünü darbe ile kısmen açık etti. Kendi gücü sanılanın ne kadarı özünün, ne kadarı onu operasyonel (sonuç alıcı) olarak kullananların henüz bilemiyoruz. Şu anda kendinden çok, arka plandaki gücün/ güçlerin konum belirlemesi problemi ile karşı karşıya olduğumuz anlaşılıyor. Gelelim asıl mevzumuz: Bu musibet devletin yeniden yapılanması için altın bir fırsat önümüze koydu. Millet liderine güveniyor; lider milletin ruhunu okuyarak güçlü bir temsil makamında bulunuyor ve dönüştürücü adımlar atılıyor. İşte böyle bir zamanda yani bir yeniden kuruluş döneminde en çok lazım olan şeyler akıl, mantık ve adalettir. Fevriyetten kaçınmak, tepki üzerine sitem kurmaktan uzak durmak ve ülkenin geleceği için akıllı, mantığı kılavuz edinerek her halükârda adaleti gözetmek...”(Doğan, 2017: 25).

3.4.1. Birinci Bölüm: Türkiye’de İktidar Mücadelesinin Dış Müdahale Boyutu

XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin önceki yüzyılın kısmî batılılaşma tavrının ötesinde bir değişim içine girdiğine dikkat çeken D. Mehmet Doğan, devletin, kendisiyle özdeşleşmiş kurumları ıslah edemediği/edemeyeceği gerekçesiyle ortadan kaldırıldığını ve bunun sadece Yeniçeri Ocağı’nın imhasıyla sınırlı bir fiil olduğunun sanılmaması gerektiğini belirtir. Güçlenen Rusya’nın kuzeyden

süreklileşen baskısının batıyla ilişkilerin rengini değiştirdiğini söyleyen Doğan, öte yandan da Fransız İhtilali'nin uyandırdığı ayrılıkçı milliyetçilik fikirlerinin doğurduğu etkiler sonucu bu yüzyılın başlarında Yunanistan, Eflâk ve Boğdan ile Sırbistan'ın müstakil veya muhtar devletler olarak Rusya'nın hamiliğinde Osmanlı Devleti'nden kopmaya başladıklarını ifade etmektedir. Doğan, “Silahlı kuvvetlerini yeniden oluşturan bir devletin böyle bir manzara karşısında diplomasiye daha fazla ağırlık vermesi kaçınılmaz bir sonuç haline gelmiştir.

O zamana kadar Osmanlıların azınlıklardan bilhassa Rumlardan tercüman istihdam ederek yürüttükleri bazı faaliyetlerin bağımsızlaşma hareketleri karşısında sürdürülmesi de imkân haricine çıkmıştır. 1833'de Bâb-ı Âli, dış ilişkileri Müslüman görevlilerle yürütmek için Tercüme Odası'nı teşkil etti. Bu büro bir yandan, Avrupa'daki elçilikler öte yandan yeni Osmanlı bürokrasisinin yetiştirme vasatı olarak fonksiyon icra ettiler. 1833'te kurulan Tercüme Odası'ndan sonra dış ilişkiler açısından yeni bir kurumlaşmaya daha gidildi. Kaç asırlık Reisülküttaplık ilga edildi. Umur-ı Hâriciye Nezareti (Dış İşleri Nâzirliği)'ne vücut verildi (1836). Yeni kurumlaşma, yeni tavır, tutum, vaziyet alış ve psikoloji demektir.” (Doğan, 2017: 41-42).

Tanzimat sonrasında yeni Osmanlı bürokrasisinin, dış ilişkiler boyutu dikkate alınmaksızın doğru tanımlanamayacak bir yapı kazandığına dikkat çeken Doğan, bu yüzyıldaki dış ilişkilerin Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti içindeki Hıristiyan azınlıkları himaye etme yönündeki tutumlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Doğan, Tanzimat ve Islahat Fermanlarında bu hususa atıflar yapıldığını, Meşrutiyet'in ilânında da azınlıklar meselesinin önemli bir yer tuttuğunu söylemektedir. Sultan II. Abdülhamit'in, uzun süren saltanat dönemi boyunca, hem bürokrasinin dış ilişkilerle güçlenme eğilimini frenlediğini, hem de dış ilişkileri gerçek anlamda kuvvet dengelerinin kullanılması üzerine kurduğunu ifade eden Doğan, Abdülhamit devrinde Osmanlı Devleti'nin hâriciye teşkilatının en yaygın ve güçlü konumuna ulaştığını belirtir. Öte yandan Sultan II. Abdülhamit'in hilafet sayesinde dış politikada Osmanlı sınırlarını aşan bir gücü ortaya koyduğunun altını çizen Doğan, Sultanın bu politikası, aynı şura sahip olmaksızın İttihat ve Terakki yönetimi tarafından da kullanılmaya çalışıldığını ama istenilen sonuç elde

edilemediğini, hatta İttihatçıların bazı uygulamalarının, batılı güçlere hilafet kurumu üzerinde oynama cesareti verdiğini ifade eder (Doğan, 2017: 45-46).

İngiliz politikasının tamamen Osmanlı Devleti'nin yıkılması üzerine kurulu olduğuna dikkat çeken Doğan, Osmanlı'nın saltanat ve özellikle de hilafetin dini boyutu da düşünüldüğünde sınırsız ve kontrol edilemez bir güç ortaya çıktığını, İngilizlerin de bu gücü kontrol etmeye çabalamak yerine doğrudan yok etmeyi amaçladıklarını belirtir. Birinci Dünya Savaşından sonra ise gölge bile olsa Osmanlı Devleti'nin varlığına İngilizlerin tahammül edemediğini söyleyen Doğan, İngilizlerin Millî Mücadele'ye dolaylı yoldan destek vererek saltanat ve hilafeti yok ettiğini ifade etmektedir (Doğan, 2017: 48).

İngilizlerin Anadolu'daki bir siyasî oluşumu destekleyip desteklemediklerini tartışmaktansa öncelikle İstanbul hükümetlerini ve padişahı destekleyip, desteklemediklerini araştırmanın daha anlamlı bir sonuca götüreceğini belirten Doğan, “İtilaf Devletlerinin Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya ile imzaladıkları Versay Andlaşması'nın hazırlık konferansları, Osmanlı Devleti ile yapılacak Sevres Andlaşması öncesinde gerçek bir politika oluşturma arenası olmuştur. İngiliz heyetinin bu sırada üç gayeyi takip ettiği görülmektedir: Orta Doğu'da İngiliz hâkimiyetini kurmak. Fransa'nın bu bölgedeki rekabetini en aşağı seviyede tutmak. Bu gayelere erişmek için İstanbul'daki hükümeti desteklemekten vazgeçmek. İngiliz yönetiminin Osmanlı Devleti'nin mutlaka yok edilmesi yönündeki tutumunu Lord Curzon, 1920'de Lordlar Kamarası'nda yaptığı konuşmada oldukça net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu konuşmasında L. Curzon, 1914'de Türklere savaş dışı kalmaları karşılığı toprak bütünlüğünün korunmasının teklif edildiğini onların bunu reddettiğini, savaşa girerek büyük can ve mal kaybına yol açıp savaşı iki yıl uzattıklarını söyledikten sonra, şimdi bu tür suçları tekrarlayamayacak bir duruma getirilmeleri gerektiğini öne sürmüştür. İngiliz politikasının bütün Anadolu Türk-Yunan savaşı boyunca, İstanbul hükümetinin yanında, Ankara yönetiminin karşısında görünmesini İstanbul hükümetinin kamuoyu nezdinde itibarının yok edilmesine yönelik olduğu tahmin edilebilir. Nitekim İngilizler, Anadolu hareketine karşı zayıf müdahaleler gerçekleştirebilecek bazı faaliyetleri desteklemişler ve bunlar tabîi olarak sonuçsuz kalmışlardır. Buna karşılık Damad Ferid'in daha büyük bir

kuvvetin oluşturulması teklifini geri çevirmişlerdir. İngilizler İstanbul hükümetini ve kurumlarını Anadolu'daki önderlere karşı fetva gibi, idama mahkûm etme gibi yollara zorlayarak yine aynı amaca hizmet etmişler, yani kamuoyu nezdinde gözden düşürmek istemişlerdi (Doğan, 2017: 74-76).

D. Mehmet Doğan, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan süreçte Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının, saltanat ve hilafetin kaldırılmasının, dar sınırlar içerisinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının İngilizlerin ortaya koyduğu politikaya uygun olduğunu belirtmiştir (Doğan, 2017: 99).

3.4.2. İkinci Bölüm: Bürokrasinin Son İktidarı

D. Mehmet Doğan, bu bölümde geçmişten günümüze ülkemizdeki iktidar- bürokrasi ilişkisini ele alır. Türkiye'de iktidar vakiasını bürokrasisiz düşünmenin mümkün olamayacağına dikkat çeken Doğan, bu durumun geçmişte de böyle olduğunu, bugün de, yarın da böyle olacağını, çünkü toplumun ve kurumların dinamiklerinin bunu gerektirdiğini belirtir. Türkiye'de batı benzeri sınıf iktidarı görülmediğini, Osmanlı-İslâm devleti yapı itibarıyla sınıflaşmalara ve buna dayalı idareye imkân vermediğini söyleyen Doğan, ancak idarî fonksiyon itibarıyla devlet bürokrasisinin özel bir rol ve yere sahip olduğunu bu durumun Tanzimat'tan sonra da çeşitli dönemlere rağmen bir şekilde devam ettiğini ifade eder.

II. Mahmut'un gerçekleştirdiği idari değişiklikler ve kurduğu öğretim müesseseleriyle yeni bürokrasinin maddi temelini oluşturduğunu belirten Doğan, "Bir kere bu padişah devrinde geleneksel Osmanlı Divanı bırakılıp Avrupa ülkelerindeki kabineye benzer bir sisteme geçildi. İlimiyeyi temsil eden Anadolu ve Rumeli kazaskerlerinin alınmadığı bu üst idare kurumunda nezaretler ve başında da sadrazam veya veziriâzam yerine bir başvekil bulunuyordu. O güne kadar devlet memurları arasında işe göre bir ayırım yapılmaz, her çeşit işle görevlendirilebilirlerdi. Yeni sistemde memurlar nâzırlıklara göre bölündüler ve böylece ihtisaslaşmaya doğru bir gidiş sağlandı. İhtisaslaşmanın bürokrasiyi güçlendirmesi yanında, asıl güç kazandıran bir uygulama da yine bu devirde başladı. II. Mahmud'a kadar devlet görevlilerinin bütün malları devletin, dolayısıyla padişahın sayılırdı. Bir memur azledildiğinde veya vefat ettiğinde mal varlığı tekrar

devlete dönerdi. Ancak padişah bir âtîfet olarak malın varislere intikaline izin verebilirdi. II. Mahmud bu usulü kaldırıp, mülkiyet esasını kabul etti. Memurların üzerindeki mallar, tasarruf ettikleri gayrimenkuller kendilerine ait sayıldı. Böylece memurlar maddi güçle teçhiz edilmiş oldular. Bu gelişme bürokrasinin sonraki tarihinde mühim rol oynayacaktır.” (Doğan, 2017: 101).

Cumhuriyetin ilk döneminde de iktidar ve bürokrasi anlayışında çok fazla bir değişikliğin yaşanmadığına dikkat çeken Doğan, iktidarın hukuken olmasa da (1924 Anayasasının kuvvetler ayrılığı prensibini kabul eder ve devlet başkanına ancak sembolik yetkiler tanır) fiilen her hangi bir Osmanlı Padişahı kadar iktidara sahip bir Cumhurbaşkanı ile başladığını, 1945 sonrasında da batı devletlerinin baskısı olmasaydı da bu piramidin sarsılmayacağını belirtir. Tek parti idaresi boyunca bürokrasinin hem kanun koyucu, hem uygulayıcı, hem hâkim, hem yorumlayıcı olduğunu söyleyen Doğan, bunun sonucunda da bütün bu güçleri üzerinde toplayanlarda olduğu gibi kendi kanunlarını ihlal etmekten geri kalmayan bir hüviyete büründüğünü ifade etmiştir. Doğan, tek parti zihniyetini ise şöyle açıklamaktadır: “Bu vatani, bu milleti o kurtarmıştır. Geri olan toplumu gericilik çukurundan çıkarıp medenileştirmiştir. Öyleyse her türlü tasarrufa hakkı ve yetkisi vardır! Gerçekte, 1946’dan sonra çok partili siyasî hayata geçiş kararını veren makamlar bu yetkilerini kullanmanın şuurunda idiler. Biliyorlardı ki, bürokrasiden güçlü bir sosyal baskı grubu Türkiye’de kalmamıştır. İktidarı karşı parti kazansa bile netice değişmeyecektir. Nihayet karşı parti iktidara gelse bile, bu partide yer alan üst kademe idareciler, kısa zaman önce, kendi partilerinin elemanlarıydı.” (Doğan, 2017: 106-107).

3.4.3. Üçüncü Bölüm: Düyûn-ı Umûmiye’nin İkinci Yüzyılı

D. Mehmet Doğan bu bölümde, Osmanlı Devleti’nin ilk dış borcunu aldığı 1854 yılından günümüze değişen bir şey olmadığını, bir yandan Osmanlı’nın borcunu ödeyen Cumhuriyet yönetiminin diğer yandan yeni borçlar aldığını belirtiyor. Bölümü oluşturan yazının 1979 yılında kaleme alındığını belirtmek gerekir. Yazıda geçen rakamlar o dönemin atmosferiyle değerlendirilmeli.

Osmanlı Devleti'nde dış borçlanmanın 1854 Kırım Harbi sırasında ağır harp masraflarının karşılanması için yapıldığını belirten Doğan, “Batıcı devlet erkânı ve yeni Osmanlı bürokrasisi, Batılılaşma yolundaki teminat mesabesinde gördükleri borçlanmayı padişaha ve geleneksel tarzı devam ettiren devlet erkânına kabul ettirmekte güçlük çektiler. Sultan Abdülmecid ve geleneği sürdüren devlet erkânı kâfire borçlanmayı bir haysiyet meselesi olarak görüyorlardı. Bu yüzden ilk borçlanma anlaşması padişahın tasvibi alınmadan, Batı eğilimli yeni bürokrasi tarafından yapıldı. Savaşın zoru altında sonradan padişaha da kabul ettirildi. İlk alınan borçların bir kısmı harp masrafları için kullanıldı. Bir kısmı da iktisadi yatırımlara sevk edildi. Ancak, bu ilk borçlanmadan başlayarak çoğunlukla, câri masraflar ve tüketime dönük harcamalara ağırlık verildiği görüldü. Bürokrasi padişahı sarayında lüksle meşgul ederek, serbest hareket imkânını sağlamak için sultanlara ve saray mensuplarına borçların belli bir kısmını ayırmayı ihmal etmedi. Bir müddet sonra o hâle gelindi ki alınan paralar, câri masraflar ve eski borçların ödenmesi için kullanılır oldu.” (Doğan, 2017: 125).

Osmanlı Devleti'nin çok ağır şartlarda borçlandığına dikkat çeken Doğan, yüz lira borçlandığında devletin eline ancak 33 lira geçtiğini, katlanan borçların neticesinde de 1881 yılında Düyûn-ı Umûmiye idaresinin kurulduğunu belirtir. Cumhuriyet döneminde de Osmanlı'dan kalan borçların ödenmesinin devam ettiğini söyleyen Doğan, son borç taksitinin 25 Mayıs 1954 yılında yani alınan ilk borcun üzerinden 100 yıl geçmesine üç ay kala ödendiğini ifade etmiştir (Doğan, 2017: 128).

Cumhuriyet devrinde de her iktidarın borçlanmaya bir şekilde devam ettiğinin altını çizen Doğan, bu durumun 200 yıllık Batılılaşma tarihimizin değişmeyen kaderi olduğunu, batılılaşma tarihimizin değişmeyen “kahramanının” da bürokrasi ve “yeni” aydınlar olduğunu belirtir. Doğan, bürokrasi ve aydınlar, 1800'lü yıllarda hangi ihanet çemberi içerisindeyse 1900'lü yıllarda da aynı çemberin içinde yer almaya devam ettiğini söyler. Doğan, değişenin kabuk, efsaneler ve isimler olduğunu, liberalizm, hürriyet, adalet ve müsavatın yerine sosyalizm, özgürlük, barış vb. kavramların geçtiğini, Mustafa Reşit, Âli, Mahmut, Nedim, Mithat vb. isimlerin yerlerine yenilerinin geçtiğini ifade eder (Doğan, 2017: 135).

3.4.4. Dördüncü Bölüm: Türkiye’de Darbeler Müdahaleler ve Siyasî Sistem

D. Mehmet Doğan, bu bölümde ülkemizde geçmişten günümüze kadar yapılan darbelerin hep benzer mantıkla yapıldığını, çoğu zaman amacın siyasi sistemi dönüşüme uğratmak olduğunu belirtir. 1960, 1971, 1980 ve 1997 28 Şubat sürecinin ele alındığı yazıların 1989, 1990, 1996 ve 1997 yıllarında kaleme alındığının da altını çizelim.

Türkiye’de Askeri müdahalelerin görünür gerekçelerinin yanında, siyasi sistemi dönüşüme uğratmaya yönelik düşüncelere de dayandığını ifade eden Doğan, “Gerek 1960 müdahalesi, gerekse 1980 müdahalesi sonrasında ortaya konulmak istenen siyasî yapı, bu fikri destekleyen uygulamalar olarak dikkat çekmektedir. Gerçi 27 Mayıs 1960 darbesi, açıkça siyasi iktidara karşı yapılmış ve sonuçta dönemin iktidar partisi yetkilileri, olağanüstü bir mahkemede yargılanmıştı. 1960 öncesi iki partili bir sistemden söz etmek yanlış sayılmaz. Bu durumda iktidar partisine karşı bir tutumun, tabî olarak muhalefet partisini güçlendirmeye yönelik sonuçlar vermesi beklenmelidir. 1960 darbesini yapan askerlerin kahir ekseriyeti, DP’ye karşı çıkarırken, kendi eğilimlerinin tabî temsilcisi CHP’nin güçleneceğini biliyorlardı. Hatta bazı darbe önderlerinin CHP’yi ve millî şef İsmet İnönü’yü iktidara getirmek düşüncesine sahip oldukları bilinmektedir.” (Doğan, 2017: 136).

12 Mart müdahalesiyle Adalet Partisi’nin iktidardan ayrılmasının ardından Türkiye’de uzun süre tek başına hiçbir partinin iktidara gelemediğini hatırlatan Doğan, Türkiye’nin 1970’li yılları iktidar çekişmeleri, sürekli dağılan koalisyonlar, anarşi, ve ekonomik istikrarsızlarla geçirdiğini belirtir. Sanki bu yaşanan süreçte askeri müdahalenin hiç payı yokmuş gibi bütün suçun siyasilere atılarak, bilinçli şekilde dış güçlerin desteğiyle oluşturulan istikrarsızlık ve anarşinin hâkim olduğu ortamın yine bahane edilip bu kez de 12 Eylül darbesinin yapıldığını söyleyen Doğan, Türkiye’de bürokrasinin, ne zaman gücünü kaybettiğini hissetse bir askeri müdahaleyle yeniden dizginleri ele almaya çalıştığını ifade etmiştir (Doğan, 2017: 137-138).

Doğan, 28 Şubat sürecine götüren olayların 1970’li yıllarda yaşananlarla benzerlik gösterdiğine dikkat çeker. Doğan, değişenin sadece kişiler ve kavramlar olduğunu, siyasi istikrarsızlık, anarşi ve terörün yerine laiklik, irtica gibi kavramların ortaya çıktığının altını çizmekte. Doğan, medyanın büyük kısmının da her darbe döneminde olduğu gibi yine olayları organize edenlerin tarafında yer aldığını ifade etmiştir.

Darbeler Müdahaleler ve Siyasî Sistem, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, ülkemizin yaklaşık 150 yıllık bir süreçte yaşadığı olayları özetlemiştir. Eserin yapılan her baskısında güncel bilgiler eklenerek genişletilmesi ayrıca önemlidir. Eseri oluşturan ilk yazının kaleme alındığı 1979 yılından, son yazının kaleme alındığı 2017 yılına kadar yapılan her güncellemenin bir darbe, darbe girişimi neticesinde yapılması ayrıca manidardır. Geçmişten günümüze yaşanan sürece bakıldığında şu açıkça görülmektedir; Türkiye ne zaman biraz istikrar sağlasa, siyasi ve ekonomik anlamda kendini toparlamaya çalışsa dış güçler ve onun içimizdeki kendini kullandırmaya teşne siyasi, bürokratik, askeri ve basındaki iş birlikçileri sayesinde bir müdahalede bulunup, en az 10 yıl geriye gitmemiz sağlanmıştır, bundan sonra da sağlanmak için fırsat kollanmaya devam edilecektir. Doğan, işte bu perspektifte olayların bütününe bakarak, olayların içerisinde yer alan her kesimi de objektif bir bakış açısıyla kaleme almıştır. Eserin özellikle son bölümündeki yazıların bir kısmı çeşitli gazetelerde yer almıştır. Doğan’ın, sadece olayları kendi penceresinden izleyip, kitap yazmak yerine gazeteci refleksiyle özellikle 28 Şubat döneminde tepkileri de göğüsleyerek günlük yazılar kaleme alması önemlidir.

3.5. Halka Karşı Demokrasi

Halka Karşı Demokrasi, D. Mehmet Doğan tarafından 1988 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın 1997 yılında İz Yayınları tarafından yayınlanan 5. baskısı incelenmiştir. Eserin günümüzde yeni baskısı olmadığından dolayı Doğan’ın kişisel kütüphanesinden temin edilen kitap incelenmiştir. Kitap 151 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Sunuş bölümünün ardından gelen Giriş başlığı ve akabinde yedi bölümden oluşmaktadır. Doğan, bu eserinde Türkiye’nin kuruluşunda var olmayıp,

sonradan oluşturulan demokrasinin de bilinen demokrasi kavramlarından farklı olduğu, halka karşı, halka rağmen bir demokrasi anlayışının benimsendiğine değinmiştir.

Laiklik dahil "altı ok"un, 1937'de Anayasa'ya sokulması görüşmeleri sırasında yapılan konuşmaların tek parti döneminin demokrasi anlayışını ortaya koyduğunu belirten Doğan, TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı, sonradan başbakanlık da yapan Şemseddin Günaltay'ın konuşmasında;"Bugün Anayasamıza koyduğumuz bu ilkeler aleyhinde hiç kimse her hangi bir düşünce açıklayamayacaktır. Bir liberal liberalizmi, bir komünist de komünizmi savunamayacaktır. Ederse suçlanacaktır" dediğini,sonradan başbakanlık yapacak Kütahya Milletvekili Recep Peker'in yaklaşımının da ondan farklı olmadığını:"Bu esaslar Meclis tarafından kabul edilince artık sosyal, kültürel ve siyasal alanda hiç bir kişi ya da topluluk aykırı bir davranış bulunmayacaktır."Dönemin iki önemli ve yetkili isminin söylediklerinin, bu zihniyeti bütün açıklığı ile yansıttığını vurgulayan Doğan, sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda hiç bir farklı görüş ve tutuma izin vermeyen zihniyetin tek parti zihniyeti olduğunu belirtir.(Doğan, 1997: 9).

Türkiye'nin görünürde demokratik bir ülke olduğu, yönetimini ona göre belirlemesi gerektiği fikrinin her kesimde genel bir kabul gördüğünü ifade eden Doğan,"Hiç bir sosyal ve ekonomik grup veya kesim açıkça demokrasi dışı bir sisteme atıfta bulunmamaktadır. Demokratik sistemin kesintiye uğradığı dönemlerde dahi, silahlı kuvvetlerin temsilcileri demokrasi dışı referanslar ortaya koymamıştır. Bu durumda, demokrasi dışı eğilimlerin nereden kaynaklandığını veya beslendiğini doğru tespit etmemiz gerekiyor. Türkiye tarihinde bir 'tek parti'dönemi olduğu unutulmamalıdır. 'Unutmamalıdır' sözünü lafin gelişi kullandım; zaten tek parti döneminin anlayışını taşımaya, zihniyetini yaşatmaya devam edenler böyle bir unutmayı imkânsız kılmaktadırlar. Bu noktada unutulmaması gereken bir husus daha var: Türkiye'de tek parti döneminin demokrasi dışı referanslar için günümüzde de kaynak teşkil ettiği gerçeği.Biz şöyle bir kabule dayanarak düşüncemizi temellendirmekten yanayız: Eğer tek parti döneminin sistemini esas alırsak, atıflarımızı o dönemin kurum ve ilkelerine yaparsak, demokratik yönetime ulaşma ihtimalimiz zayıflar, hatta sıfıra münker olabilir. 'Demokrasi kültürü' tek parti

doğrularına inanılarak-bağlanılarak elde edilemez.Halka Karşı Demokrasi adını verdiğimiz bu kitapta, Türkiye'nin yönetim tarzı ile ilgili dikkatleri ihtiva eden yazılar yer alıyor. Demokrasi'nin eski Yunancadan dilimize geçtiğini ve 'halk idaresi' demek olduğunu bilmeyen yoktur. Halka Karşı Demokrasi'de Türkiye'de yaşananlardan kalkılarak tespitler ve teşhisler sergileniyor, eleştiriler ortaya konuluyor. Bu itibarla yönetilenleri olduğu kadar yöneticileri de çok yakından ilgilendiriyor Halka Karşı Demokrasi...” (Doğan, 1997: 10-11-28).

3.5.1. Birinci Bölüm: Cumhura Rağmen Cumhuriyet

D. Mehmet Doğan, bu bölümde halka rağmen, halka karşı bir cumhuriyet anlayışının güdüldüğünü, tek parti döneminin cumhuriyet anlayışında, demokrasinin yerinin olmadığını vurgulamaktadır.

Cumhuriyet ilân edildiği zaman Türkiye'de 'demokrasi' var mıydı? Cumhuriyet Türkiye'ye 'demokrasi' getirmiş miydi? İngiltere Krallığında demokrasi var mıdır? Soruları soran Doğan, Siyasî sistemleri adlandırma konusunda resmî ifadelerle itibar edilmesinin doğru olmadığını, böyle davranılırsa Demokratik Almanya'nın (Doğu Almanya, Eski Komünist Almanya) Federal Almanya'ya (Batı Almanya) 'demokrasi' açısından üstün geleceğini ama mesele adda değil, yürütülegelen idarenin çizdiği çerçevede olduğuna dikkat çekmektedir. Türkiye'de cumhuriyetin tek partili dönemini "III. Meşrutiyet" şeklinde adlandırmak eğiliminde olanların da bulunduğunu belirten Doğan, bu yönetimde devlet reisi, anayasa ve meclisin var olduğu, birden fazla parti ve serbest seçimin ise bulunmadığının altını çizmektedir(Doğan, 1997: 29).

Bir ülkede varları ve yokları şekil değil, öz bakımından tespit etmenin güç olduğunu vurgulayan Doğan, çünkü şeklen var olan, var görünen birçok şeyin esasında olmadığını, deneyerek tesirinden anlaşılabilceğini belirtir. Doğan, “Mesela, bir ülkede tabelalarına bakarak 30 tane 'üniversite' sayabilirsiniz. Ama o 'üniversite' denilen yerlerdeki uygulamalara, bir takım 'öğretim üyelerine', onların yaptıklarına ve 'eserlerine' bakarak ilim vardır, diyebilir misiniz?Çünkü bir yerde ilim varsa, insan haysiyeti ayaklar altına alınırken, memleketin mevcut nizamları çerçevesinde dahi normal olarak bulunması gereken haklar çiğnenirken haykıran ilim adamları da

olmalıdır. Olayların içinde yaşayanlar,değil hakikati haykıran, fısıldayan ‘ilim adamları’nın bile binde bir olduğunu çok yakından görmüşlerdir.Bir ülkede anayasalara, kanunlara bakarak demokrasinin, halk hâkimiyetinin varlığına dair bir kanaate sahip olabilirsiniz. Hatta o ülkenin siyaset bilimi okullarında, parlamentolarında, basınında vs. demokrasiden ve halk hâkimiyetinden bahsedilmeyen gün olmadığını görür ve bu kanaatinizi pekiştirebilirsiniz.Ama o ülkede, bazı üst düzey yöneticilerin halkın rağmına direktiflerle halk çocuklarının kılık kıyafetlerini belirlediklerini görürsünüz. Halkın benimsediği inancın rağmına uygulamaları halka zorla kabul ettirmenin muhtelif adlarla tebcil edildiğine şahit olursunuz. Halkın benim görüşlerim doğrultusunda inanması, düşünmesi, yaşaması, giyinmesi halk hâkimiyetidir anlamına gelecek fikir ve hareket içindeki yöneticilerin demokrasisi nereye kadar ve nasıl vardır? Ve o ülkede, kabine listesine, makam koltuklarını dolduran isimlere ve televizyonda yayımlanan beyanatlara bakarak siyasi bir iktidarın var ve muktedir olduğu nasıl söylenebilir?” (Doğan, 1997: 31-32).

Cumhuriyet tarihinin tensikatların da tarihi olduğuna dikkat çeken Doğan, daha Millî Mücadele biter bitmez, Millî Mücadele’nin hem asker hem sivil kadrolarında yer alan ön saftaki şahsiyetlerin bir kenara itilivermesi vakasıyla karşılaştığını, Kâzım Karabekir Paşa’dan Mehmet Akif’e kadar uzanan bir çizgide seçkin insan unsurlarının bu sırada, en olgun çağlarında dışlandıklarının altını çizmektedir. Kimi devletin kurtuluşunda birinci derecede rol oynamış, kimi komuta ettiği kuvvetlerle bilfiil savaşarak sınırların tayininde etkili olmuş, kimisi de İstiklâl Marşı yazarak mücadelenin heyecanını şiirleştirmiş bu insanların kenara itildiğini belirten Doğan, bu dönemde batieğitimi görmüş asker, sivil kadro yanında hemen hemen bütün geleneksel kadroların da safdışı bırakıldığını ifade etmiştir.

3.5.2. İkinci Bölüm: Halka Karşı Demokrasi

D. Mehmet Doğan, aynı zamanda kitabın ismini de oluşturan bu bölümde cumhuriyet yönetiminin işine geldiği zaman millet egemenliğini ön plana çıkarırken işine gelmediği zaman ise demokrasiyi bir kenara bırakıp baskıcı bir yönetim anlayışı benimsediğini vurgulamaktadır. Doğan, her şeyin devleti yöneten

kademenin hâkim olduğu anlayışa göre halka karşı kullanılabileceğini, bizzat devlet yönetimi tarafından demokrasinin sınırlandırılabilceğini belirtmiştir.

Türkiye'de çok partili hayata geçilinceye kadar tekçi-yönlendirici bir yapının egemenliğinin bulunduğunu ifade eden Doğan, “Bu tekçi-yönlendirici yapıda modernleştirmeyi vazife edinen elit (asker-sivil aydınlar) için halk, arzulanan kalıba dökülebilecek bir yığın'dan ibaretti. Bu yığından ancak yönetimi desteklemesi istenmiştir on yıllarca. Onlar için en iyisini seçmek ve uygulamak, tekçi-yönlendirmeci elitin işidir. Onlar, halkı ve vatanı kurtarmak için hiç bir şeyi yapmaktan geri kalmazlar. Halkın mutluluğu, devletin bekâsı için nereden olursa olsun sistem, teknik, ideoloji almaktan kaçınmazlar. Ankara'nın tek parti dönemi valisi Nevzat Tandoğan'ın komünizm propagandası yaptıkları iddiasıyla yakalanan gençlere, ‘Size ne oluyor, bu memlekete komünizmi getirmek lâzımsa onu da biz yaparız’ demesi meşhurdur. Bu memlekete neyin ve ne zaman lâzım olacağını bilmek, tekçi-yönlendirmeci elitin vazgeçilmez imtiyazı olmuştur Tanzimat'tan beri. Tanzimat, İslahat Fermanlarını onlar ilan ettirmiş, Meşrutiyeti onlar istemiş, sonra Cumhuriyeti de onlar kurmuştur. Cumhuriyetin halk iradesi iddialarına rağmen, onların iradeleri ile yürüyen bir yönetim olduğunu söylemek gerçeğin ifadesi olur ancak. Cumhuriyet yönetiminin belli bir dönemde faşizm-nazizm koktuğu da tespiti güç olmayan bir vakıa. Öyle veya böyle; tekçi-yönlendirmeci elit ne gibi dönüşümlere yol açabileceğini hesaplamadan belki de demokrasiyi seçmiştir halk için. Halkın parti tercihi mekanizmasını elinde bulunduramayan elit, halk için yapılan bu seçimin zaman zaman halk yararına gelişmediğini tespit etme hakkını elinde bulundurmaya sürdürmüştür. Onların görüşleri ile dış etki unsurunun çakıştığı zamanlar neler olduğunu ise hepimiz biliyoruz!” (Doğan, 1997: 50-51).

Türkiye’de 1950 öncesinde yaşanan yönetim anlayışının totaliter, otoriter ve hatta yer yer diktatörce olduğunu vurgulayan Doğan, bu yönetim anlayışının Osmanlılardan farklı tarafının kutsallığın halk adına devlete, bir veya daha fazla yöneticiye atfedilmesi olduğunu belirtmektedir. Doğan, “Osmanlılarda devlet, amacı itibarıyla kutsallık taşıyordu. Cumhuriyet döneminde ise devlet bizzat kutsallığın kaynağı sayıldı. Oysa ‘demokrasi’ söz konusuysa, ‘devletin kutsallığından’ söz etmek havada kalır. Halktır, onun oyudur önemli olan. Devletin müdahale alanı

asgarîye indirilmiştir bu niteliklerinden ötürü demokratik sistemde. Hatta demokrasinin beşiği olan ülkelerde ‘en iyi yönetim, insanlara en az karışandır’ prensibi caridir. Bundan ötürü, demokrasinin demokrasi olması için menfaat gruplarının, inanç ve fikirlerin kurumlaşmasına karışılmaması gerekiyor. Meselâ sendikalaşma, partileşme üzerindeki müdahaleci zihniyete son verilmesi icab ediyor. En önemlisi dinin, yönetimden bağımsız kurumlaşmasının kabul edilmesi gerekiyor. Türkiye’de ise ‘işine geldiği zaman demokrasi, aklı kesmediği zaman kutsal devlet’ diyenlerin kafasına göre oluşturuluyor her şey.” (Doğan, 1997: 73).

3.5.3. Üçüncü Bölüm: Hâkimiyet Kimin?

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Türkiye’de yönetim mekanizmasındaki hâkimiyetin kimde olduğu sorusunu sorup Cumhuriyet ilan edilmeden günümüze kadar, hâkimiyetin hep millette olduğu söylenmesine rağmen bürokrasinin elinde bulunduğunu vurgular. "Millî hâkimiyet kavramına 1920'lerden beri halkımızın yabancı olmadığına altını çizen Doğan, "Millî hâkimiyet" sloganının Birinci Cihan Harbi sonrası Türkiye’de baskı altında bulunan padişahın otoritesine karşı değil, öncelikle yabancılara karşı bir tez olarak ortaya konulduğunu söylemektedir. Millî Mücadele’den sonra, yönetimin asıl belirleyicisi olarak "millî hâkimiyet" kavramının kullanıldığını belirten Doğan, bununla birlikte ne padişahlık kaldırılırken, ne hilafete son verilirken ve ne de Cumhuriyet ilân edilirken halkın fikrine, reyine başvurulmadığına dikkat çeker.

Kararları, asker-sivil yöneticilerle diğer laik aydınlardan oluşan bürokrasinin halk adına aldığı ifade eden Doğan, “Osmanlı Devleti’nin batılılaşma döneminde artan bir şekilde bürokrasi hâkimiyeti hissedilir. Bürokrasi, bütün bir asır boyunca padişah otoritesinin, muhtemel bir güç kazanma ihtimalini yok etmeye çalışmıştır. Nitekim II. Abdülhamid başlangıçta bürokrasinin tasvibini alarak padişah olmasına rağmen sonradan kendi otoritesini herşeyin üstünde tutması yüzünden bürokrasinin hiç bir zaman kırılmayan düşmanlığını kazanmıştır. Sonraki padişahlar, gerek V. Mehmed (Reşad) gerekse VI. Mehmed (Vahideddin) sembolik yöneticiler olmaktan başka bir nitelik taşımazlar. Bürokrasinin padişahla birlikte yönetimi Cumhuriyet’e kadar sürmüştür. Cumhuriyet, dış görünüşte halk egemenliği, gerçekte bürokrasi hâkimiyetinin resmileşmesi, alenileşmesi anlamına gelmektedir bir bakıma. Bütün tek

parti yönetimi boyunca halk adına hükmeden bürokrasi olmuştur. Bu yönetimin yasama organında diğer güç odaklarının, meselâ büyük toprak sahiplerinin, tüccarların temsil edildiği de bir gerçektir. Ama bunlar, devlet desteğine mazhar olmayı yeterli bularak herhangi bir siyasî güç olmaya çalışmamışlardır. Ancak çok partili siyasî hayata geçişle birlikte bürokrasinin hâkimiyeti, başka güç olaylarıyla paylaşmaya yanaştığı görülmektedir. Bu paylaşmada her ne kadar siyasî iktidar anti-bürokratik bir yapıda olsa da, yasama dışında pek etkili olamamıştır. Yasama ve siyasî iktidara rağmen bürokrasinin yönetimindeki hâkimiyeti nisbî olarak kırılabilmiştir bu yüzden. 1960 darbesi ve sonrasında gelişen olaylar bir anlamda bürokrasinin halk adına hâkimiyetini sürdürme tavrı ile, siyasî iktidarların daha geniş halk kitlelerine dayanan yönetim anlayışları arasındaki açık veya gizli çatışmalarla, çekişmelerle yakından ilgilidir(Doğan, 1997: 77-78).

Bürokratik ideolojinin tek partili cumhuriyet yönetimi başarılı görülmesine rağmen çok partili cumhuriyet söz konusu olduğunda demokrasi ile bürokratik ideolojinin uyumsuzluğundan doğan problemlerin hep halkın bilinçsizliğine, yeteneksizliğine bağlandığını belirten Doğan, eğer söz konusu olan "millî irade" ve "halk oyu" ise, yeteneksizliği halkın içinde değil, bürokraside onun tek particiliğın hâkim olduğu ideolojisinde aramak daha doğru olacağını ifade etmiştir (Doğan, 1997: 83).

Doğan Cumhuriyetin ideolojisi "millî hâkimiyet" tezlerine rağmen yapan yöneticilerin bu ideolojide orduya da önemli bir yer verdiklerini belirtir. Doğan, "İlk Cumhuriyet üst yöneticilerinin çoğu asker menşeli idi. Bu bakımdan ordu-sivil yönetim ilişkileri önemli bir problem doğurmuyordu. Ordu hem yöneticilerin, hem rejimin tabî yardımcısı, bekçisi ve kollayıcısıydı. Demokratik hayata geçişle birlikte orduda kafa karışıklığının meydana gelmediğini söylemek güçtür. Hatta DP'nin 1950 seçimlerini kazanmasının üzerine komutanlardan bazılarının İnönü'ye, iktidarı vermeme konusunda destek belirttikleri söylenir. Askerler CHP iktidarı ile otuz yıllık bir süreç içinde adeta bütünleşmişlerdir. Tek parti ideolojisinde ordunun bir yeri vardır ve bu yer tayin edicidir. Şimdi Türkiye'de seçim olmakta, yöneticiler değişmekte ve yeni yöneticiler iktidarlarını sivil kurumlar üzerinde olduğu kadar askeri kurumlar üzerinde de göstermek istemektedirler. Böyle bir isteğin orduda

doğurduğu tepkilerle beslenen bir cuntacılık hareketi, 1960 darbesine kadar varmıştır. Ordu 1960 darbesini kendi mantığı içinde bir koruma, kollama ve kurtarma harekâtı olarak gerçekleştirmiştir. Darbecilerin halkı ve ülkeyi halkın seçtiği bir iktidarın kötülüklerinden ‘korumak ve kurtarmak’ iddiasının ne anlama geldiğini izah etmek güçtür. 1960'dan sonra tekrarlanan askerî müdahaleler hep bu şemaya dayandırılmış ve sonuçta sivil iktidarlar seçimsiz sona erdirilmiştir.” (Doğan, 1997: 85-86).

3.5.4. Dördüncü Bölüm: Hukuk Ne İçin?

D. Mehmet Doğan bu kısa bölümde, hep millet hâkimiyetinden söz edilmesine rağmen hukukun belirlenmesinde, anayasaların yapılmasında hiçbir zaman halkın fikrinin alınmamasını eleştirmekte, halkın sadece ortaya konulan metni onayladığını söylemektedir.

Doğan, “Birinci Meşrutiyetten beri ‘darbe/ihtilal/inkılapçılar’ anayasayı belirleme hakkını halka vermekten her zaman imtina etmişler, yönetimin, rejimin çerçevesini çizmek hak ve yetkisini hep kendilerinde görmüşlerdir. Meşrutiyetçilerin de, cumhuriyetçilerin de değişmeyen tavrı bu çerçevede olmuştur Meşrutiyetçiler monarşiyi sınırlarken halkın yönetime karşı savunulabilecek haklarını belirlemekten çok, kendileri için padişah otoritesini kenarda bırakan bir yönetimi gerçekleştirmeyi ön plana almışlardır. Bu durumda Kanun-ı Esasî'nin sonuçlarını yapılmasında bir tasarrufu olmayan halkın değil, yönetimi elinde bulunduran kadroların, zümrelerin devşirmesi normal karşılanmalıdır. Cumhuriyetin Teşkilat-ı Esasiye'si bu bakımdan, yönetici kadroların daha fazla kendilerini koydukları bir metin olmuştur. Halk için öngörülen, öngörenlerin istediği biçimde yorumlanma ve uygulanma şansına sahip olabilmiştir ancak. Gerek Kanun-ı Esasî, gerekse Teşkilat-ı Esasiye görünüşte halk için yapılmış olmalarına rağmen ne yapıları, ne uygulamalarında ve ne de değiştirilmelerinde halkın rolünden söz etmek mümkün değildir. Nitekim 1923'ten sonra, yani egemenliğin kayıtsız şartsız halka ait olduğu öne sürülen bir dönemde, Teşkilat-ı Esasiye Kanununu muhtelif değişikliklere uğratılmış (laiklik maddesinin eklenmesi gibi), en sonunda adı da ‘Anayasa’ya çevrilmiş ama halkın bu konudaki görüşleri merak dahi edilmemiştir.” (Doğan, 1997: 95-96).

3.5.5. Beşinci Bölüm: Atatürkçülük Müdahaleciliğin Öteki Adı Mı?

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Türkiye’de yapılan darbelerde hep Atatürkçülüğün bir kılıf olarak kullanıldığını, darbe yapan askerlerin Atatürk’e bağlılıklarını bildirip, cumhuriyetin kurucu ayarlarına döneceklerini söylemelerine rağmen hep kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerine dikkat çekmektedir

Türkiye tarihinde 1960, 1971, 1980 yıllarında gerçekleştirilen darbelerin, askerlerin gözünde tarihi yerine oturtmak için haklı bir müdahale olarak görüldüğünü ifade eden Doğan, “Bu hareket/harekâtlar bir anlayışın, bir tarihin sürekliliğini sağlamak için yapılmışlardır. Bu hareket/harekâtlarda mantık şudur: Türkiye’de topluma, siyasete, hukuka ve tarihe bir yön verilmiştir; çeşitli sebeplerle bu yönden sapmalar olmakta, rota değişikliği meydana gelmektedir. Gemiye tehlikeli sulara tam daldırmadan tekrar rotasına sokmak gerekir. Türkiye’de restorasyon ya da rejimi tamir etme operasyonlarının temel felsefesi hiç değişmemekle beraber, restorasyon sonucu ortaya çıkan yapının farklılığını en başta bir sonraki restorasyoncular ortaya koymuşlardır. Meselâ, 1960 restorasyonunu yürütenler, anayasanın ihlâl edildiğini, hürriyetlerin yok edildiğini iddia etmişler, işuygulamaya gelince de 1924 anayasasını tamamen ortadan kaldırarak bir restorasyon gerçekleştirmişlerdi. Anayasayı ihlâl ettikleri iddiasıyla yargılanan, çeşitli cezalara çarptırılan hatta idam edilenler yanında, anayasayı tümden değiştirenlerin TBMM’ne ömür boyu ‘tabîî senatör’ olarak girmeleri nasıl bir çelişkinin yaşandığını göstermiyor mu? İşte 27 Mayıs 1960’da, devrimler dönemine, Atatürkçülüğe dönüş; anayasayı ihlâl edilemez şekilde koruma iddialarıyla yapılan harekât, tarihteki ‘sapmayı’ düzeltmeye, belki de baştan düşünülmeyen bir yöne kanalize etmekle (yani yeni bir sapmayla), sonuçlanmıştı. Bu sonucu 1971’deki müdahalede kısmen, 1980’deki müdahalede ise külliyen görmek mümkündür. Böylece, restorasyon hareketleri, yürütücüleri hep aynı sloganları kullanmalarına, hep aynı sonucu elde etmek için çalışacaklarını söylemelerine rağmen, varılan yer hiç de aynı olmamıştır. Görünen o ki, her sosyal ya da siyasî restorasyonda bir yeniden inşa ve asıldan inhiraf kaçınılmaz şekilde kendini hissettiriyor. Her defasında değiştirmek isteyen de değişerek devam etmek zorunda kalıyor. Burada üzerinde durulması gereken bir konu da, ‘Atatürkçülüğe dönüş’ anlamındaki restorasyonculuğun ne ölçüde başarılı olduğudur. En başarısız kalınan

alanın bu olduğunu söyleyebiliriz. 12 Eylül yöneticilerinin, Atatürk'ü, Atatürkçülüğü hiçbir zaman dillerinden düşürmemelerine rağmen, yaptıkları, işlerin geriye dönük, Atatürk'ün sistemini, uygulamalarını ihya edici bir sonuç doğurduğunu söylemek güçtür. Ayrıca böyle bir durum kaçınılmazdır da. 1920'lerin, 1930'ların Atatürk yönetimi ya da 1940'ların Atatürkçü yönetimi kendi dönemleri için bir anlam ifade ediyorsa dahi bugün için 'nostalji'den, 'tahassür'den öte bir anlam taşımamaktadır. Ayrıca söylenilenin yapılanla çakışma oranı düşünüldüğünde, en asgaride kalan bir yönetim tarzının 1980'ler Türkiye'sinde uygulanabilirliği de tartışmalıdır. Bu tarzın uygulanabilmesi, bu sebeple zorlama unsurunun tırmandırılmasını gerektirecekti, 12 Eylül halkın gözünde 27 Mayıs derekesine düşmemişse zorlama unsurunu aza indirdiği içindir (Doğan, 1997: 103-104-109).

3.5.6. Altıncı Bölüm: Liberalizm'in Dehşet ve Vahşeti

D. Mehmet Doğan, bu bölümde liberalizmi eleştirmekte, özellikle 12 Eylül sonrasında ülkemizde uygulanan liberal politikaların yanlışlığına vurgu yapmaktadır.

Türkiye iktisaden büyürken, bu büyümenin sağlıklı, adaletli olduğunun söylenemeyeceğine dikkat çeken Doğan, Türkiye'de enflasyonun büyümesinin en çok dar gelirli kesimleri etkilediğini, çünkü malı mülkü olanların mal ve mülklerinin değerleri de enflasyonla birlikte büyürken, zengin ve fakir arasındaki gelir adaletsizliğinin de büyüdüğünü ifade etmiştir. (Doğan, 1997: 120).

Türkiye'de gelir farklarının büyümesinin, toplum kesimlerinin tüketim imkânları bakımından tamamen ayrı dünyaların insanı olmalarına yol açtığını ifade eden Doğan, "Toplumun kaymak tabakası kendi yüksek gelir standartlarına göre bir tüketim yapısı kurarken ve böylece bir öğünde bir kaç asgari ücret harcayacak 'restaurant'lar bile oluştururken alt kesimler, asgarî şartlarda yaşama mücadelesi vermekle meşgul olabiliyorlar ancak. Evet, Türkiye'de nisbî bir iktisadî büyüme var ve bu iktisadî büyümenin bir faturası var. Kim ödüyor bu faturayı? Önce toplumun nüfus olarak en yüksek bölümünü meydana getiren köylüler. Sonra sabit gelirli işçi ve memurlar. Onlar, emeklerini, güçlerini koyarak hayatlarını idame ettirmeye çalışırken; bir taraftan büyüyen millî gelir pastasından paylarının azalmasına razı oluyor, diğer taraftan da işverenin pastasının aşırı şekilde büyümesine 'vatan, millet,

büyüme, gelişme' vs. uğruna eyvallah ediyorlar. Böylece, çok büyük bir grubun lüksü, sefahati, rezaleti de büyümeye devam ediyor. Bu kesim lüksünü, sefahatını, rezaletini, ahlâksızlığını geniş toplum kesimlerine renkli gazeteleri yoluyla marifetmiş gibi reklam etmekten de geri kalmıyor. Halkın âdil bir Türkiye ve dünya için, ahlâkçı, iyiliği emreden kötülükten uzak tutan bir sisteme, İslâm'a yönelmesini de 'irtica' yaygaralarıyla önlemeye çalışıyorlar. Böylece halkımıza yüklü bir fatura kesmiş oluyorlar. Halkın bu iki faturayı da ödemeye çok uzun süre devam edeceğini sanmıyoruz." (Doğan, 1997: 121).

3.5.7. Yedinci Bölüm: Din ve Devlet

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Türkiye'deki din ve devlet ilişkisine değinmekte, laiklik anlayışının yanlış yorumlanmasından dolayı cumhuriyet idaresi ile halkın arasında anlaşmazlıkların ortaya çıktığına vurgu yapmaktadır.

Atatürk döneminde yapılan inkılâpların büyük bir kısmının dini veya dine dayalı konularla ilgili olduğunu öne süren Doğan, "Hilafetin ilgası, Tevhid-i Tedrisat (öğretim birliği), tekke ve zâviyelerin kapatılması, Şapka İnkılâbı, saat ve takvim değişikliği, Medenî Kanun ve Ticaret Kanununun kabulü, Latin Harflerine geçilmesi 1924-28 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Dikkat edilirse, bu icraatın tamamı ya doğrudan dinî mahiyettedir ya da dinî muhteva taşımaktadır. Dört yıl gibi kısa bir süre içinde gerçekleştirilen bu inkılâplar yönetimin temel felsefesini ortaya koyacak mahiyettedir. 1928'den sonra 'Atatürk inkılâpları' çerçevesinde mütalaa edilen değişiklikler ise tâli uygulamalar olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de bir dönem anti din bir 'din'in varlığından bile söz edilebilir. 1928'den sonra devletin dinle ilgisi zaman zaman 'dil'le sınırlı çerçevelerde kalmış, ezanın Türkçeleştirilmesi vb. uygulamalar üzerinde durulmuştur." (Doğan, 1997: 133-134).

Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî ideolojisi Atatürkçülük olmasına karşın mahiyeti konusunda ciddî görüş ayrılıklarının var olduğunu vurgulayan Doğan, Türkiye'de en liberal uygulamalardan en devletçi uygulamalara kadar bir çok iktisadî sistemin Atatürkçülük olarak sunulduğunu, diğer yandan tek partili totaliter rejimin de, çok partili demokrasinin de Atatürkçülük sınırları içinde tanımlanabildiğini belirtmiştir. Doğan, tamamen dine ve İslâmiyet'e karşı bir Atatürkçülük portresi

çizilebildiği gibi, dine saygılı, hatta dindar bir Atatürkçülük için de yeterli malzeme bulunabilmekte olduğunu altını çizmiştir. (Doğan, 1997: 135).

Halka Karşı Demokrasi isimli eserinde D. Mehmet Doğan, bir sistem eleştirisi yapmıştır. Türkiye’de demokrasi, Atatürkçülük, laiklik, liberalizm gibi kavramlara herkesin işine geldiği gibi bir anlam yüklediğini vurgulayan Doğan, özellikle bu kavramların halkın üzerinde bir baskı aracı olarak kullanıldığını belirtmiştir. Türkiye’ye hâkim olan bürokratik ve askeri yapının halkın değerlerine saygı duymadığını ifade eden Doğan, Osmanlı’nın son döneminden günümüze kadar halka rağmen, halka karşı yapılan uygulamaların hiçbir zaman ülkenin yararına olmadığına dikkat çekmiştir. Doğan’ın bu kitabı deolojiler üzerinden yapılan tanımlamaların, çok farklı şekillerde yorumlanabileceğini, ideolojilerin bizzat çıkar doğrultusunda yönlendirilebileceğini detaylı bir şekilde anlatması bakımından önemli bir çalışmadır.

3.6. İletişim veya Dehşet Çağı

İletişim veya Dehşet Çağı, D. Mehmet Doğan tarafından 1993 yılında kaleme alınmıştır. Kitapta yer alan yazılar daha önce yayımlanmıştır. Doğan, bu durumu şöyle ifade etmektedir; “Elinizdeki kitap esas olarak, şöyle veya böyle işin içinde olan bir kişinin, yirmi yıllık kesitte, tarihi perspektifi de ihmal etmeyen konuyla ilgili inceleme, rapor, yazı vb. çalışmalarını ihtiva ediyor.” (Doğan, 1993: 11). Çalışma kapsamında kitabın 1993 yılında Timaş Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap 158 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, yazarın kaleme aldığı Sunuş kısmının ardından gelen Giriş başlığı ve dört ana bölümden oluşmaktadır. Kitapta yer alan yazılar, 80-90’lı yıllarda kaleme alındığından elbette günümüzde bakıldığında medyada önemli gelişmeler, değişimler yaşanılmıştır. Klasik kitle iletişim ve haberleşme araçlarının yanına dijital ve sosyal medya organları eklenmiş, medya farklı bir boyuta taşınmıştır. Fakat isimleri ve teknolojik gelişmeleri bir kenara bırakırsak genel anlamda Doğan’ın tespitleri, öngörülerinin doğru olduğu, günümüzde iletişim araçlarının en büyük kitle imha silahlarına dönüştüğü söylenebilir. Kitle iletişim araçlarının insanların gelişiminde yönlendirilmesinde doğrudan etkisinin olduğunu belirten Doğan, “İnsanlığın binlerce

yıl içinde benimsediği ve oturtmaya çalıştığı, esasta dini menşeli, insanın iyiliğine, mutluluğuna ve hayırına yarar bütün değerler, Neron'dan milyarlarca kat daha zalim ve hunhar olan kitle haberleşme vasıtaları tarafından yakıldı, yok edildi. Neron'un Roma'yı ateşe boğduktan sonra köşkünde lir çalarak duygularını ifade ettiği söylenir. Kitle haberleşme vasıtalarını yönlendirenler aynı şeyi yakma-yıkma işlemlerine fon müziği olarak ve orkestra ile yapmaktadır.” (Doğan, 1993: 7). İletişim teknolojisi atom bombasıyla aynı maksatla kullanıldığına dikkat çeken Doğan, bu teknolojinin uzun vadede insanların maneviyatı ve kişiliği üzerinde de benzer etkileri olacağını belirtmiştir(Doğan, 1993: 9).

3.6.1. Birinci Bölüm: Türkiye Örneği: Araçlar ve Amaçlar

Bu bölümde, üç ana başlık altında toplanmış yazılara yer verilmiştir. Kitle haberleşme vasıtaları hakkında bilgiler veren Doğan, kitle haberleşmeyi şu şekilde tanımlamıştır; “Bilgilerin fikir ve görüşlerin çok sayıda çoğaltılarak basılı yayın; birçok kişi tarafından aynı anda takip edilebilecek tarzda sesli veya sesli ve görüntülü yayın şeklinde geniş kitlelere aktarılması, taşınması suretiyle gerçekleştirilen haberleşmedir(Doğan, 1993: 19). Kitle haberleşme araçlarının insanların yönlendirilmesinde oldukça etkili olduğunu vurgulayan Doğan, bir moda akımı gibi insanların bu araçların etkisinden kurtulamadığını belirtmiştir(Doğan, 1993: 24). “Televizyonlardaki içeriğin yerli üretim olmaması durumunda yabancı ülkelerin etkisi altında kalacağına dikkat çeken Doğan, televizyonların yabancı kültürlerin bir nakil, gönüllü propaganda aracı olduğunu ifade etmiştir. “Türkiye’de devletin kültür siyasetinin tutarsızlığı ve yanlışları, millet varlığının zedelenmesi ile neticelenmiştir. Yabancı kültür sızmalarını düzenli olarak gerçekleştiren, devlet kuruluşlarının durumudur ki, yabancı kültürlerle karşı mücadeleyi de güçleştirmektedir.” (Doğan, 1993: 28).

İlk ortaya çıktığı süreç bağlamında sinemayı da bir kitle haberleşme aracı olarak ele alan Doğan, zamanla sinemanın eğitim yanının azaldığını, eğlendirici ve avutucu bir araca döndüğünü belirtir (Doğan, 1993: 33).

Ailelere etkisi açısından en önemli kitle haberleşme aracı olarak televizyonu gören Doğan, ev ortamında izlenilmesi, ön hazırlık gerektirmemesi, yaygınlığı ve

sürekliliğinin bu etkiyi artırdığını belirtmiştir(Doğan, 1993: 39). Türkiye’de millî ve manevi değerleri taşıyan yayınların çeşitli gerekçelerle yayınlanmadığını ifade eden Doğan, “Türkiye kendi kültürünü, hiçbir komplekse kapılmadan, bazı mülahazalarla (laiklik vs.yi öne sürmek gibi) dini ve gelenekunsurlardan soyutlanmadan ortaya koyan filmlere, dizilere yeteri ölçüde yer vererek bu dengeyi sağlamak zorundadır. Yerli yapımlarda ısrarla dini motiflerin kullanılmasından kaçınılırken, yabancı menşeli yayınlarda dini motifler geniş ölçüde yer alabilmektedir. Çocuklarımız kiliseyle, onun azizleriyle, bayramlarıyla, törenleriyle sık sık karşı karşıya getirilmekte, buna karşılık kendi toplumunun dini kültüründen uzak tutulmaktadır.”(Doğan, 1993: 40).

Türkiye’de 80’li ve 90’lı yıllarda furyaya dönüşen dergileri de eleştiren Doğan, ailenin her üyesine göre ayrı kategorilerde yayınlanan dergilerin, ahlaki anlamda toplumun karşısında yer aldığını vurgulamıştır. “Bu yayınlarda toplumun ve ailenin temelini teşkil eden iş bölümü ve roller reddedilmekte, ailedeki iş ve rol bölümü aptalca bir çark olarak nitelenmektedir. Bu yayınlara göre ‘cinsel ilişki 70-80 yıl sonra el sıkışmak gibi bir şey olacaktır.’ Bekâret lüzumsuzdur, serbest ilişkiler iyidir, toplumca sapık sayılan ilişkiler normaldir.”(Doğan, 1993: 44).

3.6.2. İkinci Bölüm: Türkiye’de Basın

Bu bölümde, üç ana başlık altında toplanmış yazılara yer verilmiştir. Basını, belirli zamanlarda yayımlanan, içeriği haber ve fikirden oluşan baskı makineleriyle çoğaltılan yazılı ürünlerin tamamı şeklinde tanımlayan D. Mehmet Doğan, ilk gazete örneklerinin XIV. yüzyılın sonlarında Venedik’te ortaya çıktığını belirtmiştir. Elle yazılıp çoğaltılan gazetelere, devrin en küçük Venedik parası olan gazete karşılığında satıldığı için bu isim verilmiştir.

Türk basın tarihinin *Takvim-i Vakâyî* ile 1831 yılında başlatıldığını ifade eden Doğan, ilk Türkçe gazetenin *Takvim-i Vakâyî* değil, Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından 1829 yılında yayımlatılan yarısı Türkçe, yarısı Arapça *Vakâyî-i Mısriyye* olduğunu belirtmiştir. “Basın tarihimizi başlangıcından bugüne geçirdiği merhaleler, teknik gelişmeler ve üzerinde uygulanan mevzuat bakımından beş ana başlık altında ele almak mümkündür: I. Başlangıç (veya kuruluş) devri (1831-1864), II. Gelişme

devri (1864-1908), III. Geçiş devri (1908-1923), IV. Güdümlü basın devri (1923-1946), V. Çoğulcu basın(Doğan, 1993: 54).

D. Mehmet Doğan, basın tarihimizi sınıflandırdığı bu beş maddelik dönemle ilgili önemli detaylar vermiştir. Çalışma kapsamında bu dönemlerle ilgili ilklere değinilecektir. Türkler tarafından yayınlanan ilk özel gazete *Tercümân-ı Ahvâl*'dir. 1860 yılında yayınlanmaya başlanan gazetenin sahibi Agâh Efendi'dir. *Mecmûa-i Fünûn* ilk Türkçe dergi olarak kabul edilmiştir. Teodor Kasap tarafından çıkarılan *Diyojen* ilk Türkçe mizah dergisidir(Doğan, 1993: 56-59).

1918 yılında Mondros Mütarekesinin imzalanmasının ardından İtilaf Devletleri, İstanbul'u işgal etmişti. Bu işgale karşı basın farklı tepkiler vermiştir. "Genel bir tasnife göre, *Peyam-ı Sabah, Alemdâr, İstanbul, Aydede, Ümid İstanbul* hükümetinden taraf görünmüşler, *İleri, Akşam, Vakit, Yenigün, Dergâh* Dergisi Millî Mücadele'den yana çıkmışlardır. *Tasvîr-i Efkâr, İkdâmve Tercüman* ise Anadolu hareketine sempati göstermişlerdir." (Doğan, 1993: 73). İstanbul'un işgalinin ardından bazı gazete ve dergiler Anadolu taşınıp, burada çıkarılmaya başlanmıştı. Bu yayın organlarından birisi de Eşref Edip tarafından yayınlanan *Sebilürreşâd*'dir. Mehmet Akif, diğer arkadaşlarının Millî Mücadele'yi desteklemek için dergi yayını, Anadolu'da sürdürmüştür. Anadolu'daki gazetelerin büyük bir kısmı Millî Mücadeleyi desteklediği ifade edilmiştir. Erzurum'da çıkan *Albayrak*, Konya'da çıkan *Babalık* ve *Öğüt* bu gazetelere örnek olarak verilebilir(Doğan, 1993: 73).

"Cumhuriyetin ilanından sonra Türk basını, 1946 ve hatta yer yer 1950'ye kadar süren tek parti idaresince belirlenen, tipik bir güdümlülük ortamına girmiştir. Bu dönem boyunca basın organları çeşitli şekillerde sindirilmiş, belli bir görüş doğrultusunda yönlendirilmiştir. Bu dönemde basında yerleşen bazı gelenekler ve zihniyet bugüne kadar tesirleri görülen bazı yanlış eğilimleri doğurmuştur. Cumhuriyet döneminde basını kontrol ve sindirme faaliyetleri Hilâfet meselesi ile ilgili olarak bazı ünlü gazetecilerin İstiklâl Mahkemelerine sevki ile başlar. Bir yıl sonra Takrîr-i Sükûn Kanunu çıkarıldı. Bu kanunun bizzat İstanbul basınının susturulması için çıkarılması gerektiği, Cumhuriyet Halk Fırkası ileri gelenlerinden ve Dahiliye Vekili Recep Peker tarafından, "bu yılanların, zehirli yuvalarının" yani

basının ezilmesi, temizlenmesi, yok edilmesi icap ettiği şeklinde belirtildi. Bu kanunla basının kontrolü, yasaklanması, kapatılması konularında hükümete geniş yetkiler tanınmıştır” (Doğan, 1993: 76).

1950 yılına gelindiğinde ise Doğan, Demokrat Parti'nin aynı yıl liberal nitelikte bir basın kanunu çıkardığını belirtmektedir. Gündümlü basın devrinin mevzuat bakımından sona erdiğine dikkat çeken Doğan, buna karşın DP iktidarının son yıllarında basınla parti arasında sürtüşme yaşandığını ifade etmiştir. CHP taraftarı basının, hükümeti yıpratmak için faaliyetlere giriştiğini belirten Doğan, buna karışık hükümetin de basını kısıtlamaya ve baskı altına almaya yöneldiğini söylemiştir.

3.6.3. Üçüncü Bölüm: Dini Yayın Meselesi

Kitle haberleşme araçlarının ortaya çıkmasından önceki dönemde cami, tekke ve medreselerin uyumlu bir haberleşme cihazı görevi yaptığını dikkat çeken D. Mehmet Doğan, bu yapıların devlet ve cemiyet hayatını birleştiren bir yapıda olduğunu belirtmiştir. Bu kuruluşların devlet ve toplum yapısını olumlu yönde geliştirdiğini ifade eden Doğan, bu kurumlarda verilen eğitim sayesinde insanların sosyal çevresiyle bütünleşerek şahsiyetlerini geliştirdiğini söylemektedir (Doğan, 1993: 127).

İslami nitelikli gazete ve dergilerin 1900'lü yıllarla birlikte başladığını ifade eden Doğan, bu nitelikte yayınlar arasında 1906'da yayımlanmaya başlayan *Beyanü'l-hak*, 1908'de çıkmaya başlayan *Volkan* ve *Sırat-ı Müstakim*'in sayılabileceğini belirtmiştir. *Ceride-i Sofiye*, *Sayt-ı Hilâfet*, *İlmiye Mikyas-ı Şeriat*, *Hikme* ve *İslam* mecmualarının daha sonraki yıllarda çıktığı dile getirilmiştir (Doğan, 1993: 127).

“Cumhuriyetten sonra ise İslami yayın organlarının yayım şartları uzunca bir süre ortada kalmıştır. Hatta bazı günlük gazetelerde dini konulara değinen yazıların yer alması bile bazı devirlerde sert tehditlere sebep olmuştur. Mesela 1942 yılında Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü'nün bir yazısında “Bizler ne şekil ve surette olursa memleket dahilinde dini neşriyat yapılarak dini bir atmosfer

yaratılmasına ve gençlik için dini bir zihniyet fideliği vücuda getirilmesine taraftar değiliz.” denilmektedir. 1945 yılında Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü İç Matbuat Dairesi tarafından yayınlanan bir tebliği de mahiyetçe farklı değildir: “Gazetelerimizin son günlerdeki neşriyatı arasından dinden bahis bazı yazı, mütalaa, ima ve temsillere rastlanmaktadır. Bundan sonra din mevzuu üzerinden gerek tarihi, gerek temsili, gerekse de mütalaa kabilinden olan her türlü makale ve fıkra ve tefrikaların neşrinden tevakki edilmesi ve başlanmış bu gibi tefrikaların en son on beş gün zarfında nihayetlendirilmesi.” (Doğan, 1993: 130).

Doğan, radyoda ilk dini yayının, radyo yayın başlamasından yaklaşık 25 yıl sonra yani 5 Temmuz 1950 yılında yasağın kaldırılarak yapıldığını belirtmiştir. TRT'nin o dönemki yayın ilkelerinin dini yayın yapmayı laiklik adı altında engellediğini ve yapılan yayınlara da çeşitli kısıtlamalar getirdiğini ifade eden Doğan, “Programlarda yer alacak kişiler, devlet memurları kıyafet yönetmeliğinde belirtilen görünümde olacaklar, dini müzik ve ilahi okuyanlar devlet memuru kıyafeti taşıyacaklardır. Mevlid programları, toplumumuz tarafından hoş karşılanmayacak genel anlayışa aykırı hususlar ile yoğun çocuk görüntüleri çıkarıldıktan sonra yayınlanacaktır.” (Doğan, 1993: 137).

3.6.4. Dördüncü Bölüm: Kitle Kültürüne Karşı

Kitle haberleşme araçlarının ilk dönemde devlet tekeline olduğuna dikkat çeken D. Mehmet Doğan, tek parti döneminde radyo yayıncılığının yanında basın da tekelleştirilmeye çalışıldığına dikkat çekmektedir; “Cumhuriyetin ilk yıllarında basının olağan eleştirileri bile şiddetli tepki ile karşılanmıştır. Mustafa Kemal *Nutuk*'ta, “Şekl-i hükümet cumhuriyettir. Fakat hükümetin yalnız adını değiştirmek hiçbir fayda etmez... Amerika'da yirmi kadar memleket vardır ki hepsinin ismi de cumhuriyettir... Irsi bir hükümdar yerine, zorla reisicumhura çıkmış bir mütegalibe görürüz” diye yazan Hüseyin Cahit'i şiddetle eleştirir. Hüseyin Cahit, İstiklâl Mahkemesine çıkmaktan, meslekten men edilmekten, sürgün cezasına çarptırılmaktan kurtulamaz. Tek parti döneminde resmi, yarı resmi basın organları yanında, özel teşebbüse ait gazeteler de denetime alınmış, her türlü basın muhalefeti ortadan kaldırılmıştır.” (Doğan, 1993: 146).

Türkiye’de 90’lı yıllarla birlikte ortaya çıkan özel televizyonları eleştiren Doğan, bu kanalların ilk dönemde yabancı film ve dizilerle, show programı adı altında gazino tarzı programlarla milletin ahlakını bozduğunu, batının sömürgeci mantığının kültürümüzü etkilediğini ifade etmiştir. Doğan, “Bu televizyonlarda yer bulamayacak olan, bu toprağın ve bu halkın kültürü ve kimliğidir. Onun kültürünü ve kimliğini yapan İslam ise bu yayın kuruluşlarının en büyük düşmanı olacaktır. Bu çerçevede bir zamanlar gazetelerde yürütülen irtica kampanyalarının artık televizyonlarda da icra edilmemesi için hiçbir sebep yoktur.” (Doğan, 1993: 149).

D. Mehmet Doğan, *İletişim veya Dehşet Çağı* isimli kitabında XIX. Yüzyıldan kitabın kaleme alındığı 1993 yılına kadar geçen dönemde Türk basını hakkında çeşitli tespitlerde bulunmuştur. Özellikle televizyon üzerine yaptığı değerlendirmeler ve yayıncılığın geleceği ile ilgili öngörülerinin bugüne bakıldığında çok yerinde tespitler olduğu ortadadır. TV ve Radyo yayınının devlet tekelinde olduğu dönemde devletin ideolojik aygıtı olduğu konusunda çok sayıda örneğe yer verilmiştir. Özellikle dini içerikli yayınların ısrarla görmezden gelinmesi, yapılan yayınların da kalite anlamında kötü ve baskı altında yapılması acı bir tablodur. Kitabın yayınlanmasının üzerinden geçen 25 yıllık sürecin ardından iletişim araçlarının geldiği durum da göz önüne alındığında dehşet çağı tespitinin haklı olduğu çok açık bir şekilde görülmektedir.

3.7. İki Yol Açıcı: Nureddin Topçu ve Necip Fâzıl

İki Yol Açıcı: Nureddin Topçu ve Necip Fazıl, D. Mehmet Doğan tarafından 2016 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın 2016 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap 165 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Sunuşun ardından gelen Giriş kısmı ve akabinde iki bölümden oluşmaktadır. Kitapta ismi geçen kişi, kurum ve kavramlara ise Fihrist başlığı altında yer verilmiştir. *İki Yol Açıcı: Nureddin Topçu ve Necip Fazıl*, Doğan’ın bu iki değerli yazarla ilgili daha önce kaleme aldığı yazı ve konuşma metinlerinin tekrar gözden geçirilerek oluşturulmuş bir kitaptır. Doğan, tarz, tavır ve mizaç olarak hayli farklı

olan iki büyük yol açıcıyı tanıma konusunda bu kitabın bir başlangıç olacağını belirtmektedir(Doğan, 2016: 9).

XX. Yüzyıl Türkiye'sinde Müslümanlığının mevcut öğretim ve iletişim araçları kullanılarak açıkça ifade edilmesi veya tebliğinin 1940'lara kadar neredeyse tamamen imkânsız kılındığını belirten Doğan, *Sebilürreşad*'ın kapatılmasının ardından dini düşüncenin yazılı ifade organı kalmadığına dikkat çeker. Doğan, Nureddin Topçu'nun 1939 yılında yayınlamaya başladığı *Hareket* dergisi ve Necip Fâzıl Kısakürek'in 1943 yılında yayınlamaya başladığı *Büyük Doğu* dergisinin basın tarihimiz açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır (Doğan, 2016: 7-8). Fransa'da felsefe doktorası yapmış olan Nureddin Topçu'nun *Hareket* dergisi ile aydınlar katında etkiler uyandıracak tarzda, batı medeniyeti ve teknoloji eleştirisiyle birlikte İslam'ın değerini telaffuz ederek bir başlangıç yaptığını ifade eden Doğan, "Nureddin Topçu, kurtuluşu Batı'dan bekleyen aydınlara Avrupa'nın artık kendini kurtaracak iç dinamiklerden yoksun olduğunu ifade ettikte sonra, asrın rönesansını kendimizden bekleyebileceğimizi, bunun mümkün kılınabilecek şartın Avrupa'nın dışında bulunmamızda aranması gerektiğini ifade eder." (Doğan, 2016: 8).

Nureddin Topçu ve Necip Fâzıl'ın farklı karakterlere sahip olmalarına rağmen bir araya gelebildiklerini, yaşamlarında çeşitli ortak noktaların bulunduğu dikkat çeken Doğan, "Batıda eğitimini tamamlamış bir düşünür olarak Nureddin Topçu, Türkiye'nin yakın tarihinde batı tarzı eğitimden geçmiş aydın Müslüman tipinin oluşumunda dikkatten kaçan olumlu bir rol oynamıştır. Bu alanda diğer müessir ve popüler isim daha önce şair ve edip olarak büyük şöhret kazanmış olan Necip Fâzıl Kısakürek'tir. 1943'ten itibaren aralıklarla yayınladığı *Büyük Doğu* mecmuasında daha vülger ajite edici tarzda bir neşriyat yürütmüştür. Topçu, politik yaklaşımlardan neredeyse tamamen uzak dururken, Necip Fâzıl her zaman siyasi tavırlar ortaya koymaya, geliştirmeye ve siyasi ilişkiler kurmaya yönelmiştir. Dikkati çeken nokta, her ikisinin de tahsillerini Avrupa'da tamamlamış, veya sürdürmüş olmalarıdır. Topçu ile Necip Fâzıl'ın müşterek noktaları bununla da bitmiyor, her ikisinin de 1930'larda tanıştıkları Nakşî şeyhleriyle ilişkilerinden sonra böyle bir mecraya girmeleri bir diğer önemli ortak taraflarını teşkil ediyor. İki şahsiyetin dönemlerinde yüz yüze tanıştıkları, konuştukları biliniyor. Nureddin Topçu,*Hareket*'in

yayınlanmadığı dönemlerde *Büyük Doğu*'da yazıyor. Necip Fâzıl'ın da ilk yazıdan itibaren ona ilgi gösterdiği, evine ziyarete gittiği, Büyük Doğu Cemiyeti'nde görev almaya davet ettiği, Topçu'nun bunu reddettiği, 1959'da ve 1960'ların başında da bir takım temaslara olduğu Necip Fâzıl'ın *Bâbîâli* isimli hatıratında belirtiliyor. Necip Fâzıl, bu temaslara rağmen Topçu ile ilgili bir takım ben merkezli görüşler ileri sürüyor. Nureddin Topçu ise hiçbir yazılı metinde Necip Fâzıl'dan söz etmiyor.” (Doğan, 2016:8- 9).

3.7.1. Birinci Bölüm: Nureddin Topçu “Ruh Cephemizin Maden İşçisi”

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, Nureddin Topçu'nun hayatı, düşünce dünyası ve Türk basınında alanında önemli dergilerinden olan *Hareket* dergisi üzerine değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Doğan'ın Nureddin Topçu ile tanışıp, onun sohbetinde bulunması, Topçu hakkında yazdıklarını daha elle tutulur hale getirmektedir. “Zamanında kadri pek fazla bilinmemiş, tefekkür hayatımızın en önemli şahsiyetlerinden biri olan Nureddin Topçu'nun vefatının üzerinden bunca zaman geçti. Şimdi XXI. Yüzyıldayız. Nureddin Topçu'nun sağlığında onunla tanışmak, onu dinlemek, yazdıklarını sıcağı sıcağına okumak, sohbetinde bulunmak benim için hâlâ önemini koruyor. Hayatımın ilk yarısında onu tanıdım. İkinci yarısında eserlerini daha dikkatli okumaya, fikirlerini daha derinlemesine kavramaya, öğrenmeye çalıştım. Elbette o kendini ele verenlerden, reklamını yapanlardan, eserinin veya öneminin altını çizenlerden değildi. Bilen bilirdi, tanıyan tanırdı. Topçu, çok başarılı bir doktora tezi yapmış olarak Türkiye'ye dönmüş olmasına, ayrıca İstanbul Üniversitesi'nde doçentlik tezi yapmasına ve öğretim üyesi açığı bulunmasına rağmen üniversiteye alınmaz, 'eylemsiz' doçent olarak lise felsefe öğretmenliğinden emekli olur.” (Doğan, 2016: 44-52).

Yarınki Türkiye'nin kurucularının yaşama zevkini bırakıp yaşatma aşkına gönül vereceğini, sabırlı ve azimli, lakin gösterişsiz ve nümayişsiz çalışan ruh cephesinin maden işçileri olacağını ifade eden Nureddin Topçu, yarınki Türkiye'nin ise şu temellerin üzerine kurulacağını ifade etmiştir: “Anadolu'nun toprağında

kaynayan bir kan, cemaat için harcanan emek, bin yıllık tarih, otoriteli bir devlet ve ebedi olduğuna inanmış bir ruh.” (Doğan, 2016: 41).

Nureddin Topçu'nun düşüncesini hiçbir şekilde zamana, zemine, siyasete uydurmaya çalışmadığını belirten Doğan, Topçu'nun şu sözlerine dikkat çekmektedir, “Bizim hareketimiz mesuliyet hareketidir; davamız hayata uymak değil, hayatımızı hakka uydurmaktır”. Nureddin Topçu'nun siyasetten bilerek uzak durma tavrının ve dini görünümlü siyasi hareket ve liderleri bilinçli olarak eleştirmesinin yaşadığı süre içerisinde İslamcı gruplar tarafından eleştirildiğini ifade eden Doğan, “Sosyalizm meselesiyle birlikte dışlama vesilesi yapılan yönleri 28 Şubat sonrasında siyaset ve fikir hayatının içine düştüğü çıkmazlar görüldükten sonra farklı bir biçimde ele alınmıştır. Böylece insan ve kültür odaklı çalışmaların öneminin anlaşılması ve Topçu'nun yapıp ettikleriyle düşünce ve davranış tarzının doğru kavranmasını sağlayıcı bir zemin ortaya çıkmıştır.” (Doğan, 2016: 48-67).

Nureddin Topçu'nun *Hareket* dergisinin ilksayısı 1939 yılının şubat ayında çıkmıştır. Zaman zaman ara verilen derginin son sayısı ise 1975 yılının Mart ayında yayınlanan 111. Sayısı olmuştur. *Hareket* dergisinin basın tarihimiz açısından en önemli özelliklerinden birisi cumhuriyet döneminde fikri muhalefet yapabilen ilk dergilerden olmasıdır. Topçu'nun müstear imzalarla yayımladığı yazılarda, tek parti dönemine yönelik eleştirilerde bulunduğunu ifade eden Doğan, “Hareket Dergisindeki ilk yazılarından itibaren, yerli-millî muhtevasını ortaya koymuş, ve o sıralarda bütün dokunulmazlığına rağmen, Avrupa'nın ve batının eleştirisini yapmaktan da geri kalmamıştır. Nitekim derginin ilk sayısındaki “Rönesans hareketleri” başlıklı ilk yazı, batı sisteminin güçlü bir kavrayışla değerlendirilmesi ve sağlam bir tenkidi mahiyetindedir. Dergide Türkiye için yeni bir rönesans gerektiği ve batılılaşmanın böyle bir gelişmeyi gerçekleştirmemek için icap eden şartları sağlamaktan uzak olduğu açıkça ifade ediliyordu.” (Doğan, 2016: 105-108).

1975 yılında *Hareket* dergisi, 111. Sayısında ekonomik gerekçeler gösterilerek geçici olarak kapatılma kararı almıştır. D. Mehmet Doğan, derginin gerçek kapatılma sebebini şöyle açıklamıştır; “Dergi Nurettin Topçu'nun vefatından önce daha güçlü bir çıkış için kapatılmıştır. İktisaden güçlenmek için şirketleşme çalışmalarına

başlandığı, bu çalışmalar nihayetleninceye kadar, idare heyetinin Hareket dergisinin yayınına bir süre ara vermeyi kararlaştırıldığı belirtilmektedir. Bu ifade gerçek olmakla beraber, burada belirtilmemesine rağmen, bu kararın alınmasında Nureddin Topçu'nun esaslı rolü olmuştur. Nureddin Topçu, Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu Ebubekir Erdem ve bizim de bulunduğumuz bir sırada Hareket dergisinin kendi düşündüğü çizginin dışına taşıdığını, fikir dergisi olarak tasarlanmışken, araştırma inceleme yazılarına ağırlık verdiğini ve günlük siyasete yöneldiğini belirterek, muhteva korunamayacaksa, kapatılmasını ve kendisini ilzam etmeyecek adla bir dergi çıkarılmasının uygun olacağını belirtmiştir.” (Doğan, 2016: 115).

Çeşitli aralıklarda yaklaşık 35 yıl yayın hayatını devam ettiren *Hareket* dergisi, Türk basınında düşünce alanında önemli bir yer edinmekle kalmayıp, Nureddin Topçu'nun çevresinde toplanan isimler, ilerleyen yıllarda medya ve kültür sanat alanında önemli yerlere gelmişlerdi. Doğan, bu isimlerin bir kısmını şöyle sıralıyor; “Tarık Buğra, Mustafa Kutlu, Ahmet Kabaklı, Mehmet Kaplan, Hüsrev Hatemi, İsmail Kara, Bahaettin Karakoç, Yaşar Nuri Öztürk vb (Doğan, 2016: 67).

3.7.2. İkinci Bölüm: Necip Fâzıl “Surda Gedik Açan Şair”

Necip Fâzıl Kısakürek, 40 yaşına kadar büyük şair ve sanatkâr olarak bilinmekte, bu süreçte bankacılık da dahil olmak üzere çeşitli işlerle meşgul olmuş, 1943 yılında yayınlamaya başladığı *Büyük Doğu* dergisi ile farklı bir mücadeleye girişmiştir. Necip Fâzıl'ın *Büyük Doğu* dergisi ile surda sağlam bir gedik açtığını belirten Doğan, “Resmi ideoloji dışında düşünmenin ve bunu alenen ifade etmenin imkânsız kılındığı tek parti döneminde aleni bir fikri/siyasi muhalefet ortaya koymak için yola çıkan Necip Fâzıl, 1943'te *Büyük Doğu* dergisini yayınlamakla başlangıç yaptı. Zor bir mücadeleye atıldığının farkında idi, hatta bu mücadele için hayatını ortaya koymaktan söz ediyordu; fakat bu zor mücadelenin kısa sürede sonuçlanacağı iyimserliği içinde idi. Vazife tamamlandıktan sonra tekrar saf şiire dönebileceğini sanıyordu. Necip Fâzıl hayatının bundan sonrasını tamamen mücadele içinde geçirdi. Saf şiir yazma fırsatını ancak artık dergi ve kitap yayınlamadığı, konferans veremediği, gözlerinin görmediği hayatının son günlerinde bulabildi!” (Doğan, 2016: 125).

Büyük Doğu dergisi, yaklaşık 35 yıl boyunca çeşitli aralıklarda haftalık ve günlük şeklinde yayınlanmış, defalarca kapatılıp, Necip Fâzıl'da birçok kez hapse girmek zorunda kalmıştır. 1949 yılında Büyük Doğu Cemiyetini kurduktan sonra uzun yıllar yurdun dört bir tarafında seri konferanslar vererek, dergi ve gazetelerin haricinde insanlarla doğrudan temas kurmuştur. Konferanslarında sık sık aksiyondan bahseden Necip Fâzıl, batı eleştirisi yapmaktan da geri durmamıştır. İslam, iman ve ruhun, bitmez, tükenmez, durmaz, dinlenmez aksiyonundan ibarettir. Kuran bazen açık, bazen kapalı, bazen düpedüz, bazen dolambaçlı, bazen bedihi, bazen mecazi baştan başa aksiyon emirleriyle doludur. Bizde batıyı gaye gösterenler, bir hastanede hademelik edip de köyde doktorluk yapmaya kalkan ukala cahillere benzerler.” (Doğan, 2016: 149).

Büyük Doğu dergisi,*Hareket* dergisinin yanında daha popüler olmuş, daha fazla kişiye ulaşmış bir dergidir. Basın tarihimiz açısından özellikle fikir dergisi kategorisinde oldukça önemli bir yere sahip olan *Büyük Doğu* dergisi ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır.

Necip Fâzıl, Nureddin Topçu'nun yanında daha girişken, siyasilerle ilişki kurmaktan çekinmeyen bir isimdi. Menderes döneminde Necip Fâzıl'ın devletin örtülü ödeneğinden de yararlandığını belirten Doğan, “Büyük Doğu 1959'da yeniden, yeni bir biçimde çıktığında örtülü ödenekten beslendiğini haykırdı adeta. Teknik imkânları en yüksek, şekli en düzgün Büyük Doğu nüshaları bu döneme aittir. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra tutuklanan Necip Fâzıl, bir buçuk yıl mahpus kaldıktan sonra 18 Aralık 1961'de tahliye olmuştur. Darbe sonrası şartlarında yeni bir yol arayışı içinde olduğu anlaşılmaktadır. 1959 *Büyük Doğularında* seri yazıları çıkan Nureddin Topçu'ya 1962'de Anadolu'yu birlikte dolaşarak dava için para toplama teklifinde bulunur. Topçu mizacına uygu olmayan bu teklifi reddeder.” (Doğan, 2016: 140-143).

İki Yol Açıcı: Nureddin Topçu ve Necip Fazıl, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, cumhuriyet dönemin iki değerli yazar ve şairini aynı kitap içerisinde ele alarak farklı bir çalışma ortaya koymuştur. Bakıldığı zaman Nureddin Topçu ve Necip Fâzıl farklı mizaçlara sahip kişiler olarak görünseler de temelde ortak noktada

buluşabilmişlerdir. Bu ortak nokta vatan, millet, dil, din gibi bizi biz yapan, yüzlerce yıldır bir arada yaşamamızı sağlayan değerlerdir. İki değerli yazarın çıkardıkları *Hareket* ve *Büyük Doğu* dergileri Türk basın tarihi açısından da oldukça önemlidir. Dönemin atmosferinde türlü imkânsızlıklarla çıkarılan bu dergiler günümüzde hâlâ canlılığını korumakta, birer referans noktası işlevi görmektedir. *Hareket* dergisinin yetiştirdiği yazarların bir kısmı yeni eserler üretmeye devam edip, Topçu'nun görüşlerini farklı alanlarda dile getiriyorlar. D. Mehmet Doğan'da *Hareket* dergisinde yazılar kaleme almış, Nureddin Topçu ekolünden bir yazardır. Lâkin bu kitabında kendisini ön plâna çıkarmamış, farklı yazarların isimlerini zikretmiştir. Çeşitli yazı ve konuşmaların derlemesinden oluşan bu eser, Doğan'ın, sadece bir yazar değil, aynı zamanda bir gazeteci ve basın emekçisi olduğunun bir başka göstergesidir.

3.8. İslâm Şairi İstiklâl Şairi Mehmed Âkif

İslâm Şairi İstiklâl Şairi Mehmed Âkif, D. Mehmet Doğan tarafından 2008 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın 2016 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 3. baskısı incelenmiştir. Kitap 174 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Sunuş başlığının ardından gelen Giriş kısmının akabinde altı bölümden oluşmaktadır. Kitapta yer alan yazıların bir kısmı daha önce Mehmet Akif Ersoy ile ilgili düzenlenen konferans, sempozyumlarda sunulan metinlerin yeniden gözden geçirilmiş hallerinden oluşurken, bir kısmı ise ilk kez bu kitap için kaleme alınmıştır. Kitabın Mehmet Akif ile ilgili klasik bir biyografi kitabı olmadığını belirten Doğan, kitapta Akif'in İslâm şairi ve İstiklâl şairi yönlerinin üzerinde ağırlıklı olarak durulduğunu ifade etmiştir. Doğan, "Mehmed Âkif neyi yaptı, neyi yapmadı? Neyi neden yaptı, neyi yapmadı/yapamadı? Vefatının üzerinden bunca yıl geçmiş olmasına rağmen, malûm zihin tembelliğimizle ve engin cehalet eğilimlerimizle bu soruyu cevaplandırmaya yanaşmıyoruz. Mehmed Âkif, gizlisi saklısı olmayan, eserleri ve hayatıyla gözler önünde bulunan, fikirlerini ürkmeden, korkmadan, yılmadan açıkça ifade eden bir şahsiyet... Kelimenin tam mânasıyla gerçek bir aydın. Onunla ilgili bilinmeyenler onun gizlisi saklısı olmasından değil, bizim onu bilme konusunda yetersiz kalmamızdan kaynaklanıyor. Koskoca adamlar, bir de

“aydın” ve “ilerici”, hatta yalnız aydın ve ilerici değil, ilave olarak “vatansever”, “Türkçe dostu”, “din sevdalısı” geçinir görünerek Mehmed Âkif ve yapıp yapmadıkları konusunda hurafe üretiyorlar. Hurafelerin üzerine kanaat bina ediyorlar. Yok devrimlere karşı geldi, şapka giymedi, Mısır’a gitti, Kur’an’ı çevirmedi; kısacası, Türkiye’ye ve Türkçeye ihanet etti... Yalnız ülkemize ve dilimize mi? Sanki dinimize de ihanet etti! Elbette Mehmed Âkif bu hurafelerin, yakıştırmaların ötesinde bir gerçektir ve Türkiye gerçeğini kavramamıza kılavuzluk eden bir şahsiyettir. “İslâm şairi/İstiklâl şairi Mehmed Âkif’in, büyük şahsiyetimizin doğru anlaşılmasına katkıda bulunacağı ümidindeyiz.” (Doğan, 2016: 8).

Mehmet Akif’in, toplum kimliğimiz açısından, şahsiyet olarak üzerinde tartışılmayacak bir isim olduğunu belirten Doğan, Akif’in inandığı, düşündüğü gibi yaşamış, doğru bildiklerini sonuna kadar savunmuş, kendi öncelikleri yerine milletin önceliklerini birinci plana almış örnek bir şahsiyet olduğuna dikkat çekmiştir. Onu, bazıları nezdinde tartışılır kılan arka planındaki değerler dünyası olduğunu ifade eden Doğan, Mehmet Akif’in, 1920’de kurulan TBMM’nin kayıt defterinde “İslâm şairi” olarak yazıldığını, sırf bu adlandırmadan bile bazılarının rahatsız olduğunu söylemektedir. Doğan, bu unvanı Mehmet Akif’in kendisinin icat etmediğini, dönemin halk-aydın ortak adlandırmasının sonucunda da resmi kayıtlara böyle geçtiğini dile getirmektedir.

Doğan, “Mehmed Âkif sırf dindar bir kişiliği olduğu için değil, aynı zamanda büyük bir şahsiyet olduğu için, yani bizzat kendisi kişilik olarak toplumun çok önemli bir değeri olduğu için zaman zaman hedef seçilmiştir. Toplumlar yönlerini yetiştirdikleri büyük şahsiyetlere bakarak da tayin ederler. Mehmed Âkif hem edebiyatçı kişiliği ile, hem de insanî kimliği ile büyük ve örnek bir şahsiyettir. Mehmed Âkif’i toplum nezdinde küçük düşürmek, değerler alanına yön değiştirmenin bir aracı olarak da görülmektedir bu yüzden. İstiklâl Marşı, düşmanın top seslerinin işitildiği sırada Ankara’da yazılır. Bu şiir her bakımdan bir meydan okumadır. Bir kere Mehmed Âkif’in şiirdeki kudretini ilan eden bir meydan okumadır. Yüzlerce kişinin katıldığı bir yarışmaya kendi kuralları çerçevesinde katılmış ve hiçbirisi ile kıyaslanmayacak bir eser ortaya koymuştur. O yüzden, diğer

şiiirler neredeyse hiç kaale alınmaksızın Meclis'e sunulur ve defalarca ayakta okunarak, alkışlanarak kabul edilir(Doğan, 2016: 16-17).

3.8.1. Birinci Bölüm: Mehmed Âkif Hayatı, Eseri

Mehmet Akif'in, 1908 Meşrutiyetinden sonra fikrine ve inancına uygun bir dergi yayını içinde bulunduğu belirten D. Mehmet Doğan, Balkan Savaşı'ndan itibaren "din ve vatan hizmeti" kavramı ile ifade edilebilecek bir hareket tarzı içinde olan Akif'in Balkan bozgununun meydana getirdiği hava içinde farklı kesimlerden destek sağlanması, yardım toplanması, hastaneler tesisi, gönüllü alaylar teşkili, irşad heyetleri kurulması gibi maksatlarla oluşturulan "Müdafaa-i Milliye Cemiyeti" kurucuları arasında yer aldığını ifade etmektedir. Doğan, "Heyet, teşekkülünün ikinci günü Mehmed Âkif'i Kâtib-i Umumi (Genel sekreter) seçmiştir. İrşad Heyeti'nin ilk faaliyeti Mehmed Âkif'in Bayezid Camii'nde verdiği vaazdır. Mehmed Âkif aynı zamanda Cemiyet'in Neşriyat Şubesi'nin de azasıdır." (Doğan, 2016: 23).

I.Dünya Savaşı sırasında böyle görevler üstlenen Akif'in, savaş sonrasında da bu çerçevede hareket ettiğine dikkat çeken Doğan, Mütareke döneminde İstanbul'da *Sebilürreşad* ergisi ile ilgilenen Mehmet Akif'in, Batı Anadolu'da işgale karşı direnişin başladığı Balıkesir'e gittiğini belirtmektedir. Doğan, "Ankara'nın mukavemet merkezi niteliği kazanması üzerine 1920 Nisan ayı başında *Sebilürreşad* dergisinin imtiyaz sahibi Eşref Edib'e 'Artık burada duracak zaman değildir, gidip çalışmak lâzım. Bizim tarafımızdan halkı tenvire ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar. Mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın. Sen de idarehanenin işlerini derle topla, *Sebilürreşad* klişesini al, arkamdan gel' der. Ankara'ya ulaştıktan sonra Mustafa Kemal Paşa ile Meclis girişinde karşılaşması, başka bir yere gitmek üzere olan Paşa'nın Âkif'e "Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz, şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim" demesi enteresandır." (Doğan, 2016: 25-26).

Doğan, 5 Şubatta Maarif Vekili Hamdullah Subhi'nin, Mehmet Akif'i yazılı olarak, İstiklâl Marşı yarışmasına girmeye davet ettiğini belirtir. Doğan, Mehmet Akif'in İstiklâl Marşı'nı yazmasının ardından, İstiklâl Marşı'nın 17 Şubatta *Sebilürreşad*'la birlikte *Hâkimiyet-i Milliye*'de de yayımlandığını ifade etmektedir.

Doğan, 26 Şubatta Mecliste görüşülen İstiklâl Marşı'nın 1 Mart 1921'de TBMM'nin ikinci faaliyet senesinin açılışında okunup ve alkışlarla karşılandığını, 12 Mart'ta da "millî marş" olarak kabul edildiğinin altını çizmektedir (Doğan, 2016: 38).

3.8.2. İkinci Bölüm: "İslâm Şairi Âkif Bey" Ankara'da

Mehmet Akif'in Ankara'ya gelmesinin, içeride dindar halka yönelik olduğu kadar, dışarıda Müslüman topluluklara da çok güçlü bir mesaj olduğuna dikkat çeken D. Mehmet Doğan, bu nedenle "İslâm şairi" vurgusunun bilhassa öne çıkarıldığını belirtmektedir. Doğan, "Mehmed Âkif'in bu sıfatı, Millî Mücadele sırasında hep ön planda tutulacaktır. Nitekim 5 Haziran 1920'de Burdur meb'usluğu Büyük Millet Meclisi tarafından müttefikan (oybirliği ile) kabul edilen Mehmed Âkif, TBMM kayıt defterine de "İslâm Şairi Mehmed Âkif" olarak yazılacaktır. Bildiğimiz kadarıyla, Millî Mücadele sırasında Ankara'ya ünlü şair ve yazarlardan çeşitli sebeplerle kendiliğinden gelenler olmuş, fazla dâvet edilen olmamıştır. Mehmed Âkif, Millî Mücadele'ye katılmak üzere erken dönemde dâvet edilen, dâvet üzerine hemen yola koyulan tek ünlü edebiyatçı ve fikir adamıdır. "İslâm şairi" Mehmed Âkif'in Anadolu'ya geçmesinin, seçkin kişiler ve kamuoyu nezdinde mücadelenin imajının teşekkülünde önemli bir yeri olduğu şüphesizdir. Mehmed Âkif, halkı irşad ve Millî Mücadele'yi desteklemelerini sağlamak üzere Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Antalya, Konya ve Kastamonu'ya gönderilmiş, buralarda konuşmalar yapmış, böylece Ankara'ya karşı şüphe ve tereddütlerin izalesini sağlamış, halkı işgalcilere karşı cihad edildiğine inandırmıştır." (Doğan, 2016: 66-67).

Mehmet Akif'in Ankara'da Taceddin Dergâhı'nda misafir edildiğini belirten Doğan, Akif'i Dergâha davet edenin bizzat Taceddin Şeyhi olduğunu, Eşref Edip'in ise dergâhı şöyle tasvir ettiğini ifade etmektedir; "Dergâh deyince dervişler, âyinler hatıra gelmesin. Eşraftan birinin âdeta selâmlık dairesi. Ufak bir köşk gibi muntazam yapılmış. İçi dışı boyalı. Döşenip dayanmış, güzel ve geniş bir bahçesi var. Türü türü meyvalar. Önünde bir şadırvan, şarıl şarıl sular akıyor." Doğan, "Mehmed Âkif, İstiklâl Marşı başta olmak üzere Ankara'da yazdığı şiirlerini Taceddin Dergâhı'nda kaleme almıştır. Mehmed Âkif'in Ankara günlerini anlatan dost ve tanıdıkları onun hangi şiirleri ve nasıl yazdığını da tafsilatıyla anlatmışlardır. Mehmed Âkif, yazacağı şiirin

planını yaptıktan sonra, küçük kağıt parçalarına yazmaya başlamış. Yazdıklarını her ne kadar tabî ve kolay gibi görünüyorsa da zor yazan bir şahsiyettir. Yazdıklarını sürekli çizer, düzeltir. Saatlerce düşünür. Bir beytin üzerinde günlerce düşündüğü olur. Bir şiir tamamlandığında da çay demlenir, eş dost davet edilip ahenkle okunur. İstiklâl Marşı yazıldıktan sonra da Dergâh'da samimi bir merasim yapılmıştır. Eş-dost yanında, tanıdık mebuslar da bu samimi merasime katılmıştır.” (Doğan, 2016: 68).

3.8.3. Üçüncü Bölüm: Gençlik İçin İki Model Halûk ve Âsım

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Tevfik Fikret'in oğlu Halûk üzerinden çizdiği gençlik tasavvurunu ve Akif'in *Safahat* kitabında ortaya koyduğu Asım'ın nesli idealini kıyaslamakta, Fikret'i eleştirmektedir. Tevfik Fikret'in Akif'ten önce Halûk modelini ortaya koyduğunu belirten Doğan, Tevfik Fikret'in Halûk modeli üzerinden bir fikriyat, gençlik, eğitim ve bir dünya tasavvurunu ortaya koyduğunu ifade etmektedir.(Doğan, 2016: 96).

Tevfik Fikret'in pozivist, batı hayranlığıyla oluşmuş bakış açısının, onun olayları doğru ve gerçekçi bir şekilde değerlendirmesine mani olduğunu ifade eden Doğan, Sultan II. Abdülhamid'e yapılan suikast girişiminin ardından Fikret'in Ermeni komitacıları övmesini eleştirmektedir. Doğan, “Fikret döneminin olaylarıyla ilgili olduğu zaman bile olayları gerçek zemininde ve bütün boyutlarıyla değerlendiremiyor. Şahsî kin ve nefretlerini ön plana çıkarıyor. Şiirlerinde güçsüzlerden, zayıflardan yana, adalet ve hakkaniyet vurgusu yaparken dünyayı sömürgeleştiren batı emperyalizmini görmezden geliyor.” (Doğan, 2016: 102).

Tevfik Fikret'in oğlu Halûk'un erken yaşlarda Hıristiyan olmasıyla Fikret'in modelinin kısa zamanda çöktüğüne dikkat çeken Doğan, Türkiye'de o dönem rol model olarak Fikret ve Halûk'un uzun süre yaşatılmaya çalışıldığını, lakin Halûk'un papaz olduğunun da ortaya çıkmasıyla bunun artık mümkün olmadığını belirtmektedir. Diğer yandan Mehmet Akif ve Asım modelinin günümüzde bile yaşamaya devam ettiğini ifade eden Doğan, “Âkif ve Âsım bugün Fikretsiz ve Halûksuz ayakta durmaya devam ediyor. Ne Âkif'in ve ne de Âsım'ın alternatifi yok. Nedir Mehmed Âkif'in ortaya koyduğu Âsım tipinin özelliği? Bütün geleneksel

unsurlardan süzölmüş dini muhtevası, manevi muhtevası sağlam, bedenlen de güçlü kuvvetli, aklı, mantığı kuvvetli, fen bilimlerine yatkın bir genç. Ahlâklı, namuslu, âdil, hakşinas yerli bir tip. Bu her devirde geçerliliğı olan bir karakterdir. Türkiye’de her devirde Âsım olunabilir. Âsım bizim müspet tipimizdir. Hem ölkemize, hem de insanımıza hizmet eder. Türkiye’de normal şartlarda asla Halûk olunamaz.” (Doğın, 2016: 108).

3.8.4. Dördüncü Bölüm: Mehmed Âkif ve Süleyman Nazif

D. Mehmet Doğın, bu bölümde Mehmet Akif’in yakın dostu olan, gazeteci-yazar Süleyman Nazif’in hayatı yanında Akif ile olan ilişkilerinden de bahsetmektedir. Süleyman Nazif, Mehmet Akif ile ilgili ilk kitabı yazan kişidir. Nazif, 1924 yılında *Mehmet Akif Şairin Zatı ve Asarı Hakkında Bazı Malumat ve Tedkıykat* isimli kitabı kaleme almıştır. Mehmet Akif ise *Safahat*’ta “Süleyman Nazif’e” isimli şiirine yer vererek dostluğunu göstermektedir (Doğın, 2016: 113).

Diyarbakırlı olan Süleyman Nazif’in, 1869 yılında doğduğu, Mehmet Akif’ten dört yaş büyük olduğunu belirten Doğın, “1915’ten itibaren kalemiyle geçinmek için gazeteciliğe yöneldi. Cenap Şahabeddin’le *Hadisat* gazetesini çıkardı ve bu gazetede 9 Şubat 1919’da ‘Kara bir gün’ makalesini yayınladı. Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-ı Hukuk-ı Milliye Cemiyeti’nin kurulmasına öncülük etti. 23 Ocak 1920’de Pierre Loti Günü’nde konuştu. Bunun üzerine İngilizler tarafından Malta’ya sürüldü. Malta sürgünlerinin serbest bırakılmasının üzerine 1921’de İstanbul’a döndü. Fakirlik içerisinde 4 Ocak 1927’de İstanbul’da zatürreden vefat etti. Şiirlerinden çok nesirlerinin önemli olduğu noktasında bütün edebiyat tarihçileri ittifak etmektedir. Mizacının hayatını tanzim ettiği söylenebilir. Heyecanlı, aşırılığa meyyal, hassas bir şahsiyet. Dil hassasiyeti yüksektir, yeni lisancılarla anlaşamamıştır. Anlayış ve tarz olarak Namık Kemal’in devamıdır. (Doğın, 2016: 114-115).

Süleyman Nazif’in Millî Mücadele’yi destekleyen bir isim olmasına rağmen Malta’daki sürgün hayatında yaşadığı dönüşümle mücadelenin kazanılacağına olan inancını yitirdiğini belirten Doğın, Millî Mücadele’ye muhalefetiyle bilinen Ali Kemal’in gazetesine yazılar gönderdiğini ifade etmektedir. Doğın, Nazif’in bu yazılarından dolayı Millî Mücadele’de mühim rol oynamasına, mücadeleye olan

desteğinden dolayı sürgüne gönderilmesine rağmen Cumhuriyetten sonra gerekli ilgiyi göremeyip fakr-u zaruret içerisinde öldüğünü ifade etmiştir (Doğan, 2016: 134).

3.8.5. Beşinci Bölüm: Nureddin Topçu ve Mehmed Âkif İki Şahsiyet, Tek Karakter

D. Mehmet Doğan, Nurettin Topçu ile Mehmet Akif'in düşünce dünyası ve karakter olarak birbirine benzediğini, Nurettin Topçu'un aradığı ideal insan tipini Mehmet Akif'te bulduğunu belirtmekte, *Hareket* dergisinde Akif ile ilgili çeşitli yazılar yazan Topçu'nun daha sonra Mehmet Akif isimli bir de kitap kaleme aldığını ifade etmektedir. Doğan, "Nureddin Topçu, Mehmet Âkif de aradığı ideal şahsiyetin bir çok özelliklerini bulmuştur. Dâhi sanatkârlık yanında, bükülmez şahsiyet, milletin acılarını terennüm ve oradan daha üstün mertebelere yükselme, otorite ve kudret karşısında eğilme zaafı hiçbir zaman göstermemesi ve tam bir isyan ahlâkı numunesi olması... Topçu bu hasletleri hep övmüştür, kendisi de kişilik itibarıyla böyle bir karakter örneği olarak hayatını geçirmiştir. Bu itibarla Nureddin Topçu'nun Mehmet Âkif'in halefi, devamcısı olduğunu söyleyebiliriz. Elbette o Mehmet Âkif gibi bir şair değildi. Her ne kadar Nizam Ahmed adıyla şiirler yayınlamış olsa da. Fakat tefekkür yazılarında bile şiiriyet, heyecan, his unsurları hayli kuvvetlidir. Mehmet Âkif, bir dönem yüklendiği misyonla İstiklâl Marşını yazmış ve bu sebeple, yaygın bir tanınmaya mazhar olmuştur. Âkif bu sebeple halk nezdinde bilinirliğini, aktüelliğini günümüzde de korumaktadır. Nureddin Topçu, böyle bir yaygın tanınmanın konusu olmamıştır." (Doğan, 2016: 149-150).

3.8.6. Altıncı Bölüm: Mehmed Âkif, İstiklâl Marşı, Taceddin Dergâhı

Bu kısa bölüm, D. Mehmet Doğan'ın 18 Mart 2006'da *Yeni Şafak* gazetesinde yayınlanan "Şehirsiz Burjuvazi ve Bir 'İstiklâl Marşı Vak'ası!" başlıklı yazısından oluşmaktadır. Doğan 12 Mart 2006 tarihinde İstiklâl Marşı'nın TBMM tarafından millî marş kabul edilmesinin yıl dönümünde başta Türkiye Yazarlar Birliği olmak üzere gönüllü kuruluşların anma etkinliklerinin Ankara Ticaret Odası'nın gürültü programı yüzünden sabote edildiğini belirtmekte, "Dergâh"ın etrafına bir seyyar tribün kurulmuş, karşısına nutuk atmak için bir kürsü

yükseltilmişti. Etraf Ticaret Odası'nın bayraklarıyla flamalarıyla donatılmıştı. Bir şov için her şey hazır. Hatta, nutuk ziyafeti(!)nden sonra, mide ziyafeti için de masalar ve sandalyeler yerleştirilmişti. Çünkü milleti midesinden yakalayarak buraya getirmek daha kolay olabilirdi; bu yüzden tertipleyciler, konuşmaların akabinde gelenlere etli pilav ikram edeceklerdi!" (Doğan, 2016: 154).

İslâm Şairi İstiklâl Şairi Mehmed Âkif, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, Mehmet Akif'in klasik biyografisi yerine onun İslâm şairi kimliğinin üzerinde durarak farklı bir çalışma ortaya koymuştur. Arka fonda Birinci Dünya Savaşı, Millî Mücadele dönemi ve İstiklal Harbine yer verilirken, Akif'in düşünce dünyası, Ankara günleri farklı bir bakış açısı ile kaleme alınmıştır. Mehmet Akif ve Süleyman Nazif'in arkadaşlığının anlatıldığı bölümde, dönemin basın dünyası ve önemli gazetecileri hakkında da kısa bilgiler verilerek eser zenginleştirilmiştir. Nurettin Topçu ve Mehmet Akif arasındaki benzerliklerin ele alındığı bölümde ise Mehmet Akif'i seven, düşünce dünyasına değer verenleri Nurettin Topçu'nun eserleri ile de tanışmaya davet eden Doğan, Halûk ve Asım'ın neslini kıyasladığı bölümde Asım'ın neslinin canlı bir örnek olarak günümüz gençliğine rehberlik etmeye devam ettiğine vurgu yapmıştır. Doğan'ın bu eseri, Mehmet Akif'in farklı özelliklerini öğrenmek isteyenler için bir rehber niteliğindedir.

3.9. Kültürel Savaş ve Savaş Kültürü

Kültürel Savaş ve Savaş Kültürü, D. Mehmet Doğan tarafından 1992 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın 2005 yılında İz Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Eserin günümüzde yeni baskısı olmadığından dolayı Doğan'ın kişisel kütüphanesinden temin edilen kitap incelenmiştir. Kitap 188 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap Sunuş başlığının ardından gelen Giriş kısmının akabinde beş bölümden oluşmaktadır. Doğan, bu eserinde kültürel savaşın da en az silahlı savaşlar kadar etkili olduğunu hatta silahlı savaşların öncesi ve sonrasında yapılan kültürel savaşlarla toplumların kültürlerinde geri dönülemez değişimlerin yaşandığına vurgu yapmaktadır. Kitapta yer alan yazıların bir kısmı daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır.

Türkiye'nin kültürel bakımdan bir yorgunluk hatta fetret dönemi yaşadığına dikkat çeken Doğan, çağımızda batı dışında kalan bütün dünyanın benzer problemlerinin olduğunu belirtir. Doğan, “Türkiye'nin meselesi XX. Yüzyılın ilk çeyreğinde yeniden yapılanmaya zorlanan kültürel bünye ile de ilgili. 1920'lerin, 1930'ların kültürel devrimleri, cebrî kültürel değişme programları asıl neticelerini bugünlerde veriyor. Birikimi taşıyan nesiller ortadan çekildikçe, eğitim ve öğretim kalitesi düşürülerek yaygınlaştırıldıkça, bilgi öğretimi yanında davranış kazandırmaya yönelik öğrenim zayıfladıkça kültürel-manevî mukavemet yok oluyor. Bu yüzden bünyemiz, kültürel bakımdan, her türlü hastalık mikroplarına yenik düşecek bir zaafiyet hâli gösteriyor. XX. Yüzyılın başında ülkesinden, zamanın "aydınlarının modasına uyarak Paris'e kaçan Yahya Kemal, kendi milletine, değerlerine hayran olarak döndü .XXI. Yüzyılın başında, eğer bu tarzda gidilirse, Türkiye'nin en ücra dağ köyünde bile insanlar kendi geçmişlerinden, değerlerinden ve kültürlerinden nefret edececeği benziyorlar!Bugün Türkiye'nin en önemli kültürel problemi, yabancı kültürlerin saldırılarına karşı koyacak mukavemet unsurları üretebilecek yapıya ve mekanizmalara sahip olmamasıdır. Batının bilhassa kitle haberleşme vasıtalarını kullanarak gerçekleştirdiği kültürel saldırı çoğu zaman karşılık görmemekte, esasen Batı dışındaki ülkeler, kültürler bu saldırılara karşılık verecek altyapıya, zamana ve maddi şartlara sahip olamamaktadırlar bile. XX. Yüzyıldan bahsedenler, bu yüzyılda ilim ve tekniğin önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ilerlemeler kaydettiğini söyleyeceklerdir. Bu gerçekten doğrudur. İnsanoğlu teknolojisini aya ve diğer gezegenlere doğru ulaştırdı. Atom enerjisini kullandı. Bilgisayarlar, telekomünikasyon araçlarındaki gelişmeler daha yüzyılın başında bile tasavvur edilemezdi. Bu yüzyıl yalnız bu teknik ve bilimsel gelişmelerle değil, sosyal âfetlerle de eşsizdi: Yirminci yüzyıl aynı zamanda, katliamların/ soykırımların, kan içen diktatörlerin, toplama kamplarının, insanlık dışı savaşların, açlık ve sefaletin, insanlık adına vahşi cinayetlerin yüzyılıydı. Batı'da insanlığın geleceği üzerine kafa yoranlar şu soruyu sormaktan kendilerini alamıyorlar: Bu ekonomik ve teknolojik davranış tarzı ile nereye kadar gidilebilir? Ya da bu şekilde devam edilirse insanlık önümüzdeki yüzyıllarda da hâlâ var olmaya devam edebilecek mi? Bu dünya açlık sınırlarını aşamayan insan topluluklarıyla, zenginliği elinde tutan azınlığın tahakkümünü bir arada yaşıyor. İki kesim arasındaki açık büyüyor: Gelişmişler daha

fazla geliyor, gelişmemişler ise hâlâ gelişmeye çabılıyor! Bugün, bu anlamda ‘insanlık yitimi’nin büyük ölçüde sözkonusu olduğunu söyleyebiliriz. Dünya tek askerî ve siyasi gücün hâkimiyetine tabî olduğu gibi, tek dil ve tek kültürün hâkimiyetine tabî olmaya doğru sevk ediliyor. Gelişen iletişim araçları sınırları ortadan kaldırıyor. İnsan davranışlarındaki bir örneklik çılgın bir moda gibi yayılıyor. Giyim-kuşam, yeme-içme, insanlararası davranış şekilleri gittikçe daha fazla bir örnek hâle geliyor. Bu hâl tamamen televizyonla yetişmiş genç nesillerde daha fazla hissediliyor (Doğan, 2005: 7-12-14).

3.9.1. Birinci Bölüm: İnsan-Kültür ve Türkiye’de Kültür Meselesi

D. Mehmet Doğan, bu bölümde kültür kavramının ardından Türkiye’de kültür meselesini ele almaktadır. Doğan, resmi ideolojinin baskısı ve dini unsurları yok sayarak bir kültürün inşa edilemeyeceğini savunmaktadır.

Türkiye’de devletin kültür siyasetinin tutarsızlığı ve yanlışları, millet varlığının zedelenmesi ile neticelendiğini vurgulayan Doğan, yabancı kültür sızmalarını düzenli olarak gerçekleştiren devlet kuruluşlarının bünyemizi sarsan yabancı kültürlerle karşı koymayı da güçleştirdiğine dikkat çekmiştir.. Bu müesseselerin yabancı kültür aktarmacılığını, etkili kitle haberleşme vasıtalarını kullanarak yaygınlaştırmalarının da meseleye ciddi bir genişlik kazandırdığının altını çizen Doğan, böylece, insan varlığımıza yönelik dış saldırının, bizzat resmî kuruluşlardan beslenmiş olduğunu söylemiştir. Bu zorlayıcı aktarmacılık karşısında, kültürümüzü zaman zaman folklorik çerçevelere hapsederek kabul etme gayretlerinin bütün içinde hiçbir mâna ve tesir icra etmediğini ifade eden Doğan, Bu durumun, kültürümüze bir bütün olarak, gerisinde yatan inanç, bilgi ve değerler çerçevesinde yaklaşmak zaruretini ortaya koyduğunu, kendi kültürümüzün temel esprisini kabul etmeden görüntülerini, belirtilerini yüceltmenin hiç bir mâna ifade etmediğini vurgulamıştır. Süleymaniye Camii’ne vücut veren düşünceyi tanımadan, onun güzelliğini yüceltmek yapıcı-kavrayıcı bir kültür yaklaşımı olamayacağına dikkat çeken Doğan, kültürümüzün dinamiğinin ancak bu çerçevede doğru olarak kavranabileceğini her kültürün, edebiyattan, mimariye, mutfak zevkine, giyim-kuşama kadar bütün sahalara yansıyor, bu alanlarda somutlaşacağını ifade etmiştir. Doğan, bu nedenlerden dolayı

kültürün, millî varlığın bir tezahürü olduğunu ve yabancı kültürlerle tamamen uyuşmadığını belirtmiştir(Doğan, 2005: 31).

Dinin kültüre ebedî bir kaynak teşkil ettiğini vurgulayan Doğan, pozitivist görüşlerden hareket edenler ise, kültürde dine yer vermek istemediklerinin altını çizmekte. Doğan, bu düşüncede olanların ilmin gelişmesiyle dine ihtiyaç kalmayacağını bilimsel görüş olarak ileri sürdüklerine dikkat çekmiştir.Pozitivistler tarafından ileri sürülen fikirlerin de bir müddet sonra "din" hüviyeti kazandığının altını çizen Doğan, gerçekte dinin yerine geçmek üzere ortaya atılan bütün sistemlerin, kısa süre içinde din hâline geldiğini bu durumun dinden hiç bir şekilde vazgeçilmeyeceğini ortaya koyan çağdaş bir tecrübe olduğunu söylemiştir.Bu tecrübelerden, bir kaç nesil perişan edildikten sonra hisse çıkarıldığını belirten Doğan, netice olarak bu tecrübelerin, insanlığa her bakımdan çok pahalıya mal olduğunu, dinin inkâr edilmesiyle âdeta birer din haline getirilen sistemlere, ideolojilere bağlananların hüsrana uğradıklarını, insanlık dışı (alkol/ uyuşturucu iptilası vb.) olumsuzluklara ve sapıklıklara örnek teşkil edildiğini ifade etmiştir (Doğan, 2005: 34).

Kültürümüzü tarihinden, geleneğinden ve birikiminden ayırma çabalarının, geniş kitle düşünülürse, son devirlere kadar başarısızlıkla sonuçlanıp, kendisine dayanak bulamadığını belirten Doğan, ancak 1970'ten sonra sesli ve görüntülü kitle haberleşme vasıtalarının yaygın bir şekilde yabancı kültürlerin verimlerini topluma aktararak, bir manâda geniş çaplı bir beyin yıkama faaliyeti gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Doğan, böylece başka toplumlardan aktarılan kültür unsurlarının bir temellendirme olmaksızın oldukça yaygın bir şekilde kabul görür hâle getirildiğini vurgulamıştır (Doğan, 2005: 47).

Cumhuriyet döneminin kültür politikalarının dine karşı tutumlar belirlediğini dile getiren Doğan, yüzyıllardır sürüp gelen kültürümüzün dinî rengine karşı dindışı rengi belirgin bir karşı kültür oluşturmak istenildiği, halkın da bu yönde şekillendirilmeye çalışıldığına dikkat çekmiştir. Halkı şekillendirme konusunda demokrasi öncesi dönemde öğretmenlere önemli roller biçildiğini vurgulayan Doğan, tek parti döneminde öğretmenliğin bu yüzden neredeyse istisnâ bir meslek olarak

görüldüğünü, devrim/inkılâp döneminde öğretmenlerin el üstünde tutulup, vecizelerle yeni neslin yetiştiricisi olarak yüceltildiğini ifade etmiştir(Doğan, 2005: 50).

Türkiye'de kimlik bunalımının temelinde yatan sebeplerden birisinin, suyu tersine akıtma eyleminden, topluma aykırı kimlik biçmeden kaynaklandığını belirten Doğan,“Yakın tarihimizde eğitim ve öğretim, kitle haberleşme vâsıtaları, halkımıza, gençliğimize bir kimlik vermeye çalıştılar. Verilmek istenen kimlik .aykırı bir kimlikti, bir 'karşı kimlik'ti. Bunu bugün daha iyi anlıyoruz. Neye aykırıydı ya da neden aykırıydı? Önce toplumumuzun asıl yapıcısı imanına ve ona dayalı bin küsur yıllık kültürüne aykırıydı, yalnız aykırı değil karşıydı da.Toplumun ve bilhassa gençliğin değişmesi isteniyordu. Devrimler ya da inkılâplar bu değişmeyi siyaset ve hukuk alanlarından sosyal alana, kültür alanına doğru genişletecek ve bütün toplumla birlikte kişiler de yeni kimlik kazanacaktı. Bu Batılı ‘Türk’ kimliği olarak tarif edildi. Batılı ‘Türk’ kimliğinin batılılığı dışında ne olduğu değil, ne olmadığı daha belirgin olarak çizilmişti. ‘Türk kimliği’ önce İslâm'dan kalın çizgilerle ayrılıyordu. Sonra, İslâmiyetle çok içli dışlı Osmanlıkimliğinden.O zaman ne yapıldı? İslâm öncesi Türk tarihinin yüceltilmesi ön plana alındı. İslâm ve Osmanlı tarihleri karalanmaya çalışıldı. Böylece ‘Türk kimliği’ bin beş yüz yıl ya da daha eski Türk tarihi ile Cumhuriyet tarihinin/inkılâp tarihinin sayfaları arasında arandı. Maarif bu şekilde programlandı. Aslında ‘maarif” bu noktada sadece öğretime, bilgi aktarmasına inhisar ediyordu. Çünkü eğitim/ terbiye, bir takım bilgilerin öğretilmesi, aktarılmasının dışında bir hâdiseydi. Çok değer verilen ve gerçek yol gösterici olarak ilân edilen müspet ilimlerden, meselâ fizikten veya kimyadan değere, ahlâka varmak mümkün değildi. Değerden çok anti-değer ya da ahlâkdan çok anti-ahlâkçı görüşlerin savunulması ön plandaydı bu sistemde. ‘İslâmdan kaçış’ şeklinde temellendirilen bu sistemin gençliğin hâlâ giderilmeyen kimlik bunalımının esas sebebi teşkil ettiği gittikçe daha iyi fark ediliyor. Bu düzenlemenin de bize öğrettiği, kaçmakla, karşı çıkmakla, yok saymakla, inkârla gerçeklerin ortadan kaldırılamayacağıdır, toplumun keyfi olarak istenilen yöne dönüştürülemeyeceğidir. Türkiye'de bir ‘İslâm gerçeği’ vardır ve bu gerçeğe aykırı kimlik aramak, kimlik bunalımının gerçek sebebidir.” (Doğan, 2005: 57-58).

3.9.2. İkinci Bölüm: Dil ve Edebiyatta Batılılaşma Hareketleri

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Türk dili ve edebiyatında batılılaşmayı ele almaktadır. Osmanlıca'nın oluşum süreci, batı edebiyatından etkilenme gibi konularda kısa bilgiler verilmektedir.

Türk dili ve edebiyatının yaklaşık X. Asırdan beri İslâmiyet'in kabulü dolayısıyla Müslüman Arap ve İran dil ve edebiyatlarının tesiri altında bulunduğu altını çizen Doğan, zamanla İslâm medeniyetinin kültür verimleri, bu üç dilin çeşitli nispet ve tarzlarda terkiibinden meydana gelen bir şekil aldığını belirtmiştir. XV. ve XVI. Asırlarda oluşumu tamamlanan Osmanlıca'nın, Türkçe'nin belli bir devredeki muhteva kazanması olduğu kadar, ortak İslâm kültür dili olarak da belirlediğini vurgulayan Doğan, Osmanlıca ile meydana getirilen edebiyatın da bu özellikleri taşıdığını, Türk dili ve edebiyatının yeni bir tesir sahasına girmesinin ise XIX. Asırda gerçekleştiğini ifade etmiştir. Doğan, "Batılılaşmanın askerî ve teknik sahadan idarî ve siyasî sahalara da yansıtıldığı bu asırda yetişen, çoğu Avrupa'da tahsil görmüş şair ve yazarlar, Türk dili ve edebiyatını tamamıyla Batı tesirine açmışlardır. Bu açılma, zamanla edebiyatın bütün şubelerinde yaygınlık kazanmış, geçen bir asırdan fazla süre içinde, kendi kararını, rengini bulamayan edebiyatımız tesirden kurtulup kesin bir şahsiyet kazanamamıştır. Batılılaşma döneminde dile müdahale, bir taraftan sadeleşmeyi sağlamışken, diğer taraftan Batı dillerinden, özellikle Fransızca kanalıyla birçok kelimenin ithaliyle neticelenmiştir. Dildeki değişme, zaman zaman Türkçenin cümle yapısına dahi tesir eden bir manzara arz etmiştir. Batı dillerinden kelime girişinde özellikle 1860'tan sonra yaygınlaşan basın önemli rol oynamıştır. Kelime girişinden başka, mânâ tercümesiyle kelime kullanma ve kelimelere böylece mânâ kazandırma çabaları da dikkati çeker. Dilde, özellikle nesirde Fransızca cümle yapısının tesiri Servet-i fûnûn döneminde belirginleşmiştir. Batı dillerinin Türkçe üzerindeki tesiri ve kelime girişi, Latin Harflerinin kabulü (1928) ve Dil devrimi hareketi (1932) ile en yüksek seviyeye varmıştır. Bu dönemde Türkçe ile ilim yapmaya ve çağdaş medeniyete ayak uydurmaya imkân olmadığı kanaati ileri sürülerek, Batı kaynaklı kelimelerin dilimize girmesi normal karşılanır olmuştur. Latincenin, bütün öğretim kademelerinde mecburi ders olması yolunda görüşlerin de ileri sürüldüğü ve ancak yeterli sayıda öğretici bulunamadığından uygulanamadığı bu

dönemden sonra geçen yıllar içinde Osmanlıca ilim terimleri hemen hemen tamamen terk edilmiş, yerini Latince köklü İngilizce, Fransızca veya Almanca kelimeler almıştır. Batılılaşma dönemi Türk edebiyatının en dikkate değer simalarından biri olan Yahya Kemal, bir süre Batılı düşünce kalıpları içerisinde edebî verimler üretmek fikrine yönelmiş, ancak kısa süren bu dönemden sonra, dil, ifade, üslup ve zevk bakımından geleneksel edebiyatımızın ustaca yenileştirilmesi mahiyetinde eserler vermiştir. Yahya Kemal, Türk edebiyatının Batı tesirinden kurtulmasını bir sohbetinde ‘edebiyatımız senelerden beri Avrupa mektebindedir ve artık memlekete dönmelidir’ şeklinde ifade etmiştir. Batılılaşan Türk edebiyatçılarının en önemli meselelerinden biri de örnek aldıkları Batılılardan takdir görmek arzusudur. Nobel armağanının hiçbir Türk yazarına verilmemesi bu meseleyi bazen aktüel kılmaktadır. Ancak uluslararası siyasî bir maksat güdülmediği takdirde Batılıların kendilerini taklit etmekten başka önemli özelliği olmayan eserlere mükâfat vermelerini de beklememek gerekir.” (Doğan, 2005: 75-76-80).

3.9.3. Üçüncü Bölüm: İki Kültür

D. Mehmet Doğan, bu bölümde batılılaşma ve muhafazakârlığı karşılaştırmakta, Türkiye’de muhafazakârlığın ağırlıkta olduğu dönemlerde kültür dünyasında etkili olamadığını, muhafazakârlığın kendi içindeki çelişkileri çözemediğini vurgulamaktadır.

Doğan, “Ülkemizde muhafazakârlık/saçcılık adına yürütülen bütün siyasî hareketlerde kültür adına çok laf edilmiş, buna mukabil iktisadî faaliyetlerin yürütülmesine her defasında öncelik ve ağırlık verilmiştir. Tabî ki ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinin ülkemiz açısından önemini inkâr etmek mümkün değildir. Üzerinde durulması gereken, bu faaliyetlerin nasıl bir çerçevede yürütüldüğü, nelere öncelik verildiğidir. Bu konuda şöyle söylenebilir: İktisadî politikaların yürütülmesinde kültür ve insan unsuru her zaman ihmâl edilmiştir. 1980’lerin ‘muhafazakâr’ iktidarı da kültür politikasıyla ilgili programını bir vaadler düzenlemesi hâlinde tutmuş, fiile geçirme, uygulama konusunda bir hareket içinde görünmemiştir. Buna mukabil iktisadî siyaset için en liberal çerçeveler seçilmekten geri kalmamıştır. Kültür için bu çerçevede en uygun yer, arz ve talep

mekanizmasının hareket unsuru olarak kabul edilmesidir. Belki de bu sebeple, sanayiciler, tüccarlar ‘kültürel faaliyetler’ içinde görünmek için fonlar ayırmakta, armağanlar vermekte ve vakıflar kurmaktadırlar. Bunun dışında görünür kültür eserlerini satın almaktan da geri kalmamaktadırlar. Son yıllarda yaygınlaşan özel resim-heykel galerileri böyle bir mekanizmanın sağladığı imkânlarla yaşamaktadır. Ülkemizde son yıllarda revacı artan bu talihsiz kelime için hiçbir anlam zeminine oturtulamayacak bir arka plan ortaya konulmaktadır böylece. Muhafazakârdır-milliyetçidir, ama batının liberal ekonomi modelini benimser ve uygular. Millî kültür değerlerinin önemini sık sık vurgular ama, kurduğu kültür çerçevesi batı kültürünün ülkemizde yerleşmesine hizmet eder... Halbuki, ithal edilmiş olduğu batıda muhafazakârlığın sağlam temelleri vardır. Muhafazakârlık bir yönüyle yüzlerce yıllık iktisadî gelişmelerin bir sonucu olduğu gibi, kültür planında bu ülkelerde muhafazakâr olmayan sosyalistlere komünistlere hatta ateistlere bile zor rastlanır. Türkiye’de muhafazakârlık kavramı ucuza oy toplamak için ‘Müslümanlık’ veya ‘dindarlık’ karşılığı olarak kullanılır. Bir temeli olmayan, bir birikime dayanmayan, tamamen ucuz hesaplar üzerine bina edilen ‘muhafazakârlık’ böylece tam bir hilkat garibesine çevrilmekten kurtulamaz. Bizse, Türkiye’de en az rastlanan şeyin gerçek muhafazakârlık olduğunu, ‘muhafazakârlık’ kavramının bile anlam kaydırmalarından kendini muhafaza edemediğini, bu yüzden elhamdülillah muhafazakâr olmadığımızı, kendi kavramlarımız için kendi sözlüğümüzden karşılıklar benimsememiz gerektiğini ifade etmek ihtiyacını duyuyoruz (Doğan, 2005: 85-86).

Bugün Türkiye’de çözümlenmek istenmeyen bir kültürel çözümlenme yaşadığını vurgulayan Doğan, cehaletin, bilmekten daha büyük marifet olarak takdir topladığını, güzelliğin zevksizliğe yenilip, kötünün de iyiyi kovduğunu belirtmiştir. Doğan, bu durum karşısında ülkenin aydınların büyük bir kısmının ise (daha önceleri de yazı, dil vs. devrimlerinde olduğu gibi) altlarından verimli toprakların kaydırılmasını mazoşist bir hazla seyrettiklerini ifade etmiştir (Doğan, 2005: 95).

Türkiye’nin cumhuriyetin ilanından itibaren Osmanlı mirasını tam anlamıyla reddedemediğini vurgulayan Doğan, ne batılılaşmayı tam anlamıyla gerçekleştirebildiğimizi ne de muhafazakârlığı becerebildiğimizi belirtmiştir. Doğan, “Çok değil, 20-30 yıl öncesine kadar, Türkiye’de tarihin çok yakın bir dönemde

başladığına inanılırdı. Türkiye tarihi, Türkiye Cumhuriyeti tarihi ile eş değerli sanılırdı. Cumhuriyet 40-45 yaşındayken, ondan daha yaşlı yöneticileri, daha eski kurumları vardı. Buna rağmen birçok kurumun cumhuriyetle başladığı resmî tez mahiyetinde öne sürülür ve komik rakamlı yıldönümleri kutlanırdı. Türkiye’de köksüz küçük devlet yöneticisi zihniyetinin hâkimiyeti bir ara o raddelerdeydi ki Hariciye vekiline ‘Kıbrıs Meselesi’ sorulduğunda ‘Bizim öyle bir meselemiz yok’ cevabı alınmıştı. ‘Küçük devlet hariciyesi’ o anki sınırlar dışında kalan meselelerden kaçmakta, büyük ve emperyalist devletlerle başını belâya sokmamış oluyordu. O hariciye vekilinin şansız beyanatından sonra Türkiye’nin Kıbrıs diye bir meselesi olduğunu bütün yöneticiler ister istemez kabul etti. Tarih bu tarihçi hariciyeciden (Fuat Köprülü) intikamını almakta gecikmemişti. Osmanlı mirasını reddetme teması genç Cumhuriyet ideolojisinde önemlice bir yer işgal eder. Kemal Tahir, ilk Cumhuriyet yöneticilerinin Osmanlı Devleti’nin mirasını reddetme konusundaki aceleci tutumlarını şiddetle tenkid eder. Ona göre, Lozan’da murahhaslarımız, bir küçük ticaret erbabının terekesini halledebilecek kadar zamanda 6 asırlık koskoca Osmanlı Devleti’nin mirası üzerinde konuşmuşlar ve alelacele redd-i miras ederek güya işin içinden çıkmışlardır. Lozan’da Osmanlı Devleti’nin mirası reddedilirken, borçları reddedilmez, daha doğrusu reddedilemez. ‘Osmanlı borçları’nın ödemesi 1950’lere kadar sürer. Sebebi basittir bunun: Alacaklı olabileceğimiz hususlarda Osmanlı mirasını reddetmemizi isteyen batılı devletler, borç sözkonusu olduğunda tavır değiştirirler. Bugün de, Osmanlı mirasını reddetmekten yana olanlar, meseleye Cumhuriyetçi bir çözüm bulacaklarını sanmaktadırlar. Zaten fiilî durum da budur: Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı’nın varisi olduğunu reddetmeye devam etmektedir. Oysa Batılılar gözünde hâlâ alacaklılığımız söz konusu olduğunda T.C.borçluluğumuz söz konusu olduğunda, Osmanlı Devleti’nin devamı Türkiye; anlayışı câridir. Onlar ‘Ermeni’ konusunu alacak hanesine yazmışlardır. Türkiye, Osmanlı’nın mirası üzerinde söz söyleme gücünü kendinde hissettiğinde, alacak hanemizin bütün sahte borçları unutturacak kadar yüklü olduğu görülecek ve gerçek çözüm için kapılar açılacaktır.” (Doğan, 2005: 103-104).

3.9.4. Dördüncü Bölüm: İmdat Türküleri

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Osmanlı coğrafyasının bugünkü hâlini Bosna-Hersek, Filistin gibi ülkeler üzerinden değerlendirip, Orta Doğu'daki bitmeyen savaşlara değinmektedir.

Türkiye'nin sadece şu anki sınırlarıyla değerlendirilemeyeceğine dikkat çeken Doğan, Osmanlı'dan bize miras kalan coğrafyada yaşanan her türlü sıkıntının doğrudan bizi de etkilediğini vurgulamıştır. Doğan, “Mûsikîmizin karakteri hüzündür, yankılıktır. Mûsikîmiz şiirimizle birlikte tarihimizin hüznün yükünü taşır. Çok savaşmış, yiğitlik göstermiş bu toplumun kahramanlık havalarından çok hüzün türküleri vardır. Bu yüzden feryatnâmeler, imdat türküleri halkımızın yabancıları değildir. Yüzyıllar boyunca batımızdan yankılanan, iliklerimize işleyen, hatta zaman zaman kanımızı donduran feryatlar işittik, imdat türküleri dinledik/söyledik: *Güzelleri yesir giden Belgrad/ Geldi küffar aldı nazlı Budin'i/ Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i...* Belki ‘Budin’ neresi ‘Nemse’ kim bilen kalmadı. Ama bu türküler kaldı, yetimlerin, mazlumların göklere yükselen ahı kaldı... Tarihlerin bile yazmadığı türküler de yazılı kaldı. Bu kuru bir toprak davası değildi. Farklı dinlerin, ırkların, kavimlerin, kültürlerin... bir arada yaşadığı âdil bir toplum yerine kendinden gayriye müsamaha tanımayan bir sistem geliyordu. Batının önündeki Osmanlı Seddi XVII. Yüzyılda gedik verince zulüm Avrupa'nın doğusuna yayılmaya başladı. ‘Düşman kavi, tali zebun’du. Osmanlı direnişçileri bu toprakları üç asır kanları-canları pahasın müdafaa ve muhafaza etmeye çalıştılar. Muhacir kabileleri yüz yıllar boyu daha doğudaki şehirlere doğru dalga dalga yayıldı. Göç kabileleri imdat türkülerini kondukları yerlerde toplumun ortak hafızasına silinmeyecek şekilde kazıdı. Yıl 1992. Bosna'nın feryadı göklere yükseliyor. Üç yüz yıldır değişen bir şey yok. Âleme nizamata veren, herkesten insan hakları hesabı soran Avrupa'nın göbeğinde ve dünyanın gözü önünde soykırımını tek hakikat. Hiçbir şey gizli ve bilinmez değil. Mülteci kabileleri yine dizi dizi, dalga dalga. Genç kızlar, çocuklar yaşlılar coğrafyalarının tarihî kaderini bir daha yaşıyorlar. Türkiye bu insanlık dramının görünmeyen (görünmek istemeyen) tarafı. Bosna'da savaşan Müslümanlar yalnız kendileri için değil, Türkiye için de çarpışıyorlar. Türkiye'nin siyasî sınırları bugün Edirne'de, Meriç'de sona eriyor. Bu doğru, ama kültürel sınırları, mânevî sınırları,

insanî sınırları böyle bir tahdide tabi tutmak mümkün değildir. Bosna'da savaşan Müslümanlar bizim siyasî sınırlarımız için değil, kültürel, mânevî, insanî sınırlarımız için savaşıyorlar. Orada gerçekte katledilen bizim insanımızdır, yok edilen bizim kültürümüzdür. Bu gerçeği düşmanlar biliyor ve saklamak gereğini bile duymayıp 'Türklere ölüm' diye haykırıyorlar. Bunu Türkiye'de bilmeyenler olabilir. Bilmek zorundadırlar! Bilenler gereğini yapmak zorundadırlar. Yapmayanların, yapamayanların bu coğrafyada yöneticilik iddia etmeye, memleketin sahibi gibi davranmaya hakları yoktur!" (Doğan, 2005: 129-130).

Orta Doğu'nun denkleminde XX. Yüzyılın başından beri Arap kralları (veya sonradan onları deviren diktatörler ve halefleri), onların müttefikleri emperyalist Hıristiyan güçler (İngilizler-Fransızlar), sonradan ABD ve nihayet onların rızasıyla Yahudilerin olduğunu vurgulayan Doğan, tarih ve zamanın en büyük yorumcu olduğunu bin tane yorum yerine biraz tarih bilgisinin meseleleri anlamak için yeterli olacağını belirtmiştir (Doğan, 2005: 146).

Filistin ve derinliğindeki Orta Doğu coğrafyasının uluslararası kapitalist sistemin ayakta durması için sıkı kontrol edilmesi gereken bir bölge olarak kan ve ateş içinde tutulduğunu vurgulayan Doğan, coğrafyaya sonradan ithal edilen unsur olan İsrail'in, kendi varoluşunu şiddetle kabul ettirmeye çalışırken, kapitalist sistemin tahakkümcü karakterini de yansıtmaya çalıştığının altını çizmiştir. Doğan, bölge sırf Filistin'e mevziletilmiş İsrail ile kontrol edilemezse, başka yabancı unsurların coğrafyaya enjekte edilme ihtimali de gözden uzak tutulmaması gerektiğini söylemektedir. Bu bakımdan Türkiye'nin yeri ve durumunun bilhassa önemli olduğunu dile getiren Doğan, geçen yıllarda pek ön plana çıkmayan Ermeni iddialarının ABD ve Avrupa'da uluslararası platformlarda gördüğü ilginin, ABD ve İsrail kontrolünde Kürt devleti projesi ve nihayet Pontus konusunun canlandırılmak istenmesinin, Türkiye'nin 'Filistinleştirilmesi' için uygun vaktin beklendiği intibamı uyandırdığını belirtmiştir. Bu senaryoların kötü bir hayal olarak görülmeyip ciddiye alınması gerektiğini ifade eden Doğan, Filistin'de Yahudi devletinin varlığının da XIX. Yüzyılın sonunda, hatta XX. Yüzyılın başında bile kötü bir hayalden başka bir şey olmamasına rağmen zamanla normal karşılanmasını örnek olarak vermiştir (Doğan, 2005: 149).

3.9.5. Beşinci Bölüm: Ansiklopediler ve İslâm

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Türkiye’de bir dönem çok yaygın olan ansiklopediler ve bu ansiklopedilerin İslâm’a bakış açılarını değerlendirmektedir.

O dönem yayınlanan ansiklopedilerin çoğunluğunun genel kitleye hitap eden, bol resimli olduğunun altını çizen Doğan, bu ansiklopedilerin büyük bir kısmının tercüme ve Avrupa tarafından yazılanlardan oluştuğunu, yerli yani tamamen ülkemizde hazırlanıp, bir alana yönelenlerin sayısının çok az olduğunu vurgulamıştır. Doğan, bu yüzden eldeki ansiklopedilerde gerek ülkemiz, gerekse İslâmiyet ile ilgili bilgilerin çoğunlukla yetersiz, rastgele, baştan savma, tarafgir, yanlış ve çarpıtılmış olduğunu söylemektedir.

Doğan, “Tabii ansiklopedilerde, malûmat kabilinden İslâmiyet ile Müslümanlıkla, İslâm kültür ve medeniyetiyle ilgili maddeler de yer alıyor. Doğrusu, bu bilgiler, tercüme veya kopya edildikleri ansiklopedilerde de vardır. Ne var ki, asıllarında kısa olan bilgiler bazen Türkiye’de uzatılır, bazen de ideolojik bir çerçeveye oturtulur. Böylece bu konudaki maddelerde ‘geri’, ‘gerici’, ‘çağdaş’, ‘çağdışı’ vs. kelimelere sıklıkla rastlanabilir. Böylece okuyucu programlanmış bilgilere ek olarak sınırlanmış ve çerçevelenmiş ‘İslâmi’ bilgilere mecbur edilir. Bütün okur-yazarların işin doğrusunu araştırarak ya vakitleri ya imkânları yoktur veyahut da böyle bir şeye istek duyacak durumda değillerdir. Çünkü ‘ansiklopedik doğrular’la yetinmeye şartlanmışlardır.” (Doğan, 2005: 172).

Kültürel Savaş ve Savaş Kültürü isimli eserinde D. Mehmet Doğan, Türkiye’nin gerçek kültürel yapısını, ideolojik olarak dayatılan kültürel yapıyı ele alıp, kültürün geçmişten gelen birikiminin bir kenara bırakılarak belli bir tarihten, belli sınırlardan ibaret ele alınamayacağını vurgulamaktadır. Bugün kültürümüzü oluşturan unsurlar sadece Türkiye’nin sınırlarından ibaret değil, Orta Asya’da, Orta Doğu’da, Balkanlardan süzülüp gelen yüzlerce yıllık birikimin bir sonucudur. Doğan, kültürel etkileşimlerimizden dolayı bu bölgelerde yaşanan her gelişmenin doğrudan bizi de etkilediğini kaydetmektedir. Doğan, ayrıca muhafazakâr kesimin aydınlarını ve siyasetçilerini de eleştirerek kültür alanında iktidara gelemediğini, muhafazakâr siyasetçilerin her dönemde ekonomiyi kültürün önünde tuttuğunun

altını çizmektedir. Bu eser ülkemizde kültür meselesine, kültürel iktidar, ideolojik kültür vb. kavramlarda araştırma yapmak isteyenler için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Kitapta yer alan bazı yazıların, çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanması, bu tartışmaların sadece kitapta kalmayıp güncel bir şekilde dolaşımında olması ve gazetecilik açısından da ayrıca önemlidir.

3.10. Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu

Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu, D. Mehmet Doğan tarafından 2007 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın, 2012 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 3. baskısı incelenmiştir. Kitap 315 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Sunuş başlığının ardından gelen giriş kısmının akabinde beş bölümden oluşmaktadır. Kitabın son kısmında Millî Mücadele dönemi ve cumhuriyetin ilk yıllarından çeşitli fotoğraflara da yer verilmiştir. Kitapta kullanılan kaynaklara, Kitabiyat başlığı altında yer verilmiştir. Kitapta ismi geçen kişi, kurum ve kavramlara ise Fihrist başlığı altında yer verilmiştir.

D. Mehmet Doğan, *Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu* kitabında, ilk kitabı olan *Batılılaşma İhaneti* kitabında ele aldığı konuları otuz küsur sene sonra yeniden ele almıştır. *Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu*, bir anlamda Türkiye'nin yakın tarihini doğru okuma kılavuzu mahiyetinde bir kitap. Tarihsizleştirilmiş bir halkın, kimlik ve aidiyet arayışının seyir defteri bir yönüyle de. Resmi tanımlamaların temelsizlikleri ve bu temelsizlikten kaynaklanan yetersizlikleri derin bir kimlik bunalımı meydana getiriyor. Aidiyetle meşruiyet arasındaki açıklık hiçbir ülkede Türkiye ölçüsünde değildir. Mağlubiyet ideolojisi ise artık Türkiye için tasarlanmış savaş sonrası ideolojisini destekleyecek güçten mahrumdur. Esasında bu korkulacak bir durum değil. Her son bir başlangıcı müjdelere. Ayağa kalkmanın, kendi ayakları üzerinde durmanın tam zamanıdır (Doğan, 2012: 8).

Batılılaşmanın Türkiye'ye özgü olmadığına dikkat çeken Doğan, batılılaşmanın batı medeniyeti veya batılı milletleri taklit etme, onlara benzeme hareketi olduğunu, batılılaşmanın İslam dünyası, Rusya, Çin Hindistan, Japonya gibi devletlerin meselesi olduğunu ifade etmiştir. Batıdan kastın Avrupa ile ABD olduğu, diğer

ülkelere ise Doğu diye itibar edildiği vurgulanmıştır (Doğan, 2012: 17). Ülkemizde batılılaşmayı savunan kismiciler ve bütüncüler olmak üzere iki farklı görüşün olduğunu ifade eden Doğan, kismicilerin batının üstünlüğüne sebep olan teknoloji ve ilmin aktarılmasının yeterli olacağını söylediklerini, buna karşın bütüncülerin ise batının bir bütün olduğunu, dolayısıyla bütünüyle kayıtsız şartsız batıya benzemek gerektiğini savunduklarını belirtmiştir. Doğan, bütüncülerden olan Abdullah Cevdet'in 1925 yılında Türk kanına kan katılması gerektiğini, bunun içinde Avrupa'dan muhacir getirmeyi teklif ettiğine dikkat çekmiştir (Doğan, 2012: 18).

3.10.1. Birinci Bölüm: “Mağlubiyet İdeolojisi”nin Sonuna Doğru...

Ülkemizdeki temel sıkıntının, batı kompleksi olduğuna dikkat çeken Doğan, insanların bu komplekse ne ölçüde kapılmışsa o kadar “aydın” sayıldığını belirtmiştir. Ülkemizde laiklik konusunda yaşanan sıkıntılarında, laiklik eşittir batılılaşma bakış açısından kaynaklandığını ifade eden Doğan, “Laiklik’ uzun süre modernleşmenin ve batılılaşmanın gerekçesi olarak gösterilmiştir. Fakat Türkiye’nin modernleşmesi geniş ölçüde ‘laiklik’ saplantısı olanlar tarafından değil, muhafazakârlar ve dindarlar tarafından gerçekleştirilmiştir ve öyle anlaşılıyor ki, gelecekte de onlar tarafından gerçekleştirilmeye devam edilecektir.” (Doğan, 2012: 30-33).

Ülkemizde Lozan Konferansı olarak bilinen konferansın resmi adının Yakın Şark İşleri Konferansı olduğunu ifade eden Doğan, “Yakın Şark İşleri Konferansı’, XX. Yüzyılın başında patronluğunu İngiltere’nin yaptığı batı sisteminin ‘resmi’ adlandırmasıdır. Onlar için mesele ‘şark meselesidir’ ve Türkiye Devleti batılıların bu meseleye yaklaşımları çerçevesinde oluşturulacaktır. O zaman batı sisteminin patronu İngiltere Krallığı idi. Türkiye tarafı konferansın başlangıcında ısrarla bu adlandırmayı değiştirmeye teşebbüs etmesine rağmen sonuç alamamış, bu yüzden iç kamuoyuna ‘Lozan Konferansı’ ve ‘Lozan Zaferi’ adlandırmaları kabul ettirilmiştir.” (Doğan, 2012: 40).

Türkiye’nin yönetici elitlerin iç meşruiyetten çok dış meşruiyete önem verdiğine dikkat çeken Doğan, bu elitlerin batı nezdinde meşruiyet aracı olarak dine

karşı yürüttükleri açık veya örtülü sindirme siyasetini kullandıklarını söylemiştir (Doğan, 2012: 41).

Türkiye Cumhuriyeti'nin, Millî Mücadele'yi yürüten serbest iradeli, geniş tabanlı demokratik Meclis feshedilip, yeni bir meclis oluşturulduktan sonra kurulduğuna dikkat çeken Doğan, demokratik bir dönemden sonra cumhuriyetin adeta bir 'darbe' şeklinde ilan edildiğini belirtmektedir. "Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra, Meclis muhafaza edilmiş olmakla beraber, çok partiye izin verilmemiş, ikinci bir parti kuran Millî Mücadele'nin önde gelen şahsiyetlerinin partisi 'irtica' bahanesiyle kapatılmış, milletvekillerinin seçimi tayine dönüştürülmüş, Meclis içinde ifade ve kanaat hürriyeti tanınmamış, çok partili hayata geçinceye kadar bütün kararlar oybirliği ile alınmıştır. Çok partili hayata geçinceye kadar sivil görünüşlü yarı resmi sivil toplum kuruluşlarından başka teşkilatlanmaya izin verilmemiştir (Doğan, 2012: 51).

3.10.2. İkinci Bölüm: Batılılaşma ve "Medeniyetler Çatışması"

İkinci bölümün başında D.Mehmet Doğan, Edward Said'in *Oryantalizm* isimli kitabından, oryantalizm ile ilgili çeşitli tanımlamalardan alıntılar yapmıştır. Said'in şu tespiti oldukça önemlidir; "Oryantalizm, Avrupa'nın doğu hakkında bir uydurması değil, bilinçli vücuda getirilmiş ve nesiller boyu hatırı sayılır yatırımlara konu olmuş bir teori ve pratik bütünüdür." (Doğan, 2012: 59). Bu bölümün ana omurgasını Samuel Huntington'un 1993 yılında yayımlanan *Medeniyetler Çatışması* tezini işleyen makalesi oluşturmaktadır. D. Mehmet Doğan, bu makaleden çeşitli alıntılar yapıp, kendince yorumlar yapmıştır.

Makalenin Türkiye'den bahsettiği bölümüyle ilgili Doğan şu alıntılarını yapmıştır; "Diğer bir kısım ülkeler, vasat seviyede bir kültürel tecanüse sahiptirler fakat toplumları hangi medeniyete mensup oldukları konusunda bölünmüşlerdir. Liderleri tipik bir biçimde, kervana katılma stratejisi izlemeyi ve ülkelerini batının üyesi yapmayı arzu ediyorlar fakat memleketlerinin tarih, kültür ve gelenekleri batılı değildir. Bu tür bir bölünmenin en aşikâr ve prototipik örneğini Türkiye teşkil ediyor. Türkiye'nin yirminci asrın sonlarındaki liderleri, Atatürk geleneğini takip etmekte ve Türkiye'yi modern, seküler, Batılı bir millî devlet olarak tanımlamaktadırlar.

NATO’da ve Körfez Savaşı’nda Türkiye’yi Batı ile ittifaka soktular; Avrupa Topluluğuna üyelik için müracaat ettiler. Mamafih, Türk toplumundaki unsurlar, aynı zamanda İslami bir silkinışı destelemiş ve Türkiye’nin esas itibariyle Müslüman bir Orta Doğu ülkesi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, Türkiye’nin seçkinleri Türkiye’yi Batılı bir toplum olarak tanımlarken, Batı’nın seçkinleri Türkiye’nin öyle olduğunu kabule yanaşmıyorlar. Türkiye, AT’nin bir üyesi olmayacaktır; gerçek sebebi Cumhurbaşkanı Özal’ın dediği gibidir: ‘Biz Müslüman’ız, onlar Hıristiyan’dır ve bunu dile getirmiyorlar.’ Mekke’yi reddettikten ve ardından Brüksel tarafından reddedildikten sonra, nereye bakar Türkiye? Cevap Taşkent olabilir. Sovyetler Birliği’nin ahvali, Türkiye’ye Yunanistan sınırlarından Çin’e kadar yedi ülkeyi ihata eden ve yeniden hayat bulan bir Türk medeniyetinin lideri olma fırsatını veriyor. Batı tarafından teşvik edilen Türkiye, bu yeni kimliği benliğine kazımak için hararetli çabalar sarf ediyor” (Doğan, 2012: 63).

Metindeki bu alıntıya bakıldığı zaman, metnin üzerinden 25 yıl geçmesine rağmen ülkemizin batılılaşma serüveninde bir değişiklik olmadığı, batının bize karşı bakış açısının da aynı kaldığı görülmektedir. Türkiye’ye geçen yıllar içerisinde Taşkent yönüne hareket etme yerine inatla batılılaşma yönünde ilerlemeye beyhude bir şekilde çaba sarf etmiştir. Sadece son 2-3 yıllık süreçte Rusya ve Çin ile yakınlaşma gayretimiz oldu, her defasında da batı bir ekonomik, terör vb. hamlelerle bizi yıldırmaya gayret göstermiştir. Bu makaleyi D. Mehmet Doğan ise şöyle yorumlamıştır; “Bu ifadeler, kaç asırlık batılılaşma uygulamalarımızın ne idüğü hayli keskin ve rahatsız edici hükümler ihtiva etmektedir. Bu metinden çıkaracağımız hisseler şunlar olabilir: “Birincisi, batılılaşma bizi bütünleştirmede, aksine bölünük hâle getirdi! İkincisi, bizim batılılaşma yönündeki irademiz, ancak üst bir iradenin kabulüyle sonuca ulaşabilir; yani ipin ucu hiçbir zaman elimizde değildir; hatta eşit şartlarda müzakere bile söz konusu değildir!” (Doğan, 2012: 63).

3.10.3. Üçüncü Bölüm: İslam’ın Siyasileşmesi ve Yeni Türkiye’nin Kuruluşu

D. Mehmet Doğan, bu bölümün başında II. Abdülhamid’in Theodor Herziz’e cevabından bir alıntıya yer vermiştir; “Ben bir karış bile olsa toprak satmam. Zira bu

vatan bana ait değildir, milletime aittir. Benim Suriye ve Filistin alaylarımın efradı, birer birer Plevne’de şehid düşmüşlerdir. Onların bir tanesi dahi dönmemek üzere muharebe meydanlarında canlarını vermişlerdir. Türk imparatorluğu bana ait değil, Türk milletine aittir. Ben onun hiçbir parçasını vermem.” (Doğan, 2012: 89). Bugünkü Türkiye’nin oluşumunu cumhuriyetinin ilanıyla başlatmanın doğru olmadığını ifade eden Doğan, Türkiye’nin oluşumunun en az yüz elli yıllık bir süreç olduğunu, bu nedenle Türkiye Cumhuriyetini tamamen yeni bir devlet olarak kabul etmenin şekil yönünden mümkün olsa da sosyoloji ve tarih bilgisi açısından tam anlamıyla mümkün olamayacağını belirtmiştir (Doğan, 2012: 92).

Modern Türkiye’nin oluşumunda İslam’ın rolünün neredeyse tamamen dikkatten uzak tutulduğuna vurgu yapan Doğan, “Bir asırlık, ‘irtica/gericilik’ edebiyatı doğrudan İslam’a yapılamayan hücumların bir yansıması şeklindedir. Türkiye’nin modernleşmesinin temelinde şöyle veya böyle Müslümanlık vardır ve onun yapıcı rolü inkâr edilemeyecek önem ve değerdedir, hatta birincil unsurdur. Modernleşme tarihi de büyük ölçüde İslamcılıkla paralel giden bir tarihtir.” (Doğan, 2012: 98). Doğan, İslam’ın gelişmeye engel olarak değil, geleneği devamlılıkla ve İslami tabiatla birleştiren, değişikliğe ve modernliğe uyumu kolaylaştıran çok yönlü kültürel ve dini bir mekanizma olarak görülmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Doğan, 2012: 115).

İslam ve İslam toplumunun bir arada ele alınmasının yanlışlığına değinen Doğan, “İslam ile İslam toplumunun ayrı ayrı ele alınması ve toplumdaki değişimin, inancın dönüşümüyle aynileştirilmemesi gerekiyor. Modernleşme döneminde din değişmemiş, toplum değişmiştir. Bu yüzden, Osmanlı’daki değişmeye iç ve dış somut ve elle tutulur faktörlerin yol açtığı bir olgu olarak bakmalıdır. İslam ise toplumun yeni bir teşkilatlanma birimine yani toprağa dayanan bir millet ve devlete dönüşümü sırasında bir meşrulaştırma ve uzlaştırma, dengeleme, psikolojik destek, harekete geçirme, savunma vs. aracıdır.” (Doğan, 2012: 129).

3.10.4. Dördüncü Bölüm: İslam Millî Mücadele’nin Neresinde?

Bölümün başlangıcında İstiklal Harbi ismine karşı çıkan D. Mehmet Doğan, bu dönemin Millî Mücadele dönemi olarak adlandırılması gerektiğini belirtmiştir.

Doğan, “1919-1923 arası dönem, zamanda ‘Millî Mücadele’, ‘Millî Mücadele’, ‘Millî Cidâl’ ve ‘İstiklâl Harbi’ gibi isimlerle anılmıştır. Fakat sonradan bütün bu isimlendirmeler bir kenara bırakılarak ‘Kurtuluş Savaşı’ adlandırılması öne çıkarılmıştır. Türkiye’nin 1918-1922 dönemi, ‘Kurtuluş Savaşı’ olarak adlandırılabilir mi? Sömürgeleştirilmiş ülkelere mahsus bu tarz bir mücadele veya savaş Türkiye’de cereyan etmiş midir? 1918’den sonra Türkiye sömürgeleştirilememiş, fakat müstakilliği zedelenecek şekilde müdahalelere maruz kalmıştır. Bu yüzden ‘İstiklâl Harbi’ adlandırması doğru bulunabilir. Müstakil olmak için yürütülen bu mücadele, Türkçe bakımından kusurlu uydurma ‘bağımsızlık’ kelimesi ile ifade edilmek istenirse ‘Bağımsızlık Savaşı’ denilebilir. Fakat ‘Kurtuluş Savaşı’ deyimini gerçeğe tekabül eden bir adlandırma değildir. (Doğan, 2012: 139).

Cumhuriyetin ilanından sonra Millî Mücadele döneminin anlatımlarının çarpıtıldığını ifade eden Doğan, “Bu mücadelede Mustafa Kemal Paşa’nın birinci derecedeki rolü yeterli görülmemiş, gülünç bir şekilde olağanüstüleştirilip monist bir yaklaşımla ucuz bir film senaryosu şekline dönüştürülerek yeniden imal edilmiş ve bu ders kitaplarına kadar nüfuz etmiştir. M. Kemal Paşa’nın sırf kendi kararıyla Samsun’a çıktığı veya padişahı kandırarak Anadolu’ya geçtiği, İngilizlerin durumdan haberdar olmadığı, olsa engel olacağı gibi ucuzundan kovalamacalı ‘Bandırma Vapuru’ senaryoları gerçekmişcesine piyasaya sürülmüştür. Bu dönemin gerçek anlatımı neden yapılamamaktadır? Bunun doğru olarak tespit edilmesi gerekiyor önce. Millî Mücadele’nin sürdürüldüğü sırada ortaya konan esaslar, yönelinen hedefler, yaslanılan fikri-ideolojik çerçeve, kullanılan üslup ve ifade ile sonrasında karar kılınan fikri-ideolojik zemin arasındaki farklılaşma, gerçek bir Millî Mücadele anlatımını aradan geçen bunca zamana rağmen bugün de imkânsız kılmaktadır.”(Doğan, 2012: 141-143).

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yer alan milletvekili listesine dikkat çeken Doğan, Türkiye’yi yönetenlerin sonraki dönemde özellikle halkla yaşadıkları çelişkinin temelinde mecliste bir daha bu kadar çeşitliliğin olmamasına bağlamıştır. Mecliste o dönemde 21 müftü, 15 müderris, iki ulema, iki kadı, iki din öğretmeni, iki vaiz ve dört aşiret reisi yer almıştır. Ayrıca milletvekillerinin 78 kişinin medrese mezunu olduğu belirtilmiştir (Doğan, 2012: 146).

Millî Mücadele boyunca İslamiyet ve halifelik kurumunun halkın hissiyatı ve İtilaf Devletlerinin politikalarına karşı Müslüman toplumlardan destek alabilmek için siyaseten önemsendiğine dikkat çeken Doğan, “Mustafa Kemal Paşa’nın baştan beri ‘bir sır gibi’ cumhuriyet düşüncesini taşıdığı, saltanat ve hilafeti en uygun zamanda ortadan kaldırmayı kurduğu kendisi tarafından da ifade edilmektedir. Bu kabul edilirse, M. Kemal Paşa’nın Millî Mücadele boyunca hilafet ve saltanatı kurtarmak ile ilgili beyanları izaha muhtaç hale gelmektedir. Bu durumda, M. Kemal Paşa inanmadığı halde böyle konuşmuş olmalıdır! Bu iddiada olanlar ‘takiyye’ yapmış ve asıl fikrini saklamış olduğunu kabul ediyor demektir. Hilafet kurumunun kaldırılması ihanet diye bağırın Müslümanların büyük çoğunluğu Türkiye’den uzaklaştı. Müslümanların büyük çoğunluğu hilafetin İslam birliğinin simgesi olmasının ötesinde, İslam dünyasında hayatî rol oynayan bir kurum olabileceğini düşünüyordu...1930’lu yılların Türkiye’si yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu’nun yarattığının tersine artık İslam dünyasının kurtuluş umutlarını somutlaştırmıyordu... Türkiye’nin Lozan’da tek başına hareket etmesi, emperyalist güçlerle anlaşma yoluna gitmesi... Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanması, Türk dünyası ile İslam dünyası arasındaki mevcut ilişkilerde köklü değişikliklere yol açtı. Bu parçalanma Arap rejimlerinin, eski imparatorluk merkezi İstanbul’un yerine, bu kez başta Londra ve Paris olmak üzere batılı sömürgeciliğin merkezlerine boyun eğmesine sebep oldu. Yirmili yıllarda, esas olarak dil kriterine göre şekillenmiş yarı-açık bir sınır, Türkleri ve Arapları birbirinden ayırıyordu.” (Doğan, 2012: 208-225).

3.10.5. Beşinci Bölüm: Sonuç Medeniyetler (İç) Çatışması

Kuruluşundan günümüze Türkiye’de meşruiyet ekseninin din dışı veya dini dışlayan bir alanda yeniden kurulmaya çalışıldığına dikkat çeken Doğan; “Mantık şudur: Modern ve ileri olmak ilim, fen ve teknikle olur. Bunlarsa dinin alanı dışındadır. Hatta din bunlara manidir.’ Bu mantık şöyle bir sonuca işaret eder: ‘Dini hayatımızdan uzaklaştırdığımız nispette ilerleme yolunda mesafe kat ederiz. Geri kalışımız dine bağlı oluşumuzla sıkı şekilde ilişkilidir. Cumhuriyet dini (ve tabii olarak geri) Osmanlı yönetimine son vermiştir.’ İlk cumhuriyet nesilleri şu önermelerle her yerde karşılaşmışlardır: Dini olan eskidir/eskimiştir. Dini olan geridir. Dini olan monarşiktir (yani cumhurî veya demokratik değildir). Dini olan

akli değildir. İslam 14 Asır öncesine aittir. İslam Araplara ve çöl ahalisine mahsustur (veya sosyal yapı olarak geri toplumlara aittir). Din cahilliktir; tahsil dindarlığı ortadan kaldırır (Doğan, 2012: 245).

Türkiye'nin kimlik değiştirme çabalarının beyhude olduğunu ifade eden Doğan, batının Türk eşittir İslam, Osmanlı eşittir İslam bakış açısına sahip olduğunu, Osmanlı Devleti'nin hasta adam olduğu için değil, sömürgeciliğin çarkına çomak soktuğu için yıkıldığını, Osmanlı Devleti'ni hasta adam olarak nitelendiriliyorsa 2000'li yıllara doğru Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun da yatalak hasta adam olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Doğan, 2012: 250). Türkiye'nin kuruluş sürecinde dinin ne yapılacağı ile ilgili çeşitli fikirlerin ortaya atıldığını söyleyen Doğan, "Türkiye'nin bugünkü yapısını oluşturanlar, Lozan sonrası dini ne yapacaklarını da tartıştılar. Kâzım Karabekir'in anlattıkları konunun nasıl ele alındığını gayet açık göstermektedir. 'Yeni Türkiye'yi kuranlar, Hıristiyanlığı kabul etmek dâhil bütün olmayacak alternatifleri düşünmüşlerdi.' Sonunda elbette Hıristiyan olma şıkkı seçilememiştir. Fakat, Müslüman olmamak şıkkı 'laiklik' olarak ifade edilerek tervec edilmiştir. Din geriletilecektir! Din hayattan silinecektir! Bir zamanlar batının İslam'ı geriletmek istediği mevzilerle yeni Türkiye'nin yöneticilerinin dine biçtiği alanın çakiştığını görmek zor değildir." (Doğan, 2012: 251).

Cumhuriyetten sonra Türkiye'nin savaş sonrası ideolojisinin gerektirdiği şekilde zorla ve şiddetle kimlik değiştirme sürecine sokulduğuna dikkat çeken Doğan, bu kimlik değiştirme sürecinin gerçek Türk kimliğine dönüş olarak savunulduğunu ifade etmiştir. Doğan, dönemin yöneticileri tarafından Türklerin, Müslüman olduktan sonra özellikle Osmanlı döneminde kimliklerini yitirdiklerini iddia edildiğini belirtmiştir (Doğan, 2012: 261). Türkiye'de laikliğin her zaman çelişkileriyle birlikte var olmuştur. 1930'lu yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı yapan Rifat Börekçi'nin aynı zamanda CHP Ankara il başkanı olduğuna da dikkat çeken Doğan, "Laiklik 'din ve devlet işlerinin ayrılığı demektir' mi dediniz? Öyle olsun! Peki o zaman şunu izah edin: Atatürk neden Diyanet İşleri Başkanını, CHP'nin Ankara il başkanı yaptı? Bunu yaparak 'Laikliğin canı cehennem' mi demek istedi? Bunu demek istemediyse ne demek istedi?" (Doğan, 2012: 273).

Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu isimli eserinde D. Mehmet Doğan, Türkiye'nin kuruluş süreci ve cumhuriyetin ilk döneminde batılılaşma çabalarının, halkın dini inançlarını, kültürünü, geçmişini görmezden geldiğinden dolayı başarılı olamadığını belirtmektedir. Doğan, bu çabanın kendi içerisinde birçok çelişkiler barındırdığını, laikliğin, her türlü tanımlama çabasına rağmen cumhuriyetin ilk yıllarındaki uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda halkın zihninde hep dinsizlik olarak yer aldığını ifade etmektedir. Bizim batıya karşı her türlü yaranma çabalarımıza rağmen Medeniyetler Çatışması tezinde de ifade edildiği gibi, batının Türkiye'yi her zaman Müslüman, dikkat edilmesi gereken, o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu günümüzde birliğine alınmamız gerektiğini düşündüğünü söyleyen Doğan, Türkiye'nin ancak kendi öz değerlerine dönerek yeniden ayağa kalkabileceğini söylemektedir.

3.11. Mehmet Âkif: Çanakkale'den Sakarya'ya

Mehmed Âkif: Çanakkale'den Sakarya'ya D. Mehmet Doğan tarafından 2017 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın 2017 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap 220 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Sunuş başlığının ardından gelen giriş kısmının akabinde altı bölümden oluşmaktadır. Kitapta yer alan yazılar, daha önce çeşitli konferanslarda sunum yapılan metinler, gazete ve dergilerde yayınlanan metinlerden oluşmaktadır. Doğan, kitabın içeriğiyle ilgili sunuş kısmında şu bilgileri vermektedir; “Bu kitap, Camideki Şair Mehmed Âkif ve İslâm Şairi İstiklâl Şairi kitaplarından sonra Mehmed Âkif’le ilgili 3. şahsî kitabımız. TYB Vakfı Mehmed Âkif Araştırmaları Merkezi'nin dokuz cilt tutan bilgi şölenleri metinlerini yayına hazırladık, Mehmed Akif’le, İstiklâl Marşı'yla ilgili yurt içinde ve dışında yüzlerce konuşma yaptık. Bu arada çok sayıda yazı yazdık, bunlar daha çok günlük gazetelerde yayınlandı. Bu kitapta esas olarak Mehmed Âkif Bilgi şölenleri dolayısıyla hazırladığımız tebliğ metinleri yer alıyor, fakat çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmış bazı yazılara da konuyla ilgileri dikkate alınarak yer veriliyor.”

3.11.1 Birinci Bölüm: Zihin Dünyamızda Süreklilik: “Süleymaniye Kürsüsünde”den “Süleymaniyede Bayram Sabahı”na

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, edebiyatımızın iki önemli yazar ve şairi olan Mehmet Akif Ersoy ve Yahya Kemal Beyatlı'nın ortak yönlerine değinir. Millî Mücadele döneminde, zaferin ardından ve cumhuriyetten sonra bu iki şahsiyetin üstlendiği görevlere, bu dönemlerde verdikleri mücadelelere değinilmiştir.

Mehmed Akif'e Millî Mücadele'nin daha başlangıcında ihtiyaç hissedildiğine dikkat çeken Doğan, Akif'in Meclis açılmadan Ankara'ya "İslâm şairi" sıfatıyla davet edildiğini, Mehmet Akif'in de, Anadolu'da halkı Millî Mücadele'ye kazandıran konuşmalar yapıp, İslâmcılık akımının yayın organı sayılan dergisi *Sebilürreşad*'ı TBMM'nin mali desteği ile yayımladığını belirtir. Doğan, daha sonra Akif'in Meclis'te Burdur mebusu olarak bulunup ve en önemlisi, istek üzerine İstiklâl Marşı'nı yazdığını ifade eder. Yahya Kemal'in de daha sonra 1921 yılında Ankara'ya davet edilen yazarlar arasında bulunduğunu söyleyen Doğan, fakat Yahya Kemal'in bu davete icabet etmek yerine, tedavi maksadıyla ve vapurla Bulgaristan'a gittiğine, bir iddiaya göre bu seyahatin gizli bir vazife ile yapıldığını başka bir iddiaya göre ise Yahya Kemal'in İstanbul'da kalmasının uygun görüldüğünün altını çizer. Yahya Kemal'in, Anadolu'ya geçmemekle beraber, Millî Mücadele'nin açık ve güçlü bir destekçisi olduğunu vurgulayan Doğan, bilhassa *Dergâh* mecmuası ile *İleri* ve *Tevhid-i Efkâr* gazetelerinde yazdığı yazıların, büyük tesir uyandırdığını ve Ankara'da da dikkatle takip edildiğini belirtir.

Doğan, “Farklı sebeplerle de olsa, iki şahsiyet de Cumhuriyet'in ilk yıllarını yurtdışında geçirdi. İkisi de bu dönemde az yazdı... İkisi de Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında yapılan uygulamalara karşı eleştirilerini açıkça yazarak ifade etmedi. Buna karşılık, muhalefetleri bilindi. Yahya Kemal'in Harf İnkılâbına muhalefeti bilinmektedir. Dil devrimine de, doğrudan olmasa da karşı durmuştur. Davet edildiği halde, dil çalışmalarına katılmamış, "dil konusunda benim ilmim değil vehmim var" diyerek bu hareketin dışında kalmıştır. Yahya Kemal'in mûsikî başta olmak üzere kültürel konularda 1930'ların "devrimci" anlayışının karşısında olduğu bilinmektedir. O yıllarda yazılan "Eski Mûsikî" şiiri, çok açık ve sert ifadelerle sahiptir. Mehmet

Âkif ve Yahya Kemal, aydınlar arasında batı medeniyetine tam manâsıyla teslimiyetten başka alternatif kalmadığı düşüncesinin hâkim olduğu bir dönemde modernliğe karşı verilen iki farklı cevabın temsilcileridir, Bu iki cevabın esas itibarıyla birbirinden çok da farklı olmadığını söylemek mümkündür. Netice olarak, iki şairin eserlerine bakarak şunu söyleyebiliriz: Mehmet Akif, dinin, İslâmın tebliğcisi; Yahya Kemal, dinin meydana getirdiği kültürün terennümcüsü. İkisi de kimlik şairi. Mehmet Âkif, dinin gereklerini söylüyor, Yahya Kemal milliyetin. Yahya Kemal'e göre, 'milletlerin mayası kan değil dindir.' Din, toplumun esas kimlik yapıcısı. Yüzyıllarca tarih ve kültürü yoğurmuş, insan davranışlarını belirlemiş. Yahya Kemal sentetik milliyetçilik empoze etmek yerine, tabii olandan, yaşanandan, halkın varlık sebebi olan, mukavemetini sağlayan unsurlardan 'milliyet' çıkarıyor. Bu da çoğu zaman dinden tefrik edilemeyecek bir yapıdır. Yahya Kemal'in Mehmed Akif'i ve zaman zaman eleştirse bile şiirini önemseydiğinden şüphe yoktur. Ona göre, Fransız şairi Verlaine Katolikliğin Mehmet Âkif de İslâmın şiirini bulmuştur. İslâmlığın, akidelerini, faziletlerini teganni etmektedir. 'O İslâm ahlâk ve akaidinin şairidir. İslâmın şiirinin şairi değildir. İslâmın şiirinin şairi olsaydı, vaız gibi değil, şair gibi şiirler yazardı' der."(Doğan, 2017: 21-22-32).

3.11.2. İkinci Bölüm: Çanakkale'den Sakarya'ya

D. Mehmet Doğan, bu bölümde bir yandan Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale Şehitlerine isimli şiirini nasıl bir süreçte, hangi ruh halinde yazdığını açıklar. Diğer yandan ise, Mehmet Akif'in bu şiirinin yıllar sonra yazılacak Necip Fazıl Kısakürek'in Sakarya Türküsü şiirine alt yapı oluşturduğunu, Necip Fazıl'ın Akif'in coşkusundan etkilenerek bu şiirini kaleme aldığını belirtir. Çanakkale Şehitlerine 1915'te yazılırken, Sakarya Türküsü 1949'da yazılmıştır.

Çanakkale Şehitlerine şiirinin edebiyatımızda daha önce benzeri olmadığı gibi sonra da benzeri yazılmamış olan muazzam bir şiir olduğunun altını çizen Doğan, bu şiir yazılmasa Çanakkale Zaferinin elbette önemsiz sayılmayacağını, lakin bu edebî metnin Çanakkale muharebelerinin ve muzafferiyetinin öneminin kavranmasında büyük bir rolünün olduğunun görmezden gelinemeyeceğini belirtir (Doğan, 2017: 55).

Doğan, “Çanakkale Şehitlerine diye bilinen bu şaheser şiiri Mehmed Âkif savaş devam ederken zihninde taşıyor ve zafer haberini yol arkadaş Teşkilat-ı Muhsusa Reisi Kuşçubaşı Eşref'den duyunca Çanakkale'den binlerce kilometre uzakta, Hicaz demiryolu hattında bir tren istasyonunda, El Muazzam'da, bir gecede hıçkırıklar içinde yazıyor. ‘Allahım bu şiiri yazmadan canımı alma’ diye dua ediyor...Bir kâbusun, ferdiyet adına değil; bir millet adına, bir din adına duyulan yok olma hissiyatının yerini zafer heyecanına bırakması şiirin bütününde fark ediliyor.Şu boğaz harbi nedir" diye başlayan şiir çok canlı ve gerçekçi savaş tasvirleri ihtiva ediyor. Savaşın mahiyeti, düşmanın üstün savaş teknolojisi, dünyanın her tarafındaki sömürgelerden toplanmış asker kalabalığı ve her şeye rağmen tevhidi kurtaran askerin olağanüstü ve insanüstü kahramanlığı Mehmed Âkife Bedr'i, Kılıçarslan'ı Selahaddin'i hatırlatıyor.Bildik kelimelerle yazılmış bu şiirin vazgeçilmezlik sırrı belki de şairin -ruhunun vahyini- duyarak yazmasından kaynaklanır. Bazı kelimeleri bugün gençler tarafından bilinmemektedir, ama bu onun tesirini millî günlerde, Çanakkale ile ilgili toplantılarda onun okunmaması mümkün değildir. Sunucular ondan mısralar aktarır, konuşmacılar sözlerini bu şiirle takviye eder ve nihayet güzel şiir okuyan birisi baştan sona okur. Hiç bir şiir, hiç bir metin onun yerini tutamaz.”(Doğan, 2017: 56-59).

Mehmet Akif'in Çanakkale Şehitlerine şiirini Asım'ın nesline adayarak bir döneme, bir hadiseye bağlı olmaktan çıkardığına dikkat çeken Doğan, geleceğe yönelik güçlü bir hayalin bir parçası haline getirdiğini belirtir. Akif'in örnek kahramanına Asım ismini seçmesinin de tesadüf olmadığını dile getiren Doğan, Asım isminin günahsız anlamına geldiğini ifade eder (Doğan, 2017: 76-84).

Osmanlı'nın son zaferinin şiirini Mehmet Akif'in yazdığını vurgulayan Doğan, Cumhuriyete giden yolda önemli bir yeri olan Sakarya'nın şiirinin ise Necip Fazıl tarafından kaleme alındığını belirtir. Doğan, Mehmet Akif'in zaferi, geleceğe yönelik ümitler içinde en yüksek bir dinî muhteva içinde kaleme aldığını belirtirken, Necip Fazıl'ın Sakarya şiirinin ise Cumhuriyet'ten sonra olup bitenlerin sorgulaması ve yine dini muhtevalı bir tepki zemininde ifade ettiğine dikkat çekmiştir(Doğan, 2017: 112).

3.11.3. Üçüncü Bölüm: Mehmed Âkif'in Millî Marşları

D. Mehmet Doğan, bu bölümde İstiklâl Marşı'nın yazılma, Millî Marş olma sürecine kısaca değinerek, Osmanlı'dan Cumhuriyete çeşitli marş örneklerine yer vermektedir. Mehter marşlarının yanı sıra, Tuna Nehri, Genç Osman, Cezayir ve Çanakkale Türküsünü örnek olarak gösterir .(Doğan, 2017: 125-129).

Mehmet Akif'in,adını marş koymamakla beraber marş olarak bestelenen bazı şiirler yazdığını belirten Doğan, “Bunlardan ilki, Balkan Harbi sırasında yazılan ‘Cenk Şarkısı’dır (1912). Bu şiir, Yurdunu Allah’a bırak çık yola; / ‘Cenge’ deyip çık ki vatan kurtula / Böyle müyesser miğaza her kula? /Haydi Levend asker, uğurlar ola.Kıt’ası ile başlar. Halk şiiri tarzındaki ‘Cenk Şarkısı’ gerçekten halkı yansıtan, âdeta askerle konuşan bir şiirdir. Mehmed Akif İstiklâl Marşı'nda ifade edeceği bazı temaları bu şiirde de kullanmıştır.Yerleriyırtan sel olup taşmalı / Düşmana çiğnetme bu toprakları / Eş hele bir dağları örten kan:Ot değil onlar, dedenin saçları!MehmedÂkif'in sağlığında Safahat'a almadığı fakat Millî Mücadele sırasında Ankara’da yazdığı ‘Ordu'nun Duası’ başlıklı şiir de bunlardan biridir. Bu şiir muhtemelen komutanların arzusu üzerine yazılmış ve Ali Rifat Bey tarafından bestelenerek Erkân-ı Harbiye (Genelkurmay) tarafından orduya tamim olunmuştur.Yılmam ölümden, yaradan, askerim;Orduma gazi dedi Peygamberim, beytiyle başlayan şiir halk şiiri havasında olup tamamen askerlere yönelik olarak yazılmıştır. Her kıt’a sonunda bir dua şeklinde şu nakarat tekrarlanır:Amin! desin hep birden yiğitler, / ‘Allahuekber!’ gökten şehitler.Amin! Amin! Allahu Ekber. Ordunun Duası'nda,Türk eriyiz, silsilemiz kahraman... / Müslümanız, Hakk’a tapan Müslüman mısraları bilhassa İstiklâl Marşı'nı hatırlatmaktadır. Bu marş benzeri şiirler yanında, Mehmet Âkif, toplumun, mâşeri şuurun vazgeçemeyeceği metinler yazmıştır ve bunlar resmiyete ihtiyaç duymadan halk nezdinde kabul görmüştür. Eğer İstiklâl Marşı resmi marş olmasa idi, Mehmet Âkif bir şekilde benzer bir şiir yazacak bu metin de milletin vazgeçilmezleri arasına girecekti.”(Doğan, 2017: 131-132).

3.11.4. Dördüncü Bölüm: Şairin Mısır'daki Gölgesi

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Mehmet Akif'in Mısır günlerini ve yine Mısır'da yayınlanan son kitabı *Gölgeler*'i anlatmaktadır. 1925 yılında Şeyh Said

isyanının ardından *Sebilürreşadd* dergisinin kapatılması ve arkadaşı Eşref Edip'in İstiklâl Mahkemesi tarafından tutuklanmasının ardından yazı İstanbul'da geçiren Akif'in, tekrar bir daha dönmek üzere Mısır'a gittiğini belirten Doğan, 1936 yılında ölümüne yaklaştığı günlerde ülkesine döndüğünü ifade etmektedir.

Mehmet Akifi Mısır'a davet edenin, Hıdiv ailesinden Abbas Hilmi Paşa olduğunu belirten Doğan, Paşanın, Osmanlı Devleti'nin son sadrazamlarından ve büyük bir fikir adamı olan Sait Halim Paşa'nın kardeşi olduğunu, Mehmet Akif'in Said Halim Paşa'nın eserlerini Fransızcadan tercüme ettiğini ve yayınladığını belirtir (Doğan, 2017: 149).

Türkiye'nin Cumhuriyet'ten sonra, Mehmet Akif'in yaşamasına uygun bir ülke olmaktan çıktığını belirten Doğan, "Eşref Edip belki de Mehmed Âkif'in yerine yargılanmaktadır! Eşref Bey'den sonra sıranın ona gelmesi kuvvetle muhtemeldir. Çünkü şairin peşine polis hafiyeleri takılmıştır. Mehmed Âkif'in Mısır'a gidiş (ve orada kalış) sebebi ortadadır, fakat bunun o sıralar ve hatta uzun süre dosdoğru söylenmesi mümkün değildi. Nitekim Eşref Edip, 1940'ta tercüme ve tadil edilerek Devlet tarafından Türkçesi yayınlanmaya başlanan şarkiyatçıların *İslâm Ansiklopedisi*'ne karşı aynı yıl çıkardığı *Türk-İslâm Ansiklopedisi*'nde, Âkif'in Haccetü'l-veda şiirini yazmak üzere "yâr-ı şefiki Abbas Halim Paşa ile birlikte Mısır'a çekildiğini yazmaktadır! Âkif, Kahire'de Halvan (implâ onun) köyünde 11 sene inziva hayatı geçirmiş, mehtaplı gecelerde Nil kenarında şiirlerini okumuş, ehramlar önünde Firavun'un yüzüne silleler savurmuş! Bu ifadeler haksızlık etmemek gerektiğinde Eşref Edip'in şairaneliği şair Mehmet Âkif'e bırakmadığını gösteriyor! Mehmed Âkif'in Mısır'da dostları, tanıdıkları var. Başta Abbas Halim Paşa. Mısır'a onun daveti üzerine gidiyor. Paşa çok takdir ettiği Âkif'i himaye ediyor. Türkiye'den sıkı dostlukları var. İki yıl Paşa'nın misafiri oluyor, onun köşkünün karşısında küçük bir bina Âkif'e tahsis ediliyor. 'Firavunla yüzyüze' şiirini orada yazıyor. Mehmed Âkif ailesini yanına aldırınca ayrı bir ev kiralamış. 1934'te Paşa'nın vefatından sonra, kızı Emine ve yeğeni Sait Halim Paşa'nın oğlu Sait Halim Bey Âkif'le ilgileniyor. Âkif'in hastalığı sırasında bir süre kaldığı Baltacı Çiftliği Halim Bey'in. Elbette Âkif Mısır'da rahat bir hayat sürmedi. Yalnız ülkesinin haricine çıkmamış, hayatın içinde iken, dışına düşmüştür. İçinde bulunduğu ruhî durumunu

eski şeyhülislamlardan Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Bey'e şöyle açıklar: Mecali kalmamıştır, kendini toparlayamamaktadır, yapılanlar ona çok ağır gelmiştir. Perişanlığı o derecededir ki, sehiv secdesiz namaz kılamamaktadır! İhsan Efendi Âkif'in ıstırap içinde olduğunu, memleketin başına gelenlerin ona çok tesir ettiğini belirtiyor. Ayrıca hanımı da rahatsızdır. Sinir krizleri geçirmektedir. Mehmed Âkif, İhsan Efendi'nin müdürü olduğu Sultan Mahmut Tekkesi'ne Cuma günleri gelir, camide Cuma namazını kılar, akşama kadar kalır, yemek yer, çay içermiş. Emir (Prens) Abbas Halim Paşa'ya karşı bile dikkatli davranırmış. Hilvan'da onun evinde oturmayı kabul etmiş ama bir kaç kere Kahire'de ev kiralamak istemiş, Emir kendisine darılmış. Geçim sıkıntısı o raddededir ki, yakınlarından çok cüz'i borçlar istemektedir. Abdülvahab Azzam'ın üniversitede Türkçe muallimliğı teklifini, 'Doktor size bunu arzetmek istiyorum. Sizininki keramet gibi oldu. Param bitti, çareler düşünüyordum' cümleleriyle karşılar. Azzam, 'Efendim Kahire'ye gidip geleceksiniz, çoluk çocuğa gramer okutacaksınız', deyince, Âkif'in cevabı 'hamallık yapmaya razıyım' olmuş. 1932'de Mısır'a giden Eşref Edib, Âkif'in Mısır yaşayışı ile ilgili hayli ayrıntı vermektedir. Mehmed Akif dostunu gezdirir. Şehirde sıkılmaktadır. Hilvan'da hıfzını ilerletmiş, demir hafız olmuştur. Haftada iki gün Kahire'ye inmektedir. Üniversitedeki derslerini verir hemen tirenle Hilvan'a dönermiş. Bazan Ezher'e gider, Yozgatlı İhsan Efendi'nin odasında oturur, Türkiye'den gelen talebelerle çay içer, sohbet edermiş." (Doğan, 2017: 151-156-157).

Mehmet Akif'in 1918'den itibaren yazdığı şiirleri 1933'de Mısır'da *Gölgeler* adıyla bastırıldığını belirten Doğan, Harf İnkılabından beş sene sonra basılan kitabın Latin Harfleriyle basılmadığını, şairin *Gölgeler*'i Türkiye'de yayımlanması mümkün olmadığından Mısır'da bastırıldığını ifade etmektedir (Doğan, 2017: 146).

3.11.5. Beşinci Bölüm: Mehmed Âkif'in Kütüphanesi

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Mehmet Akif'in okuma anlayışını, okuduğu kitapları ve kütüphanesinin zengin içeriği hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgilerin Mehmet Akif'in yakın arkadaşları Eşref Edip, Mithat Cemal ve damadı Ömer Rıza Doğrul'un hatırat ve açıklamalarından derlendiği görülmektedir.

Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca olmak üzere dört farklı dilde okuma yapabilen Mehmet Akif, üniversiteyi bitirdikten sonra Kur'an'ı ezberleyip hafız olmuştur. Akif'in ilk yayınlanmış şiirlerinden birisinin de Kur'an'a hitap olduğunu belirten Doğan, "Arap edebiyatına çalışırken şevahid (şahidler, örnekler)in ayetlerden getirildiğini görüyor. Telmihler de öyle. Bunun üzerine 6 ayda Kur'an'ı ezberliyor. Hayatının en yüksek yerinde Kur'an durur.En çok okuduğu kitap Kur'an'dı, okuyucularını da böyle sanıyordu.Hafızlığının derecesini Mısır'da Kur'an meali hazırlarken yükseltiyor; kendi ifadesiyle 'demir hâfız' oluyor. Bütün ramazan hatimle teravih kıldırıyor.Arapçayı ve dinî ilimleri babasından öğrenen MehmedÂkif en itibarlı ve yaygın Kur'an tefsirlerinden olan Celâleyn'i sürekli yanında taşır, Kelâm-ı Kadim gibi okumuş. 18 defa okumuş, Kastamonu'da on dokuzuncusuna başlamış (1922 Kasım). Ölümüne yakın hasta döşeginde iken kitabı getirtmiş fakat okuyamamış.Âkif'in Arapça ve Arap edebiyatı ilgisi konusunda *Sıratımüstakim*'deLetaif-iArab"dans başlığı altında yayınlanan 5 yazı bilhassa önemli. İlk yazı 'Kaside-i Bürde, Hangisi Şiir?'deÂkif hoş bir üslupla Kab b. Züheyr'in şiirini dinlerken Peygamberimizin sırtından hırkasını (bürde) çıkararak şaire hediye etmesini anlatarak başlıyor ve 'hiçbir şair böyle bir kıymetli câize almamıştır' dedikten sonra, "acaba hangisi daha şiir, kaside mi câize mi?" sorusunu soruyor. Âkif Busiri'nin Kaside-i Bür'e'sinden de söz ediyor. İkinci yazı MütenebbiDivanı, üçüncü yazı Kişizadeler, dördüncü yazı el-Hansa ve beşinci yazı Ebân ve Arabî başlıklarını taşıyor.Âkif'in lâtif bir üslupla Arap edebiyatını tanıtıcı yazılarının zamanında ilgi çektiği tahmin edilebilir."(Doğan, 2017: 165-166).

Batı edebiyatından da önemli okumalar yapan Mehmet Akif, Mithat Cemal ile birlikte Viktor Hugo'dan Sefiller, Hernani, Alfons Dode'denJack, Sapho, AnatolFrans'danThais'iFransız tiyatro yazarı Pierre Carneille (Korney)'i, Lafonten'i, İngiliz edebiyatından Jonathan Swift, Charles Dickens'i ve Bayron'ı okuduklarını belirten Doğan, bunların yanı sıra biraz Lamartin, biraz Chataubriand ve Fransız edebiyatından Emil Zola'nın da Akif'in okudukları arasında bulunduğunu, en çok sevdiği yazarın ise Alfons Dode ve eseri Jack olduğunu ifade etmektedir (Doğan, 2017:167).

Doğan, Mehmet Akif'in batı edebiyatına gösterdiği ilgi hakkında Damadı Ömer Rıza Doğrul'un şu bilgileri verdiğini belirtir. Garp dünyasının bütün şaheserlerini okuduğunu, bütün bu eserlerin kütüphanesinde bulunan nüshalarından anlamışım... İngilizlerin Shakespeare'ini, Milton'unu, Bayron'unu daha başka büyük simalarını, Fransızların AnatoleFrance'a kadar bütün sanat ulularını okumuş ve kendisine tavsiye olunan her eseri didikleyle didikleyledik etmişti." (Doğan, 2017: 172).

Mehmet Akif'in okuduğu ilk şiir kitabı Fuzulî'nin *Leylâ ve Mecnun*'u olduğunu belirten Doğan, Akif'in Yunus Emre'yi kudretli bir hece şairi olarak görüp, "O ümmî adamın birçok eseri hâfızamdadır" dediğini vurgulamaktadır. Doğan, Akif'in halkın okudukları konusundaki görüşünün ise şöyle olduğunu açıklamaktadır: "Hepimizin velinimeti bulunan köylü dediğimiz sınıf-ı müstahsili hiç düşünmedik, zavallıya hâlâ Âşık Garipler, Âşık Keremler okutmak en büyük vazifesizlik olmuyor mu?" (Doğan, 2017: 176).

3.11.6. Altıncı Bölüm: Dursun Bu Hayâsızca Akın!

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Mehmet Akif hakkında sırf yazmak için yazılan kitapları ve orijinal metninden uzaklaştırılan Safahat metinlerini eleştirir.

Kültür Bakanlığı'nın 2007 yılında çıkardığı *Akif'ten Asım'a Mehmet Akif Ersoy Gençlerle* isimli kitapta Akif'in hayatıyla ilgili eksik, yanlış bilgiler verildiğini belirten Doğan, kitapta kullanılan fotoğraflarda bilgi eksikliğinin olduğunu, Nasrullah Camisi'nin yerine Zağanos Paşa Camisi'nin fotoğrafının kullanılması gibi çok sayıda eksikliğin yer aldığını, prestij kitabı olarak sunulan bu kitabın, Kültür Bakanlığı gibi bir kuruma yakışmadığını ifade etmiştir (Doğan, 2017: 214).

Belediyelerin iyi niyetli bir çalışma olarak, Mehmet Akif'in Safahat isimli eserini bastığını belirten Doğan, ortaya çıkarılan kitapların, iyi bir editör elinden geçmediğinden çoğu zaman hayal kırıklığı olduğunu ifade eder. Belediyelerin görsellik anlamında çok kaliteli, birinci sınıf kitaplar bastığını vurgulayan Doğan, içerik takibi iyi yapılmadığından ortaya çoğu zaman kötü sonuçların çıktığını söylemektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin yayınladığı Safahat kitabıyla ilgili

Doğan, “Metnin sonunda ilâç için Mehmet Âkif’le ilgili bir tek birinci el kaynağa yer verilmeyip, ikinci, üçüncü ve hatta tasnif dışı kitap veya makalelerin zikredildiği. Bütün bunlardan işkillenmemek mümkün değil. Kuşkusuz bizi ‘bu internetten derlenmiş, kes-yapıştır usulü yalan-yanlış bir metindir’ görüşüne şevketti. İnterneti tarayınca ne görelim? Wikipedi’deki metin aynen kopyalanıp basılmış!Wikipedi, bütün metinlerini "taslak" olarak görür, düzeltilebileceğini kaydeder. Bu da ‘taslak bir metin’ fakat uyanık matbaacı, muhtemelen Safahat’ın esas metnini internetten indirip bastığı gibi, kitabın başına bu yazıyı da gerçekliğini tahkik etmeden alıp koymuş! (Nasıl olsa belediye yetkililerinin okur-yazarlığı yok!)”.

Yapılan prestij Safahat baskıları arasında en özenli olanların, Konya Büyükşehir Belediyesi ve Türkiye Diyanet Vakfı’nın bastığı eserler olduğunu belirten Doğan, Bu iki baskının Safahat’laömür boyu haşır neşir olmuş Ertuğrul Düздаğ tarafından hazırlandığını, eserin başında Mehmet Âkif ve Safahat’la ilgili doyurucu bilgilerin verildiğini ifade eder (Doğan, 2017: 217).

Mehmed Âkif: Çanakkale’den Sakarya’ya, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, Mehmet Akif’i farklı bir boyutta kaleme almaktadır. Doğan’ın Mehmet Akif üzerine üçüncü eseri olmasına rağmen yeni bilgiler verebilmesi, kitabın zengin bir içeriğe sahip olması,hem Mehmet Akif Ersoy’un büyüklüğünü hem de Doğan’ın araştırmacılığını ortaya koymaktadır. Eserde, Akif’in biyografisinin yanı sıra *Camideki Şair Mehmed Âkif* isimli eserinde Akif’in Mısır’a gitme sebebi üzerinde durulurken bu kitapta Mısır’daki günlük hayatı, geçim telaşı ve orada kaleme aldığı şiirler üzerine detaylı bilgiler verilmiştir. Doğan, eserde ayrıca Mehmet Akif’in adeta bir destana dönüşen Çanakkale Şehitlerine isimli şiirini kaleme alma süreci ile ilgili bilgiler verip bu şiiri Osmanlı’nın son zaferinin şiiri olarak nitelemekte.Yazar, Sakarya Türküsü şiirini kaleme alan Necip Fazıl’ın da Mehmet Akif’in coşkusundan etkilenip Cumhuriyet döneminde yeni bir destana imza attığına vurgu yapar. Mehmet Akif’in daha sonra marş şeklinde bestelenen şiirleri, okuma tarzı, okuduğu kitaplara yer verilen bölümlerle birlikte detaylı bir eserin kaleme alındığını söyleyebiliriz. Eseri oluşturan metinlerin daha önce çeşitli konferans ve sempozyumlarda sunulmasının yanı sıra bir kısmının da gazetelerde köşe yazısı olarak yer alması ayrıca önemlidir. D. Mehmet Doğan, Mehmet Akif’i sadece kitaplara mahkûm

etmeyip gündelik hayatta gazetelerde, herkesin istifade edeceği bir şekilde dolaşıma da sokmuştur.

3.12. Ortadoğu'nun Türkçesi

Orta Doğu'nun Türkçesi, D. Mehmet Doğan tarafından 2017 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında, kitabın 2017 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap 180 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, sunuş kısmının ardından gelen beş bölümden oluşmaktadır. Kitapta yer alan yazılar, daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış makalelerden oluşmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nın henüz bitmediğine dikkat çeken Doğan, bu savaşın asıl amaçlarından birisinin de İslâm dünyasından Türkleri tecrit etme savaşı olduğunu, İngilizlerin 1940'larda verdiği isimle "Orta Doğu" denilen İslâm'ın merkez topraklarını bin yıldan fazla Türkler yönettiğinin altını çizmiştir. Doğan, bu dönemi tanımlarken etnikliği/ırkı aşan "Türk" kavramının unutulursa, hakikat temelli bir tarih yorumu ortaya konulamayacağını söylemektedir (Doğan, 2017: 5).

Doğan, "İslam dünyasında Abbasî hilafetinin son döneminde başlayan Türk hanedanlı/yönetimli devletler Mısır'dan İran'a, Orta Asya'ya, Hindistan'a ve hatta Doğu Avrupa'ya kadar yayıldı. Selçuklular, Anadolu'yu İslâm'a kazandırdı, Osmanlılar bu hâkimiyeti, Balkanlara ve Akdeniz'e yaydı. Sömürge imparatorluğu İngiltere'nin, XIX. yüzyılda bu coğrafyalardan Türkleri tecrit harekâtı, önce Hindistan'da başarıya ulaştı. Timur soyundan gelen Hindistan yönetimi tasfiye edildi, Hindistan böylece sömürgeleştirildi. Fakat asıl 'yılanın başı' Osmanlı idi... Sultan Abdülhamid, halife sıfatıyla bütün İslâm dünyasına ulaşabiliyor, en kıyı bucak camilerde bile hutbelerde onun ismi zikrediliyordu. İslâm dünyasında emperyalizme karşı oluşan ve "İttihad-ı İslâm" olarak adlandırılan ortak şuurun merkezinde Osmanlı Devleti vardı. İngilizler, XIX. yüzyılın sonunda Müslümanlar arasında Osmanlı Devleti'ne teveccühün hızla yükselmesi üzerine, kuzeyde gelişen ve esasen menfaatlerini haleldar eden Rus tehdidini bir kenara bıraktılar, Osmanlıyı yok etmeyi ön plana aldılar. Bu raddede Osmanlı mülkünü, Ruslarla paylaşmak İngiliz

menfaatlerine daha uygun bulundu. Çünkü sömürgeciler için İslâm dünyasının uyanışını durdurmak her şeyden önemliydi. Birinci Dünya Savaşı, İngilizlere bu fırsatı verdi. Osmanlı Devleti'ni, tam bir İngiliz hinliği ile Türklere yıktırdılar! Can düşmanı bir kurumu, hilafeti bize ilga ettirdiler. Hilafetin ilgası, bütün İslâm âleminde büyük bir sukutuhayale yol açtı. Hindistan Müslümanları, emperyalizme karşı mücadelelerinin manevî dayanağını kaybetti. Millî Mücadele'ye muazzam destek veren Hilafet Komitesi'nin yöneticileri, Ankara'ya ısrarlı telgraflar çektiler, "Bunun İngiliz yalanı olduğunu açıklayın" diye... Türkiye, bin yıllık manevî, kültürel ve coğrafi bağlarından tecrid edildi. Türkler Araplara, Araplar Türklere düşman hâle getirildi. Yüzyıl böyle geçti. Bu bağların yeniden kurulduğu 21. yüzyılın başında emperyalist odaklar, Türklerin hızlı seyreden bölge ile yakınlaşmasını durdurmak için harekete geçti. Suriye ve Irak'ta Türkiye'yi yalıtım için bulunan yol, bu ülkelerin kuzey bölgelerini terörist Kürtçü örgütlere havale etmek şeklinde gelişti. 'Kürtlere' demiyoruz, terörist stalinist Kürtçülere... Çünkü Türklerle Kürtlerin bin yıllık beraberliği ancak bu şekilde bozulabilir! Şimdi terörist Kürtçü unsurlar Araplarla Türkler arasında bir tampon olarak konumlandırılmak isteniyor.

Bu konuyu *TYB Akademi Dergisi*'nin Orta Doğu sayısında (Eylül 2015) uzunca bir makalede ele aldık. Uzun makalemizin başlığı 'Orta Doğu'nun Türkçesi' idi. Bu kitapta bu makalenin geliştirilmiş hâli ile birlikte, bilhassa Suriye krizinin başlamasından sonra yazdığımız bazı yazıları bir araya getirdik. Bugünün dünyası içinde İslâm âleminin konumu ve Türkiye'nin kendine mahsus ağırlığı artık örtbas edilemeyecek şekilde kendini gösteriyor. Türkiye yok edilmeden, Türkler etkisizleştirilmeden İslâm dünyasını tam mânasıyla kontrol altına almak mümkün değil. Bu şartlar bizi savaş hâli diyebileceğimiz bir vasatta tutuyor. Kendimizin farkında olmak zorunda olduğumuz gibi, bu savaşın da farkında olmak zorundayız. İşte bu kitap bu anlamda bir farkındalık bildirisi gibi görülmeli!" (Doğan, 2017: 7-8).

3.12.1. Birinci Bölüm: Orta Doğu'nun Türkçesi

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Orta Doğu kelimesinin anlamına, bu coğrafyadaki Türkçe kullanımına değinmiştir. Orta Doğu kelimesinin Türkçe gibi görünmesine rağmen aslında İngiliz icadı olduğuna dikkat çeken Doğan, Orta Doğu

kelimesinin, İngilizce "middleeast"ın karşılığı olarak dilimize girdiğini, yani patent hakkının İngilizlere ait olduğunu belirtmiştir.XIX. yüzyılda dünyanın böyle bir kavramdan haberdar olmadığını ifade eden Doğan, Orta Doğu'nun XX. yüzyılda ortaya çıkan, daha açığı, siyaseten icat edilen, bir kavram olduğunu, coğrafi bir bölge tarifi gibi görünmesine rağmen tamamen siyasî bir tanımlama olduğunu söylemektedir.Orta Doğu denildiğinde bir yere, merkeze nispetle bu kavramın kullanıldığını belirten Doğan, doğunun uzağının, orta uzağının ve yakınının olduğunu, bu tanımlama yapılırken İngiltere'nin merkez alındığını vurgulamıştır. Doğan, bugün Orta Doğu denilen bölgenin objektif tanımlaması Batı Asya olabileceğini ifade etmiştir.(Doğan, 2017: 13).

Doğan, günümüzde Orta Doğu teriminin; Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Irak, İran, İsrail, Katar, Kıbrıs, Kuveyt, Libya, Lübnan, Mısır, Suriye, Suudi Arabistan, Türkiye, Umman, Ürdün, Yemen Arap Cumhuriyeti ve Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni kapsadığını belirtmiştir. Diğer yandan çeşitli siyasal gelişmeler sonucu Batı ülkelerinin, özellikle öteki Arap ülkeleriyle yaklaşan Tunus, Cezayir ve Fas ile Afganistan ve Pakistan'ı da zaman zaman Orta Doğu kapsamında düşündüğünü vurgulayan Doğan, hatta Yunanistan'da bazen Orta Doğu'nun bir parçası olarak değerlendirildiğini vurgular. Dünyadaki siyasal duruma ve özellikle de bu bölgeye nereden bakıldığına bağlı olarak Orta Doğu teriminin anlamı değişmekle birlikte, bölgenin çekirdeğini Müslüman Arap dünyasının oluşturduğu genellikle kabul edilmektedir. Bir şeyin adını koyanın, onun üzerinde tasarruf ediyor/etmek istiyor anlamına geldiğine dikkat çeken Doğan, Bu kavramı ilk defa 1902 yılında Amerikan deniz tarihçisi ve jeopolitikçi Alfred Thayer Mahan'ın kullanılmasına karşın İngiliz patentli olduğunun şüphe götürmediğini, bu kavramın XX. Yüzyılın başında İngiltere'nin iktisadi ve askeri çıkarlarının korunması ihtiyacından doğduğunu dile getirmiştir (Doğan, 2017: 18).

Orta Doğu'nun Türkçesinin sadece Türkiye ile sınırlı tutulamayacağını belirten Doğan, "Daha baştan, tarihen bunun imkânsız olduğunu söyleyebiliriz. Suriye'nin, Irak'ın kuzey bölgelerinde hatırı sayılır Türkçe konuşan topluluklar yüzyıllardır var olagelmıştır ve bölgede güçlü bir Türkçe edebiyat da ortaya çıkmıştır. Bir anlamda 35. paralelin kuzeyi Arapçanın tam hâkim olmadığı bir bölgedir ve bu bölgede

Türkçe etkili bir dildir. XVI. Yüzyılın büyük şairi Fuzulî'yi, Bağdatlı Ruhî'yi ve XX. yüzyılda Bağdat'ın köklü ailelerinden olan Alûsîzadelerden Ahmed Haşimî'ni zikretmek bir fikir verebilir. Bağdat elbette Abbasî hilafetinin başkentidir ve Arapça açısından mühim merkezlerden biridir. Bununla birlikte, Türkçe için ve Türk tarihi ve kültürü için büyük önem taşıyan Divanü Lügati't-Türk'ün Kaşgarlı Mahmud tarafından burada yazıldığını ve zamanın Abbasî halifesi Muktedîbi Emrillah'a sunulduğunu unutmamalıyız. İşin ilgi çekici yanı, bu kitabın bugün elimizde bulunan tek nüshası da Şam'da istinsah edilmiştir! Daha güneye iner ve Batı'ya doğru gidersek Mısır, Türkçe açısından mutlaka dikkatten uzak tutulmaması gereken bir ülkedir. Tulunoğulları'ndan (868-905) itibaren 1952'ye, yani subaylar darbesine kadar, arada Fatimî dönemi hariç, bin yıl Mısır idaresinin başında daima Türk asıllı veya Türk devlet kültürü içinde yetişmiş yöneticiler bulunmuştur. M. 830'da Halife Me'mun, Bizansla savaşırken ve bu sebeple Ankara'da bulunurken, Mısır'da Kıptî isyanları başlar. Me'mun, Afşinlerden Haydar Karabuğra'yı Mısır'a gönderir. Karabuğra, Kıptîleri mağlûb eder. Me'mun 833'te Mısır'a geldiğinde kubbeli bir Türk çadırında oturur. İbn Mühenna'ya göre: 'Bundan sonra Abbasiler, Mısır'ı elde tutmak için Türklere dayandılar ve bu merkeze ekseriyetle Türk valileri yolladılar.' Osmanlı öncesi dünyanın en güçlü Müslüman devleti olan Mısır, Memlûkler zamanında, Devletü't-Türkiye veya Devletü'l-etrak olarak anılmıştır. Memlûk Devleti nasıl Erzurum'dan Darir'i kendine çektiyse başka Türk coğrafyalarından âlim ve sanatkarları da cezbedi. Mesela Kıpçak bölgesinden Berke Fakih ve Harezim bölgesinden Seyfi Sarayi.. Seyfi Sarayi Harezim'de doğmuş ve yetişmiş, Altınordu ülkesine geçmiş ve nihayet Mısır'a gitmiştir. Burada Şirazlı Sadi'nin Gülistan'ını Bathas Bey'in isteği üzerine tercüme etmiştir. 1391'de yapılan bu tercüme, edebiyatımızda ilk Gülistan tercümesidir. Sarayî'nin bu tercümesi, Oğuz Türkçesi yanında Kıpçak Türkçesi unsurlarını en fazla muhafaza eden eserlerden biri olarak Türk dili tarihi içinde seçkin bir yere sahip olmuş, XIX. yüzyıla kadar Türkistan Türkleri tarafından sevilerek okunmuş, mekteplerde ders kitabı olarak kullanılmıştır. Türkiye'den sonra en fazla eski harfli Türkçe basma ve yazma eser Mısır kütüphanelerindedir. En başta İslâmî Türk edebiyatının ilk büyük eseri Kutadgu Bilig'in üç yazma nüshasından biri Mısır Millî Kütüphanesi 'Darü'l-

Kütub'dadır. Mısır kütüphanelerinde bulunan Türkçe yazma ve matbu eserlerin on binin üzerinde olduğu tahmin ediliyor.”(Doğan, 2017: 19-20-27).

3.12.2. İkinci Bölüm: Asırlık Lânet: Sykıs-Piko

D. Mehmet Doğan, bu bölümde İngiltere ve Fransa'nın 1916 yılında Osmanlı topraklarını paylaşmak için yaptıkları gizli Sykes- Picot anlaşmasının o dönemki sonuçlarına ve günümüzdeki yansımalarına değinmiştir.

Anlaşmanın ismi İngiltere ve Fransa adına görüşmeyi yürüten Mark Sykes ve Georges Picot'nun soyadlarından oluşmuştur. Daha sonra bu anlaşmaya, Rusya ve İtalya da dahil edilmiştir. Anlaşmanın üzerinden yüzyıl geçmesinin ardından İngiltere ve Fransa'nın günümüzdeki durumunu Doğan şu şekilde değerlendirir: “İngiltere ve Fransa şimdi ne âlemde? Deniliyor ki, İngilizler artık her ne kadar dünya hükümrani görünmeseler de, hükümlerini geri planda yürütüyorlar. ABD'yi öne çıkardılar, arka planda durarak dünyayı yönetmeye devam ediyorlar. Ya Fransa? Artık böyle bir dünya gücü yok. Denilebilir ki ‘Avrupa Birliği var.’ AB'nin yüzyıl önceki Fransa kadar bile dünya siyasetinde belirleyici olduğu tartışılabilir. Zamanın dünya hükümrani İngiltere, yüzyıl önce aslan payını aldı. Bölgeyi parçaladı, Fransa'ya ve Rusya'ya gereken hisseleri verdi. Bu hesapta, Osmanlı Devleti'nin yıkılması, hilafetin yok edilmesi esastı. Osmanlı Devleti yıkıldı, fakat Rusya ayakta tutulamadı! Rusya'da Çarlık yıkıldı, Bolşevik devrimine giden bir süreç başladı. Böylece Anlaşma'nın ayaklarından biri çöktü. Ve gizli paylaşma anlaşması böylece deşifre oldu. Osmanlı sonrası ana toprakların geleceği konusunda böylece İngiliz siyasetini dönüştüren bir sonuç ortaya çıktı. Bolşeviklerin dünya siyasetindeki görünürlüğü, yeni Türkiye'nin önünü açtı. Yine de İngilizler, Yakın şarkda güçlü bir Türkiye istemediler. Siyasî sınırlarını belirledikleri Türkiye'nin muhtemel tesir alanını ortadan kaldırmak için manevî yapısını değiştirecek hamleler yaptılar. Bunların içerideki tercümesi ‘devrimler’di. Türkiye hâlâ millet varlığını tahrip eden devrimleri tartışmıyor. Hâlâ anayasasında bir yük olarak taşıyor ve mesela, Alevilerin, Bektaşilerin temsil meselesini devrim kanunları yüzünden çözemiyor. Bugün bölgemiz Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının, ortadan kaldırılmasının lânetini yaşıyor. Gerçek bir devlet yerine bir sürü sentetik derebeylikler, bayraklarına kadar çizilerek İngilizler

tarafından kuruldu/kurduruldu. Bir sürü problem etniklik üzerinden, mezhep üzerinden tahrik edildi. Esas olarak sentetik bir devlet, İsrail, İngilizlerin eliyle çibanbaşı olarak bölgemize ithal edildi. Bu lânet üzerinde güneş batmayan Britanya İmparatorluğu'nun sonu oldu. 30 yıl sonra, artık İngiltere daha önce oluşturduğu dünyanın gerçek hâkimi değildi. Şimdi aynı oyunu ABD oynuyor. Bölge haritasını İsrail'in güvenliği ekseninde yeniden şekillendirmek istiyor. Bunun için Rusya'yı hatta İran'ı dahi devreye sokmaktan çekinmiyor. Türkiye'nin bir asır önce gasp edilmiş, en azından ihlal edilmiş hakları bir yana atılırken, yeni sahte meşruiyetler üretilmeye çalışılıyor. Bölgede oylama yapılırsa, sonuç ne olur? Türkiye lehine güçlü bir temayül oluşur mu? Bu sorunun cevabını vermektense, asırlık lânetin ABD'nin de sonunu getireceğini söylemekle yetiniyoruz. İslâm coğrafyasının merkez toprakları coğrafi veya etnik adlarla bölündü. Bu bölünmenin 'parçala hükmet' kuralının sonucu olduğunu, şoven ırkçılar bir türlü karayamadılar. Yükseltelen Arap milliyetçiliği gelip gelip İsrail duvarına toslatıldı. Bu coğrafyaya ithal edilen İsrail unsuru bütün barış ihtimallerinin baştan reddi idi. Sükûnetle bakalım: Osmanlı bütünlüğü bozulduktan sonra bölgeyi kontrol altında tutmak için aykırı bir unsura ihtiyaç vardı. Bu unsur (İsrail) aynı zamanda kin ve nefretin doğrudan İngilizlere, Batı emperyalizmine yönelmesinin önünü kesiyor." (Doğan, 2017: 63-64-65).

Türkiye'nin, Lozan anlaşmasıyla komünist Rusya ile kapitalist batı arasında tampon bölge olarak kurulmasına izin verildiğini belirten Doğan, Türkiye'nin üst otorite olarak İngiltere'yi tanımak kaydıyla bağımsız olduğunu, tek parti dönemindeki dış siyasetinin tamamen İngiliz siyasetine ayarlı bulunduğunu vurgulamıştır. Komşularımız Irak ve Suriye'nin de İngiltere- Fransa sömürgesi olduğuna dikkat çeken Doğan, Hicaz'da buluna Suudilere de bu ülkedeki İslâmi eserleri, özellikle Osmanlı dönemi eserlerini yıkarak hafızayı sıfırlama görevinin verildiğinin altını çizmiştir. Doğan, bu görevi yerine getiren Suudilerin daha da ileri gidip, Kabe'nin karşısına Londra'daki saat kulesinin taklidini diktiklerini söylemiştir (Doğan, 2017: 68-69).

Türkiye'nin, XXI. Yüzyılda, XX. yüzyılın gerekçelerini esas alarak varlığını sürdüremeyeceğini belirten Doğan, dünyanın değişimine paralel olarak, Türkiye'nin dönüşümünün yeni dinamikler ortaya çıkardığını, bu dinamikleri doğru okuyanların,

doğru adımlar atabileceğini ifade etmiştir. Türkiye'nin güçlü hariciye bürokrasisinin bu okumayı doğru yaptığını vurgulayan Doğan, diğer kesimlerin de ideolojik takıntıları bir yana bırakarak, geleceğin Türkiye'sinin inşasında olumlu rol oynayabileceklerinin altını çizmiştir(Doğan, 2017: 84).

3.12.3. Üçüncü Bölüm: Büyük İsrail Mi, İkinci İsrail mi?

D. Mehmet Doğan, bu bölümde bölgemizde kurulmaya çalışılan Kürt devletinin, Türk ve Müslümanlar arasında ikinci bir İsrail olarak tasarlandığını, nihai amacında Kürt devletinin İsrail'e katılarak, büyük İsrail projesini başarıya ulaştırmak olduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye'nin bölgede, Filistin'i destekleyerek izlediği İsrail'e karşı olan politikasının, batının "yeni Osmanlı siyaseti" olarak adlandırdığını belirten Doğan, bu politikanın doğru olduğunu ifade etmiştir. Doğan, "Son yıllarda içeride ve dışarıda ateşlenen 'ksen kayması' tartışmaları ancak bu zeminde doğru anlaşılabilir. Türkiye'nin İsrail ne yaparsa yapsın, nasıl davranırsa davranırsın, ilişkilerini en üst seviyede sürdürmesi, 1920'lerde belirlenmiş olan siyasete uygundur. Fakat, bugünün dünyasında Türkiye Devleti'nin, bu siyasete sadık kalması imkânsızdır.28 Şubat, devleti mutad Cumhuriyet siyasetine döndürdü. İsrail ile ilişkiler en üst seviyeye çıkarıldı. Askerler, büyük ihaleleri tereddütsüz İsrail firmalarına verdiler, çok sayıda gizli anlaşma imzaladılar. Bu belli ölçüde ABD'nin, yeni teknolojileri Türkiye'ye, İsrail üzerinden verme siyasetinin bir sonucu idi.28 Şubat hükümetleri sona erdikten sonra, Türkiye siyasetini İsrail'le çatışmaya girmeden geliştirmeye çalıştı. Fakat daha sonra bu çatışmasızlığın sürdürülmesi güçleşti. İki olay, bu sonucu belirginleştirdi. Birincisi, Gazze'ye İsrail saldırısı ve sonucunda çok sayıda sivilin öldürülmesi, ikincisi daha sembolik bir olay olan insanî amaçlı Mavi Marmara gemisinin milletlerarası karasularda durdurulup, 9 vatandaşımızın katledilmesiydi. Bu vak'adan sonra ipler koptu. Dünya kamuoyunda da paralel tepkiler oluştu. Fakat o sıralarda, Türkiye'nin belli başlı bir gazetesinde yıllardır dış siyaset yazıları yazan bir Kohen (Türkçesi kâhin), bunun İsrail'i sıkıştırma konusunda kalıcı bir sonuç doğurmayacağı, güçlü Musevî varlığının devreye girerek, ABD'nin siyasetini etkileyeceği kehanetinde bulundu. Bu kâhinin

kehanetleri çıkıyor! İsrail ve uluslararası uzantıları, Türkiye'nin Batı dünyasından uzaklaştığını, İslâmcılaştığını; bu siyaset değişikliğinin, ABD'nin ve Avrupa'nın çıkarlarına aykırı olduğunu, çeşitli kanallarla yayıyor. Bu propagandanın 'eksen kayması' olarak, içte ve dışta yaygınlaştırıldığı kolaylıkla görebiliyor. Eğer eksen İsrail'se bundan sonra Türkiye'yi tam manasıyla bu ekseninde tutmak mümkün olmayacak demektir! Türkiye'nin İsrail'i ilk tanıyan devlet olmaktan çıkması, Batılılar açısından kabul edilemez bir durumdur. Bu yüzden Türkiye'yi etkisizleştirerek ve bölgeyi daha küçük parçalara bölerek tamamen istikrarsızlaştırmak yolu seçilmiştir. Bu Irak için olduğu kadar Suriye ve Lübnan için de söz konusudur. ABD'nin artık bunu da yeterli görmediği, Türkiye'yi tekrar bölgeden yalıtılmış bir ülke hâline getirmek için yüzyıldır her fırsatta oynanan Kürt kartını masaya koyduğu apaçık ortada. Şu anda Suriye'de ve Irak'ta Kürt oluşumları ile Türklerle Arapları ayırarak zihni ve maddî bir yakınlaşma imkânsızlaştırılmak isteniyor. Bunun geniş ölçüde başarıldığı söylenebilir. Kürtlerin en azından bir kesimi ABD himayesine can atıyor. Bu hava içinde değil on yıl, yirmi yıl sonrası, bir yıl, beş yıl sonrası bile düşünülüyor. Türkiye ikinci İsrail olmaya direndikçe bölgede ikinci bir İsrail'in oluşumuna gidiş hızlandırılıyor. İkinci İsrail bölgedeki idrak gecikmesinin yeni mahsulü olabilir. Filistin'in, Suriye'nin, Lübnan'ın, Irak'ın yaşadığı acılardan daha fazlası İkinci İsrail olacak "Kürdistan" da yaşanacak. On yıllarca sonra oyunun mahiyeti bazı kafalara dank edecek ama iş işten geçecek!" (Doğan, 2017: 94-95-97).

3.12.4. Dördüncü Bölüm: Büyük Devletlerle Komşu Olmak

D. Mehmet Doğan, bu bölümde emperyalist devletlerin Orta Doğu politikalarından dolayı bölgeye sürekli müdahalede bulduklarını, bunun sonucunda fiziki olarak sınırlarımız bulunmasa da ABD'nin, Rusya ve Çin'in, Türkiye'nin komşusu olduğunu vurgulamıştır.

Sınır komşusu olduğumuz en büyük devlet, kâğıt üstünde İran olmasına rağmen bizimle komşu olmaya can atan dünya hâkimi ABD'nin sırf bu sebeple Saddam'ı devirdiğinin altını çizen Doğan, istesek de istemesek de büyük devletlere komşu olduğumuzu, en uzun sınırlara sahip olduğumuz Suriye'deki kirli savaş söz

konusu olduğunda, sadece ABD'nin değil, Rusya'nın ve Çin'in de işin içinde olduğunu dile getirmiştir. Türkiye'nin, sadece coğrafi mevkiinden ötürü değil, tarihî derinliği/sorumluluğu taşıyan bir milletin ülkesi olduğu için de bir dünya devleti konumunda olduğunu ifade eden Doğan, Mağripten Maşrıka birçok ülkeyle, halkla ilişkilerimizin asla sun'i olmayıp esastan bağlarımızın bulunduğunu, kardeşlik hukukunun hem maddî, hem de manevî olarak geçerli olduğunu söylemiştir. Bu yüzden Türkiye'nin, ABD ve Rusya'nın yanı sıra Çin'in de komşusu olduğunu belirten Doğan, Uygurların içinde bulunduğu durumu bizzat görenlerin, bunun ne demek olduğunu daha iyi anlayacağını, orada Türkiye'nin gizli bir özne olarak var olduğunu, Türkiye denilmeyen yerde İstanbul olarak, Ankara olarak varlığını sürdürdüğünü ifade etmiştir (Doğan, 2017: 117).

Rusya ve Çin'den daha çok, ABD'ye dikkat etmemiz gerektiğini vurgulayan Doğan, ABD'nin sırf İsrail'in çıkarları uğruna Türkiye'ye yapamayacağı bir şeyin olmadığını belirtmiştir. Doğan, "Bizim ABD'ye nasıl baktığımız elbette önemli, fakat ABD'nin Türkiye'ye nasıl baktığı daha da önemli. ABD'nin Türkiye'ye bakışının yalın bir bakış olmadığı şüphesizdir. İsrail faktörünün bu bakışı en fazla etkileyen unsur olduğunu söyleyebiliriz. Türk-ABD dayanışması, her zaman siyasetin gündemindedir. İşe bakın ki, Amerika, bu dayanışmayı, 'Muavenet' zırhlımızı bombalayarak anlamsızlaştırmıştır, hem de 1990'larda... Bu arada şimdi bilinmeyen bir kelime olan muavenetin bugünkü karşılığının 'Dayanışma' olduğunu açıklayalım! Ege'de yapılan NATO tatbikatı sırasında 'dost ve müttefik', ABD uçak gemisinden yollanan iki güdümlü mermi, donanmamızın en önemli gemilerinden birini, Muavenet'i Batırıyor. Yıl 1994... Amerikan savaş gemisi Saratoga'dan iki güdümlü füze atılmak suretiyle Muavenet gemisi bombalanmış ve gemi komutanı ile dört rütbeli denizci şehit edilmiştir... Kaza olması mümkün değil! Tesadüf olması ihtimal dışı! Mermiler güdümlü; nereye gideceği hesaplanabilen mermiler. Gelip Muavenet'i Batırıyorlar. Amerikalılar 'Pardon', diyorlar! Türkiye'nin yetkilileri, 'dost ve müttefik' ABD'den gelen bu darbeyi mecburen 'kaza' olarak ilân ediyorlar... Büyük güçlerle yapılan tatbikatlarda bile böylesine kazalar oluyor! Tatbikatta bu olursa, gerçekte ne olur? ABD, Türkiye ile "muavenet" içinde olmadığını, olmayacağını son zamanlarda her fırsatta ortaya koyuyor. ABD'nin Suriye

siyaseti,Türkiye'yi oyun dışı bırakmak üzerine kurulmuş. Bunu Türkiye'ye gelir gelmez sivil toplum adı altında her türlü Türkiye karşıtı unsurla bir araya gelen 'Cobaydın' açıkça söylemiş. Biz ABD'nin çıkarına olanı biliyoruz da, bizim çıkarımıza olanın Türkiye'nin menfaatine olup olmadığını bilmiyoruz!Biz de şunu biliyoruz: Türkiye'nin menfaatine olanı bilmeyen böyle bir söz sarf etmez!Şu sıralar Türkiye'nin varlığı Amerika'nın menfaatine aykırı!” (Doğan, 2017: 129-130).

3.12.5. Beşinci Bölüm: Türk'ün Hakkını Vermek

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Türk kavramının, sadece etnik bir anlamda kullanılmayacağını, özellikle “çözüm sürecinde” bu kavramın, irkî temele indirgenip yıpratıldığına dikkat çekmektedir.

Türklük kavramının, sadece ırksal özellikleri taşımadığını belirten Doğan, Müslümanlığın Türklüğün temeli olduğunu, Kürt meselesinin tam anlamıyla çözülememesinde ırksal yaklaşımda ısrar edilip, sırf çözüm uğruna Türklüğümüzden taviz vermemiz gerektiğinin beklenmesinin etkili olduğunu ifade etmiştir. Doğan, “Türkiye nüfusunda Balkanlardan, Adalardan, Kırım'dan ve Kafkaslardan göçenler önemli bir yer tutuyor. Gelenlerin muhtemelen çok azı ırk olarak ‘Türk’tü, ama kültür olarak Türk tarifine uygundu, yani Müslümandı. Boşnaklar, Arnavutlar, Pomaklar, Çingenerler ve diğerleri... Kafkaslardan gelenler de bundan farklı değil.Türklükte esas kriter: Müslümanlık. Bu yaklaşımın ve uygulamanın sırf İmparatorluk dönemine mahsus olduğu sanılmamalı. Cumhuriyet'ten sonra da göçlerde, ırk ölçü olmadı. Son olarak 1990'larda Bulgaristan'daki etnik dayatmalardan kaçanlara kan testi filan yapılmadı. Millî Mücadele sonrasında gerçekleştirilen meşhur ‘Mübadele’, Türklerle Yunanlılar arasında değil, Müslümanlarla Ortodokslar arasında yapıldı. Gelenlerin önemli bir kısmı Türkçe bilmiyordu, gidenler arasında ‘Hıristiyan Türkler’, adilleri Türkçe olan Karamanlılar da vardı...Türkiye'de Türk denilince, bütün etnik gruplar bu kavramın içinde yer alabilir. Türkiye'de Türk olmak, herhangi bir etnik grup mensubiyetine engel değildir. Gönüllü veya gönülsüz, Kürtler de buna dahildir. Çok köklü bir soy algısına sahip ve güçlü bir kültürel varlık sahibi Araplar da Türkiye'de, Türk kapsamı içindedir. Bu güçlü ve geçişmeye açık kültürel kuşatıcılığı görmeyenler için

söylenecek bir şey yok! ‘Türk’ Cumhuriyet’ten sonra etnik/ırkî bir kimlik olarak tanımlanmak istendi. Sentetik bir Türk etnik kimliği oluşturulmaya çalışıldı. Buna en şiddetli itirazlar Türk kökenlilerden geldi. Suriye’de son zamanlarda yaşananlara bakalım: Belli bir bölgeyi etnik bir topluluğa münhasır kılmaya dönük uygulamalar, bu grubun dışındakileri göçe zorlama (tehcir) ve etnik temizlik... İşte bu ‘Türklüğe’ sığmaz! Kürtlüğe de sığmaması gerekir; Türkiye’nin doğusunda ve Batısında yaşayan Kürtlere bakarak bunu söyleyebiliriz. Etnik temizlik yapan, etnik temizliğe maruz kalabilir! Zaten etnik Kürtçülük, aynı Cumhuriyet dönemi etnik Türkçülüğü gibi, ideolojik bir zorlamadır. Türkiye, Suriye’deki kirli savaş boyunca sınırlarına dayanan bütün etnik unsurlara kapısını açtı ve açmaya devam ediyor. PYD’nin, kontrol altına aldığı alanlarda bunu yapmadığı açıkça görülebiliyor. Suriye’de olan, bölgeyi ‘Kürtleştirme’ hevesi, Kürt olmayan unsurları göçe zorlama/tehcir ve etnik temizlik... Bu bir dönem siyaseti... Anlaşılan, emperyalist güçler, Suriye’nin uzun süre kimliksiz bırakılmış ‘Kürt’lerini, kullanışlı bir manivela olarak görüyorlar. Diyelim ki, Suriye’nin kuzeyinde bir Kürt siyasî oluşumu hazırlanıyor. Bu bölgede yüzyıllar boyunca olduğu gibi Araplara ve Türkmenlere yer olmayacak... Bu akla mantığa aykırı, insafa da mugayir! Böyle sentetik bir siyasî oluşumun yaşama şansı var mı sizce? Bölgede şartlar normale döndüğünde olup bitecekleri varın siz düşünün!” (Doğan, 2017: 165-166).

Orta Doğu’nun Türkçesi isimli eserinde D. Mehmet Doğan, geçmişten günümüze Orta Doğu’nun temelinde yüzlerce yıldır Türklerin, Türkçenin bulunduğu, bölgedeki Müslüman varlığını yok edip, “Büyük İsrail’i” kurmaya çalışan emperyalist güçlerin, her defasında Türklerle karşı karşıya geldiğini vurgulamıştır. Türk kavramına ırkçı bir bakış açısıyla yaklaşmayan Doğan, Müslümanlığı temel alan ama sırf birilerine şirin görünmek uğruna Türk’üz demekten çekinip, Türkiyelilik gibi sentetik bir kavramı da kabul etmemektedir. Doğan, Bu coğrafyanın kaderinde Türk’ün olduğunu, ilk önce kendimizin farkında olup, bölgede yaşayan Müslüman grupların Türk’ün farkında olmalarını sağlamamız gerektiğini söylemektedir. Doğan’ın bu eseri, geçmişten bugüne Türklerin Orta Doğu’daki etkisini anlamak, günümüzde yaşanan sorunlara farklı bir bakış açısıyla bakmak için önemlidir. Kitapta yer alan yazıların, daha önce çeşitli gazete ve

dergilerde yayınlanan yazılardan oluşması da bu tartışmaların alanımız üzerinden yapılması bakımından değerlidir.

3.13. Ömrüm Ankara Bir Ankara Şehrengizi

Ömrüm Ankara Bir Ankara Şehrengizi, D. Mehmet Doğan tarafından 2014 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın 2014 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap 368 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, sunuş başlığının ardından gelen giriş kısmının akabinde beş bölümden oluşmaktadır. Kitapta ismi geçen kişi, kurum ve kavramlara Dizin başlığı altında yer verilmiştir. *Ömrüm Ankara Bir Ankara Şehrengizi*, D. Mehmet Doğan'ın Ankara üzerine yazdığı bir kısmı daha önce yayınlanmış, bir kısmı ise ilk kez bu kitap için kaleme alınmış yazılardan oluşmaktadır.

Doğan, bu nedenle aslında eserin iki kitaptan oluştuğunu belirtmektedir. Doğan, "Birinci kitap, Ankara'nın tarihine, iktisadına, geçmiş hayatına, kültürüne dair, çoğu yeni, hiçbir yerde yayınlanmamış yazılardan oluşuyor. Tabii Ankara'nın ruhunu, manâsının anlatmak, bir anlamda Hacı Bayram'ı anlatmak olduğundan bu yazılarda ismi şehirle bütünleşmiş olan o ulu zatla ilgili bir hayli bahis var. Kitabın her bölümü, şehrin ulusunun bir şiirinin mısralarıyla adlandı. Bu yazıları dipnota, kaynağa boğmak istemedik. Çok gerekli olmadıkça, kaynak belirtmedik ve dipnot koymadık. İkinci kitap, muhtelif zamanlarda yayınlanmış yazılarımızın derlenip toplanması, gözden geçirilmesi, bazıları aynen, bazıları ufak tefek değişikliklerle yeni bir biçime sokulması ile oluştu. En sona, şehirde yaşayan bir hemşehri olarak, şehir kimliğini hiçe sayan uygulamalarla, tahribatlarla ve yozluklarla, daha doğrusu ıstıraplarımızla ilgili görüşlerimizi yansıtan daha yeni tarihli yazılar koyduk. Bu yazıları şehirlilik sorumluluğumuzun bir gereği olarak görüyoruz." (Doğan, 2014: 8).

D. Mehmet Doğan, Ankara'nın Kalecik ilçesinde doğmuş, okul ve iş hayatının büyük bir bölümü Ankara'da geçmiş, hâlâ Ankara'da yaşamakta olan gerçek bir Ankaralı. Bu eserinde Doğan, Ankara'nın tarihini anlatırken günümüzde oluşan klasik Ankara imajını da yıkmaktadır. Günümüzde gri bir şehir olarak nitelenen, İstiklal Harbi öncesi ve başkent olmadan önce sıradan bir Anadolu şehri olarak

anlatılan, Cumhuriyetin ilanı ve başkent olmasıyla birlikte adeta yoktan var olmuş gibi lanse edilmesine karşı çıkan Doğan, binlerce yıllık bir geçmişi olan şehrin, her zaman önemli bir üretim ve ticaret şehri olarak kaldığını, şehrin nüfusunun hep ortalama şehirlerin üzerinde bulunduğunun altını çizmektedir. Doğan'ın bu eseri, içerdiği bilgilerin yanında kuşe kağıda basımı ve geçmişten günümüze Ankara'nın renkli ve siyah beyaz fotoğraflarının yanı sıra çeşitli çizimlerini de içermektedir.

Gerçek Ankara'nın bir meçhul olduğunu ifade eden Doğan, kimsenin de bu meçhülü bilmek istemediğini, çünkü bilmenin bizi yük altına sokup, sorumlu kılacağını belirtmektedir. Ankara üzerine yazılan kitapların büyük bir kısmının klasik anlatımından dolayı şehrin ruhuna, mânâsına nüfuz etmediğine dikkat çeken Doğan şehre farklı bir pencereden bakmaya çalışmıştır. Doğan'ın klasik anlatımdan kastettiği ise şudur; “Şimdi Ankara ile ilgili Türkiye’de ilköğretimden beri belletilen, hâlâ öyle olduğunu sanıyorum; bizim öğrenciliğimizde öyleydi. “Aslında Ankara diye bahsedilmeye değer bir şehir yoktu. Biz Cumhuriyet’ten sonra yoktan bir şehir var ettik. Bir yeni Ankara kurduk. Eski Ankara zaten yoktu. Bir kasabaydı, küçücük bir yerdi. Ehemmiyetsiz bir yerleşme merkeziydi. Biz onu aldık, büyüttük, muhteşem bir şehir meydana getirdik...” (Doğan, 2014: 8).

3.13.1. Birinci Bölüm: Nagehan Ol Şare Vardım

Ankara'nın geçmişinin 1930'ların tarih tezinde belirtildiği gibi Hititlere dayanmadığını, temelde Frigyalıların olduğunu belirten Doğan, “Ankara'nın Hitit geçmişi yok, fakat Frig geçmişi elle tutulur hakikat. Şehir merkezinde tarihî alanlar kazıldığında, ekseriya Frig tabakasına rastlanıyor. Frigya'nın merkezi, hâlâ Ankara sınırları içinde bulunan bir yer: Gordiyon! Hani İskender'in bir türlü çözülemeyen düğümüne kılıcıyla müdahale ettiği yer. Anadolu'nun efsanevî kralı Midas'ın mezarının bulunduğu Yassıhöyük... Milattan önceki yıllarda Ankara sakinleri içinde Lidyalılar da var. Daha sonra dünyanın en namlı cihangirlerinden Makedonyalı Büyük İskender'in o büyük seferi sırasında Ankara'yı üs edindiği de bilinir. İskender Milattan önce 333 baharında Ankara'ya geldiğinde bu şehrin sonra ki çağlarda nasıl bir hüviyete bürüneceğinin rüyasını görmüş müydü?” (Doğan, 2014: 32-33).

Ankara'nın Roma döneminde de önemli bir şehir olduğuna dikkat çeken Doğan, o dönemde yapılan Augustus mabedinin bunun önemli delili olduğunu vurgulamıştır. Ankara'nın Anadolu'nun ilk fethedilip Türkleştirilen şehirlerinden birisi olduğunu ifade eden Doğan, Selçuklu akıncılarının Malazgirt'i fethinin ardından 1073 yılında da Ankara'nın fethedildiğini belirtmektedir (Doğan, 2014: 34). Osmanlı tarihinin kırılma anlarından birisi olan Ankara Savaşının ardından yaşanan Fetret Devrinde Ankara'nın Çelebi Mehmet'i desteklediğini ifade eden Doğan, "Osmanlının Ankara hezimetini, yarım asır sonra Ankara'nın güçlü desteği ile, İstanbul'un fethine inkılâb edecektir. İstanbul'un fethi düşüncesi o sıralar Ankara merkezli Bayramiye tarikatının belli başlı fikri ve zikridir. Hacı Bayram Veli'nin miras bıraktığı bu kutlu ülkü Akşemseddin ve diğer halifeleri, bağlıları tarafından fiiliyata geçirilecektir. Fetih sonrası Ankara hem Anadolu beylerbeyliği merkezidir, hem de Fatih'in sadrazamlarının da işin içinde olduğu imar hamleleri ile desteklenir. Bayezid ve Kanunî devirlerinde de Ankara'ya güçlü Osmanlı ilgisi sürer. Bu arada ağabeyi Bayezid'e karşı ümitsiz bir taht kavgasına sürüklenen Cem Sultan Ankara kalesini kuşatmış, fakat Padişah'ın ordu ile geldiğini duyunca kuşatmayı kaldırmıştır. (Doğan, 2014: 36).

Ankara'nın XIII. Yüzyıldan itibaren nüfus yapısı olarak da tam anlamıyla bir Türk şehri olduğunu belirten Doğan, şehrin nüfus artışının XIX. Yüzyılın sonuna kadar devam ettiğini ifade etmektedir. Ankara'nın o dönemlerde nüfus ve iktisadi gelişiminde Tiftik geçişinden elde edilen yünün ve bunun ticaretinin oldukça önemi bulunmaktadır. Doğan, Ankara'nın nüfus yapısının dönem dönem değişimini şöyle ifade etmektedir; "Osmanlı Ankara'sı gelişmenin devam ettiği bir dönemdir. 1522'de yetmiş üç olan mahalle sayısı 1601'de seksen beşe varır. XVIII. Asrın sonu ve XIX Yüzyılın başında da artış sürer, 107 mahalleli bir şehir olur Ankara. XIX. Asrın sonunda ise, tiftik üretiminin Ankara dışında İngiliz sömürgelerinde, bilhassa Güney Afrika, Avustralya ve Amerika'da mümkün hâle gelmesi ile nüfusu azalır, mahalle sayısı 75'e iner. Sanayi çağının seri üretimi, el tezgâhlarıyla yürüyen Ankara iktisadını bir daha darbeler. Şehrin talihini müspete çevirecek gelişme XIX. Yüzyılın sonunda demiryolunun Ankara'ya ulaşmasıdır. Böylece öncelikle İstanbul'la güçlü bir bağ kurulmuştur. 1830'da yapılan ilk nüfus sayımına göre şehrin nüfusu

23.000'dir. XIX. Yüzyıl seyyahlarının verdiği rakamlar inişli çıkışlıdır. Meşhur Charles Texier 1834'te şehrin nüfusunu 28 bin olarak tahmin eder. Bir yıl sonra W.J. Hamilton, Ankara'yı yaklaşık 11 bin haneli bir şehir olarak tasvir eder. Bu elli binin üzerinde bir nüfus demektir. Ermeniler ve Rumlar şehir nüfusunun yüzde yirmisi civarındadır. Ondan iki sene sonra Baptistin Poujoulat rakamı aşağı çeker. 20 bin Türk, 3 bin Ermeni, 700 Rum ve 500 Yahudi. Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı 1927'de yapılır. 74.553 kişi yaşamaktadır yeni başkentte. Bu haliyle Ankara, Türkiye'nin nüfusu 40 binin üzerinde olan 6 şehirden birisidir. 675 bin nüfuslu İstanbul'dan sonra Ankara'dan fazla nüfusa sahip olan tek şehir 153 binle İzmir'dir. Savaş sonrası dönemde İstanbul başta olmak üzere bütün şehirlerde nüfusun ciddi şekilde arttığını tahmin edebiliriz. Ankara'nın nüfusu da 30 binlerden 70 binin üzerine çıkmıştır. Otuz kırk bin aralığındaki Ankara'nın, Cumhuriyet öncesi şehir nüfusları dikkate alındığında sıralamadaki yeri 1927'nin seviyesinde veya biraz gerisinde olmalıdır. Bu raddede söyleyeceğimiz: Ankara'nın yoktan var edildiği iddiası ideolojik muhtevalı içi boş bir tezdır ve geyik muhabbetinden öteye geçmez!" (Doğan, 2014: 36-39).

3.13.2. İkinci Bölüm: Ol Şarı Yapılır Gördüm

Bu bölümde Ankaralı ve başkentli kavramlarının arasındaki farka değinen D. Mehmet Doğan, Ankara'dan bahsetmek için evvela Hacı Bayram-ı Veli'den başlamak gerektiğini ifade etmektedir. Bir şehrin adının nadir olarak bir şahsın adıyla iç içe geçmiş olabileceğini belirten Doğan, şehirlerin adlarının yanına bir şahsın adını yazmak gerekirse aradan geçen yüzyıllara ve son asırda başkent olarak yaşadığı değişime rağmen bu adın Ankara'da Hacı Bayram-ı Veli'den başkasının olamayacağını söylemektedir (Doğan, 2014: 78).

Gerçek Ankaralının sadece şehirde doğmakla olmadığını, şehrin tarihi ve kültürüyle de ilgilenmekle mümkün olabileceğini belirten Doğan, Ankaralı tabirinin 1923 öncesine ait bir kavram olduğuna dikkat çekmektedir. Başkentlilerin ise Ankara'da yaşayıp, yer tutan fakat şehrin gerçek tarihi, kültürü ve hayatı ile ilgilenmeyen insanlar olduğunu ifade Doğan, başkentliliğin Ankara'da şehri dışlayan bir kavram haline geldiğini söylemektedir. Doğan, "Ankara'nın başkent oluşunun

aynı zamanda ideolojik bir konu olarak sunulması geleneksel şehirlilik unsurlarının benimsenerek sonradan gelenlere aktarılmasını da imkansız kılmıştır. Ankara'nın övülecek tarafı şehir kültürü değil, yeni rejimin başkenti olma şartlarını taşımasıdır. Bu şartların ise şehirle ve onun kültürüyle alâkasını kurmak çok fazla kimsenin aklından geçmez.” (Doğan, 2014: 79-80).

Hacı Bayram-ı Veli'nin hayatını da etkileyici bir üslupla aktaran Doğan, Hacı Bayram-ı Veli'nin gerçek isminin Koyunluca Ahmet oğlu Numan olduğunu, Bursa'da medresede eğitim aldıktan sonra müderris olarak memleketi Ankara'ya dönen Numan'ın Somuncu Baba olarak bilinen Aksaraylı Hamidüddin tarafından görüşmek için çağrılınca Hacı Bayram-ı Veli olacak yolda açılmış olur. Doğan, “Genç ilim adamı Müderris Numan bu davete icabet etmiş ve hayatının akışı değişmiştir bundan sonra. Şeyh Hamidüddin müderris Numan Efendi'den Hacı Bayram'ı çıkarır. Bu dönüşüm bir anlık hadisedir görünüşte. Gerçekte gönül sultanlığına varışın yolları uzundur sarptır, çilelidir. Şeyh Hamidüddin ve Numan yollara düşerler; Halep'e, Şam'a, Hicaz'a giderler. Hac farızasını ifa ederler ve üç yıl Mekke'de kalırlar. Müderris Numan, şeyhi ile bir bayram günü karşılaşmıştır. Onunla birlikte hacca gitmiştir ve bundan sonra artık “Hacı Bayram”dır. Hacı Bayram, vefatına kadar şeyhiyle birlikte olur. O Kayseri'deyken Kayseri'de, Aksaray'dayken Aksaray'dadır. Gönül sultanı dünyadan göçünü çekince yeni kimliği ile döner Ankara'ya. Baba toprağına kendi değişiminin tohumlarını ekmeye başlar. Bu tohumların yetiştirdiği başakların hasadı yüzyıllardır sürüyor ve kim bilir daha nice yüzyıllar sürüp gidecek...” (Doğan, 2014: 83).

3.13.3. Üçüncü Bölüm: Ben Dahi Bile Yapıldım

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, geçmişten günümüzde Ankara üzerine yazılan çeşitli şiir, öykü, roman, seyahatname vb. eserlerden bahsederken, günümüzde Ankaralıları tarafından Ankara'nın geçmişinin bilinmediğinden, Ankara'ya yüzyıllar öncesinden gösterilen değerden habersiz olmalarından yakınmaktadır. Doğan, “Tamam, Ankara övgüsü Cumhuriyet sonrasının vazgeçilmezlerinden, bunu biliyoruz. Fakat o bildiğimiz gerçek Ankara değil; resmi ideolojinin sanal Ankara'sı. Asıl Ankara'ya nispet edilmekten nefret edencesine kaçınan karşı-Ankara! Ya o

bizim bildiğimiz, bunca tarihin ağır yükünü taşıyan, Anadolu'nun özü, özeti, ruhu Ankara? Onu kim bilir ve tanır da över; kim hatırlar da metheder? Onu överse eline ne geçer? Kimdir Ankara'yı övene caize verecek hamisi? Gerçek Ankaralı, varını göstermez; servetini ilan etmez, kudretini açık etmez. Gösterişe, nümayişe meyletmez; tevazudan vazgeçmez. Hacı Bayram'ın yolu budur... Tekebbür, tefahür kitabında yok Ankaralının. Bu Ankara'nın övülecek mahiyette bir şehir olmadığı manâsına gelmez. Kendini övmek, nefsi azdırmaktır. Sizin değerinizi başkaları bilmeli, gayrılar takdir etmeli.” (Doğan, 2014: 128).

Doğan, Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*'nden Ankara ile ilgili bölümlerinden alıntılar yaparken, Bitlisli Müştak Baba, Abdülatif Râzi Efendi gibi şairlerin Ankara üzerine yazdıkları şiirlere de yer vermiştir. Meşrutiyet döneminde bir süre Ankara'da sürgün hayatı yaşayan Refik Halid Karay, Ankara'da geçirdiği günlerle ilgili *Memleket Hikâyeleri* isimli kitaptaki öykülerin bir kısmının Ankara'da geçtiğini belirten Doğan, Karay'ın o dönemde Ankara tarihinde gerçekleşenen büyük yangına da şahitlik ettiğini ifade etmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun da *Ankara* romanında Millî Mücadele döneminde başlayan hikâyenin cumhuriyetin 20 yıl dönümü tasvirleriyle sona erdiğini belirten Doğan, kitabın ancak birinci bölümünde gerçek Ankara'dan bahsedildiğine dikkat çekmektedir (Doğan, 2014: 162).

3.13.4. Dördüncü Bölüm: Taş ü Toprak Arasında

D. Mehmet Doğan, “Ankara Yazılar-1” alt başlığını taşıyan bu bölümde Ankara kültürü, tarihi, tarihi eserleri hakkında bilgi verirken, ortalama yüzyıllık bir Ankara tarihi ortaya koymaya çalışanlara tepki göstermektedir. “Ankara ve kimlik meselesi... Her halde Türkiye’de son yüzyılda başka hiç bir şehrimiz Ankara ölçüsünde kimlik meselesiyle karşı karşıya kalmamıştır. Bir taraftan ders kitaplarına kadar girmiş Ankara övgüleri... resmî olarak Ankara Türkiye’nin başkentidir. Malûm olduğu üzere. Dolayısıyla bunun izahı sadedinde medh senalar yapılır, övgüler düzülür, Ankara'nın üstünlükleri sayılır, dökülür. Ama gerçek anlamıyla söylemek gerekirse, “Ankara” reklamı yapanlar da gerçekte Ankara olmayan bir Ankara'dan bahsederler (Doğan, 2014: 168).

Ankara'nın yemek içme kültüründen, gerçek Ankara müziğine, tarihi eserlerinden, şehrin yaşam kültürüne, kale, surlardan, Ankara'da kışı ve Ramazan'ın güzelliklerine dair kaleme alınan yazılarda Doğan, Ankara'nın ne kadar canlı, dinamik bir şehir olduğunu belirtip gri şehir, sıkıcı bir memur kenti imajının Ankara'yı biraz yakından tanıyınca ortadan kalkacağına dikkat çekmektedir. Ankara'nın binlerce yıllık tarihinin günümüzde ayakta kalan örneklerinden olan Alâeddin Camisi'nin şehrin geçmişine vurgu yaptığına dikkat çeken Doğan, bir Selatîn camisi olan Alaeddin Camisi ile ilgili olarak şu bilgileri vermiştir; “Alâeddin Camii” İç Hisar'da, kible duvarı surlarla bitişmiş, sur içinin nüfusu düşünülürse, hayli büyük, dolayısıyla “sultanî” bir camiidir. İç kaledeki bu büyük camii, hem kale kapısının muhafızlığını yapar, hem de surlar arasından gösterdiği minaresiyle 1198 yılından beri Ankara tarihinin şahitliğini...Tabii, eski anlayışta mabed mektepsiz olmaz! Alâeddin Camii'nin solundaki medrese 1940'lara kadar ayaktaymış...” (Doğan, 2014: 191).

3.14.5. Beşinci Bölüm: O Şardan Oklar Atılır

D. Mehmet Doğan, “Ankara Yazılar-2” alt başlığını taşıyan bu bölümde ağırlıklı olarak son beş-altı yılda Ankara üzerine gazetelerde yazılan yazılarına yer vermiştir. Bu bölümdeki yazılar, daha çok Ankara'nın güncel meselelerinin üzerindedir. Doğan, Ankara'daki gecekondu sıkıntısının tam anlamıyla çözülememesinden, Ankara Kalesi ve çevresinin bakımsızlığından, Hacı Bayram semtinin yapılan düzenlemelerin ardından insanların yaşamadığı, daha çok dernek vb. kamuya yönelik binaların oluşturulmasından yakınmaktadır.

Doğan, şehirde oluşturulan son dönem yapılarda estetik kaygıların olmadığını belirtirken, başta saat kuleleri ve Ankara'nın girişlerine yaptığı kapılar olmak üzere dönemin Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanı Melih Gökçek'i de ağır bir şekilde eleştirmektedir. Kendisinden başka Gökçek'i eleştiren çok az yazar olduğunu ifade eden Doğan, “Neden basın, yazarlar Başkan'la ilgili suskundur? Gökçek, bu konuda çok başarılı! Basın mensuplarının memnuniyeti bir şekilde sağlanıyor. Bizim gibi itiraz edenler için yöntemleri vardır elbette! Şahsen hiçbir beklentimiz yok, her şeyi göze alarak yazmaya devam edeceğiz.” (Doğan, 2014: 343).

Ömrüm Ankara Bir Ankara Şehrengizi, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, geçmişten günümüze Ankara'yı anlatan nitelikli bir eser ortaya koymuştur. Kitapta Ankara tarihi klasik bir şekilde düz bir anlatımla ele alınmamış, merak uyandırıcı detaylar edebî bir üslupla kaleme alınmıştır. Doğan'a göre Ankara demek Hacı Bayram-ı Veli demektir. Kitabın her bölümünde Hacı Bayramla ilgili birkaç yazı mutlaka yer almıştır. Zaten kitaptaki bölüm isimlerinin hepsi yine Hacı Bayram'ın şiirlerinden seçilen mısralardan oluşmaktadır. Doğan bu kitapta, hem şehrin tarihini kendi bakış açısıyla edebî bir üslupla ele alırken hem de bir gazeteci refleksiyle eleştirel bakış açısından da taviz vermemektedir. Özellikle dönemin belediye başkanıyla ilgili seçim döneminde gazete yer alan yazılarını yazmak cesaret ister. Çünkü isteseydi Doğan Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı ile iyi geçinip, kültür-sanat alanında belediye etkinliklerinde yer alarak kendine bir gelir elde edebilirdi. Lakin Doğan, gazeteciliğin bir gereği olarak bu tarz girişimlere tevessül etmeyip, hep doğru bildiğini yazmaya çalışır. Kitapta ayrıca geçmişten günümüze Ankara ve tarihi eserlerin renkli ve siyah beyaz fotoğraflarının yer alması ve kitabın kuşe kâğıt basımı, okumayı daha da keyifli hale getirmektedir.

3.14. Son Darbe Ergenekon

Son Darbe Ergenekon, D. Mehmet Doğan tarafından 2010 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın 2010 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap 198 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap sunuş başlığının ardından gelen giriş kısmının akabinde beş bölümden oluşmaktadır. Kitapta yer alan yazıların bir kısmı, daha önce çeşitli gazetelerde de yayınlanmıştır. Ergenekon diye adlandırılan davalar döneminde Türkiye'de görünür bir değişim yaşandığını, ezberlerin bozulup, kafaların karıştığını, zihinlerin allak bullak olduğunu belirten Doğan, yaşanan sürecin yeni zamanın yeni şartlarına uyumsuzluk belirtilerinden başka bir şey olmadığını ifade etmiştir. Doğan, Türkiye'nin düzleşme çıkabilmesi için sadece mahkemelere düşmüş Ergenekonun bir an evvel hesabının görülmesinin yetmeyeceğini, ona alt yapı sağlayan mekanizmaların da tasfiyesi gerektiğini söyler. Doğan, "Türkiye'de Darbeler Müdahaleler ve Siyasi Sistem" kitabımızın devamı mahiyetindeki 'Son Darbe

Ergenekon' Türkiye'nin sancılı geçiş dönemini belli bir bakış açısı ile yorumlayan bir eser. Dünün Türkiye'si ile gecikmiş olan hesaplaşma kısa süre içinde, hızlandırılmış şekilde icra edilmek zorunda kalınıyor. Yeni bir Türkiye'nin doğum sancılarının bu hesaplaşmanın tedirginliklerine karıştığı hissediliyor.” (Doğan, 2010: 7).

Türkiye'nin kuruluşundan günümüze hep darbelere, darbe tehditlerine maruz kaldığına dikkat çeken Doğan, XX. Yüzyılın tarihini yazacak olanların dikkatlerinden kaçmayacak hususun Türkiye'de siyasi sistemin, olağan işleyişin zaman zaman darbelerle durdurulup veya darbe tehditleriyle kilitlenmesi olduğunu belirtir. 2007 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi döneminde de yine benzer şekilde sistemin kilitlendiğini, işlemez hale getirildiğini söyleyen Doğan, bu sefer bahane olarak cumhuriyet değerlerinin, laik cumhuriyetin tehdit altında olduğunu, bu tutuma göre, demokrasinin, halk iradesinin, millet hâkimiyeti gibi temel idare kavramlarının laiklik karşısında hiç bir değerinin olmadığını ifade eder. Doğan, bu ideoloji öncelikli yaklaşımın, devleti hatta vatani laikliğin gerisine attığını, bu anlayışa göre devletten, ülkeden vazgeçilebileceği ama laiklikten asla vazgeçilemeyeceğinin altını çizmiştir (Doğan, 2015: 17). 28 Şubat döneminde yaşananlardan ders alınmadığının görüldüğünü belirten Doğan, yaşanan sürecin Türkiye'de İslam'ı dışlamak yerine gerçek mevkisine oturtmanın sancıları olduğunu ifade etmiştir.

3.14.1 Birinci Bölüm: Türkiye'yi Doğru Tanımlamak

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, Türkiye'nin kuruluş döneminden itibaren tanımlanmasının yanlış yapıldığını, özellikle din konusunda yaşanan çelişki ve laikliğin ön plana çıkarılma çabasının ilk günden beri halk tarafından kabul edilmediğini vurgular. Bu durumun halkın siyasiler ve bürokrasi ile düşünce anlamında çatışmaya yol açtığını belirten Doğan, ülkenin belli bir seviyeye gelmesinin önünde engel teşkil etmeye devam ettiğini ifade etmektedir.

Eskimiş tanımlamaların Türkiye'yi dinamik kılmadığına dikkat çeken Doğan, “Tek parti devrinde Türkiye'de İslâm'ın öğretilirliği ve öğrenilebilirliği, meşru (yasal) yaşanırılığı hiç olmazsa nazârî olarak imkânsız hâle getirildi. Düşünce olarak bile alan dışı bırakıldı. O yılların gazete ve dergilerinde İslâm'dan sadece "irtica”

dolayısıyla, yani menfi olarak bahsedilir.O zamanların manzarasına bakıldığında görünen şuydu: Bu topraklar üzerinde sanki bin yıl İslâm kültürü var olmamış, insanlar onunla kimlik ve kişilik bulmamışlardı. Bu ideolojik ayıklama kanlı oldu, yerine ikame edilen ideolojinin hiç bir emperyalist çıkarla çatışmadığı ortadadır. Bu noktada ülkeyi yönetenler, ‘üç-beş yıl önce savaştığımız devletler bile bize saygı gösteriyorlar’ avunması ile ideolojilerinin başarısını söylerken, cürümlerini de itiraf etmektedirler. Türkiye coğrafyası, bin yıldır istikrarlı biçimde Müslümanca, yedi asırdır Türkçe yönetilen bir kıtadır. Türkçe asırlardır Türkiye’de bir etnik grubun değil, ana dilleri farklı olsa da bütün halkın ortak dili olmuştur. Müslümanlık ise, Müslüman olmayanların da kendini emniyette hissedecekleri bir yönetim tarzı ile bunca yüzyıl Türkiye’yi ayakta tutmuştur. Kültürümüz tarihen bu iki unsurun ağır bastığı bir bütünlük içinde oluşmuştur. Batılıların husumetini çekmemek veya asgariye indirmek için dinimizden vazgeçelim! Hatta dinimize karşı tavır alalım! Bunu on yıllardır zaten yapmıyor muyuz? Kendi ülkemizde kendi insanımızı en hafif tabiriyle "garip" veya ikinci sınıf vatandaş durumuna düşürmedik mi? Buna rağmen batılılara yaranabildik mi? Kendi manevî bünyemizi, ülkeyi on asırdır bütün tutan inancımızı zayıflattık, inanç kardeşliğini hor gördük. Etnisite kavgalarının dünyasında sentetik etnik çözümler dayatarak etnik tepkiler uyandırdık.” (Doğan, 2015: 31-34).

Türkiye’nin vesayetçi yönetim yapısından kurtulamadığına dikkat çeken Doğan, ülkemizin 80 küsur yıllık cumhuriyet geçmişine ve yarım asrı aşkın demokrasi tecrübelerine rağmen ne gerçek bir cumhuriyet ve ne de gerçek bir demokrasi yönetimine sahip olamadığını, vesayetçi ve yönlendirmeci bir yapı içinde halkın tercihlerinin değil, bir grup iktidar seçkininin, oligarşinin taleplerinin belirleyici olduğunu belirtir. Sistemlerin, rejimlerin insanlar içindir olduğuna, insanların daha iyi yaşaması, mutlu olması, ülkelerin refaha kavuşması için bir araç olduğunun altını çizen Doğan,Türkiye’de yönetim sistemlerinin, rejimin bir zümrenin tahakkümünü sürdürmek için biçimlendirildiğini söylemektedir.Laikliğin yanlış yorumlanmasının Türkiye’deki temel problemlerden olduğunu belirten Doğan, Türkiye’de laiklik değil, laisizmin, laikçiliğin olduğunu Laisizmin ise laiklik ideolojisi anlamına geldiğini ifade etmektedir(Doğan, 2015: 36-39).

Laiklik konusunda Cumhuriyetin ilanından günümüze hep bir çelişki yaşandığına dikkat çeken Doğan, laikliğin bahane edilerek partilerin kapatıldığını, insanların düşüncelerinden dolayı yargılandığını belirtmiştir. Doğan, 1931 yılında ise dönemin Diyanet İşleri Başkanı olan Rifat Börekçi'nin Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ankara İl Başkanı olarak tayin edilmesini bu konuda yaşanan trajik örnek olarak vermektedir (Doğan, 2015: 62).

3.14.2. İkinci Bölüm:“Komitacı Devlet”in 100. Yılı

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, II. Meşrutiyetin ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidara gelmesiyle halktan ziyade devleti merkeze alan bir ideolojinin hakim kılındığının altını çizer. “Ergenekon” diye nitelenen yapılanmanın da zihniyet olarak İttihatçılarla benzerlik taşıdığını vurgulayan Doğan, bu yapılanmanın da başarılı olması halinde benzer uygulamalar yapacağını belirtir.

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ve ardından Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle İttihat ve Terakki'nin iktidara geldiğini söyleyen Doğan, Hürriyet ilanı olarak başlayan II. Meşrutiyet yönetiminin istibdat diye nitelenen II. Abdülhamid döneminden bile daha baskıcı hale geldiğini ifade etmektedir. Abdülhamid'in muhaliflerini en fazla sürgüne gönderdiğine dikkat çeken Doğan, İttihatçıların ise bir süre sonra sürgün ve cezalandırmayı yeterli bulmayıp, sokak ortasında güpegündüz muhalif temizliği yapmaya başladıklarını belirtir. Doğan, “İttihatçılar Devlet'te görev almadan, arka plandan ülkeyi yönetmeye başladılar, bir müddet sonra, bunu yeterli görmediler kanlı baskınlarla idareye el koydular. Balkan dağlarında çetecilerle, komitacılarla iç içe yaşayan ve kendileri de çeteci, komitacı yöntemler kullanan İttihatçılar, iktidarı ele geçirdikten sonra da bu alışkanlıklarını terk etmediler. İttihat ve Terakki Devleti'ni "komitacı devlet” olarak tanımlamak yanlış olmaz. Devlet yönetimi, esas olarak üç kişinin (Enver, Talat ve Cemal Paşalar), eğer biraz taban geniş düşünülürse, Merkez-i Umumi'nin eline geçti. Gerektiğinde kanunları hiçe sayarak gizli açık şiddete başvurarak iktidarlarını sürdürmeyi hak olarak görüyorlardı.İttihat Terakki demek, gizlilik demektir. Silahlı fedai teşkilatı demektir ("Vazife” sırasında ölen fedailerin ailelerini himaye Cemiyet'in uhdesindeydi). Bu önce gizli, sonra "açık” Cemiyet'e gözü kapalı ve silah üzerine yemin edilerek girilirdi. Cemiyetin kendi mahkemesi vardı, ölüm cezası dâhil

ceza verir, infaz ettirirdi...Babiâli baskınından sonra devletin mutlak hâkimi oldular. ‘Hürriyet kahramanları’ halkın hürriyetini gasb etmekle kalmadı, Devlet yetkilerinin de gaasıbı oldular.İttihatçı zihniyet Osmanlı Devleti'nin sonunu getirdi.Komitacı yöntemler, bazen meşruiyet zemini anayasa ve kanunlarla tanzim edilerek sürdürülmeye çalışılmıştır. Bu maksatla darbeciler tarafından 1960’da, 1980’de anayasalar hazırlanmış, malûm zihniyetin sürdürülebilirliği için özel mekanizmalar vücut verilmiştir. Bütün bunlara rağmen, kendi koydukları kuralların dahi meseleyi çözemediğini gördükleri anda, eski komitacılık gelenekleri hortlatılarak TBMM’nin Cumhurbaşkanı seçmek için toplanabilmesini 367 kişilik çoğunluk şartına bağlayan bir yüksek mahkeme kararı istihsal edilmiştir (2007). Fakat bu arada devreye giren halk iradesi (seçim), bu kararı yok hükmüne düşürmüş ve Türkiye Cumhurbaşkanı aylar sonra seçmeye muvaffak olmuştur. Halkın çözümü, İttihatçı çözümleri devreden çıkardığında yeni bir komitacılık faaliyetini beklemek lâzımdır. Devletin tepesini kaybetmeye yol açan bu gelişme elbette hazmedilemezdi. Hazımsızlık unsurları yavaş yavaş uç göstermeye başlamış ve nihayet, bir taraftan parti kapatma, diğer taraftan Meclis’in büyük çoğunlukla yaptığı Anayasa değişikliğini Anayasa Mahkemesi’ne iptal ettirme şeklinde ortaya konulan sonuçlar, İttihatçı yöntemlerde 1910’lu yıllara dönüldüğü hissini uyandırmıştır. Bir taraftan devlet çeteleri kol gezmekte, ‘Ergenekoncu’lar ölümlere yol açan tahrirlere girişmekte, diğer taraftan, halk iradesini ortadan kaldırmanın daha sağlam yolları aranmaktadır. 1908’den 2008’e her şey değişti, İttihatçı zihniyet hariç!”(Doğan, 2015: 71-72-73).

Cumhuriyetin ilanından sonra bürokrasinin 1960’dan beri yapılan darbe ve müdahalelerle vuruşarak geri çekildiğine dikkat çeken Doğan, eninde sonunda ülkenin iktisadî ve sosyal yapısının ağırlığının iktidarı belirleyeceğini belirtir. Türkiye’nin 2008 ve sonrasında daha önceki dönemlerle kıyaslanmayacak şekilde iyi bir noktaya geldiğini söyleyen Doğan, o dönemde yayınlanan ve ‘E- Muhtıra’ diye nitelenen bildirinin bile gece yarısı internet sitesine yükleyenler tarafından açıkça sahiplenilememesinin bir zihniyet değişimi olarak değerlendirilebileceğini ifade eder(Doğan, 2015: 79).

Türkiye’nin XX. Yüzyılda moda olan ideolojik devlet formatını kıramadığından, XXI. Yüzyıla serbest, saplantısız bir ülke olarak giremediğinin altını

çizen Doğan, bu durumda, siyaset, eğitim ve ekonomi üzerine doğrudan olumsuz etkilerinin olduğunu belirtmekte. 1960'ların rakamlarına bakıldığında Türkiye ile Portekiz, Yunanistan ve İspanya'nın benzer ekonomik yapıya ve millî gelire sahip olduğuna dikkat çeken Doğan, 2000'li yıllara doğru, Türkiye üç beş adım ilerlerken, Portekiz ve Yunanistan'ın onbin doları geçtiğini, İspanya'nın ise onbeş bin dolardan fazla millî gelire sahip olduğu vurgular.(Doğan, 2015: 93).

3.14.3. Üçüncü Bölüm: Yakın Tarihi Olmayana Göre Okumak

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Cumhuriyetin ilanından sonra Osmanlı Devleti'nin adeta yok sayılmasını, birçok şeyin sanki ilk defa Cumhuriyet döneminde ortaya çıkmış gibi bir tarih anlayışının güdülmesini eleştirir. Doğan, Türkiye'nin 1876'dan beri hâkimiyet-i milliye kavramıyla tanışmasına rağmen inkılap tarihi kitaplarının bu kavramı ilk defa 1919 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün kullandığını yazdığını belirtir.. Yine aynı şekilde 1908'den sonra çok partili hayat denemesinin yaşanmasına rağmen bu da yok sayılarak egemen tarih anlayışında yine çok partili hayata ilk defa Cumhuriyet döneminde geçildiğinin anlatıldığını belirten Doğan, Cumhuriyetin ilk döneminde demokratik bir yönetim anlayışının olmadığını ifade etmektedir(Doğan, 2015: 113).

Türkiye Cumhuriyeti'nin Millî Mücadele'yi yürüten serbest iradeli geniş tabanlı, demokratik Meclis feshedildikten sonra bir nevi tayinle gelen vekillerden oluşan Meclis döneminde kurulduğuna dikkat çeken Doğan,“Elbette 1. TBMM cumhuriyet idaresi kuracak iradeyi gösterebilirdi, hatta o şartlarda başka türlü bir irade göstermesi sözkonusubile değildi. Fakat, geniş Meclis çoğunluğuna dayanan irade yerine, tepeden bir rejim değişikliği tercih edildi,Millî Mücadele'yi kazanmış Birinci Meclis feshedildiğinde serbest seçim uygulanabilseydi, yeni Meclis bu serbest seçim sonucu oluşsaydı ve tabii gelişim olarak Cumhuriyet ilan edilseydi demokratik kurumlar ve teamüller 1920'lerde, 1930'larda yerleşmiş olacaktı.Mustafa Kemal Paşa Nutuk'da, 'Efendiler, görüyorsunuz ki, Cumhuriyet ilânına karar vermek için Ankara 'da bulunan bütün arkadaşlarımı dâvet ve onlarla müzakere ve münakaşaya asla lüzum ve ihtiyaç görmedim' der. Bu karar Meclis'e bonapartist bir tavırla tasdik ettirildi. Bu kararı tasdik eden Meclis salt çoğunluğun çok az üzerinde bir üye sayısı ile toplanmıştı(291 üyenin 158'i). Demokratik bir dönemden sonra

Cumhuriyet âdeta bir ‘darbe’ şeklinde ilan edilmiştir. Cumhuriyetin ilân edilışinden sonra, Meclis muhafaza edilmiş olmakla beraber, çok partiye izin verilmemiş, ikinci bir parti kuran Millî Mücadele'nin önde gelen (yüzde doksanı asker) şahsiyetlerinin partisi ‘irtica’ bahanesiyle kapatılmış, milletvekillerinin seçimi tayine dönüştürülmüş, Meclis içinde bile ifade ve kanaat hürriyeti tanınmamış, çok partili hayata geçinceye kadar bütün kararlar oybirliğı ile alınmıştır. Çok partili sisteme geçilinceye kadar sivil görünüşlü yarı resmî sivil toplum kuruluşlarından başka teşkilatlanmaya izin verilmemiştir. Türkiye'nin çok partili hayata geçmesi, 1. Meclis'in hür ve serbest, irade sahibi olduğı döneme dönüştür aynı zamanda. Fakat ardından gelen 1960 müdahalesi, ‘Cumhuriyetçi’ iddia ve tezlere dayanan niteliğı ile, Cumhuriyet'in ilânının tekrarı gibidir. Türkiye'de her çok partili hayata geçiş, halka hep 1920'de kurulan serbest ve hür iradeli 1. Meclis'i, millî hâkimiyeti hatırlatmıştır. Halk her seçimde bu döneme olan bağılılığını ilân etmiştir; fakat her darbe de, ‘Cumhuriyet’e bağılılığını ilan etmekten geri kalmamıştır. Bu durum halkın cumhuriyet düşmanı değil, demokratik cumhuriyet taraftarı olduğunu gösterir. Türkiye Cumhuriyeti, iki uç arasında gidip geliyor: Zaman zaman ‘seçim, halk iradesi, demokrasi, yönetime katılma’ gibi kavramlar "tu kaka” edilebiliyor. Seçime, halkın iradesine güvensizliğin anlaşılabilir (ve kabul edilebilir) bir tarafı vardır. O zaman, saltanat sisteminin/monarşinin bu unsurları çok güçlü şekilde ihtiva ettiğı söylenebilir. Buna rağmen, seçim ve halk iradesi çağımızda o kadar önem taşıyor ki, dünyanın bütün köklü monarşileri istisnasız demokratik yönetimi ön plana alıyorlar. İster istemez aklımıza şu soru geliyor: Monarşi ile bir arada olabilen ‘demokrasi’, cumhuriyetle neden bir arada olamıyor? Ya da, demokrasısız cumhuriyetle demokrasiye geçit vermeyen krallık arasında nasıl bir ayırım yapabiliriz?”(Doğan, 2015: 115-116-117).

Türkiye'nin ne zaman değışimden, dönüşümden yana tavır alsa bir şekilde darbe, darbe tehdidiyle yolundan döndürülmeye çalışıldığının altını çizen Doğan, 1960 darbesinin Türkiye'yi 30 yıl geri götürdüğünü, 12 Eylülün zihinlerde aynı etkiyi bıraktığını, Özal döneminde bir değışim yaşanmaya başladığını belirtir. 28 Şubat müdahalesinin Türkiye'nin normalleşme tarihini geriye çevirmede belli ölçüde başarılı olduğunu vurgulayan Doğan, bu dönemde dindarlığın kanunen olmasa da

fiilen suç sayıldığını, Türkiye ekonomi ve yönetim krizine düşmeseydi, 28 Şubatın bin yıl devam ettirilmeye çalışılacağını ifade eder (Doğan, 2015: 122).

3.14.4. Dördüncü Bölüm: Darbeciliğin Yüzyılı

D. Mehmet Doğan, bölümde Türkiye’de II. Meşrutiyetin ilan edilmesinin ardından İttihat ve Terakki tarafından dış destekli bir darbe yapıldığına dikkat çekip, bu darbenin yüzüncü yılında yeni bir darbe tehdidine maruz kalındığını belirtir.

Türkiye’de bir asırdır iktidarın İttihatçı zihniyetin veya bu zihniyetin uzantısı güçlerin elinde olduğunu belirten Doğan, arada cumhuriyetle demokrasinin bir arada bulunduğu seçimli halk iktidarlarının da yaşandığını fakat arkaplanda yer alan güçlerin, bu dönemleri "geriye gidiş", "irtica" olarak nitelediklerini ifade eder. Doğan, “Darbecilik yüz yılını idrak ettiği gibi, irtica da yüzüncü yaşına basmıştır! İttihatçılar, muhalefet hareketlerini ‘irtica’ olarak nitelemişlerdir, bu Cumhuriyet’e de miras olarak kalmış ve günümüzde de mânâsı bilinmeden kullanılmaya devam edilmektedir. Cumhuriyet, İttihat Terakki’nin resmî iktidarına son vermiştir, fakat Cumhuriyet’ten sonra da İttihatçı zihniyet hükümran olmaya devam etmiştir. Cumhuriyetle rejim değişmiş, fakat gerçek anlamda iktidar değişmemiştir. Türkiye’de ülkenin tabii iktidar güçleri bir türlü gerçek iktidar olamamaktadır. Rejim değişmekte, fakat iktidarın değişmesi istenmemektedir. Ekonomik ve sosyal iktidar güçleri gerçekten iktidar olduğunda, asker veya sivil bürokrasi rasyonelleşecek ve ülke yönetimi rayına oturacaktır. Türkiye bürokrasiyi İttihatçı geleneğin sentetik bir meşrutiyet sebebi olarak ürettiği demode ideoloji sebebiyle rasyonelleştirememekte, böylece ülkenin halk tarafından yönetilmesi sık sık kesintiye uğramaktadır. Askeri darbeler ve müdahaleler, Türkiye’nin gelişmesini, modernleşmesini engellemiştir. Türkiye, İttihatçı zihniyeti alt ettiği dönemlerde gerçek mânâda gelişme kaydetmiştir. XX. Yüzyıl Türkiye tarihinin özeti budur.”(Doğan, 2015: 154-155).

Doğan, Türklerin türeyiş miti olan Ergenekon’un edebiyatla sınırlı kalmayıp, devlet yapısı içinde bazı gizli organizasyonlara ad olması, iç hesaplaşmalarda kullanılmasını eleştirmektedir. Türkiye’yi kanun dışı, hukuk dışı yollarla düzlüğe çıkarıp güçlendirme iddiasını güdenlerin bu arada insan hayatıyla oynayıp, teröre sapıp darbe zemini oluşturma gayreti içinde olduklarını belirten Doğan, hukuk

dışılıklara mitolojik adlar takmanın, tarihten sevimli kelimeler uydurmanın, sonucu değiştirmeyeceğini söylemektedir. Hukuk devletini yok sayarak devlet hukukunu oluşturulmaya çalışıldığını vurgulayan Doğan, devleti kendi küçük zihin dünyalarına indirgeyip zorbalığı meşru göstermeye çalışanların bu tavırlarının asla kabul edilemeyeceğini ifade eder. (Doğan, 2015: 157).

3.14.5. Beşinci Bölüm: Gerilimden Beslenen Siyaset

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Türkiye'nin 2007 yılında yapılan seçimlerin ardından siyasi ve toplumsallaşma adına atılan normalleşme adımlarına değinir. O dönemde toplumun her kesimini ilgilendiren reformların yapılmaya çalışıldığına dikkat çeken Doğan, askerinin siyasete müdahalesinin engellenmesini, Nazım Hikmet'e yeniden vatandaşlık verilmesini ve hükümet nezdinde Alevi vatandaşların taleplerine cevap verilmeye çalışmasını normalleşme adımlarına örnek olarak verir.

Son yıllara kadar ordunun ideolojik konumunun aynı zamanda siyasi bir mahiyet taşıdığı üzerinde çok fazla durulmayıp, bu görüşü dile getirenlerin de önemsenmediğine dikkat çeken Doğan, “Bugünkü konjonktür, ordunun sahiplendiği ideolojik yapının zamanının taleplerine cevap vermekten uzak kaldığı açıkça gözler önüne seriyor. TSK'nın bugünün dünyasında, demokratik siyasî sistemi kabul etmek ve bu kabul üzerine yer belirlemekten başka alternatifi yok. Bu rasyonel zeminin uzun süre görmezden gelinmesi veya ıskalanması, problemin büyümesine yol açtı. Silahlı kuvvetlere siyasetin girmesini kimse istemiyor. Fakat, asıl yapılması gereken, askeriye siyasetin çıkarılması! Siyasete yarar bir enstrüman olan ideolojinin artık terk edilmesi. ‘Siyaset girmesin’ düşüncesi, ‘siyaset çıksın’ düşüncesiyle desteklenmezse, doğru bir sonuca varmak mümkün değildir!” (Doğan, 2015: 180).

Son Darbe Ergenekon, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, Türkiye’de 2007 seçiminin ardından başlayan ve normalleşme ve değişim dönemi olarak nitelediği zaman diliminde yaşanan olayları Ergenekon davası özelinde geçmişten örneklerle ele almıştır. Doğan’ın Ergenekon davasını siyaset üzerindeki askeri ve bürokratik vesayetinin kalkması bakımından önemli bulurken, yine de toptancı bir mantıkla yapılacak yargılamalara şüpheli bir şekilde yaklaşmaktadır. Millî destanlarımızdan

olan Ergenekon'un böyle bir örgüte, davaya verilmesini doğru bulmayan Doğan, bir an önce Ergenekon'dan çıkıp ülkede demokrasi ve siyasetin hakim olduğu günlere ulaşmamız gerektiğini vurgulamıştır. Bu eser, sadece Ergenekon davalarını ele almak yerine 1908'den eserin kaleme alındığı 2010 yılına kadar geçen süreçte Türkiye'de yapılan darbe ve darbe girişimlerine de değinerek olayların geniş bir perspektifte değerlendirilmesine katkı sağlamıştır. Eserde yer alan yazıların bir kısmının o dönemde gazetede yayınlanan yazılardan oluşması da süreçle ilgili dönemin güncel tartışmalarından haberdar olunması açısından önemlidir.

3.15. Tarih ve Toplum

Tarih ve Toplum, D. Mehmet Doğan tarafından 1977 yılında alınmıştır. Çalışma kapsamında kitabın, 1989 yılında Rehber Yayınları tarafından yayınlanan ikinci baskısı incelenmiştir. Eserin günümüzde yeni baskısı olmadığından dolayı Doğan'ın kişisel kütüphanesinden temin edilen kitap incelenmiştir. Kitap 470 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, önsöz başlığının ardından gelen giriş kısmının akabinde, üç bölümden oluşmaktadır. Üçüncü bölümünden sonra gelen netice kısmında kitapla ilgili genel bir değerlendirilmeye yer verilmiş, ardından da kitapta kullanılan kısaltmalar, kitabiyat kısmında ise kullanılan kaynaklara belirtilmiştir. Fihrist kısmında ise kitapta ismi geçen kişi, kurum ve kavramların buldukları sayfalara yer verilmiştir.

1977 yılında yayımlanan eserin 1989 yılındaki baskısında genişletilerek güncellendiğini ifade eden Doğan, eserini hangi düşüncelerle kaleme aldığını önsöz kısmında şöyle açıklamaktadır: “1970’ler Türkiye’sinin belli başlı meseleleri olarak tartışılan, bir kısmı sadece zihni üretim mahsulü olan bazı konular 1975’ten sonra gerçek duruma gelmiş bulunmaktadır. Bu yüzden ‘Türkiye’de toprak meselesi’ adlı çalışma yeniden ele alınarak, bilgi bakımından genişletildiği gibi, zaman içinde açığa çıkan görüşler ışığında hemen hemen tamamıyla yeniden yazıldı. Gerçekte 1960 ve 70’lerin deneylerini yaşamış, sahte bir tarihten geçerek gerçek tarihin hakikatlerine yönelmenin lüzumuna inanmış nesiller için her meselenin yeniden alınması bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu sebeple tarihî perspektif, meseleye yaklaşırken ön plana alınmıştır. Meselenin toprak mülkiyetiyle ilgili yönü üzerinde durulursa, açık bazı

neticeleri görebiliriz. Tanzimat devrinde gerçekleştirilen yapı, tarım topraklarının devlet mülkiyetinden, daha pratik kullanımlı ve sosyal olan bu durumdan, bazı güçlü ferlerin tasarrufuna daha fazla imkân veren bir duruma geçilmesi ile neticelenmiştir. Toprağın özel mülk haline gelmesi yanında bazı köylü kitlelerinin mülksüzleşmesini de getirmiştir. Daha sonraki yıllarda bu fiili durum hukukî dayanaklarda bulmuştur.” (Doğan, 1989: 6-7).

İki asra yaklaşan batılılaşma tarihimizin dış kaynaklı bir toplum yapısı oluşturmaya çalıştığına dikkat çeken Doğan, aydınların sorunlarını yanlış anladıkları topluma karşı yine yanlış çözüm önerileri getirdiğini, toplumsal direnci gördükleri zaman da zorla benimsetmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Doğan, “Tanzimat sonrası iktidarların en belirgin açmazı bu yanlış mesele-yanlış çözüm noktasında düğümlenmektedir. Aydın zümreler, bu sebeple bütün halkçılık ve halk yararına hareket iddialarına rağmen, ne halka tam manâsıyla faydalı olabilmişler ve ne de halkın içine girebilmişlerdir. Halk da başka bir dünyanın insanı durumundaki aydınların kendileri adına ileri sürdüğü ilerleme, gelişme, medenileşme ile ilgili mesele ve çözümleri, kendinde ve çevresinde müşahade edemediği için haklı olarak benimsememiştir.”(Doğan, 1989: 12).

3.15.1. Birinci Bölüm: Osmanlı Sisteminin Temelleri

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, Osmanlı Devleti'nin toprağı sınıflandırması ve toplum yapısını oluşturan temeller üzerinde durmaktadır. Osmanlı'nın toprağa bakış açısının İslam hukukuna dayandığını belirten Doğan, Selçukluların bu temel üzerine inşa ettiği yapıyı Osmanlıların daha da geliştirerek yeni bir toplum ve toprak yapısı sistemi oluşturduğunu, bu sistemin uzun yıllar başarı ile uygulandığını ifade etmektedir. Bölümde İslam hukukunun toplum ve toprağa bakış açısı ve Selçukluların oluşturduğu toprak sistemiyle ilgili detaylara yer verilmiştir.

İslam iktisadi, günümüzde hâkim olan kapitalist ve komünist iktisat anlayışlarından farklı vasıflar taşıdığını belirten Doğan, İslam iktisadında temel ilkenin ne aşırı üretim ne de aşırı tüketim olduğunu, hırstan, tamahtan sıyrılmış bir iktisadi faaliyet ve tüketim anlayışının İslam'ın iktisat görüşünü çerçevelediğini ifade

etmektedir. Doğan, manevi temellerle yola çıkan İslam'ın iktisat anlayışının insan anlayışıyla sıkı sıkıya ilişkili olduğuna dikkat çekmiştir (Doğan, 1989: 22).

İslâm hukukunda mülkiyet hakkının üç unsuru olduğunu ifade eden Doğan, bu unsurları şöyle sıralamaktadır; 1. Rakbe veya bir şey üzerinde hâkim olabilme gücü, 2. Bir şeye (ayne) mâlik olma veya elde bulundurma, kısaca zilyedlik, 3. Tasarruf, yani o şeyden faydalanma veya üzerinde istediği hukukî işlemi yapabilme kudreti. Ancak bu üç unsurun her üçü bir kişinin elinde toplanırsa, o zaman o kişi onun tam sahibi olur. Bu üç unsur birbirinden ayrılabilir ve her biri bir kişide bulunabilir.

Devlet başkanı, mutlak mâlik olan Allah'ın topraklarına nezaret eder. Bu yetkisine dayanarak yukarıda açıklanan üç unsuru tek veya toptan ihtiva eden yetkileri kişilere verebilir. Başkan böyle bir durumda toplumun faydasını göz önünde tutar ve mülk üzerinde yetkilendirdiği kişilerden alınacak vergileri tespit eder.

İslâm hukukunda toprağın mülkiyet açısından dört grupta ele alındığına dikkat çeken Doğan, bu grupları şu şekilde sıralamaktadır; 1. İmar edilmiş (sahipli) arazi, 2. Sahipli fakat işlenmemiş arazi. 3. Toplumun istifadesine bırakılan arazi (otlak, kuru, mezarlık vb.) 4. İşlenmemiş (mevat, ölü) arazi.

Doğan, “İşlenmemiş araziye emek verip diriltene, ürün verecek hâle getiren kişi onun üzerinde hak sahibi olur. Ancak, mevataraziye ihya etmek isteyen kişi, nezaret hakkına sahip imam/başkandan veya devletten izin almalıdır. Mâverdî'ye göre ‘İmamın olumlu karşıladığı, temiz ve meşru gördüğü ancak bir kimsenin olabilir’ Hadis-i Şerifine dayanan İmam-ı Ebu Hanife, aynı yeri birden fazla kişinin ihya etmeye teşebbüs etmesi hâlinde ortaya çıkacak mahzurları dikkate alarak devlet yöneticisinin iznini gerekli bulmaktadır.” (Doğan, 1989: 28-29).

Eski Türk askeri teşkilat ve gelenekleri üzerine kurulan Selçuklu Devleti'nin daha önceki İslâm devletlerinden farklı ve ilk defa kölelere ve ücretli askerlere dayanan ordu sistemini devletin idaresi ve büyük askerî amaçları için yetersiz bulduğunu belirten Doğan, Selçuklu Devleti'nin idaresi altında bulunan bütün ülkeleri eski Türk askerî esaslarına göre teşkilatlandırıldığını ve böylece askerî iktidar meydana getirilerek askerlikte ve toprak idaresinde yeni bir sistem oluşturduğunu

ifade etmiştir. Doğan, “Bir çok tarihçi, askerî ikta sisteminin başlangıcını büyük Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk'ün düzenlemesine bağlarlar. Gerçekten, Selçuklular devrine kadar İslâm devletlerinde ülke topraklarının tamamen askerlere dağıtıldığı görülmemiştir. Emevîler, Abbasîler ve Fatımîler, Hz. Ömer'in koymuş olduğu usulü uygulamaya devam etmişler ve topladıkları haracı, emirler, valiler ve askerlere dağıtmışlardı. Abbasî ikta sistemi merkezî otoritenin gücünü kaybetmesiyle feodal bir mahiyete bürünmüş ve özellikle askerî ikta sahipleri merkezi saymaz olmuşken, Nizamü'l-Mülk, Selçuklu Devleti'nin çok kuvvetli merkezî idaresi yardımıyla ikta sistemini ıslah etmeyi, daha doğru bir söyleyişle, daha önceki ikta sistemlerinden değişik yeni bir kurum meydana getirmeyi başardı.

Nizamü'l-Mülk, araziye mukataalara bölerek askerî hizmet karşılığı askerlere verdi. Böylece devletin vergi toplaması muktalar (ikta sahipleri) eliyle daha kolay bir hâle geliyordu. İkta sahipleri kendi çıkarları gereği reayayla iyi geçiniyorlardı. Bununla birlikte, Nizamü'l-Mülk, *Siyasetnamesinde* muktaların reayaya nasıl davranacaklarını ayrıntılarıyla açıklamaktadır. Buna göremukta, reayadan yalnız belirli miktarda vergi (mal-ı hak) almaya yetkili olup, başka bir hakka sahip değildir. Bu da ahaliyi incitmeyecek şekilde yapılacak, halk şikâyetten men olunamayacağı, reayaya karşı haksızlık edenlerin iktaları ellerinden alınacaktı. Çünkü gerek arazi gerek tebaa ancak hükümdara aitti. Nizamü'l-Mülk, sistemin işleyişindeki aksaklıkların gözlenip tedbir alınabilmesi için gizlice denetleyiciler vazifelendirilmesini ve ayrıca reayanın şikâyetlerinin ilgililere yolunca ulaştırılmasını gerekli görmektedir.”(Doğan, 1989: 70-71).

Selçuklu Devleti'nde, savaş zamanı orduda yer alan askerlerin, barış zamanında ziraate fiilen katıldığını belirten Doğan, böylece hem çiftçi, hem asker bir insan tipi Selçuklu ordusunun esas vurucu gücünü oluşturduğunu, devletin, erinden en üst kumandanına kadar maaş vermeyip toprak ikta ettiğinden, maaş ödemediği sağlam bir askerî güce sahip olabildiğini ifade etmektedir. Selçuklu ikta kurumunun siyasî bakımdan sağladığı faydaların devletin varlığı ile çok yakından ilgili olduğuna dikkat çeken Doğan, devletin temel unsuru olan göçebe Türkmenlerin bu kurum sayesinde toprağa ve devlete bağlanarak iskân edildiğini söylemektedir.(Doğan, 1989: 76).

3.15.2. İkinci Bölüm: Osmanlı Toprak Sistemi ve Toplum Yapısı

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Osmanlı Devleti'nin toprak sistemi ve toplum yapısını detaylı bir şekilde ele almaktadır. Osmanlı Devleti'nin Selçuklulardan aldığı mirası daha da geliştirerek, geniş imparatorluk sınırları içerisinde toprağı mümkün olduğunca en verimli şekilde değerlendirildiği ifade edilmektedir.

Osmanlı tarihinde ne iktisadi hayat, ne de siyasi ve idari hayatın sınıf esasları üzerine bina edilmediğine dikkat çeken Doğan, Osmanlı'da sınıfın olmadığını, tebaanın var olduğunu, tebaanın da kendi içerisinde eşit olduğunu belirtmektedir. Doğan, "Toprak gibi sanayi çağı öncesi dönemlerin en önemli üretim aracı, devlet mülkiyetindedir. Özel mülkiyetin istisna olduğu bu alanda, köylüye yararlanma hakkı verilmekte, devlet memurundan öte gücü olmayan sipahilere ise toprakların bazı vergileri maaş olarak tahsis edilmektedir. Osmanlı Devleti'nde, Avrupa'dakinin aksine, diğer sermaye, dolayısıyla güç sahipleri olan tüccar ve zanaatkârlara da güç tanınmamıştır. Böylece, Batı ülkelerindeki gibi mücadeleye girmeye hak kazanan bir burjuva sınıfı için hayat ortamı mevcut değildir. Hak verilmez, alınır anlayışı doğu şehirlerinde hiç bir şekilde yoktur. Çünkü hak, meşru olarak devletindir; Allah'ın başında bulunduğu devletin tanıdığı paydır. Devlet ticaret erbabının ve zanaatkârların denetimini esnaf birlikleri aracılığıyla elinde tutar. Bu yüzden Batı OrtaÇağında görülen tüccar zümresinin kurduğu şehir cumhuriyetlerine (meselâ; Venedik, Hannover gibi) İslâm dünyasında rastlanmaz. Osmanlı Devleti'nde, şehirlere tüzel kişilik tanınmamış ve tüccar- kapitalist oligarşilerinin kurulması önlenmiştir. Daha başka bir söyleyişle, Osmanlı Devleti, özel mülkiyetle yüklü güçlerin serbestçe at koşturdukları bir alan olmamıştır. Çünkü, her türlü özel mülkiyet ve servet kaynağı devletindir, ne derecede olursa olsun yaşama ortamı devlet tarafından belirlenir ve her türlü yerine göre müsadereyle son bulur."(Doğan, 1989: 107-108).

Mülkiyet açısından Osmanlı ülkesi bünyesindeki toprakların üç ana grupta toplandığını belirten Doğan, bunları şöyle sıralamaktadır; Devlet mülkiyetindeki topraklar, Özel mülkiyet sayılabilecek topraklar ve Vakıf araziler. Mirî arazi de denilen devlet mülkiyetindeki toprakların doğrudan merkeze bağlı, geliri de

doğrudan devlete ait arazilerden ve devlet hizmeti karşılığı vergi gelirleri şahıslara tahsis edilen, tımar ya da dirlik denilen topraklardan oluştuğunu ifade etmektedir.

Özel mülkiyet sayılabilecek toprakların Malikâneler ismiyle de sınıflandırıldığını belirten Doğan, "Çok takdir edilen bir kimseye veya çocuklarına, yahut karısına, devlet, karşılığında bir hizmet beklemeksizin, evlatlarına da intikal etmek kayıt ve şartıyla, bir yerin vergi hasılâtını bağışlarsa, bu gibi yerlere malikâne denir. Bu tür topraklar çoğunlukla Selçuklu döneminde verilmiş ve özellikle mer'alar ve yaylalar bu tür tahsislere konu olmuştur.Eldeki verilerden anlaşıldığına göre Osmanlı Devleti'nin daha çok ilk zamanlarında bu çeşit tahsisler yapılıyor. Özellikle Rumeli'de fetihler yaygınlaştırılmak istendiğinde, bu bölgeye ailesiyle birlikte göçenlere yurtluk toprak, tımar ve diğer imtiyazlar verildiği gibi malikâne de verilmiştir. Böylece hem fetihler teşvik ediliyor, hem de yeni ele geçirilen topraklar Türkleştirme amacıyla iskân edilmiş oluyordu.Bu çeşit topraklarda mâlik, idarî ve malî bakımdan bağımsızdır. Devlet memurları vergi kontrolü için dahi bu topraklara giremezler. Malikâne sahipleri isterlerse dışarıdan adam bulup çalıştırabilirler, hatta yeni köyler kurabilirler. Bu topraklar, sahibinin ölümü ile mirasçıları arasında paylaşılır. Malikâne sahibi sağlığında toprağını vakıf etme hakkına da sahiptir."(Doğan, 1989: 125-126-127).

Tedavülün dışına çıkılmak suretiyle Allah yoluna tahsis edilmiş mallara vakıf denildiğini ifade eden Doğan, vakfedilen malların hacedilemediğini, rehin ve ipotek olarak da el konulmasının mümkün olmadığını belirtir. Doğan, "Vakıf mallarının bu özelliklerinden faydalanmak isteyen bazı toprak sahipleri, evlatlık vakıf tesis etme yolunu tutuyorlar. Bu şekilde sahibi veya toprağı elinde bulunduran kişi, bunu ölüme bağlı olarak vakfediyor. Ölünce toprak evlatlarına intikal ediyor. Aslında bu tür vakıflar çok az yer tutuyor. Asıl önemli toprak vakıfları padişahların ya bizzat tesis ettikleri ya da mirî araziden tasarruf edenlere izin vererek kurulmasını sağladıkları büyük toprak vakıflarıdır."(Doğan, 1989: 129).

Osmanlı Devleti'nin kendine has bir devlet mülkiyeti anlayışıyla, idarî askerî gereklerin de karşılanmasına yöneltilen bir uygulama içinde olduğunu belirten Doğan, bu uygulamanın şu şekilde formüle edilebileceğini ifade etmiştir; Toprak

devletindir. Bütün mülkiyet hakları devletin elindedir. Her türlü tahsisler devlet tarafından yapılır. Faydalanma hakkı köylünündür. Köylü toprağı işler, eker-biçer, ürününe sahip olur. Ancak belirli oranlarda vergi öder. Sahib-i arz, sipahi, toprağı köylüye kiralar. Belirli yararlıkları sonucu kendisine tahsis edilmiş olan vergi gelirlerini toplar ve askerî veya idarî fonksiyonunu yerine getirmek için çalışır. Sipahi, köylü ile devlet arasında, köylünün üstünde ara sınıf değil, devletin görevlisidir.” (Doğan, 1989: 132).

Osmanlı toplum ve toprak yapısı ele alınırken batıcı bir bakış açısı ile yapılan değerlendirmelerin yanlış olduğunu, bu tarz yorumlarla bir sonuca varılamayacağını belirten Doğan, Osmanlı'nın toplum yapısında sınıflaşmanın olmadığını, o dönemlerde batıda yer alan derebeyi anlayışının Osmanlı'da bulunmadığını ifade etmektedir. Doğan, “Toplum yapımızın değerlendirilmesi sözkonusu olduğunda kendini oluşturan değer ölçülerini dikkate almak zorundayız Osmanlı Devleti, İslâm ilkelerinden hareket ederek örnek bir İslâm toplumu meydana getirmiştir. Manevî ve maddî temelleri İslâmî ilkelerle belirlenen bu toplumdakı maddî dünyanın aletleriyle açıklanamayacak ya da açıklanmaya kalkışılması hâlinde yanlış sonuçlar doğuracak unsurların varlığı gözden uzak tutulmamalıdır. Başka bir söyleyişle, Osmanlı toplumunda ticaret ve sanayi, kapitalist zihniyetin, kâr, daha fazla kâr, mümkün olan en fazla kazanç anlayışının dışında, yaşamak için faaliyet ve üretim anlayışından kaynaklanır. İslâm'ın insanı şartlandırdığı hırstan tamahtan kurtulma düşüncesi Osmanlı toplumunda bir hayat görüşü olarak büyük ölçüde etkili olmuştur. Bu çerçevede içinde bir ticaret erbabının ilk alış-verişten sonra komşusuna müşteri göndermesi anlamlı olmakta, Osmanlı ülkesinin hemen her yerinde ticarî muamelelerin senetsiz, karşılıklı güvene dayanır bir şekilde yürütülmesi yadırganmamaktadır. İktisadî oluşumları manevî temellerle açıklamak, ister kapitalist, ister komünist olsun bir batılı için imkânsızdır. Çünkü her iki üretim biçimi de maddeci bir dünya görüşü temelinden hareket etmektedir. Bu yüzden batıcı Türk aydınları da onların değerlendirmelerine yamanmakla yanlışı daha başlangıçta yapmaktadırlar. Toplumumuzu değerlendirirken tutacağımız yol, maddî temelleri, maddî; manevî temelleri manevî oluşum kurallarıyla incelemek ama, insan ve inanç etkenlerinden hareket etmek olmalıdır. Ancak bu şekilde sağlam ve tutarlı değerlendirmeler yapmamız mümkün olabilir.” (Doğan, 1989: 168-169).

Osmanlı Devlet’inde XVI. Yüzyıl boyunca yaşanan nüfus artışının tımar rejimini hem sipahi, hem de köylü açısından olumsuz yönde etkilediğine dikkat çeken Doğan, köylünün işleyecek toprak darlığı çekerken, sipahilerin için de gelirlerinin azaldığını ifade etmektedir.XVII. Yüzyılda batıda kapitalizmin gelişmeye başlamasının Osmanlı Devleti etkisinin XVIII. Yüzyılda gösterdiğini belirten Doğan, bu anlamda ilk kapitalist istilanın Napolyon' un Mısırı işgali olduğunu, XIX. Yüzyıla birlikte kapitalizminin ucuz ham madde kaynak deposu olmak yanında tüketici alan olarak Osmanlı ülkesine yöneldiğini dile getirmiştir.(Doğan, 1989: 200-201).

Osmanlı Devleti’nde toprak yapısının Kanunî Sultan Süleyman’ın ölümüyle birlikte başladığını belirten Doğan, Kanunî sultan olarak nasıl bir devrin kapandığını ilan ediyorsa, devrinden sonra başta üst yöneticilerin yaşayışları olmak üzere, halka doğru yayılan yaşayış tarzı önemli bir değişimi haber vermektedir. Aza kanaat eden, meşakkate katlanan, her an savaşa hazır durumda bulunan insan tipi etkisini kaybetmeye başlar. Kanunî Sultan Süleyman'ın 1566’da ölmesinden sonra, sırtına pamukludan başkasını geçirmemiş olan ihtiyar padişahın yasakladığı ipekli, gümüş ve altın işlemeli kumaşlar, yine birden ortaya çıkar. Yüzyılın sonuna yaklaşırken İstanbul'da şaşaalı şöenler, âlemler birbirini kovalar. Osmanlı gazi insan tipinin yerine tüccar, sanayici, üretici insan tipini ikâme edememiştir. Veya bu tipleri birlikte yaşatamamıştır. Elde edilen zenginlikler bu yüzden batıdaki gibi yatırıma değil, lüks tüketime yöneltilmiştir. Bu tipin oluş maması, batıyla mücadeleyi sırf askerî planda görmekle neticelenmiştir. Askerî mücadelede ise, değişen teknoloji sonucu belirler. Osmanlılar XVII. Yüzyıla kadar Avrupa’daki gelişmeleri takip etmekten ve uygulamaktan geri kalmamışlardır. Ordu bu yüzyıla kadar hem teşkilatlanma, hem de eğitim ve disiplin açısından üstün durumdaydı. Bu nitelikleri ile Osmanlı ordusu batılılara örnek teşkil ediyordu. Hem devşirme ordusunun hem de tımarlı ordusunun uğradığı bozulma, savaşız on yıl bile geçirmemiş olan Osmanlılarda çok çabuk hissedildi. Ama bunun düzeltilmesinin sadece askerlik alanıyla sınırlı görülmesi, gerçek ve kalıcı çözümlere ulaşılmasını güçleştirmiştir.”(Doğan, 1989: 204-201).

D. Mehmet Doğan, IV. Murat devrinde *Koçi Bey Risalesiyle* başlayan tımar sistemi başta olmak üzere devlet yönetimindeki bozukluklara çözüm bulma

anlayışının zaman zaman yapılan iyi niyetli çabalara rağmen bir sonuca ulaşamadığını belirtmektedir. Doğan, II. Mahmut döneminde devlet yönetiminde yapılan köklü değişiklikler, ardından gelen Tanzimat ve ıslahat hareketleri ve ilan edilen meşrutiyetlerin sadece devletin ömrünü uzattığını, istenilen çözüme bir türlü ulaşılmadığını ifade etmektedir.

3.15.3. Üçüncü Bölüm: Cumhuriyetten Sonra Toprak Meselesi

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, cumhuriyetten sonra ülkemizdeki toprak meselesi üzerinde detaylarıyla durmaktadır. Topraktan kastedilen sadece şekil itibariyle toprak olmadığı, bunu idare eden, insanlar arasında pay eden zihniyet de ele alınmaktadır. Günümüz Türkiye'sinin hukuk, iktisat, siyaset ve idare sistemlerini belirleyen temel dönüşümlerin kaynaklarının Tanzimat yıllarına özellikle askerlikle ilgili dönüşümler sözkonusu olduğunda ise II. Mahmut ve hatta III. Selim devirlerine kadar götürülebildiğini belirten Doğan, aşağı yukarı iki yüz yıllık bir zaman dilimi içinde çeşitli aşamalarda gerçekleştirilen değişikliklerin günümüz Türkiye'sine devredilen çıkmazların, çelişkilerin ipuçlarını da ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Doğan, "Bu oluşumları çerçeveleyen temel gelişmeleri Cumhuriyet'in ilânından elli, yine batılılaşma yolunda belirgin duraklardan İkinci Meşrutiyet'in ilânından altmışbeş ve Tanzimat Fermanı'ndan takriben yüzotuzbeş yıldan fazla zaman geçtikten sonra gözden geçirmek, bu zaman kesiti içinde evrimlenen zihniyetle hesaplaşmak hayati önem taşımaktadır. Biz burada meselenin sadece bir cephesini -fakat bu cephenin diğer bütün oluşum ve kurumlaşmaların dışında olmadığını da hatırdan çıkarmayarak- ele alacağız. Aslında toprak meselesinin son elli, çok çok altmışbeş yıllık macerasını gözden geçirirken, günümüz Türkiye'sini hazırlayan dönüşümlerin kalın çizgilerle bir panoramasını da ortaya koymuş olacağız." (Doğan, 1989: 231).

Cumhuriyetin ilk dönemindeki toprak yapısı ve toprağı işleyen köylülerden önce dönemin aydınlarının toprağa ve köylüye bakış açısının sorgulanması gerektiğini belirten Doğan, 1930'larda Cumhuriyet idaresi tarafından köylünün kullandığı kağının bir gerilik aracı olarak görülüp kağınların kaldırılması için harekete geçildiğine dikkat çekmektedir. O yıllarda, kıyafeti beğenilmeyen köylülerin başkent Ankara'ya alınmadığını ifade eden Doğan, bunun nedeni olarak

da ÷lkemize gelen yabancuların, bu pejmürde kılıklı köylölere bakarak, Cumhuriyet köylölere hakkında yanlış fikirlere sahip olabileceği düşüncesinin hâkim olduğunu, ayrıca aydınlarımızın zihinlerindeki Cumhuriyet köylölüsüyile katiyen bağdaşmayan, fakir, üstü başı yırtık köylölere bazı kişileri tedirgin edebilir, idareye karşı güveni sabileceğini, bu iki davranışın mahiyet itibariyile farksız olduğunu söylemektedir (Doğan, 1989: 241).

Ülkemizde toprağın mülkiyet yapısı, satışı, miras yoluyla devri gibi vb. unsurlarla ilgili düzenlemelerin Medeni Kanunla yapıldığına dikkat çeken Doğan, bu kanunun ardından Osmanlı dönemindeki mirî arazi yapısına son verildiğini belirtmektedir. Medeni Kanunun liberal bir mülkiyet telâkkisinin eseri olduğunu ifade eden Doğan, bu kanunla toprakta ferdî mülkiyet devri açıldığını söylemektedir (Doğan, 1989: 261).

Ülkemizde toprağın daha verimli kullanımı ve çiftçiliğin geliştirilmesi açısından zaman zaman kanuni düzenlemelerin yapıldığını belirten Doğan, yapılan düzenlemelerin dengesizliği ortadan kaldırmadığını dile getirmiştir. 1945 yılında yapılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanun'un ardından dağıtılmaya başlanan ve özellikle 1950'den sonra Demokrat Parti döneminde artırılan toprakların büyük bir kısmının hazine arazisi olduğuna dikkat çeken Doğan, Osmanlı döneminin ardından özellikle doğu vilayetlerinde toprak ağalarının ellerinde olan topraklara dokunulmadığını, tapu kadastro çalışmaları yapılırken bu kesimin görmezden gelinip, az sayıda kişinin elinde binlerce dönüm toprağın bırakıldığını söylemektedir. Verilen rakamların ışığında 1973 yılında çıkarılan Tarım ve Toprak Kanunuyula da çok fazla bir değişikliğin yapılamadığı gör÷lmektedir (Doğan, 1989: 334-348).

Cumhuriyet döneminde tarımda makineleşme ve kapitalizmin Demokrat Parti döneminde gelişmeye başladığını ifade eden Doğan, "Türkiye'de gerek iktisadî ve gerekse sosyal değişme açısından, 1950'den sonraki 10 yıl, önceki 27 yıla nazaran büyük bir sıçrama dönemi olarak kabul edilebilir. D.P iktidarıyla hızlanan iktisadî gelişme, dış kaynaklı yardımlarla ilişkili yönü bir tarafa hükümetin siyasetiyile doğrudan ilgilidir. Bu bakımdan Cumhuriyet tarihini, 1950 öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayırmak yanlış olmayacaktır. Bu iki kesimden öncesi, durgunluk ve her bakımdan cebrîlik unsurlarıyla yüklüyken, sonrası hareketlilik (iktisadî

görüntüsü enflasyonu zorlaması) ve az çok, özellikle de iktisadî açıdan serbestlik dönemidir. İktisadî plândaki değişmeler, Türkiye'nin içtimaî ve kültürel bünyesini yenilemeye yönelirken, izlenen iktisat siyaseti de uzun süredir yanlış usûller sonucu tam bir atalet içinde olan tarım kesimini de harekete getirmiş, kısa sürede hem bu kesimde ve hem de ticaret ve sanayi kesimlerinde yatırıma yönelen bir sermaye birikimi sağlanmıştır. (Doğan, 1989: 352).

Türkiye’de toprak meselesinin çözümü için çeşitli sebeplerle gecikmiş olan İslâm sanayi toplumunun kurulması gerektiğine dikkat çeken Doğan, bu çağda kurulan İslâm toplumunda sanayi kesimi ile tarım kesimi geliştirici bir denge içinde tutulup, iktisadî yapıda temel dönüşüm olarak mülkiyet meselesinin de çözümlenmiş olacağını belirtmektedir. Doğan, mülk Allah’ındır ilkesi doğrultusunda yapılacak bir düzenlemeyle istenilen sonuca ulaşılabileceğini ifade etmektedir. Doğan, “İnsanların mal ve mülk üzerinde belirli ve geçici tasarruf hakları vardır. Bu tasarrufun şekli devlet organları tarafından düzenlenir. Tarım arazisi tamamıyla mirîdir; tarım arazileri üzerindeki hali hazır mülkî haklar bütün Türkiye çapında yeniden tanzim edilecektir. Toprak üreticinin tasarrufuna verilirken, tarımda istihdamı mümkün olmayanlar diğer kesimlere aktarılacaktır. Köylünün tasarruf edeceği toprak miktarı belli geçim şartlarına göre düzenlenecektir. Bütün köylülerin yakın gelir grupları içinde yer alması sağlanacaktır. Köylü boğaz tokluğu bahasına toprak sahibi edilmeyecek; köylük nüfusun geliri ile şehirli nüfusun geliri arasında belirgin bir farka imkân verilmeyecektir. Köy idaresi, üreticilerle köyde tasarruf ve işletme biçimini düzenleyen devlet memurlarının (bunlar arasında ziraat mühendisleri, teknisyenler, öğretmenler yer alacaktır) teşkil ettiği köy tarım birlikleri vasıtasıyla gerçekleştirilecektir. Köy tarım birlikleri yalnız kooperatif özellikleri taşıyan teşkilâtlar olmaktan öte, devlet-köylü, köylü-pazar ilişkilerini sağlayan temel birimler olacaktır. Köy üretimi, bu birliklerin tarım araç ve gereçleri kullanılarak gerçekleştirecektir. Bu üretim içinde cemaat hayatının gereği olan imce, ortak çalışma önemli yer tutacaktır. Köy birliklerindeki devlet memurları (eski sipahiler gibi) köy biriminin geliri ile nisbetli gelir elde edebileceklerinden üretimin mümkün olan seviyeye ulaşması hem bu devlet görevlileri, hem de köylü için arzu edilen bir şey olacaktır.”(Doğan, 1989: 413-414).

Tarih ve Toplum, isimli eserinde D. Mehmet Doğan, ülkemizdeki toplum yapısı ve toprak meselesi üzerinde ayrıntılı bir şekilde araştırma yapıp, ilerleyen dönemde bu konuda çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için zengin bir içerik ortaya koymuştur. Türkiye'deki toprak meselesi tam anlamıyla bir sonuca ulaştırılmadığı sürece bu kitap güncelliğini koruyacak, sürekli geliştirilebilecektir. Günümüzde bile devlet imar barışı, hazine arazilerini tarım için kullananlara önce kiralayıp, daha sonra satmak gibi toprak meselesinin çözümü noktasında yeni adımlar atmaya devam etmektedir. D. Mehmet Doğan toplum yapısı ve toprak meselesini Hz. Muhammed döneminden günümüze kadar oldukça detaylı bir şekilde kaleme almıştır. Kitapta yer alan onlarca kaynağı göz önünde bulundurursak oldukça titiz bir araştırmanın yapıldığı söylenebilir. Çalışma kapsamında büyük bir hacme sahip eser, ana hatlarıyla ele alınmaya çalışıldı. Doğan ile yaptığımız görüşmede, kitabın yeni baskısının yapılacağını, bu baskıda kitapta yer alan tarım arazileri, mülkiyet yapısı, hazine arazileri gibi konulardaki istatistiklerde güncel haliyle yer verileceğini ifade etmiştir.

3.16. Türkistan/ Türkiye Türk Kimliğinin Coğrafyaları

Türkistan/ Türkiye Türk Kimliğinin Coğrafyaları, D. Mehmet Doğan tarafından 2010 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında, kitabın 2010 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Kitap, 296 sayfadır.

Kitap, beş bölümdür. Doğan, Sunuş yazısını birinci bölümün içinde kaleme almıştır. Kitabın sonunda seyahat notlarının yer aldığı ekler ve kitapta ismi geçen kişi, yer isimleri, kavramların kolay bir şekilde bulunması için fihrist kısmı bulunmaktadır. Kuşe kâğıda basılan kitabın içerisinde, bölgeden çekilen renkli ve siyah beyaz fotoğraflar da yer almaktadır.

Türk Kimliğinin Coğrafyaları, D. Mehmet Doğan'ın Türkiye Yazarlar Birliği'nin yönetiminde yer alan bir grup yazarla birlikte 1992 yılında Temmuz-Ağustos aylarında yazarın deyimiyle Türkistan'a yaptıkları seyahatin notlarından oluşmaktadır. Türki devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarının üzerinden birkaç yıl sonra yapılan bu seyahat, Sovyetler sonrası dönemin atmosferini de yansıtması açısından önemlidir.

3.16.1. Birinci Bölüm: Sınırların Dışına, Özümüzün İçine Seyahat

D. Mehmet Doğan, bu bölümde yaptıkları seyahatin amacı ve rotasından bahsederken, Türk tarihi ve Orta Asya bölgesi hakkında da kısa bilgiler vermektedir.

Türkiye Yazarlar Birliği heyetiyle, sürekli doğuya doğru ilerlediklerini belirten Doğan, “Türk cumhuriyetlerinin müstakilliklerini (onlar asla ‘bağımsızlık’ demezler) kazanmalarından bir kaç yıl sonra, henüz ‘müstakillik’ heyecanları taze iken, doğuya, sürekli doğuya doğru giderek bir seyahat gerçekleştirdik. Kırkinci paralelden fazla ayrılmadan, bu itibarî çizginin kâh üç beş derece altında, kâh üç beş derece üstünde doğumuza doğru yaptığımız bu seyahat aslında binlerce kilometrelik bir iç geziden başka bir şey değildi. Biz doğuya doğru gittikçe güneş, ay ve yıldızlar nasıl bizi takip ettiyse, Dedem Korkut, Koç Köroğlu ve Nasreddin Hoca da bizi takipten geri kalmadılar. Binlerce kilometre ötede, Buhara'nın merkezinde, Leb-i Havz'da Nasreddin Efendi'ye karakaçanın üzerinde rastladığımızda dudaklarımızda zaptedemediğimiz tebessümü çevreden Türkiye Türkçesiyle yayılan "şinanay yavrum şinanay"lı şarkılar tamamlıyordu. Kazakistan'a vardığımızda, başkent Almatı'da, (Türkiye'deki söyleyişle: Elmalı'da) iki telli, bizim bağlamamızın belki de ilk şekli olan dombra/tambura'yla çalınan, bozkırda atların habire koşmasının mûsikîsinden başka bir şey olmayan ezginin ‘Köroğlu’olduğunu duyunca şaşırılmamak gerektiğini artık iyice öğrenmiştik. Türkiye Türkçesi ile farkının daha çok edasında olduğunu hissettiğimiz Azerbaycan Türkçesinin edipleriyle görüşmeye gittiğimizde Azerbaycan Yazıcılar İttifakı binasının giriş katında gördüğümüz ahşap heykelin Dede Korkut'tan başkası olamayacağını sezmekle kalmıyor, adımızı bilir gibi biliyorduk. Bize yüzlerce yıllık gibi gelen çinilerin, oyma ahşap sütunların, klasik motifli alçı işlerinin o gün orada bulunan ve hâlâ çapan (klasik Özbek üstlüğü, bizde ‘kaftan’) giyen sade vatandaşlar tarafından bizzat yapıldığını duyduğumuzda, İmam Buharî'nin kabrinin bulunduğu yerde neden Muhammedî güller açtığını anlamamız güç olmadı. Abdülhalik Gücdüvanî'nin, Bahaeddin Nakşibend'in türbelerinin-dergâhlarının yetmiş yıllık Sovyet zulmünü hiç yaşamamışçasına diri ve diriltici olduklarını görmek, acaba bu zatların kerametleri cümlesinden miydi?” (Doğan, 2010: 9-10).

Türkiye ve Türkistan'ın, anlamları aynı iki kelime olduğunun altını çizen Doğan, yeryüzünde "Türklerin ülkesi" demek için tek kelime yetmediğini, bunun da tarihin ve coğrafyanın ortaya koyduğu bir sonuç olduğunu belirtmekte. Bizans'ın VI. Asırda, Orta Asya'ya, Türkistan'a "Türkiye" diyordu IX-X. Asırlarda Volga'dan orta Avrupa'ya kadar uzanan Hazar ve Macar ülkeleri "Türkiye" idi. XII. Asırdan itibaren Anadolu Türkiye olarak adlandırıldığını dikkat çeken Doğan, Marko Polo'nun hatıratında Anadolu'nun "Küçük Türkiye" olarak, Orta Asya'nın ise "Büyük Türkiye" geçtiğini, Türkiye'ye, Anadolu'ya "Küçük Asya" denilmesinin bir sebebi hikmeti olduğunu söylemektedir. XIII. Asırda Mısır merkezli Kölemen ülkesinin Türkiye olduğunu, sonrasında ise Osmanlı ülkesinin Türkiye diye nitelendiğini vurgulayan Doğan, Osmanlıların Anadolu ve Rumeli ayrımı yaparken batıların Osmanlı ülkesinin tamamına "Türkiye" dediğini ifade eder. Doğan, geçmiş yüzyıllardaki, "Türkiye"nin, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarına sığdırılabileceği kimin aklına gelirdi sorunu sormuştur (Doğan, 2010: 14).

Doğan bu bölümde ayrıca Türklerin tarih sahnesine çıkışı, göçebe hayat tarzı ve yerleşik hayata geçişi, İslâmiyet'in doğuşu ve yayılışı, Türklerin İslamiyet'e geçişi gibi konularda tarih bilgilerine de yer vermiştir.

3.16.2. İkinci Bölüm: Semerkand Ü Buhara

D. Mehmet Doğan, bu bölümde kağıt üzerinde çizilen sınırlar yüzünden coğrafya anlayışımıza zarar verildiğini, bize çok uzak gibi görünen yerlerin aslında gönül coğrafyamız içerisinde çok yakınımda bulunduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, Nahcivan, Azerbaycan, Özbekistan ile ilgili gözlemlerine de yer vermiştir.

Doğan, "Coğrafya tasavvurumu zorlayacak ne ders kitabı, ne de halk hikâyeleri okuyan bir nesildendim. Sadece ve sadece, yakın çevremizdeki yatırların adlarından coğrafi tasavvurumuzun birazcık zedelendiğini hissedirdim. Bu yatır, evliya adları arasında Horasan, Semerkand ve Buhara isimleri nedense çok sık geçirdi. En ünlü Buharî (yani Buharalı) Bursa'da Emir Buhari, yani Emir Sultan idi. En ünlü Semerkandî ise, galiba Ankara yakınlarındaki (Şıhlar, Çamlıdere) Ali Semerkandî idi. Bolu'da bir yatırda ise buiki şehir adı birleşmişti: "Semârkand u Buhara Hazretleri"... Hâmedan, Belh, Kazirun, Harakan, Tebriz, Erdebil, Hoy, Şirvan vb. yerleşmeler yatır

literatüründe sık geçen isimler arasında yer alıyor. Bununla birlikte kendisi Türkistanlı olmasa bile, şeyhi, piri, soyu bu uzak coğrafyadan olan çok sayıda evliya kabri ile karşılaşmanız şaşırtıcı olmaz. Coğrafya tasavvurumuzun eni konu dumura uğradığını fark edebilmemiz için Sovyet sisteminin yıkılışını beklememiz gerekiyormuş meğer!” (Doğan, 2010: 55-56).

İğdır'dan otobüs yolculuğu ile Nahcivan'a gitmeleriyle yolculuğun başladığını söyleyen Doğan, Nahcivan'ı dünya gözüyle gördüğü ilk Sovyet şehri olarak niteliyor. Bu coğrafyaya geçmelerinin ardından içki konusunda hayat tarzı dayatmalarıyla karşılaştıklarını belirten Doğan, bölge insanının her yemeğin yanında içki tükettiğini, içkiye de arak dediklerini ifade ediyor. İnsanların Türkiye Yazarlar Birliği heyetinin içki içmediğini görünce hayıflandığını dile getiren Doğan, daha sonra özeleştiri yapanların içkinin kendilerine Sovyetler'in kötü bir armağanı olduğunu söylediklerini aktarır. (Doğan, 2010: 56).

Nahcivan'ın efsane, masal ve halk hikâyesi güzergâhlarının kesişme noktasında olduğunu vurgulayan Doğan, bir taraftan dinî efsaneler, öte taraftan folklorik hikâye ve masalların bulunduğunu belirtmektedir. Doğan, Nahcivan adının, "Nuhcevan"dan geldiğini, yani Nahcivan'ın Hz. Nuh'un gençliğini yaşadığı yer olduğunu, bu yüzden "Nuhcivan" olarak adlandırıldığını söylemektedir. Etrafta çok sayıda bulunan dağlardan birinin de gemiye benzediğini ifade eden Doğan, bu dağın Nuh'un gemisi olarak efsaneleştirildiğini dile getirmektedir (Doğan, 2010: 57).

Türkçülük ve Turancılık akımının Azerbaycan'da başladığına dikkat çeken Doğan, Hüseyinzade Ali (Turan)'ın Turancılık fikriyatının öncüsü olduğunu belirtir. Müstakil Azerbaycan devleti bu fikrî-ideolojik temeller üzerine kurulduğunu dile getiren Doğan, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bayrağı dahi bu ideolojik-fikrî temeli ifade ettiğini vurgulamıştır. Doğan, Azerbaycan bayrağında yer alan mavi, kırmızı, yeşil renklerinin Türkleşmek, İslâmlaşmak, muasırlaşmayı sembolize ettiğini ifade etmektedir (Doğan, 2010: 64).

Doğan, kendisinin binalarına bakarak Bakü'yü Beyoğlu'na benzettiğini, Azeriler tarafından ise daha çok İzmir'e benzetildiğini belirtir. Azerbaycan Yazarlar Birliği ile yaptıkları toplantının ardından Özbekistan'a geçtiklerini ifade eden Doğan,

Özbekistan'ın tarihi hakkında bilgiler vermiştir. Taşkent'te Özbeklerin millî kahramanları arasında gördükleri Türkçe savunucusu Ali Şir Nevaî adına yapılan parkı da ziyaret ettiklerini söyleyen Doğan, Özbeklerin parka bağ dediklerini aktarıyor. Doğan, Taşkent'e kadar gelmişken Enver Paşa'nın Turan ideali uğruna 42 yaşında hayatını noktaladığı Belcivan'a da gitmeyi düşündüklerini lakin Belcivan'ın Sovyetler tarafından Özbekistan'dan koparılıp oluşturulan Suni Tacikistan'ın sınırları içerisinde kaldığından gitmediklerini söylemektedir (Doğan, 2010: 78-88).

3.16.3. Üçüncü Bölüm: Semerkand Yahud Timur!

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Semerkant ve Buhara ile ilgili izlenimlerine yer vermektedir. Semerkant'ın muhtelif devirlere ait çok sayıda kalıntı, mimari esere sahip olmasına rağmen her şeyden fazla Timur'u hatırlattığına dikkat çeken Doğan, Semerkant'ı görmenin aynı zamanda Timur'u görmek olduğunu belirtir (Doğan, 2010: 109).

Doğan, “Semerkand'ı tekrar Semerkand yapan Timurlenk'in, ‘bizim kudretimizden, iktidarımızdan şüphe edenler, inşa ettirdiğimiz eserlere baksınlar’ dediği rivayet edilir. Elbette iktidarla yapı arasında bir bağlantı vardır. Bunu mimarlık tarihi de doğrular. Fakat burada mimarî, maksadını ve kudretini aşan bir rol oynamaya zorlanmaktadır. Bu söz, mimarî sürece müdahalenin de ipuçlarını vermektedir. Muhtemelen bir çok iktidar sahibi, yaptırdığı eserin şekillenmesi konusunda fikir, karar veya tavır ortaya koymuştur. Hatta zaman zaman inşa sürecine müdahil olmuştur. Fakat, Timur kadar karışanını tarihler yazmıyor. Ak Saray Timur'un gücünün, iktidarının, ihtişamının tezahür ettiği bir yapı. Büyük nispetler, taç kapılar, yüksek kemerler, muhteşem süslemeler, geniş odalar.. Nihayet, asıl mekâna, huzura geldiğinizi sanıyorsunuz. Bir de bakıyorsunuz ki, girişte bile değilsiniz!” (Doğan, 2010: 111).

Doğan, bir yandan bölgeyi tanıtırken, bir yandan da tarihinden bahsetmektedir. Timur'un yaptığı seferlerle, fetihlerle ülkesinin sınırlarını nasıl genişlettiğini, Timur'dan sonra devletinin ve Türk dünyasının durumu hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

Semerkant'ın ardından Buhara'ya doğru hareket ettiklerini ifade eden Doğan, ilk olarak Semerkant yakınlarındaki İmam Muhammed Buhari'nin türbesine gittiklerini belirtir. Doğan, "İmam Buhari Müslümanların en fazla itibar ettiği hadis kitabının derleyicisi; bu mânâda en büyük muhaddis. Onun *-Sahih-i Buhari* olarak anılan kitabı, Peygamber Efendimizden rivayet edilen sözlerin en güçlü delillerle senetlerle derlenmişlerinden seçilmiştir. Bu muazzam işi, 810'da, yani Hz. Muhammed'in peygamberlikle vazifelendirilişinden iki asır sonra Buhara'da doğan, İsmail oğlu Muhammed başardı. Bu aynı zamanda, Türkistan'ın İslâmi ilimlere çok güçlü şekilde katılışının işaret taşlarından. Buhari'nin hadis ilmine katkıları Camiü'l-sahih'yle sınırlı değildir, o hadis ilminin kendisinden sonraki iki büyük şahsiyetinin de hocasıdır: Müslim ve Tirmizî. İşte bu üç isim, *Kütüb-i Sitte*, yani -altı kitap denilen muteber hadis külliyatlarının üçünün müellifleridir. Buhari'nin Sahih'i yanında Müslim'in Sahih'i ve Tirmizî'nin Sünen'i...Buhari, 16 yaşında ailesiyle hacca gider. Annesi ve kardeşleri hac farızasını ifa edip dönerken o Mekke'de kalır ve hadis tahsiline başlar. Bağdat, Basra, Belh, Şam, Humus, Küfe, Medine, Merv, Mısır, Nişabur... Hadis toplamak ve ilmini derinleştirmek için bazılarında defalarca gittiği şehirler. Binden fazla muhaddisten iki yüz bin hadis toplar. Çok kuvvetli bir hafızası vardır. Devrinde ilmiyle büyük itibar görür. Nişabur'a geleceği duyulunca halk onu üç günlük yoldan karşılar... Muhammed Buhari, ömrü boyunca araştırdı, öğrendi ve öğretti... Bu arada, devlet adamlarından, mevki ve makamdan hep uzak durdu. Horasan valisinin, sarayında kendisine hadis öğretmesi talebini geri çevirdi. Ona göre, bir devletlinin sarayına gitmek ilmi küçük düşürmektir. Vali isterse gelip, mescidde veya evinde derslerini takip edebilirdi. Buhara'ya döndükten sonra Buhara valisinin sadece kendi çocuklarına ders vermesi talebini de, ilmi bir kaç kişiye tahsis etmeyeceğini belirterek, reddetti. Bunun üzerine belki de son günlerini geçirmek üzere geldiği memleketinden ayrılmak zorunda kaldı. Semerkant'a çok yakın Hartenk kasabasında akrabalarını ziyaret için konakladığı sırada vefat etti (870). Örnek ahlâk sahibi bir âlimdi. Mütevazı, az konuşan ve dünya malına değer vermeyen bir bilge...Muhammed Buhari, ok atmayı çok severmiş. Onu yakından tanıyanlar, attığı oklardan sadece bir-ikisinin hedefe isabet etmediğini söylerlermiş. Yüz binlerce hadis arasından en sahihlerini topladı ve kitabına aldı. Okları isabet ettirmedeki başarısını burada da gösterdiğini tahmin edebiliriz. Buhari'nin hangi kavimden

olduğu çok önemli değil aslında. Dedesinin Mecusî iken Müslüman olduğu biliniyor; bu durumda Arap olması ihtimali yok. Acaba, İranlı kavimlerden birine mi mensuptu, yoksa Türk mü idi? Ok atma merakına ve isabet ettirmedeki başarısına bakılırsa, Türk olduğunu söyleyebiliriz!” (Doğan, 2010: 158).

Buhara’da Nakşibend’i tarikatının kurucusu Muhammed Bahaeddin Nakşibend’in türbesini de ziyaret ettiklerini ifade eden Doğan, Bahaeddin isimli köyde bulunan türbenin Kasr-ı Ârifan yani arifleri köşkü olarak adlandırıldığını, yani marifet ve hakikat mertebesine erişenlerin, olgun ve bilge kişilerin mekânı olduğunu belirtir (Doğan, 2010: 172).

3.16.4. Dördüncü Bölüm: Türkistan Dediğin Bir Küçük Şehir!

D. Mehmet Doğan, bu bölümde bizim Türkistan dediğimiz geniş coğrafyanın resmi bir isim olarak küçük bir şehre verilmesini biraz ironik bir şekilde anlatmaktadır. Kazakistan sınırları içerisinde bulunan, Hoca Ahmet Yesevi’nin türbesinin de içinde bulunduğu köyün ismi Türkistan’dır. Türkistan’ın sınırları bir şehre indirgenmiştir.

Doğan, “Türkistan’daydık. Fakat biz Türkistan’a yaklaştıkça, sanki o bizden uzaklaşıyordu! Binlerce yıllık bir coğrafi isim, şimdilerde neredeyse kullanılmaz olmuştu. Yeni siyasî haritalar, yeni kimlikler oluşturulmuş, böylece Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan ortaya çıkmıştı. Türkistan bunların mecmuu idi. Fakat artık bütün yoktu. Bu yüzden bütünü gören de yoktu! Son defa Ruslar bu coğrafi adlandırmayı ‘Türkistan Umumî Valiliği’ olarak ve devrimden sonra da Sovyetler daha dar bir alanı kapsamak kaydıyla Türkistan Cumhuriyeti olarak kullanmışlardı. Daha sonra Pantürkizm çağrışımını yok etmek için, yukarıda ismi geçen cumhuriyetleri oluşturmuşlar ve nihayet ‘Türkistan’ sadece küçük bir istasyon şehri olarak kalmıştı. Türkistan şimdi ‘Yes’ veya ‘Yesi’ idi. Yani Hoca Ahmet Yesevi’nin memleketi.. Ona Hazret-i Türkistan deniliyordu. Bu her halde şimdilerde küçük bir şehir olan Türkistan’la sınırlı bir tavsif olmamalıydı. Biz Türkistan’daydık. Ama resmen var olan ‘Türkistan’ içinde bulunduğumuz Özbekistan’ın sınırları dışındaydı. Türkistan haritalar çizilirken Kazakistan sınırları içinde bırakılmıştı. Özbekistan yazılı edebiyatının ilk dört isminden biri olarak Hoca

Ahmet Yesevi’de sayılıyordu. Özbekler, Ahmet Yesevi’yi kendilerine ait sayarken, şimdi siyasî sınırları içinde kaldığı için, Kazaklar da onu kendilerinden saymaktadır. Bunu Kırgızların veya Türkmenlerin yapmadığını tahmin edebiliriz. Elbette Türkiye’de edebiyat tarihi yazılırken, Özbekler’in sıraladığı isimlerin hepsi listede yer almaktadır. Diyebiliriz ki, Türk edebiyatı Türkiye’de, XX.Yüzyıla kadar neredeyse bütün müşterek isimleri ihtiva eder. XX. Yüzyılda artık, Türk edebiyatı bütün isimleri taşıyamaz olur...” (Doğan, 2010: 187-188).

Hoca Ahmet Yesevi ile ilgili çok sayıda menkıbenin de bulunduğu dikkat çeken Doğan, Fuat Köprülü’nün Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar isimli eserinde geçen menkıbeyi şöyle anlatmaktadır; “Hazret-i Peygamber’in gazalarının birinde, Ashab-ı Kiram her nasılsa aç kalarak onun huzuruna geldiler; biraz yiyecek istirham ettiler. Hz Peygamber’in duası üzerine Cibril-i Emin, Cennetten bir tabak hurma getirdi; fakat o hurmalardan bir danesi yere düştü. Hz. Cibril dedi ki: 'Bu hurma sizin ümmetinizden Ahmed Yesevi adlı birinin kısmetidir: Her emanetin sahibine verilmesi tabî olduğu için, Hz. Peygamber, ashabına içlerinden birinin bu vazifeyi üzerine almasını teklifetti. Ashabdan hiç biri cevap vermedi; yalnız Baba Arslan(Selman-ı Farisi)bu vazifeyi üzerine alabileceğini söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, o hurma danesini eliyle Arslan Babanın ağzına attı ve mübarek tükürüklerinden deihsan etti. Hemen hurma üzerinde bir perde zahir oldu ve Hz Peygamber, Arslan Baba Sultan Ahmed Yesevi’yi nasıl bulacağını tarif ve talim ederek, onun terbiyesi ile meşgul olmasını emretti... Nihayet dört yüzyıl sonra Türkistan’a geldi, âdeti üzere her tarafa haberler yolladı ve nihayet onu Yesi’de mektebe giderken buldu. Arslan Baba çocuğa selam verdi, çocuk selamı iade ettikten sonra, 'Ey baba emanetiniz hani' diye sordu. Arslan Baba bu beklemediği sualden şaşırdı 'Ey veli, sen bunu nereden biliyorsun?' dedi. Çocuk, Allah bana bildirdi!' cevabını verdi. Sonra adını sordu, Ahmet olduğunu anladı ve emaneti sahibine teslim etti.'Bu menkıbelerin ne demek istediği, neye işaret ettiği önemlidir. Elbette, yüzlerce yıl yaşayan bir şahsiyet, bu şahsiyetin Hz. Peygamber'den aldığı emanet ‘hurma danesi’, ‘tükürük’, bu korunmuş hurma denesinin yüzyıllar sonra Türkistan coğrafyasında sahibi tarafından talep edilmesi ve emanetin sahibine tevdi edilmesi... İlk başta masal veya efsane diye geçiştirilebilir, hafife alınabilir. Fakat dikkatli

düşünülürse, Hz Peygamberin emanetinin onun "tebliği" yani 'Müslümanlık' olduğu, bu tebliğin hiçbir bozulmaya uğramadan aslî haliyle asırlarca korunduğu, nihayet, onu bütün saflığı ile benimseyip tebliğ etmeğe devam eden güçlü bir şahsiyetin ortaya çıktığı, emaneti ehli olan bu zatın ilmî ve manevî gücüyle devraldığı.. Hoca Ahmet, Türk velilerin baş halkasıdır. Ona 'Hazreti Türkistan' denilir. Bu yüzden, Yesi'nin adı 'Türkistan' olur." (Doğan, 2010: 196-197).

3.16.5. Beşinci Bölüm: "Özbeğim, Can Özbeğim..."

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Özbekistan'ın tarihine ve Sovyetler döneminde Türk topluluklarına din ve dil alanında yapılan baskılara değinmektedir. Bölümün ismini oluşturan dizenin ise, Özbekistanlı şair Erkin Vahid'in bir şiirinden alındığı belirtilmektedir.

Özbekistan'ın Türkistan coğrafyasında kavim, ulus adıyla anılmayan tek ülke olduğuna dikkat çeken Doğan, Türkmen, Kazak, Kırgız hatta Tacik kimlikleri çok eski devirlerde oluştuğunu, bu isimlerin, yüzyıllarca önce ortaya çıkıp, yerleşmiş ve bugüne kadar süregelmesine rağmen "Özbek" in esasında bir kavmin adı olmadığını Karahanlı, Safevî, Timurî, Osmanlı vs. gibi bir isme, şahsiyete, aileye bağlanan devlet adlandırmalarından birisi olduğunu vurgulamaktadır. Doğan, Timurlular/Gürkanîler'den sonra, Türkistan coğrafyasında hükümlan olan Şeybanîlerin, kendilerini Altınordu hükümdarı Özbek Han'a isnat ederek adlandırmayı tercih ettiklerini belirtir. Özbekistan modern dönemde ilk defa Sovyet idaresi zamanında, önce özerk bir bölgenin adı olduğunun altını çizen Doğan, Sovyet sisteminin yıkılmasından sonra da müstakil bir devlet hâline geldiğini söylemektedir. Özbek kimliğinin oluşmasının, XX. Yüzyıla mahsus bir olgu olduğunu ve bu olgunun ortaya çıkışında, şekil alışında Bolşevik hükümetin milliyetler komiseri Jozef Stalin'in mühim rolünün olduğunu ifade eden Doğan, bu hamlenin belki de Türkistan'da ortak Türk kimliğine ve müşterek yazı diline karşı en etkili (ve başarılı) hamlelerden birisi olduğunu vurgulamaktadır. Doğan, Türkiye'de Osmanlı Devleti'nin sona ermesi sürecinde isme, hanedana dayanan adlandırmadan Türk kimliğine yönelirken, Türkistan'da süreç farklı işletilip; şahıs ismi, aile adı bir ulus adına dönüştürüldüğünü belirtmektedir (Doğan, 2010: 241).

Türkiye ve Türkistan'da değişimin eş zamanlı yaşandığını ifade eden Doğan, “Sovyetler Türkistan’da gelenekli yapıları parçalayıp, yeni yapılar oluştur ve böylece halkı belli bir biçime sokarken, Türkiye’de de ‘devrim’ olarak isimlendirilen uygulamalar yapıyordu. Sovyetlerin toplum mühendisliği dönemi ile Türkiye’de yürütülen toplum mühendisliğinin eş zamanlı olması dikkat çekicidir. Bundan daha dikkat çekici olan ise her iki mühendisliğin muhtevalarının benzerliği, hatta zaman zaman aynılığı olmalıdır. Diyebiliriz ki Türkiye’de ‘devrim’ adına ne yapılmışsa, Sovyetler Birliği’nde de o yapılmıştır. Tabii, Sovyetlerdeki mülkiyet ilişkilerini değiştiren uygulamaların Türkiye’de söz konusu olmadığını hatırlatmalıyız. Sovyetlerin Müslüman kimliğine baskı uygulamaya neredeyse Türkiye’de cumhuriyetin ilan edildiği yıl başladıkları söylenebilir. Ruslar Müslüman kimliği yerine, marksist, komünist kimliğini ikame etmeye çalışıyorlar. Tutmayınca İslâm karşıtı kampanyalara ağırlık veriyorlar. Bununla da yetinmiyorlar, kanlı temizlik hareketlerine girişiyorlar. Bütün Müslüman Türk topluluklarının önde gelen idareci ve aydınlarını ‘temizliyorlar’, yani yok ediyorlar! Buna rağmen İslâm kimliğini tam manasıyla silemiyorlar! Sovyetler Birliği’nde neredeyse Türkiye ile eş zamanlı olarak, tekkeler, zaviyeler kapatılmış, dinî öğretim veren kurumlar ortadan kaldırılmış, kılık kıyafet değişikliği için baskı uygulanmış, hatta Türkiye’de münferiden görülen, çarşaf yırtma olayları Sovyet kontrolündeki Türk bölgelerinde kampanyalar halinde yürütülmüştür. Türkiye’de büyük övgülerle, öncülük atfedilerek yüceltilen ‘Harf İnkılabı’, Türkiye’den önce Sovyetler Birliği’nde, Azerbaycan’dan başlanarak uygulanmıştır.” (Doğan, 2010: 254).

Türkistan/Türkiye Türk Kimliğinin Coğrafyaları isimli eserinde D. Mehmet Doğan, Türkistan’a yaptıkları seyahati bir gezi yazısı kıvamında yazarken gezilen ülkeler, ziyaret edilen tarihi şehirler, bu şehirlerde bulunan tarihi şahsiyetler hakkında da detaylı bilgiler vermiştir. Türkistan coğrafyasında yaşanan değişime dikkat çekerken Doğan açısından din, dil ve kültür belirleyici unsur olarak değerlendirilmiştir. Doğan, değişimin neticesinde özellikle dil konusunda zaman zaman sıkıntılar yaşansa da kültürümüzü oluşturan tarihi şahsiyetler sayesinde kolaylıkla ortak bir paydada buluşulabildiğini belirtmektedir. Doğan’ın bu eseri

Türkistan coğrafyasının geçmişten günümüze yaşadığı değişimi anlamak ve bölge ile aramızdaki kültürel kodları öğrenmek açısından oldukça önemlidir.

3.17. Türkendülüsiye

Türkendülüsiye, D. Mehmet Doğan tarafından 1998 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında, kitabın 2013 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 2. baskısı incelenmiştir. Kitap 280 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, yazarın ikinci baskı için yazdığı ön sözün ardından gelen altı bölümden oluşmaktadır. Kitabın son kısmına Rıfkı Kaymaz'ın kitapla ilgili D. Mehmet Doğan ile yapmış olduğu röportaj ilave edilmiştir. Kitabın ismi Türkiye ve Endülüs isimlerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Doğan, Endülüs'ün yıkılma süreciyle Türkiye'nin 1990'lardaki halini kıyaslayıp, kitabın isminin alt başlığını da oluşturan Hilâl operasyonu ile Endülüs'teki Müslümanların yaşadığının bir benzerinin yaşatılmaya çalışıldığını belirtmiştir.

“Türkiye XX. Yüzyılın sonunda “Hilâl operasyonu olarak adlandırılabilir bir durumla karşı karşıya bırakıldı. İşgalci güçlerin yapması halinde dahi kabul edilemeyecek baskılarla, zorbalıklarla bin yıl sürdürülmek istenen bir devirdi bu. Türkendülüsiye’de 1990’lar Türkiye’sinin siyasi arka planı hakkında bilgiler ve yorumlar sığağı sığağına yer alıyor.” (Doğan, 2013: 16).

3.17.1. Birinci Bölüm: Türkendülüsiye “Hilâl Operasyonu”

Bağımsızlığın sırf siyasi bağımsızlıktan ibaret olmadığına dikkat çeken D. Mehmet Doğan, bir insanın kendi vatanında kendi öz kimliğiyle başı dik yaşayamıyorsa, o ülkenin bağımsızlığı ve devlet niteliklerinin tartışma götürür hale geleceğini belirtmişti (Doğan, 2013: 21). “Türkiye 1997 başlarından beri tarihinde örneği olmayan psikolojik bir savaşa maruz bırakılıyor. Bu psikolojik savaş, toplumun ve devletin değerleri üzerinde yoğunlaşıyor. Hedef açıkça ilan edilmemekle beraber “İslami görünülük”dür. Türkiye’yi dışarıdan müşahede eden bir kimsenin bir çırpıda “Burası Müslüman ülkesi” demesine yol açacak görünülükler önce şüphe uyandırılıyor, daha sonra bunlarsız bir Türkiye’nin oluşumu yönünde uygulamalar dayatılıyor.” (Doğan, 2013: 22).

Bütün bu çabaların bazılarının farkında olmasa da İslami görünürlüğü ülkemizin bayrağında yer aldığına dikkat çeken Doğan, Türkiye'nin bayrağında Allah ve Muhammed yazan bir devlet olduğunu belirtiyor. Bayrağımızdaki hilâlin Allah anlamına geldiğini belirten Doğan, “hilâl” kelimesi ile “Allah” kelimesinin Ebced hesabına göre 66 rakamına tekabül ettiğini, bu yüzden Allah yazısı yerine hilâlin bayrağımızda yer aldığını ifade etmiştir. Bayrağımızda yer alan yıldızın da eski yazımızda sülüs hatla “Muhammed” kelimesinin yazılışının sivilizasyonu ile elde edildiğini söyleyen Doğan, anayasanın 3. maddesinde tarif edilen Ay-Yıldızlı bayrağın “Allah ve Muhammed” sembollerinden ibaret olduğunu belirtmektedir. Benzer yaklaşımın İstiklâl Marşı için de geçerli olduğunu dile getiren Doğan, İstiklâl Marşı'nın bizim Müslüman bir toplum olarak emperyalizme karşı kimliğimizi haykıran bir metin olduğunu vurgulamıştır (Doğan, 2013: 23).

Cumhurbaşkanı Erdoğan'a belediye başkanlığı döneminde Ziya Gökalp'ın dört mısrasını okuduğu için 10 ay cezaya çarptırılmasını eleştiren Doğan, bu ceza ile Türkiye'de bütün İslami görünürlük unsurları üzerinde korku uyandırıldığını, Erdoğan'a ceza verilmesini isteyen savcının da cezayı veren hâkimlerin bu durumun farkında olduğunu belirtmektedir (Doğan, 2013: 31).

Eski şehirlerin Müslüman kimliği üzerinde oynamanın güçlüğü yüzünden, yeni şehirlerin veya şehirlerin yeni kesimlerinin İslami görünürlük unsurları içermemesinin arzu edildiğini ifade eden Doğan, bu amaçla cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yeni Ankara'nın mabetsiz bir şehir olarak tasarlandığını belirtmektedir. İslam'ı görünmez hale getirme çabalarını beyhude bulan Doğan, ne yaparsak yapalım batıya yaranamayacağımızı Cemil Meriç'in, “Bütün camileri yıksak, bütün Kuranları yıksak bizim kimliğimiz bazılarının nezdinde yine değişmeyecek. Ne kadar katı ve toptan laik olduğumuzu ilan etsek, yine siz Müslümansınız diyecekler” cümleleri ile özetlemiştir (Doğan, 2013: 33).

Endülüs'ün Müslümanlardan temizlenmesinin ardından batının yeni hedefinin Türkleri önce Avrupa'dan, ardından da Anadolu'dan atmak olduğunu ifade eden Doğan, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşananların Sevr projesinin bu planın bir parçası olduğuna dikkat çekmiştir. “İspanya'da Müslümanların akıbeti

Hıristiyanlaştırma, engizisyon mahkemeleri ve sürgün kelimeleri ile özetlenebilir. Konunun Türkiye ile ne alakası var? Endülüs nire, Türkiye nire? Abesle iştilal etme denilebilir. Bu sorunu cevabını tarihte aramalıyız. Osmanlı Devleti'nin beş asır vatan edindiği vatan topraklarından sökülmesini tesadüfle, yerel milliyetçiliklerin tepkisiyle açıklayabiliyorsanız bu soruya verileceğiniz cevap bellidir. Fakat Balkanlardan Müslümanların sürülmesi kökleri çok daha derinde bulunan bir mücadelenin sonucudur. Yunan istiklâlinden Sırp bağımsızlığına batı emperyalizminin eli hep işin içinde olmuştur.” (Doğan, 2013: 38).

Cumhuriyeti kuran kadroların batının yönlendirmesiyle İslami görünür kılmaktan çıkarmaya gayret ettiklerini ifade eden Doğan, bunun da batılılaşma, gelişme adına yapıldığını ifade eden Doğan, Kâzım Karabekir'in hatıratından şu bilgileri aktarmıştır; “Mustafa Kemal Paşa, ‘Dini ve namusu olanlar kazanamazlar, fakir kalmaya mahkûmdurlar. Böyle kimselerle memleketi zenginleştirmek mümkün değildir. Bunun için önce din ve namus anlayışı değişmeli ve bunları çabuk zengin etmeliyiz! Bu surette kalkınma kolay ve çabuk olur. Dini ve ahlaki inkılâp yapmadan önce hiçbir şey yapmak doğru değildir. Bunu da ancak bu prensibi kabul edebilecek genç unsurlarla yapabilirim’ düşüncesindeydi.”

3.17.2. İkinci Bölüm: Kesintili Normalleşme Tarihi

D. Mehmet Doğan bu bölümün başlangıç kısmında, Millî Mücadele dönemi meclisi feshedildikten sonra oluşturulan ikinci meclisten başlayıp, Halk Fırkası'nın kuruluşu, cumhuriyetin ilanı, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş ve kapatılma süreci ve nihayetinde ortaya çıkan tek parti rejimine kadar olan kısmı özetle anlatmaktadır. Cumhuriyetin tek partili ilk döneminde İslam karşıtı propagandanın da arttığına dikkat çeken Doğan, “Türkiye Cumhuriyeti bir taraftan dini öğretimi tamamen ortadan kaldırırken ve resmi okullarında dini bilgilerin öğretilmesini tamamen yasaklarken, ülkede misyoner okulları Hıristiyanlık çerçeveli eğitimlerini sürdürdüler. Kimliğimizin asıl yapıcısı dinden soğutulan gençler, meydana gelen boşluğu başka bir dinin müntesipleri olarak kapatmaya yöneldiler. 1930'lara doğru yabancı okullarda ortaya çıkan, Hıristiyanlaşma güçlüğüle yatıştırılabildi.”(Doğan, 2013: 71). 1990'larda ülkemizde 1920'lerde olduğu kadar

keskin olmasa da İslam karşıtı bir zemin oluşturulmaya çalışıldığını ifade eden Doğan, resmi, bürokratik güçleri de zaman zaman ardına alan bu siyasi kesimin, dini ayrımcılıkla birlikte, gerçek din karşıtlığını politika haline getirmeye çalıştığını belirtmiştir (Doğan, 2013:72).

1994 yerel seçimlerinin Türkiye için bir dönüm noktası olduğu, bu yönüyle 1950 seçimlerine benzediğine dikkat çeken Doğan'ın bu bölümde seçimden önce ve sonra yayınlanan yazılarına da yer verilmiştir. Seçimden önceki yazılarında Doğan dönemi şöyle anlatmaktadır; “Bu itibarla 1994 mahalli seçimleri, 1950’de ortaya çıkan ve daha çok merkezi idare ile sınırlı olan sonuçların mahalli idarelere yansımaları şeklinde tecelli edeceğe benzetmektedir. Tek parti devamcısı partiyi hırçınlaştıran, laiklik vurgularını artıran, antidemokratik kişi ve kesimlerle nümayişkâr işbirliğine yönelen, şehirlerde de toprağın ayak altından kayıyor olmasıdır! Belediye yönetimlerinde büyük ölçekli olumlu bir örnek, Konya Büyükşehir Belediyesidir. Bu örnek olay bütün Türkiye’de kitlelere, inanmış yöneticilerin nasıl başarılı sonuçlara ulaşabileceğini göstermektedir. Hatta şunu da söylemek mümkündür, Konya gibi müspet örnekler olmasaydı, olumsuz örnekler halk tepkisi de bu kadar şiddetli olmayacaktı.” (Doğan, 2013: 81-82). Doğan'ın seçimin ardından yaptığı değerlendirmeye bakıldığı zaman 2000’li yıllarda yaşanacak dönüşümü o günlerde tahmin ettiği söylenebilir. Doğan, seçim sonuçlarının şehirli Müslümanların önlenemez yükselişi ve tek parti ideolojisinin zorunlu mağlubiyeti şeklinde tek cümle halinde özetlenebileceğini ifade etmiştir (Doğan, 2013: 95).

1995 yılında yapılan genel seçimlerle ilgili dönemin atmosferini yansıtır, tespitlerde bulunan Doğan, siyasilerin bir kısmının hem askere şirin görünmek hem de laikçi kesime yaranmak için yaptıkları açıklamalara ve seçimden sonra düştükleri duruma dikkat çekmiştir. Seçimden önce Tansu Çiller’in “Türkiye ya çağdaşlığı, ya gericiliği seçecek. Bir tarafta onlar var, bir tarafta çağdaş, laik ve Atatürkçü Türkiye’yi Avrupa’ya taşıyacak bizler varız. Bu nedenle halk ya geleceği ya geçmişi seçecek” sözünü aktaran Doğan, seçimin ardından Çiller’in onlar dediği Refah Partisi ile koalisyon kurmak zorunda kaldığını belirtmiştir (Doğan, 2013: 108).

Bölümün sonundaki “Bir Devrim Kanunu Değişirken” başlıklı yazısında ise Doğan, 1998 yılında Medeni Kanun’da yapılan düzenlemedeki çelişkileri vurgulamamıştır. Medeni Kanunun ilk yapıldığı dönemde kadınlara yeni hakların verildiği, erkeklerle eşitlik sağlandığı, erkeğin evin reisi olmaktan çıkarıldığının belirtilmesine rağmen 1998’de yapılan düzenlemelerin basında, “kadınlara itibarı iade edildi, Medeni Kanunda kadın erkek eşitliğine aykırı olan bütün maddeler ayıklandı” vb. şekilde haberleştirildiğini ifade eden Doğan, ironik bir şekilde yapılan bu düzenlemelerin Atatürk Devrimlerine aykırı olup olmadığını sormuştur (Doğan, 2013: 132). Çünkü Medeni Kanun tasarısı mecliste pek çok dertlerin çaresiymiş gibi sunulmuştu. “Devrin Adliye Vekili Mahmud Esat Medeni Kanun Tasarı’sını Meclise sunuşu şöyle bitiriyor: ‘Türk Medeni Kanunu Tasarısı yürürlüğüne konulduğu gün milletimiz on üç asrın kendisine çevrilen yanlış inançlarından ve karışıklıklarından kurtulmuş, eski medeniyetin kapılarını kapayarak hayat ve feyiz bahşeden çağdaş medeniyetin içine girmiş olacaktır.’” (Doğan, 2013: 131).

3.17.3. Üçüncü Bölüm: Güvenlik Tehdidi

D.Mehmet Doğan, bu bölümde 28 Şubat döneminde özellikle eğitim üzerinden dindar insanlara kurulan baskıya dikkat çekmiştir. Özellikle İmam-Hatiplerden rejim, canını sıkıyan herkesi irticacı diye damgalayabilmiştir. Milli Güvenlik Kurulu’nda sözde irtica PKK’dan bile daha zararlı görülmüştür. Doğan, bu durumu laik (veya dinsiz) PKK az kötü- Müslüman en kötü şeklinde yorumlamıştır (Doğan, 2013: 170).

28 Şubat dönemiyle birlikte camilerde din eğitimi 14-15 yaşların çıkarılırken, İmam-Hatiplerin önünü tıkamak için zorunlu eğitim beş yıldan sekiz yıla çıkarılmıştı. Böylece ortaokullar kapatılırken buradaki amacın İmam-Hatiplerin orta kısmı olduğunun herkes farkındaydı. Doğan zorunlu eğitimi şöyle değerlendirmiştir; “Mecburi öğretime mecbur muyuz? 1997 Türkiye’sinde ve şu günlerde bu sorunun sakın kafa ile cevaplanması hemen hemen imkansız gibi. Mecburi öğretimin bir “medeniyet projesi” olarak ortaya konulduğu, bunun bilim ve eğitim zeminlerinde tartışmak yerine, bilimi ve eğitimi yönlendirme merkezlerinde şekillendirildiği biliniyor. Bu niteliği yüzünden, geniş kitlelerin mecburi eğitim konusunda ikna edilmesi düşünülüyor; buna gerek bile duyulmuyor. Demokratik yönetimlerde terk

edilmiş olan devletin ceberut vasfı öne çıkarılarak halka bir mecburiyet dayatılıyor.” (Doğan, 2013: 171).

28 Şubat döneminde başta eğitim olmak üzere toplumsal alanda yapılan düzenlemelerin batının direktifleri doğrultusunda halka rağmen yapıldığını ifade eden Doğan, buna rağmen batıdaki ideolojik, felsefi ve bilimsel gelişmelerin yüz yıl takip edildiğine dikkat çekmiştir. 28 Şubatçıların en büyük yanlışının halkı tehdit olarak görmek olduğunun belirten Doğan, halkın bir devlet için sürekli tehdit olamayacağını, ülkenin büyük çoğunluğunu oluşturan halkın inancının tehlike teşkil etmeyeceğini, halkla ve inancıyla savaşanların ancak kendileriyle savaşacağını ve bu savaşın da galibinin olmayacağını belirtmiştir (Doğan, 2013: 174-185).

3.17.4. Dördüncü Bölüm: Neo-Totalitarizm ve İrtica Fobisi

D. Mehmet Doğan bu bölümde askeri vesayet, özellikle basın üzerinden toplumu yönlendirdiğini, 28 Şubat döneminde askerlerle ve dönemin gözde siyasetçileriyle iyi ilişkiler kuran basının, konu dindar kesime yapılan baskı olunca, her şeyi görmezden geldiğine dikkat çekmektedir.

1990’ların başında ezberlenen yasaksız Türkiye sloganlarının bu dönemde rafa kalktığını ifade eden Doğan, “Bugünlerde ‘yasağı yaygınlaştıralım ve yasallaştıralım’ diyenler ‘sivil toplumcu’ geçiniyorlar. Her türlü sansür ve denetim için bazı hukukçular ve yayıncılar kılıf hazırlamakla meşguller. Düşünce özgürlüğünün, basın ve yayım hürriyetinin güvenliğini tehdit ettiği düşünülüyor. ‘Sermayenin de rengi var, bazıları zararlıdır’ diyen, varlıklarını liberalizme borçlu işadamları görülüyor. ‘Parti de kapatılır, dernekte kapatılır, vakıf da’ diyen particiler, dernekçiler, vakıfçılar ortaya çıkıyor. Gazete toplatılır, televizyon karartılır, hatta tamamen yayından men edilir’ diyen gazeteciler, televizyonculara rastlanmaktadır.”(Doğan, 2013: 194).

28 Şubat döneminde insanların reflekslerini kaybettiğine dikkat çeken Doğan, Türkiye’de o dönemde yaşayanların değil, tarihin yargılandığını, düşüncenin değil inancın sansür edildiğini belirtmektedir. “Daha geçenlerde Millî Eğitim Bakanlığı’nın *Din ve Ahlak* kitabında yer alan Peygamberimizin Veda Hutbesi’nin

bazı kısımlarının çıkarılacağı gazetelere yansıdı. Büyük yayın organları da bu utanılacak sansürü iftiharla ilan ettiler. Anlı şanlı siyasiler, yüksek unvanlı bilimciler bu müstekreh sansürden gocunmadılar.”

Türkiye’de ısrarla Türkçe ibadeti savunan kesimin aynı Türkçe hassasiyetini gündelik hayat ve eğitim alanında göstermediğini vurgulayan Doğan, ülkemizde yabancı dilde eğitim veren lise ve üniversitelere kimsenin tepki göstermediğini hatta dönemin YÖK başkanının ‘Türkçe ilim yapılmaz’ diye açıklama yaptığına dikkat çekmiştir. Doğan, Gündelik dilimizde kullanılan yabancı kelimelere tepki göstermeyenlerin, ibadet dili Türkçe olsun, ezan Türkçe okunsun diye kampanya düzenlemelerini çelişki olarak değerlendirmiştir. “Her şeyimiz nice olursa olsun, dinimiz Türk ve Türkçe olsun yeter! İslam’a karşı Türkçüyüz, Türk’e karşı batıcıyız, batıya karşı şovenistiz. Biz aslında neyiz? ‘İrtica’ işletilen bir suç mu, yoksa icad edilen bir suç mu? Bu soruya cevap verebildiğimiz gün düğümü çözeceğiz galiba!” (Doğan, 2013: 204-216).

3.17.5. Beşinci Bölüm: Kabına Sığmayan Türkiye’nin Ufuksuz Yöneticilerine Dersler

Bu bölümde D. Mehmet Doğan, Türkiye’nin kuruluş sürecinde batıların da teşvikiyle nüfusu az, dinle ilişkisi sınırlı kendi halinde bir ülke tasarlandığını, halkın dayüzlerce yıllık inancı, geleneğiyle her zaman bir şekilde üzerinde uygulanmaya çalışılan projeleri bir kenara fırlattığını belirtmektedir. Doğan, Birinci Mecliste yer alan İkinci Grubun tasfiye edilmesiyle birlikte ülkenin daha en başta demokratik bir cumhuriyet olma fırsatını kaçırdığını ifade etmiştir. Doğan, “İkinci Grup İttihat ve Terakki geleneğinin komitacı yönlendirmelerine ve totaliter eğilimlerine karşı ciddi, tutarlı ve sonuç alıcı bir muhalefet yapmıştır. Türkiye’nin gelmiş geçmiş en demokratik meclisi kabul edilen TBMM’nin bu niteliği kazanmasında İkinci Grubun birinci derecede rolü olmuştur. İkinci Grubun etkili muhalefetini yok etmenin mümkün olmadığı anlaşıldığından TBMM’nin yenilenmesi sırasında bu gruptan mebusların seçilmemesi sağlanmış ve Türkiye tarihinin bir bakıma ilk muhalif partisi olan 2. Grup böylece yok edilmiştir.” (Doğan, 2013: 234).

1930’larda başkent Ankara için hazırlanan şehir planının bile ülkeyi yönetenlerin halkı yeterince tanımadıklarının bir göstergesi olduğunu ifade eden Doğan, o dönem Ankara’nın nüfusunun en fazla 150 bin olacağını hesaplandığını, şimdiki Tandoğan Meydanının da havaalanı olarak ayrıldığını belirtmiştir. Doğan, dönemin yöneticilerinin, Osmanlı Devleti’ni Misak-ı Milli’nin dar sınırlara sığdırdığı gibi bu sınırlar içindeki halkın da dar nüfus ve gelişme hudutlarına hapsettiklerini sandıklarına dikkat çekmektedir. Doğan, “Yeni Türkiye’nin yöneticileri Ankara ile laik (din dışı-dinsiz) bir şehir modeli ortaya koymaya çalıştı. En azından bunun teorisini yaptı veya sözünü etti. Bu ‘mabetsiz şehir’ modeli Müslüman halkın derinlikli ve ısrarlı tepkileri karşısında tutunamadı.” (Doğan, 2013: 253- 254).

3.17.6. Altıncı Bölüm: Değişimi Konuşmanın Tam Zamanı

Türkiye’nin 80’lerin ortalarından itibaren değişimi konuşmasına rağmen 90’ların ortasına gelindiğinde özellikle 28 Şubat döneminde bu değişim düşüncesinden vazgeçilmeye başlandığına dikkat çeken Doğan, insanların bir kısmının neredeyse ‘değişim kötü durağanlık iyidir, hatta geçmiş mutlu totaliter devlet günleri daha iyidir’ diyen bir tavırla hareket ettiklerini belirtmiştir. Derin devlet, çeteler, laiklik, irtica gibi kavramlarla insanların korkutulmasının bir kenara bırakılıp ülkenin yeniden yapılması gerektiğini ifade eden Doğan, “Türkiye’nin içinde bulunduğu bunalım, zamanı durdurmak veya geriye çevirmekle çözülemez. Değişim gerçeğini kabul ederek, yeniden yapılanmaya razı olarak çözülür. Bunun için de tam zamanıdır; ne geç, ne erken. Korkularımızı yenelim,öcülerimizi tarihe gömelim; kendimize ve halkımıza güvenelim. O zaman başarırız!” (Doğan, 2013: 174).

Türkendülüsiye isimli eserinde D. Mehmet Doğan, özellikle 28 Şubat süreci döneminde Türkiye’nin adeta Endülüs’e dönüştürülme çabalarına dikkat çekmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında denenen, kısmen de başarılı olan projenin 1950’de yine halk tarafından bozulduğunu belirten Doğan, 1990’ların ortalarında bin yıl sürecek şekilde yeni bir plan yapıldığını, halkın irfanı sayesinde bu planın da akamete uğratıldığını ifade etmektedir. Doğan’ın, aslından kitabı kaleme aldığı dönemde bugünleri görerek isabetli tespitlerde bulunduğu ortadadır. Değişimin kaçınılmaz

olduğunu sık sık vurgulayan Doğan, 2002 yılından itibaren yaşanan değişimin ayak seslerini o günlerde duymuştur. Her şeye rağmen Türkiye'nin Endülüs haline getirilip, kendi halkını öz yurdundan kovma projelerinin bitmediği, 15 Temmuz darbe girişimiyle bir kez daha ortaya çıkmıştır.

3.18. Türkistan-Türkiye Gergefinde İran

Türkistan-Türkiye Gergefinde İran, D. Mehmet Doğan tarafından 1996 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında, kitabın 1996 yılında İz Yayınları tarafından yayınlanan 1. baskısı incelenmiştir. Eserin günümüzde yeni baskısı olmadığından dolayı, Doğan'ın kişisel kütüphanesinden temin edilen kitap incelenmiştir. Kitap 143 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Ön sözün ardından gelen dokuz yazı ve akabinde son sözden oluşmaktadır. Ekler kısmında ise çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanan üç yazıya yer verilmiştir. Doğan, bu eserinde Türkiye ve İran'ın ilişkisini kültürel ve din bağlamında ele almakta, İran ile olan ilişkimizin mevcut sınırlarımızdan çok önce Türkistan coğrafyasında başladığını, XI. Yüzyıldan itibaren Türk hanedanlı, Müslüman Türk devletlerinin İran'a hükmettiğinin altını çizmektedir. Bu karşılıklı etkileşimin neticesinde dilimizde İslâm dininin temel kavramları başta olmak üzere çok sayıda Farsça kökenli kelime bulunduğu gibi Farsçada da Türkçe kelimeler mevcut olup, günümüzde İran sınırlarında çok sayıda Türk yaşamaktadır.

Doğan, kitabı yazma amacını şöyle açıklamaktadır; “Bu kitap, İslâm dünyasındaki akışkanlık ve geçişmenin asgariye indiği dönem ve öncesi (ve hatta sonrası) ile ilgili bir kültürel tahlil denemesi mahiyetinde. Bu ‘denemenin’ Türkiye-İran, ‘Türk’ ve ‘Fars’ dil ve kültürleri arasındaki etkilenmeler konusunda basmakalıp hükümleri doğrulamayan sonuçlarının ilgi çekici bulunacağını ve tartışılacağını tahmin ediyoruz.” (Doğan, 1996: 15). Doğan 1994 yılında Türkiye Yazarlar Birliği heyetiyle kısa bir İran gezisinde bulduklarını da belirtmiştir.

Ön söz Türkiye’de tarihe bakış açısını da eleştiren Doğan, “Türkiye tarihten kaçanların tarihini okuyarak kafası karışan bir toplum. Oysa tarihten kaçmayıp onu doğru okumayı öğrenseydik kendi kimliğimiz hakkında olduğu gibi çevre ve dünya

ülkeleri ile ilgili olarak da daha sağlıklı bilgilerimiz ve düşüncelerimiz olacaktır. Doğudan batıya, Hint, İran, Türkiye ve daha batısı... Bu coğrafyaların, XIX .Yüzyıldan itibaren başkalaştırılan, birbirine yabancılaştırılan bütünlük unsurlarına sahip olduğunu pek bilmeyiz ve düşünmeyiz. Esasen Hint bize hayli irak kalır. Doğumuzda devam eden coğrafi alanı, İran'ı tanıma ve tanımlama konusunda da yeterince gayret göstermemişizdir. Evet, İran veya Acem... Biraz mübalağalı tarzda şöyle söyleyebiliriz: 'Türkiye İran'ı doğru tanımlayamazsa, kendisini de tam manasıyla tanımlayamaz.' (Esasen, bunun tersi daha doğrudur; 'İran Türkiye'yi ve Türkistan'ı doğru tanımlayamazsa, kendini doğru tanımlayamaz.') Biz kültürel bir tanımlama yapma niyetiyle yola çıkarken, tarihten kaçamadık. Ama tarih yazmak gibi bir niyetimiz yok. Asgari tarih, özetin özeti bilgiler dahi bizi şaşırtıcı sonuçlara ulaştırıyor. İslâmiyet'ten sonra İran'ı İran yapan, Farsçayı Arapça yanında güçlendiren ve tekrar geniş alanlarda etkili bir dil haline getiren gelişmelerin Türkistan'da başlaması, daha sonra Türkistan'dan gelen Türk toplulukları ve hanedanlarının bu yolda yürümesi tarihin garip cilveleri arasındadır." (Doğan, 1996: 8).

Osmanlı Devleti'ni o dönem çok uğraştıran Safevi Devleti'nin kuruluşunda Anadolu'dan İran'a giden Türkmenlerin önemli bir rol oynadığını vurgulayan Doğan, Sivas-Tokat-Amasya civarından giden, "Rumlu" ve "Ustaclu" olarak anılan Türkmenlerin; Antalya-Burdur-Isparta bölgesinden giden Teke: Türkmenleri; "Şamlu" denilen Sivas ile Halep arasındaki bölgelerde yaşayan Türkmenler; Maraş ve Bozok (Kırşehir-Yozgat yöresi) Türkmenleri (Dulkadirli); Tarsus civarından Varsaklar; Trabzon, Bayburt, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Samsun yörelerinden Çepniler; Malatya'dan Arapgirli; Karaman'dan Turgutlular, Çemişkezekliler vb. Onbinlerce Anadolu'nun Safevî Devleti'nin kuruluşunda rol almak üzere derin bir dinî hisle bağlandıkları Şah İsmail'in yanına, Erdebil'e akın ettiklerini belirtir. Doğan, neredeyse Anadolu'nun bir yarısı Osmanlı Devleti'ni yükseltirken, bir diğer yarısının da İran Safevî Devleti'nin oluşumunu sağladığına dikkat çekmiştir (Doğan, 1996: 19).

Osmanlı Devleti'nin İran'ı, hep Devlet-i Aliyye'nin önüne engel çıkaran, böylece de küffara hizmet eden bir devlet olarak gördüğüne dikkat çeken Doğan, Viyana önünden dönüşün sebebinin İran olduğunu, hep daha ötelere doğru giden

"Kızılelma"ya varılamayışında ilk payın İran'da bulunduğunu vurgulamaktadır. Doğan,Avusturya Kralı Ferdinand'ın Kanuni'ye gönderdiği elçi Baron Busbek'in, "Bizim mahvolmamızı önleyen İranlılardır" dediğinin altını çizmektedir(Doğan, 1996: 20).

Doğan, Türklerin kullandıkları dini terimlerin büyük bir kısmının Farsça olmasını şu şekilde açıklamaktadır; "Farslar Araplardan sonra İslâm'a neredeyse bütünüyle giren ikinci kavim. İran köklü bir medeniyet ve devlet geleneğine sahip. Buna rağmen Farsça İslâmiyet'ten sonra bir bocalama geçirmekten kurtulamaz. İslâm dan sonraki Farsça Arapçayla tanışmış yeni Farsçadır artık. Müslüman Arap fatihleri bugünkü Maverâünnehr veya başka bir söyleyişle aşağı Türkistan'ı ele geçirdiklerinde, başta Semerkand ve Buhara gibi şehirler başta olmak üzere, yönetim, hanedan Türklerde olmasına rağmen geniş bir Fars şehirli nüfusla karşılaştılar. Muhtemelen bu bölgelerde şehir lisanı Farsça idi. O yüzden ahaliyi ibadetlere ısındırmak için, namazlarda surelerin Farsça tercümelerinin okunmasına cevaz vermek zorunda kaldılar. Türkler, muhtemelen İslâmiyet ile böyle bir şehir muhitlerinde ilk defa karşı karşıya kaldılar ve bu durum daha başlangıçta bir çok dinî terimin Farsça olmasına yol açtı." (Doğan, 1996: 32-33).

Türkiye ve İran arasında yüzyıllardır yaşanan kültürel etkileşimin ardından Türkçeye Farsça kelimeler geçtiği gibi, Farsçaya da onlarca Türkçe kelimenin geçtiğine dikkat çeker. Doğan, Türkiye'de bir dönem Farsça kelimelere savaş açılmasına benzer şekilde İran'da da açılan savaşın aynı zamanlı yapıldığını, buna rağmen günümüz de bile çok sayıda kelimenin karşılıklı kullanıldığının altını çizmiştir. Doğan, ortalama bir Farsça sözlüğünde sadece a, b harflerinde yer alan Türkçe kelimelerin şu şekilde yer aldığını belirtmiştir: "Acar, açmaz, ak, aka (ağa), aksungur, alaçık, alahun-valahun (alahan-valahan) amaç, otak, ata, atabek, oturak, ocak, ahte (burulmuş, hadım), ördek, ordu, ormak (keten kumaş), ulak (eşek, yük | eşeği), ayak, iz, il, ilat, ilç, bacı, batlak, barut, basma, basmacı-basmai, başhk (kûlah), başlık (başkan, serdar), baş, baykuş, boşkab (tabak), beş, boğaç, boncuk, boran, bibi, bayrak, bey, bek, bektaş, bezek, bayat, büyük." (Doğan, 1996: 44).

İran Edebiyatının o dönem sadece Osmanlı sahasına değil, doğu Türk ülkelerine de yayıldığına dikkat çeken Doğan, bu yayılmanın mezhep farklılıklarına rağmen gerçekleşebilmiş olmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Doğan, “Türk halkının yüzyıllarca âşıklardan dinlediği, köy odalarında veya kasaba kıraathanelerinde taşbasmaları kitaplardan toplu olarak okuduğu ve kendi malı olarak benimsediği Kerem ile Aslı, Arzu ile Kanber, Âşık Garip, Ferhad ile Şirin, Tahir ile Zühre, Emrah ile Selvi Han, Elif ile Mahmud, Kan Kalesi vb. hikâyelerinin İran menşeli olabileceği (veya olduğu) üzerinde fazlaca düşünmemişizdir. Zamanımızda dizi filmlerin uyandırdığı etkiye çok benzer bir tesir uyandıran ve çoğu İran Türkleri arasında oluşan bu hikâyeler içinde Şah İsmail ve Şah Abbas'la ilgili olanları da vardır. Köroğlu destanının da başlangıçta Türkiye çıkışlı olsa bile, en azından Safevî İran tezhibinden geçerek mahiyet değiştirdiğini söylemek mümkündür. Köroğlu destanının Osmanlı merkezî idaresine kafa tutan hayırhah bir celalî haydut imajını beslediği, böylece merkezî idareye karşı çıkışı meşrulaştırdığı ve hatta neredeyse takdis ettiği dikkatten uzak tutulmamalıdır. Bu ise, Safevî İran'ın kadim propaganda geleneği ile uyum halindedir. Anadolu'da bu hikâyelerin hele şehirli çevrelerde hafiflenmesi ve zaman zaman ‘Acem düzmesi’ olarak nitelenmesi üzerinde de dikkatle durmak lâzımdır.” (Doğan, 1996: 46-47).

Türkiye’de İran’ın ve İran kültürünün tam anlamıyla tanınmadığına dikkat çeken Doğan, İran gezisi sırasında bu duruma şahit olduğunu belirtmiştir. Doğan, Türkiye'deki İran imajı, geniş ölçüde 'bilmemek, bilinmesini istememek ve yanlış bilgilendirmekten kaynaklandığını ifade etmiştir. Doğan, “İran öncelikle, eskiden olduğu gibi Türkiye'nin en eski sınırlara sahip olduğu bir komşu ülke. 400 kilometreden fazla tutan bu sınırlar üstelik XVII. Yüzyılın ortalarından beri bir değişikliğe uğramamış durumda. Türkiye kültürel geçmişine baktığında İran veya Acem kültürünü dikkate almak zorunda. Bu bilhassa dil ve edebiyatta daha önemli bir nokta. İran için de aynı şey söz konusu. İran neredeyse son bin yıl Türk hanedanların idaresinde kaldı. Bugünkü rengini İran bu hanedanlar döneminde kazandı. İran'da Şiilik Şah İsmail'den başlayarak Safevî Hanedanı tarafından hâkim kılındı. Kaynakların şahitliğine göre, XV. Yüzyılın ikinci yarısında İran halkının ekseriyeti Sünnî idi. Şah İsmail'in Şiiliği Farslara zorla, hatta kan ve ateşle kabul

ettirdiği bilinmektedir. Şah İsmail'in, devletini güçlendirebilmek için Türkiye'deki taraftarlarının İran'a gelmelerini sağlaması da gerekiyordu. Çünkü İran'da sevilmeyen ve hatta nefret uyandıran işgalci bir yabancı konumunda idi. Meşhed'de 7. İmam Rıza'nın, Kum'da onun kız kardeşi Fatıma'nın kabirlerini yaptıran, ziyaretgâh haline getiren, etrafında ulemanın-mollaların yerleşmesini sağlayan ünlü Safevî hükümdarı Şah Abbas'dır. Artı, İran, Türkçenin çeşitli lehçe ve şivelerini konuşan büyük bir nüfus kütesine sahip. Bütün İran'ı yalnız Türkçe konuşarak ve hiçbir yabancılik çekmeden dolaşmanız mümkündür. İslâm devrimi öncesi İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi büyük bir silahlanma faaliyetine girişmiş, eski Pers imparatorluğu davası gütmeye yönelmiş ve Türkiye dahil bazı komşularını tehdit eder hale gelmişti. Bu davayı güden bir komşu yerine Müslüman kimliği öne geçiren bir İran şüphesiz Türkiye'nin daha fazla yararınadır.” (Doğan, 1996: 69).

D. Mehmet Doğan, kitaba da ismini veren *Türkistan-Türkiye Gergefinde İran* başlıklı yazısını, Son Söz üst başlığıyla yer vermektedir. Kitabı toplama mahiyetindeki bu yazısında Doğan, Türkiye ile İran'ın mezhep başta olmak üzere bütün farklılıklarına rağmen geçmişten gelen ortak kültür mirası sayesinde daha fazla etkileşimde bulunmaları gerektiğini, bu tarz iyi niyetli ilişkilerin iki ülkenin de faydasına olacağını belirtmiştir. Doğan, “Bu başlık Türkler için olduğu kadar İranlılar için de pek alışılmış bir anlatım değil. İran halısının bir taraftan Orta Asya Türkleri, diğer taraftan Anadolu Türkleri tarafından dokunması, alışılmış anlayışlara fazla uyum sağlamıyor. Türkiye Türkleri kendi üzerlerindeki İran, Fars veya "acem" etkisini geçmiş dönemlerde hem aşırı, hem de bozucu, yozlaştırıcı sayarak reddetme' eğilimindedirler. Onlar için Türklerin İran'da böyle bir etki yandırmaları sözkonusu bile değildir. İran'da da böyle bir kabul sözkonusu görünmüyor. Bununla birlikte, bugünkü İran'ın oluşumunda bu etkiler örtülemez şekilde var. Hatta Şii İslâm devriminin siyasî gelenek aradığında bulacağı Safevî devleti dahi Türk hanedan ve en önemlisi Türkiye'den giden Türkmen topluluklar tarafından kurulmuştur. İslâmî dönem İran'ı Türklerin Müslüman oluştan sonra batıya yönelmeleri yüzünden kitleler halinde gelen Türk topluluklarının alanı oldu. Farsçayla Türkçenin sınırları çok iç içe girdi. İran'ı yöneten Türk hanedanlar sanat ve kültür ile hayat tarzı üzerinde kolay kolay silinemeyecek izler bıraktılar. İran kültürünün günlük hayata yansıyan

taraflarında, yaşama kültüründe, yemek kültüründe Osmanlılara göre daha göçebe,yarı göçebe olan Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Safevî etkilerinin sürdüğü söylenebilir. İran'da belli başlı yemekler yağsız pılav (yağı yenirken çiğ olarak katılıyor ve bu muhtemelen bir göçebe alışkanlığı), şiş kebab. İran'da Türkiye'deki gibi ekmek bulunmaz. Halk tandır ekmeği veya lavaş ekmeği denilen ince bir pide veya kalın bir yufka yemektedir. Bu ekmeğin özelliği dürüm yapmaya ve elle yemeye elverişli olmasıdır. İran'da Türkiye'deki mutfak zenginliğinin bulunmaması yanında, tatlı kültürü ve bilhassa hamur tatlıları da yoktur. Bütün bunlar muhtemelen göçebe Türk hanedanlarının İran'da hâkim kıldığı yemek kültürünün devamı . mahiyetinde. Yemek ve yaşama tarzı ile ilgili göçebelik dışı unsurlar ise batı kaynaklıdır. Bir Avrasya haritasına dikkatle bakılırsa, İran'ın Türkistan (Orta Asya) ile Türkiye (Anadolu)nin meydana getirdiği gergefe gerilmiş bir halı etkisi uyandırdığı dikkati çekecektir. Dünyaca meşhur İran halısının hem İran'a haslığı konusu hem de kelime olarak etimolojisi ile ilgili meseleler hâlâ çözümlenememiştir. 'Halı' veya 'kalı' kelimesinin Türkçe 'kalmak' mastarından türediği söylenmektedir. Öyle mi, değil mi? Doğrusu bilmiyoruz. Burada söyleyebileceğimiz, İran'ın iki câzibe merkezi arasında asırlardır dokunan büyük bir halı olduğudur. Türkler İran halısını yüzyıllarca kâh doğudan, kâh batıdan dokudular. Bu dokuma işlemi sırasında tabîi olarak kendileri de dokundular. Bu karşılıklı etkileşim komşu ülkelerin geleceklerinde geçmişlerinden daha fazla müsbetrol oynarsa bu şüphesiz her iki ülkenin de faydasına olacaktır, Türkiye ve İran bir anlamda şimdilerde, alışılmış ifadesiyle, sonun başlangıcında değil, başlangıcın sonunda duruyorlar..” (Doğan, 1996: 113-114).

Türkistan-Türkiye Gergefinden İran isimli eserinde D. Mehmet Doğan, Türkiye ile İran arasındaki ilişkileri tarihi perspektifinden ele alıp, dil, kültür-sanat ve siyaset vb. konular üzerinden değinmiştir. Günümüzde İran ile komşu olmamızın yanında ilişkilerin geçmişi Orta Asya'ya, Türkistan'a dayanmaktadır. Tarih boyunca İran'a hükmeden Türk yöneticiler sayesinde iki toplumun birçok ortak özelliği bulunmaktadır. Doğan'ın İran gezisi sonrası, İran'ın her tarafını Türkçe konuşarak dolaşmak mümkündür demesi iki kültürün yakınlığını vurgulamaktadır. Doğan'ın bu

eseri, geçmişten günümüze İran-Türkiye ilişkisini anlamak, İran kültürü ve inanç sistemi hakkında temel bilgiler edinmek açısından oldukça önemlidir.

3.19. Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş

Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş, D. Mehmet Doğan tarafından 2013 yılında kaleme alınmıştır. Çalışma kapsamında, kitabın 2014 yılında Yazar Yayınları tarafından yayınlanan 3. baskısı incelenmiştir. Kitap 476 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, Sunuş başlığının ardından gelen giriş kısmının akabinde dokuz bölümden oluşmaktadır. Ekler kısmında üç ek metin yer almıştır. Kitabiyat kısmında kullanılan kaynaklara yer verilirken, fihrist kısmında da kitapta ismi geçen kişi, kurum ve kavramların buldukları sayfalara yer verilmiştir. D. Mehmet Doğan'ın bu eseri, oldukça kapsamlı bir çalışmanın ürünüdür. Kitabın sadece kaynakça kısmı 16 sayfadan oluşmuş olup, oldukça hacimli bir eser ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamında eser, mümkün olduğunca ana hatlarıyla ele alınıp, detaylardan arındırılmaya çalışılmıştır.

Klasik bir tarih anlayışından farklı bir çalışma ortaya koymaya çalıştığını belirten Doğan, eserinin ortaya çıkış amacını şöyle açıklamaktadır; “İnkılâp tarihi, cumhuriyet tarihi, devrim tarihi... Adı ne olursa olsun, Türkiye'de nesiller yakın devir tarihi olarak neredeyse seksen küsur yıldır aynı metni okuyor. Nutuk'la başlayan "inkılâp tarihi dersleri", 1930'ların başında üniversite programında yer aldı ve bu "ders" başlangıçta siyasetçiler tarafından verildi. Doktrin aşılama için, yakın tarihin nâzımı olarak kabul edilen bir şahıs üzerinden yazılan bu tarihin "doğru"larına alışmış bir zihin, dönemle ilgili gerçek metinlerle karşılaştığında veya olayların şahidi olanların hâtıralarını okuduğunda derin bir hayal kırıklığı veya kandırılmışlık hissi yaşar. Eğer böyle bir hayal kırıklığı hissedilmiyorsa, iman derecesinde inanış söz konusudur. Bu kitap bu hayal kırıklıklarını erken yaşlarda hissetmiş, yüksek öğretim döneminde konuyla ilgili olarak okumaya, araştırmaya ve yazmaya başlamış bir hakikat arayıcısının çalışması sonucu ortaya çıkmıştır. Başlangıçtaki yanıltılma, kandırılma hislerinin bütün süreç boyunca devam ettiğini, son satırlar tamamlandığı anda bile bu duygunun tam mânâsıyla tatmine ulaşmadığını belirtmek zorundayız. Türkiye'de gerçek yakın tarih, öğretim sisteminin

düzenleyici konumu yüzünden meslekten tarihçilerin ve akademisyenlerin alanı dışında kalmıştır. Bu ahvalde, meraklılar, akademi ve sistem dışı araştırmacılar bu boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Bu arada, bazı önemli edebiyatçıların sanatkâr sezgisiyle konuya yaklaştıklarını ve yakın tarihin doğru anlaşılması yönünde aydınlatıcı görüşler geliştirdiklerini söyleyebiliriz. Bilhassa Tarık Buğra ve Kemal Tahir isimlerini zikredebiliriz. Kemal Tahir'in hayatı boyunca bir tarih çerçevesi oluşturmaya çalıştığını, birinci elden araştırmalara yönelerek sürekli görüşlerini olgunlaştırdığını, bunu romanlarına da yansıttığını görüyoruz.” (Doğan, 2014: 6-7).

Giriş kısmında, Türkiye'nin yaşadığı 1919-1923 arası dönemin zamanında "Millî Mücadele", "Millî Mücadele", "Millî Cidâl" ve "İstiklâl Harbi" gibi isimlerle anıldığına dikkat çeken Doğan, fakat sonradan bütün bu isimlendirmelerin bir kenara bırakılarak "Kurtuluş Savaşı" adlandırmasının öne çıkarıldığını belirtir. Doğan, Türkiye'nin 1918-1922 dönemi, "kurtuluş savaşı" olarak adlandırılabilir mi? Sömürgeleştirilmiş ülkelere mahsus bu tarz bir mücadele veya savaş Türkiye'de cereyan etmiş midir? Sorularını sormaktadır. 1918'den sonra Türkiye'nin sömürgeleştirilmediğini, lakin müstakilliği zedelenecek şekilde müdahalelere maruz kaldığını vurgulayan Doğan, bu yüzden "İstiklâl Harbi" adlandırılmasının doğru bulunabileceğini söylemektedir. Türkçe bakımından sorunlu olsa da "Bağımsızlık Savaşı" kavramının bile kullanılabilmesini belirten Doğan, "Kurtuluş Savaşı" deyiminin yaşanan gerçeklikle örtüşen bir deyim olmadığını altını çizmektedir. Millî Mücadele'nin "Kurtuluş Savaşı" olarak kavramlaştırılmasında, istilacı güçler ve Yunanlılardan çok Osmanlı merkezi, şahsiyet ve kurumlarının öne çıkarıldığını ifade eden Doğan, mücadelenin askeri sonucu alındıktan sonra, İtilaf güçleri ve savaşılan Yunanlılarla dahi barış dili hâkim olurken, Osmanlı'nın ve onun değerler dünyasının düşman konumunu sürdürüp, barıştan sonra Osmanlı düşmanlığının daha da şiddetlendiğini belirtmektedir (Doğan, 2014: 16).

Millî Mücadele'yi başarıya ulaştıran gerçekçi siyaset ve stratejinin barıştan sonra terk edildiğini belirten Doğan, "İçte, din geri plana itildi. İngilizler savaş sırasında camileri, mescidleri ve tekkeleri takip ve kontrol altına alarak mücadeleyi zayıflatmaya çalışmışlardı. Barıştan sonra camiler tahditli mekânlar haline getirildi, tekkeler tamamen kapatıldı. Mücadele boyunca hâkim olan birleştirici dinî üslûp

tersine döndü. Koyu bir din karşıtlığı hâkim oldu. Dış düşmanın yerini iç düşman aldı. İç düşman da zaferin kazanılmasında rolü bilinen din ve din adamları idi. İçeride bu muhtevaya uygun düzenlemeler, ‘inkılâplar’ yapılırken, dış siyaseti etkileyen keskin adımlar atıldı. Mücadeleye fiilen katılanlar zafer sonrasında öz yurtlarında yabancı duruma düştüler. Örnek olarak İstiklâl Marşı şairimiz Mehmed Âkif’in durumunu hatırlayabiliriz. Bu kadar göz önünde olmayan çok sayıda örnek vardır elbette. Türkiye'nin zıddına dönüşü olarak tarif edilecek eksen değişikliği bütün dünyada hissedildi. Müslüman toplumlar atıf merkezlerinin çöküşünü hayal kırıklığı ile takip ettiler. Anadolu hareketinin zaferle sonuçlanmasından sonra laikliğe yöneliş ve Sovyet Rusya ile yakınlaşma, Irak'ın kalburüstü kişilerinin bakış açılarını da etkiledi. 1922'de saltanat kaldırılınca dinî-muhafazakâr çevreler bunu Bolşeviklerin rollerinin büyüdüğü, Ankara siyasetine istikamet vermeye başladığı şeklinde yorumladı. Bu olumsuzluk, Türklerin tekrar Irak'a dönüşlerini destekleyenlerin kanaatlerini değiştirdi.

Millî Mücadele, sonuç itibariyle Mustafa Kemal'in başarısı ise bu başarının sebepleri ne olabilir? 1919-1926 arasındaki Türk-İngiliz ilişkilerini konu edinen tezinde Ömer Kürkçüoğlu, Mustafa Kemal'in gerek Mücadele esnasında, gerekse, sonrasında İngiliz menfaatleriyle çatışmadığını hatta Misak-ı Millî'yi, İngilizlerin tutumunu dikkate alarak tanzim ettiğini, Lozan'da Boğazlar konusunda İngiltere'nin tezine yakın bir görüş benimsediğini, Musul konusunda da 1926'da İngiltere'den yana bir çözüm kabul ettiğini kaydetmektedir. Millî Mücadele'den sonra, kitlelerde ciddi hoşnutsuzluklar uyandıran devrimler yürüten Mustafa Kemal için de batılılaşma dış güvenlikle birlikte iç güvenlik gereği hâline gelmiştir. Mustatil Kemal, dönemi boyunca, Türkiye Cumhuriyeti, İngiliz politikasına aykırı hareketlerden uzak durmuş, 1932'de Milletler Cemiyeti'ne girmiş, 1934'de Balkan Antantı'nın, 1937 de Sadabad Paktı'nın kuruluşunda öncülük üstlenerek, İngiliz politikasının Balkanlar'da ve Orta Doğu'daki işleyişi doğrultusunda hareket etmiştir.” (Doğan, 2014: 43-71-72).

D. Mehmet Doğan, Giriş kısmının sonunda, “Cihan Harbi'nden Cumhuriyet'e Zaman Sıralaması” başlığı altında kronolojik bir şekilde 29 Ekim 1914'ten 29 Ekim 1923 yılları arasında yaşanan olayları yaklaşık 750 madde, toplamda 130 sayfada

ele almıştır. Örnek teşkil etmesi bakımından ilk madde ve birbiriyle bağlantılı olduğu için son iki maddeye yer verilmiştir. “29 Ekim 1914- Cihan Harbi (Harb-ı Umumî, Birinci Dünya Savaşı)’ne girmemize yol açan hadise: Karadeniz’in Rus hâkimiyetindeki limanlarının Osmanlı donanmasına katılan Alman gemileri tarafından bombalanması. Olaydan Sadrazam Said Halim Paşa’nın haberi olmadığı söylenir. Said Halim Paşa istifa etmiş, ısrar üzerine istifasını geri almıştır. 28 Ekim 1923- Çankaya sofrasında Cumhuriyet’in ilânının konuşulması. M. Kemal Paşa, Çankaya’ya gitmek üzere Meclis binasını terk ederken Kemaleddin Sami ve Halid Paşalara rastlar ve onları akşam yemeğine davet eder. İsmet ve Kâzım (Özalp) Paşalarla Fethi Bey’i de davet eder. Çankaya’ya varıldığında Rize Mebusu Fuad, Afyon mebusu Ruşen Eşref’e tesadüf eder. Bunları da yemeğe alıkoymaz. Yemekte ‘Yarın Cumhuriyet ilân edeceğiz’ der. Sofradakiler fikrine iştirak ederler. M. Kemal Paşa, Nutuk’da "Efendiler, görüyorsunuz ki, Cumhuriyet ilânına karar vermek için Ankara’da bulunan bütün arkadaşlarımı davet ve onlarla müzakere ve münakaşayaasla lüzum ve ihtiyaç görmedim" der. 29 Ekim 1923- "Cumhuriyet" in 291 üyeden 158’inin katılmasıyla ilân ve M. Kemal Paşa’nın ilk Cumhurbaşkanı seçilmesi.” (Doğan, 2014: 75-204).

3.19.1 Birinci Bölüm: 1923 Nasıl Bir Dönüm Noktasıdır? Savaş-Ateşkeş-Andlaşma

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Lozan Anlaşmasını sorgulayıp, olumlu yanlarından çok olumsuz tarafları üzerine bir değerlendirmede bulunmuştur. 1923 yılının XI. Yüzyıldan beri var olan Anadolu merkezli devletin dönüşüme uğradığı bir yıl olduğuna dikkat çeken Doğan, değişimin sadece Cumhuriyetin ilanıyla sınırlı olmadığını belirterek o yılda yaşanan dönüşümü şöyle sıralamaktadır; Cumhuriyet biraz da daha önceki oluşumların üzerine kondurulmuştur. Anadolu’da Türk-Yunan savaşının 1922 Eylülünde sona emesi, bir ay sonra Mudanya’da Mütareke yapılması, barış konferansı çağrısı çerçevesinde İstanbul yönetiminin tasfiyesi, Osmanlı saltanatının sona erdirilmesi, Hilafet’ in sembolik mahiyette sürdürülmesi, Lozan Konferansı’nın Türkiye Devleti’nin statüsü ve statükosu konusunu karara bağlaması ve Millî Mücadele’nin muzaffer lideri Mustafa Kemal Paşa’nın savaş sırasında kazandığı büyük prestije dayanarak bu yeni durum çerçevesinde bir yapılaşma için

Millî Mücadele'yi yürüten Büyük Millet Meclisi'ni feshi, buna karşılık siyasî bir partiye (Halk Fırkası) vücut vermesi, kendi istediği tarzda bir Meclis oluşturması, Ankara'yı -mevzuatı zorlayarak başkent yapması ve nihayet Cumhuriyet ilân etmesi 1923 yılını bütünleyen uygulamalardır(Doğan, 2014: 207).

Lozan görüşmelerinden çok kısa süre önce gerçekleştirilen Saltanatın kaldırılmasının görünür anlamı dışında çok önemli sembolik bir anlamı daha olduğuna dikkat çeken Doğan, “Ankara Hükümeti böylece Osmanlı mirasının dâvacısı olmayacağını kat'i şekilde açıklamış olmaktadır. Türkiye, Misak-ı Millîye dahil olmayan konulardan müzakereye bile lüzum görmeden böylece sarfinazar etmektedir. Mesaj ulaşması gereken yerlere ulaşmıştır. Hatta bu dahi yeterli olmamıştır. Konferans 13 Kasım'da başlayacakken İtilaf Devletleri temsilcilerinin gelmemesi üzerine toplanamamıştır. Konferansı nihayet bu kabuller üzerine, son Osmanlı Sultanı İngilizler tarafından 17 Kasım'da İstanbul'dan uzaklaştırıldıktan sonra, 20 Kasım 1922'de toplanmıştır. Bu sırada askerler, yorgunluk gerekçesiyle terhis edilmiş, İngilizlere böylece Sulh anlaşması konusundaki uzlaşmazlıktan ötürü savaşın göze alınmayacağı mesajı verilmiştir. O günlerde toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde M. Kemal Paşa, Hilafet kurumuna açıkça hücum eden ifadeler kullanır. Bu tavır değişikliğinin açıkça ortaya konulması anlamına gelmektedir.”(Doğan, 2014: 210-219).

Lozan Anlaşmasının imzalanmasının da sorunları çözmediğini belirten Doğan, TBMM'nin yenilenmesini ve İngilizlerin anlaşmayı imzalamak için Hilafetin kaldırılmasını beklediğini ifade edip bu süreci şöyle açıklamıştır; “Bu metnin TBMM tarafından da tasdiki gerekmektedir. Millî Mücadele'yi yürüten, hayli geniş bir hürriyet ortamında çalışmalarını sürdürmeye alışık olan I. TBMM Lozan Konferansı sonucu ortaya çıkacak bir anlaşmayı kabul etmeyeceği aşağı yukarı ortaya çıkmıştır. Muhtemelen böyle bir sonucu bekleyen İngilizler ve müttefikleri, TBMM'nin yenilenmesini, seçim yapılmasını tavsiye etmişlerdir. 24 Temmuz 1923 'de imzalanan Lozan Andlaşması, bir ay geçmeden, Meclis'in tatil döneminde, 23 Ağustos'da 2. TBMM tarafından tasdik edildi. Lozan Andlaşması, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir kaç mukaddes metninden birisi olarak mütalâa edildi ve uzun müddet dokunulmazlık zırhlarıyla sarıldı. İngilizler Misak-ı Millî sınırları içindeki kısımda da menfaatlerinin

özünü koruyacak bir sonuca ulaşmışlardır. Diğer önemli bir husus da, İngiltere'nin Sovyet tehdidi sırasında ihtiyaç duyduğu tampon bölgenin böylece oluşturulmasıdır. Lozan'da esas başarının İngiltere başta olmak üzere müttefiklere ait olduğu ortadadır. İngiltere ne istediye onu elde etmiştir. Boğazlardan geçiş serbestisi, Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması, Yunanlılardan savaş tazminatı alınmaması, Antakya ve İskenderun'un sınırlar dışında kalması, Musul Meselesi'nin hâllinin sonraya bırakılması ve netice olarak İngilizlere terki, Türkiye tarafının verdiği hiç de küçük olmayan tavizlerdir. Türkiye'ye Andlaşma'yı bir an evvel tasdik etmesi için baskı yapan İngiltere, Lozan'ı en son kabul eden ülkedir! İlgili kanun tasarısı Avam Kamarası'nın gündemine Nisan 1924'te (Türkiye'de Hilafet'in kaldırılmasından sonra) sokulmuş ve 24 Temmuz 1924'de kabul edilmiştir. Cemiyet-i Akvam'ın Lozan'ı tasdiki ise, Musul meselesinin İngiltere tarafından bu kuruluşa havale edildiği güne rastlamıştır! (6 Ağustos 1924)” (Doğan, 2014: 220-221).

3.19.2. İkinci Bölüm: 1923 Sonu Cumhuriyetin Kuruluşu

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Cumhuriyetin ilan edilmesi ve Hilafetin kaldırılmasına yönelik ilk adımların atıldığı süreci ele almıştır. Yeni devletin oluşum sürecinin Lozan görüşmelerinin hemen öncesinde, Saltanatın kaldırılması ile başlatıldığına dikkat çeken Doğan, Osmanlı Devleti'nin de böylece bir anlamda sona erdiğini vurgulamıştır. Türkiye'nin hükümet şeklinin belirlenmesinin Hilafet'in geleceğinin de kararlaştırılması anlamına geldiğini belirten Doğan, Hilafetin Osmanlı soyunda bırakılması, İslâm âlemi ile bir dayanak noktası olarak devam edeceğinin söylenmesinin, bu kuruma geçici bir süre de olsa -en azından uluslararası pazarlıklar için- ihtiyaç duyulmasıyla açıklanabileceğini ifade etmiştir. Hilafet'e yönelik olumsuz bir tutumun doğuracağı tepkiler de hesaba katıldığını da söyleyen Doğan, 1923 yılının, yeni oluşumun Millî Mücadele'yi yürüten TBMM'nin tasfiyesi ile muhalefetsiz bir Meclis kurularak, Halk Fırkası adıyla bir parti meydana getirilerek zemininin hazırlanması ile geçirildiğini belirtmektedir. Geçiş döneminin sonuna yaklaşılırken, yani Cumhuriyet ilân edilirken dahi, iki unsurun bir araya gelmemesine dikkat edildiğinin altını çizen Doğan, bunun sonucunda da Hilafet konusunun ertelenmesi yolu seçildiğini ifade etmektedir (Doğan, 2014: 238-239).

Cumhuriyetin ilân edilmiş tarzının hem siyasî muhalefeti barizleştirip, hem de basında muhalefetin daha fazla hissedilmeye başlanmasına yol açtığını belirten Doğan, “Muhalefetin, Cumhuriyet’in dar bir kadro tarafından gerçekleştirilen oluşumu karşısında Hilafet eksenini etrafında meydana geldiği gözlenmektedir. Devletin dönüştürülmesi, bu dönüştürülme sırasında diktatöryal ve oligarşik bir yapıya kayma belirtilerinin görülmesi muhalefeti berraklaştırmıştır. Bu hava içinde Millî Mücadele'nin öncü kadrosunda yer alan şahsiyetlerin de Ankara'da meydana gelen oluşuma karşı İstanbul merkezli Hilafet kurumlaşmasına istinad etme eğilimi göstermeleri tabii karşılanabilir. Bu sıralarda Hilafet ve halife konusu etrafında meydana getirilen kuşkular, basın ve aydınların konuya hassasiyetini artırmıştı. Baro başkanı Lüffi Fikri ve gazeteci Hüseyin Cahid hilafeti savunur şekilde beyanlarda bulundular, yazılar yazdılar. Buna karşı Mustafa Kemal Paşa'nın desteklediği gazeteciler muhalif basının etkilerini giderici yayın yaptılar.”(Doğan, 2014: 247).

3.19.3. Üçüncü Bölüm: Hilafetin Kaldırılması Osmanlı Devleti'nin Yok Edilmesi Sürecinin Sonu

D. Mehmet Doğan, bu bölümde Hilafetin kaldırılış sürecine değinip, hilafetin kaldırılmasının ardından da ülkede mutlak egemenliğin Atatürk'ün eline geçtiğini ve uzun süre devam edecek tek parti yönetiminin başladığını belirtir.

Hilafet kurumunun varlığının, Millî Mücadele'yle beraber başlayan ve yavaş yavaş yolları ayrılan Rauf Bey gibi liberaller için Atatürk'ün diktatörlüğe gidişini engelleyebilecek bir güç garantisi olarak kabul edildiğini vurgulayan Doğan, hilafetin kaldırılmasıyla bu dengeleme unsurunda ortadan kalktığını söylemektedir. Doğan, eğer olaylara bu çerçeveden bakılırsa, Cumhuriyet yöneticilerinin aşırılıklarını dengeleyecek bir köklü kurumun daha ortadan kalktığını ve demokratikleşme umutlarının biraz daha solgunlaştığını ifade etmektedir. Hilafetin kaldırılmasıyla birlikte, hanedan üyelerinin de yurt dışına gönderildiğini dile getiren Doğan, Osmanlı hanedanının öz vatanından bu şekilde, tahkir edilerek kovulmasının, vicdan kanatıcı bir vakıa olduğunu ifade etmektedir(Doğan, 2014: 260).

3 Mart 1924 günü, TBMM tarafından kabul edilen kanunla hilafetin kaldırıldığını belirten Doğan, “Hilafet'in ilgasıyla ilgili 431 sayılı Kanun'a göre, Abdülmecid ile Osmanoğulları ailesinin bütün erkekleri, kadınları, damatları ve o kadınlardan doğan çocukları Türk vatandaşlığından çıkarılıyor ve Türkiye topraklarında oturmaları ‘ebediyyen’ men ediliyordu. Abdülmecid ve ailesi hemen, diğer hanedan üyeleri ise on gün içinde bir daha dönmek üzere yurtdışına çıkarılacaklardı. Padişahların saray ve köşkleri ve diğer malları milletin malı sayılacaktı. Diğerlerinin taşınmaz mallarını bir yıl içinde elden çıkartmaları, aksi takdirde hükümetin bu malları satarak bedellerini sahiplerine göndermesi hükme bağlanmıştı. Abdülmecid ile birlikte hanedan üyesi ve hizmetlilerden oluşan 234 kişi yurt dışına çıkartılmıştır. Abdülmecid, milletin kararına boyun eğdiği ve bundan sonra güzel sanatlarla uğraşacağı yönünde beyanat verdi. İsviçre'de fazla kalamayan Abdülmecid, Nice'e (Fransa) taşındı. 1944 Ağustosunda Paris'te öldü ve Medine'de gömüldü. Hilafet kurumu ile ilgili resmî iddia ve eleştirileri burada tekrarlamaya gerek görmüyoruz. Buna karşılık, Hilafetin konumu ve dış politika açısından durumu ile ilgili olarak iki noktayı belirtmek istiyoruz. En güçlü İslâm devletinin kendiliğinden Hilafet'i kapsayacağı görüşü makul ve yerinde bir fikir olarak belirmektedir. XX. Yüzyılın başında dünyada güçlü devlet bir tarafa, tam manasıyla bağımsız İslâm devleti dahi kalmamıştı. Yegâne bağımsız Devlet sayılabilecek Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı sonrası tasfiye edilmiş, yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti hem redd-i miras etmiş, hem de İslâmiyet'le ilişkilerini resmî olarak kesmiştir. Otarihten bu yana da İslâm dünyasında gerçekten Hilafeti de kapsayacak bir iktidar merkezleşmesi mümkün olmamıştır. Bir diğer nokta da, Hilafet, Osmanlı Devleti'ne büyük bir prestij sağlamakla beraber, bu devleti sömürgeci devletlerin sistematik düşmanlıklarının da merkezi hâline getiriyordu. Düşmanların baskıları yanında, İslâm dünyasının elde bulunan bu imkânı doğru değerlendirerek Osmanlı yönetimine her zaman gerekli desteği veremedikleri, verme gücünde olmadıkları da göz önünde tutulmalıdır.” (Doğan, 2014: 258-259-291).

3.19.4. Dördüncü Bölüm: Hilafetten Sonra Cumhuriyet Tek Parti İdaresine Geçiş

D.Mehmet Doğan, hacim olarak da kısa olan, kitapta sadece iki sayfaya tekamül eden bu bölümde Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla bütün öğretim kurumlarının tek merkezden yönetilip, medreselerin kapanması, Diyanet İşleri Riyasetinin kurulması ve 1924 Anayasasını kısaca değinmiştir.

Doğan, 1924 Anayasası'nın milletvekillerinin seçiliş tarzı her ne kadar eleştirilebilirse de, Türkiye'de Meclis tarafından son şekli verilen tek Anayasa olduğuna vurgu yapar. Doğan, bu Anayasa ile yürütme belirli ölçüde güçlendirildiyse de, Meclisin de gücünü tamamen kaybetmediğinin, Millî hâkimiyetin Meclis tarafından kullanılması ilkesinin devam ettiğinin altını çizmiştir. Cumhurbaşkanlığının parlamenter sistem gereklerine uygun olarak sembolik bir makam haline getirildiğini, yürütme sorumluluğunun da başvekil ile vekiller heyetine verildiğini belirten Doğan, bu anayasada klasik temel hak ve hürriyetlere de yer verildiğini söylemektedir. Kağıt üzerinde iyi bir metin olarak duran Anayasanın tam anlamıyla uygulanmadığına dikkat çeken Doğan, Tek Parti döneminde her iki cumhurbaşkanının da Anayasa'da çizilmeyen çok geniş yetkiler kullandıklarını, Tek Parti döneminde uygulanan bu Anayasanın, çok partili hayata geçişten sonra da yürürlükte kaldığını ifade etmektedir (Doğan, 2014: 300).

3.19.5. Beşinci Bölüm: Tek Parti İdaresinin Kuruluşu

D. Mehmet Doğan, bu bölümde öncelikle Cumhuriyetin ilânının ardından kurulan partilere değinmiştir. Çok partili hayat denemesinden sonra uzun yıllar devam edecek tek partili dönemin oluşmasına neden olan olayları da aktaran Doğan, tek parti dönemindeki laiklik uygulamalarını anlatmıştır.

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kurulmasının ardından 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla çok partili hayata kısmen geçildiğini belirten Doğan, 15 Şubat 1925'te başlayan Şeyh Said isyanı bahane edilerek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasının sağlandığını ifade etmektedir. Doğan, "Şeyh Sait isyanı yönetimin diktatöryal tek parti idaresini kurması iç bir gerekçe teşkil etti. Türkiye'nin gündeminde bu yıl ve ertesi yıl

Lozan'da kesin sonuca bağlanmayan Musul Meselesi vardı. Şeyh Sait isyanı ve 1926'daki İzmir Suikastı, Musul meselesinin İngiltere lehine çözülmesinin doğuracağı tepkileri önleyecek bir zemin meydana getirmek için kullanıldı. İsyân kışkırtıcısı olarak tutuklanan gazetecilerin, yürütülmekte olan şiddet siyasetine muhalefetten vazgeçmeleri için gözleri korkutulmuştu. Bunlar Ankara'ya çektikleri af telgrafından sonra suçsuz bulunarak serbest bırakıldılar. Gazeteciler serbest bırakılmasına rağmen, gazetelerin yayınına hemen izin verilmedi. Geniş yıldırma ve sindirme harekâtı sonucunda Meclis'te muhalefetin kalmadığı kanaatine varılmış olmasına rağmen, Meclis üyeleri âdeta etkili bir pasif direniş gösterdiler. Dönem sonuna kadar milletvekillerinin yarıya yakınının Meclis'e devam etmediği görüldü. Bir çok önemli karar çok az sayıdaki milletvekili ile alınabildi. İzmir Suikasti akim kalmış bir teşebbüs olarak, suikat teşebbüsünde bulunanların hiç bir zaman idama varmayan şekilde cezalandırılması ile büyütülmesi gerekmeyen hadiseler arasındaki yerine konulabilecekken, büyük bir hesaplaşmaya dönüştürülmüştür. Bu hesaplaşma bir taraftan hepsi İttihatçılıktan gelen iki kesim arasında vuku bulmuşken, öte yandan da Millî Mücadele'nin öncü kadrosu arasında cereyan etmiştir. Millî Mücadele'nin öncü kadrosunun halen iktidarda bulunan kanadı, iktidardan uzaklaşmış/uzaklaştırılmış ve kesin olarak tasfiyeye tâbi tutulmuştur. 1926 yaz başlangıcında hükümetin itibarını sarsan bir gelişme daha yaşandı. 5 Haziranda İngiltere ile Ankara Andlaşması imzalandı. Bu Andlaşma Musul Meselesi'nin İngiltere lehine çözümü anlamına geliyordu. Zengin petrol yataklarına sahip Musul, İngiltere mandasındaki Irak'a terk ediliyordu. Bu mevcut idarenin kamuoyunun hassas olduğu bir konuda açık bir mağlubiyeti idi. Bu yüzden, 1926 temizlik hareketinin, kamuoyunun dikkatini başka yönlere çekmek için düzenlendiği de düşünülebilir.” (Doğan, 2014: 305-309-311).

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1927 'de yaptığı kongrede, partinin tek parti niteliğinin kurumlaştırıldığıının altını çizen Doğan, Atatürk'ün partinin değişmez Genel Başkanı olarak kabul edildiğini, böylece hem ülke içinde; hem de parti içinde otoriter bir yönetimin kesin şekilde kurulmuş olduğunu belirtmiştir.

Cumhuriyet'in kuruluş döneminin, İstiklâl Mahkemeleri söz konusu edilmeden tam anlamıyla anlatılamayacağını ifade eden Doğan, “İlk defa 1920 yılında kurulan

olağanüstü mahkemeler, başlangıçta daha çok askerden kaçanları caydırmak için kullanıldı. Savaş bitince mahkemeler ortadan kaldırıldı. Cumhuriyet'in ilânından sonra tekrar Hilafet tartışmaları sırasında teşkil edildi. 1925 yılında Takrir-i Sükûn Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra Ankara'da ve Doğu isyan mıntıkasında birer İstiklâl Mahkemesi kuruldu. 'Şapka inkılâbı' sırasında bu mahkemeler çok etkili biçimde kullanıldı. Mahkemelerde sanığın sorgulaması hem savcı, hem hâkim tarafından yapılıyordu. Sanık, kanunî bir kısıtlama olmamasına rağmen tatbikatta avukat tutma hakkına sahip olmadığı gibi şahit de çağırıyordu. Mahkeme'nin kararı kesindi, temyiz veya bir üst merci söz konusu değildi. Mahkemeler tarafından verilen ölüm cezaları Meclis'te hemen tasdik ediliyordu. Mahkemeler TBMM üyeleri arasından seçilen hâkim ve savcılardan meydana geliyordu. Uygulamada, Mustafa Kemal Paşa'nın güvendiği ve kendisine bağlı kişilerin seçildiği görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin asıl karakterini en azından tek parti döneminde, tamamıyla laiklik ilkesi ve uygulamasının tayin ettiğini söylemek mümkündür. 'Laiklik' en akli olarak bir modernleşme gerekçesi olarak görülmüş ve savunulmuştur. Bununla birlikte, Türkiye'de uygulanan laiklik ilkesi savunucuları tarafından akıl üstü/dışı bir nas/dogma hâline getirilmiş, laiklikdeğil bir nevi laiklik ideolojisi 'laisizm' yani 'laikcilik' söz konusu olmuştur. Böylece devlet dini kontrol altında tutmakta ve laikliği zorla uygulatmaktadır." (Doğan, 2014:331-332).

3.19.6. Altıncı Bölüm: Atatürk İnkılâplarının Değerlendirme ve Tasnifi

D. Mehmet Doğan bu bölümde, Atatürk döneminde yapılan inkılapları tasnif edip bir değerlendirme yazısı yazmıştır. Doğan, Atatürk döneminde yapılan inkılapları cebri uygulamalar olarak değerlendirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin sona erdirilmesi ile ilgili uygulamalar; Saltanatın kaldırılması (1.11.1922), Ankara'nın başkent yapılması (13.10.1923), Cumhuriyetin ilânı (29.10.1923), Soyadı Kanunu (21.6.1934), Efendi, bey, paşa gibi lâkapların ve unvanların ilgası (26.11. 1934) Ayasofya Caminin müze hâline getirilmesi (1.2.1935).

Dine, dinî durumlara, dinî sayılan unsurlara karşı uygulamalar; Hilafetin ilgası, Şer'îye ve Evkâf Vekâletinin kaldırılması, tevhid-i tedrisat (eğitim birliği-tekeli) uygulamasına geçilmesi (3.3.1924), Şapka-kıyafet devrimi (25.11.1925), tekke ve

zaviyelerin, türbelerin kapatılması (30.11.1925), İsviçre'den aktarma Medenî Kanun'un kabulü (17.2.1926), Teşkilât-ı Esasîye Kanunu (anayasa)ndan "Türkiye Devleti'nin dini din-i İslâmîdir" ibaresinin çıkarılması (16.4.1928), Latin Harflerinin kabulü (1.11.1928), okullardan Arapça ve Farsça öğretiminin kaldırılması (1.9.1929), Ezanın Türkçeleştirilmesi (18.7.1932), hafta tatilinin Cumadan Cumartesi-Pazara alınması (1936).

Teknik değişiklikler; Gregoryen Takvimin kabulü (26.12.1925) Latin rakamlarının kabulü (24.5.1928), ölçü ve tartıların değiştirilmesi (1.4.1931).

Kemalizmi ideolojileştirme uygulamaları; Üniversite'de inkılâp tarihi kürsüsünün kurulması (22.11-1933), İlk Atatürk heykelinin açılması (İstanbul Sarayburnu'nda) (4.10.1926), Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşu (15.4.1931), Devletçilik ve Laiklik ilkelerinin CHP programına dahil edilmesi (10.5.1931), Halkevlerinin kurulması (19.2.1932), Türk Dil Kurumu'nun kurulması (12.7.1932), Altı Ok'un Anayasaya sokulması (5.2.1937).

Yapılan inkılapları tasnif ettikten sonra Doğan şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur; “Bütün bu uygulamalara bakarak şunu söylemek mümkündür: Kemalizm esas yaptıklarıyla değil, yasakladıklarıyla kendini göstermiş, etkili olmuştur. Burada uzun uzadıya üzerinde durmadıklarımız arasında klasik müziğimizin neredeyse tamamen yasaklanması, zengin bir medeniyet dili haline gelmiş bulunan Osmanlıca'nın yasaklanması, her ikisinin de tahkire konu olması, hakarete uğratılması, kültürel yasakçılığın boyutlarını kısmen göstermektedir. Ayrıca milliyetçiliği alem yapmış bir sistemde müzik, dil gibi kültürel unsurlara karşı Batı kültürünü yaygınlaştırmak için resmî tutum alınması ilgi çekicidir. Kemalizm, İslâm dinini hayattan tecrit etmek için çeşitli uygulamalara başvururken, ona alternatif kurumlar üretmeye çalışmıştır. Meselâ, cami ve tekkelere karşı Halkevleri kurulmuştur. Toplumun sosyal hayatında önemli yer işgal eden bayram gibi dinî-İslâmî kurumlara karşı millî bayramlar ikame edilmeye çalışılmıştır. Burada bilhassa geleneklerin tesirine henüz girmemiş ve etkilenmesi kolay çocuklara ve gençlere yönelik bayramlar ihdas edilmesi üzerinde dikkatle düşünmek lâzımdır (Doğan, 2014: 361-363).

3.19.7. Yedinci bölüm: Devrimlerin Sonundan Ölümüne

D. Mehmet Doğan, bu bölümde çok partili hayat denemesinden devrimlerin uygulanması ve Atatürk'ün ölümüne kadar olan süreçle ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Atatürk'ün ölümünün ardından önce İsmet İnönü, sonra da Demokrat Parti döneminde çıkarılan Koruma Kanunu nedeniyle Atatürk'ün bir kült haline getirilmesini eleştiren Doğan, siyasilerin kendi çıkarları uğruna Atatürk'ü bir kalkan olarak kullandıklarını vurgulamıştır.

Cumhuriyet yöneticilerinin 1930'a gelindiğinde 1929 dünya iktisadî buhranının da tesiriyle halkta büyük bir memnuniyetsizlik dalgası meydana geldiğinin farkında olduğunun altını çizen Doğan, Serbest Fırka'nın kuruluş amaçlarından birisinin de halkın tepkisini yumuşatma çabası olduğunu ifade etmektedir. Doğan, “Mustafa Kemal Paşa'nın bu iki partililik denemesinde samimi olup olmadığı çok tartışılmıştır. Bir teze göre, Türkiye'nin tek partili Cumhuriyet yönetimi Batıda çok partili sistemi uygulayan ülkeler tarafından eleştirilmeye başlanmıştı. Meclis Reisi Kâzım Paşa'nın Viyana'da TBMM Reisi sıfatıyla Avusturya meclis başkanıyla, parlamento binasını gezerlerken başkanın Türkiye Meclisinde kaç parti olduğunu sorması ve tek parti olduğu cevabını alması üzerine, ‘öyle ise Türkiye'de cumhuriyet idaresi yoktur’ demesi yöneticilerde şaşkınlık ve huzursuzluk meydana getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın dünyaya demokratik görünmek için böyle bir yola girmiş olabileceği de öne sürülmektedir.” (Doğan, 2014: 367).

Atatürk'ün devrimlerin sahibi olarak onların uygulanması hususunda gerektiğinde esnek davranışlar ortaya koyuyorken, İnönü döneminde devrimlerin değişmez bir karaktere büründüğüne dikkat çeken Doğan, İnönü'nün birçok devrimi Atatürk döneminden daha katı şekilde uyguladığını, dil devrimi uygulamalarında bu durumun açıkça görüldüğünü belirtmektedir. İnönü'nün Millî Mücadele'nin öncü kadrosuna alan açmasının, Atatürk'ün meşruiyeti tekeline almasına karşı bir tutum olarak yorumlanabileceğini vurgulayan Doğan, İnönü'nün kendi meşruiyetinin sorgulanmasının önüne geçmek için İstiklâl Harbi'ni yürüten kadronun meşruiyet alanı içine alınması yoluna gittiğini ifade etmiştir (Doğan, 2014: 381).

3.19.8. Sezinci Bölüm: Cumhuriyet A'dan Z'ye...

D. Mehmet Doğan, bu bölümde cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sistemin eleştirisinin, çeşitli şekillerde imkânsız hale getirilmesine dikkat çekmektedir. Fikir ve basın özgürlüğünün kâğıt üzerinde var olduğunu vurgulayan Doğan, rejime muhalefet eden gazetecilerden, Şeyh Sait isyanı bahanesiyle hesap sorulup, gözlerinin korkutulmasının sağlandığını dile getirmiştir.

Cumhuriyet idaresinin, daha sonra kendi basınını oluşturduğunu belirten Doğan, “Cumhuriyetten sonra Ankara'da yayınlanmakta olan yarı resmî *Hâkimiyet-i Millîye* gazetesi yeni yatırımlarla güçlendirilmiş, yönetimi Falih Rıfkı'ya verilmiş, Yunus Nadi'nin İstanbul'da azınlıklara ait bina ve matbaa tesislerini ucuz fiyata alması sağlanmış, böylece İstanbul'da yönetimi destekleyen *Cumhuriyet* gazetesine vücut verilmiştir. Muhalif gazetecilerden Ahmet Emin'in matbaası alınarak Mustafa Kemal'in eski yaveri Siirt meb'usu Mahmut'a verilmiş, o da *Milliyet* gazetesini yayınlamak üzere İstanbul basınına yeni bir hükümetçi unsur eklenmiştir (1926). Bazı gazete sahipleri ve yöneticileri milletvekili yapılarak, muhalefetleri sona erdirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, basında kendisinden söz edilmesine ve icraatının duyurulmasına büyük önem vermiştir. Bu süreç içinde gazeteler Cumhurbaşkanı ve hükümeti övme mekanizması geline gelmiştir. Harf İnkılâbı ciddi bir okuyucu boşluğu meydana getirmiş, Hükümet bir kanun çıkararak, okuyucusuz kaldıkları için kapanmak üzere olan gazeteleri destekleme yoluna gitmiştir. Elbette bu desteğe sahip olmayan gazeteler, sahneden çekilmişlerdir. Latin Alfabesine geçişten sonra mevcut gazetelerin ancak yüzde 12'si (70 adet) yayını sürdürübilmiştir. 1940'lara kadar 10 ilde hiç gazete yayımlanmamış, 11 ilde ise birer gazete yayımlanabilmiştir. 1931'de Matbuat (basın) Kanunu çıkarılır. Bu kanuna zemin hazırlamak maksadıyla önce basın hürriyetinin kötüye kullanıldığı yönünde bir kampanya yapılır. Bu kanunla Bakanlar Kurulu kararıyla gazete ve dergi kapatılması mümkün hâle getirir. Kapatılan gazetelerin sorumlularının başka gazete çıkarmaları yasaklanır. Cumhuriyet yönetiminin gazetecileri Türk Basın Birliği adlı tek kuruluş çatısı altında toplaması da etkili bir kontrol sağlamıştır. Türk Basın Birliği'nin önde gelen yöneticileri aynı zamanda milletvekili yapılmış, bunlar Çankaya'ya yakınlıkları ile

tebarüz etmişler ve resmî görüşlerin topluma yayılması ile görevlendirilmişlerdir.” (Doğan, 2014: 394-395).

3.19.9. Dokuzuncu Bölüm: Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasî Sistemi

D. Mehmet Doğan, bu bölümde cumhuriyetin kurulduğu ilk dönemde Türkiye’de demokrasinin olmadığını vurgulamıştır.

Nutuk’un incelendiği takdirde Atatürk’ün cumhuriyetçi olduğunun görüleceğini, fakat Atatürk’ün cumhuriyet anlayışının demokrasiyi öngörmediğini iddia eden Doğan, demokrasi kelimesinin Nutuk’un hiçbir yerinde geçmediğini belirtmektedir. Doğan, “Nitekim, daha Lozan müzakereleri tamamlanmamışken, içinde ‘İkinci Grup’ olarak adlandırılan muhalif unsurlar ihtiva eden Millî Mücadele Meclis’ini dağıtıp, Lozan’ı tasdik edecek bir yapıda yeni bir Meclis oluşturmaya karar verdiğinde kendi başkanlığında bir seçim komitesi oluşturur. Bu komitenin ilk toplantısında ilk teklifi, ‘millet bana güvenoyu versin ve meb'usların seçimini bana bıraksın’ olur. Yapılanları halka tasdik ettirmek veya halkın tasvip ettiğini yapıyor görünmenin siyaset literatüründeki adı bonapartçılık bonapartizmdir. Kemalistler cumhuriyeti demokrasi ile karıştırmakta böylece, demokrasinin sadece cumhuriyetle mümkün olduğunu vurgulamaktadırlar. Cumhuriyet'ten önce Türkiye'de demokrasinin olmadığını söylemek kolaydır. Bunu kolayca söyleyenlerin, Cumhuriyet'in demokrasi getirdiğini söylemekte aynı kolaylığa sahip olduklarını sanmıyoruz. Halbuki cumhuriyet demokrasi ile özdeş değildir. Demokrasinin beşiği sayılan İngiltere bir krallıktır. Buna karşılık, adında "demokratik", "halk" vb. kelimeler bulunan bir çok devletin demokrasiyle hiç bir ilgisi olmadığı ortadadır. İsimle mesele çözmek mümkün değildir, asıl gösterge, uygulamadır. Bu anlamda, Cumhuriyetin ilânından sonraki ilk dönemde devlet reisi, anayasa, yürütme, meclis vardır. Olmayan, birden fazla parti ve serbest seçimdir. Bu çerçevede cumhuriyetçilerin ‘halk hâkimiyeti’ ve ‘ulusal egemenlik’ kavramının anlamı ve değeri üzerinde ciddî olarak düşünmek gerekmektedir.” (Doğan, 2014: 411-412).

Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş isimli eserinde D. Mehmet Doğan, klasik, resmi tarih söylemlerinin dışında alternatif bir bakış açısıyla cumhuriyetin özellikle ilk dönemini değerlendirmiştir. Daha çok eleştirel bir bakış açısıyla kaleme alınan

eserde, Osmanlı'nın bir anda kötü ilan edilip, cumhuriyet yönetiminin kültleştirilerek eleştirilmesine bile fırsat verilmediği vurgulanmaktadır. Yapılan inkılâplarla, halkın fikri alınmadan zorla bazı dönüşümlerin yapıldığına dikkat çeken Doğan, bu sebeple cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren halkla yöneticilerin arasında belli bir mesafenin oluştuğunu belirtmiştir. Cumhuriyetin ilk dönemi basını hakkında da verdiği bilgilerle eser, gazetecilik alanında değerlendirilebilecek bir boyuttadır. Eserin elbette kendi içerisinde eleştirilecek kısımları olmakla birlikte yoğun araştırma ve emek ürünü olduğu kesin bir dille söylenebilir. Eserin kaynakça kısmı bile 16 sayfadan oluşmaktadır. Doğan'ın bu eseri cumhuriyetin ilk dönemine, cumhuriyet ideolojisine farklı bir pencereden bakmak isteyenler için iyi bir alternatif çalışma olması bakımından önemlidir.

SONUÇ

Gazeteci-yazar D.Mehmet Doğan, 40 yılı aşkın yazın hayatında ortaya koyduğu birbirinden farklı eserlerle Türk düşünce dünyasında kendisine önemli bir yer edinmiştir. Doğan, Türkiye'nin gelişimini, ilerlemesini; geçmişimizi bir kenara bırakmadan, o birikimin üzerine inşa edilecek gelecekte gören, derdi Türkiye olan bir aydındır. Daha yirmili yaşlarında kaleme aldığı *Batılılaşma İhaneti* 'nde 70'li yıllarda Türkiye'nin geçmişi, geleceğiyle ilgili önemli saptama ve öngörülerde bulunmuş, günümüzde bile eseri, güncelliğini korumayı başarmıştır.

Doğan'ın eserlerine baktığımız zaman bir diğer özelliği, Türk Dili konusundaki hassasiyetidir. Doğan, Türkçenin yüzlerce yıllık geçmişinden koparılıp, yeni suni bir dil oluşturulmaya çalışıldığı Cumhuriyetin ilk dönemindeki uygulamalara şiddetle karşı çıkıp, yanlışlığı açık yüreklilikle dile getirmiştir. Onlarca yılın birikimiyle hazırladığı, günümüzde halen geliştirmeye çalıştığı *Büyük Türkçe Sözlük* ile adeta tek başına Türk Dili için gayret göstermeye devam etmektedir. Doğan'ın İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif'e olan sevgisi yüksektir. Mehmet Akif ile ilgili üç kitap kaleme alan Doğan, bugüne kadar Akif ile alakalı onlarca konferansa imza atmıştır. Akif'in Ankara günlerinde kaldığı Taceddin Dergâhı da yine Doğan'ın öncülüğünde, Türkiye Yazarlar Birliği'nin gayretiyle köhne halinden kurtarılıp, restore edilerek günümüzdeki haline getirilmiştir.

Doğan'ın eserlerine bakıldığında muhalif, her şeyi sorgulayan bir üslupla karşılaşılır. Doğan, tarihimiz, dilimiz ve kültür konusunda kimsenin söylemeye cesaret edemediği sözleri eğip bükmeden olduğu gibi söylemektedir. Günümüzde de benzer tutumunu sürdürüp, sorgulayıcı tarzdaki köşe yazılarına devam etmektedir. Doğan'ın bakış açısını, üslubunu doğru bulmayıp onu eleştiren bir kitlenin bulunduğunu da belirtmeliyiz. Doğan, belki merkez medyada kendine daha fazla yer bulsa, popüler gazetelerde yazsa, tanınırlığı artabilirdi.

Doğan'ın elbette eleştirilecek yanları da vardır. Cumhuriyetin özellikle kuruluş dönemini hep bir Osmanlı kıyaslaması ile değerlendirdiğinden yapılan inkılaplara belli bir mesafeden sadece eleştirel bir bakış açısı ile bakmaktadır.

Osmanlı Devleti'ni çöküşe götüren nedenler arasında yönetimin etkisine fazla değinmeden Jön Türkler, İttihat ve Terakki, Cumhuriyet sonrası Atatürk üzerinden eleştiri geliştirmektedir. Bu saydığımız unsurların tarihi süreçte aşama aşama Osmanlı'yı yok ettiğini düşünmektedir. Tek parti dönemini kıyasıya eleştirirken muhafazakâr ve sağ iktidarları eleştirisi daha düşük tonda kalmaktadır. Doğan bir yandan çeşitli kamu kurumlarında görev alıp sistemin içine dahil olurken diğer yandan da eserleriyle sistem eleştirisi yapmıştır. Bu çelişki gibi görünse de son tahlilde Doğan'ın eleştirel bakış açısının baskın görüldüğü söylenebilir. Doğan'ın zaman içerisinde her insanda olduğu gibi düşüncelerinde değişim yaşadığı ortadadır. Tabi ki bu değişimlerde dış etkileri de göz ardı etmemek lazım. Örneğin mevcut siyasi iktidarı kuruluş aşamasından itibaren uzun yıllar desteklemesine rağmen zaman zaman eleştirmekten de geri durmamıştır. Son dönemde eğitim başta olmak üzere farklı konularda çok şiddetli bir eleştiride bulunmaktadır. Aynı şekilde çözüm sürecine de ilk başta iyi niyetli yaklaşım hükümeti desteklese de ardından gelen uygulamaları Türk kimliğine sakıncalı bulduğundan bu süreci de eleştirmiştir. D. Mehmet Doğan'ın dil konusunda hassasiyeti kelimelerin yazılması noktasında bazı sıkıntılara da yol açmaktadır. Çok sayıda kelimenin yazılışında Türk Dil Kurumu'ndan farklı düşünen Doğan'ın eserlerinden alıntılar yapılırken tereddüt yaşanmaktadır. Doğan'ın eserlerine bakıldığında zaman içerisinde kendisinin de bazı kelimeleri farklı yazılış şekilleriyle kaleme aldığı görülmüştür.

D. Mehmet Doğan'ın hayatı ve eserlerinin değerlendirildiği bu çalışmada kitaplarının tamamı incelenmiş, köşe yazıları tasniflenerek çeşitli örnekler sunulmuştur. Geniş bir zaman aralığında yazıldığı için Doğan'ın ulaşılabilen köşe yazıları çalışmanın sınırlılıkları arasında yer almıştır. Aynı şekilde Doğan'ın hayatı hakkında yazarla yüz yüze, telefon ve elektronik ortamda görüşmeler yapılmış, Doğan'ın bilgi vermek istemediği konularda çalışmanın bir diğer ulaşılabilen tarafını oluşturmuştur.

Doğan, günümüzde Türk Dili, batılılaşma kavramı, Mehmet Akif üzerine çalışma yapacakların kaynak olarak mutlaka yararlanması gereken bir isimdir.

KAYNAKÇA

D. Mehmet Doğan'ın Köşe Yazıları

- Doğan, D. Mehmet, (11 Ocak 1985). Değişme korkusu veya İslâm ülkeleriyle ilişkiler, *Millî Gazete*.
- Doğan, D. Mehmet, (19 Ocak 1985). Sun’i dil / sun’i toplum, *Millî Gazete*.
- Doğan, D. Mehmet, (26 Ocak 1985). Televizyon ve dil, *Millî Gazete*.
- Doğan, D. Mehmet, (25 Ocak 1987). Mezarlar ve şehirler, *Zaman*.
- Doğan, D. Mehmet, (2 Şubat 1987). Aydınlar cephesinde değişen ne?, *Zaman*.
- Doğan, D. Mehmet, (4 Şubat 1987). Çağdaş Türkiye’den kadın manzaraları... *Zaman*.
- Doğan, D. Mehmet, (17 Ağustos 2010). Mehmet Âkif’in fetvası, Mustafa Kemal’in cuma hutbesi..., *Vakit*.
- Doğan, D. Mehmet, (6 Şubat 2012). Günü birlik Konya, *Yeni Akit*.
- Doğan, D. Mehmet, (31 Mayıs 2012). Caminin “dev”i! *Yeni Akit*.
- Doğan, D. Mehmet, Çamlıca Camiî şerifi, (11 Temmuz 2012). *Yeni Akit*.
- Doğan, D. Mehmet, AK Parti ANAP’laşır mı?, (24 Nisan 2016). *Yeni Akit*.
- Doğan, D. Mehmet, (2 Eylül 2016). Dil ve tarih üzerinden ideoloji üretmek, *Yeni Akit*.
- Doğan, D. Mehmet, (21 Eylül 2015). İnsancıl dana, *Vahdet*.
- Doğan, D. Mehmet, (25 Eylül 2015). Öze dönmek iyidir, *Vahdet*.
- Doğan, D. Mehmet, (18 Temmuz 2016). Amerika var mı yok mu? *Vahdet*.
- Doğan, D. Mehmet, (26 Mart 2019). Muhsin Yazıcıoğlu’nu siyaseten hatırlamak, *Karar*.

Doğan, D. Mehmet, (18 Haziran 2019). Milli Eğitim Bakanı Nurettin Topçu okudu mu? *Karar*.

Doğan, D. Mehmet, (27 Haziran 2019). AK Parti'nin cinayetleri, *Karar*.

Doğan, D. Mehmet, (2 Temmuz 2018). Muhasebeyi zamanında yapmak, *Karar*.

Doğan, D. Mehmet, (4 Temmuz 2019). Tarihi seçelim mi seçmeyelim mi? *Karar*.D.

Kaynaklar

Doğan, D. Mehmet, (1977). *Sanat Sözlüğü*, (belgesel senaryosu) Ankara, TRT.

Doğan, D. Mehmet, (1977). *Ulu Cami*, (belgesel senaryosu) Ankara, TRT.

Doğan, D. Mehmet, (1978). *Şairler Meydanı*, (belgesel senaryosu) Ankara, TRT.

Doğan, D. Mehmet, (1985). *Kaybolan Şehirler*, (belgesel senaryosu) Ankara, TRT.

Doğan, D. Mehmet, (1985). *Nurettin Topçu*, (belgesel senaryosu) Ankara, TRT.

Doğan, D. Mehmet, (1987). *Yaşayan Geçmiş*, (belgesel senaryosu) Ankara, TRT.

Doğan, D. Mehmet, (1988). *Mimar Sinan*, (belgesel senaryosu) Ankara, TRT.

Doğan, D. Mehmet, (1989). *Tarih ve Toplum*, (1. Baskı). İstanbul, Rehber Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (1993). *İletişim veya Dehşet Çağı*, (1. Baskı). İstanbul, Timaş Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (1994). *Bir Savaş Sonrası İdeolojisi: Kemalizm*, (2. Baskı). Ankara, Esra Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (1996). *Kitaplık Kılavuzu*, (<http://www.tyb.org.tr/giris-674h.htm>) (Erişim Tarihi: 30.05.2019).

Doğan, D. Mehmet, (1996). *Türkistan Türkiye Gergefinde İran*, (1. Baskı). İstanbul, İz Yayıncılık.

Doğan, D. Mehmet, (1997). *Halka Karşı Demokrasi*,(5. Baskı). İstanbul İz Yayıncılık.

Doğan, D. Mehmet, (2005). *Kültürel Savaş ve Savaş Kültürü*,(1. Baskı). İstanbul, İzYayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2007). *Devlet Sözlük Yazar mı?*, (1. Baskı). Ankara, Ebabil Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2010). *Son Darbe Ergenekon*,(1. Baskı). Ankara Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2010). *Türk Kimliğinin Coğrafyaları*, (1. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2011). *Bir Lügat Bulamadım*, (2. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2012). *Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu*, (3. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2013). *Camideki Şair: Mehmet Akif*, (5. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2013). *Türkendülüsiye-Hilal Operasyonu*, (2. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2013). *Yüzyılın Soykırımı*, (3. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2014). *Batılılaşma İhaneti*, (35. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2014). *Büyük Türkçe Sözlük*, (25. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2014). *Ömrüm Ankara- Bir Ankara Şehrengizi*, (1.Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2014). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş* , (3. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2015). *Kelimelerin Seyir Defteri*, (1. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2016). *Dil Kültür Yabancılaşma*,(6. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2016). *İki Yol Açıcı: Nureddin Topçu ve Necip Fazıl*, (1. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2016). *İslâm Şairi İstiklal Şairi Mehmet Akif*, (3. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2016). *Neden Klasiklerimiz Yok?*, (1. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2017). *Darbeler Müdahaleler ve Siyasi Sistem*, (5.Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2017). *Mehmet Akif: Çanakkale'den Sakarya'ya*, (1. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2017). *Orta Doğu'nun Türkçesi*, (1. Baskı). Ankara, Yazar Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (2018). *Söz Okyanusunda Yolculuk*, (1. Baskı). Ankara Yazar Yayınları.

Diriklik, Salih, (1986)*Mehmet Akif Ersoy ölümünün 50. Yıl dönümünde*(belgesel senaryosu) Ankara, TRT.

Özbahçe, Osman, (2018). *D. Mehmet Doğan'a Armağan*, (1. Baskı). Ankara TYB Yayınları.

Ali Birinci'nin özgeçmişı, (<https://www.alibirinci.com/ali-birinci-ozgecmisi.html>)

(Erişim Tarihi: 20.06. 2019).

Karar Gazetesi künyesi, (<https://www.karar.com/kunye>)

(Erişim Tarihi: 20.06. 2019).

Kurtuluş Kayalı'nın özgeçmişi, (<https://www.kitapyurdu.com/yazar/kurlulusl-kayali/2005.htm>)

(Erişim Tarihi: 20.06. 2019).

Prof. Dr. Ünsal Oskay'ın özgeçmişi, (<https://www.kitapyurdu.com/yazar/prof-dr-unsal-oskay/3007.htm>)

(Erişim Tarihi: 20.06. 2019).

EKLER**EK: D. Mehmet DOĞAN'ın Fotoğrafları**

EK 1: Ortaokul yılları 1960 başı

EK 2: Lise öğrencisi 1965

EK 3: Basın Yayın Yüksek Okulu Öğrencisi (1968-1972)

EK 4: Annesi ve ablasıyla (1960'lar)

EK 5: Ulus İlkokulu (1950'sonları)

EK 6: Öğrenci pasosu (1965)

EK 7: Sait Doğan (babası) (1970'ler)

EK: 8 Safiye Doğan (annesi) (1970'ler)

EK: 9 Türkiye birincisi olan Gazi Lisesi 16 Soru Bilgi Yarışması takımı (1967)

EK: 10 Bilgi yarışması takımı (1967)

EK: 11 Lise'de şiir okurken (1966)

EK: 12 Gazil Lisesi Münazara Takımı (1960'ların sonu)

Mert Egemen, Nezih Kerimoğu, Mehmet Doğan, Koraltay Nitas

EK: 13 Münazara takımı: Sabahattin zgven, Engin Gatfar, Koraltay Nitas (1960'ların sonu)

EK: 14 Bilgi Yarışması Takımı, öğretmenler ve öğrencilerle birlikte (1967)

EK: 15 Kütüphanecilik sertifikası 1970'li yıllar

EK: 16 Üniversite öğrenci kimlik kartı (1968)

EK: 17 Basın Yayın Yüksek Okulu, belgesel çalışması (1970'ler)

EK: 18 Basın Yayın Yüksek Okulu öğrencileri en solda Muhsin Mete (1970'ler)

EK: 19 Siyasal Bilgiler Fakültesi amfisinde ders, solunda Melih Güler (1970'ler)

EK: 20 Basın Yayın öğrenciliği (arkasındaki Muhsin Mete) (1970'ler)

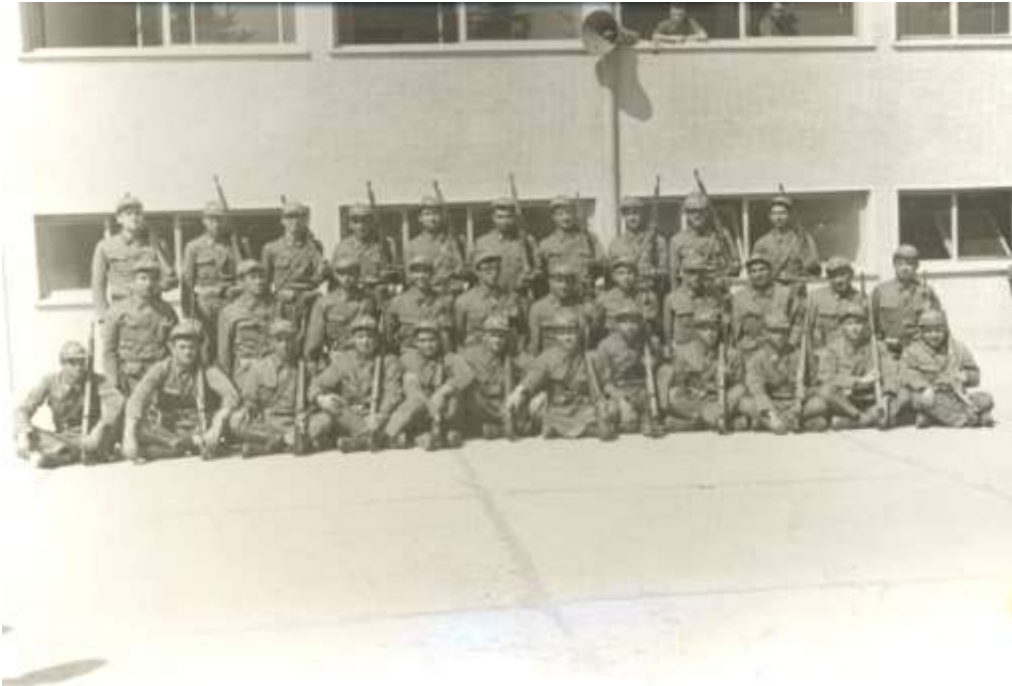
EK: 21 Basın Yayın öğrencileri ile (1970'ler)

EK: 22 Basın Yayın Yüksek Okulu çatısından Cebeci'ye bakış (1970'ler)

EK: 23 İzmir Ulaştırma Okulu öğrencisi (1974)

EK: 24 Askerlik hatırası (1974)

EK: 25-26-27 1975 ve yakın yıllar

EK: 28 Mustafa Kutlu ile, (1976)

EK: 29 Ulu cami belgeseli çekimleri, Aksaray Ulu camii (1977)

EK: 30 Nikah davetiyesi (1984)

EK: 31 İsmet Özel'e Şilili şair Gabriela Mistral nişanı tevcih töreninde arkada Çetin Baydar (1995)

EK: 32 Konferans, Malatya 1990'lı yılların sonu

EK: 33 Türkiye Yazarlar Birliği 9. Olağan Genel Kurulu, Necmeddin Erbakan, Recai Kutun (1996)

EK: 34 Cumhurbaşkanı Turgut Özal'la Çankaya Köşkünde (vefatından bir ay önce, Kazakistan Yazarlar Birliği yanındaki Başkanı Kaldarbek Naymanbay) 1993

EK: 35 Bülent Ecevit'i ziyaret 1990'lar (Muhsin Mete, Sadık Kımıkoğlu)

EK: 36 Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ü ziyaret (2007)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ	
Adı Soyadı:	Ömer KOCABAŞ
Doğum Yeri:	Konya
Doğum Tarihi:	25.6.1988
Medeni Durumu:	Evli
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	Feritpaşa İlköğretim Okulu
Ortaöğretim:	Feritpaşa İlköğretim Okulu
Lise:	Karatay Lisesi
Lisans.	Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü
Yüksek Lisans.	
Becerileri:	
İlgi Alanları:	Medya, Siyaset, Tarih
Halen Yaptığı İş:	TRT bünyesinde 2012 yılından beri yapım-yayıncı olarak görev yapmaktayım.
İş Deneyimi(Doldurulması isteğe bağlı)	
Aldığı Ödüller:(Doldurulması isteğe bağlı)	
Hakkında bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:(Doldurulması isteğe bağlı)	
Tel:	0 532 491 12 84
E-mail:	omerkocabas42@hotmail.com
Adres:	Turan Güneş Bulvarı TRT Genel Müdürlüğü Çankaya/ Ankara

imza